

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'DE
ORTAK HUKUKÎ İLKELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdurrahim ASLAN

VAN – 2010

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'DE
ORTAK HUKUKÎ İLKELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Abdurrahim ASLAN

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Faik YILMAZ

VAN – 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
I. Tezin Konusu ve Önemi.....	1
II. Metot ve Kaynaklar.....	2
III. Kavramsal Çerçeve.....	3
I. BÖLÜM.....	7
1.1. KİTAB-I MUKADDES.....	7
1.1.1. Ahd-i Atik (Eski Ahit)	8
1.1.2. Ahd-i Cedit (Yeni Ahit).....	10
1.1.2. KİTAB-I MUKADDES’TE HUKUK.....	11
1.1.2.1. Yahudilikte Hukuk.....	11
1.1.2.2. Hristiyanlıkta Hukuk.....	12
1.2.1. KUR’AN-I KERİM VE İSLAM HUKUKU.....	13
1.2.2. İSLAM HUKUKUNDA KONULARIN İŞLENİŞİ (FIKHİN SİSTEMATİĞİ)	15
II. BÖLÜM.....	17
KİTAB-I MUKADDES VE KUR’AN’I KERİM’DE ORTAK HUKUKİ İLKELER.....	17
2.1. İBADAT	17
2.1.1. ABDEST.....	17
2.1.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Abdest.....	17
2.1.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te Abdest.....	18
2.1.2. GUSÜL.....	21
2.1.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Gusül.....	21
2.1.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Gusül.....	22
2.1.3. KADINLARA AİT HALLER.....	23
2.1.3.1. Kur’an-ı Kerim’de Kadınlara Ait Haller.....	23
2.1.3.2. Kitab-ı Mukaddes’te Kadınlara Ait Haller.....	25
2.1.4. KADINLARIN ÖRTÜNMESİ (TESETTÜR).....	27
2.1.4.1. Kur’an-ı Kerim’de Kadınların Örtünmesi(Tesettür).....	27
2.1.4.2. Kitab-ı Mukaddes’te Kadınların Örtünmesi(Tesettür).....	28
2.1.5. NAMAZ.....	30
2.1.5.1. Kur’an-ı Kerim’de Namaz.....	30
2.1.5.2. Kitab-ı Mukaddes’te Namaz.....	34
2.1.6. ZEKAT.....	36
2.1.6.1. Kur’an-ı Kerim’de Zekat	36
2.1.6.2. Kitab-ı Mukaddes’te Zekat.....	39
2.1.7. ORUÇ.....	42
2.1.7.1. Kur’an-ı Kerim’de Oruç	42
2.1.7.2. Kitab-ı Mukaddes’te Oruç.....	44
2.1.8. HAC	45
2.1.8.1. Kur’an-ı Kerim’de Hac.....	46
2.1.8.2. Kitab-ı Mukaddes’te Hac.....	48
2.1.9. CİHAD	51
2.1.9.1. Kur’an-ı Kerim’de Cihad	51

2.1.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Cihad.....	57
2.1.10. FEY' VE GANİMET	59
2.1.10.1. Kur'an-ı Kerim'de Fey' Ve Ganimet.....	60
2.1.10.2. Kitab-ı Mukaddes'te Fey' Ve Ganimet.....	61
2.1.11. İRTİDAT.....	62
2.1.11.1. Kur'an-ı Kerim'de İrtidat.....	62
2.1.11.2. Kitab-ı Mukaddes'te İrtidat.....	63
2.1.12. YEMİN VE ADAK.....	64
2.1.12.1. Kur'an-ı Kerim'de Yemin ve Adak.....	64
2.1.12.2. Kitab-ı Mukaddes'te Yemin ve Adak.....	67
2.1.13. KURBAN.....	71
2.1.13.1. Kur'an-ı Kerim'de Kurban.....	71
2.1.13.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kurban.....	74
2.2. AİLE HUKUKU.....	84
2.2.1. NİKAH VE MEHİR.....	84
2.2.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Nikah Ve Mehir.....	84
2.2.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Nikah Ve Mehir.....	90
2.2.2. TALAK.....	96
2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Talak.....	96
2.2.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Talak.....	98
2.2.3. İDDET.....	99
2.2.3.1. Kur'an-ı Kerim'de İddet.....	99
2.2.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te İddet.....	101
2.3. MUAMELAT.....	102
2.3.1. İKRAZ.....	102
2.3.1.1. Kur'an-ı Kerim'de İkrâz.....	102
2.3.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te İkrâz.....	103
2.3.2. REHİN.....	105
2.3.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Rehin.....	105
2.3.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rehin.....	106
2.3.3. VASIYET VE MİRAS.....	107
2.3.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Vasiyet Ve Miras.....	107
2.3.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Vasiyet Ve Miras.....	111
2.3.4. İNFAK.....	113
2.3.4.1. Kur'an-ı Kerim'de İnfak.....	113
2.3.4.2. Kitab-ı Mukaddes'te İnfak.....	114
2.3.5. FAİZ	115
2.3.5.1. Kur'an-ı Kerim'de Faiz.....	115
2.3.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Faiz.....	117
2.3.6. RÜŞVET.....	118
2.3.6.1. Kur'an-ı Kerim'de Rüşvet.....	118
2.3.6.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rüşvet.....	119
2.3.7. HIRSIZLIK.....	119
2.3.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Hırsızlık.....	120
2.3.7.2. Kitab-ı Mukaddes'te Hırsızlık.....	121
2.3.8. SARHOŞLUK VEREN MADDELER.....	123
2.3.8.1. Kur'an-ı Kerim'de Sarhoşluk Veren Maddeler.....	123
2.3.8.2. Kitab-ı Mukaddes'te Sarhoşluk Veren Maddeler.....	125

2.3.9. YENMESİ HARAM / NECİS OLAN ŞEYLER.....	130
2.3.9.1. Kur'an-ı Kerim'de Yenmesi Haram Olan / Necis Şeyler.....	130
2.3.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Yenmesi Haram Olan / Necis Şeyler.....	132
2.4. UKUBAT (CEZA HUKUKU)	136
2.4.1. ADAM ÖLDÜRME.....	136
2.4.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Adam Öldürme.....	136
2.4.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Adam Öldürme.....	139
2.4.2. KISAS VE DİYET.....	144
2.4.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Kısas Ve Diyet.....	144
2.4.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kısas Ve Diyet.....	145
2.4.3. ZİNA VE LİVATA.....	147
2.4.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Zina Ve Livata.....	147
2.4.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Zina Ve Livata.....	151
III. SONUÇ	157
IV. KAYNAKLAR.....	159
V. ÖZET	162
VI.ABSRACT.....	163

ÖNSÖZ

Yüce Allah (c.c.) kullarını sayısız nimetlerle donatmıştır. Bu nimetlerin başında hiç şüphesiz akıl gelmektedir. Bununla birlikte Allah (c.c.) akıl nimeti ile donattığı kullarını başboş bırakmamış, onları kulluk vazifesiyle sorumlu tutmuştur. İnsanın bu vazifesini hakkıyla yerine getirebilmesi için aklını hedeften sapmadan kullanması gerekmektedir. Bunun için de akli denetleyebilecek, aklın yolunu aydınlatacak bir kılavuza bir rehber ihtiyacı vardır. Bu rehber de kuşku yok ki Allah (c.c.)'ın seçkin ve temiz elçileri ve getirmiş oldukları mesajlarıdır.

Bundan dolayıdır ki Allah, (c.c.) ilk insan aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem'den beri insan ve cinlere birçok peygamber ve kitap göndermiştir. İşte Hz. Âdem'den başlayarak en son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) ile tamamlanan bu peygamberler silsilesi bir zincirin halkaları gibidir. Bunun içindir ki, onların birini veya birkaçını diğerlerinden ayırmak mümkün değildir. Bu kural onların getirdikleri ve Cenab-ı Hakk'ın vahyi olarak bildiğimiz kutsal kitaplar için de geçerlidir.

Her peygamber, gönderildiği devirdeki insanların ihtiyaçları ve taşıyabilecekleri sorumluluklar doğrultusunda Yüce Allah'ın takdir ettiği emir ve yasakları getirmiştir. Ayrıca Cenab-ı Hakk daha önceden gönderdiği vahiyler insanlar tarafından tahrip edilip bozulmaya yüz tutunca yeni bir peygamberi başka vahiyler ile göndermiştir. Ancak Yüce Allah'ın farklı zamanlarda farklı peygamberler aracılığı ile göndermiş olduğu bu vahiylerin hiçbirisi diğerine aykırı bir şekil arz etmemiş, aksine her biri diğerini doğrulayıp tasdik etmiştir. Aslında bu vahiylerin belli fasılalarla gönderilmesi insanlığın faydasına olmuştur. Zira Allah (c.c.), daha önce bazı milletlerin yaptığı uygunsuz davranışlara binaen kendilerine haram kıldığı bazı şeyleri ve onlara yüklediği ağır sorumlulukları daha sonra gönderdiği peygamberleriyle ya hafifletmiş ya da kaldırmıştır. Böylelikle dinde bir tekâmül gerçekleşmiştir. Nihayet Hz. Muhammed (s.a.s.) ve onun getirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim ile bu iş tamamlanmıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi Hz. Âdem ile başlayan peygamberler silsilesinin son halkasını Hz. Muhammed (s.a.s.) oluşturmaktadır. Getirmiş olduğu kitap da İslam dininin hayat pınarı Kur'an-ı Kerim'dir. İnsanlığın kurtuluş vesilesi olan İslamiyet'in mensubu olan Müslümanlar İslam'ın ilk günlerinden itibaren son ilahi kitap Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye okumaya onun ihtiva ettiği emir, yasak ve öğütleri anlamaya çalışmışlardır. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim Müslümanların inanç ve yaşayışlarının başlıca özünü oluşturmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim, insanların hayatlarını tanzim eden, hukuki, ahlaki ve siyasi müesseseleri kurmaya ve işletmeye yarayan ve netice itibariyle onları dünya ve ahirette saadete, mutlu sona ulaştıracak olan prensipleri ihtiva eder.

İslamiyet, -bazı dinlerde olduğu gibi- müntesiplerinin dünyadan el etek çekmelerini istemez. Bu durumun aksine insanı aile, cemiyet, ahlak, hukuk, siyaset, iktisat... Bütün bir kültür ortamı içinde ele alır ve değerlendirir. İnsanın ahirete gereği gibi hazırlanmasını aynı zamanda dünyadan da nasibini almasını tavsiye eder. İnsan, hayatına tesir eden maddi- manevi tüm amillere gereken önemi, hassasiyeti gösterir ve kendi hayatını bu amillerle birlikte değerlendirir.

Allah (c.c.)’ın göndermiş olduğu dinler özleri itibariyle aynı olup aynı amaca hizmet etmişlerdir. Hz. Âdem (a.s.)’ın Allah (c.c.)’ın emriyle insanlara tebliğ ettiğı emir, yasak ve öğütler ile Hz. Nuh (a.s.)’ın, Hz. İbrahim (a.s.)’ın, Hz. Musa (a.s.) ve Hz. İsa (a.s.) ve nihayet Hz. Muhammed (Sallallâhu aleyhi ve selem)’ın Allah (c.c.)’ın emriyle insanlara tebliğ ettiğı emir, yasak ve öğütler arasında öz itibariyle hiçbir fark yoktur. Şu kadarla ki, zamanın ilerlemesi ve değişmesiyle toplumun ihtiyaçları, beklentileri, örf ve adetleri, dinî gelenekleri, dilleri... Değişime uğramıştır. Dolayısıyla Yüce Allah kendi mesajını, o toplumun en iyi anlayacağı bir şekilde ve o toplumun lisanıyla göndermiştir. Zira – bu çalışmamızda da görüleceğı üzere - Kur’an-ı Kerim ve diğer ilahî dinlerin birçok ayeti birbiriyle örtüşmekte ve birbirini desteklemektedir. Yine aynı şekilde son ilahî kitap olan Kur’an ayetlerini incelediğimizde, diğer ilahî dinlere ve onların kutsal kitaplarına atıfta bulunduğunu görmekteyiz.

Bu çalışmamız ilahî dinlerdeki ortak hukukî ilkeleri ortaya koyması açısından sağlıklı bir anlayışın doğmasına bir nebze olsun katkı sunabilirse hedeflediğimiz amaca ulaşmış olacaktır.

Çalışmam esnasında engin hoşgörü, sabır ve katkılarını esirgemeyen, danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Faik YILMAZ Bey’e ve katkıları sebebiyle değerli dostum Hacı ÖNEN’e en kalbî teşekkürlerimi takdim ediyorum. Gayret bizden muvaffakiyet Cenab-ı Hak’tandır.

Abdurrahim ASLAN

Van, 2011

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.s.	: Aleyhi's-Selam
a.y.	: Aynı Yer
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celalühü
çev.	: Çeviren
D.İ.B.Y.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
lt.	: Litre
md.	: Maddesi
ms.	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu Alayhi ve Sellem
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

I. TEZİN KONUSU VE ÖNEMİ

Tezimizin konusu - adından da anlaşılacağı üzere - Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'deki ortak hukuki ilkelerdir. İlahî dinlerin ortak amacı hiç şüphesiz tabilerini dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmaktır. Bu amaç için de yüce Allah (c.c.) insanlara rehber olsun, doğru yoldan sapmasınlar diye peygamberler aracılığıyla ilahî kitaplar göndermiştir. İnsanların dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmaları da bu kitaplarda zikrolunan emir, yasak ve öğütlere uymaları neticesinde gerçekleşecektir.

Globalleşme, küreselleşme, kitle iletişim araçları v.b. kavramlar büyük bir şehir durumunda olan dünyamızı küçük bir köy hatta küçük bir aile haline getirmiştir. Bu durum insanların arasındaki mesafe mefhumunu adeta yok etmiştir. Eskiden altı saatte ulaşılan bir mesafe artık yarım saate inmiştir. Dünyanın bir köşesinden diğer bir köşesine görüntülü görüşmeler yapılabilmekte, para transferi saniyeler içerisinde dünyanın bir ucundan öbür ucuna yapılabilmektedir. Bu gelişmeler hem büyük fırsatları hem de aynı oranda problemleri beraberinde getirmiştir. Zira geçmişte mümkün olmayan yeni iletişim kanalları, farklı kültür ve dini gelenekleri birbirine yaklaştırmış, bu küçük dünya köyü üzerinde farklı inanç ve ideolojilere sahip insanlar bir arada yaşamak zorunda kalmışlardır. Farklı kültür ve dinlerden olan bu insanların bir arada huzur ve mutluluk içinde yaşamaları gereklidir. Evrensel insani değerlerin yol gösterdiği huzurlu ve mutlu bir dünya için bütün dünya toplumlarının el ele vermesi gerekmektedir. Farklı kültür ve medeniyetler arasındaki dini, tarihi ve siyasi farklılıklar, çatışmaların zemini olmamalı onları bir araya getiren, birbirlerine yaklaşımlarına vesile olan araçlar olmalıdır. Huzurlu ve mutlu bir dünya ancak; farklı toplum ve kültürlerin bir arada yaşama iradesi ve hoşgörü göstermesiyle mümkün olabilir. Biz, ortak değerler sayesinde, farklılıklarımızı da koruyarak bir arada huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşayabiliriz. Zaten dünyadaki bütün dinlerin temel amacı mensuplarının saadetini sağlamak değil midir? İnsanlığın saadetini sağlamak için çalışan dinler bu gayelerine karşıdaki dini dışlayarak değil ancak; onu anlamaya çalışarak ulaşabilirler. Bunun için de ayrılıklara ve farklılıklara rağmen asgari müşterekler üzerinde anlaşmalı, herkese insanca hayat imkânı sağlayacak, adalet, sevgi, saygı ve hoşgörünün hâkim olduğu yeni bir dünya için el ele vermelidirler. Tüm insanlığın bir aile olduğu, öz itibarıyla bir anne ve babadan meydana geldiği unutulmamalıdır. Şunu da unutmamalıyız ki insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunları çözmek için din, dil, ırk ayrımı yapmadan tüm insanlığın ortak bir çaba içinde bulunması gerekmektedir.

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar bütün peygamberler hep aynı gerçeği bildirmişlerdir. Bütün peygamberler birbirlerini yalanlamak için değil aksine doğrulamak ve öncekini tamamlamak için gönderilmişlerdir. Tüm peygamberlerin çeşitli zamanlarda insanlara bildirdikleri dinin esasında hiçbir değişiklik söz konusu değildir. Fakat Allah Teâlâ farklı zamanlarda gönderdiği bu ilahi mesajları o zamanın kültürel özelliklerini göz önüne alarak farklı üsluplarla muhatabın mesajı en iyi anlayacağı şekilde göndermiştir. Kur'an-ı Kerim tüm insanlığa hitap eden ve tüm zamanlar için geçerli ilahi bir kitaptır. Aynı zamanda O'nun önceki kitapları tamamlama özelliği

de vardır. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim aynı kaynaktan gelen kutsal kitaplardır. Ortak emir ve yasaklar ihtiva etmektedirler.¹

Kitab-ı Mukaddes'e baktığımızda Hz. Musa ve Hz. İsa tarafından tebliğ edilmiş olan kaide ve ilkelerin birçoğunun Kur'an-ı Kerim'de de küçük üslup farklılıkları dışında, aynen zikredildiğini görmekteyiz. Ancak, gerek Hz. Musa'nın 'On Emir' inde, gerekse Hz. İsa'nın 'Dağdaki Vaaz'ında olduğu gibi, bu kaideler, Kur'an-ı Kerim'de bir bütün olarak verilmemiş, Mekkî ve Medenî surelerde dağınık bir şekilde verilmiştir.²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi insanlığın nüfusu her geçen gün artmaktadır. Son asırlarda bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, globalleşme ve küreselleşmeyle birlikte dünya adeta küçük bir köy hatta küçük bir aile halini almıştır. Bununla birlikte farklı dinlere mensup birçok insan bir arada yaşamakta, huzur ve güven içinde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Farklı dinlere mensup bu insanların birbirlerinin kutsallarına hoşgörüyle yaklaşabilmesi ancak müsamaha (hoşgörü, tolerans) ve diyalogla gerçekleşebilecek bir şeydir. Hoşgörü ve diyalog ortamının oluşabilmesi için de birbirlerinin kutsallarını önyargısız bir şekilde bilip tanımak gerekmektedir. Bu bakımdan bu araştırma Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebur'u bir nebze olsun tanıtabilecek olması hasebiyle oldukça önemlidir. Bu araştırmanın bu konudaki eksiklik ve aksaklıkların giderilmesinde bir çözüm olacağı kanaatindeyiz. Bu çalışmada başarmak asıl arzumuz olmakla birlikte yanlışlık ihtimali her zaman için söz konusu olduğundan yapılan hataların affını ve hoşgörüyle karşılanmasını temenni ederim.

Görüleceği üzere bu çalışmamızda, ilahi dinlerdeki ortak hukuki ilkeleri ortaya koymaya çalıştık. Bu ilkeleri belirterek bir manada tüm ilahi din müntesiplerini "*aynı olan bir kelimeye*" davet ettik. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'in bütünselliğini dikkate alarak tespit edilen konuların karşılaştırmasını yaptık.

II. METOT VE KAYNAKLAR

Müslümanlar açısından Kitab-ı Mukaddes (Tevrat, Zebur ve İncil), Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş olan ilahi kitaplardır. Yine Allah (c.c.) tarafından Kur'an'ın indirilmesiyle bu kitapların bazı hükümleri kaldırılmıştır. Dinlerde görülen inanç konusundaki tartışmaların insanlığa bir fayda sağlayamayacağı da aşikardır. Zira üzerinde en zor anlaşma sağlanabilecek konuların başında inanç ve ibadetler gelmektedir. Ancak bu imkânsız bir şey değildir. Kur'an-ı Kerim'in de tavsiye ettiği üzere -her üç dinin kaynağının bir olması hasebiyle- ortak, müşterek kelimelerde buluşup uzlaşmaya çalışmak insanlığın faydasıdır. Bu hafife alınmaması gereken bir şeydir.

Tezimizde önyargılardan uzak bir şekilde aynı kaynaktan gelen iki kutsal kitap olan Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'i titizlikle inceleyerek her ikisinde de ortak olan hukuki ilkelerini tespit etmeye çalıştık. Kur'an-ı Kerim'deki hukuki konuları ele alırken genel manada, ayrıntıya inmeksizin, öz olarak incelemeye çalıştık. Zira bu konuda yeterli miktarda araştırma ve inceleme bulunmaktadır.

¹ Zehra Alkan Koyuncu, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'ı Kerim'de Ortak Ahlaki İlkeler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, 7.

² Alkan Koyuncu, *a.g.e.*, 10.

Kitab-ı Mukaddes'teki hukuki konulara gelince; en ufak bir ayrıntıyı dahi gözden kaçırmamaya gayret ettik. Araştırmamızda temel kaynak olarak hiç şüphesiz Kur'an'ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'ten yararlandık.

Bu kutsal kitaplar arasında karşılaştırma yapılırken Kur'an-ı Kerim'deki konu ile ilgili ayetleri Kur'an bütünlüğü çerçevesinde, Kitab-ı Mukaddes ile ilgili ayetleri de Kitab-ı Mukaddes bütünlüğü çerçevesinde incelemeye ve irdelemeye çalıştık. Her konu başlığında araştırılan konu ile ilgili kavramları inceledik. Bu kavramlarla ilgili özet bilgiler verdik. Ayrıca konuyla ilgili müfessirlerin de yorumlarından da yararlandık.

Tezimizi hazırlarken temel kaynak olarak ele aldığımız Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes dışında İslam Hukuku kitaplarından, bilhassa Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi'nden yararlandık. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'ı Kerim'in hukuki hükümlerini daha iyi anlamamız açısından dinler tarihi kitaplarından da faydalandık.

Çalışmamızda ele aldığımız Kur'an-ı Kerim'in ayet meallerini Diyanet İşleri Başkanlığının mealinden Kitab-ı Mukaddes ayet meallerini de Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nin basmış olduğu mealinden temin ettik. Elde ettiğimiz bilgilere bazen orijinal metin olarak bazen de özet bilgi şeklinde araştırmamız içerisinde yer verdik. Bu arada kendi yorumlarımıza da zaman zaman yer verdik.

Tezimizin I. Bölümünde; Kitab-ı Mukaddes ve Kitab-ı Mukaddes'e göre amel eden Yahudilik ve Hristiyanlıktaki hukuk hakkında ve bir de Kur'an-ı Kerim ve İslam Hukuku hakkında ayrıntılı bilgiler verildi. Ayrıca bu bölümde aynı kaynaktan gelen bu ilahi dinlerin bir karşılaştırması da yapıldı. II. Bölümde ise aynı kaynaktan beslenen bu iki kutsal kitapta ortak olan hukuki ilkeler tespit edildi ve bu ilkelerin mukayesesi yapıldı.

Bu ilkeleri tespit ederken Kitab-ı Mukaddes'te olup da Kur'an'ı Kerim'de olmayan hükümleri kitabımıza almadığımız gibi Kur'an'ı Kerim'de olup da Kitab-ı Mukaddes'te olmayan hükümleri de bu çalışmamıza almadık. Her iki kutsal kitapta da var olan ortak hükümleri incelemeye gayret ettik. Bu meyanda yirmi sekiz ortak başlık tespit ederek tezimizde bunları ele aldık.

İmkân nispetinde ve elimizden geldiğince konuyu araştırmaya gayret ettik. Ancak eksiklikler mutlaka olacaktır. Tüm eksiklikleriyle birlikte Kitab-ı Mukaddes üzerinde araştırma yapmak isteyenlere yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

III. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tezimizin konusu itibarıyla öncelikle 'Hak' ve 'Hukuk' kavramlarını açıklamamız yerinde olacaktır.

Sözlükte 'gerçek, sabit ve doğru olmak, gerekmek; bir şeyi gerçekleştirmek; bir şeye yakinen muttali olmak' anlamlarında mastar ve 'gerçek, sabit, doğru, varlığı kesin olan şey' anlamlarında isim olan 'hak' kelimesi, genellikle batılın zıddı olarak gösterilir. İbranicede benzer bir kökün 'ağaç, taş veya metalin içini oymak; yazmak, kaydetmek, tasvir etmek; buyurmak, bir kanunla sabit hale getirmek; Tanrı veya insanlara karşı ödev, hukuk, imtiyaz' manalarına geldiğini belirterek hak kelimesinin bu dilden gelmiş olabileceğini ima ederse de Samî dil ailesinden olan Arapça ve

İbranîcedeki herhangi bir kelimenin yakın anlamlar ifade etmesi doğaldır.³

Kelime manasıyla ‘Hak’; Gerçek, sabit, doğru, vakiya uygun, nasip, Allah, adalet, mülkiyet ve yapılması gerekli ödev anlamındadır. İstilah olarak da; hukukun benimsediği, yetki ve yükümlülük doğuran bir aidiyettir.⁴

Ragıp el-İsfahanî’ye göre hakkın dört anlamı vardır. Bunlar:

1. Bir şeyi hikmetin gereğine uygun olarak icat eden; bundan dolayı hak Allah’ın bir ismi veya sıfatı sayılmıştır.

2. Hikmetin gereğine uygun olarak yapılan iş; Allah’ın bütün fiilleri bu anlamda haktır.

3. Bir şeye aslına uygun ve doğru olarak inanma, bu şekilde kazanılmış inanç, bilgi.

4. Gerektiği şekilde, gerekli ölçüde ve gereken zamanda meydana gelen iş.⁵

Hakk’ın çoğulu ‘Hukuk’tur. Hukuk; insanların kanuna, ahlak kurallarına, örf ve adetlere bağlı olarak fiil ve hareket serbestliğini tanzim eden usul ve kaideler anlamındadır.⁶

Hukuk insanın kültürel ve içtimaî hayatında aktif ve aktüel bir rol oynar. Onun bu rolü şüphe yok ki bir gaye ve manaya matuftur. Hukukun bu rollerinden üç fonksiyonu öne çıkmaktadır: hukukî emniyet fonksiyonu ile birlikte nizam fonksiyonu, beşeri hayatla rabita ve münasebet fonksiyonu ve nihayetinde adalet fonksiyonudur.⁷

İnsanlar toplum halinde yaşarlar. İnsanın tek başına yaşaması mümkün değildir. Yaratılışlarının neticesi ve gereği olarak toplum halinde yaşamaya mecburdurlar. İnsandan insana değişen çok çeşitli kabiliyetler vardır. İnsanlar bu kabiliyetlerin hepsine yeri geldikçe ihtiyaç duyarlar. Hayvanlardaki gibi insan her ihtiyacını karşılayacak durumda yaratılmamıştır. Bunun için başka insanlara mecburen ihtiyaç duyar. İşte bu ihtiyaçlar insanları yüz yüze getirmiş, yan yana yaşamaya mecbur etmiştir. Beraber yaşayan insanların şüphesiz ki bir takım alışverişleri, münasebetleri olacaktır. İhtiyaçlar hayli çok olduğundan münasebetler de o derece çok ve karmaşık bulunacaktır. Zülmün olmaması, adaletin gerçekleşmesi, kuvvetlinin zayıfı ezmemesi, iki cihanda saadet ve selametın sağlanması için bu karmaşık ve sayısız münasebetlerin düzenlenmesi de ihtiyaçlar arasına girdi. Münasebetlerin tanzimi ihtiyacı örf ve adetleri doğurdu. Ama zamanla örf ve adet de yetmedi. Bunun ve buna bağlı olarak örf ve adetle beraber yine örf halinde yaşayan müeyyidenin kayda bağlanması gerekti. İşte kayda bağlanmayan, toplumda örf halinde yaşayan ve münasebetleri tanzim eden kaidelere ahlak, müeyyidesiyle beraber tanzim edilmiş kaidelere de Hukuk diyoruz. Din ise ahlak ve hukuku bir arada bulundurmıştır. İnsanların münasebet ve davranışlarını konu edinmesi açısından ahlak, hukuk ve din birbirleriyle yakından ilgilidir. İnsanın bir de herhangi bir makamdan kaynaklanmayan, doğuştan sahip olduğu hakları vardır. Hava, su,

³ Ali Bardakoğlu, “Fıkıh”, *DİA*, İstanbul, 1988, XV, 142.

⁴ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2005, 171.

⁵ Ragıp el-İsfahanî, *Müfredat fî Ğaribi'l-Kur'an*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut 2005, 132.

⁶ Erdoğan, *a.g.e.*, 201.

⁷ Ahmet Yaman, *Makasid ve İctihad*, Yediveren Yay., Konya, 2002, 17.

gıda, hayat, din... Gibi. Bunlara tabii hak denir. İnsanın tabii haklarından biri elinden alındığı zaman umulmadık bir güçle mücadeleye başlar ve elinden alınan tabii hakkını yeniden elde etmeye çalışır.⁸

Genel manada hukukun konusu ve gayesi toplumda hukuk düzenini kurmak ve sürdürmek; kişiler arasında, kişiler ile siyasi iktidarın örgütlenmiş şekli olan devlet arasında ortaya çıkan menfaat çatışmalarını azaltmak ve adaleti sağlamaktır. Hukuk düzeni, hukuk kuralları ve bu kurallara uymayanlara karşı kullanılacak çeşitli düzeyde yaptırımlar (tazminat, aynen ifa, icra, ceza gibi müeyyideler) ve yaptırımlar hakkında karar verecek ve uygulayacak zorlama örgütü (yürütme, yargı, icra/infaz) ile sağlanır. Hukuk kuralları hukuk alanının normatif yönünü, adalet ise etik yönünü gösterir. Hukuk kuralları ve yaptırımları, hukuk düzeninin sağlanması ve korunması, adaletin gerçekleşmesi için yasama gücü tarafından tercih edilmiş çözümlerdir.⁹

Hukuk kuralları, genel olarak toplumda hukuk düzenini kuran ve koruyan kurallardır. Hukuk kurallarının;

- A. İlgili olduğu alanların (ekonomi, siyasal bilim, sosyoloji vs.) kanunlarına ters düşmemesi,
- B. Uygulanabilir olması,
- C. Hukukî istikrarı sağlayabilmesi,
- D. Adil olması, Uygun yaptırımı öngörmesi,
- E. Gerek kullanılan sözcükler, gerek cümle yapısı bakımından maksadı en doğru bir biçimde ifade edecek şekilde kaleme alınmış olması,
- F. Eksiksiz, açık, çelişkisiz ve yeterli bir düzenleme getirmesi lazımdır.¹⁰

Yukarıda tarifini vermeye çalıştığımız ve bir ilmin adı olan ‘Hukuk’ çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Bu tasnifler bazen hukukun yürürlükte olup olmasına göre bazen de ait olduğu sahaya göre yapılmıştır. Bunlardan belli başlı bir kaçının tarifini vermekle yetineceğiz:

1- İdeal (tabii) Hukuk: Yürürlüğe konması arzu edilen hukuktur.

2- Objektif (müspet) Hukuk: İdeal hukukun aksi olan bu hukuk yürürlükte olan hukuktur. Riyeti mecburi olan kaideler, örf ve adetler objektif hukuk adını alır.

3- Sübjektif (mevzu) Hukuk: Yetkili makamlarca ortaya konan objektif hukuk kısmıdır.

4- Amme Hukuku: Devletin kuruluşunu, işleyişini, hâkimiyet ve kudrete sahip bir hükmi şahıs sıfatıyla, hakiki ve hükmi hususi şahıslarla yahut amme hükmi şahıslarıyla yahut da diğer devletlerle olan münasebetlerini tanzim eden hukuktur.

Amme Hukuku şu kısımlara ayrılır:

1- Esas Teşkilat, 2- İdare, 3- Ceza, 4- Usul, 5- Devletler Hukuku, 6-Umumi Amme Hukuku.

⁸ Orhan Çeker, *Fıkıh Dersleri*, Seha Yay., İstanbul, 1999, 20.

⁹ Yaman, *a.g.e.*, 42.

¹⁰ Yaman, *a.g.e.*, 43.

5- Hususi Hukuk: Fertlerin fertlerle veya devletle olan münasebetlerini eşit şekilde tanzim eden hukuktur.

Hususi Hukuk; 1- Devletler Hususi Hukuku, 2- Ticaret Hukuku ve 3- Medeni Hukuk kısımlarına ayrılır.

Medeni Hukuk da; kendi arasında; **a-** Şahıs, **b-** Aile, **c-** Miras, **d-** Eşya ve **e-** Borçlar şeklinde tasnif edilmiştir.¹¹

¹¹ Çeker, *a.g.e*, 20-22.

I. BÖLÜM

1.1. KİTAB-I MUKADDES

Ahd-i Atik ile Ahd-i Cedîd'den oluşan Hristiyan'ların kutsal kitabıdır. Kitab-ı Mukaddes, Hristiyanların dinî alanda otorite kabul ettikleri, Yahudilerin kutsal kitabını da kapsayan yazılar koleksiyonuna verdikleri isimdir. Batı dillerinde Kitab-ı Mukaddes'in karşılığı Bible (Bibel) kelimesidir. İlk asırlarda Yunanca'yı kullanan kilise, bu dildeki Biblio'nun (kitap) çoğul şekli olan Biblia'yı kutsal saydığı yazıların tamamını ifade etmek için kullanmıştır. Kilise Latinceyi benimsediğinde Biblia tekil ve dişil bir kelime sayılmış, buna 'insan hayatına yön verecek kuralları ihtiva eden en mükemmel kitap' anlamı yüklenerek kullanımı sürdürülmüştür. Latineden günümüz Batı dillerine geçen kelime, yaklaşık 400 yılından itibaren Hristiyan kutsal kitabının adı olarak varlığını devam ettirmektedir. Bible kelimesini terim anlamında ilk kullananlar Hristiyanlar olduğu için herhangi bir niteleme sıfatı olmaksızın tek başına kullanıldığında Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd'den oluşan Hristiyan kutsal kitabını ifade eder. Kitab-ı Mukaddes'in ilk bölümünü Yahudi kutsal kitabı olan Ahd-i Atik teşkil etmektedir. Yahudiler, Ahd-i Atik'in orijinal dili olan İbranice nüshasını Hristiyanlar ise milattan önce III. yüzyıllarda yapılan Yunanca tercümeyle esas kabul etmektedir.¹²

İlk dönemlerden başlayarak Kitab-ı Mukaddes pek çok dile çevrilmiştir. Ahd-i Atik önce Aramice ve Yunancaya, daha sonra Yunanca yazılmış olan Ahd-i Cedîd'le birlikte Latinceye, Süryaniceye ve diğer dillere tercüme edilmiştir. Arap yarımadasındaki Yahudiler İbranice Kitab-ı Mukaddes'i, Hristiyanlar ise Süryanice veya Grekçe Kitab-ı Mukaddes'i kullanıyorlardı. İslam'ın ilk dönemlerinde Kitab-ı Mukaddes'in bazı bölümlerinin Arapçaya çevrilmiş olması ihtimalinden söz edilmektedir; ancak ilk yazılı çeviri İslam'ın yayılmasına paralel olarak daha sonra yapılmıştır. Kitab-ı Mukaddes'in İbranice, Grekçe, Samirice, Süryanice, Kobtça ve Latineden Arapça'ya yapılmış tercümelerine dair bazı yazmalar mevcuttur. Ahd-i Atik'i Huneyn b. İshak'ın Grekçeden, Saîd b. Yusuf el-Feyyûmî'nin İbraniceden Arapçaya çevirdiği bilinmektedir. Kitab-ı Mukaddes'in tamamının ilk İngilizce tercümesi 1382'de; ilk Türkçe tercümesi de Ali Ufkî Bey tarafından 1666'da yapılmıştır. Türkçe tercüme, Protestan Kitab-ı Mukaddesi'ni esas aldığı için gerek ihtiva ettiği kitaplar gerekse onların sıralaması buna göredir ve Katoliklerin kabul ettiği kitaplarla çeşitli ilaveler burada yer almamaktadır. Hristiyanlar Kitab-ı Mukaddes'in ilahî vahiy ve ilham altında yazıldığını, orijinal ve otantik olarak muhafaza edildiğini, dinî alanda otorite olduğunu kabul etmektedir. Kur'an'da Hz. İsa'nın Tevrat'ı tasdik ettiği ve kendisine hidayet kaynağı olan İncil'in verildiği

¹² Ömer Faruk Harman, "Kitab-ı Mukaddes", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 75-76.

bildirilmekte, Hristiyan kutsal kitabıyla ilgili başka bilgi verilmemektedir¹³

1.1.1. AHD-İ ATİK (ESKİ AHİT)

‘Ahd’ sözcüğü çeşitli ilimlerde farklı anlamlarda kullanılan bir terimdir. Ahid’de hem yemin, hem de kesin söz verme anlamı olmakla birlikte yemin ahid dinî ve kutsî yönünü, söz verme de ahlakî yönünü teşkil eder. Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarına Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd denilmesinin sebebi de bu iki kitabın Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki hükümleri ihtiva etmesidir. Bu manada İslam devletinin hâkimiyeti altında yaşamak üzere kendileriyle anlaşma yapılan gayri müslimler için ‘ehlü’z-zimme’ yerine ‘ehlü’l-ahd’ tabiri kullanılmıştır. Ahd-i Atik Allah ile İsrailoğulları arasındaki anlaşmayı ifade eden bir terimdir. Allah, çeşitli dönemlerde insanlarla ahid yapmıştır.¹⁴

‘Ahd’ kelimesini lügat ve ıstilahî manada ele aldığımızda şunları görmekteyiz:

Ahd, sözcük anlamı itibariyle, ‘bir şeyi her durumda koruyup, gereğini yerine getirmek’ demektir. Fiil olarak kökü ‘A-Hİ-DE’ den gelir. Ahd, bu fiilin mastarı olduğu gibi, isim olarak da, ‘her durumda, o durumun gerektirdiği biçimde korunulan ve gereği yerine getirilen şey, verilen söz’ anlamına gelir. Allah (c.c.), Hz. Âdem’i insanlığın atası, temsilcisi veya özü olarak yarattığı zaman, gerek onun şahsında, gerekse kıyamete kadar gelecek tüm insanlardan tek tek “*ben sizin Rabbiniz değil miyim?*”¹⁵ Diye ‘Ahd’ almıştır. Dolayısıyla insan Allah (c.c.)’tan başka Rab tanımayacağına dair Allah (c.c.)’a ahd vermiştir. Allah (c.c.) da bu konuda kendisinden ahd almıştır; yani muahede yapmışlardır.¹⁶

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Hristiyanlar, Yahudilerin kutsal kitabına Ahd-i Atik demektedirler. Zira bu Allah’ın insanlarla olan ilk/eski ahididir. Onlara göre, Allah ile insanlar arasındaki son ahit Hz. İsa vasıtasıyla yapılmış olandır. Bu yeni ahid yazılı ifadesi olan metinlere Ahd-i Cedîd denilmiştir. Türkçede de bu teamüle uyularak Yahudi kutsal kitabına Ahd-i Atik (Eski Ahid) denilmektedir. Hristiyan kaynaklarında bu tabir ilk defa, Pavlus’un Korintoslular’a İkinci Mektup’unda geçmektedir.¹⁷ Kitab-ı Mukaddes’in karşılığı olarak ‘Bible’ (Kitaplar) kelimesi de kullanılmaktadır. Bu kelime ilk defa İstanbul Patriği Jean Chrysostome tarafından olmak üzere, kilisenin resmen kutsal kabul ettiği yazılar koleksiyonu için kullanılmıştır ve Ahd-i Atik ile Ahd-i Cedîd’i içine alır. Bu kelime Ahd-i Atik’i teşkil eden üç ana bölümden (Tora, Nebiîm, Ketubîm) her birine verilen isimlerin ilk harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Ahd-i Atik, Yahudi ve Hristiyanlarca müştereken kabul edilen otuz dokuz kitaptan meydana gelmektedir. Babil Talmudu’nda Ahd-i Atik, Torah (Tevrat) bölümü beş, Nebiîm bölümü sekiz, Ketubîm bölümü on bir kitap olmak üzere yirmi dört kitap kabul edilmiştir. Katolikler İse Ahd-i Atik’i Tarihî Kitaplar, Talimî Kitaplar ve Peygamberler şeklinde üç ana bölüme ayırmaktadırlar.¹⁸

¹³ Harman, a.e., a.y.

¹⁴ Abdurrahman Küçük, “Ahid”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 532-533.

¹⁵ A’raf 7/172.

¹⁶ Ali Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, İstanbul, 1990, 109-110.

¹⁷ Korintoslulara II. Mektup 3/14.

¹⁸ Ömer Faruk Harman, “Ahd-i Atik”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 494-495

Bu bölümlerin tamamı Tevrat'ı meydana getirmektedir. Yahudilerin kutsal kitap koleksiyonu temelde ikiye ayrılmaktadır:

1.Tanah (Yazılı dinî edebiyattan oluşur.)

2.Talmud (Sözlü dinî edebiyattan oluşur).

Hristiyanların Eski Ahit dedikleri kitaba Yahudiler 'Tanah' adını vermişlerdir. Tanah üç bölümden meydana gelir.

1.Tora (Tevrat): Eski Ahdin ilk beş kitabını meydana getirir. Bunun için buna Esfar-ı Hamse'de denir. Bu beş kitap uzun ve farklı çalışmalardan meydana gelmiştir. Bu beş kitabın birtek çalışmadan geldiğini kabul etmek, bilimsel değildir.

2. Nebiûm(Peygamberler): İlk peygamberler ve son peygamberlerden bahseder.

3. Ketubîm (Kitaplar): eski Ahd'in 13 kitabından bahseder.¹⁹

Yahudilerin yazılı dinî edebiyatını oluşturan kitapların sayısı hakkında ihtilaf vardır. Bu ihtilaf sadece Yahudilerle Hristiyanlar arasında değil, Hristiyanların, kendi aralarında da mevcuttur.²⁰

Eski Ahit otuz dokuz bölümden oluşur: 1. Tekvin, 2. Çıkış, 3. Levililer, 4. Sayılar, 5. Tensiye, 6. Yeşu, 7. Hakimler, 8. Rut, 9. I.Samuel, 10. II. Samuel, 11. I.Krallar, 12. II. Krallar, 13. I.Tarihler, 14. II. Tarihler, 15. Ezra, 16. Nehemya, 17. Ester, 18. Eyub, 19. Mezmurlar, 20. Süleyman'ın Meselleri, 21. Vaiz, 22. Neşideler Neşidesi, 23. İşaya, 24. Yeremya, 25. Yeremya'nın Meselleri, 26. Hezekiel, 27. Daniel, 28. Hoşea, 29. Yoel, 30. Amos, 31. Obadya, 32. Yunus, 33. Mika, 34. Nahum, 35. Habakkuk, 36. Tsefanya, 37. Haggay, 38. Zekarya, 39. Malaki.

Esasen Ahd-i Atik -bir kaç bölüm dışında- İbranîce olarak kaleme alınmıştır. Çok uzun bir süreç içerisinde yazılmış Ahd-i Atik kitapları yazılı kültüre geçmeden önce şifahî olarak kulaktan kulağa nakledilmiş, daha sonra çok da ilgisi olmayan kişilerce kaleme alınan eserler olarak tanımlanabilir. Her ne kadar Hz. Musa zamanında yazı kullanılmışsa da o dönemlerde yazının kullanılmasının pek yaygın olmadığı da bilinmekte, eserler sözlü gelenekle nesiller arası yolculuğuna başlamış bile. Hakimler dönemi denilen dönemde yazı yaygınlaşmış olsa bile yazılı medeniyete geçiş İsrail oğullarının Kudüs'te kendi krallıklarını korumalarına kadar gecikmiştir, diyebiliriz. Ancak bu medeniyete geçiş süreci hemen kaldırmadı. İsrail oğulları yazılı medeniyete geçmeden önce de edebi bir medeniyete sahiptiler aslında.²¹

Semavi kitapların üçüncüsü olan Zebur, Kitab-ı Mukaddes metinleri arasında 'Mezmurlar' adıyla yer almakta, Yahudi ve Hristiyanlar arasında ilahi olarak okunmaktadır. Gerek Yahudiler gerekse Hristiyanlar ruhen bunaldıklarında, canları sıkıldığında, hastalık ve ağrı çektiklerinde Mezmurlar'dan belli pasajları okumaktadırlar. Gerçekte Ahd-i Atik tek bir kitaptan ibaret değildi. Elde birçok metin vardı. Milattan önce III. Asırda üç metnin olduğunu öğreniyoruz. Bu metinlerden biri Yahudilerce muteber sayılan 'Masoretik' metindir. Diğer metin ise

¹⁹ Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, 1996, 77.

²⁰ Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1993, 193,

²¹ Harman, *a.e., a.y.*

Samirîler tarafından üçüncü metin ise kısmen de olsa Yunancaya çevrilen metindir. Bugün Yahudilerce muteber sayılan Ahd-i Atik metni Masoretler tarafından hazırlanan metinlerden istifade edilerek hazırlanmış İbranice metinlerdir. Yahudiler bu metni orijinal nüsha olarak gösterme gayretleri içine girmişler, bu nüshalardan birini seçmişler ve üzerinde düzeltmeler, eklemeler yapmışlardır. Seçilen metnin bazı harf ve yapılarını korumuşlar, sayfa kenarlarına açıklamalar ekleyerek nokta ve harekeler kullanmışlardır. Bugün elde bulunan en eski masoretik metin nüshası (820-850'ler) Mezmurlar'dan X veya XI. yüzyılda yazıldığı kabul edilen süslenerek düzeltmeler yapılan Tevrat'tır. Masoretik metnin tespiti ve istinsahında en önemli rolü Ben Aşer ailesi yerine getirmiştir. Bugünkü Kitab-ı Mukaddes'ler Yakup Bin Hayyam tarafından 1524'teki Masoretik metnin tekrarından başka bir şey değildir. Üstelik bu metin de Kitab-ı Mukaddes'in muteber nüshası kabul edilmiştir. Burada dikkat çeken bir husus da Ahd-i Atik'in İbranice nüshası ile Grekçe tercümesi arasındaki farklılıklar, Grekçe tercümenin yapıldığı dönemde Ahd-i Atik'in birden fazla nüshasının olduğunu gösteren önemli bir delil sayılabilir. Ahd-i Atik'in oluşmasında önemli bir katkıyı da Kahire Genizası'nda Kumran ve Murabbaat'ta bulunan yazmalar sağlamıştır, denebilir. Bu çok önemli bir bulgudur. Ahd-i Atik, Hristiyanlarca da kutsal sayıldığından, çok erken dönemlerden başlamak üzere Kitab-ı Mukaddes adı altında ve –ilginçtir- Ahdi Cedîd'i de içine alacak şekilde pek çok dile çevrilmiştir.²²

1.1.2. AHD-İ CEDİT (YENİ AHİT)

Yukarıda da bahsettiğimiz Kitab-ı Mukaddes ifadesinden -kitabın yazılma sürecindeki oluşumundan da anladığımız şekliyle- Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd'i anlamalıyız. Karma hazırlanan Ahd-i Atik hem Yahudilerin hem de Hristiyanların kutsal kitabı olarak kabul edilmesine rağmen, Ahd-i Cedîd sadece Hristiyanların kutsal kitabı olarak kabul edilmiştir. Yahudi inancına göre İsrailoğulları Tanrı'nın kendileriyle yaptığı ahdi bozunca (Hâşâ!) Tanrı onlara Yeremya vasıtasıyla yeni bir ahid vaat etmiştir. Hristiyan inancına göre ise bu yeni ahid Hz. İsa vasıtasıyla yapılmış ve bu yeni metinlere de Ahd-i Cedîd adı verilmiştir. Yani ahit yenilenmiştir. Ancak bu isim, hemen kullanılmamış milattan sonra II. asrın sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır. Ahd-i Cedîd'i teşkil eden kitaplar Trente Konsili'nde belirlenmiş olup bunlar İnciller (4), Resullerin İşleri, Pavlus'un Mektupları (14), Genel (Katolik) Mektuplar (7) ve Yuhanna'nın Vahyi'nden ibarettir. Ahd-i Cedîd tıpkı Ahd-i Atik gibi günümüzde üçe ayrılmıştır:

1. Tarihî Kitaplar: Dört İncil ve Resullerin İşleri;

2. Talîmî Kitaplar: Pavlus'un Mektupları ile 'Katolik' diye adlandırılan yedi mektup;

3- Peygamberlik: Yuhanna'nın Vahyi. Hz. İsa Aramîce konuştuğu halde, başta İnciller olmak üzere, Ahd-i Cedîd kitaplarının hepsi Grekçe'dir. Sadece Matta İncili'nin Aramîce olduğu, fakat onun orijinal nüshasının kaybolduğu söylenmektedir.²³

İnciller ve risaleler şu sıraya göre dizilirler: 1. Matta, 2. Markos, 3. Luka, 4. Yuhanna, 5. Resullerin İşleri, 6. Romalılara Mektup, 7. Korintoslulara I.

²² Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, Ankara, 1995, 63.

²³ Hikmet Tanyu, "Ahd-i Cedid", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 501.

Mektup, 8. Korintoslulara II. Mektup, 9. Galatyalılara Mektup, 10. Efesoslulara Mektup, 11. Filipililere Mektup, 12. Koloselilere Mektup, 13. Selaniklilere I. Mektup, 14. Selaniklilere II. Mektup, 15. Timoteosa I. Mektup, 16. Timoteosa II. Mektup, 17. Titusa Mektup, 18. Filimona Mektup, 19. İbranilere Mektup, 20. Yakub'un Mektubu, 21. Petrus'un I. Mektubu, 22. Petrus'un II. Mektubu, 23. Yuhanna'nın I. Mektubu, 24. Yuhanna'nın II. Mektubu, 25. Yuhanna'nın III. Mektubu, 26. Yahuda'nın Mektubu, 27. Vahiy.

1.1.2. KİTAB-I MUKADDES' TE HUKUK

1.1.2.1. YAHUDİLİKTE HUKUK

Tevrat, ilmî kitaplarda görmeye alışık olduğumuz şekilde bap ve fasıllara ayrılmıştır. İlk beş kitabın birincisi olan Tekvin (Yaratılış) kısmı insanlığın, daha doğrusu Hz. Musa'ya kadar İsrail oğullarının kısa bir tarihi şeklindedir. İkinci kısım olan Huruç (Çıkış) bölümü de Mısır'dan çıkışla Kızıldeniz'in geçilmesi ve Hz. Musa'nın çölde yaptıkları anlatılır. Her iki kitapta da olaylar ve önemli şahıslar zaman sırasına göre yer almış bulunmaktadır. Tevrat'ın daha sonraki bölümlerinde, özellikle ilk beş kitaptan sonraki kısımlarda kronolojik sıra değil, konu tertibi göze çarpar.²⁴

Tevrat'ta dinin hukuki ve kurumsal yanı gerektiğinden fazla bir şekilde vurgulanmıştır. Bu anlayışta din, ibadet, ukubat ve muamelat ile ilgili bazı sayılı emir ve yasaklara indirgenmiş bir şariat ile sınırlanmakta ve tanımlanmaktadır. Bu durumda din, bu kuralları insanlara yaşatmak için vardır. Dindarlık ise bu kuralları uygulamaktan ibaret olarak görülmektedir.²⁵

Yukarıda da zikredildiği gibi Tevrat, Yahudiliğin kutsal kitabına verilen addır. Yahudilerin kutsal kitap koleksiyonu ikiye ayrılır. Bunlar: Tanah ve Talmud (Tora, Nebiim, Ketubim)'dur.

Burada üzerinde durmamız gereken Talmud'dur. Zira bir Yahudi yaşamı boyunca, birçok kurala uyması gerekir. Bu kurallar kaynağını, Tora'da yazılı olduğu üzere Tanrı'dan alır. Bunlar ahlaki, törensel ve medeni kanunlardır. Tora da Talmud'un ilki ve en önemli kitabıdır.

Talmud, zahit Yahudilerce hâlâ yaşanan özel bir hayat tarzı meydana getiren zengin bir eserdir. Talmud, doğumundan ölümüne, sabah kalkışından uyumasına, bayram ve mevsimlerin sırasına, Allah'la, insanlarla, aileyle ve toplumla olan münasebetlerine kadar, her Yahudinin hayatının her anını saran; hukuki, ahlâkî, dinî bir yasadır.²⁶

Tevrat hukuk itibariyle Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine benzer ayetler ihtiva etmektedir. Örneğin İslam hukuku birçok yönden Tevrat'taki 'On Emir'de belirtilen ayetlerle benzerlik arz etmektedir.²⁷

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Tevrat da emirler, yasaklar ve öğütler ihtiva etmektedir. Tevrat'taki emirlerin sayısı 248 iken yasakların sayısı 365'tir. Bunları

²⁴ Jacques Jomier, *Tevrat, İncil Ve Kur'an*, (Çev.: Sakib Yıldız), Dergah Yay., İstanbul, 1975, 6.

²⁵ Mehmet Paçacı, *Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002, 17.

²⁶ Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Konya, 2000. 102.

²⁷ Çıkış 20/3-7.; Tesniye 5/6-22.

Talmud, Allah'a karşı ödevler ve başkasına karşı ödevler olmak üzere iki büyük kategoriye ayırmıştır:

1- Allah'a Karşı Ödevler: Bu ödevler, aşka ve saygılı korkuya dayalı ödevlerdir. Bunlar, değişik kurallara riayetle kendilerini gösterirler: Mabet kültü, dualar, kutlamalar, Cumartesiye ve bayramlara saygı, gıda kanunları v.s. gibi.

2- Başkasına Karşı Ödevler: Bunlar da başlıca şu iki grubu ilgilendirir:

A- Kişilerarası ilişkiler: Başkasının kişiliğine ve liyakatine saygı, çıkar gütmeme, cömertlik, yardım severlik, mütecavizleri bağışlama, tesanüt, başkasına karşı mesuliyet gibi bir dizi davranışların temelini teşkil eder.

B- Sosyo - Ekonomik Ödevler: Talmud Hukuku, doğum ve servet eşitsizliklerini, bilhassa ödevler kadar gerekli olan vergilerle ve muhtelif bağışlarla düzeltme yönünden, sosyo-ekonomik ilişkilerin tam bir mekanizmasını ortaya koyar. Muhtelif sosyal sınıflar arasındaki ilişkiler, liberal ve sosyalist bir karışımın içinde herkesin hakları muhafaza edilmek üzere düzenlenmiştir. Böylece bütün mübadele ve borç problemlerinde olduğu gibi, işverenin imtiyazları ve ücret hakları da dikkatle ele alınmıştır.²⁸

Bu aşamada ilahî kitapların bize geliş süreçlerini ele almakta fayda vardır. Zira Kur'an ile daha önce gelen kutsal kitaplar arasında vahyedilme, kaydedilme, istinsah, günümüze intikali, üslûp ve muhteva yönünden önemli farklılıklar mevcuttur. Kutsal kitapların muhafazası ve sonraki dönemlere intikalinde ezberleme ve yazma (istinsah) şeklinde iki temel yol bulunmaktadır. Yahudi ve Hristiyan geleneğinde ezberleme bir muhafaza yolu olarak uygulanmamıştır. Yahudi inancına göre Hz. Musa kendisine gelen vahyi yazmış ve bir kitap haline getirerek daha sonra gelenlere teslim etmiştir.²⁹ Ancak Tevrat metni konusundaki bu görüş ilmî bakımdan tartışmalı olduğundan dogmatik görülmektedir. Bu dogmatik görüşün doğru olmadığı ve bugünkü Tevrat'ın tarihî süreç içerisinde teşekkül ettiği bilim çevrelerince kabul edilmektedir. Hz. Musa'nın yaşadığı milattan önce XIII. yüzyıldan Babil esaretinin vuku bulduğu milattan önce VI. yüzyıla kadar yaklaşık yedi asır boyunca Tevrat'ın birçok defa kaybolduğu, düşman eline geçtiği, çeşitli değişikliklere uğradığı³⁰ hatta Tevrat geleneğinin tamamen unutulduğu Yahudi kaynaklarında belirtilmektedir. Tevrat'ın nihaî şeklini alması, Hz. Musa'dan yaklaşık on üç asır sonra miladî I. yüzyılda gerçekleşebilmiştir. Zamanımızda mevcut en eski ve tam İbranîce el yazması nüshalar milattan sonra IX. yüzyıla, Tevrat'ın Yunanca çevirisine ait yazma nüshalar ise IV. yüzyıla aittir.³¹

1.1.2.2. HIRİSTİYANLIKTAKİ HUKUK

İncil'in üslûbu daha çok bir roman ve hikâye üslûbunu andırır. Bu özellik her dört İncil'in de müşterek özelliğidir. Söyledikleri, yaptıkları ve yaşadıklarıyla Hz. İsa'nın bütün bir hayat hikâyesi görünümünde olan İncil'de, Hz. İsa'nın Allah adına söyledikleri ile kendi adına konuştuklarını birbirinden ayırmak oldukça güçtür, daha

²⁸ Aydın, *a.g.e.*, 105-106.

²⁹ Çıkış 17/14, 24/3, 34/27.; Sayılar 33/2.; Tesniye 31/9, 24-26.

³⁰ Yeremya 8/8.

³¹ Ömer Faruk Harman, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 412

doğrusu imkânsızdır. Bizim anladığımız manada Kur'an, Hadis ve Siyer'in karışımından meydana gelmiş olan İncil'ler, saf vahyi ortaya koymaktan çok uzaktırlar. Şu noktayı hemen hatırlatalım ki; bu karışıklık Hz. İsa'yı bir peygamber gibi düşündüğümüz müddetçe söz konusudur. Hâlbuki Hristiyan inancına göre İncil'de vahiy veya hadis gibi ikili bir ayırım yapmaya ihtiyaç yoktur. Çünkü onların inancına göre Hz. İsa peygamber değil, Allah'tır. Ulûhiyetin ayrılmaz bir parçasıdır. Hristiyan kültüründe Hz. İsa'nın şahsı bir peygamberden daha çok, bir mitoloji ilâhına benzemektedir. Bundan dolayı bizim hadis niteliğinde gördüğümüz sözler de İsa'ya izafe edilince vahiy niteliğini kazanmış olacaktır. Zaten Hristiyanlar hiçbir zaman Hz. İsa'ya bir peygamber gözü ile bakmazlar. Peygamber sözünden onların anladıkları Tevrat'ta ismi geçen peygamberlerle Hz. İsa'nın havarileridir.³²

Hristiyan inancına göre Hz. İsa ilahî kelim olduğu için bizzat kendisi vahiydir; onun ayrıca vahiy almasına gerek bulunmadığından o yazmamış, yazdırmamış, hatta ona bir kitap verilmemiştir. Günümüzde İncil adıyla bilinen ve kutsal kabul edilen kitaplar, doğrudan Allah'ın kelim tarzında değil Hz. İsa'dan sonra bir tarih kitabı üslubuyla kaleme alınmıştır. Mevcut İncillerin Hz. İsa tarafından yazılmadığı Hristiyanlarca da kabul edilmektedir. İnciller, Hz. İsa'dan en az otuz yıl sonra yazılmaya başlanmış ve I. yüzyılın sonunda yazma işi tamamlanmıştır. Yeni Ahid'in yazma nüshaları ise II. ve III. yüzyıllara ait fragmanların mevcudiyetine rağmen genellikle IV. yüzyıla tarihlenmektedir.³³

Bu açıklamalardan anlaşılmıştır ki; ilahi vahye dayanan semavi kitaplar arasında, aslına uygunluğun tüm şartlarını taşıyan yegâne kitap Kur'an-ı Kerim'dir.

Aslında bir din ancak yaşanan hayata müessir olacak şekilde dünya ahkâmına sahip olmakla gayesine ermiş olur. Bu bakımdan Hristiyanlık bize ulaştığı itibariyle eksik bir dindir. Öyle ki bu eksikliği telafi etmek için din bakımından düşman oldukları Yahudilerin kutsal kitabına -onu kaynak göstermek suretiyle- sığınmak zorunda kalmışlardır. Bir manada İncil'deki eksikliği Tevrat'la tamamlama yoluna gitmişlerdir. Din olarak Kitab-ı Mukaddes'i yani Tevrat ile İncil'i bir arada kabul etmişlerdir.

1.2.1. KUR'AN-I KERİM VE İSLAM HUKUKU

Klasik hale gelmiş olan bir tanımda Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber'e inzal edildiği, kendi başına bir mucize olduğu, mushaflara yazıldığı, hafızalarda korunduğu, okunması ile ibadet edildiği ve tevatüren nakledildiği belirtilir.³⁴

Tanımda zikredilen unsurlardan özellikle ilk ikisi Resûl-i Ekrem dönemi söz konusu olduğunda tayin edici olarak kabul edilmekle birlikte hafızalarda saklanması ve tevatüren nakledilmesi daha sonra yaşayanlar açısından belirleyici ek unsurlar olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan okunması ile ibadet edilmesinin zikredilmesi, onun müslümanın hayatındaki merkezî yerini ifade etmesi açısından önem taşımaktadır.³⁵

³² Jomier, *a.g.e.*, 16.

³³ Harman, *a.e.*, *a.y.*

³⁴ Muhammed Abdulazim ez-Zerkanî, *Menahilü'l-İrfan fî Ulumi'l-Kur'an*, Darül-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003. I, 18.

³⁵ Tahsin Görgün, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 388.

Kur'anı Kerim'in diğer semavi kitaplara nazaran güvenilirliğini ortaya koymak açısından Kur'anı Kerim'in bizlere kadar nasıl ulaşmış olduğunu beyan etmek yerinde olacaktır.

Kur'an-ı Kerîm Hz. Peygamber'in ilk muhatabı olan toplulukların çeşitli tavır ve davranışlarına, ihtiyaçlarına, olayların gelişimine vb. değişik hal ve şartlara göre farklı zamanlarda ayet veya sûre şeklinde nazil olduğundan, konu bütünlüğü oluşturacak şekilde bir sıra izlemediği gibi mevcut mushaflardaki surelerin bizzat Resûl-i Ekrem'in talimatıyla oluşan içeriğinin yanı sıra dizilişi de sistematik eserlerde alışlageldiği biçimiyle bir yapı arz etmemekte, muhtevayı oluşturan konular mushafın başından sonuna yayılmış bulunmaktadır.³⁶

Kur'an-ı Kerîm, her peygamberin içinden çıktığı kavmin diliyle gönderilmesi esasına bağlı olarak³⁷ 'apaçık' Arap diliyle nazil olmuştur.³⁸ Kur'an, Arapça inmiş olmakla birlikte kelimelerin seçiminde, cümlelerin teşkilinde ve konuların ifadeye dökülmesinde Arapça'daki yaygın şekillere göre farklılık gösteren, kendine has eşsiz bir anlatım tarzına sahiptir. Kur'an'da iman esasları, teşriî hükümler, kıssalar gibi hususlardan her biri farklı üslûplarla anlatılmış, inkârcılara yönelik uyarı ve tehditlerle müminlere verilen müjdelere değişik üslûplarla ifade edilmiştir. Kur'an'ın üslûbunda beşerî zaafı görmek mümkün değildir. Allah kelamı ile beşer kelamı arasındaki fark yaratanla yaratılan arasındaki fark gibidir.³⁹

Kur'an; İslam'ın temel kaynağı, Müslümanların inanç ve yaşayışları için başlıca hareket noktasıdır. Zira İslam, yaşayan bir şahıs üzerine değil bir mesaj yani Kur'an üzerine temellenmiştir. Oysaki Yahudilik ve Hristiyanlığa baktığımızda Yahudiliğin kutsal kitaba öncelik vermesine karşın Hristiyanlığın Hz. İsa ve onunla ilgili inançlar üzerine temellendiğini müşahade ederiz. Bununla birlikte Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd teşekkülü uzun dinî ve tarihî gelişmenin sonucu iken İslam, başlangıçtan itibaren kitaba dayanan bir din olarak var olmuştur. Dolayısıyla Müslümanlar için esas olan Kur'an'ın verdiği bilgiler ve ortaya koyduğu değer hükümleridir. Kur'an-ı Kerîm kronolojik olarak Tevrat, Zebur ve İncil gibi diğer ilahî kitaplardan sonra geldiği ve takdim ettiği dini tamamen yeni ve öncekilerden bütünü farklı bir din değil, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerde tebliğ edilen ilahî dinin son şekli olarak tanımladığı için diğerlerini kuşatıcı bir mahiyet arz etmekte, önceki peygamberlere inanmayı da şart koşmaktadır.⁴⁰ Nitekim Kur'an geçmişte Allah tarafından birçok peygamber gönderildiğini, onlara kitap veya sahifeler verildiğini bildirmekte, bu kitaplar arasında Hz. İbrahim'in sahifelerini, Hz. Musa'ya verilen Tevrat'ı, Hz. Davud'a verilen Zebur'u ve Hz. İsa'ya vahyedilen İncil'i ismen zikretmekte, 'evvelkilerin kitapları'⁴¹ ifadesiyle daha önceki kutsal metinlere de atıfta bulunmaktadır. Özellikle Tevrat ve İncil hakkında ayrıntılı bilgiler içermesi yanında bu kitaplardaki birçok kıssa ve konuyu ihtiva etmekte, bunlarda yer alan, kendisinin de benimsediği evrensel ilkeleri tekrarlamakta, geçmiş kitapların içeriklerinin orijinal şekliyle ne oranda muhafaza edilebildiğini, hangi hususlarda

³⁶ Mustafa Çağrı, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 390.

³⁷ İbrahim 14/4.

³⁸ Nahl 16/103; Şuara 26/195.

³⁹ Suat Yıldırım, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 394.

⁴⁰ Nisa 4/136.

⁴¹ Şuara 26/196.

değişikliğe uğratıldığını bildirmektedir.^{42 43}

Kur'an'a gelince, onun tamamı doğrudan Allah'ın keliması olup bu kelimanın vahiy şeklinde Hz. Muhammed'e gönderilmiş, nüzul sürecinin başından itibaren Resûl-i Ekrem ve bazı sahabeler tarafından bütün Ayetlerinin ezberlenmesi yanında ihtiyaç duyulduğu andan itibaren yazıya geçirilmiştir. Peygamberin vefatından hemen sonra ilk halife Hz. Ebu Bekir zamanında kitap haline getirilmiş, Hz. Osman döneminde istinsah edilerek çoğaltılmıştır.⁴⁴

Aslını esasını yukarıda özelliklerini verdiğimiz Kur'an-ı Kerîm ve Hadis'i Şerif'lerden alan İslam hukuku; yapısı, içeriği, kategori ve kavramları itibariyle Roma-Cermen, sosyalist hukuklar gibi diğer hukuklara nazaran büyük bir orijinallik taşır. Zira İslam hukuku esas itibariyle vahye dayanır. Bu onun belli başlı özelliğini meydana getirmektedir.⁴⁵

Mukayeseli olarak bakıldığında da İslam hukukunun beşerî hukuklara nazaran birtakım temel farklar taşıdığı görülür. İlk olarak İslam hukuku kaynağı itibariyle ilahî olup vahye dayanmaktadır. Öte yandan diğer hukuklarda hukukî ve cezaî müeyyidelerin etkisi dünya hayatı ile sınırlı kalırken İslam hukukunda müeyyideler ebedî hayata da taşınmaktadır. Ayrıca iyi niyetle kanuna itaatın dünyevî sonuçlarına ilave olarak sevabı, itaatsizliğin de uhrevî sorumluluğu ve günahı vardır ki bu müeyyidenin yanında teşvik olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Hukukta kanun koyucu Allah'tır. Kulların yetkisi, ilahî kanunun hükmünü araştırıp bulmak, keşfetmektir. İslam hukuku kendine has bir tasnife sahiptir. Her hüküm ve uygulamada ilahî iradenin aranılıp bulunması esas olduğu ve ilk planda mükellefin tabi olacağı dinî-hukukî hükmün belirlenmesi amaç edinildiği için gelişme ve teşekkül dönemi itibariyle fıkıh ilmi, nazariyeler ve kapsamı geniş normlar üzerine bina edilmeyip her meselenin ayrı olarak ele alınıp hükme bağlanması yolu tercih edilmiştir. Bu özellik fıkıhın kuralcı ve dogmatik bir yapı kazanmasını önlemiş, farklı şart ve çevrelere göre farklı hüküm ve çözümler üretilebilmesine imkân vermiştir. Toplum hayatının bir kısım ilişkilerini de düzenleyen fıkıhın, değişmez ilahî hükümlerle değişen toplum şartları arasında bağ kurmaya ve yeni meseleleri bu çerçevede çözümlmeye imkan vermiş olmasının temelinde, her mesele için bağlayıcı bir hüküm koymak yerine geniş çerçeveli hükümler getirip zaruret ve kamu yararına riayet edilmesine fırsat vermiş ve içtihadı geniş bir alan bırakmış olması yatmaktadır.⁴⁶

1.2.2. İSLAM HUKUKUNDA KONULARIN İŞLENİŞİ (FIKHİN SİSTEMATİĞİ)

Fıkıh ilim dalının gelişim seyrinde Allah hakları sayılan hukuk alanından ve özel hukuk kavramına yakın olarak kul hakları sayılan hukuk alanından söz edilir. Ancak fıkıh tedvin edilirken bu tasnif esas alınmamış, bunun yerine Müslümanların amelî hayatlarındaki ihtiyaçtan hareket edilmiştir. Yani önce İbadetler (ibadât), ardından hak ve borç ilişkileri (muamelât), daha sonra da ceza hukukuyla (cinayât, ukûbât) ilgili bilgilere ve hükümlere yer verilmiştir. Vasiyet ve miras hukuku, hak ve

⁴² Bakara 2/89,136.; Al-i İmran 3/3, 84; Maide 5/48; En'am 6/92; Hadid 57/26-27.

⁴³ Harman, *a.e., a.y.*

⁴⁴ Harman, *a.e., a.y.*

⁴⁵ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku I*, İstanbul, 1993, 31-35.

⁴⁶ Karaman, *a.g.e.,* 25-29.

borç ilişkileri çerçevesine girdiği halde insan hayatının sonunda gerekli olduğu için fıkıh kitaplarının da sonuna konulmuştur. Tasnif genellikle bu şekilde olmakla beraber bazı müelliflerin farklı yollar tuttukları ve mesela ceza hukuku bölümünü sona aldıkları da olmuştur. Bu meyanda sistematik ilk fıkıh kitapları Emevîler döneminde I. yüzyılın sonunda ve II. yüzyılın başında yazılmıştır. Bu dönemde yazılıp günümüze kadar gelen dört kitap tespit edilmiştir: Süleym b. Kays el-Hi-lâlî'nin fıkıh kitabı, Katade b. Diame'nin el-Menasik'i, Zeyd b. Ali'nin Menasikü'l-Hac ve Adabüh ile el-Mecmu' adlı eserleri. Yine bu dönemde yazıldıkları bilindiği halde günümüze kadar gelmeyen kitaplar da uzunca bir liste teşkil edecek kadar fazladır.⁴⁷

Fıkıh konularının işlenişinde belli bir usul takip edilmiştir. Eski kitaplarda alışılmış olan tertip İbadet, Münakahat, Müfarakat, Muamelat ve Ukubat şeklindedir. Bazı kitaplarda Nikâh, Muamelattan sonra işlenmiştir. Daha sonraları bu tertipte önemli bir değişiklik yapılmış ve fikhî bahisler şu sıraya göre işlenmeye başlanmıştır: İbadetler, Ahval-ı Şahsiye (Şahıs, Aile), Muamelat, Ahkâm-ı Sultaniyye ve Siyaset-i Şer'îye, Ukubat, Siyer, Adab. Son zamanlarda Fıkıh bahisleri, modern hukuk sistematığına göre ele alınır olmuş ve bu usulle eserler yazılmıştır. Klasik Fıkıh kitaplarında bahisler kitaplara, kitaplar baplara, baplar da fasıllara ayrılarak meseleler incelenmiştir.⁴⁸

⁴⁷ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku I*, İstanbul, 1993, 39-40.

⁴⁸ Çeker, *a.g.e.*, 37-38.

II. BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN'I KERİM'DE ORTAK HUKUKÎ İLKELER

2.1. İBADAT

2.1.1. ABDEST

2.1.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Abdest

Başta namaz olmak üzere bazı ibadet ve amellerin yerine getirilmesinden önce yapılan dinî temizlik manasındır. Abdest, Arapçada 'Güzellik ve temizlik' manasına gelen 'vudu' kelimesiyle ifade edilir. Konuyla ilgili birçok hadiste zikredilen vudu' Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Kur'an'da temizlenme ve arınmayı genel olarak ifade eden kelimeler 'zekka' ve 'tuhr' köklerinden türemiştir. İkinci kökten türemiş olan kelimeler bazı yerlerde maddî temizlik manasına gelirse de her iki kökün müştakları daha çok manevî bir arınmayı ifade eder. Bu dinî temizliği anlatmak için Türkçede kullanılan abdest kelimesi ise Farsça 'ab' (su) ve 'dest' (el) kelimelerinden oluşan ve 'el suyu' manasına gelen birleşik bir kelimedir. Fıkıhta, abdeste taharet-i suğra (küçük temizlik), gusüle de taharet-i kübra (büyük temizlik) denir. Abdest almayı gerektiren hallere hades-i asgar (küçük kirlilik), gusül yapmayı gerektiren hallere de hades-i ekber (büyük kirlilik) adı verilir.⁴⁹

⁴⁹ Abdulkadir Şener, "Abdest", *DİA*, İstanbul, 1988, I/68.

Farsça ab (su) ve dest (el) kelimelerinden oluşan ve ‘el suyu’ anlamına gelen abdest, belirli ibadetlerin ifasının ön şartı olan ve kendisi de ibadet mahiyetinde görülen bir nevi hükmî temizliktir. Arapça karşılığı güzellik, temizlik ve parlaklık anlamına gelen ‘vudu’dur. Fıkıhta abdest, ‘belli uzuvları usulüne uygun olarak su ile yıkamak ve bazılarını da eldeki su ıslaklığı ile mesh etmek’ şeklindeki ibadet temizliği olarak tarif edilir. Abdestle ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de, “*Ey İnananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı mesh edip-topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayakyolundan gelmişseniz yahut kadınlara yaklaşmışsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprakla teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla mesh edin. Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.*”⁵⁰ Buyrulur. Ayet bunu müstakil bir hükümle teyit etmiş, ayrıca abdestin her amel için değil namaz için farz kılındığını açıklamıştır. Hz. Peygamber de hem Müslümanlara fiilî olarak abdestin nasıl alınacağını göstermiş hem de abdestsiz olarak kılınacak hiçbir namazın Allah katında kabul olunmayacağını belirtmiştir.⁵¹

2.1.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te Abdest

İslamiyet’ten önce, gerek Yahudilik ve Hristiyanlık, gerekse eski Mısır, Mezopotamya, Yunan, Roma ve Uzakdoğu dinlerinde, genellikle ayine bağlı ve sembolik yönleri ağır basan abdest benzeri bazı temizlik çeşitleri görülmektedir. Daha çok din adamları tarafından belli gün ve olay münasebetiyle yapılan bu dinî temizliklerdeki ortak husus, dinlere göre yer yer farklı olmakla birlikte, insan vücudunun ya bütününe veya yalnız ellerin ve ayakların veya sadece ellerin ve ağzın, hatta yalnız parmakların yahut ayinle ilgili bazı eşyanın temizlik ve takdis niyetiyle yıkanmasıdır. Abdest almak için su, su ile tuz veya başka bir karışım kutsal yağ veya kutsal ineğin idrarının (Hindistan’da) kullanıldığı da görülür. Kitab-ı Mukaddes’te bu hüküm Kur’an-ı Kerim’de olduğu kadar net değildir.⁵²

Abdest Romalıların, Yunanlıların, Yahudilerin ve doğu dinlerinin hepsinde gereklidir. Katolik törenlerinde abdest, sembolik bir anlamda kullanılır.⁵³

Her dinde kutsal sözlerle takdis edilmiş veya kutsallaştırılmış bir takım şeylerle temasta olan temizleyici sular mevcuttur. Bu sular, temizler, takdis eder, iblisleri kovar ve yeni bir hayat bahşederler. İşte dinlerdeki abdest, su serpmeye, banyo gibi çok sayıdaki pratiklerin anlamı budur. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da bu su ‘Vaftiz’ kelimesiyle ifadesini bulur.⁵⁴

Vaftiz,⁵⁵ Hristiyanlıkta ilk günahı silmek ve Hristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal bir işlemdir.⁵⁶

⁵⁰ Maide 5/6.

⁵¹ Hüseyin Algül vd., *İslam İlmihali, İman ve İbadetler*, Ankara, 2005, I, 195.

⁵² Şener, a.g.e., I, 68.

⁵³ Mehmet Faik Yılmaz, *Dictionnaire Des Religions Lugatinden İslam’la İlgili Maddelerin Tercümesi*, Erzurum 1982, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), 1.

⁵⁴ Mehmet Aydın, a.g.e., 181, d.n., 35.

⁵⁵ Vaftiz’ konusuyla ilgili olarak anlatılanlar aynı zamanda ‘Gusül’ konusu için de geçerlidir.

⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., 594.

Kitab-ı Mukaddes'in Türkçe çevirilerinde bu manada kullanılan vaftiz, Arapça tercümelerinde de '*Ene 'emmettüküm bi'l-mai: Suyla vaftiz ettim.*' şeklinde aynı anlamda kullanılmıştır. Vaftiz'in Arapça karşılığı 'Ta'mid'dir.

Hristiyanlıkta yedi kutsal merasim bulunmaktadır. Bunlardan biri de vaftiz merasimidir. Vaftiz, Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın dinine katılmanın hukuki ve mukaddes bir göstergesidir. Vaftiz edilen kişiye verilen isme 'vaftiz adı' denir. Bir çocuğu vaftiz olmaya hazırlayan, tören sırasında onu kucağında tutarak yanında bulunan iki önemli kişi 'Vaftiz Anası' ile 'Vaftiz Babası'dır. Kiliselerde vaftiz suyunun konulduğu taş, metal, çimento vb. şeylerden yapılmış kurna biçimindeki kaba da 'vaftiz teknesi' denir. Hristiyanlıktaki vaftizin, Yahudilerin yıkanma törenleri, Essenilerin günlük banyoları ve Hz. İsa'nın Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesi inancıyla yakın bir ilgisi vardır. Ancak Hristiyanlıktaki vaftiz törenleri, yine de yukarıda sayılanlardan bütünüyle farklıdır. Hristiyanlığa göre genel anlamda vaftiz, Hz. Âdem'le Hz. Havva'dan intikal eden ilk (aslı) günahattan arınma olmakla beraber, kişinin yeni bir hüviyete bürünerek Allah'ın krallığına katılmasının takdisi anlamlarına da gelir. Zira Hristiyanlıktaki önemli unsurlardan biri de ilk günah inancıdır. Bir günahattan kurtulmanın tek yolu da vaftiz olmaktır: Tarih boyunca vaftiz, kiliselerde kişinin tamamen suya daldırılması, vücudunun bir kısmının suya batırılması, başına su dökülmesi veya üstüne su serpilmesi vb. şeklinde uygulanmıştır. Vaftiz genellikle doğumun ilk haftası sonunda yapılır. Bu gelenek Hz. İsa'nın, "*Her doğan çocuk doğumunun sekizinci gününde vaftiz edilmelidir, vaftizsiz Cennet'e girmek mümkün değildir.*" buyruklarına dayandırılmaktadır. İncil'de Hz. İsa'ya nispet edilen "*Gidip bütün insanları aydınlatınız, onların ruhlarını Tanrı, Oğul ve Ruhu'l-kudüs adına vaftiz ediniz.*" sözü de bu konuda aynı önemi taşımaktadır. Çocuğun vaftizi esnasında, onun dinî eğitimini üstlenecek bir vaftiz anasıyla bir vaftiz babası seçilir. Böylece çocukla bu ana-baba arasında dinî bir akrabalık kurulmuş olur. Bu akrabalığı ömür boyu sürdüren aileler olmuştur. Vaftiz, doğan çocuğun Hristiyan dinine kabulünü sağlayan bir işlemdir. Vaftiz, ileri yaşlarda da yapılır; çünkü vaftiz edilen kişinin, o zamana kadar işlediği bütün günahlarından kurtulacağına dair kesin bir inanç vardır.⁵⁷

Vaftiz, Hristiyan olan kişiyi, topluluğun faal bir üyesi haline getiren sosyal bir faaliyettir. Vaftiz, sadece bir katılma, Vaftiz olan tarafından bir taahhüt veya cemaat tarafından bir kabul anlamına gelmez. Hristiyanlar bu vaftizle değişmeyi çok kesin telâkki ediyorlar, bundan dolayı da ona yeni doğuş adını veriyorlar, işaret edilen bu güzergâh, Katolik mezhebinin kabul eden bir yetişkinin takip edeceği yola uygun gelmektedir. Geleneksel Katolik geleneğinin yaşadığı yerlerde vaftiz, ihtidadan sonra değil; doğuştan sonra yapılması kabul edilir. Aslında bu uygulama Katolikler arasında hâlâ bir tartışma konusudur.⁵⁸

Bununla ilgili Kitab-ı Mukaddes'te vaftizin temel işlevinin tövbe ve onun kabulü olduğu belirtilerek şu ayetlere yer veriliyor.

"Yeruşalim, bütün Yahudiye ve Şeria yöresinin halkı ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria Irmağı'nda vaftiz ediliyordu. Ne var ki, birçok Ferisi'yle Saduki'nin vaftiz olmak için kendisine geldiğini gören Yahya onlara şöyle

⁵⁷ Şener, a.e., a.y.

⁵⁸ Aydın, a.g.e., 146-147.

seslendi: *Ey engerekler soyu! Gelecek gazaptan kaçmak için sizi kim uyardı?*⁵⁹ “Gerçi ben sizi tövbe için suyla vaftiz ediyorum, ama benden sonra gelen benden daha güçlüdür. Ben O’nun çarıklarını çıkarmaya bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh’la ve ateşle vaftiz edecek.”⁶⁰

Aşağıdaki ayetlerde de görüleceği üzere vaftizden sonra halk günah işlememeye, tövbesinden dönmemeye davet ediliyor:

“Yahya, vaftiz olmak için kendisine gelen kalabalıklara şöyle seslendi: *Ey engerekler soyu! Gelecek gazaptan kaçmak için sizi kim uyardı?*”⁶¹ “Petrus onlara şu karşılığı verdi: ‘Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih’in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız. Bu vaat sizler, çocuklarınız, uzaktakilerin hepsi için, Tanrımız Rabbin çağıracağı herkes için geçerlidir. Petrus daha birçok sözlerle onları uyardı. Kendinizi bu sapık kuşaktan kurtarın!’ diye yalvardı. Onun sözünü benimseyenler vaftiz oldu. O gün yaklaşık üç bin kişi topluluğa katıldı.”⁶² “Bundan böyle tövbeye yaraşır meyveler verin! Kendi kendinize, ‘Biz İbrahim’in soyundanız’ demeye kalkmayın. Ben size şunu söyleyeyim: Tanrı, İbrahim’e şu taşlardan da çocuk yaratabilir.”⁶³ “Böylece Vaftizci Yahya çölde ortaya çıktı. İnsanları, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırıyordu. Bütün Yahudiye halkı ve Yerusallimlilerin hepsi ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria Irmağı’nda vaftiz ediliyordu.”⁶⁴ “O da Şeria Irmağı’nın çevresindeki bütün bölgeyi dolaşarak insanları, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırırdı.”⁶⁵

Tüm herkes gibi İsa’nın da vaftiz olduğu şu ayetle dile getiriliyor:

“Bütün halk vaftiz olduktan sonra İsa da vaftiz oldu. Dua ederken gök açıldı ve Kutsal Ruh, bedensel görünümde, güvercin gibi O’nun üzerine indi. Gökten, ‘Sen benim sevgili Oğlumsun, senden hoşnut um’ diyen bir ses duyuldu.”⁶⁶

Hız. İsa’nın Kutsal Ruh’la vaftiz ettiği dolayısıyla kişinin sudan başka bir şeyle de vaftiz edilebileceği şu ayetle ortaya çıkıyor:

“Ben O’nu tanıımıyordum; ama suyla vaftiz etmek için beni gönderen, Ruh’un kimin üzerine inip durduğunu görürsen, Kutsal Ruh’la vaftiz eden O’dur, dedi.”⁶⁷ “Şöyle ki, Yahya suyla vaftiz etti, ama sizler birkaç güne kadar Kutsal Ruh’la vaftiz edileceksiniz.”⁶⁸ “Buluşma Çadırı’na girmeden ya da RAB için yakılan sunuyu sunarak hizmet etmek üzere sunağa yaklaşmadan önce, ölmek için ellerini, ayaklarını yıkamalıdır. Harun’la soyunun bütün kuşakları boyunca sürekli bir kural olacak bu.”⁶⁹

⁵⁹ Matta 3/5-7.

⁶⁰ Matta 3/11.

⁶¹ Luka 3/7.

⁶² Elçilerin İşleri 1/38-41.

⁶³ Luka 30/7-8.

⁶⁴ Markos 30/4-5.

⁶⁵ Luka 30/3.

⁶⁶ Luka 30/21-22.

⁶⁷ Yuhanna 1/33.

⁶⁸ Elçilerin İşleri 1/1-5.

⁶⁹ Çıkış 30/20-21.

2.1.2. GUSÜL

Sözlükte gusül (ğasl ve ğusl) ‘bir şeyi su ile yıkamayı’, fıkıh ilminde ise ‘bütün vücudun temiz su ile yıkanması şeklinde yapılan hükmî temizlik işlemi’ni ifade eder. Fıkıhta abdeste küçük temizlik, abdest almayı gerektiren hallere küçük kirlilik (hades-i asğar), gusle büyük temizlik, guslü gerektiren hallere de büyük kirlilik (hades-i ekber) denilir. Guslün Türkçedeki bir başka adı da ‘Boy Abdesti’dir.⁷⁰

Gusül, Boy abdesti; niyetle birlikte tepeden tırnağa bütün vücudu (ağız ve burun dâhil) temiz su ile yıkamak. ĞUSL’ÜN çoğulu AĞSAL’dır.⁷¹

2.1.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Gusül

Kur’an’da “Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin.”⁷² Buyrulur cünüplük halinden kurtulmak için guslün gerekliliği bildirilmiş, ayrıca hayzın (ay hali) kadınlar için mazeret hali olduğu belirtilerek gusledip temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişki kurulması yasaklanmıştır. Bu konuda Kuran’ı Kerim’de iki ayet mevcut olup bu ayetlerin tam metni şu şekildedir:

“Ey İnananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı mesh edip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayakyolundan gelmişseniz yahut kadınlara yaklaşmışsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla mesh edin. Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”⁷³ “Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz yahut biriniz ayakyolundan gelmişseniz veya kadınlara yaklaşmışsanız ve bu durumlarda su bulamamışsanız tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah affeder ve bağışlar.”⁷⁴

İslam âlimleri bu ayetlerden genel itibariyle şu hükümleri çıkarmışlardır:

Hiz. Peygamber (s.a.s.)’in uygulaması ve talimatına göre tüm yüzün yıkanması, ağzın içinin, boğazın ve burnun da yıkanmasını içine alır. Başın bir bölümünü oluşturdıklarından, kulakların da içten ve dıştan silinmesi gereklidir. Diğer azalar kendileriyle yıkanacağından, her şeyden önce eller temizlenmelidir. Cinsel temas veya ihtilam sonucu ‘kirlenen’ kişinin gusletmesi gerekir. Kirliyen Kur’an’a dokunmak, namaz kılmak vs. yasaklanmıştır. Ruhun paklığı için beden temizliği de bir nimettir. Ancak hem ruh, hem de beden temizliğinde tam bir birlik elde edildiğinde nimet tamamlanmış olur.⁷⁵

Esasen hükmî-dinî temizlenme ve arınma vasıtası olan guslün sebebi hükmî kirliliktir. Bu sebeple hükmî kirlilik hali sayılan cünüplük, hayız ve nifas halleri guslü gerektiren üç temel sebeptir. Ancak bu üç durumun dinî literatürde büyük kirlilik olarak anılması, bu durumdaki kimselerin dinen necis sayıldığı anlamına

⁷⁰ Algül vd., *a.g.e.*, I, 204.

⁷¹ Erdoğan, *a.g.e.*, 161.

⁷² Maide 5/6.

⁷³ Maide 5/6.

⁷⁴ Nisa 4/43.

⁷⁵ Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'an*, (Çev.: Muhammed Han Kayani vd.), İstanbul, 1997, I, 459.

gelmez. Mümin necis olmaz. Hatta müşriklerin necis olduğu mealindeki ayet de onların hükmî kirliliklerine işaret olarak anlaşılmıştır. Bu sebeptendir ki, cünüp olan, hayız ve nifas gören kimselerin hükmî kirliliği, onların namaz, tilavet secdesi, Kâbe’yi tavaf, Kur’an’ı eline alma ve Kur’an okuma, mescide girme gibi belirli ibadetleri veya ibadetle yakından ilgili fiilleri yapmak için gerekli ruhî ve manevî hazırlığa sahip olmadıkları anlamına gelir. Bundan dolayı cünüp kimsenin oruca devam etmesi veya namaz vaktine kadar yıkanmayı geciktirmesi günah sayılmayıp namazın kılınabileceği son vakit öncesinde gusletmesi farz görülmüştür. Diğer bir anlatımla gusül, hükmî kirliliği sona erdirip belirli ibadetleri yapmayı mümkün hale getiren bir hükmî temizlenme usulünden ibarettir.⁷⁶

2.1.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Gusül

Yahudilikte gusül kavramı yeterince açık değildir. Kadınlar adet (niddah) dönemi boyunca kirli kabul edilmişlerse de Eski Ahit’te bu durumdaki kadınlar için gusle benzeyen bir arınma vasıtası belirtilmemiştir. Fakat cinsî münasebette bulunan erkek ve kadının *“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak.”*⁷⁷ Ayeti gereği su ile yıkanması istenmiştir. Hristiyanlıkta vaftiz müessesesi bulunmakla birlikte İslam’daki gusül kavramına tekabül eden herhangi bir uygulama görülmemektedir. İslam dininde. *“Eğer cünüpseniz iyice temizlenin”*⁷⁸ *“Temizleninceye kadar onlara -hayızlı kadınlara- yaklaşmayın.”*⁷⁹ Mealindeki ayetlerin kısmen kapalı ifadesi Hz. Peygamber’in sözleri ve uygulamaları ile açıklığa kavuşturulmuş cünüplük halinde veya hayız ve nifas sonrasında gusletme akil balığ olan her mükellefe farz kılınmıştır. Cünüplük, hayız ve nifas hali literatürde ‘hükmî kirlilik’ veya ‘büyük hades’ olarak adlandırılmış ve konuyla ilgili hadislerden de hareketle bu durumda olanların gusledip temizleninceye kadar namaz kılınmaları, camiye girmeleri, Kur’an’a dokunmaları veya onu okumaları, Kâbe’yi tavaf etmeleri caiz görülmemiştir.⁸⁰

“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bir adam kadınla cinsel ilişkide bulunurken menisi akarsa, ikisi de yıkanacak ve akşama kadar kirli sayılacaklardır. Adet gördüğü için kan kaybeden kadın yedi gün kirli sayılacak. Ona dokunan da akşama kadar kirli sayılacak. Adet gördüğü günlerde kadının üzerinde yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim kadının yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim kadının üzerine oturduğu herhangi bir şeye dokunursa, o da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kadının yatağındaki ya da oturduğu şeyin üzerindeki herhangi bir eşyaya dokunan herkes akşama kadar kirli sayılacaktır. Eğer bir kadının adet günleri dışında uzun süreli bir kanaması varsa, ya da kanaması adet günlerinden sonra da devam ediyorsa, kanaması olduğu sürece adet günlerinde olduğu gibi kirli sayılır. Kanaması olduğu sürece, adet günlerinde olduğu gibi, yattığı her yatak ve üzerine oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim bunlara dokunursa kirli sayılacak.

⁷⁶ Algül vd., a.g.e., I, 204-205.

⁷⁷ Levililer 15/16.

⁷⁸ Maide 5/6.

⁷⁹ Bakara 2/222.

⁸⁰ Mehmet Şener, “Gusül”, DİA, İstanbul, 1988, XIV, 213.

*Giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli kalacaktır. Ama kanama durursa, kadın yedi gün bekleyecek, sonra temiz sayılacaktır.*⁸¹

Bu ayetlere bakıldığında görülür ki; Kitab-ı Mukaddes'te gusül konusu Kuran'ı Kerim'e nazaran birçok ayetle, çok daha katı bir tutumla ele alınmaktadır. Zira bu durumdaki bir kişi temizlensin veya temizlenmesin akşama kadar kirli/necis sayılmakta ve bu kirlilik/ necaset sadece onda kalmamakta, kirli/necis kişinin yattığı, oturduğu her şey, bunlardan herhangi birine dokunan veya onunla yatan herkes kirli/necis sayılmaktadır. Ayrıca bu kişinin temizlenmesi için yıkanması yetmemekte, elbiselerini ve üzerinde yattığı yatağı da yıkaması gerekmektedir. Bu kişi akşama kadar kirli sayılırken onunla yatan kişi *“Adet gören kadının kirliliği onunla yatan adama da bulaşır. Adam yedi gün kirli kalır ve yattığı her yatak kirli sayılır.”*⁸² Ayeti gereği temizlenmek için yedi gün beklemelidir. Bu kirlilik Kuran'ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te de manevi/hükmi bir kirliliktir.

Kitab-ı Mukaddes'te bunun hikmeti şöyle anlatılır:

*“Düşmanlarınızla savaşmak üzere ordugâh kurduğunuzda, her kötülükten sakınacaksınız. Aranızda gece menisi boşaldığı için dinsel açıdan kirli biri varsa, ordugâhın dışına çıkıp orada kalsın. Akşama doğru yıkansın, gün batımında ordugâha dönsün.”*⁸³ Kitab-ı Mukaddes'te bunun bir de keffareti var ki o da şudur:

*“Sekizinci gün iki kumru ya da iki güvercin alıp Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne getirecek ve bunları kâhine verecek.”*⁸⁴

2.1.3. KADINLARA AİT HALLER

Hayız; Ergen, sağlıklı, gebe olmayan ve henüz ay halinden kesilme yaşına ulaşmamış bir kadının düzenli olarak rahminden gelen kandır. Başka bir tarifile hayız; evsaf-ı muayyen bir kan sebebiyle husule gelen ve bu kanın belirli süresince devam edip vücup ve eda ehliyetine müessir olmayan sadece bir kısım dini ve ailevi vazifelerin, tasarrufların icrasını tehire uğratan avarız-ı semaviyyeden şer'i bir mânidir.⁸⁵

Nifas; Çocuk doğurma ve sonrası halidir. Bu halde gelen kana da nifas denir. Bu halde bulunan kadına da 'Nüfesa' denir.⁸⁶

İstihaze; Rahim içi damarlardan hayız ve nifas hali dışında ve bir hastalık veya yapısal bozukluk sebebiyle gelen kana istihaze (özür kanı) denilir. Diğer bir ifadeyle istihaze, kadının adet ve loğusalık dışındaki kanamalarının genel adıdır.⁸⁷

2.1.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Kadınlara Ait Haller

Kur'an-ı Kerim abdest ve gusül konusunda işlendiği üzere her türlü temizliği teşvik eder. Kadınlara has olan hayız ve nifas gibi halleri de bu bağlamda ele alır. Bu durumun onlar için bir rahatsızlık olduğu, bu durumdaki kadınlara yaklaşılması

⁸¹ Levililer 15/16-28.

⁸² Levililer 15/24.

⁸³ Tesniye 23/9-11

⁸⁴ Levililer 15/ 29.

⁸⁵ Erdoğan, a.g.e., 188.

⁸⁶ Erdoğan, a.g.e., 455.

⁸⁷ Erdoğan, a.g.e., 264.

gerektiği belirtilir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de bulunan ayet şu şekilde gelmektedir:

*“Sana, kadınların aybaşı hali hakkında da sorarlar, de ki: ‘O bir ezadır (rahatsızlıktır).’ Aybaşı halinde iken kadınlardan el çekin, temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman, Allah’ın size buyurduğu yoldan yaklaşın. Şüphesiz Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.”*⁸⁸

Bu ayette geçen ‘eza’ kelimesi hem hastalık, hem de pislik için kullanılır. Adet kanamaları sadece pislik değil, aynı zamanda hastalıktır. Adet kanamaları sırasında kadınlar sağlıktan çok hastalığa yakındırlar. Kur'an, bu tip ince meselelerde çok dolaylı ve imalı bir ifade kullanır. ‘Onlardan ayrılın’ ve ‘Onlara yaklaşmayın’ diye ifade edilen emirler, Yahudilerde, Hindularda ve diğer bazı toplumlarda olduğu gibi adet kanaması boyunca kadınlara hiç dokunulmayacağı anlamına gelmez. Hz. Peygamber (s.a) bu emrin sadece, adet boyunca onlarla cinsel ilişkide bulunulamayacağını kastettiğini bildirmiştir. Tüm diğer ilişkiler daha önceki gibi devam edebilir.⁸⁹

Kur'an-ı Kerim'de hayızın bir nevi sıkıntı ve rahatsızlık hali olduğu, bu dönemde kadınlarla cinsî münasebetten uzak durulması gerektiği,⁹⁰ boşanmış kadınların üç hayız veya temizlik süresi iddet bekleyeceği,⁹¹ hayızdan kesilen veya henüz hayız görmemiş kadınların iddetinin ise üç ay olduğu⁹² belirtilir. Bunun yanında Kur'an'ın dinî temizlikle (hadesten taharet) ilgili emir ve yasaklara tabii olarak hayızın dinî hükmünü de yakından ilgilendirir.⁹³

Bir kadını hayızlı iken boşamak *“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah’tan korkun. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.”*⁹⁴ Ayeti gereği haram kılınmıştır. Sünnetçe de bu teyit edilmiştir. Bu konuda tüm mezhepler ittifak etmişlerdir.⁹⁵

Hayız ve nifas halindeki bir kadın namaz kılamaz, oruç tutamaz, mushafı eline alamaz, Kur'an okuyamaz, mescide giremez, Kâbe'yi tavaf edemez, cinsel ilişkide bulunamaz. Bu sürede terk ettiği namazları kaza etmez, fakat tutamadığı farz ve vacip oruçları sonradan kaza eder. Loğusalık dönemindeki cinsel ilişki dinen haram olduğu gibi kadının beden ve ruh sağlığı açısından da son derece zararlıdır. Hayız hali için söz konusu edilen ruhsatlar nifas için de geçerlidir. Nifas hali sona eren kadının gusletmesi gerekir. Gusletmedikçe belirtilen ibadetleri eda edemez. Cinsel ilişkinin helal olabilmesi için nifas kanı kesildikten sonra kadının gusletmesi gerekir.⁹⁶

⁸⁸ Bakara 2/222.

⁸⁹ Mevdudi, a.g.e., I, 174.

⁹⁰ Bakara 2/222.

⁹¹ Bakara 2/ 228.

⁹² Talak 65/4.

⁹³ Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVII, 51.

⁹⁴ Talak 65/1.

⁹⁵ Yavuz, a.e., a.y.

⁹⁶ H. Yunus Apaydın vd., *İslam İlmihali, İslam ve Toplum*, Ankara, 2005, II, 206.

2.1.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kadınlara Ait Haller

Hayızın dinî yönüyle ilgili en ayrıntılı uygulamaları geliştiren Yahudilikte hayız gören kadın 'niddah' (ayrılan) adıyla anılır. Eski Ahit'te hayızlı kadın, kanamanın sona ermesinden itibaren yedi gün boyunca murdar (teme'ah) kabul edilmiş ve birtakım yükümlülöklere tabi tutulmuştur. Kadın, bu sürenin sonunda 'mikveh' denilen gusül abdestine benzer bir banyo yapar ve ancak bu banyodan sonra temiz (tehorah) olma vasfını kazanır. Kanamanın devam ettiğı sürede ve yedi günlük müddet içinde hayızlı kadınla cinsel ilişkiye girmek, onun dokunduğı herhangi bir şeye temas etmek murdarlığı bulaştırdığından yasaktır. Akıntı normal süresinden fazla devam ediyorsa bu durumdaki kadın 'zavah' (boşaltan) adını alır ve kan akışı duruncaya kadar aynı hükümlere tabi olur.⁹⁷

"İsrail halkına de ki, 'Bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, adet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır.'⁹⁸ "Kadın kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Pak sayılması için geçmesi gereken bu günler doluncaya dek kutsal bir şeye dokunmayacak, tapınağı girmeyecek. Ancak, kız çocuk doğurursa, adet gördüğü günler gibi iki hafta kirli sayılacaktır. Kanamasından paklanmak için altmış altı gün bekleyecektir."⁹⁹

Bu ayetlere göre nifas halindeki bir kadının durumu erkek ve kız çocuk doğurmasına göre değişiklik arz etmektedir. Eğer erkek çocuk doğurursa yedi gün kirli sayılacak kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Bu süre zarfında kutsal bir şeye dokunmayacak ve tapınağı girmeyecek. Fakat kız çocuk doğurursa, iki hafta kirli sayılacak. Kanamasından paklanmak için altmış altı gün bekleyecek ve bu süre zarfında kutsal bir şeye dokunmayacak ve tapınağı girmeyecektir.

Şu ayetlerde de kirli/necis kadına dokunan veya onunla yatan erkeğin konumu, durumu ve yapması gerekenler ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır:

"Babalarının karılarıyla yatanlar, adet gören dinsel açıdan kirli kadınlarla cinsel ilişki kuranlar senin içinde yaşıyor."¹⁰⁰ "İsrail halkına deyin ki, Adamın erkeklik organında akıntı varsa, akıntı kirlidir. Akıntı ister devam etsin, ister kesilsin adamı kirletir. Akıntının neden olduğu kirlilikler şunlardır: Üzerinde yattığı her yatak ve oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Adamın üzerine oturduğu bir eşyaya oturan da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim akıntısı olan adamın bedenine dokunursa giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Eğer akıntısı olan adam temiz bir adama tükürürse, o kişi giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Akıntısı olan adamın bindiğı her eyer kirli sayılacaktır. Adamın üzerine oturduğu ya da yattığı herhangi bir eşyaya dokunan, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bu eşyaları taşıyan herkes giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Akıntısı olan adam ellerini yıkamadan kime dokunursa o kişi giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Akıntısı olan adamın dokunduğı toprak kap parçalanacak, tahta kap ise suyla çalkalanacaktır. Eğer adamın akıntısı

⁹⁷ Yavuz, a.e., a.y.

⁹⁸ Levililer 12/2.

⁹⁹ Levililer 12/4-5.

¹⁰⁰ Hezekiel 22/10.

kesilirse, paklanmak için yedi gün bekleyecek. Sonra giysilerini yıkayacak, akarsuda yıkanacak ve temiz sayılacak. Sekizinci gün iki kumru ya da iki güvercin alıp Rabbin huzuruna, Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne gelecek ve bunları kâhine verecek. Kâhin birini günah sunusu, ötekini yakmalık sunu olarak sunacak. Böylece akıntısı olan adamı Rabbin huzurunda arıtacak.¹⁰¹

Şu ayetlerde de adet gören ve onunla yatan kadın ve erkeğin konumu, durumu ve yapması gerekenler ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır:

“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bir adam kadınla cinsel ilişkide bulunurken menisi akarsa, ikisi de yıkanacak ve akşama kadar kirli sayılacaklardır. Adet gördüğü için kan kaybeden kadın yedi gün kirli sayılacak. Ona dokunan da akşama kadar kirli sayılacak. Adet gördüğü günlerde kadının üzerinde yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim kadının yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim kadının üzerine oturduğu herhangi bir şeye dokunursa, o da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kadının yatağındaki ya da oturduğu şeyin üzerindeki herhangi bir eşyaya dokunan herkes akşama kadar kirli sayılacaktır. Adet gören kadının kirliliği onunla yatan adama da bulaşır. Adam yedi gün kirli kalır ve yattığı her yatak kirli sayılır. Eğer bir kadının adet günleri dışında uzun süreli bir kanaması varsa, ya da kanaması adet günlerinden sonra da devam ediyorsa, kanaması olduğu sürece adet günlerinde olduğu gibi kirli sayılır. Kanaması olduğu sürece, adet günlerinde olduğu gibi, yattığı her yatak ve üzerine oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim bunlara dokunursa kirli sayılacak. Giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli kalacaktır. Ama kanama durursa, kadın yedi gün bekleyecek, sonra temiz sayılacaktır. Sekizinci gün iki kumru ya da iki güvercin alıp Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne getirecek ve bunları kâhine verecek.¹⁰²

Yahudiler hayız halindeki kadınlarıyla yeme, içme ve aynı evde birlikte kalma gibi fiilleri hiç yapmazlardı. Onların bu hallerini bir pislik ve bir hastalık olarak görür ve öyle kabul ederlerdi. Hristiyanlar ise Yahudilerin aksine hayız halindeki hanımlarıyla çekinmeden cinsi münasebette bulunurlardı. İslam dinine gelince İslam'da ne Yahudiler misali tamamen uzaklaşma ne de Hristiyan misali tamamen yakınlaşma vardır. İkisinin ortasını kendisine yol kabul etmiş, cinsî münasebeti yasaklamıştır.¹⁰³

Kuran'ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te de hayızlı kadınla cinsel ilişkide bulunmak şu ayetlerde açıkça ifade edildiği gibi haramdır. Kitab-ı Mukaddes'te böyle bir şey aynı zamanda halkın arasından atılmayı icap ettiren bir suçtur:

“Adet gördüğü için kirli sayılan bir kadınla cinsel ilişki kurmayacaksın.”¹⁰⁴
 “Adet gören bir kadınla yatıp cinsel ilişki kuran adam kadının akıntılı yerini açığa çıkarmış, kadın da buna katılmış olur. İkisi de halkın arasından atılacaktır. Adet

¹⁰¹ Levililer 15/2-15.

¹⁰² Levililer 15/16-29.

¹⁰³ Muhammed Ali es-Sabunî, *Tefsiru Ayati'l- Ahkâm mine'l-Kur'an*, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye , Beyrut, Tarihsiz, I, 209.

¹⁰⁴ Levililer 18/19.

gördüğü için kirli sayılan bir kadınla cinsel ilişki kurmayacaksın.”¹⁰⁵ “Dağlarda putlara sunulan kurbandan yemez, İsrail halkının putlarına bel bağlamaz. Komşusunun karısını kirletmez, adet gören kadına yaklaşmaz.”¹⁰⁶

Hayız halindeki bir kadına ancak temizlendikten sonra yaklaşılabileceği *“Davut kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın Davut’un yanına geldi. Davut aybaşı kirliliğinden yeni arınmış olan kadınla yattı. Sonra kadın evine döndü.”¹⁰⁷* Ayetiyle ortaya çıkmaktadır.

2.1.4. KADINLARIN ÖRTÜNMESİ (TESETTÜR)

‘Setr’ kökünden gelmekte olan ‘Tesettür’ sözlükte; örtünmek, gizlenmek ve bir şeyle kapanmak demektir. Bir şeyi kaplayan ve gizleyen nesnelere ‘setr’ denildiği gibi, kapatılması gereken bir şeyi gizlemeye de ‘setr’ denilir. Nitekim namazda ‘avret’ denilen, bedenın gizlenmesi gereken kısımlarını örtmeye de ‘Setr-i Avret’ denilmektedir.¹⁰⁸

‘Tesettür’ kavram olarak kadın ve erkek Müslümanların avret yerlerini örtmelerini ifade eder.¹⁰⁹

2.1.4.1. Kur’an-ı Kerim’de Kadınların Örtünmesi (Tesettür)

Kur’an-ı Kerim örtünmesi gereken yerlere ayıp (çirkin) yerler deyip, bunları örtecek elbisenin Allah (c.c.) tarafından verildiğini şöyle açıklamıştır:

“Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın ayetlerindendir. Belki düşünüp öğüt alırlar. Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.”¹¹⁰

Tesettür Kur’an’ın tüm Müslümanlara getirdiği bir ölçü ve bir emirdir. Bundan dolayı her Müslüman Kur’an’ın örtünme emrine karşı sorumludur. Bu emir Kur’an’da şüpheye yer bırakmayacak şekilde şu şekilde geçmektedir:

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış örtülerini (cibablarını) üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”¹¹¹ “Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini korusunlar. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini açmasınlar. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler...”¹¹²

İmam Kurtubî bu ayetin nüzul sebebini şöyle açıklamaktadır:

Arap kadınları adetleri itibarıyla -Cariyelerin yaptığı gibi- yüzlerini örtmezlerdi. Bu ise, erkeklerin onlara cariye gözüyle bakmalarına sebep oluyor bu da

¹⁰⁵ Levililer 20/18-19.

¹⁰⁶ Hezekiel 18/6.

¹⁰⁷ II. Samuel 11/4.

¹⁰⁸ Hüseyin K. Ece, *İslam’ın Temel Kavramları*, İstanbul 2000, 700.

¹⁰⁹ K. Ece, *a.g.e.*, 701.

¹¹⁰ A’raf 7/26-27.

¹¹¹ Ahzab 33/59.

¹¹² Nur 24/31.

onları kötü niyet ve düşüncelere sevk edebiliyordu. Yüce Allah, bunun üzerine Rasûlüne, hanımlara dışarıya ihtiyaçlarını görmek üzere çıkmak istediklerinde cilbablarını almalarını ve ancak o şekilde ihtiyaçlarını görmeye gidebileceklerini emretti. Bu emir ile hür ile cariye kadınlar arasındaki fark ortaya çıkmış olacaktı. Zira bu âyet indirilmeden önce bazı kimseler bu kadınları cariye zannederek sataşmışlardı. Müminler durumdan Peygamber (sas)’e şikâyetle bulununca da bu ayet nazil oldu.¹¹³

İmam Kurtubî’ye göre bu ayetteki ‘Cilbab’ kelimesi ‘Tüm vücudu örten elbise’ manasına gelmektedir. Yüce Allah tüm Müslüman hanımlara tesettürü emretmiştir. Bu ise, ancak kadının vücut hatlarını göstermeyecek elbiselerin giyilmesiyle mümkündür. Şu kadar var ki, kadının kocası ile baş başa bulunma hali bunun dışındadır. O vakit dilediğini giyinebilir, çünkü kocanın hanımından dilediği gibi faydalanma hakkı vardır.¹¹⁴

Anlaşıldığı kadarıyla Allah (c.c.) bu ayetlerle örtü emrine ilkönce Peygamber (s.a.s.)’in eşleri ve kızları ile başlamıştır. Bu da onların diğer kadınlara önder ve örnek olduklarını göstermektedir. Diğer kadınlar da Peygamber (s.a.s.)’in eşleri ve kızlarına uyacakları için uygun olan da emir ve hükümlere öncelikle onların tabi olmalarıdır.¹¹⁵

Allah’ın bu emrinin gereğini yerine getiren mümin erkek ve kadınların mükâfatlarını alacakları da şöyle beyan edilmiştir:

*“Doğrusu erkek ve kadın Müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah’ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük ecir hazırlamıştır.”*¹¹⁶

2.1.4.2. Kitab-ı Mukaddes’te Kadınların Örtünmesi (Tesettür)

Tevrat’ta yer alan şu ayetler örtünmenin Yahudi kadınlarına farz kılındığını ve o dönemdeki kadınların da bunun gereğini yerine getirdiklerini göstermektedir. Yahudi kadınları bu maksatla yüzlerinin bir kısmını örten peçe, baş kısmını örten sargı, tülbent ve pelerin kullanmışlardır:

*“Rebeka İshak’ı görünce deveden indi. İbrahim’in uşağına, ‘Tarladan bizi karşılamaya gelen şu adam kim?’ diye sordu. Uşak, ‘Efendim’ diye karşılık verdi. Rebeka peçesini alıp yüzünü örttü.”*¹¹⁷ *“Kadının üzerinde erkek esvabı olmayacak ve erkek kadın esvabı giymeyecek; çünkü bu şeyleri yapan herkes Allah’ın, Rabbin mekruhudur.”*¹¹⁸ *“Ve Rab dedi: Mademki Sion kızları kibirlidir ve boyunlarını ileri uzatarak göz edip yürüyorlar, gezerken kırılarak gidiyorlar ve ayaklarının halkalarını çingirdatıyorlar, bundan ötürü Rab Sion kızlarının tepesini kel ile*

¹¹³ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Cami’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, Darü’l-Hadis, Kahire, 2002, VII, 532.

¹¹⁴ Kurtubî, *ae.*, ay.

¹¹⁵ Sabunî, *a.g.e.*, II, 271.

¹¹⁶ Ahzab 33/35.

¹¹⁷ Tekvin 24/64-65.

¹¹⁸ Tesniye 22/5.

vuracak ve Rab onların gizli yerlerini açacak. Ayak halkalarının güzelliğini, fileleri, mehleleri, küpeleri ve bilezikleri ve peçeleri, alın çatkılarını ve ayak zincirlerini ve bel kemerlerini ve hoş koku şişelerini ve muskaları ve yüzükleri ve burun halkalarını ve bayram esvaplarını ve örtüleri ve şalları ve keseleri, el aynalarını ve gömlekleri ve baş sargılarını ve atkıları Rab o gün kaldırıp atacak ve vaki olacak ki hoş koku yerine pis koku ve bel kemeri yerine ip ve saç lülesi yerine saçsız baş ve süslü esvap yerine çuldan gömlek, güzellik yerine dağlanmak olacak. Erkeklerin kılıçla ve yiğitlerin cenkte düşecekler ve Sionun kapıları ah çekip yas tutacaklar ve kimsesiz kalıp toprakta oturacak.”¹¹⁹ “Ve dedi: üzerimde olan örtüyü getir ve onu tut ve kadın onu tuttu ve altı ölçek arpa ölçüp kadına yükletti ve şehre gitti.”¹²⁰ “Ve üzerinden dulluk esvabını çıkardı, peçesiyle örtündü ve Timnat yolu üzerinde olan Enaim kapısında sarınıp oturdu; çünkü Şela’nın büyüyüp kendisinin ona eş olarak verilmediğini gördü.”¹²¹

“Ah ne güzelsin sevgilim, Ah sen ne güzelsin, Peçen arkasındaki gözlerin güvercinler, Gilead dağının yamaçlarında yatan, Keçi sürüsü gibidir saçın.”¹²²

Yahudilikte çıplaklık utanç vesilesi sayılmış, mahrem yerlerinin açılması kötü bir akıbet ve ceza mahiyetinde gösterilmiştir. Bu konuda Tevrat’ta şunları görmekteyiz:

“Ey sen ere varmamış Babil kızı, aşağı in de toprakta otur; ey Kildaniler kızı, taht yok, yere otur; çünkü sana nazik ve nazlı demeyecekler. İki değirmen taşı al da un öğüt; peçeni aç, eteği kaldır, baldırı aç, ırmaklardan geç. Çıplaklığın açılacak, evet ayıbın görülecek, ben öç alacağım ve kimseyi esirgemeyeceğim.”¹²³ “Rab dedi ki: ‘belirti ve ibret olsun diye kulum Yeşaya nasıl üç yıl çıplak ve yalınayak dolaştıysa Asur kralı da Mısır’a utanç olsun diye Mısırlı tutsaklarla Kuşlu sürgünleri genç yaşlı demeden çıplak ve yalınayak mahrem yerleri açık yürütecek.”¹²⁴

Hristiyanlıkta da kadınların başını örtmesi farz olup çıplaklık ve kadının başını açması ayıp karşılanmıştır. Bu konuda İncil’de şu ifadeler kullanılmıştır:

“Ama başı açık dua ya da peygamberlik eden her kadın, başını küçük düşürür. Böylesinin, başı tıraş edilmiş bir kadından farkı yoktur. Kadın başını açarsa, saçını kestirsin. Ama kadının saçını kestirmesi ya da tıraş etmesi ayıpsa, başını örtsün.”¹²⁵ “Siz kendiniz karar verin: Kadının açık başla Tanrı’ya dua etmesi uygun mu? Doğanın kendisi bile size erkeğin uzun saçlı olmasının kendisini küçük düşürdüğünü, kadının uzun saçlı olmasının ise kendisini yücelttiğini öğretmiyor mu? Çünkü saç kadına örtü olarak verilmiştir. Bu konuda çekişmek isteyen varsa, şunu bilsin ki, bizim ya da Tanrı’nın kiliselerinin böyle bir alışkanlığı yoktur.”¹²⁶

¹¹⁹ İşaya 3/16-26.

¹²⁰ Rut 3/15.

¹²¹ Tekvin 38/14-15.

¹²² Süleyman’ın Meselleri 4/1.

¹²³ İşaya 47/1-3.

¹²⁴ İşaya 20/3-4.

¹²⁵ Korintlulara I. Mektup 11/5-6.

¹²⁶ Korintlulara I. Mektup 11/13-16.

2.1.5. NAMAZ

‘Salât’ kelimesinin çoğulu ‘Salâvat’ tır. Kelime manasıyla hem dua hem de namaz manasına gelmektedir. Namaz; tekbirle başlayıp selamla biten belli hareket ve sözlerden oluşan ibadet şeklidir. Bu kelime fiil olarak Allah için kullanıldığında ‘rahmet etmesi’, melekler için kullanıldığında ‘istiğfar’ etmeleri, bizler için ise ‘tazarru ve niyazda bulunma’ anlamına gelir.¹²⁷

2.1.5.1. Kur’an-ı Kerim’de Namaz

Kur’an’ı Kerim, namazdan yüzlerce defa bahsetmiş ve onu ‘salât, dua, zikir ve tespih’ kelimeleriyle tanımlamıştır. Hz. Muhammed (s.av.) de namazı dinin direği olarak vasıflandırmıştır.¹²⁸

*“Doğrusu bu hükümler ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa’nın sahifelerinde de vardır.”*¹²⁹ Ayet-i Kerime’si vahyin tek kaynaktan, Allah’tan geldiğini ve ilahî dinlerin iman, ibadet ve ahlak konularında aynı prensipleri, evrensel gerçekleri ve değerleri getirdiğini ifade etmektedir.¹³⁰

Bunlardan birisi, belki de en önemlisi namazdır. Her ne kadar şekil itibarıyla değişmiş olsa da namaz öz olarak tüm ilahî dinlerde mevcuttur. Ayrıca Kuran’da bizim Peygamberimizden önceki peygamberlerin namaz kılmakla emrolundukları değişik vesilelerle belirtilmektedir. Bundan anlaşıldığına göre namaz ibadeti sadece Hz. Muhammed ümmetine has olmayıp önceki dinlerde de bulunmaktaydı. Şu ayetler buna işaret etmektedir:

*“Musa ve kardeşine (şöyle) vahyettik: ‘Mısır’da kavminiz için evler hazırlayın, evlerinizi namaz kılınan yerler yapın ve namazı dosdoğru kılın. Müminleri de müjdele.”*¹³¹ *“Dediler ki: Ey Şuayb, senin namazın mı atalarımızın taptığı şeyleri bırakmamızı ya da mallarımız konusunda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi emretmektedir. Çünkü sen, gerçekte yumuşak huylu, akli başında (Reşit bir adam) sın.”*¹³²

Kur’an-ı Kerim’in İsra suresinin 101. ayetinde, *“Andolsun biz Musa’ya açık seçik dokuz ayet verdik. Haydi, İsrail oğullarına sor”* şeklinde işaret ettiği dokuz ayetin, Tevrat’taki on emrin cumartesi yasağı dışında kalanlarını kapsadığı anlaşılmaktadır. Cumartesi gününe saygı ise sadece Yahudileri bağlayan bir hüküm idi. Bu ayette Allah’tan başka Tanrı tanımamak, ana-babaya, akrabaya, yetimlere ve yoksullara iyilik etmek, insanlara güzel söz söylemek, namaz kılıp zekât vermek, birbirinin kanını dökmemek, kendi yurttaşlarını vatanlarından kovmamak şeklinde sıralanan yükümlülükler arasında On Emir’den bazı hükümlerin de yer aldığı görülmektedir. On emrin cumartesi yasağı dışında kalanları, bütün peygamberlere gönderilen kutsal kitapların ortak öğretileri olup Kur’an-ı Kerim’de Müslümanlar da bu tür vecibelerle yükümlü kılınmıştır. *“İsrail oğullarından, ‘Allah’tan başkasına*

¹²⁷ Mehmet Erdoğan, *a.g.e.*, 492-493.

¹²⁸ Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, 1996, 133-134.

¹²⁹ A’la 87/18-19.

¹³⁰ Hayreddin Karaman - Mustafa Çağrı - İbrahim Kafi Dönmez – Sabrettin Gümüş, *Kur’an Yolu*, Ankara, 2007, V, 537-538.

¹³¹ Yunus 10/87.

¹³² Hud 11/87. Daha geniş bilgi için bkz.: İbrahim 14/37, 40; Meryem 19/31, 55; Taha 20/14; Enbiya 21/72-73; Lokman 31/17.

*kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekât verin’ diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz.”*¹³³ Ayetinde de İsrail oğullarından çoğunun zamanla Allah’a verdikleri sözden döndükleri yani belirtilen hükümlere uymadıkları, Hz. Peygamber dönemindeki Yahudilerin de bu hükümlere sırt çevirdikleri bildirilmektedir.¹³⁴

İbadet, Allah’a gönülden isteyerek yönelmek, tapmak, boyun eğmek ve itaat etmek demektir. Türkçemizde kullanılan kulluk etmek deyimini de aynı anlamı karşılamaktadır. İbadet, yaratıcı kudret karşısında boyun bükmenin zirvesi, O’na olan sevginin sonucu ve göstergesi olarak değerlendirilmiş ve sırf Allah için, Allah’ın rızası için yapılması ve sadece Allah’a tahsis edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gerçekten de yaratan, yaşatan ve öldüren Allah’tan başka, ibadete layık olan bir varlık yoktur.¹³⁵

İslam dinine göre bunun en temel göstergesi hiç şüphesiz namazdır. Namaz ve zekât her zaman vahyi dinlerin temel noktalarından birini oluşturmuştur. Diğer bütün peygamberler gibi İsrail oğullarına gelen peygamberler de bunları emretmiş, fakat Yahudiler bunları unutmaya yüz tutmuşlardı. Namazı cemaatle ikame etmeyi terk etmişler ve çoğu tek başına kılmaya bile başlamıştı. Zekât vermek yerine faiz almaya başlamışlardı.¹³⁶

Her din, yaratıcı kudret karşısında boyun eğmek ve kutsal ile bağlantı kurmak temeli üzerine kurulur ve her dinde bunu sağlamak üzere öngörülen merasimler bulunur. İslam dininde yüce yaratıcı Allah’a yaklaşmanın yolu, ona yükselmenin basamağı ve bu bakımdan en parlak ve önemli ibadet, namaz ibadetidir. Bu özelliğinden dolayı namaz diğer bütün ibadetlerin özü ve özeti sayılmıştır.¹³⁷

*“Sabır ve namazla Allah’a sığınıp yardım isteyin; Rablerine kavuşacaklarını ve Ona döneceklerini umanlar ve huşu duyanlardan başkasına namaz elbette ağır gelir.”*¹³⁸ Ayetlerinden namazın kolayca kılınabilecek bir ibadet olmadığı ve bu sebeple de bu konuda samimi, içten olmayanlara ağır geldiği anlaşıyor.

Namaz, İslam’ın başlangıç yıllarında, sabah ve akşamleyin kılınan ikişer rekâtтан ibaret iken, yaygın kabul gören görüşe göre, Miraç olayından sonra beş vakit namaz farz kılınmıştır. Namaz emrini, Allah (c.c.)’ın yeryüzüne melek aracılığıyla göndermeyip miraç gecesi Hz. Peygamber (s.a.s.)’in huzuruna çıktığında ona tebliğ etmesi de, bu ibadetin Müslüman’ın dini ve ruhani hayatı açısından önem ve anlamını göstermektedir. Bu sebeple de dinî literatürde namaz ibadetinin bu yönünü, namazın; kulun Allah’a ulaşması, kavuşması yolunda önemli bir araç olduğunu anlatmak için ‘*Namaz müminin miracıdır*’ denilmiş, ümmetin namazla ilgili ortak bilinç ve değerlendirmesi adeta bu cümleyle özetlenmiştir.¹³⁹

Namaz ibadetinin vakitleri belli bir farz olduğu, namazdan sonra da namazdaki ruh halinin devam etmesi gerektiği şu ayetlerle ifade ediliyor:

¹³³ Bakara 2/83.

¹³⁴ Karaman vd., *a.g.e.*, I/81.

¹³⁵ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 217.

¹³⁶ Ebu’l-Ala, I/172.

¹³⁷ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 220.

¹³⁸ Bakara 2/45-46.

¹³⁹ Apaydın vd., *a.e.*, *a.y.*

“Namazlara ve orta namaza devam edin, gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.”¹⁴⁰ “Akşamlarken ve sabahlarken, öğle ve ikindi vaktinde Allah’ı -ki göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur- tespih edin, namaz kılın.”¹⁴¹ “Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür.”¹⁴²

Şu ayetlerde namazın farziyeti ve önemi ortaya konuyor:

“Namazı kılın, zekât verin, kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız. Allah yaptıklarınızı şüphesiz görür.”¹⁴³ “Ey İnananlar! Sabır ve namazla yardım dileyin. Allah, muhakkak ki sabredenlerle beraberdir.”¹⁴⁴ “Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir; Fakat iyi olan, Allah’a, ahiret gününe, meleklere, Kitaplarına, peygamberlere inanan, O’nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.”¹⁴⁵ “Namazlara ve orta namaza devam edin; gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.”¹⁴⁶ “De ki, doğru yol ancak Allah’ın yoludur. ‘Âlemlerin Rabbine teslim olarak namaz kılın, Allah’tan sakının,’ diye emrolunduk. Kendisine toplanacağınız O’dur.”¹⁴⁷

“İnanıp yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab’leri katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”¹⁴⁸ Ayetinden anlaşılıyor ki İslam’ın İsteddiği insan tipi imanlı, salih (iyi, güzel, faydalı) amel sahibi, namazlı, niyazlı, eli açık, farz olan zekât yanında elinden geldiğince infak, ihsan ve başka türlü yardımını esirgemeyen insan modelidir. Bunların oluşturduğu topluluk için dünyada korku ve hüznün sebepleri asgariye iner; zengin yoksula merhamet eder, onu korur, derdiyle dertlenir; yoksul da zengine şükran duyar, onu ve servetini kendisi ve kendisinininki gibi korur.¹⁴⁹

“Sizin dostunuz ancak Allah, O’nun Peygamberi ve namaz kılan, zekât veren ve rükû eden müminlerdir.”¹⁵⁰ Görüldüğü gibi Allah (c.c.) dost olarak kendisini ve kendisiyle beraber namazını kılan, zekâtını veren müminleri gösteriyor.

“De ki: ‘Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir.’”¹⁵¹ Bir Müslüman namaz dâhil tüm ibadetlerini ancak yegane yaratıcı Allah için yapmalıdır. Bu ibadetlerinin kabulünün en temel şartıdır. İbadetler bu şekilde değer kazanır.

¹⁴⁰ Bakara 2/238.

¹⁴¹ Rum 30/17-18.

¹⁴² Hud 11/114. Daha geniş bilgi için bkz.: İsra 17/78; Nisa 4/103.

¹⁴³ Bakara 2/110.

¹⁴⁴ Bakara 2/153.

¹⁴⁵ Bakara 2/177.

¹⁴⁶ Bakara 2/238.

¹⁴⁷ En’am 6/72. Ayrıca bkz.: En’am 6/92; Enfal 8/3; Rum 30/31; Lokman 31/17; Şura 42/38; İbrahim 14/31; Mücadele 58/13; Nur 24/56; Bakara 2/43; Hac 22/77-78; Al-i İmran 3/43.

¹⁴⁸ Bakara 2/277.

¹⁴⁹ Karaman vd., a.g.e., I, 311.

¹⁵⁰ Maide 5/55.

¹⁵¹ En’am 6/162.

Şu ayetlerde de namazını kılanların, ona devam edenlerin ve gereğince amel edenlerin mükâfatı zikrediliyor:

*“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiyi emreder kötülükten alıkoyarlar; namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah’a ve Peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlüdür, hakimdir.”*¹⁵² *“Allah’a tövbe eden, kullukta bulunan, O’nu öven, O’nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden, uygun olanı buyurup fenalığı yasak eden ve Allah’ın yasalarını koruyan müminleri de müjdele.”*¹⁵³ *“Onların dediklerine sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tespih et. Gece saatlerinde ve gündüzleri de tespih et ki Rabbinin rızasına eresin.”*¹⁵⁴

*“Onları biz yeryüzüne yerleştirirsek namaz kılarlar, zekât verirler, uygun olanı emrederler, fenalığı yasak ederler. İşlerin sonu Allah’a aittir.”*¹⁵⁵ *“Bunlar, namaz kılan, zekât veren ve ahirete de kesin olarak inananlardır.”*¹⁵⁶ *“Bunları ne ticaret ve ne de alışveriş Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar, gönüllerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar.”*¹⁵⁷ *“Namazlarına riayet ederler.”*¹⁵⁸ Ayetlerinden anlaşıldığı üzere bir müminin en bariz vasfı namaz kılmak ve namaza devam etmektir.

Pek çok psikolojik ve haricî baskılar insanların eski yanlış inanç ve tutumlarını sürdürmelerinde etkili olmaktadır. Kur’an bu güçlüğün aşılmasında belirtilen baskılara sabır denilen psikolojik ve ahlakî irade ile direnmeyi, ayrıca bu iradeyi namazla da fiilî olarak destekleyip güçlendirmeyi öğütlemektedir. Namaz, Allah ile kul arasındaki ilişkiyi bir ömür boyu amelî olarak sürdüren en canlı ve sürekli bir ibadet olduğu için ayette bu ibadetin, insanın inancını ve inancı doğrultusunda oluşturacağı kararlarını güçlendirip eylemlerini dinî ve ahlakî hükümler çerçevesinde geliştirmesine yardımcı olacağına işaret edilmektedir. Nitekim *“Kitap’tan sana vahyolunanı oku; namaz kıl; muhakkak ki namaz hayâsızlıktan ve fenalıktan alıkoyar; Allah’ı anmak en büyük şeydir! Allah Yaptıklarınızı bilir.”*¹⁵⁹ Mealindeki ayette de namazın bu tesiri açıkça ifade edilmiştir.¹⁶⁰

Kuran’ın kendisine nazil olduğu Hz. Muhammed (s.a.v)’in namaza karşı tutumu ve duruşu da şöyle zikredilmektedir:

“Şüphesiz Rabbin, senin ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun gecenin üçte ikisinden biraz az, yarısı ve üçte biri kadar vakit içinde kalktığını bilir. Gece ve gündüzü Allah ölçer. Sizin bu vakitleri takdir edemeyeceğinizi bildiğinden tövbenizi kabul etmiştir. Artık, Kuran’dan kolayınıza geleni okuyun. Allah, içinizden, hasta olanları, Allah’ın lütfundan rızık aramak üzere yeryüzünde dolaşacak olan kimseleri ve Allah yolunda savaşacak olanları şüphesiz bilir. Kuran’dan kolayınıza

¹⁵² Tevbe 9/71.

¹⁵³ Tevbe 9/112.

¹⁵⁴ Taha 20/130. Ayrıca bkz.: Hac 22/35; Fatır 35/29-30; Mearic 70/34-35; A’la 87/14-15.

¹⁵⁵ Hac 22/41.

¹⁵⁶ Neml 27/3.

¹⁵⁷ Nur 24/37.

¹⁵⁸ Müminun 23/9.

¹⁵⁹ Ankebut 29/45.

¹⁶⁰ Karaman vd., a.g.e., I/54.

geleni okuyun. Namazı kılın, zekât verin, Allah'a güzel ödünç takdiminde bulunun; kendiniz için yaptığınız iyiliği daha iyi ve daha büyük ecir olarak Allah katında bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyin. Allah elbette bağışlar ve merhamet eder.”¹⁶¹ “Sen, namaz kılan kulu bundan menedeni gördün mü? Söyle bakalım, o kul doğru yolda giden veya Allah'a karşı gelmekten sakınmayı buyuran bir kimse olsun veya yalanlayıp yüz çeviren birisi olsun Allah'ın her şeyi görmekte olduğunu bilmez mi? Ama bundan vazgeçmezse, and olsun ki, onu perçeminden, yalancı ve günahkâr perçeminden cehenneme sürükleriz. O zaman, kafadarlarını çağırırsın, biz de zebanileri çağıracağız. Sakın ona uyma; sen secde et, Rabbine yaklaşt.”¹⁶²

Görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerim hem kendisi doğru yolda olan hem de başkalarına Allah'a saygılı olmayı ve sorumluluk şuuru içerisinde bulunmayı emreden bir kimsenin ibadetten veya dinin emirlerini yerine getirmekten engellenmesinin kesinlikle yanlış ve haksız olduğunu ifade eder. Ayrıca böyle bir kişiyi engelleyen veya engellemeye kalkışan birinin imtihan gereği bir süre veya dünya hayatı boyunca serbest bırakılsa da sonunda bir gün gelip yakasına yapışılacağı, hak ettiği cezayı göreceği bildirilmektedir.¹⁶³

2.1.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Namaz

‘Kur'an-ı Kerim'de Namaz’ bölümünün giriş kısmında da ifade edildiği üzere Kur'an-ı Kerim; vahyin, tek kaynaktan, Allah'tan geldiğini ve ilahî dinlerin iman, ibadet ve ahlak konularında aynı prensipleri, evrensel gerçekleri ve değerleri getirdiğini ifade etmektedir. Bunlardan birisi de şüphesiz namazdır. Her ne kadar şekil itibarıyla değişmiş olsa da namaz öz olarak tüm ilahî dinlerde mevcuttur. Ayrıca Kur'an'da bizim Peygamberimizden önceki peygamberlerin namaz kılmakla emrolundukları değişik vesilelerle belirtilmektedir. Bundan anlaşıldığına göre namaz ibadeti sadece Müslümanlara has değildir. İslamiyet'ten önceki dinlerde de bulunmaktadır.

Tevrat'a göre ibadet sadece Tanrı'ya yapılır. İbadet mabet merkezlidir. Bu da ilk defa kral Süleyman tarafından yaptırılan Kudüs'teki mabettir. Günümüzde günlük ibadetler mabedi temsil ettiğine inanılan sinagog ve ya herhangi bir yerde yapılmaktadır. Sinagog, İslam'daki cami karşısında topluca ibadet edilen yerdir. Toplu ibadet buluş çağına ulaşmış (13 yaş), en az on erkekle yapılabilir. İbadeti haham veya cemaatten biri yönetir. Günümüz Yahudileri sabah, ikindi ve akşam olmak üzere günde üç vakit ibadet ederler. İbadet arasında ‘SİDDUR’ denilen dua kitabından belli bölümleri okurlar. İbadette asıl kısım ‘AMİDA’ denilen ve ayakta yapılan duadır. Amida'da Yahudiler Müslümanların namazında mevcut olan rükuya benzer hareketlerde bulunurlar. Sağ elleriyle göğüslerine hafifçe vurarak işledikleri günahlardan pişman olduklarını belirtirler.¹⁶⁴

Namaz ve zekât her zaman semavî dinlerin temel noktalarından birini oluşturmuştur. Diğer bütün peygamberler gibi İsrail oğullarına gelen peygamberler de bunları emretmiş, fakat Yahudiler bunları unutmaya yüz tutmuşlardı. Namazı

¹⁶¹ Müzzemmil 73/20.

¹⁶² Alak 96/9-19.

¹⁶³ Karaman vd., a.g.e., V, 599.

¹⁶⁴ Aydın, a.g.e., 66.

cemaatle ikame etmeyi terk etmişler ve çoğu tek başına kılmaya bile başlamıştı. Zekât vermek yerine faiz almaya başlamışlardı.¹⁶⁵

Kitab-ı Mukaddes'in birçok ayetinde namaz daha çok 'secde' anlamında yüce ve yegane yaratıcı olan Allah'a kulluk yapma; her zaman Allah'ın hükümlerine öncelik verme; Rab olan, rızık veren, terbiye eden, yerin ve göğün hakimi olan; hükümlerini elinde bulunduran Allah'a tapma anlamında kullanılmıştır.

'Secde' kelimesinin asıl anlamı, boyun eğmektir. Daha sonra bu kelime, sadece Allah'a boyun eğmek ve O'na ibadet etmek için kullanılır oldu. Söz konusu kelime insan, hayvan ve cansız varlıkların tümü için kullanılır. Bu da iki kısma ayrılır:

1. İsteyerek yapılan secde: Bu, sadece insanlar için söz konusudur ve insan onunla sevabı hak eder. Şu ayet bu tür secdeyle alakalıdır: *"Allah için secdeye kapanın, O'na ibadet edin."*¹⁶⁶ Yani, Allah'a boyun eğiniz.

2. İsteğe bağlı olmaksızın yapılan secde: Bu; insan, hayvan ve bitkiler için söz konusudur: *"Göklerde ve yerde kim varsa gölgeleriyle birlikte İster istemez ve sabah-akşam Allah'a secde eder."*¹⁶⁷ *"Bakıp görmediler mi, Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri, sağ ve sollarından boyunları bükük bir halde, Allah için secdelere kapanarak dönüyor."*¹⁶⁸ Bu, isteğe bağlı olmaksızın yapılan secdedir.¹⁶⁹

Bu anlamda kullanılmış olan ayetler, bu hükümlere uymayanların ve Tanrı'dan başkasının yoluna davet edenlerin bulacakları karşılık Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılmaktadır:

*"Tanrınız Rab'den korkacaksınız; O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz. Başka ilahların, çevrenizdeki ulusların taptığı hiçbir ilahın ardınca gitmeyeceksiniz."*¹⁷⁰ *"Sakının, ayartılıp yoldan çıkmayasınız; başka ilahlara tapmayasınız, önlerinde eğilmeyesiniz."*¹⁷¹

Görüldüğü şekliyle bu konuda Kitab-ı Mukaddes'in hükmü oldukça katıdır. Bu durumdaki biri veya birileri hakkında evvelce Allah'tan başka bir Tanrı'ya tapma konusundaki duyumların doğru olup olmadığı araştırılır, duyumların gerçek ve doğru çıkması halinde de o kişi veya kişiler şehrin dışına çıkarılarak taşlanarak öldürülür. Eğer bir şehrin tümü bu suçu işliyorsa o şehir yok edilip orada yaşayan bütün halk hayvanlarıyla birlikte kılıçtan geçirilir. Yağmalanan malların tümünü toplatılıp meydanın ortasına yığılır. Tüm bu mallar Tanrı'ya yakmalık sunu olarak yakılır. Şehir sonsuza dek bu haliyle onarılmadan bırakılır. Hiç kimse de yok edilecek mallardan hiçbir şey almaz. Ancak bu şekilde Rabbin kızgın öfkesi yatışır o şehrin halkına acır, onlara sevecenlik gösterir ve onları çoğaltır.

¹⁶⁵ Mevdudi, a.g.e., I, 172.

¹⁶⁶ Necm 53/62.

¹⁶⁷ Ra'd 13/15.

¹⁶⁸ NahI 16/48

¹⁶⁹ İsfehanî, a.g.e., 229.

¹⁷⁰ Tesniye 6/13-14.

¹⁷¹ Tesniye 11/16. Bu konuda bkz.: Tesniye 13/4-18, 17/2-7; I.Samuel 7/3; Nehemya 9/6; Mezmurlar 86/9-10, 72/11, 95/6.

“Halk inandı; Rabbin kendileriyle ilgilendiğini, çektikleri sıkıntıyı görmüş olduğunu duyunca, eğilip tapındılar.”¹⁷² “Onların ilahları önünde eğilmeyecek, tapınmayacaksınız; törelerini izlemeyeceksiniz. Tersine, ilahlarını yok edecek, dikili taşlarını büsbütün parçalayacaksınız. Tanrınız Rabbe tapacaksınız. Ekmeğinizi, suyunuzu bereketli kılacak, aranızdaki hastalıkları yok edeceğim.”¹⁷³ “Şimdi, ya RAB, bize verdiğin toprağın ürününün ilk yetişenini getiriyorum. Sonra sepeti Tanrınız Rabbin önüne koyup O’nun önünde yere kapanacaksınız.”¹⁷⁴ “Gökten yağın ateşi ve tapınağın üzerindeki Rabbin görkemini gören İsraililer avluda yüzüstü yere kapandılar; Rabbe tapınarak O’nu övdüler: RAB iyidir; Sevgisi sonsuza dek kalıcıdır.”¹⁷⁵ Bunun üzerine Eyüp kalktı, kaftanını yırtıp saçını sakalını kesti, yere kapanıp tapındı.”¹⁷⁶ Görüldüğü gibi bazı hallerde İslamiyet’te var olan ‘şükür secdesine’ benzeyen bir secde Yahudilikte de mevcuttur.

Tevrat’ın aksine İncil’de namaz/secde anlamında sadece iki ayet bulunmaktadır. Tevrat’ın oldukça sert hükümlerinin aksine İncil bu konuda oldukça yumuşaktır. Hristiyanlarda namaz ibadet yerlerinde belli vakitlerde yapılan dualardır: *“Ama herkes peygamberlikte bulunurken iman etmeyen ya da yeni katılan biri içeri girerse, söylenen her sözle günahlı olduğuna ikna edilecek, her sözle yargılanacak. Yüreğindeki gizli düşünceler açığa çıkacak ve ‘Tanrı gerçekten aranızdadır!’ diyerek yüzüstü yere kapanıp Tanrı’ya tapınacaktır.”¹⁷⁷*

2.1.6. ZEKÂT

Sözlük anlamı temizlik, arınma, bereket, nema ve güzel ad, demek olan zekât; ortalama refah düzeyinin üzerindeki yükümlülerin belirli şartları taşıyan mal ve varlıklarının muayyen bir miktarını, muayyen bir zaman sonra hak sahibi bulunan alt gelir sahiplerine ulaştırılmak üzere Allah’ın rızası için vermeleridir.¹⁷⁸

2.1.6.1. Kur’an-ı Kerim’de Zekât

Zekât, zengin Müslümanların eda ile mükellef oldukları mali bir ibadettir. Zengin malındaki fakirin hakkıdır. Zekât, büyüme ve temizlenme manasına gelir. Böylece zekâtta, bir kimsenin çoğalan servetini temiz kılınması anlamı da vardır. Bu itibarla zekât verilerek eksilen servet, aslında çoğalmakta ve temizlenmektedir.¹⁷⁹

“...ve mallarında muhtaç ve mahrumların hakkı vardır.”¹⁸⁰

Muhammed b. Sîrîn, Katade, İbn Abbas ve İbnu’l-Arabî’ye göre buradaki “hak”tan kasıt farz olan zekâttır.¹⁸¹

Zekât konusu Kur’an-ı Kerim’in önemle üzerinde durduğu en önemli konulardan birisidir. Yaklaşık altmış yerde zekâtla ilgili hükümler yer almaktadır.

¹⁷² Çıkış 4/31.

¹⁷³ Çıkış 23/24-25.

¹⁷⁴ Tesniye 26/10.

¹⁷⁵ II. Tarihler 7/3.

¹⁷⁶ Eyub 1/20. Bu konuda bkz.: I.Samuel 1/19, 15/30-31; Mezmurlar 22/27-30; II. Tarihler 29/28-30; Nehemya 8/6, 9/3; Mezmurlar 96/9, 99/5, 99/9, 132/7.

¹⁷⁷ Korintoslulara I. Mektup 14/24-25

¹⁷⁸ Erdoğan, a.g.e., 618.

¹⁷⁹ Aydın, a.g.e., 136.

¹⁸⁰ Zariyat 51/19.

¹⁸¹ Kurtubî, a.g.e., IX, 36.

Allah (c.c.), birçok yerde zekâtı, en çok üzerinde durduğu konulardan biri olan namazla birlikte zikreder. Bu Allah'ın zekâta verdiği değerin büyük bir göstergesidir. Kur'an-ı Kerim'de zekât konusu ayrıntılı olarak ele alınmış, namaz ibadetinden sonra ikinci sıraya yerleştirilmiştir.

Şu ayetler bunu teyit etmektedir.

“İsrailoğullarından, ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekâtı verin’ diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz.”¹⁸² “Dediler ki: Ey Şuayb, senin namazın mı atalarımızın taptığı şeyleri bırakmamızı ya da mallarımız konusunda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi emretmektedir. Çünkü sen, gerçekte yumuşak huylu, akli başında (Reşit bir adam) sın.”¹⁸³

Allah (c.c.) şu ayetlerle zekâtın farziyetini ve önemini açıkça beyan etmiştir.

“Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte rüku edin.”¹⁸⁴ “Namazı kılın, zekât verin, kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız. Allah yaptıklarınızı şüphesiz görür.”¹⁸⁵ “...namaz kılan, zekât veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.”¹⁸⁶ “Ey inananlar! Alışverişin, dostluğun, şefaatin olmayacağı günün gelmesinden önce sizi rızıklandırdığımızdan hayra sarf edin. İnkâr edenler ancak yazık edenlerdir.”¹⁸⁷

Kur'an-ı Kerim, zekât ibadetini önemseyen müminleri şu ayetlerde olduğu gibi överek niteler:

“Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun Peygamberi, namaz kılan, zekât veren ve rükû eden müminlerdir.”¹⁸⁸ “Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiyi emreder kötülükten alıkoyarlar. Namaz kılarlar, zekât verirler, Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlüdür, hakimdir.”¹⁸⁹ “Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.”¹⁹⁰

Ve ancak bu özelliğe sahip kimselerin Allah'ın mabetlerini yapıp onarabileceklerini ve böyle kimselerin amellerinin tam bir ibadet olduğunu *“Allah'ın mescitlerini sadece, Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve ancak Allah'tan korkan kimseler onarır. İşte onlar doğru yolda bulunanlardan olabilirler.”¹⁹¹ “Bedevilerden, Allah'a ve ahiret gününe inanan, sarf*

¹⁸² Bakara 2/83.

¹⁸³ Hud 11/87. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Meryem 19/31, 55; Enbiya: 21/72-73.

¹⁸⁴ Bakara 2/43.

¹⁸⁵ Bakara 2/110.

¹⁸⁶ Bakara 2/177.

¹⁸⁷ Bakara 2/254. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İbrahim 14/31; Enbiya 21/73; Hac 22/78; Nur 24/56; Mücadele 58/13; Müzzemmil 73/20.

¹⁸⁸ Maide 5/55.

¹⁸⁹ Tevbe 9/71.

¹⁹⁰ Hac 22/35. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hac 22/41; Müminun 23/1-4, 60; Nur 24/37; Neml 27/2-3; Lokman 31/4; Secde 32/16.

¹⁹¹ Tevbe 9/18.

ettiğini, Allah katında ibadet ve Peygamberin dualarına nail olmağa vesile sayanlar da vardır. Bilin ki, verdikleri onlar için ibadettir. Allah, onlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”¹⁹² Ayetleriyle izah eder.

Kur'an-ı Kerim, zekât ibadetini önemseyen müminleri överken, bu ibadeti önemsemeyenleri de yererek onların da amellerinin karşılıksız kalmayacağını şu ayetlerle beyan eder:

“Kendilerine: ‘Elinizi savaştan çekin, namaz kılın, zekât verin’ denenleri görmedin mi? Onlara savaş farz kılındığında, içlerinden bir takımı hemen, insanlardan, Allah’tan korkar gibi, hatta daha çok korkarlar ve ‘Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın, bizi yakın bir zamana kadar tehir edemez miydin?’ derler. De ki: ‘Dünya geçimliği azdır, ahiret, Allah’a karşı gelmekten sakınan için daha hayırlıdır, size zerre kadar zulmedilmez.’”¹⁹³ “Haram aylar çıkınca, puta tapanları bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin; her gözetleme yerinde onları bekleyin. Eğer tövbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse yollarını serbest bırakın. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder.”¹⁹⁴ “Eğer tövbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, sizin din kardeşiniz olurlar. Bilen kimseler için ayetleri uzun uzadıya açıklıyoruz.”¹⁹⁵

Kur'an-ı Kerim, zekât ibadetini hakkıyla yerine getiren müminlerin çabalarının boşa gitmeyeceğini karşılıkların en güzeline kavuşacaklarını “İnanıp yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab’leri katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”¹⁹⁶ “Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlara, sana indirilen Kitaba ve senden önce indirilen Kitaba inanan müminlere, namaz kılanlara, zekât verenlere, Allah’a ve ahiret gününe inananlara, elbette büyük ecir vereceğiz.”¹⁹⁷ “And olsun ki, Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. Onlardan on iki reis seçtik. Allah: ‘Ben şüphesiz sizinleyim, namaz kıalarsanız, zekât verirseniz, peygamberlerime inanır ve onlara yardım ederseniz, Allah uğrunda güzel bir takdimde bulunursanız, and olsun ki kötülüklerinizi örterim. And olsun ki, sizi içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyarım. Bundan sonra sizden kim inkâr ederse şüphesiz doğru yoldan sapmış olur’ dedi.”¹⁹⁸ Rablerinin çağrısına gelenlere en güzel karşılık vardır. O’nun çağrısına uymayanlar ise, yeryüzünde olan her şey ve daha bir katı onların olsa, kurtulmak için fidye verirlerdi. İşte hesapları kötü olanlar bunlardır. Varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü konaktır!”¹⁹⁹ Ayetlerinde açıkça beyan etmiştir.

Allah (c.c.), zekâtın malı eksiltmeyeceğini faizin aksine bolluk ve berekete vesile olacağını “İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz her hangi bir faiz Allah katında artmaz; fakat Allah’ın rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka (zekât) böyle değildir. İşte onlar sevaplarını kat kat

¹⁹² Tevbe 9/99.

¹⁹³ Nisa 4/77.

¹⁹⁴ Tevbe 9/5.

¹⁹⁵ Tevbe 9/11. Daha geniş bilgi için bkz.: Tevbe 9/34-35, 67, 79-80; Maun 107/7.

¹⁹⁶ Bakara 2/277.

¹⁹⁷ Nisa 4/162.

¹⁹⁸ Maide 5/12.

¹⁹⁹ Ra’d 13/18

artıranlardır.”²⁰⁰ Ayetiyle herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde dile getirmiştir.

Zekât verirken malın iyisinden verilmesi gerektiği “*Ey İnananlar! Kazandıklarınızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan sarf edin; iğrenmeden alamayacağınız pis şeyleri vermeye kalkmayın. Allah’ın müstağni ve övülmeye layık olduğunu bilin.*”²⁰¹ Ayetiyle ifade edilmiştir.

Ayrıca zekâtın herkese verilemeyeceği, zekâtın asıl sahibinin yardıma muhtaç kimseler olduğu “*Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı, onu verirlerdi.*”²⁰² “*Mallarında, belli bir hak vardır, saile ve mahruma(vermek için).*”²⁰³ Ayetleriyle; sınıf bazında bunların kime verileceği ise, “*Zekâtlar; Allah’tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere, onu toplayan memurlara, kalpleri Müslümanlığa ısındırılacaklara verilir Kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların ve yolda kalanların uğrunda sarf edilir. Allah bilendir, hakimdir.*”²⁰⁴ Ayetiyle açıklanmış; zekâtın malın bir kısmından mı, yoksa tümünden mi, verilmesi gerektiği hususu da “*Doğrusu dünya hayatı oyun ve oyalanmadır. Eğer inanır ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size ecirlerinizi verir. O, sizin mallarınızı tamamen sarf etmenizi istemez. Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlarsa, cimrilik edecektiniz, O da kinlerinizi ortaya çıkaracaktı. İşte sizler, Allah yolunda sarf etmeye çağırılan kimselersiniz. Kiminiz cimrilik yapıyor ama cimrilik yapan bilsin ki, ancak kendine karşı cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O’ndan yüz çevirirseniz sizi ortadan kaldırır, sizin gibi olmayacak bir milleti yerinize getirir.*”²⁰⁵ Ayetleriyle açıklığa kavuşmuştur.

2.1.6.2. Kitab-ı Mukaddes’te Zekât

Geçen bölümde de ifade edildiği gibi namaz ve zekât her zaman vahyî dinlerin temel noktalarından birini oluşturmuştur. Diğer bütün peygamberler gibi İsrail oğullarına gelen peygamberler de bunları emretmiş, fakat Yahudiler bunları unutmaya yüz tutmuşlardı. Namazı cemaatle ikame etmeyi terk etmişler ve çoğu tek başına kılmaya bile başlamıştı. Zekât vermek yerine faiz almaya başlamışlardı.²⁰⁶

Müslümanlıkta, belli şartları taşıyanların yılda servetlerinin 1/40’ini zekât olarak vermeleri farz iken, Yahudilik ve Hristiyanlıkta bu tür kesin dinî bir mecburiyet yoktur.²⁰⁷

“*İsrail oğullarından, ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekât verin’ diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz.*”²⁰⁸ Ayeti de bunu teyit etmektedir.

Bu ayetteki “*Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin*”, “*Birbirinizin kanını dökmeyin*” emirlerinde hitap İsrail oğullarınadır. İbn Atiyye’ye göre: Onların

²⁰⁰ Rum 30/39.

²⁰¹ Bakara 2/267.

²⁰² Zariyat 51/19.

²⁰³ Mearic 70/24-25.

²⁰⁴ Tevbe 9/60.

²⁰⁵ Muhammed 47/36-38. Daha geniş bilgi için bkz.: Ra’d 13/22-23; En’am 6/141.

²⁰⁶ Mevdudi, a.g.e., I, 72.

²⁰⁷ Cilacı, a.g.e., 122.

²⁰⁸ Bakara 2/83.

zekâtının kabulünün işareti o malların ateşle yok olmasıdır. İbn Abbas'a göre ise bu zekât Allah'a kulluk ve samimiyettir.²⁰⁹

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes de zekât üzerinde titizlikle durmuştur. Zekât verilecek mallar ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Fakat Kitab-ı Mukaddes'te bu ibadet 'zekât' adıyla yer almamaktadır. Bunun yerine 'armağan, bedel, vergi ve ondalık' ifadeleri kullanılmıştır.

Tevrat'ta zekâtın farz olduğu, zekâtın nelerden, nasıl verileceği açık bir şekilde beyan edilmiştir:

*"RAB Musa'ya şöyle dedi: İsraililere söyle, bana armağan getirsinler. Gönülden veren herkesin armağanını alın. Onlardan alacağınız armağanlar şunlardır: Altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı, kandil için zeytinyağı, mesh yağıyla güzel kokulu buhur için baharat, baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşlar. Aralarında yaşamam için bana kutsal bir yer yapsınlar."*²¹⁰ *"Aranızda armağanlar toplayıp Rabbe sunacaksınız. İstekli olan herkes Rabbe altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı armağan etsin. Kandil için zeytinyağı; mesh yağı ve güzel kokulu buhur için baharat; baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşları getirsin."*²¹¹

*"İnsan olsun hayvan olsun Rabbe adanan her rahmin ilk ürünü senin olacak. Ancak ilk doğan her çocuk ve kirli sayılan hayvanların her ilk doğanı için kesinlikle bedel alacaksın. İlk doğanlar bir aylıkken, kendi biçeceğin değer uyarınca, yirmi geradan oluşan kutsal yerin şekeline göre beş şekel gümüş bedel alacaksın. Ancak sığırın, koyunun ya da keçinin ilk doğanı için bedel almayacaksın. Onlar benim için ayrılmıştır. Kanlarını sunağın üzerine dökeceksin, yağlarını Rabbi hoşnut eden koku olsun diye yakılan bir sunu olarak yakacaksın."*²¹² Ayetleri gereği sayım yapıldığı zaman yirmi yaş ve üzeri erkek kadın herkes mali durumuna göre, canına karşılık belli bir miktar parayı Buluşma Çadırı'nın hizmetinde kullanılmak üzere bedel olarak ödeyecektir. Bunun uygulaması Kitab-ı Mukaddes'te şu şekilde geçmektedir: *"İsraililerin ilk doğanlarından olup Levililerin sayısını aşan 273 kişi için bedel alacaksın. Adam başına beşer şekel al. Kutsal yerin yirmi gera'dan oluşan şeklini ölçü tut. (Yirmi gera: Yaklaşık 10 gr. gümüş.) Levililerin sayısını aşanlardan bedel olarak alınan parayı Harun'la oğullarına ver. Böylece Musa, bedeli Levililer olanların sayısını aşan İsraililerden bedel parasını aldı."*²¹³

Tevrat'a göre toprak ürünlerinin zekâtına gelince *"Toprağınızın seçme ilk ürünlerini Tanrınız Rabbin Tapınağı'na getireceksiniz."*²¹⁴ *"İster toprağın ürünü, ister ağacın meyvesi olsun, toprakta yetişen her şeyin ondallığı Rabbe aittir. RAB için kutsaldır. Kim ondallığının bir bölümünü geri almak isterse, değerinin üzerine beşte bir fazlasını katarak ödemelidir. Bütün sığırlarla davarların ondallığı, sayımda çobandeğneğinin altından geçen her onuncu hayvan RAB için kutsal sayılacaktır.*

²⁰⁹ Kurtubî, a.g.e., I, 441.

²¹⁰ Çıkış 25/1-8.

²¹¹ Çıkış 35/5. Daha geniş bilgi için bkz.: Çıkış 35/22-29, 39/24-25.

²¹² Sayılar 18/15-17. Daha geniş bilgi için bkz.: Çıkış 30/12-16.

²¹³ Sayılar 3/46-49.

²¹⁴ Çıkış 34/26.

Hayvan sahibi hayvanları iyi, kötü diye ayırmayacak, birini öbürüyle değiştirmeyecektir. Değiştirirse, değiştirilen hayvanların ikisi de kutsal sayılacak ve karşılığı ödenip geri alınamayacaktır.”²¹⁵

“Her yıl tarlalarınızda yetişen ürünlerin ondalığını bir yana ayıracaksınız. Tahılınızın, yeni şarabınızın, zeytinyağınızın ondalığını, sığırlarınızın ve davarlarınızın ilk doğanlarını, Tanrınız Rabbin adını yerleştirmek için seçeceği yerde O’nun önünde yiyeceksiniz. Bunu yapın ki, her zaman O’ndan korkmayı öğrenesiniz. Tanrınız Rabbin adını yerleştirmek için seçeceği yer uzaksa; yol, Tanrınız Rabbin size verimli kıldığı ürünlerin ondalığını oraya taşıyamayacak kadar uzunsa, ondalığınızı gümüşe çevirin. Gümüşü alıp Tanrınız Rabbin seçeceği yere gidin. Gümüşü dilediğiniz şekilde kullanın: Sığır, davar, şarap, içki ya da canınızın istediği başka bir şey alın. Siz ve aileniz orada, Tanrınız Rabbin önünde yiyecek ve sevineceksiniz.”²¹⁶ “Her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirip kentlerinizde toplayın. Öyle ki, sizin gibi payları ve mülkleri olmayan Levililer, kentlerinizde yaşayan yabancılar, öksüzler, dul kadınlar gelsinler, yiyip doysunlar. Bunu yaparsanız, Tanrınız RAB el attığınız her işte sizi kutsayacaktır.”²¹⁷ Bu ayetlerde geldiği üzere toprakta yetişen ürünlerinin onda biri ve her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığı Tanrı’ya aittir. Toplanan bu ondalık şehrin bir yerinde toplanır ve ihtiyaç sahipleri ve sahipsizler de gelip o ondalıklardan yerler. Mükâfat olarak da tüm işlerini Rab kutsayacaktır. Ayrıca ürünün zekâtını vermiş biri ondalığını geri alma hakkına sahiptir. Fakat ondalığını almak istediği vakit değerinin üzerine beşte bir fazlasını katmalıdır.

Ayrıca gazilere pay olarak verilen ganimetten de zekât alınacağı “Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan- vergi olarak Rabbe beş yüzde bir pay ayıracaksın.”²¹⁸ Ayetiyle belirtilmiş ve bunun örneği de “Bunlardan Rabbe vergi olarak 675 davar verildi; 36 000 sığır, bunlardan Rabbe vergi olarak 72 sığır verildi; 30 500 eşek, bunlardan Rabbe vergi olarak 61 eşek verildi; 16 000 kişi, bunlardan Rabbe vergi olarak 32 kişi verildi. Musa, Rabbin kendisine buyurduğu gibi, Rabbe ayrılan vergiyi Kâhin Elazar’a verdi.”²¹⁹ Ayetleriyle gözler önüne serilmiştir.

İncil’de ise bu konuda sadece iki ayet bulunmaktadır. Bu ayetler Hristiyanlarda da zekâtın var olduğunu bizlere göstermektedir:

“Haftada iki gün oruç tutuyor, bütün kazancımın ondalığını veriyorum.”²²⁰ “Levi oğullarından olup kâhinlik görevini üstlenenlere Kutsal Yasa uyarınca halktan, yani İbrahim’in soyundan oldukları halde, kardeşlerinden ondalık almaları buyrulmuştur.”²²¹ “Ondalık alan Levi bile İbrahim aracılığıyla ondalık vermiştir denebilir.”²²²

²¹⁵ Levililer 27/30-33.

²¹⁶ Tesniye 14/22-26.

²¹⁷ Tesniye 14/28-29.

²¹⁸ Sayılar 31/28.

²¹⁹ Sayılar 31/37-41.

²²⁰ Luka 18/12.

²²¹ İbranilere Mektup 7/5.

²²² İbranilere Mektup 7/9.

2.1.7. ORUÇ

Oruç ikinci fecirden itibaren güneşin batışına kadar yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden kişinin kendisini ibadet niyetiyle tutmasıdır.²²³

Diğer bir tarife göre Oruç; bir müminin fecirden akşam vaktine kadar yemekten içmekten ve ruhi hayatla hiçbir şekilde bağdaşması mümkün olmayan şehvani ve nefsanî zevklerden sakınmasıdır.²²⁴

2.1.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Oruç

Ramazân aylarında tutulan oruç kameri aylara göre ayarlanır. Mümin en zor ve en sert şartlar altında bile mazereti yoksa bu orucu tutar. Ancak mazereti olanlar, hasta, yolcu durumunda olanlar ramazân dışında bir başka vakit bu oruçlarını eda edebilirler. Namaz için olduğu gibi aylık özürleri esnasında kadınlar oruçtan da muaftırlar. Ancak şu farkla ki ramazandan sonra tutamadıkları günler kadar oruç tutarlar.²²⁵

*“Ey İnananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah’a karşı gelmekten sakınasınız diye, size de farz kılındı. İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar, bir düşkünün doyuracak kadar fidye verir. Kim gönülden iyilik yaparsa o iyilik kendisinedir. Oruç tutmanız eğer bilerseniz sizin için daha hayırlıdır. Ramazân ayı ki onda Kuran, insanlara yol gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı belgeler olarak indirildi. Sizden bu ayı idrak eden, onda oruç tutsun. Hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun. Allah size kolaylık ister, zorluk istemez. Bu kolaylıkları, sayıyı tamamlamanız ve size yol göstermesine karşılık O’nu ululamanız için meşru kılmıştır. Ola ki şükredersiniz.”*²²⁶

Bu ayetlerle Allah (c.c.) orucun farz oluşunu, hangi ayda tutulması gerektiğini, orucu mazeretleri sebebiyle tutamayanların ne yapmaları gerektiğini, orucun hikmetini ve orucun diğer ilahi din mensuplarına da farz kılındığını açıkça izah etmiştir.

Bu ayetlerde Allah (c.c.) geçmiş ümmetlere orucu farz kıldığı gibi önceki ümmetlere de orucu farz kıldığını haber vermiş, orucun büyük hikmet ve faydalarını beyan etmiştir. Farz olan bu oruç yalnız sayılı Ramazân Ayı günleridir. Allah (c.c.) orucu ömür boyu tutmayı farz kılmamakla kullarını ne kadar çok sevdiğini ve onlara ne kadar merhamet ettiğini göstermiştir. Ayrıca Allah (c.c.) orucun zarar verme ihtimali olan hastalar ile oruçta zorluk çeken misafirlere oruçlarını yeme müsaadesi vermiş ve o günler sayısınca diğer günlerde oruç tutmalarını emretmiştir.²²⁷

Allah (c.c.), şu ayetlerle oruç ibadetini gereği gibi yerine getirenleri müjdeleyerek elde edecekleri kazançları beyan ediyor:

*“Allah’a tövbe eden, kullukta bulunan, O’nu öven, O’nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden, uygun olanı buyurup fenalığı yasak eden ve Allah’ın yasalarını koruyan müminlere de müjdele.”*²²⁸ *“Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar,*

²²³ Erdoğan, a.g.e., 462.

²²⁴ Aydın, a.g.e., 135.

²²⁵ Aydın, a.g.e., 135.

²²⁶ Bakara 2/183-185.

²²⁷ Sabunî, a.g.e., I, 135.

²²⁸ Tevbe 9/112.

sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret etmiş ve büyük bir ecir hazırlamıştır."²²⁹

Allah (c.c.), "Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı, onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz. Allah, nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu, bu sebeple tövbenizi kabul edip sizi affetti; artık onlara yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin için takdir ettiğini dileyin. Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar, yiyin için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescitlerde itikâfa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın. Allah insanlara yasaklardan sakınsınlar diye ayetlerini böylece apaçık bildirir."²³⁰ Ayetiyle oruç günlerinde oruçlu olmadıkları zamanlarda eşlerin birbirlerine yaklaşabileceklerini beyan ediyor.

Hasta, ihtiyar ve orucu tutamayacak derecede yaşlı olanların nasıl davranmaları gerektiğini "Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir."²³¹ Ayetleriyle beyan ediyor.

Kur'an-ı Kerim'de bir mümini yanlışlıkla öldürmenin, bile bile yapılan yeminlerin, ihramlı iken bilerek ehli hayvanlardan birini öldürmenin bir de eşini annesiymiş gibi kabul edenlerin kefareti çeşitleri açıklanırken bu çeşitlerden birinin de oruç tutmak olduğu şu şekilde ifade edilir:

"Bir müminin diğer mümini yanlışlıkla öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir, Hakim'dir." ²³² "Allah size rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar. Yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin kefareti budur.

²²⁹ Ahzab 33/35.

²³⁰ Bakara 2/187.

²³¹ Bakara 2/183.

²³² Nisa 4/92.

Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.”²³³

2.1.7.2. Kitab-ı Mukaddes’te Oruç

Önceki bölümde de ifade edildiği gibi “*Ey İnananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah’a karşı gelmekten sakınasınız diye, size de farz kılındı.*”²³⁴ Ayetinden hareketle anlaşıyor ki oruç müslümanlara farz kılındığı gibi diğer ilahi din mensuplarına da farz kılınmıştır.

Yukarıdaki ayetlerde de ifade edildiği gibi kitap ehli Hristiyan ve Yahudilere de oruç farz kılınmıştır; Fakat onlar oruç farzında değişiklikler yapmışlardır. Oruç ayı çok sıcak veya çok soğuk bir mevsime rast geldiğinde onların bilginleri toplanarak orucun baharda bir ay tutulmasına karar vererek gün sayısını arttırmışlardır. Böylece Ramazan ayı orucunu arttıra arttıra bu sayıyı elli güne çıkarmışlardır.²³⁵

Şa’bî, Katade ve diğerleri bu ayetle ilgili olarak şunları beyan etmişlerdir:

Allah (c.c.) Hz. Musa, Hz. İsa ve diğer peygamberlerinin üzerine de Ramazan orucunu yazdı. Fakat bu peygamberlerin ümmetleri daha sonra bu orucun şeklini değiştirdiler. Bu değişiklik şöyle olmuştur. Onların rahiplerinden bazıları hastalanınca iyileşirlerse on gün fazladan oruç tutacaklarına dair adak adadılar. Ve bu şekilde de yaptılar. Böylelikle Hristiyanların orucu elliye yükselmiş oldu. Oruç sıcak bir aya denk geldiğinde de onu bahar ayına çektiler.²³⁶

Yahudilerde oruç ibadetinin var olduğu şu ayetlerle sabittir:

*“Bütün İsraililer, bütün halk çekilip Beytel’e döndü. Orada, Rabbin önünde durup ağladılar, o gün akşama dek oruç tuttular. Rabbe yakmalık sunular ve esenlik sunuları sundular.”*²³⁷ *“Kılıçtan geçirilen Saul, oğlu Yonatan ve Rabbin halkı olan İsraililer için akşama dek yas tutup ağladılar, oruç tuttular.”*²³⁸ *“Davut çocuk için Tanrı’ya yalvarıp oruç tuttu; evine gidip gecelerini yerde yatarak geçirdi.”*²³⁹

Yukarıdaki ayetlerden anlaşıldığı üzere Yahudilerin peygamberleri -Kur’an’ı Kerim’de de ifade edildiği gibi -Tanrı’dan oruç emrini almışlar, peygamberleriyle birlikte Yahudilere ait oruçlar için belirli günler tahsis etmişlerdir. Yas gerektiren günlere bazı oruçlar tahsis edildiği gibi sevinçli günlere de –“...Dördüncü, beşinci, yedinci ve onuncu ayların oruçları...”- bazı oruçlar tahsis edilmiştir. Bazı oruçlarda “*Mispa’da toplanan İsraililer kuyudan su çekip Rabbin önüne döktüler. O gün oruç tuttular ve ‘Rabbe karşı günah işledik,’ dediler. Samuel Mispa’da İsrail halkına önderlik etti.*”²⁴⁰ Ayetinde işaret edildiği gibi işlenen günahların bağışlanmasına keffaret olmak üzere tutulmuşlardır. Ayrıca bazı oruçlarında “*Korkuya kapılan*

²³³ Maide 5/89. Daha geniş bilgi için bkz.: Maide 5/95; Mücadele 58/4.

²³⁴ Bakara 2/183-185.

²³⁵ Sabunî, a.g.e., I, 138.

²³⁶ Kurtubî, a.g.e., I, 659.

²³⁷ Hakimler 20/26.

²³⁸ II. Samuel 1/12.

²³⁹ II. Samuel 12/16. Ayrıca bkz.: II. Samuel 12/23; Ezra 8/23, Nehemya 1/4; Ester 4/3; Yoel 1/14, 2/12-13, 2/15; Zekerya 7/5-6, 8/19.

²⁴⁰ I.Samuel 7/6.

Yehoşafat Rabbe danışmaya karar verdi ve bütün Yahuda'da oruç ilan etti."²⁴¹ *"Tanrımızın önünde alçakgönüllü davranmak, O'ndan kendimiz, çocuklarımız, mallarımız için güvenli bir yolculuk dilemek üzere orada, Ahava Kanalı yanında oruç ilan ettim."*²⁴² Ayetlerinde işaret edildiği üzere güven, huzur ve emniyete kavuşma adına eda edilmişlerdir.

Hristiyanlığa gelince, Hristiyanlıkta ibadet ve orucun varlığına dair bilgiler mevcut olmakla birlikte, orucun zorunluluğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. Hristiyanlıkta oruç hiçbir surette mecburi olmayıp, çok nadir olarak oruç tutan papazlara da, hafif bir kahvaltı, tam bir öğle yemeği ve hafif bir akşam yemeği izni verilmiştir. Karem (careme) adı verilen oruç tutma süresince Pazar günleri hariç, 40 gün boyunca, yani 34 gün, oruç tutmak isteyenler bu tatbikatı yürütürler. Fakat ne Hristiyanlıkta ve ne de Yahudilikte orucun nasıl ve ne şekilde tutulacağına, hangi günlerde ve hangi vakitler arasında oruca başlanacağına dair açıklayıcı bilgiler mevcut değildir.

Hristiyanlıkta oruç ibadetinin var olduğu şu ayetlerle sabittir:

*"İsa kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı."*²⁴³ *".... Tapınaktan ayrılmaz, oruç tutup dua ederek gece gündüz Tanrı'ya tapınırdı."*²⁴⁴ *"Haftada iki gün oruç tutuyor, bütün kazancımın ondalığını veriyorum."*²⁴⁵ *"Bu arada Yahya'nın öğrencileri gelip İsa'ya, 'Neden biz ve Ferisiler oruç tutuyoruz da senin öğrencilerin tutmuyor?' diye sordular. İsa şöyle karşılık verdi: 'Güvey aralarındaiken, davetliler yas tutar mı? Ama güveyin aralarından alınacağı günler gelecek, o zaman oruç tutacaklar. Hiç kimse eski giysiyi yeni kumaş parçasıyla yamamaz. Çünkü yeni kumaş çeker, giysiden kopar, yırtık daha beter olur. Hiç kimse yeni şarabı eski tulumlara doldurmaz. Yoksa tulumlar patlar; hem şarap dökülür, hem de tulumlar mahvolur. Yeni şarap yeni tulumlara konur, böylece her ikisi de korunmuş olur.'"*²⁴⁶

*"Oruç tuttuğunuz zaman, ikiyüzlüler gibi surat asmayın. Onlar oruç tuttuklarını insanlara belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm verirler. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır. Siz oruç tuttuğunuz zaman, başınıza yağ sürüp yüzünüzü yıkayın."*²⁴⁷ Ayetlerinden anlaşılıyor ki, bazı Hristiyanlar oruç tuttuklarını belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm vermişler; fakat bu durumun oruca uygun bir davranış olmadığı İsa'nın lisanıyla onlara açıklanıyor ve asıl doğru davranışın bu olduğu vurgulanıyor. Ayrıca Hristiyanlardan oruç ibadeti esnasında başlarına yağ sürmeleri ve yüzlerini temiz tutmaları - onların perişan hallerini gizlemek maksadıyla olsa gerek - istenmiştir.

2.1.8. HAC

Hac, sözlükte 'gayret' anlamına gelir. İslami ıstılah olarak hac, hali vakti yerinde olan her Müslüman'ın ömründe bir defa Mekke'ye giderek, Kâbe'yi tavaf etmesinin ve Arafat'ta durmasının adıdır.²⁴⁸

²⁴¹ II. Tarihler 20/3.

²⁴² Ezra 8/21.

²⁴³ Matta 4/2.

²⁴⁴ Luka 2/37.

²⁴⁵ Luka 18/12.

²⁴⁶ Matta 9/14-17. Ayrıca bkz.: Markos 2/18-20; Luka 5/33-35; Resullerin İşleri 13/2-3.

²⁴⁷ Matta 6/16-17.

²⁴⁸ Aydın, a.g.e., 135.

2.1.8.1. Kur'an-ı Kerim'de Hac

Hac hem mali hem de bedeni bir ibadettir. Buluğ yaşına gelen ve zengin olan her müslüman kadın ve erkeğe ömründe bir defa haccetmek farzdır. Hacda ilk ziyaret mekânı Kâbe'dir. Kur'an'ın beyanına göre Kâbe, yeryüzünde inşa edilen ilk mabettir.²⁴⁹ Hz. Âdem tarafından yapıldığı söylenen bu mukaddes mabet, daha sonra Hz. İbrahim tarafından yeniden inşa edilmiştir. Mukaddes diyara ayak basan mümin, hacca niyet ederek ihrama girer. Tüm dünya rütbelerinin bir kenara bırakıldığı hac farızası, İslam kardeşliğinin en canlı ortamını oluşturur.²⁵⁰

*“Orada apaçık deliller vardır, İbrahim’in makamı vardır. Kim oraya girerse, güvenlik içinde olur. Oraya yol bulabilen insana Allah için Kâbe’yi haccetmesi gereklidir. Kim inkâr ederse, bilsin ki; doğrusu Allah âlemlerden müstağnidir.”*²⁵¹ *“İnsanları hacca çağır, yürüyerek veya binekler üzerinde uzak yollardan sana gelsinler. Taki kendi menfaatlerine şahit olsunlar; Allah’ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O’nun adını ansınlar. Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun.”*²⁵² *“Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerlerine O’nun adını anarak kurban kesmeyi meşru kıldık. Sizin Tanrınız tek bir Tanrı’dır, O’na teslim olun.”*²⁵³ Ayetleri gereği hac ibadeti İslam’ın temel şartlarından birisi, Müslümanların olmazsa olmazlarından.

Kutsal zaman ve mekân inancı hemen bütün dinlerde mevcuttur ve esasen haccın temelinde, ulûhiyetin herhangi bir yerde tecellisine ilişkin inanç yatar. İslam dininde de, kutsal mekân ve zaman telakkisi hac ibadeti bünyesine yerleştirilmiştir. Hac sözcüğünün ‘kasıt, yöneliş ve yürüyüş’ anlamına gelmesi, bir bakıma hac ibadetine saygınlık ve kutsiyet atfedilen birtakım özel mekânlar üzerinden Allah’a yürünmesi şeklinde sembolik bir mahiyet kazandırır. Gerçekten de hac ibadetine Müslüman, İslam’a gönül vermiş olmanın mutluluğunu ve hazzını daha yakından idrak eder, yeryüzündeki bütün Müslümanlarla birlikteliğin ve kardeşliğin kolektif şuuruna erer. Dünyanın çeşitli bölgelerinden adeta her biri bir temsilci ve gözlemci sıfatıyla Mekke’ye akın eden Müslümanlar, mîkat denilen belirli sınırlarda dünyayı, dünyevî farklılığı, hatta bencilliği ve ihtirasları temsil eden elbiselerini çıkarıp hepsini eşitleyen, birleştiren, onları dünya Müslümanlığının bir üyesi olmanın bilincine erdiren ihram elbiselerini giyerler. Artık ‘ben’ yok, ‘biz’ vardır. Müminler bir ufuktan diğerine akan beyazlar seli içinde yok olur, adeta ölmeden önce ölümü ve ahiret hayatını yaşarlar. Hac esnasında günlük giysilerinden soyunup, bembeyaz lekesiz ihram örtülerine bürünen Müslümanlar, her türlü gösteriş ve alâyişten uzaklaşmayı, ziynet ve servetle böbürlenmemeyi, insanlar arasındaki eşitliği, ölümü ve ötesini hatırlamayı fiilen yaşayıp öğrenmeleri yanında, kötü arzu ve alışkanlıklarından da sıyrılıp, tertemiz yeni bir yaşayışa başlama iradesini de sergilerler. İhramlı için konulan yasaklar, hiç kimseye hatta haşerelere bile zarar vermeme, bütün yaratıklara şefkat ve merhamet, zorluklara sabır, kısaca kişiye düzenli ve disiplinli yaşama melekesi kazandırır. Böylece hac farızasını eda eden Müslümanlar,

²⁴⁹ Al-i İmran 3/96.

²⁵⁰ Aydın, a.g.e., 136.

²⁵¹ Al-i İmran 3/97.

²⁵² Hac 22/27-28.

²⁵³ Hac 22/34.

Allah'ın hoşnutluğunu kazandıkları gibi çevresindekilere faydalı olma, hiç değilse zarar vermeme alışkanlığı kazanmış olurlar.²⁵⁴

Allah (c.c.) yüce kitabında “*Hac bilinen aylardadır. O aylarda hacceden kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur. Ne iyilik yaparsanız Allah onu bilir. Kendinize azık edinin, şüphe yok ki azığın en iyisi Allah korkusudur. Ey akıl sahipleri! Benden korkun.*”²⁵⁵ “*Taki kendi menfaatlerine şahit olsunlar. Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O'nun adını ansınlar. Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun. Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler. İşte böyle. Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendi iyiliğinedir. (Haram olduğu) size okunanlar dışında kalan hayvanlar, size helal kılındı. O halde pis putlardan sakının; yalan sözden kaçının.*”²⁵⁶ “*Bu böyledir; kişinin Allah'ın nişanelerine saygı göstermesi, kalplerin Allah'a karşı gelmekten sakınmasındandır.*”²⁵⁷ Buyurarak haccın vaktini şevval ve zilkade aylarıyla zilhiccenin ilk on günü (ramazandan sonraki iki ay on gün) olarak belirlemiştir. Bu döneme ‘hac mevsimi’ denir. Görüldüğü gibi ayetlerin hükmü geneldir; yani hac ibadetini meydana getiren fiillerin bu süre içinde ne zaman yapılacağına ilişkin bir belirleme yoluna gidilmemiştir. Bu belirlemeyi Hz. Peygamber yapmış, İslam ümmeti de asırlar boyu bu uygulamayı devam ettirmiştir.²⁵⁸

Hacca gidecek Müslümanların yapmaması gereken fiiller “*O aylarda hacceden kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur.*” Şeklinde açıklandığı gibi bu ayet ve “*İnsanları hacca çağır, yürüyerek veya binekler üzerinde uzak yollardan sana gelsinler. Ta ki kendi menfaatlerine şahit olsunlar; Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O'nun adını ansınlar. Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun. Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler.*”²⁵⁹ Ayetleri de bizlere Haccın vaktinin Kur'an'-ı Kerim'in kendisine indiği toplum tarafından da bilindiğine ve peygamberler atası Hz. İbrahim'in de insanları Hacca davet ettiğini veciz bir şekilde haber vermektedir.

Ayrıca şu ayetler de Hac ibadetinin farziyyetini, bu ibadetin hangi fiil ve duyularla yapılması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde izah etmektedir:

“*Rabbimiz! İkimizi Sana teslim olanlardan kıl, soyumuzdan da Sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir. Bize ibadet yollarımızı göster, tövbemizi kabul buyur, çünkü tövbeleri daima kabul eden, merhametli olan ancak Sensin.*”²⁶⁰ “*Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf etmesinde bir beis yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükürün karşılığını verendir ve bilendir.*”²⁶¹

²⁵⁴ Apaydın vd., a.g.e., II, 512-513.

²⁵⁵ Bakara 2/197.

²⁵⁶ Hac 22/28-30.

²⁵⁷ Hac 22/32.

²⁵⁸ Karaman vd., a.g.e., I, 208.

²⁵⁹ Hac 22/27-29.

²⁶⁰ Bakara 2/128.

²⁶¹ Bakara 2/158. Ayrıca bkz.: Bakara 2/196-203.

Allah (c.c.) yukarıdaki ayetlerle Hacca gidecek Müslümanlara seslenirken “Ey İnananlar! Allah’ın nişanelerine, haram aya, hediye olan kurbanlığa, gerdanlıklar takılan hayvanlara, Rab’lerinden bol nimet ve rıza talep ederek Beyt-i Haram’a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haram’dan menettiği için bir topluluğa olan kininiz, aşırı gitmenize sebep olmasın. İyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın. Allah’tan sakının, Allah’ın cezası şiddetlidir.”²⁶² Ayetiyle de Hac mekânında bulunan yerli Müslümanlara seslenerek gelen/gelecek hacılar hususunda dikkatli ve hassas davranmaları öğütlenmektedir.

2.1.8.2. Kitab-ı Mukaddes’te Hac

Tevrat, bütün Yahudi erkeklerini yılda üç defa Kudüs’te Yahve’nin huzurunda bulunmaya şu ayetlerle mecbur etmiştir:

“Yılda üç kez bana bayram yapacaksınız.”²⁶³ “Bütün erkekleriniz yılda üç kez ben Egemen Rabbin huzuruna çıkacaklar.”²⁶⁴ “Bütün erkekleriniz yılda üç kez İsrail’in Tanrısı ben Egemen Rabbin huzuruna çıkacaklar.”²⁶⁵

Bu ayetlerde anlatılan bayramlar Fısıh (Paskalya: mayasız ekmek), Şavuot (Pentekost: haftalar) ve Sukkot (çardaklar) bayramlarıdır. Bu üç eski hasat bayramı İbranîcede ‘hag’ adıyla anılıyor ve ‘hag hammassöt, hag haqqasîr, hag ha asîf’ diye seslendiriliyordu. Hac, Yahudilerin millet olmalarından itibaren adeta kurumlaşmış ve erkeklerin üç bayramda Kudüs’e gitmeleri istenmiştir. Bu hac mekânlarını üç grupta toplamak mümkündür.

1. Kudüs ve çevresinde oluşmuş, tarihî özelliğe sahip ve Kitab-ı Mukaddes’in tarihi içinde ortaya çıkan mekânlar.

2. Genelde Celile’de bulunan, Talmud ve Kabala’da adı geçen bilgelerin mezarları.

3. Diaspora (Filistin dışında Yahudilerin yaşadıkları yerler) bilgelerine ve azizlere adanan İsrail’in çeşitli bölgelerindeki merkezler.

Yukarıda isimleri verilen bu yerler Eski Ahit’te de zikredilmiş, daha sonra İsrail halkı için de özel mekânlar adını almıştır.²⁶⁶

Haccın ifa edildiği bu üç bayramda Yahudiler için kutsal olan bu mekânlara gidilirken, Tanrı huzuruna çıkılırken hiçbir Yahudi eli boş gitmemeli, herkes gücü nispetinde bir şeyler getirmelidir. Zira “Bütün erkekleriniz yılda üç kez -Mayasız Ekmek Bayramı’nda, Haftalar Bayramı’nda ve Çardak Bayramı’nda- Tanrınız Rabbin önünde bulunmak üzere O’nun seçeceği yere gitmeli. Kimse Rabbin önüne eli boş gitmemeli. Her biriniz Tanrınız Rabbin sizi kutsadığı oranda armağanlar götürmeli.”²⁶⁷ Ayetlerine göre bu Tanrının istediği bir emir ve talimattır. Hacılar getirmeleri gereken takdimeleri genellikle kendileri tedarik ediyorlardı. Hacla ilgili şer’i kurallar ve bunlara uymanın önemiyle haccın takva yönü zamanla daha çok ön

²⁶² Maide 5/2.

²⁶³ Çıkış 23/14.

²⁶⁴ Çıkış 23/17.

²⁶⁵ Çıkış 34/23.

²⁶⁶ Ömer Faruk Harman, “Hac”, *DİA*, İstanbul, 1988, XIV, 383.

²⁶⁷ Tesniye 16/16-17.

plana çıktı. Çıkış ve Tesniye’de umumi tarzda yer alan hukuki şekiller gelenekçe detaylandırıldı ve Mişna’da toplandı. Dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur ki; hac mecburiyeti sadece erkeklere yönelikti; kadınlar, köleler, sakatlar, körler, hastalar, yaşlılar, bön ve saf olanlar, yetim ve öksüzler, çok küçük çocuklar bu yolculuktan muaf tutulmuştu. Luka İncilinde geçen şu ayete göre “İsa on iki yaşına gelince, bayram geleneğine uyarak yine gittiler.”²⁶⁸ Çocuklar ancak on iki yaşına girdiklerinde ve annelerinden ayrılabilindiklerinde bu yolculuğa katılabilmekteydiler. Bu tür bayramlarda halk bir ay öncesinden eğitiliyor, bayrama on beş gün kala sürülerin onda biri ayrılıyor, vergiler toplanıyor ve mabet hazinesinden bayram boyunca müşterek harcamalar için gerekli pay ayrılıyordu. Hacıların güvenliği ve ihtiyaçları için hazırlıklar yapılıyor, şehir meydanı ve sokaklar düzenleniyor, yollar düzeltiliyor, kuyular temizleniyor, köprüler onarılıyordu. Milattan sonra 70 yılında mabedin yıkılışından sonra mabetle ilgili hac artık yapılmadı; ancak Yahudilerin kutsal topraklara yönelik ziyaretleri devam etti. Kudüs’te Süleyman Mabedi’nden geriye kaldığına inanılan ‘ağlama duvarı’ önemli bir ziyaret mahalli oldu. Yahudilikte hacla ilgili esaslar din âlimlerince tespit edilmiş ve Mişna’da ayrı bir bölüm olarak yer almıştır. Günümüzde Yahudiler belli günlerde bu tür yerleri ziyaret eder, bu ziyaretlerin şans getireceğine, talihsizliklere iyi geleceğine inanırlar. Hac mahallerinde dua edilir, adaklar adanır, bazen de istekler kâğıda yazılıp bırakılır. Ağlama duvarı veya Süleyman Mabedi’nin batı duvarı dışındaki ziyaret merkezlerinde azizlere yalvarılıp şefaati olmaları istenir.²⁶⁹

Eski Ahit’e nazaran Yeni Ahit’te haccın önemi ve anlamı pek açık değildir. Yukarıda da beyan edildiği gibi bazı İnciller Hz. İsa’nın sadece bir defa hac maksadıyla Kudüs’e gittiğini ifade ederken Yuhanna İncili Hz. İsa’nın düzenli olarak hac merasimlerine katıldığını beyan etmiştir. Yuhanna İncilindeki şu ifadeler bu tezi teyit etmektedir: “Yahudilerin Fısıh Bayramı yakındı. İsa da Yerusolim’e gitti.”²⁷⁰ “Yahudilerin Fısıh Bayramı yakındı. İsa başını kaldırıp büyük bir kalabalığın kendisine doğru geldiğini görünce Filipus’a, ‘Bunları doyurmak için nereden ekmek alalım?’ diye sordu.”²⁷¹ “Yahudilerin Çardak Bayramı yaklaşmıştı. Bu nedenle İsa’nın kardeşleri ona, ‘Buradan ayrıl, Yahudiye’ye git’ dediler, Öğrencilerin de yaptığın işleri görsünler.”²⁷² “O sırada Yerusolim’de Tapınağın Açılışında Anma Bayramı kutlanıyordu. Mevsim kıştı. İsa tapınağın avlusunda, Süleyman’ın Eyvanı’nda yürüyordu.”²⁷³ “Yahudilerin Fısıh Bayramı yakındı. Taşradakilerin birçoğu bayramdan önce arınmak için Yerusolim’e gitti.”²⁷⁴ İlk Hristiyanlar Yahudilikte olduğu gibi Kudüs’teki mabedi ziyaret ediyorlardı. Bununla birlikte kilise yeni bir tapınak yapmak istiyordu. Bu yeni tapınak ‘Sion Kilisesi’ oldu. Beytül-Lahm’daki İsa’nın doğduğu mağara, çarmıha gerildiği Golgotha mevkii diğer önemli bir ziyaret merkezidir. Kudüs’e yapılan haccın yanı sıra türbeleri, hatta manastırlarda yaşayan rahipleri ziyaret de bir tür hac olarak mütalaa ediliyordu. Diğer bir hac şekli de azizlerin ve şehitlerin mezarları üzerine yapılmış kiliseleri ziyaret etmektir. Hristiyanlıkta bir kimsenin hac yapması için hayatında herhangi bir

²⁶⁸ Luka 2/42.

²⁶⁹ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁰ Yuhanna 2/13.

²⁷¹ Yuhanna 6/4-5.

²⁷² Yuhanna 7/2-3.

²⁷³ Yuhanna 10/22-23.

²⁷⁴ Yuhanna 11/55.

muayyen zaman yoktur. Ancak Kudüs'e gidiş genellikle geç yaşlarda gerçekleşmektedir. Rus hacıları da Kudüs'e beyaz kefen götürür, Hz. İsa'nın vaftiz olduğu Ürdün nehrinde bu kefenlerine sarınarak yıkanır. Diğer doğu Hristiyanları ise beyaz kefenleri Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği cuma günü onun mezarına koyarlar. Genelde gruplar halinde Kudüs'e gidip dönen hacılar, dönüşlerinde bu görevi tamamladıkları için kilisede şükran duaları yapar, Kudüs'ten getirdiklerini dağıtırlar.²⁷⁵

Hristiyanlar için hac bir güç toplama, inayete erme anlamındadır. Fakat bu güç ve inayeti elde etmek için hac yapma şartı yoktur. Zira hacca gitmediği halde bu güç ve inayeti elde etmiş kimseler vardır. Bu durumda olan kişiler için hac şükran sunma yeri iken diğerleri için hac lütuf bulma yeridir. Her iki durumda da önemli olan, kişiyle Tanrı arasında azizler vasıtasıyla gerçekleşen münasebettir. Hristiyanlara göre azizlerin öldükten sonra cesetleriyle temas eden elbiseleri de kutsal sayılmaktadır. Örneğin azizlerin cesetlerinden veya elbiselerinden kalan parçalar, bunların bulunduğu mezarlar veya kiliseler de Hristiyanlarca tedavi, rehberlik veya affolunma merkezleri sayılarak hac maksadıyla ziyaret edilmektedir. Kudüs, Roma ve Santiago'da Compostela olmak üzere dünyada üç hac merkezini 'mukaddes sene' dolayısıyla ziyaret edenlere Katolik kilisesince endüljans verilmektedir.²⁷⁶

Hristiyanların Hac merkezlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Azizlere ait kutsal eşya ve kalıntıları ihtiva eden mezarlar.

2. Hz. Meryem'e atfedilen mezarlar. Bunlar da üç türdür:

1. 'Siyah Meryem Ana' da denilen mucizevî heykele veya tabloya saygı üzerine kurulan hac yerleri.

2. Hz. Meryem'in görülmesinin ve seçtiği bir kimseye bir mesaj vermesinin söz konusu olduğu yerler.

3. Hristiyanların Anadolu topraklarında ziyaret ettikleri yerler. Bunlar Antakya, Efes, Efes'te bulunan ve Hz. Meryem'e atfedilen evdir.²⁷⁷

Hac ibadetiyle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'in ayrıntılı izahına karşın Kitab-ı Mukaddes'te bu konuyla ilgili yeterli sayıda ayet bulunmamaktadır. Mezmurlar kitabında 'Hac İlahisi' (Hac ilahileri; Fısıh, Hasat ve Çardak bayramlarını kutlamak için Yeruşalim'e çıkarken söylenen ezgilerdir.) başlığı altında on dört ilahi bulunmaktadır. Hristiyanlıkta Hac ibadetinin olduğunu, onların yukarıda zikredilen belli başlı bazı kiliselere giderek hacı olduklarını görmekteyiz.

Kitab-ı Mukaddes'te bu konuyla ilgili iki ayet şu şekildedir:

*"Suçsuzluğumu göstermek için ellerimi yıkar, mezbahanın çevresini dönerim, tavaf ederim, ya RAB, Yüksek sesle şükranımı duyurmak ve bütün harikalarını anlatmak için."*²⁷⁸ Ayetinden hareketle İslamiyet'te bulunan tavaf benzeri bir hareketin/dönme fiilinin Hristiyanlıkta da var olduğunu ve bu ibadetin işlenen günahları temizlemeye vesile olduğu görülüyor.

²⁷⁵ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁶ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁷ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁸ Mezmurlar 26/6-7.

2.1.9. CİHAD

Cihad, hak ve hakikati hakim kılmak için gösterilen her türlü çaba anlamında olup, nefse ve şeytana karşı mücadele vermek demektir.²⁷⁹

Cehd veya cühd ‘eziyet, meşakkat’ demek olup daha çok ‘takat oranında bir çaba’yı ifade etmektedir.²⁸⁰

2.1.9.1. Kur’an-ı Kerim’de Cihad

“Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah ğafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”²⁸¹

Bu ayetteki fitne kelimesi, Allah yoluna tâbi olmak için gerekli olan özgürlük ve güven gibi şartlara sahip olunamayan bir toplum durumunu anlatmaktadır. Bu nedenle, Müslümanlara bu durumu düzeltmeleri, tekrar Allah yolunda barış ve özgürlüğü sağlamaları için savaşa devam etmeleri emredilmektedir. Arapça din kelimesinin orijinal anlamının ‘teslimiyet’ olduğuna ve teknik olarak bir kimsenin emir ve düzenlemelerinin geçerli olduğu hayat tarzını anlatmak için kullandığına dikkat edilmelidir. Bu nedenle, insanın insana hükmettiği ve Allah yoluna tâbi olmanın imkânsız olduğu bir toplumda, fitne hüküm sürüyor demektir. İslâm’ın savaşmaktan amacı, fitneyi ortadan kaldırmak ve insanları İlâhi tebliğe uygun bir şekilde Allah (c.c.)’ın kulları olarak yaşayabilmeleri için, Allah (c.c.)’ın yolunu tesis etmektir. Bu ayetler İslâm’ın müminlere kâfirleri kılıç zoruyla küfür ve şirkten vazgeçirip, bunun yerine Allah’a ibadete yöneltmek için savaşmalarını emrettiği anlamına gelmez. Savaşın amacı, sadece, onları fitneden vazgeçirmektir. Gerçekte İslâm, tüm gayrimüslimlere inanç özgürlüğü verir. Kişi istediği yaşama tarzını seçebilir ve istediği şeye tapıp tapmamakta özgürdür. İslam müminlere, kâfir ve müşrikleri yanlış inanç ve alışkanlıklarından ikna yoluyla vazgeçirmeye çalışmalarını tavsiye eder; fakat bu amaçla savaş yapmaya izin vermez. Diğer taraftan kimseye, insanları Allah (c.c.)’a kulluktan vazgeçirip başka bir şeye kul etme hakkı da vermez. Böyle adalete aykırı bir durumu ortadan kaldırmak için, şartların gerektirdiği şekilde tebliğe ve savaşa izin verir. Bu nedenle fitne, yani kâfirlerin hâkimiyeti ve politik üstünlükleri ortadan kaldırılmadıkça ve Allah (c.c.)’ın dini için gerekli özgürlük sağlanmadıkça müminlere dinlenme yoktur. *“Eğer vazgeçerlerse, artık zulüm yapanlardan başkasına karşı düşmanlık yoktur”* ayetinden çıkarılan anlam şudur: İslam yönetimi küfür yönetiminin yerine geçerse, Hakk’a karşı çıkma konusunda zulüm işleyenden başkaları için genel bir af ilân edilmelidir. Bu ayet, zafer anında müminlerin merhamet göstermesine izin vermesine rağmen, İslâm’a düşmanlıkta tüm sınırları aşan zalimleri cezalandırmasını da yasaklamaz. Çok merhamet ve af taraftarı olan Hz. Peygamber (s.a.s.) bile bu haktan yararlanmış ve Bedir’de savaş esiri olarak alınan iki kâfiri ölüm cezasına çarptırmıştı. Bu bağlamda, Mekke’nin fethinden sonra genel bir af ilân edilmesine rağmen, İslam düşmanlarından on yedisi bu aftan hariç tutulmuş ve dördü ölüm cezasına çarptırılmıştır.²⁸²

²⁷⁹ Erdoğan, a.g.e., 75.

²⁸⁰ İsfahanî, a.g.e., 108.

²⁸¹ Bakara 2/192-193.

²⁸² Mevdudi, a.g.e., I, 155-156.

“Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”²⁸³ “Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse bilsinler ki Allah onların işlediklerini şüphesiz görür.”²⁸⁴

Bu iki ayette de “Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah ğafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”²⁸⁵ Ayetlerinde ortaya konulan İslam'ın gayesi tekrarlanmaktadır. Bu gayenin, bir olumlu, bir de olumsuz olmak üzere iki yönü vardır. Olumsuz yönüyle savaş, fitneyi ortadan kaldırmayı, olumlu yönüyle ise tam anlam ve bütünlüğü ile Allah (c.c.)'ın dinini ikame etmeyi amaçlar. Bu müminlerin savaşmasını helal, hatta zorunlu kılan tek amaçtır. Savaşı helal kılan başka hiç bir gaye yoktur ve başka bir amaçla savaşmak müminlere yakışmaz.²⁸⁶

Kur'an-ı Kerim'de cihadı meşru/farz kılan ayetler şunlardır:

“Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası (sebebiyle) sorumlu tutulmazsın. Müminleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar. Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.”²⁸⁷ “Allah yolunda savaşın; bilin ki Allah işitir ve bilir.”²⁸⁸ “Ey İnananlar! Allah'tan sakının, O'na ulaşmaya yol arayın, yolunda cihad edin ki kurtulasınız.”²⁸⁹

Müminlerden canları ve mallarıyla savaşmayı emreden ayetler de şu şekildedir:

“Allah yolunda sarf edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, işlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever.”²⁹⁰ “İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı şefkatlidir.”²⁹¹ “Allah'a, kat kat karşılığını arttıracığı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur? Allah hem darlaştırır, hem bollaştırır. Dönüşünüz şüphesiz O'nadır.”²⁹² “Mallarını Allah yolunda sarfedip sonra sarfettikleri şeyin ardından başa kakmayan ve eza etmeyenlerin ecirleri Rablerinin katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”²⁹³

Allah (c.c.)“Savaştan inkâr edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun, onlara üstün geldiğinizde onları esir alın, savaş sona erince onları ya karşılıksız, ya da fidye ile salıverin. Allah dilemiş olsaydı, onlardan başka türlü öğ alabilirdi, bunun böyle olması, kiminizi kiminizle denemek içindir. Allah, kendi yolunda

²⁸³ Bakara 2/193.

²⁸⁴ Enfâl 8/39.

²⁸⁵ Bakara 2/192-193.

²⁸⁶ Mevdudi, a.g.e., II, 169-170.

²⁸⁷ Nisa 4/84.

²⁸⁸ Bakara 2/244.

²⁸⁹ Maide 5/35. Bu konuda bkz.: Tevbe 9/14-16, 73,123; Furkan 25/52; Nisa 4/74-76.

²⁹⁰ Bakara 2/195.

²⁹¹ Bakara 2/207.

²⁹² Bakara 2/245.

²⁹³ Bakara 2/262. Bu konuda bkz.: Nisa 4/95-96; Enfâl 8/60, 72; Tevbe 9/20-22, 41-42, 88, 111, 121; Hucurat 49/15; Hadid 57/7, 10; Saf 61/10-13.

öldürülenlerin işlerini boşa çıkarmaz.”²⁹⁴ “Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin; doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez.”²⁹⁵ “Yoksa içinizden Allah cihad edenleri ve sabredenleri belirtmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?”²⁹⁶ “And olsun ki sizi, içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberlerinizi açıklayana kadar deneyeceğiz.”²⁹⁷ Ayetleriyle savaştan önce ve sonra takınılması gereken tavrın nasıl olması gerektiğini ve savaşın hikmetini beyan etmektedir.

Savaşın önemli hikmetlerinden birisinin de düşmana karşı kuvvet hazırlamak, tedbiri elden bırakmamak olduğu şu ayetlerde açıkça bayan edilmiştir:

“Ey İnananlar! İhtiyatlı davranın, bölük bölük veya hep birden savaşa gidin.”²⁹⁸ “Ey inananlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar Allah’ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah’ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırma üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan, tamamen ödenecektir.”²⁹⁹ “Eğer savaşa çıkmak isteselerdi bir hazırlık yaparlardı. Ama Allah davranışlarını beğenmedi de onları alıkoydu. ‘Acizlerle beraber oturun’ denildi. Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan men edenler gibi olmayın. Allah onların işlediklerini her yönüyle bilendir.”³⁰⁰

Allah yolunda savaşmanın diğer bazı hikmetleri de şu şekilde belirtilmiştir:

“Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıştı, oysa Müslümanların bir takımı bundan hoşlanmamıştı. Sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra bile seninle tartışıyorlardı. Allah bu iki taifeden birini size vaat etmişti. Siz, kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz. Oysa suçluların hoşuna gitmese de, hakkı ortaya çıkarmak ve batılı tepelemek için, Allah sözleriyle hakkı ortaya koymak ve inkârcıların kökünü kesmek istiyordu.”³⁰¹ “Siz vadiye en yakın ve onlar da en uzak yamaçta idiler; kervanın süvarileri sizden daha aşağıdaydı. Savaş için buluşmak üzere sözleşmeye kalksaydınız, vaktini tayinde anlaşılmazlığa düşerdiniz; fakat Allah helak olan, apaçık belgeden ötürü helak olsun, yaşayan da apaçık belgeden ötürü yaşasın diye olacak işi yaptı. Doğrusu Allah iştir ve bilir. Allah onları uykunda sana az gösteriyordu. Çok göstermiş olsaydı, yılacak ve bu hususta çekişmeye başlayacaktınız, fakat Allah sizi kurtardı; çünkü O kalplerde olanı bilir. Karşılaştığınızda, olacak işi öldürmek için, onları gözlerinize az gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltıyordu. Bütün işler dönüp Allah’a varır.”³⁰²

Hz. İbrahim ve İsmail’in şeriatındakine uygun olarak Cahiliye dönemi Arapları da yılın dört ayını kutsal sayarlar, bu inanışa saygının bir işareti olarak savaştan ve her türlü saldırıdan kaçınırlardı. Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayından oluşan bu aylar haram aylar (el-eşhuru’l-hurum) diye anılırdı. Bununla

²⁹⁴ Muhammed 47/4.

²⁹⁵ Bakara 2/190.

²⁹⁶ Al-i İmran 3/142. Ayrıca bkz.: Ahzab 33/22-24; Fetih 48/29; Saf 61/4.

²⁹⁷ Muhammed 47/4, 31.

²⁹⁸ Nisa 4/71.

²⁹⁹ Enfal 8/60.

³⁰⁰ Enfal 8/46-47.

³⁰¹ Enfal 8/5-8.

³⁰² Enfal 8/42-44.

birlikte bazı kabileler bu dört aya bir dört daha ekleyerek sekiz ayı haram sayarken, diğer bazıları aylar arasında fark gözetmiyordu. Aynı şekilde, belirli kabileler arasında yaşayan Hristiyanlar da haram ayların saygınlığını kabul etmiyorlardı. Bu anlayışı benimseyenlerin haram aylarla ilgili bir taahhütleri olmadığından, diğer kabileler onlara karşı dikkatli davranmak zorundaydı. Her türlü çatışmanın haram sayıldığı bu aylarda meydana gelen savaşlara, dini yasaklar çiğnendiği için ‘fıcar savaşları’ denmiştir. Bu uygulamaya, ‘erteleme’ anlamına gelmek üzere ‘nesi’ deniyordu. İşte bu ayetlerde, Allah’ın evrende var ettiği düzene göre ayların sayısının on iki olduğu belirtilmiş, bunlardan dördünün özel hükümleri olduğu hatırlatılıp bu düzenlemeye aykırı davranışların asıl kendilerine yazık etmiş olacaklarına dikkat çekilmiş ve bu aylarla ilgili bu nizam üzerinde nesi’ adıyla yapılan oyunlar ve manipülasyonlar şiddetle kınanmıştır.³⁰³

Haram aylarla ilgili olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’e sorular gelmiş, haram aylarla ilgili hususlar aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

*“Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah’ı inkâr etmek, Mescid-i Haram’ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada ebedi kalırlar.”*³⁰⁴ *“Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah’tan korkun ve bilin ki Allah muttakilerle beraberdir.”*³⁰⁵ *“Ey İnananlar! Allah’ın nişanelerine, haram aya, hediye olan kurbanlığa, gerdanlıklar takılan hayvanlara, Rab’lerinden bol nimet ve rıza talep ederek Beyt-i Haram’a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haram’dan menettiği için bir topluluğa olan kininiz, aşırı gitmenize sebep olmasın; iyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın. Allah’tan sakının, Allah’ın cezası şiddetlidir.”*³⁰⁶

Allah yolunda savaşanların, canları ve mallarıyla ceht ve gayret gösterenlerin bu yoldaki en ufak bir çabalarının dahi boşa gitmeyeceği ve bu çabaların karşılıkları şu ayetlerde beyan edilmiştir:

*“İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler Allah’ın rahmetini umarlar. Allah bağışlar ve merhamet eder.”*³⁰⁷ *“Rableri dualarını kabul etti: “Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun, kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, yolumda ezaya uğratılanların, savaşan ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. And olsun ki, Allah katından bir nimet olarak, onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Nimetin güzeli Allah katındadır.”*³⁰⁸ *“Allah, içinizden cihat edenleri;*

³⁰³ Hüseyin Algül, “Haram Aylar”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVI, 105.

³⁰⁴ Bakara 2/217.

³⁰⁵ Bakara 2/194.

³⁰⁶ Maide 5/2. Ayrıca bkz.: Tevbe 9/5, 36-37.

³⁰⁷ Bakara 2/218.

³⁰⁸ Al-i İmran 3/195.

Allah'tan, peygamberinden ve inananlardan başka sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan sizi kendi halinize bırakacak mı zannediyorsunuz? Allah işlediklerinizden haberdardır."³⁰⁹

Allah (c.c.)'ın rızasını kazandıran bu değerli vazifeden geri kalıp savaşmaktan kaçınmak da şu ayetlerle kınanmaktadır:

*"Ey İnananlar! Savaş için ilerlerken, inkâr edenlerle toplu halde karşılaştığınızda onlara arkanızı dönmeyin. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür!"*³¹⁰ *"Ey inananlar! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda, savaşa çıkın' dediği zaman yere çöküp kaldınız? Oysa dünya hayatının geçimi ahirete göre pek az bir şeydir. Çıkmasanız Allah size can yakıcı bir azapla azap eder ve yerinize başka bir millet getirir. O'na bir şey de yapamazsınız. Allah her şeye kadirdir."*³¹¹ *"Allah'a ve ahiret gününe inananlar, mallarıyla, canlarıyla savaşmak istediklerinden ötürü geri kalmak için senden izin istemezler. Allah sakınanları bilir. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp şüphelerinde bocalayan kimseler senden izin isterler. Eğer savaşa çıkmak isteselerdi bir hazırlık yaparlardı. Ama Allah davranışlarını beğenmedi de onları alıkoydu. "Acizlerle beraber oturun" denildi."*³¹²

Gönülden Allah yolunda savaşmayı istemekle beraber bir mazereti sebebiyle savaştan geri kalanlara herhangi bir vebalin söz konusu olmadığı ve bunların kimler olduğu *"Ama gözleri görmeyen kimse savaşa gelmezse ona bir sorumluluk yoktur; topala ve hastaya da sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse, onu can yakıcı bir azaba uğratar."*³¹³ Ayetiyle beyan edilmiştir.

Bunların dışında savaştan geri kalması gerekenler de vardır ki onlar da *"İnananlar toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir taifenin dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekli olmaz mı? Ki böylece belki yanlış hareketlerden çekinirler."*³¹⁴ Ayetiyle açıklanmıştır.

Her şeyde bir kural olduğu gibi cihadın da belli kurallara bağlı olduğu ve bu kuralların neler olduğu şu ayetlerle belirlenmiştir:

*"Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez."*³¹⁵ *"Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah ğafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur."*³¹⁶ *"Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! (İnkâra) son verirlerse*

³⁰⁹ Tevbe 9/16. Ayrıca bkz.: Tevbe 9/88-89, 121; Ankebut 29/69; Saf 61/10-14.

³¹⁰ Enfal 8/15-16.

³¹¹ Tevbe 9/38-39.

³¹² Tevbe 9/44-46. Ayrıca bkz.: Tevbe 9/120.

³¹³ Fetih 48/17.

³¹⁴ Tevbe 9/122.

³¹⁵ Bakara 2/190.

³¹⁶ Bakara 2/192-193.

şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.”³¹⁷ Ayetleriyle savaşta aşırıya kaçmamak ve eğer karşı taraf savaşma taraftarı değilse savaşmamak gerektiği;

“Ancak, sizinle kendileri arasında anlaşma olan bir millete sığınanlar yahut sizinle savaşan veya kendi milletleriyle savaşmaktan bıkarak size başvuranlar müstesnadır. Allah dileseydi onları üzerinize saldırtırdı da sizinle savaşarlardı. Eğer sizden uzak durur, sizinle savaşmaz, size barış teklif ederlerse Allah onlara dokunmanıza izin vermez. Diğerlerinin de sizden ve kendi milletlerinden güvende olmayı istediklerini göreceksiniz. Ne var ki fitneciliğe her çağırıldıklarında ona can atarlar; eğer sizden uzak durmazlar, barış teklif etmezler ve sizden el çekmezlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün. İşte onların aleyhlerine olmak üzere size apaçık ferman verdik.”³¹⁸ Ayetleriyle tarafsız kalanlara dokunmamak gerektiği, Yüce Allah’ın tarafsızlara dokunulmasına izin vermeyeceği;

“Ey İnananlar! Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, her şeyi iyice anlayın. Size, Müslüman olduğunu bildirene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: “Sen mümin değilsin” demeyin. Allah katında birçok ganimetler vardır. Evvelce siz de öyleydiniz. Allah size iyilikte bulundu, iyice araştırıp anlayın, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”³¹⁹ Ayetiyle de muhatabın mümin mi, kâfir mi olduğunu iyice anlamadan saldırıya geçilmemesi gerektiğini hiçbir şüpheyi mahal bırakmayacak şekilde açıklığa kavuşturmuştur.

Eğer savaş olur da savaş sonucunda Allah zafer nasip ederse esirlere nasıl davranılması gerektiği de aşağıdaki ayetlerde şu şekilde beyan edilmiştir:

“Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yiyin; Allah’tan sakının, doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder. Elinizde bulunan esirlere, ‘Allah kalplerinizde bir iyilik bulursa, size sizden alınanın daha hayırlısını verir, sizi bağışlar, Allah bağışlayandır, merhamet edendir’ de. Esirler sana hainlik etmek isterlerse, bilsinler ki esasen daha önce de Allah’a hainlik etmişlerdi, Allah bundan ötürü onları yenmen için sana imkân verdi. Allah Bilendir, Hakim’dir.”³²⁰ “Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. “Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız” derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur; onların yüzüne parlaklık ve neşe verir. Sabırlarının karşılığı, cennet ve oradaki ipeklerdir.”³²¹

Cihat konusundaki bu ayetlere göz gezdirecek olursak eğer; netice olarak şunu söyleyebiliriz: Allah (c.c.), bu hassas konuya gereken hassasiyeti göstermiş, iyice anlaşılın diye de en ince ayrıntısına kadar hiçbir şüpheyi mahal bırakmayacak şekilde açıklamıştır. İslam’da savaş sadece Allah için yapılır, bu da hakkı/dini müdafaa halidir. Bu ayetler ve dinsizleri öldürmeye cevaz veren diğer ayetler, sadece kendilerine karşı harp ilan edilmiş ve savaş açılmış düşmanlara, yani savaşçılara karşıdır ki, savaşa katılmayanlar bunun dışında tutulmuştur. Haksız yere bir cana kıyanın bütün insanları öldürmüş gibi olacağını Kur’an belirtir. İslam, kesinlikle ve hiçbir şekilde öldürmeye cevaz vermez.

³¹⁷ Enfâl 8/39.

³¹⁸ Nisa 4/90-91.

³¹⁹ Nisa 4/94.

³²⁰ Enfâl 8/69-71.

³²¹ İnsan 76/8-12. Ayrıca bkz.: Bakara 2/177.

2.1.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Cihad

Kitab-ı Mukaddes'te cihatla ilgili birçok ayet yer almaktadır. Kitab-ı Mukaddes'te cihad kelimesi yerine özel bir kelime kullanılmamış sadece savaş kelimesiyle yetinilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'in bu konudaki ayetleri Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin aksine insan fıtratına ters olmakla birlikte oldukça katı ayetlerdir. Bu sertlik Yahudilikte *"Ancak Tanrı'nın miras olarak sana vermekte olduğu bu kavimlerin şehirlerinden nefes alan kimseyi sağ bırakmayacaksın; fakat onları, Hittîleri ve Amorîleri, ve Kenanlıları ve Perizzîleri ve Hivîleri ve Yebusîleri Tanrın Rabbin sana emrettiği gibi tamamen yok edeceksin."*³²² *"Orduların Rabbi şöyle diyor: Amalek'in İsrail'e yaptığını, Mısır'dan çıktığı zaman yolda ona karşı nasıl durduğunu arayacağım. Şimdi git, Amalek'i vur ve onların her şeylerini tamamen yok et ve onları esirgeme ve erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür."*³²³ Ayetlerinde de görüldüğü gibi, en yüksek noktaya ulaşmaktadır. Katliam için gösterilen tek sebep, intikam duygusunu tatminden başka bir şey olarak gözüküyor. Bunun gibi daha birçok örnek verilebilir.

Hristiyanlığa gelince İncil sevgi, merhamet, kardeşlik, fedakârlık, şefkat v.b. duygulardan çokça bahsedilmiş, Hz. İsa da, İncillerde insan sevgisinden, fedakârlık ve aştan, sevgi, merhamet ve kardeşlikten her peygamber gibi çokça bahsetmiştir. Şaşırtıcı bir durumdur ki iş savaşmaya gelince Luka İncili, Hz. İsa'dan şu sözü nakleder: *"Lakin üzerlerine kral olmamı istemeyen o düşmanlarımı buraya getirin ve önümde öldürün!"*³²⁴ Hz. İsa'ya isnat edilen bu ifade, onun kan dökme pahasına olsa bile, kral olmak istediğini gösteriyor. Aynı anlamdaki ifadeyi Pavlus da şu şekilde dile getiriyor: *"Çünkü bütün düşmanları kendi ayakları altına koyuncaya kadar, onun saltanat sürmesi lazımdır."*³²⁵ Hz. İsa'nın diğer bir sözü, daha dikkat çekicidir: *"Yeryüzüne selamet getirmeğe geldim sanmayın; ben selamet değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben adamla babasının, kızla anasının ve gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim. Adamın düşmanları kendi ev halkı olacaktır."*³²⁶

Kitab-ı Mukaddes şu ayetlerde mensuplarına savaşmalarını, bunu yaparken de tuzak olabileceği endişesiyle savaşmaya gideceği ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan kaçınmalarını, tapmakta oldukları putlarını yok etmelerini, düşman tarafından geride erkek bırakmamalarını, kadınlarla çocuklarını tutsak alıp bütün hayvanlarını, sürülerini ve mallarını yağmalamalarını, o ülkeyi yurt edinip oraya yerleşmelerini ve geride kalanları yurttan kovup onlardan kız alıp vermemelerini şiddetle emretmektedir:

*"Onların ilahları önünde eğilmeyecek, tapınmayacaksınız; törelerini izlemeyeceksiniz. Tersine, ilahlarını yok edecek, dikili taşlarını büsbütün parçalayacaksınız. Tanrınız Rabbe tapacaksınız. Ekmeğinizi, suyunuzu bereketli kılacak, aranızdaki hastalıkları yok edeceğim."*³²⁷ *"Onlarla ya da ilahlarıyla antlaşma yapmayacaksınız."*³²⁸ *"Gideceğin ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan*

³²² Tesniye,20/16-17.

³²³ I. Samuel 15/2-3.

³²⁴ Luka 19/27.

³²⁵ Korintoslulara I. Mektup 15/25.

³²⁶ Matta 10/34-36.

³²⁷ Çıkış 23/24-25.

³²⁸ Çıkış 23/32.

kaçın. Çünkü bu senin için bir tuzak olur. Onların sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını keseceksiniz.”³²⁹ “Bunun üzerine Musa halka, ‘Midyanlılara karşı savaşmak ve onlardan Rabbin öcünü almak üzere aranızdan adamlar silahlandırın,’ dedi.”³³⁰ “Rabbin Musa’ya verdiği buyruk uyarınca, Midyanlılara savaş açıp bütün erkekleri öldürdüler.”³³¹

Kitab-ı Mukaddes savaşa giderken düşman gücünü gördükten sonra onlardan korkmamaları gerektiğini ve savaştan önce ve sonra yapmaları gerekenleri ve hangi mazeretlerin savaşa katılmama sebebi olduğunu şöyle açıklamaktadır:

“Düşmanlarınızla savaşmaya gittiğinizde, atlar, savaş arabaları ve sizden daha kalabalık bir ordu görürseniz onlardan korkmayın. Sizi Mısır’dan çıkaran Tanrınız RAB sizinledir. Savaşa başlamadan önce kâhin gelip askerlere seslenecek. Onlara şöyle diyecek: ‘Ey İsraililer, dinleyin! Bugün düşmanlarınızla savaşmaya gidiyorsunuz. Cesaretinizi yitirmeyin, korkmayın. Onlardan yılmayın, ürkmeyin. Çünkü sizi zafere kavuşturmak üzere sizinle birlikte düşmanlarınıza karşı savaşmaya gelen Tanrınız Rab’dir. Görevliler askerlere şöyle diyecekler: ‘Yeni ev yapıp da içinde oturmayan biri var mı? Evine geri dönsün. Yoksa savaşta ölebilir, evine bir başkası yerleşir. Bağ dikip de üzümünü toplamayan var mı? Evine dönsün. Olur ya, savaşta ölür, üzümü bir başkası toplar. Bir kızla nişanlanıp da evlenmeyen var mı? Evine dönsün. Belki savaşta ölür, kızı başka biri alır. Görevliler konuşmalarını şöyle sürdürecektir: ‘Aranızda korkan, cesaretini yitiren var mı? Evine dönsün. Öyle ki, kardeşlerinin yürekleri onunki gibi ürpermesin. Görevliler askerlere seslenmeyi bitirince, orduya komutanlar atayacaklar. Bir kente saldırmadan önce, kent halkına barış önerin. Barış önerinizi benimser, kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler. Ama barış önerinizi geri çevirir, sizinle savaşmak isterlerse, kenti kuşatın. Tanrınız RAB kenti elinize teslim edince, orada yaşayan bütün erkekleri kılıçtan geçirin. Kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabilirsiniz. Tanrınız Rabbin size verdiği düşman malını kullanabilirsiniz. Yakınızdaki uluslara ait olmayan sizden çok uzak kentlerin tümüne böyle davranacaksınız. Ancak Tanrınız Rabbin miras olarak size vereceği bu halkların kentlerinde soluk alan hiçbir canlıyı yaşatmayacaksınız. Tanrınız Rabbin size buyurduğu gibi, onları -Hitit, Amor, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarını- tümüyle yok edeceksiniz. Öyle ki, ilahlarına taparken yaptıkları iğrençliklere uymayı size öğretmesinler, siz de Tanrınız Rabbe karşı günah işlemeyesiniz.”³³²

Tevrat, yukarıda geçen bu sert hükümlerin aksine sadece şu iki ayette insanlara göstermediği merhameti meyve veren ağaçlara karşı göstermiştir:

“Bir kentle savaşırken, kenti ele geçirmek için kuşatma uzun sürerse, ağaçlarına balta vurup yok etmeyeceksiniz. Ağaçların ürünlerini yiyebilirsiniz, ama onları kesmeyeceksiniz. Çünkü kırdaki ağaçlar insan değil ki kuşatma altına alınsın.

³²⁹ Çıkış 34/12-13.

³³⁰ Sayılar 31/3.

³³¹ Sayılar 31/7. Daha geniş bilgi için bkz.: Sayılar 31/9-15, 33/50-56; Tesniye 7/2-5, 12/2-3; Tekvin 34/27-29.

³³² Tesniye 20/1-20.

Yalnız ürün vermediğini bildiğiniz ağaçları kesip yok edebilirsiniz. Sizinle savaşan kenti ele geçirene dek kesilen ağaçları kuşatma işinde kullanabilirsiniz.”³³³

İncil’de Allah için mücadele verilmesi gerektiğinin ve bu mücadelenin imanı korumaya bir araç olacağını “İman uğrunda yüce mücadeleyi sürdür. Sonsuz yaşama sınırsız sarıl. Bunun için çağrıldın ve birçok tanık önünde yüce inancı açıkça benimsedin.”³³⁴ “Yüce mücadeleyi sürdürdüm, yarışı bitirdim, imanı korudum.”³³⁵ Ayetleriyle açıklar.

Savaşın kazanılması durumunda köle ve cariyelere nasıl davranılması gerektiği konusunda şu ayetler bize yol göstermektedir:

“İsraililere şu ilkeleri bildir: İbrani bir köle satın alırsan, altı yıl kölelik edecek, ama yedinci yıl karşılık ödemediği özgür olacak. Bekâr geldiyse, yalnız kendisi özgür olacak; evli geldiyse, karısı da özgür olacak. Efendisi kendisine bir kadın verir ve o kadından çocukları olursa, kadın ve çocuklar efendisinde kalacak, yalnız kendisi gidecek. Ama köle açıkça, ‘Ben efendimi, karımla çocuklarımı seviyorum, özgür olmak istemiyorum’ derse, efendisi onu yargıç huzuruna çıkaracak. Kapıya ya da kapı sövesine yaklaştırıp kulağını bizle delecek. Böylece köle yaşam boyu efendisine hizmet edecek. Eğer bir adam kızını cariye olarak satarsa, kız erkek köleler gibi özgür bırakılmayacak. Efendisi kızla nişanlanır, sonra kızdan hoşlanmazsa, kızın geri alınmasına izin vermelidir. Kızı aldattığı için onu yabancılara satamaz. Eğer cariyeyi oğluna nişanlarsa, ona kendi kızı gibi davranmalıdır. Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır. Eğer bu üç hakkı ona vermezse, kadın karşılıksız özgür olacaktır.”³³⁶

2.1.10. FEY’ VE GANİMET

‘Fey’; çoğulu ‘Efya’ ve ‘Füyu’ dır. Güneşin doğudan batıya doğru dönmeye başlayan gölgesi anlamındadır. Haraç, cizye, ticaret vergileri, musalaha bedelleri gibi gayrimüslimlerden savaş etmeksizin alınan mallar. Savaş yoluyla alınana ise ‘Ganimet’ denir. Beytü’l- Mal’de mevcut bulunan herhangi bir mal demektir.³³⁷

‘Ganimet’; çoğulu ‘Ğenaim’ ve ‘Meğanim’dir. Harbilerden savaş esnasında muharip iki ordunun karşılaşması esnasında gazilerin gücüyle zorla alınan mal anlamındadır. Ganimetlerin beşte biri devlet hazinesi için alınır, geri kalanı ise gaziler arasında paylaştırılırdı.³³⁸

Gayri Müslimlerden savaş yoluyla elde edilen her türlü mal ve esirleri ifade eden bir terimdir. Ganimet kelimesi sözlükte ‘bir şeyi zorluk çekmeden elde etmek’ demektir. İslam hukukunda, ‘Müslümanların savaş yoluyla gayrimüslimlerden ele geçirdikleri esirler ve her türlü mal’ şeklinde tanımlanmakla birlikte ganimeti savaşta düşman askerlerinden elde edilen menkul mallara hasreden veya kısmen farklı şekilde tarif eden fakihler de vardır. Ganimet kelimesi ve türevleri Kur’an-ı

³³³ Tesniye 20/17-20.

³³⁴ Timoteosa I. Mektup 6/12.

³³⁵ Timoteosa II. Mektup 4/7.

³³⁶ Çıkış 21/1-11. Daha geniş bilgi için bkz.: Tesniye 21/10-14.

³³⁷ Erdoğan, a.g.e., 143.

³³⁸ Erdoğan, a.g.e., 153.

Kerim’de altı yerde geçmektedir.³³⁹ Ayrıca Kur’an’da ‘ganimet’ anlamında ‘nefel’ in çoğulu olan ‘enfal’ de kullanılmış olup özellikle ganimetle ilgili hükümleri açıklayan sekizinci sureye bu ad verilmiştir. Nefel kelimesinde ‘fazlalık’ anlamı bulunduğundan, savaş sırasında ele geçirilen mal veya esirler savaşın amaçlarını gerçekleştirdikten sonra ilave olarak elde edildiği için bu şekilde adlandırılmıştır. Nefel’in ganimet anlamındaki bu genel kullanımı yanında bazı âlimler, ganimetlerden Allah ve Peygamber hakkı olarak ayrılan beşte birlik paya, bazıları müşriklerden elde edilen her türlü gelir ve vergiye, bir kısmı ise devlet başkanı veya kumandanın savaşta üstün başarı gösterenlere vaat ettiği mallara da bu adı vermişlerdir.³⁴⁰

2.1.10.1. Kur’an-ı Kerim’de Fey’ Ve Ganimet

Allah (c.c.) ganimetlerin asıl sahibinin kendisi olduğunu beyan etmek üzere *“Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah, güçlü olandır, Hakim olandır.”*³⁴¹, *Bundan başka, sizin gücünüzün yetmediği fakat Allah’ın sizin için sakladığı ganimetler de vardır. Allah her şeye Kadir olandır.”*³⁴² Buyurmuştur.

*“Sana, ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: Ganimetler Allah’ın ve Peygamberindir. İnaniyorsanız Allah’tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah’a ve Peygamberine itaat edin.”*³⁴³ Bu ayet savaş ganimetlerinin paylaşılması ile ilgili olarak büyük bir devrim yaptı. Önceleri bu ganimetler, ya onları ele geçiren askerlerin, ya kumandanın ya da tüm orduya sahip olan kralın malı olurdu. Birinci durumda askerlerin bencilliği şiddetli bir rekabete, hatta bazen de çok acıklı sonuçlara yol açan bir savaşa neden olurdu. İkinci durumda ise askerler, kendilerini hırsızlar seviyesine düşüren çalma ve aşırma eylemine başvurulardı. Kur’an, savaş ganimetlerinin Allah ve Resulü’ne ait olduğunu ve daha sonra *“Eğer Allah’a ve hakkı batıldan ayıran o günde, iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah’ın, Peygamber’in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır. Allah her şeye Kadir’dir.”*³⁴⁴ Ayetiyle ganimetlerin eşit olarak paylaşılacağını ilan ederek, bu kötü adetlere bir son verdi. Birinci emir, değerli değersiz tüm ganimetlerin kumandan önünde toplanmasını gerektiriyordu. İkinci emre göre ise, ganimetlerin 1/5’i Allah yolunda ve fakirlere harcanmak için İslam devletine ayrılmalı, geri kalanı ise savaşa katılanlar arasında eşit olarak paylaşılmalıydı. Böylece ‘cahiliye’ döneminin kötülükleri, herkesi tatmin edecek bir şekilde düzeltilmiş oluyordu.³⁴⁵

Netice itibariyle Allah (c.c.) bu ayetle ganimetin Allah’a ve O’nun Resulü’ne ait olduğunu belirtmek suretiyle ganimetlerin hükmünü beyan etmiştir. Zira ganimetlerin bölüştürülmesinde kimsenin müdahale hakkı yoktur. Allah (c.c.) dilediği gibi hükmünü beyan eder. Resulü de O’nun hükmü ve hikmeti itibariyle ganimeti paylaşır.³⁴⁶

³³⁹ Nisa 4/94; Enfal 8/41, 69; Feth 48/ 15, 19, 20.

³⁴⁰ Mehmet Erkal, “Ganimet”, *DİA*, İstanbul, 1988, XIII, 351.

³⁴¹ Fetih 48/19.

³⁴² Fetih 48/21.

³⁴³ Enfal 8/1.

³⁴⁴ Enfal 8/41.

³⁴⁵ Mevdudi, *a.g.e.*, II, 152.

³⁴⁶ Sabunî, *a.g.e.*, I, 422.

Allah (c.c.), savaş sonrası elde edilen ganimetlerin helal ve temiz olduklarını beyan etmek üzere “....Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yiyin; Allah’tan sakının, doğrusu Allah başışlar ve merhamet eder.”³⁴⁷ Buyurmuştur.

“Hiçbir peygambere ganimete ve millet malına hıyanet yaraşmaz. Her kim haksızlık yaparsa, kıyamet günü yaptığı ile gelir, sonra, haksızlık yapılmaksızın herkese kazanmış olduğu ödenir.”³⁴⁸ Allah (c.c.) bu ayetiyle peygamberi hakkında ganimeti paylaşmada haksızlık yapma v.b. düşüncelere kapılmayı sorguluyor ve şöyle buyuruyor: Siz kendi çıkarlarınızın, Allah’ın Peygamberi elinde güven içinde olduğundan nasıl şüphe ediyorsunuz? Allah’ın Resulü’nün kendine emanet edilen serveti adaletsizce dağıtacağını nasıl düşünebilirsiniz?³⁴⁹

Allah (c.c.) ganimetlerin kime veya kimlere ait olduğunu “Ey inananlar! Onların mallarından, Allah’ın Peygamberine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve sürdünüz; fakat Allah peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah her şeye Kadir’dir. Allah’ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberine verdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; ta ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan sakının. Allah’tan sakının, doğrusu Allah’ın cezalandırması çetindir. Allah’ın verdiği bu ganimet malları bilhassa; yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah’tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah’ın dinine ve Peygamberine yardım eden muhacir fakirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.”³⁵⁰ Ayetleriyle beyan ediyor.

“Ey İnananlar! Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, her şeyi iyice anlayın. Size, Müslüman olduğunuzu bildirene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: “Sen mümin değilsin” demeyin. Allah katında birçok ganimetler vardır. Evvelce siz de öyleydiniz. Allah size iyilikte bulundu, iyice araştırıp anlayın, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”³⁵¹ Yani, bir zamanlar siz de kâfir kabileler arasında tek tek fertler olarak yaşamaktaydınız. O zaman baskı ve işkence korkusuyla İslam olduğunuzu gizliyordunuz ve dilinizle ikrar etmekten başka müslüman olduğunuza deliliniz yoktu. Siz şimdi Allah’ın rahmeti nedeniyle müslüman bir topluluk içinde yaşıyorsunuz ve kâfirlere karşı İslam bayrağını yüceltme şansına sahipsiniz. Bu lütuf ve rahmete karşılık Allah’a duyduğunuz şükrün ifadesi, sizin daha önce bulunduğunuz durumda olan müminlere nazik ve müsamahakâr davranmanızdır.³⁵²

2.1.10.2. Kitab-ı Mukaddes’te Fey’ Ve Ganimet

Tevrat, savaş sonrası ganimetten beş yüzde bir, payın Rabbe ayrılması gerektiğini “Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan-vergi olarak Rabbe beş yüzde bir pay ayıracaksın.”³⁵³ Ayetiyle beyan etmiştir.

Ganimet olarak ele geçirilen topraklara ne yapılması gerektiği hususunu da “Ülkeyi yurt edinecek, oraya yerleşeceksiniz; çünkü mülk edinesiniz diye orayı size verdim. Ülkeyi boylarınız arasında kurayla paylaşacaksınız. Büyük boya büyük pay,

³⁴⁷ Enfal 8/69.

³⁴⁸ Al-i İmran 3/161.

³⁴⁹ Mevdudi, a.g.e., II, 305.

³⁵⁰ Haşr 59/6-8.

³⁵¹ Nisa 4/94.

³⁵² Mevdudi, a.g.e., I, 309.

³⁵³ Sayılar 31/28.

küçük boya küçük pay vereceksiniz. Kurada kime ne çıkarsa, orası onun olacak. Dağıtımı atalarınızın oymaklarına göre yapacaksınız.”³⁵⁴ Ayetleriyle beyan etmiştir.

Tevrat, Ganimet olarak ele geçirilen altın, gümüş v.b. malları kendilerini tuzağa düşürecek iğrençlikler olarak kabul etmekte, kimsenin onlara göz dikmemesi, kendisine ayırıp evine götürmemesi konusunda onları uyarmakta ve tüm ganimet malının yakılmasını emretmektedir. Şu ayetler bu durumu açıklama mahiyetindedir:

“İlahlarını simgeleyen putları yakacaksınız; üzerlerindeki altına, gümüşe göz dikmeyecek, bunları kendinize ayırmayacaksınız. Öyle ki, tuzağa düşmeyesiniz. Bu putlar Tanrınız Rabbin gözündeki iğrençliklerdir. Bu iğrenç şeyleri evinize getirmeyeceksiniz, yoksa siz de onlar gibi yok olursunuz. Onlardan çok nefret edecek, tiksineceksiniz; çünkü onlar yok olmaya mahkûmdur. Rabbi Unutmayın.”³⁵⁵

2.1.11. İRTİDAT

Müslüman olduktan sonra bu dinden dönmek demektir. Bu hale ‘riddet’ de denir. Böyle bir kimseye ‘mürtet’ adı verilir. İslam hukukunda irtidat, kurulu düzene karşı gelme, İslam’ı din ve düzen olarak reddetme anlamında suç sayılmıştır.³⁵⁶

2.1.11.1. Kur’an-ı Kerim’de İrtidat

Allah (c.c.), dinden dönme, imanı küfür ile değiştirme manasına gelen irtidatın çirkinliğini açıklamak ve bu fiilin neticesinin Allah’ın bağışlamasından mahrum kalmak olduğunu beyan sadedinde “...İmanı inkârla değiştiren, şüphesiz doğru yoldan sapmış olur.”³⁵⁷ “Doğrusu inanıp sonra inkâr edenleri, sonra inanıp tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârları artmış olanları Allah bağışlamaz; onları doğru yola erdirmez.”³⁵⁸ “İnandıktan, peygamberin hak olduğuna şahadet ettikten, kendilerine belgeler geldikten sonra inkâr eden bir milleti Allah nasıl doğru yola erdirtir? Allah zalimleri doğru yola erdirmez. İşte bunların cezası, Allah’ın, meleklerin, insanların hepsinin lanetine uğramalarıdır.”³⁵⁹ Buyurmaktadır.

*“Kendileri için doğru yol belli olduktan sonra arkalarına dönenleri, bu işi yapmaya şeytan sürüklemiş, onlara ümit vermiştir.”*³⁶⁰ Ayetinde Hak dinden dönenlerin bu fiillerinin sebebi şeytan ve şeytanın onlara verdiği ümit olarak belirtilmektedir.

Allah (c.c.) İmanı küfür ile değiştirenlerin sonunun cehennem olduğunu ve orada sonsuza kadar kalacaklarını şu ayetlerle ortaya koymaktadır:

*“...Güçleri yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler. İçinizden dininden dönüp kafir olarak ölen olursa, bunların işleri dünya ve ahirette boşa gitmiş olur. İşte cehennemlikler onlardır, onlar orada ebedi kalacaklardır.”*³⁶¹ “İşte bunların cezası, Allah’ın, meleklerin, insanların hepsinin lanetine uğramalarıdır. Orada ebedi kalacaklardır. Onlardan azap hafifletilmez,

³⁵⁴ Sayılar 33/53-54.

³⁵⁵ Tesniye 7/25-26.

³⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., 257.

³⁵⁷ Bakara 2/108.

³⁵⁸ Nisa 4/137.

³⁵⁹ Al-i İmran 3/86-87.

³⁶⁰ Muhammed 47/25.

³⁶¹ Bakara 2/217.

onların azabı geciktirilmez.”³⁶² “Kendilerine belgeler geldikten sonra ayrılan ve ayrılığa düşenler gibi olmayın. Bir takım yüzlerin ağaracağı ve bir takım yüzlerin kararacağı günde büyük azap onlarıdır. Yüzleri kararanlara: ‘İnanmanızdan sonra inkâr eder misiniz? İnkâr etmenizden dolayı tadın azabı’ denecektir.”³⁶³

2.1.11.2. Kitab-ı Mukaddes’te İrtidat

Kitab-ı Mukaddes’te dinden dönme ve hükümleriyle ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat uygulamada Yahudilik ve Hristiyanlıkta bunun yerini aforoz müessesesi doldurmaktadır.

Kilise hukukuna göre ‘Aforoz’, yetkili dinî şahsiyetler veya meclisler tarafından suçlu görülen bir Hristiyan’ın cemaatten çıkarılması anlamındadır. Kitab-ı Mukaddeste lanetleme ve beddua, bazı sosyal haklardan mahrum etme cezasından önce gelir. Cemaatten çıkarma ise ikinci derecededir. İlk defa hahamlar (rabbâniyyûn) tarafından uygulanan sinagogdan uzaklaştırma işlemiyle bu ceza kesin şeklini almıştır. Üç tür aforozdan söz etmek mümkündür:

1. Nezifa: Fazla önemli olmayan yasakların çiğnenmesi sebebiyle verilen kınama cezası.

2. Niddû (Küçük Aforoz): Cemaatle münasebeti yasaklayan, yas tutmaya mecbur eden ceza.

3. Herem (Büyük Aforoz): Kişinin suç işlemekte ısrar etmesi durumunda uygulanan ve toplumdan atılmayı gerektiren süresiz ceza. Bununla birlikte milâttan sonra 70 yılından itibaren, dinden dönenlerin ve sapıkların süresiz olarak cemaatten çıkarıldığı bilinmektedir. Hatta Ünlü filozof Spinoza, Yahudi kutsal kitaplarının orijinalliği hususunda şüphelerini dile getiren eserler yazdığı için aforoz edilmişti. Reformcu Mendelssohn; ancak XVIII. yüzyılda topluluktan çıkarma cezasına karşı çıkabilmiştir. Hristiyanlar bu ayrımı yaparken şu ayetleri delil getirirler: “*Kardeşçe nasihatleri kabul etmeyi reddeden herhangi bir kişi kiliseye bildirilmeli, kiliseyi de dinlemeyi reddetmesi halinde putperest ve vergi tahsildarı olmaya mahkûm edilmelidir*”³⁶⁴ Hristiyanlara göre bu cezayı verme yetkisi sadece papalar, piskoposlar ve ruhanî meclislere aittir. Aforoza sebebiyet veren suçlar da şöyle sıralanabilir: İmandan dönmek, sapık bir mezhebe mensup olmak veya sapıtmak, papaya saldırıda bulunmak, kutsal eşyayı saygınlığına yaraşmayan yerlere atmak yahut bulunması gereken yerden başka bir yere nakletmek veya gizlemek, bu davranışları kutsal şeyleri tahkir etme gayesiyle yapmak, günah çıkaran kimsenin doğrudan doğruya dinî nitelikteki sırrı ifşa etmesi, çocuk düşürme suçuna yardımcı olmak vb. Aforoz edilen kimse günahını kabul edip pişmanlık gösterirse affedilir ve tekrar eski haklarına kavuşur. Ortodoks ve Ermeni kiliselerinde de aforoz cezası vardır. Protestanlıkta, Katoliklerdeki kadar ağır olmasa da, dinî bir disiplin vasıtası olarak bu ceza özellikle Kalvinci kiliselerde mevcuttur. Evharistiya ayininden atılma, günah çıkarma hakkının belli bir süre kaldırılması, kilise kütüğünden silinme ve Protestan mezarlığına gömülmeme aforoz cezasının sonuçlarıdır. İslam cemiyetinde, kilisenin fonksiyonunu icra eden bir kurum ve buna bağlı olarak ruhanîler veya din adamları sınıfı bulunmadığı gibi aforoza benzer bir uygulamanın varlığı da söz

³⁶² Al-i İmran 3/87-88.

³⁶³ Al-i İmran 3/105-106. Ayrıca bkz.: Nahl 16/106-108.

³⁶⁴ Matta 18/15-17.

konusu değildir. İslâmiyet'te, işlenen suç hangi türden olursa olsun, mahkemelerden başka suçluya ceza verme yetkisine sahip bir zümre yoktur. İslam hukukunda belirlenen cezalar arasında bir Müslüman'ı dinî görev ve ibadetlerinden mahrum bırakma veya toplumdan tecrit etme gibi bir ceza da bulunmamaktadır.³⁶⁵

Ortaçağda Hristiyanlarda dinden dönme ölümle cezalandırılıyordu.³⁶⁶ Fakat daha sonraki uygulamalarda bu hükmün uygulanmadığı olmuştur. Örneğin patrik Photius ms. 869'da toplanan resmi konsilinde kabul edilen 'Ruhü'l- Kudüs, baba ve oğuldan çıkmıştır.' Görüşünü kabul etmemesi üzerine aforoz edilmiş; fakat öldürülmemiştir.³⁶⁷

2.1.12. YEMİN VE ADAK

Sözlükte 'kuvvet, sağ taraf, sağ el, ant, kasem ve benzeri' manalara gelen yemin, dinî kullanımda, bir kimsenin bir işi yapıp yapmaması veya bir olayın doğru olup olmaması konusundaki söylediği sözünü Allah'ın adını veya sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesini ifade eden bir terimdir.³⁶⁸

Adak ise; nezir manasındır. Allah'a tazim için mubah olan bir fiilin yapılmasını üstlenmek demektir.³⁶⁹

2.1.12.1. Kur'an-ı Kerim'de Yemin ve Adak

İslam dininde yemin etmek esasen mubah bir davranış olmakla birlikte, gereksiz yere yemin etmek ve onu alışkanlık haline getirmek doğru değildir. Sıkça yemin eden kişi sözüne Allah'ı şahit tutmuş, O'na karşı saygısızlık etmiş ve kutsal değerleri sözünün doğruluğunu teyit için yıpratmış, neticede de toplum nezdinde kendi saygınlığını zedelemiş olur. Müslüman, yemin etmeye ihtiyaç hissetmeyecek derecede sözüne güvenilen ve çevresi tarafından böyle bilinen bir kimse olmayı gaye edinmelidir. Yalan yere yemin etmek ve yapılan bir yemine uymamak ise daha büyük bir hatadır ve bazı sorumlulukları doğurur. Bir dinden diğerine veya bir toplumdan diğer topluma yer yer farklı uygulamalar görülmekle birlikte esasta büyük bir benzerliğin göze çarptığı adak meselesi, temelde insanlar arasında ortak birtakım dini-psikolojik saiklardan kaynaklanmaktadır. İslamiyet, şu veya bu din yahut toplumdaki adak anlayış ve uygulamalarıyla bazı benzerlikler görülsün bile diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da birtakım sınırlamalar getirerek kendine has bir anlayış ortaya koymuştur.³⁷⁰

Adakta bulunma, arzu edilen sonuçları elde etme veya beklenmeyen kötü durumlardan korunmada Allah'ın yardımını temin etme gayesiyle başvurulmuş bir davranış mahiyetinde olup hemen hemen bütün din ve kültürlerde görülmektedir. Özellikle Çin, Japon, Hint ve İslam öncesi Türk kültüründe adağın önemli bir yer tuttuğu, bu mahiyette birçok davranış ve geleneğin bu toplumlarda yaygınlık kazandığı, benzer davranışların diğer toplumlarda da sıklıkla görülen bir davranış olduğu bilinmektedir. Çeşitli din ve milletlerin kültürlerinde aynı ve yakın telakkilere dayalı olarak ağaçlara ve kutsal sayılan yerlere bez bağlamak, ibadet yerlerinde mum

³⁶⁵ Mehmet Süreyya Şahin, "Aforoz", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 412-413.

³⁶⁶ Yılmaz, *a.g.e.*, 1.

³⁶⁷ Aydın, *a.g.e.*, 115.

³⁶⁸ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 25.

³⁶⁹ Erdoğan, *a.g.e.*, 455.

³⁷⁰ Ahmet Özel, "Adak", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 338.

yakmak, belli durumlarda belli hayvanları kurban etmek, oruç veya perhiz mahiyetinde olmak üzere bazı yiyecek ve içeceklerden, cinsel ilişkiden uzak durmak, istediğine ulaşıncaya kadar bazı zevk ve eğlenceyi terk etmek gibi adak türlerine rastlanır. Bu adaklarda dinî-psikolojik saiklar, Tanrı'ya şükretme veya onun yardımını isteme ögesi ağır basar. İslamiyet öncesi Hicaz-Arap toplumunda da bu sayılanlara benzeyen veya onların dışında birçok adak çeşit ve türü vardı. İslam dini insandaki dindarlık duygusuyla ve ruhî tatmin arzusuyla kısmen alakalı bu davranışı tamamen yasaklamamış, sadece bazı düzenleme ve sınırlamalar getirerek ona kendine has bir şekil vermiştir.³⁷¹

Kuran'da, verilen sözün yerine getirilmesi bağlamında *“Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.”*³⁷² *“Ahitleştığınız zaman Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak sağlama bağladığınız yeminleri bozmayın. Allah yaptıklarınızı şüphesiz bilir. Bir ümmetin diğerinden daha çok olmasından ötürü, aranızdaki yeminleri bozarak, ipliğini iyice eğirip katladıktan sonra bozan kadın gibi olmayın. Allah onunla sizi dener. And olsun ki, sorumlu tutulacaksınız.”*³⁷³ Buyrulur. Bu itibarla bir Müslüman'ın yemin etmemesi, yemin etmişse bu, verdiği söze Allah'ı şahit tutmak demek olduğundan mutlaka yeminine bağlı kalması gerekir.

Yemin ettikten sonra yeminini tutmayan kimsenin *“Allah size rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar. Yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.”*³⁷⁴ *“Allah şüphesiz size, yeminlerinizi keffaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O, bilendir, Hakim'dir.”*³⁷⁵ Ayetleri gereği, ayette ifade edildiği şekliyle yemin keffareti ödemesi gerekir.

Kuran'da konuyla ilgili ayetlere toplu olarak baktığımızda Kuran'ın adağı teşvik eden ve ya onu yasaklayan bir ayetine rastlamamaktayız.

İmam Kurtubî'ye göre yemin çeşitleri ve kefareti şunlardır:

1. Lağv Yemini: Tüm İslam âlimlerinin ittifak ettikleri görüşe göre lağv yemini doğru olduğu zannıyla yapmış olduğu yemindir. İmam Şafî'ye göre öfkeyle ve aceleyle söylenen sözler de bu gruba girer. Keffaret gerektirmeyen bir yemin çeşididir.³⁷⁶

2. Mün'akit Yemin: Mümkün olan veya kişinin 'yapacağım' dediği şeyi söylediği gibi yerine getirmesidir. Yerine getirilmezse yemin bozulmuş olur ve keffaret gerekir.³⁷⁷

³⁷¹ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 21-22.

³⁷² Maide 5/89.

³⁷³ Nahl 16/91-92.

³⁷⁴ Maide 5/89.

³⁷⁵ Tahrir 66/2.

³⁷⁶ Kurtubî, *a.g.e.*, III, 606.

³⁷⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, III, 607.

3. Gamûs Yemini: Âlimler bu tür yeminin mün'akit yemin mi yoksa lağv yemini mi oldu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhura göre bu türden bir yeminin bir hile, yalan ve kandırmaca olması hasebiyle mün'akit değildir. Dolayısıyla Keffaret gerektirmez. İmam Şafî'ye göre ise mün'akit yemindir. Dolayısıyla Keffaret gerekir. Zira bu durumda kişi söylediği şeyi kalben söylemiştir.³⁷⁸

Kur'an-ı Kerim, yemin edilenlere önem verir ve hayra mani olan, kötü, salih olmayan bir amele sebebiyet veren yeminlerin yapılmamasını *"İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır."*³⁷⁹ *"Birbirinizi aldatmak için yemin etmeyin ki, bu yüzden sağlamca yere basmakta olan ayak sürçebilir; Allah yolundan alıkoymanıza karşılık kötü bir azap tadarsınız ve (ahirette de) büyük bir azaba uğrarsınız."*³⁸⁰ Ayetleriyle; bunun aksine olan, yani hayra teşvik edip şerre mani olan yeminlere mani olunmaması gerektiğini de *"İnsanların arasını düzeltmeniz, günahattan sakınmanız ve iyi olmanız için, Allah'a yaptığınız yeminleri engel kılmayın, Allah işitir ve bilir. Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, fakat kalplerinizin kastettiği yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah bağışlayandır, Halim'dir."*³⁸¹ Ayetleriyle beyan eder.

Şu ayetlerde de Allah (c.c.), münafıkların yalan yere yemin etmelerinden, bu yeminleri Allah'a ve O'nun Resulü'ne karşı bir kalkan olarak kullanmalarından ve bunun kötü akıbetinden bahseder:

*"(Ey Muhammed!) O sözleri söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resulü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tövbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır."*³⁸²

Kur'an-ı Kerim'in *"Ey iman edenler! Akitleri(n) gereğini) yerine getiriniz..."*³⁸³ *"Yetimin malına, rüştiine erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."*³⁸⁴ *"Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler."*³⁸⁵ Ayetlerinde verilen sözde durulması, ahde ve akitlere bağlı kalınması; *"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pekiyi bilir."*³⁸⁶ Ayetinde Allah'a verilen sözün tutulması, yapılan adakların yerine getirilmesi *Onlar verdikleri sözleri yerine getirirler, fenalığı*

³⁷⁸ Kurtubî, a.g.e., III, 608.

³⁷⁹ Nur 24/22.

³⁸⁰ Nahl 16/94.

³⁸¹ Bakara 2/224-225.

³⁸² Tevbe 9/74. Daha geniş bilgi için bkz.: Tevbe 9/96, 107; Mücadele 58/14, 16, 18., Münafikun 63/1.

³⁸³ Maide: 5/1

³⁸⁴ İsrâ 17/34.

³⁸⁵ Hac 22/29.

³⁸⁶ Nahl 14/91.

yaygın olan bir günden korkarlar.”³⁸⁷ Ayetiyle de kişinin yaptığı adağa uygun davranması istenir. Ve tüm bu vasıflar iyi kulların vasıfları arasında sayılır. Zira Allah (c.c.), “Yaptığınız her harcamayı ve adadığınız her adağı muhakkak Allah bilir. Zalimler için hiç yardımcı yoktur.”³⁸⁸ “Ayetiyle adanılan şeyleri en iyi bilen kendisi olduğunu beyan eder.

Kur’an-ı Kerim, ayrıca Hz. Meryem’in yapmış olduğu adağı şu şekilde bizlere sunar:

“İmran’ın karısı: ‘Ya Rabbi! Karnımda olanı, sadece sana hizmet etmek üzere adadım, benden kabul buyur, doğrusu işiten ve bilen ancak Sensin’ demişti.”³⁸⁹

2.1.12.2. Kitab-ı Mukaddes’te Yemin ve Adak

Kitab-ı Mukaddes, yemin konusuna yeterince önem vermiş, bu konu üzerinde teferruatla durmuştur.

Kitab-ı Mukaddes, Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi yeminin önemli olduğunu, yalan yere, düşünmeden ve ne yaptığını bilmeden yemin edilmemesi gerektiğini, bunun bir suç olduğunu, bu suçla Tanrı’nın adının lekelenmiş olacağını ve Tanrı’nın bundan tiksindiğini şu ayetlerle ayrıntılı bir şekilde ele alır:

“Biri hangi konuda olursa olsun, kötülük ya da iyilik yapmak için, düşünmeden ve ne yaptığını bilmeden ant içerse, bunu anladığı an suçlu sayılacaktır. Kişi bu suçlardan birini işlediği zaman, günahını itiraf etmeli. Günahının bedeli olarak Rabbe bir suç sunusu getirmeli. Bu sunu küçükbaş hayvanlardan olmalı. Dişi bir kuzu ya da keçi olabilir. Kâhin kişinin günahını bağışlatacaktır.”³⁹⁰ “Benim adıyla yalan yere ant içmeyeceksiniz. Tanrınızın adını aşağılamış olursunuz. RAB benim.”³⁹¹

“Melek, ‘Bütün ülkeye yağacak lanettir bu’ dedi, ‘Tomarın bir yanına yazılanlar uyarınca, hırsızlık eden herkes sökülüp atılacak; öbür yanına yazılanlar uyarınca da yalan yere ant içenler kovulacak. Her şeye egemen RAB, ‘Lanet yağdıracağım’ diyor, hırsızın ve benim adıyla yalan yere ant içenin evi üzerine lanet yağacak. Ve lanet o evin üzerinde kalacak; kerestesiyle, taşlarıyla birlikte evin tümünü yok edecek.”³⁹² Ayetlerinde hırsızlık ve yalan yere yemin etme birlikte zikrediliyor. Ve bu suçların Tanrı’nın lanetine sebebiyet veren suçlar olduğu ve bu lanetin son bulması için bu suçu işleyenlerin kovulması gerektiği bildiriliyor.

“Çünkü biliyoruz ki, yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”³⁹³ Ayetlerinde kanunların kendilerin için konulduğu kimseler sıralanıyor. Bunlardan bazılarının da yalan yere yemin içenler olduğu belirtiliyor.

³⁸⁷ İnsan 76/7.

³⁸⁸ Bakara 2/270.

³⁸⁹ Al-i İmran 3/35.

³⁹⁰ Levililer 5/4-6.

³⁹¹ Levililer 19/12. Daha geniş bilgi için bkz.: Mezmurlar 24/4-5; Süleyman’ın Meselleri 20/25; Zekerya 8/17; Matta 5/33.

³⁹² Zekerya 5/3-4.

³⁹³ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

Kitab-ı Mukaddes, üzerine yemin edilecek ve edilemeyecek şeyleri şu ayetlerle açıklar:

“Yine atalarımıza, ‘Yalan yere ant içmeyeceksin, ama Rabbin önünde içtiğin antları yerine getireceksin’ dendiğini duydunuz. Oysa ben size diyorum ki, hiç ant içmeyin: Ne gök üzerine, çünkü orası Tanrı’nın tahtıdır; ne yer üzerine, çünkü orası O’nun ayak taburesidir; ne de Yeruşalim üzerine, çünkü orası Büyük Kral’ın kentidir. Başınızın üzerine de ant içmeyin. Çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. ‘Evet’iniz ‘evet’, ‘hayır’ınız ‘hayır’ olsun. Bundan fazlası Şeytan’dandır.”³⁹⁴

Kitab-ı Mukaddes’e göre Tanrı *“Her şeye egemen RAB, ‘yargılamak için size yaklaşacağım’ diyor, ‘büyücülere, zina edenlere, yalan yere ant içenlere, işçinin, dulun, öksüzün, yabancının hakkını çiğneyenlere -benden korkmayanlara- karşı hemen tanık olacağım.’”³⁹⁵* Ayeti gereği yalan yere yemin içenlerin aleyhine şahitlik edecektir.

Tüm bu ayetlere karşın Kitab-ı Mukaddes’e göre yalan yere yemin affedilmeyecek bir suç değildir. Bu suçun bir keffareti vardır. Bu suçu işleyen kişi keffaretini yerine getirerek affedilir. Bunun keffareti *“Biri hangi konuda olursa olsun, kötülük ya da iyilik yapmak için, düşünmeden ve ne yaptığını bilmeden ant içerse, bunu anladığı an suçlu sayılacaktır. Kişi bu suçlardan birini işlediği zaman, günahını itiraf etmeli. Günahının bedeli olarak Rabbe bir suç sunusu getirmeli. Bu sunu küçükbaş hayvanlardan olmalı. Dişi bir kuzu ya da keçi olabilir. Kâhin kişinin günahını bağışlayacaktır.”³⁹⁶* Ayetleri gereği ilk önce kişinin günahını itiraf etmesi, bedel olarak da bir küçükbaş hayvanı kâhine sunmasıdır.

Çaldığı ve ya kendisine emanet edilen şey hakkında yalan yere yemin eden kişiye gelince bu durumdaki biri *“Her kim kayıp bir eşya bulup yalan söylerse, yalan yere ant içerse, yani insanların işleyebileceği bu suçlardan birini işlerse, günah işlemiş olur ve suçlu sayılır. Çaldığı ya da haksızlıkla ele geçirdiği şeyi, kendisine emanet edilen ya da bulduğu kayıp eşyayı, ya da hakkında yalan yere ant içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, suç sunusunu getirdiği gün sahibine geri vermeli.”³⁹⁷* Ayetleri gereği hakkında yalan yere yemin içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, keffareti getirdiği gün sahibine geri vermelidir.

Kitab-ı Mukaddes, kendi aleyhine dahi olsa edilen yeminlerin yerine getirilmesi gerektiğini *“Aşağılık insanları hor görür, Ama Rab’dan korkanlara saygı duyar. Kendi zararına ant içse bile, dönmez andından.”³⁹⁸* Ayetiyle dile getirir.

Kitab-ı Mukaddes, yemin konusuna verdiği önemi şartlarını ağırlaştırarak adak konusunda da göstermiş, bu konu üzerinde de teferruatla durmuştur.

Adak, genellikle herhangi bir hususta Allah’ın yardımını temin gayesiyle başvurulan dinî bir davranış olarak şu veya bu şekilde hemen hemen bütün dinlerde görülmektedir. Gerek Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd’de, gerekse Grek ve Latin literatüründe peygamberler, krallar, azizler ve başkalarının yaptığı muhtelif adaklarla

³⁹⁴ Matta 5/33-37. Bu konuda bkz.: Matta 23/16-22.

³⁹⁵ Malaki 3/5.

³⁹⁶ Levililer 5/4-6.

³⁹⁷ Levililer 6/3-6.

³⁹⁸ Mezmurlar 15/4.

ilgili misaller çoktur. Yahudilik ve Hristiyanlıkta adak, normal dinî vazifeler dışında, bir kimsenin ya samimi dindarlığın bir nişanesi olarak veya Allah'ın yardımını temin maksadıyla belli bir şeyi yapma veya terk etme hususunda Allah'a söz vermesi şeklinde görülmektedir. Kilise hukuku, alelade adak ile merasimli adak arasında, ikincisinin değiştirilememe özelliğine sahip olması bakımından fark gözetir. Ortaçağ'da adak, çok defa varlıklı kimselerce kilise veya bir azizin türbesinin yaptırılması, onarılması yahut tezyini şeklinde görülmektedir. Hristiyan dünyasında rastlanan sayısız adak türleri arasında haccetmek, sadaka vermek, hastalar için azizlerin kabirlerinden toprak almak, kilisede mum yakmak, kilise parmaklıklarına bez bağlamak gibi fiiller en çok görülenleridir. Katolik'te adakla ilgili hüküm ve düzenlemelerin varlığına karşılık Protestanlık adağı resmen tanımamıştır; buna rağmen halk arasında adak yaygın şekilde görülmektedir.³⁹⁹

Kitab-ı Mukaddes'e göre, bir erkek ve ya kadın kendisini Rabbe adayabilir. Kendisini Rabbe adayan kişinin uyması gereken birtakım kuralları vardır. Bu kişi adanmışlığı süresince sarhoşluk veren şaraptan, içkiden, bunlardan yapılan sirkelerden ve bunların özünü oluşturan üzüm ve üzümün herhangi bir ürününden hiçbir şey yemeyecek. 'Rabbe adanmışlığı süresince başına ustura değmeyecek. Kutsal biri olarak saçını uzatacak. Bu onun adanmışlığının alameti olacak. Ölüye yaklaşmayacak. Ölüye yaklaşması durumunda adanmışlığı bozulmuş olacak ve yedinci gün başını kazıtıp yeniden adanacak. Keffaretini kâhine sunduktan sonra içki ve şarap içebilecek. Adak ve adanmışlıkla ilgili yasalar şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır:

*"İsrail halkına de ki, 'Eğer bir erkek ya da kadın Rabbe adanmış kişi olarak Rabbe özel bir adak adamak, kendini Rabbe adamak isterse, şaraptan ya da herhangi bir içkiden kaçınacak, şaraptan ya da başka içkilerden yapılmış sirke içmeyecek. Üzüm suyu da içmeyecek. Yaş ya da kuru üzüm yemeyecek. Rabbe adanmışlığı süresince çekirdekten kabuğuna dek asmanın ürününden hiçbir şey yemeyecek. Rabbe adanmışlığı süresince başına ustura değmeyecek. Kendini Rabbe adadığı günler tamamlanıncaya dek kutsal olacak, saçını uzatacak. Kendini Rabbe adadığı günler boyunca ölüye yaklaşmayacak. Annesi, babası, erkek ya da kız kardeşi ölse bile onlar için kendini kirletmeyecek. Çünkü kendini Tanrısı'na adama simgesi başı üzerindedir. Adanmışlığı süresince RAB için kutsal olacaktır."*⁴⁰⁰
*"Pavlus Korint'teki kardeşlerin yanında bir süre daha kaldı. Sonra onlarla vedalaştı, Priskilla ve Akvila ile birlikte Suriye'ye gitmek üzere gemiyle yola çıktı. Adakta bulunmuş olduğu için Kenhere'de saçlarını kestirmişti."*⁴⁰¹

Kitab-ı Mukaddes'te çocuğunu Rabbe adayan bir kadın şu şekilde sunulmaktadır:

"Küçük çocuk süten kesildikten sonra Hanna üç yaşında bir boğa, bir efa un ve bir tulum şarap alarak onu kendisiyle birlikte Rabbin Şilo'daki tapınağına götürdü. Boğayı kestikten sonra çocuğu Eli'ye getirdiler. Hanna, 'Ey efendim, yaşamın hakkı için derim ki, burada yanında durup Rabbe yakaran kadını ben' dedi, 'Bu çocuk için yakarmıştım; RAB dileğimi yerine getirdi. Ben de onu Rabbe

³⁹⁹ Özel, a.e., a.y.

⁴⁰⁰ Sayılar 6/2-11.

⁴⁰¹ Resullerin İşleri 18/18. Bu konuda bkz.: Sayılar 6/11-21.

adıyorum. Yaşamı boyunca Rabbe adanmış kalacaktır.' Sonra çocuk orada Rabbe tapındı."⁴⁰²

Yaptığı yeminle kendisini bir yükümlülük altına sokan adamın, evli, bekâr ve dul kadının durumları da şu ayetlerle ifade edilmiştir:

*"Musa İsrail'in oymak önderlerine şöyle dedi: RAB şöyle buyurdu: Eğer bir adam Rabbe adak adar ya da ant içerek kendini yükümlülük altına sokarsa, verdiği sözü bozmayacak, ağzından her çıkanı yerine getirecek. Genç bir kadın babasının evindeyken Rabbe adak adar ya da kendini yükümlülük altına sokarsa, babası da onun Rabbe adadığı adağı ve kendini yükümlülük altına soktuğunu duyar, ona karşı çıkmazsa, kadının adadığı adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılacak. Ama babası bunları duyduğu gün engel olursa, kadının adadığı adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılmayacak; RAB onu bağışlayacak, çünkü babası ona engel olmuştur. Eğer kadın adak adadıktan ya da düşünmeden kendini yükümlülük altına soktukten sonra evlenirse, kocası da bunu duyar ve aynı gün ona karşı çıkmazsa, adadığı adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılacak. Ama kocası bunu duyduğu gün engel olur, kadının adadığı adağı ya da düşünmeden kendini altına soktuğu yükümlülüğü geçerli saymazsa, RAB kadını bağışlayacaktır. Dul ya da boşanmış bir kadının adadığı adak, kendini yükümlülük altına soktuğu her şey geçerli sayılacak. Eğer bir kadın evliyken bir adak adar ya da ant içerek kendini yükümlülük altına sokarsa, kocası da bunu duyar, karşı çıkmaz, ona engel olmazsa, kadının adadığı bütün adaklar ya da kendini altına soktuğu her yükümlülük geçerli sayılacak. Ama kocası bunları duyduğu gün engel olursa, kadının adadığı bütün adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılmayacak. Kocası geçersiz kılmıştır, RAB kadını bağışlayacak. Kocası, kadının kendi isteklerini denetlemesi için adadığı adağı ya da ant içerek kendini altına soktuğu yükümlülüğü onaylayabilir ya da geçersiz kılabilir. Eğer kocası bir gün içinde bu konuda ona karşı çıkmazsa, bütün adaklarını ya da yükümlülüklerini onaylamış olur. Onları duyduğu gün kadına karşı çıkmamakla onaylamış sayılır. Eğer onları duyduktan bir süre sonra engel olursa, kadının suçundan kocası sorumlu olacaktır."*⁴⁰³

Kitab-ı Mukaddes, yapılan adakların geciktirilmeden yerine getirilmesi gerektiğini şu ayetlerle hikmetleriyle beraber açıklamaktadır:

*"Tanrınız Rabbe bir dilek adağı adadığınızda yerine getirmeyi savsaklamayın. Tanrınız RAB sizden kesinlikle bunu isteyecektir. Yerine getirmezseniz size günah sayılacaktır. Ama adak adamaktan çekinirsen günah sayılmaz. Ağzınızdan çıkanı yapmaya dikkat edin. Çünkü Tanrınız Rabbe adağı gönülden adadınız."*⁴⁰⁴ *"Adaklar adayın Tanrı'nız Rabbe, yerine getirin adaklarınızı, armağanlar sunun korkulması gereken Tanrı'ya, bütün çevresindekiler."*⁴⁰⁵ *"Tanrı'ya adak adayınca, yerine getirmekte gecikme. Çünkü O akılsızlardan hoşlanmaz. Adağını yerine getir! Adamamak, adayıp da yerine getirmemekten iyidir."*⁴⁰⁶

⁴⁰² I.Samuel 1/24-28.

⁴⁰³ Sayılar 30/1-15.

⁴⁰⁴ Tesniye 23/21-23.

⁴⁰⁵ Mezmurlar 76/11.

⁴⁰⁶ Vaiz 5/4-5. Ayrıca bkz.: Yeremya 44/25; Nahum 1/15.

Zira Tanrı “Çünkü sen, ey Tanrı, adaklarımı duydun, adından korkanların mirasını bana verdin.”⁴⁰⁷ Ayetinde beyan edildiği gibi yapılan adakları bilmektedir.

Kitab-ı Mukaddes, ayrıca Rabbe sunulacak hayvanların kirli sayılan hayvanlardan olmaması gerektiğini, böyle bir durumda değerinin üzerine beşte bir fazlasının katılarak bunun telafi edilmesi gerektiği “Eğer adak Rabbe sunulamayacak kirli sayılan hayvanlardan biriye, kâhine götürülecektir. Hayvan iyi ya da kötü olsun, kâhin ona değer biçecek. Biçilen değer neyse o geçerli olacak. Ama sahibi hayvanı geri almak isterse, kâhinin biçtiği değer üzerine beşte bir fazlasını katarak ödemelidir.”⁴⁰⁸ Ayetleriyle açıklanmıştır.

Kusurlu olan hayvanların ve fahişelerin kazancının da Rabbe sunulamayacağı şu ayetlerle beyan edilmektedir:

“Fuhuş yapan kadın ya da erkeğin kazancını adak olarak Tanrınız Rabbin Tapınağı’na götürmeyeceksiniz. İkisi de Tanrınız Rabbin gözünde iğrençtir.”⁴⁰⁹, “Sürüsünden adadığı erkek hayvan yerine Rabbe kusurlu hayvan kurban eden aldaticiya lanet olsun! ‘Çünkü ben büyük bir kralım’ diyor Her şeye egemen RAB ve uluslar adımdan korku duyacak.”⁴¹⁰

Rabbe sunulan kusurlu hayvanın Rab tarafından zaten kabul görmeyeceği de “Habil’in Tanrı’ya Kayın’dan daha iyi bir kurban sunması iman sayesinde oldu. İmanı sayesinde doğru biri olarak Tanrı’nın beğenisini kazandı. Çünkü Tanrı onun sunduğu adakları kabul etti. Nitekim Habil ölmüş olduğu halde, iman sayesinde hala konuşmaktadır.”⁴¹¹ Ayetindeki örnekle ortaya konuyor.

2.1.13. KURBAN

Allah’a yaklaşmak için fedakârlık nişanesi ve şükran ifadesi olmak üzere Müslüman akil, baliğ, hür, mukim ve kurban nisabına malik kişilerce kesilen özel hayvana verilen addır. Kurban bayramında bu şekilde hak rızası için kesilen kurban ‘udhiyye’, çoğulu; ‘Edahiy’ ve ‘Dehaya’. Bunu kesmeğe de ‘tadhiye’ denir. Kurban kesilen güne ‘yevmü’l-edha’ kurban bayramına da ‘İydü’l-Edha’ denir.⁴¹²

2.1.13.1. Kur’an-ı Kerim’de Kurban

Cahiliye dönemi Arap toplumunda kurban anlayışının nasıl olduğuna şöyle bir göz atacak olursak görürüz ki; İslam öncesi Arap toplumunda çocukların, köle ve esirlerin putlara kurban edilmesi âdetinin zayıf da olsa izlerine rastlanmakla birlikte yaygın olan, putlara hayvanların kurban edilmesi şeklindeydi. Cahiliye Arapları, belli zamanlarda putlara olan bağlılıklarını göstermek, onlara yakınlaşmak gayesiyle deve, sığır, koyun, ceylan gibi hayvanları keserek kanını onların üzerine döker, kurbanı parçalayıp bu dikili taşların üzerine bırakır, yırtıcı hayvanların ve kuşların yemesini beklerlerdi. Bu işlemler zaman zaman ölen kimsenin kabri başında da yapılırdı. Ayrıca yeni doğan çocuk için de Akika kurbanı kesilerek ziyafet verilirdi. İslam döneminde Cahiliye Araplarının kurban âdeti tevhit inancına aykırı öğelerden temizlenerek Hz. İbrahim’in sünnetine uygun biçimde ihya edilmiş ve sosyal işlevler

⁴⁰⁷ Mezmurlar 61/5.

⁴⁰⁸ Levililer 27/11-13.

⁴⁰⁹ Tesniye 23/18.

⁴¹⁰ Malaki 1/14.

⁴¹¹ İbranilere Mektup 11/4.

⁴¹² Erdoğan, a.g.e., 318.

de yüklenerek zenginleştirilmiştir. Putlar için hayvan kurban etme şirk, bu şekilde kesilen hayvanlar da murdar sayılmış, akîka kurbanı âdeti ana hatlarıyla İslam döneminde korunmuştur. Bu ibadet birçok fayda ve hikmetleri haizdir. Kurban ibadetinin yararı sadece sosyal dayanışma ve malî yardıma indirgenemeyeceği her ibadetin öz ve biçim olarak ayrı anlam ve hikmetleri bulunduğu için kurban yerine başka bir ibadetin ikame edilmesi, mesela kurbanın parasının dağıtılması, fakirlere gıda yardımı yapılması, namaz kılınip oruç tutulması caiz görülmez.” Kurbanın birçok çeşidi vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Adak Kurbanı: Dinen mükellef olmadığı halde kişinin Allah’a karşı böyle bir vaatte bulunarak üzerine vacip kıldığı kurbandır.

2. Tatavvu Kurbanı: Etinden yararlanma şartları yönüyle böyle bir adak olmaksızın kesilen kurbandır.

3. Akîka Kurbanı: Çocuğun doğumunun ilk günlerinde Allah’a bir şükran nişanesi olarak kesilen kurbandır.

4. Kabir Kurbanı: Ölen kimse adına kesilen kurbandır.

5. Şükür Kurbanı: Kıran ve Temettü haccı yapanların kestikleri kurbandır.

6. Ceza ve Keffaret Kurbanı: Hac ve umrede vacibin terki veya ihram yasağının ihlali halinde ceza olarak kesilmesi gereken kurbandır.⁴¹³

Kur’an-ı Kerim’e göre kurban ancak -şu ayette ifade edildiği şekliyle- Allah adına ve O’nun adı anılarak kesildiğinde meşru olur:

*“Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerlerine O’nun adını anarak kurban kesmeyi meşru kıldık.”*⁴¹⁴

Kur’an-ı Kerim’de putlar için hayvan kurban etme şirk, bu şekilde kesilen hayvanlar da şu ayetlerle murdar sayılmışlardır:

*“Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.”*⁴¹⁵ *“Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı....”*⁴¹⁶ *“Üzerine Allah’ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu büyük günahdır. Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız şüphesiz siz de Allah’a ortak koşanlar olursunuz.”*⁴¹⁷

Kur’an’da ayrıntısı verilmeksizin Hz. Âdem’in iki oğlunun Allah’a kurban takdim ettiklerinden söz edilir: *“Onlara, Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak*

⁴¹³ Ali Bardakoğlu, “Kurban”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 436-437.

⁴¹⁴ Hac 22/34.

⁴¹⁵ Bakara 2/173.

⁴¹⁶ Maide 5/ 3.

⁴¹⁷ Enam 6/121. Ayrıca bkz.: Enam 6/145; Nahl 16/115.

*anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), ‘Andolsun seni öldüreceğim’ dedi. Diğeri de ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder’” dedi.*⁴¹⁸

Kur'an-ı Kerim'de hac ibadeti esnasında kesilecek kurbanlarla ilgili şu hükümler yer alır:

“Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidiye gerekir. (Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah’tan korkun. Biliniz ki Allah’ın vereceği ceza ağırdır.”⁴¹⁹ “Bu nişanelerde sizin için belli bir süreye kadar faydalar vardır. Sonra bunlar Beyti Atik’te, Kâbe’de son bulurlar.”⁴²⁰ “Ey İnananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe’ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder). Yahut (avlanmanın cezası), fakirleri doyurmaktan ibaret bir keffarettir yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki (yasak av yapan) işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmiş i affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.”⁴²¹

Kur'an-ı Kerim'e göre kurbanın asıl gayesi *“Bu hayvanların ne etleri ve ne de kanları Allah’a ulaşacaktır. Allah’a ulaşacak olan ancak sizin O’nun için yaptığınız gösteriştten uzak amel ve ibadettir. Size doğru yolu gösterdiğinden, Allah’ı yüceltmeniz için onları böylece sizin buyruğunuza vermiştir. İyilik yapanları müjdele.”⁴²² “Onlara, Âdem’in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kabul edilmeyen, ‘And olsun seni öldüreceğim’ deyince, kardeşi: ‘Allah ancak sakınanların takdimmesini kabul eder’ demişti.”⁴²³ Ayetlerinde de belirtildiği üzere takvadır. Yüce Allah’ a karşı sorumluluk sahibi olmaktır.*

Bu ayetin nüzulünü İmam Kurtubî İbn Abbas’ın ‘Cahiliye döneminde insanlar kestikleri develerin kanlarını Beyt’e sürerlerdi, müslümanlar da aynı işi yapmak isteyince bu ayet nazil oldu.’ sözüyle belirtir. İbn İsa da bu konuda şöyle demektedir: Sizden Allah’a ulaşan kurbanların etlerini ve kanları değil sizin takvanızdır. Yani Allah yalnız kendi rızası doğrultusunda olan şeyleri kabul eder ve yalnızca bu doğrultuda yapılan ibadetleri mükâfatlandırır. “Ameller ancak niyetler ileldir” hadisi de bu manadadır.⁴²⁴

⁴¹⁸ Maide 5/ 27.

⁴¹⁹ Bakara 2/196.

⁴²⁰ Hac 22/33.

⁴²¹ Maide 5/95. Ayrıca bkz.: Maide 5/97; Hac 22/28; Fetih 48/25.

⁴²² Hac 22/37.

⁴²³ Maide 5/27.

⁴²⁴ Kurtubî, a.g.e., VI, 381.

Takvayı elde etmeye vesile olan kurbanı saygı/hürmet gösterilmesi gerektiği de “Ey iman edenler! Allah'ın işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere saygısızlık etmeyin....”⁴²⁵ Ayetinde beyan edilmiştir.

2.1.13.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kurban

Kurban bütün dinlerin ana temalarından birini teşkil eder. Kur'an-ı Kerim ilahî dinlerin hepsinde kurban hükmünün konulduğunu “Biz, her ümmete -(Kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını anınsınlar diye- kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, İlahınız, bir tek İlah'tır. Öyle ise, O'na teslim olun. O ihlâslı ve mütevazı insanları müjdele!”⁴²⁶ Ayetiyle bizlere bildirir.

Yahudilikte bazı hayvanların veya yiyeceklerin Tanrı'ya bağlılığın bir işareti olarak ve O'nun lütfunu kazanmak, affını sağlamak niyetiyle bir mezbaha üzerinde tamamen ya da kısmen yok edilmesinden ibaret olan kurban ibadetinin tarihi Hz. İbrahim'e kadar götürülmektedir. Onun döneminde sığır, davar, kumru, güvercin gibi hayvanlar şu ayetlerde olduğu gibi Tanrı'ya sunulurdu.⁴²⁷

“Nuh Rabbe bir sunak yaptı. Orada bütün temiz sayılan hayvanlarla kuşlardan yakmalık sunular sundu.”⁴²⁸ “Avram çadırını söktü, gidip Hebron'daki Mamre meşeliğine yerleşti. Orada RAB' be bir sunak yaptı.”⁴²⁹ “RAB, ‘Bana bir düve, bir keçi, bir de koç getir’ dedi, ‘Hepsi üçer yaşında olsun. Bir de kumruyla güvercin yavrusu getir.’ Avram hepsini getirdi, ortadan kesip parçaları birbirine karşı dizdi. Yalnız kuşları kesmedi. Leşlerin üzerine konan yırtıcı kuşları kovdu.”⁴³⁰ “İshak orada bir sunak yaparak Rabbe yakardı. Çadırını oraya kurdu. Köleleri de orada bir kuyu kazdı.”⁴³¹

Kurban Yahudilerce birçok amaçla ve birçok farklı adla adlandırılmıştır. Ahd-i Atik'te kurbanı ifade eden en kapsamlı terim İbranîcede ‘vermek’ anlamına gelen ‘manah’ fiilinden türetilmiş, ‘bir bağış veya vergi’ manasındaki ‘minha’dır. Bu kelime hububat takdimelerini, genel olarak kurbanı ve özellikle de hayvan kurbanlarını ifade etmek üzere kullanılmıştır. Kurban karşılığında kullanılan bir diğer terim, ‘yaklaştıran şey’ anlamına gelen ve kanlı kansız bütün takdimeler için kullanılan ‘gorban’ dır. Mezbah üzerinde tamamen yakılan takdime veya kurban çeşidini ifade etmek için kullanılan kelime İbranîcede ‘yükselmek’ manasındaki ‘olah’tır. ‘Kutsal kanı dökmek’ veya ‘boğazlanan şey’ anlamlarına gelen ‘zebah’ ise genellikle komünyon kurbanını ve bir hayvanı sırf etini yemek niyetiyle boğazlamayı ifade etmektedir. İbranîcede hem ‘günah’ hem de ‘günahı ortadan kaldıran dinî tören’ manasındaki ‘hattatı’ ile ‘suç’ ve ‘daha sonra kendisiyle bu suçun düzeltildiği vasıta’ manasındaki ‘asham’ kelimeleri ise keffaret düşüncesiyle sunulan kurbanlar için kullanılmaktadır.⁴³²

⁴²⁵ Maide 5/2.

⁴²⁶ Hac 22/ 34.

⁴²⁷ Güç, a.e. a.y., XXVI, 434.

⁴²⁸ Tekvin 8/20.

⁴²⁹ Tekvin 13/18.

⁴³⁰ Tekvin 15/9-11.

⁴³¹ Tekvin 26/25.

⁴³² Güç, a.e. a.y.

Kitab-ı Mukaddes'in, özellikle de Ahd-i Atik'in (Yahudilerin) üzerinde durmuş olduğu en önemli konu kurban konusudur. Şu ayetler hemen hemen İsrailoğullarının tüm peygamberlerinin kurban ibadetine çok önem verdiklerini, bu ibadeti hakkıyla yerine getirdiklerini ve kurban ibadetinin bu dindeki önemini gözler önüne sermektedir:

*"İsrail sahip olduğu her şeyle birlikte yola çıktı. Beer-Şeva'ya varınca, orada babası İshak'ın Tanrısı'na kurbanlar kesti."*⁴³³ *"İsrail ileri gelenleri seni dinleyecekler. Sonra birlikte Mısır Kralı'na gidip, 'İbranilerin Tanrısı RAB bizimle görüştü' diyeceksiniz, 'Şimdi izin ver, Tanrımız Rabbe kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım."*⁴³⁴ *"Musa'yla Harun, 'İbranilerin Tanrısı bizimle görüştü' diye yanıtladılar, 'İzin ver, Tanrımız Rabbe kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım. Yoksa bizi salgın hastalık ya da kılıçla cezalandırabilir."*⁴³⁵ *"Önceki gibi aynı sayıda kerpiç yapmalarını isteyin, kerpiç sayısını azaltmayın. Çünkü tembel insanlardır; bu yüzden, 'Gidelim, Tanrımıza kurban keselim' diye bağrışıyorlar."*⁴³⁶ *"Firavun, 'Tembelsiniz siz, tembel!' diye karşılık verdi, Bu yüzden 'Gidip Rabbe kurban keselim' diyorsunuz."*⁴³⁷ *"Firavun Musa'yla Harun'u çağırıp, 'Gidin, bu ülkede Tanrınıza kurban kesin' dedi."*⁴³⁸

Yahudilikte kurban uygulaması, Musa şeriatında uygun görülen hayvanları boğazlamak suretiyle sunulan kanlı kurbanlar ve çeşitli yiyecek, su ve şarap gibi içeceklerin takdim edilmesi şeklindeki kansız kurbanlar olmak üzere ikiye ayrılmalıdır. Kurbanlar günlük, haftalık, aylık, mevsimlik ve yıllık olarak sunulurdu.⁴³⁹

Daimî - hayvanları boğazlamak suretiyle sunulan kanlı kurbanlar şu ayetlerde ifade edildiği şekliyle her gün sabah akşam sunulan birer yıllık iki kuzudan ibaretti. Bunlar günlük olarak sunulan kurbanlardı.⁴⁴⁰

*"Düzenli olarak her gün sunağın üzerinde bir yaşında iki erkek kuzu sunacaksınız. Kuzunun birini sabah, öbürünü akşamüstü sunun. Kuzuyla birlikte dörtte bir hin (Yaklaşık 0,9 lt.) sıkma zeytinyağıyla yoğrulmuş onda bir efa (Yaklaşık 1,3 kg.) ince un ve dökmelik sunu olarak dörtte bir hin şarap sunacaksınız. Öbür kuzuyu akşamüstü, beni hoşnut eden koku, yakılan sunu olarak, sabahki gibi tahıl sunusu ve dökmelik sunuyla birlikte bana sunacaksınız. "Bu yakmalık sunu Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde, Rabbin huzurunda, kuşaklar boyu sürekli sunulacaktır. Musa'yla konuşmak için İsrail halkıyla orada buluşacağım."*⁴⁴¹

Haftalık kurban olarak sebt gününde yakılan takdimeden başka birer yıllık kusursuz iki erkek kuzu boğazlanırdı.⁴⁴² *"Şabat Günü bir yaşında kusursuz iki erkek kuzuyla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda iki efa (Yaklaşık 2,6 kg.) ince un ve onun dökmelik sunusunu sunacaksınız. Günlük yakmalık sunuyla*

⁴³³ Tekvin 46/1.

⁴³⁴ Çıkış 3/18.

⁴³⁵ Çıkış 5/3.

⁴³⁶ Çıkış 5/8.

⁴³⁷ Çıkış 5/17

⁴³⁸ Çıkış 8/25. Daha geniş bilgi için bkz.: Çıkış 10/25, 24/5; I.Samuel 1/21, 24-28, 6/15; II. Samuel 6/13; I. Krallar 1/9, 8/5; II. Tarihler 7/4-5, 11/16, 29/31; Ezra 7/17, Yunus 1/16.

⁴³⁹ Güç, a.e. a.y., XXVI/435.

⁴⁴⁰ Güç, a.e., a.y.

⁴⁴¹ Çıkış 29/1-4. Daha geniş bilgi için bkz.: Sayılar 28/1-8.

⁴⁴² Güç, a.e., a.y.

dökmelik sunusu dışında, her Şabat Günü sunulan yakmalık sunu budur.”⁴⁴³ “Her boğayla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda üç efa, koçla onda iki efa, her kuzuyla onda bir efa ince un sunacaksınız.”⁴⁴⁴

Aylık kurban niyetiyle her kameri ayın ilk gününde iki genç boğa, bir koç, birer yıllık kusursuz yedi erkek kuzu, ayrıca suç takdimesi olarak ‘yeni ay bayramı kurbanı’ adı verilen bir ergeç sunulurdu.⁴⁴⁵

“Her ayın ilk günü, Rabbe yakmalık sunu olarak iki boğa, bir koç ve bir yaşında kusursuz yedi erkek kuzu sunacaksınız. Her boğayla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda üç efa (Yaklaşık 3,9 kg.) ince un; koçla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda iki efa ince un. Her kuzuyla da tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda bir efa ince un sunacaksınız. Bu, Rabbi hoşnut eden koku, yakılan sunu ve yakmalık sunu olacaktır. Her boğayla dökmelik sunu olarak yarım hin (Yaklaşık 1,8 lt.), koçla üçte bir hin (Yaklaşık 1,2 lt.), her kuzuyla dörtte bir hin (Yaklaşık 0,9 lt.) şarap sunacaksınız. Yıl boyunca her Yeni Ay’da yapılacak yakmalık sunu budur. Günlük yakmalık sunuyla dökmelik sunusu dışında, Rabbe günah sunusu olarak bir teke sunulacak.”⁴⁴⁶

Yıllık kurbanlar arasında, senenin belirli zamanlarında kutlanan bayram günlerinde takdim edilen kurbanların ayrı bir yeri vardır. İsrailoğulları Mısır bölgesindeki esaretlerinden kurtarılışının anısına şu ayetler gereği kutlanan Fısıh (Pesah) bayramında bir ibadet olarak kurban zikredildiği şekliyle yerine getirilirdi:⁴⁴⁷

“O gece Mısır’dan geçeceğim. Hem insanların hem de hayvanların bütün ilk doğanlarını öldüreğim. Mısır’ın bütün ilahlarını yargılayacağım. Ben Rabbi m. Bulunduğunuz evlerin üzerindeki kan sizin için belirti olacak. Kanı görünce üzerinizden geçeceğim. Mısır’ı cezalandırırken ölüm saçan size hiçbir zarar vermeyecek. “Bu geçiş olayı Fısıh Bayramı olarak kutlanmaktadır. Fısıh sözcüğü ‘Geçmek’ anlamına gelir.” Bu gün sizin için anma günü olacak. Bu günü Rabbin bayramı olarak kutlayacaksınız. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürekli bir kural olarak bu günü kutlayacaksınız.”⁴⁴⁸ “RAB Mısır’da Musa’yla Harun’a, ‘Bu ay sizin için ilk ay, yılın ilk ayı olacak’ dedi, Bütün İsrail topluluğuna bildirin: Bu ayın onunda herkes ailesine göre kendi ev halkına birer kuzu, eğer bir kuzu bir aileye çok geliyorsa, aile bireylerinin sayısı ve herkesin yiyeceği miktar hesaplanacak ve aile kuzuyu en yakın komşusuyla paylaşabilecek. Koyun ya da keçilerden seçeceğiniz hayvan kusursuz, erkek ve bir yaşında olmalı. Ayın on dördüne kadar ona bakacaksınız. O akşamüstü bütün İsrail topluluğu hayvanları boğazlayacak. Hayvanın kanını alıp, etin yeneceği evin yan ve üst kapı sövelerine sürecekle. O gece ateşte kızartılmış et mayasız ekmek ve acı otlarla yenmelidir. Eti çiğ veya haşlanmış olarak değil, başı, bacakları, bağırsakları ve içkembesiyle birlikte kızartarak yiyeceksiniz.”⁴⁴⁹

⁴⁴³ Sayılar 28/9-10.

⁴⁴⁴ Sayılar, 28/20-21.

⁴⁴⁵ Güç, a.e. a.y.

⁴⁴⁶ Sayılar 28/11-15.

⁴⁴⁷ Güç, a.e. a.y.

⁴⁴⁸ Çıkış 12/12-14.

⁴⁴⁹ Çıkış 12/1-19, 21-24, 43-49. Daha geniş bilgi için bkz.: Tesniye 16/2-7; II. Tarihler 35/1, 6-13, 15.

Fışh'ın ikinci gecesinden itibaren ellinci güne kadar kutlanan ilk mahsul bayramında çeşitli ziraî ürünlerin turfandası sunulur, bir yıllık kusursuz erkek kuzu da kurban edilirdi.⁴⁵⁰

“RAB Musa’ya, ‘Bütün ilk doğanları bana adayın’ dedi, İsraililer arasında insan olsun, hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir.”⁴⁵¹ “Ürününüzü ve şıranızı sunmakta gecikmeyeceksiniz. İlk doğan oğullarınızı bana vereceksiniz.”⁴⁵² “Bütün ilk doğanlar benimdir; ister sığır, ister davar olsun, ilk doğan erkek hayvanlarınızın tümü bana aittir. İlk doğan sıpanın bedelini bir kuzuyla ödeyin. Bedelini ödemeyecekseniz, sıpanın boynunu kıracaksınız. Bütün ilk doğan oğullarınızın bedelini ödemelisiniz. Kimse huzuruma eli boş çıkmasın.”⁴⁵³

Takdimelerin yapıldığı bir diğer bayram da Roşşaşahan’ın ilk gününden itibaren on günlük tövbe zamanının sonundaki keffaret günüdür (Yom Kipur). Öte yandan Yahova’nın İsrailoğullarından istediği başka takdime çeşitleri de vardı.⁴⁵⁴

Onlar da şu şekilde açıklanmıştır:

“RAB Musa’ya şöyle dedi: İsraililere söyle, bana armağan getirsinler. Gönülden veren herkesin armağanını alın. Onlardan alacağınız armağanlar şunlardır: Altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı, kandil için zeytinyağı, mesh yağıyla güzel kokulu buhur için baharat, baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşlar.”⁴⁵⁵ “Musa bütün İsrail topluluğuna seslenerek şöyle dedi: Rabbin buyruğu şudur: Aranızda armağanlar toplayıp Rabbe sunacaksınız. İstekli olan herkes Rabbe altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı armağan etsin. Kandil için zeytinyağı; mesh yağı ve güzel kokulu buhur için baharat; baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşları getirsin.”⁴⁵⁶

Nitekim Tevrat’ta belirtildiğine göre Hz. Musa zamanında İsrail oğullarından bir de sağlam, kusursuz, üzerine hiç boyunduruk binmemiş inek kurban etmeleri istenmiş ve bu kurbanla ilgili işlem ve usuller ayrıntılı olarak şu şekilde bildirilmiştir:

“RAB Musa’yla Harun’a şöyle dedi: Rabbin buyurduğu yasanın kuralı şudur: İsraililere size kusursuz, özürsüz, boyunduruk takmamış kızıl bir inek getirmelerini söyleyin. İnek Kâhin Elazar’a verilsin; ordugâhın dışına çıkarılıp onun önünde kesilecek. Kâhin Elazar parmağıyla kanından alıp yedi kez Buluşma Çadırı’nın önüne doğru serpecek. Sonra Elazar’ın gözü önünde inek, derisi, eti, kanı ve gübresiyle birlikte yakılacak. Kâhin biraz sedir ağacı, mercanköşk otu ve kırmızı iplik alıp yanmakta olan ineğin üzerine atacak. Sonra giysilerini yıkayacak, yıkanacak. Ancak o zaman ordugâha girebilir. Ama akşama dek kirli sayılacaktır. İneği yakan kişi de giysilerini yıkayacak, yıkanacak. O da akşama dek kirli sayılacak. Temiz sayılan bir kişi ineğin külünü toplayıp ordugâhın dışında temiz sayılan bir yere koyacak. İsrail topluluğu temizlenme suyu için bu külü saklayacak; bu,

⁴⁵⁰ Güç, a.e. a.y.

⁴⁵¹ Çıkış 13/1-2.

⁴⁵² Çıkış 22/29.

⁴⁵³ Çıkış 34/19-20.

⁴⁵⁴ Güç, a.e., a.y.

⁴⁵⁵ Çıkış 25/1-7.

⁴⁵⁶ Çıkış 35/ 4-9. Ayrıca bkz.: Çıkış 35/20-29, 36/3.

günahtan arınmak içindir. İneğin külünü toplayan adam giysilerini yıkayacak, akşama dek kirli sayılacak. Bu kural hem İsrailîler, hem de aralarında yaşayan yabancılar için kalıcı olacaktır."⁴⁵⁷

Kur'an-ı Kerim de bu konuya şu şekilde temas eder ve konuyla ilgili şunları kaydeder:

"‘Allah muhakkak bir sığır boğazlamanızı buyuruyor’ demişti; ‘Bizi alaya mı alıyorsun?’ dediklerinde de: ‘Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım’ dedi. ‘Rabbine bizim adımıza yalvar da onun mahiyetini bize bildirsın’ dediler, ‘O, onun ne pek kart, ne pek körpe, ikisi ortası bir sığır olduğunu söylüyor, size emrolunanı yapın’ dedi. ‘Rabbine bizim adımıza yalvar da ne renk olduğunu bize bildirsın’ dediler. ‘O, onun, bakanların içini açan parlak sarı renkli bir sığır olduğunu söylüyor’ dedi. ‘Rabbine bizim adımıza yalvar da, mahiyetini bize bildirsın, çünkü sığırlar, bizce, birbirine benzemektedir. Allah dilerse biz şüphesiz doğruyu bulmuş oluruz.’ dediler. Yeri sürüp, ekini sulayarak boyunduruk altında ezilmemiş, kusursuz, alacasız bir sığır olduğunu söylüyor’ dedi. ‘Şimdi gerçeği bildirdin’ deyip sığırı boğazladılar; az kalsın bunu yapmayacaklardı."⁴⁵⁸

Tevrat'ta kurbanın temiz ve eti yenilen hayvanlardan seçilmesi istenmiş bu kurbanla ilgili işlem ve usuller ayrıntılı olarak şu şekilde bildirilmiştir:

*"İsrail halkıyla konuş, onlara de ki, içinizden biri Rabbe sunu olarak bir hayvan sunacağı zaman, sığır ya da davar sunmalı. Eğer yakmalık sunu sığırsa, kusursuz ve erkek olmalı. Rabbin sunuyu kabul etmesi için onu Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde sunmalı. Elini yakmalık sununun başına koymalı. Sunu kişinin günahlarının bağışlanması için kabul edilecektir. Boğayı Rabbin önünde kesmeli. Harun soyundan gelen kâhinler boğanın kanını getirip Buluşma Çadırı'nın giriş bölümündeki sunağın her yanına dökecekler. Sonra kişi yakmalık sunuyu yüzüp parçalara ayırmalı. Kâhin Harun'un oğulları sunakta ateş yakıp üzerine odun dizecekler. Hayvanın başını, iç yağın, parçalarını sunakta yanan odunların üzerine yerleştirecekler. Kişi hayvanın içkembesini, bağırsaklarını ve ayaklarını yıkayacak. Kâhin de hepsini yakmalık sunu, yakılan sunu ve Rabbi hoşnut eden koku olarak sunağın üzerinde yakacaktır. Eğer kişi yakmalık sunu olarak davar, yani koyun ya da keçi sunmak istiyorsa, sunusu kusursuz ve erkek olmalı."*⁴⁵⁹ *"Eğer biri esenlik kurbanı olarak sığır sunmak istiyorsa, Rabbe erkek ya da dişi, kusursuz bir hayvan sunmalı. Elini sununun başına koyup onu Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde kesmeli. Harun soyundan gelen kâhinler kanı sunağın her yanına dökecekler."*⁴⁶⁰

Kurban edilecek hayvanlar kusursuz olmalıdır. Kusurlu hayvan kurban edenlerin kurbanlarının kendileri gibi iğrenç oldukları ve bunun onlardan asla kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Pek çok durumda hayvanın erkek olması istenmiş, şükür ve ilk mahsul takdimeleri gibi diğer durumlarda erkekle dişi arasında tercih kişiye bırakılmıştır. Kurban olarak sunulan hayvanların doğumdan itibaren yedi günden önce takdim edilmemesi anne ile yavrusunun aynı günde boğazlanmaması emredilmiştir. İlk doğanlar bir yıl içinde takdim edilmelidir. Pesah kuzusunda olduğu

⁴⁵⁷ Sayılar 19/1-10.

⁴⁵⁸ Bakara 2/67-71.

⁴⁵⁹ Levililer 1/1-10.

⁴⁶⁰ Levililer 3/1-2.

gibi yakılan takdimelerle günah ve şükran takdimelerinin bir yaşından daha fazla olması istenmiştir.⁴⁶¹

Bu konular şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır:

*“Koyun ya da keçilerden seçeceğiniz hayvan kusursuz, erkek ve bir yaşında olmalı.”*⁴⁶² *“Düzenli olarak her gün sunağın üzerinde bir yaşında iki erkek kuzu sunacaksınız.”*⁴⁶³ *“Tanrınız Rabbe herhangi bir özü, kusuru olan sığır ya da koyun kurban etmeyeceksiniz. Tanrınız RAB bundan tiksindir.”*⁴⁶⁴ *“Sonra İsrail halkına de ki, ‘Günah sunusu olarak bir teke, yakmalık sunu olarak da bir yaşında kusursuz bir buzağı ile bir kuzu alın.’*⁴⁶⁵ *“Demetin sallandığı gün, yakmalık sunu olarak Rabbe bir yaşında kusursuz bir erkek kuzu sunacaksınız.”*⁴⁶⁶

Ayrıca *“Ne var ki kral, ‘Olmaz!’ dedi, senden malını kesinlikle bir ücret karşılığında satın alacağım. Çünkü Tanrım Rabbe karşılığını ödemedi yakmalık sunular sunmam.”*⁴⁶⁷ Ayeti icabı kurbanın onu sunan kimsenin malı olması gerekir.

Kurbanın eti hakkında yapılacak işlem kurbanın takdim ediliş amacına göre değişiklik arz etmekteydi. Yakılmak üzere sunulan kurbanın eti tamamen mezbaha üzerinde yakılır, komünyon kurbanı kohenler, onu takdim eden ve yakınları tarafından yenirdi. Kurbanın kanı ve Tanrı’ya tahsis edilen yağının yenilmemesi ve bütün nesiller boyunca buna riayet edilmesi istenmiştir. Bu konular şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır:⁴⁶⁸

*“Hayvan yağı ve kan yemeyeceksiniz. Yaşadığınız her yerde kuşaklar boyunca bu kural hep geçerli olacak.”*⁴⁶⁹ *“Rabbe şükretmek için sunulan esenlik kurbanının eti, sununun sunulduğu gün yenecek, sabaha bırakılmayacak. Biri gönülden verilen bir sunu ya da dilediği adağı sunmak istiyorsa, kurbanın eti sununun sunulduğu gün yenecek, arta kalırsa ertesi güne bırakılabilecek. Ancak üçüncü güne bırakılan kurban eti yakılacak. Esenlik kurbanının eti üçüncü gün yenirse sunu kabul edilmeyecek, geçerli sayılmayacak. Çünkü et kirlenmiş sayılır ve her yiyen suçunun cezasını çekecektir. Kirli sayılan herhangi bir şeye dokunan et yenmemeli, yakılmalıdır. Öteki etlere gelince, temiz sayılan bir insan o etlerden yiyebilir. Ama biri kirli sayıldığı sürece Rabbe sunulan esenlik kurbanının etini yerse, halkın arasından atılacak. Ayrıca kirli sayılan herhangi bir şeye, insandan kaynaklanan bir kirliliğe, kirli bir hayvana ya da kirli ve iğrenç bir şeye dokunup da Rabbe sunulan esenlik kurbanının etinden yiyen biri halkın arasından atılacak. Yağ ve kan yenmemeli RAB Musa’ya şöyle dedi: İsrail halkına de ki, ‘İster sığır, ister koyun ya da keçi yağı olsun, hayvan yağı yemeyeceksiniz. Kendiliğinden ölen ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli.”*⁴⁷⁰ *“Yerli olsun, yabancı olsun ölü bulduğu ya da*

⁴⁶¹ Güç, a.e. a.y.

⁴⁶² Çıkış 12/5.

⁴⁶³ Çıkış 29/ 38.

⁴⁶⁴ Tesniye 17/1.

⁴⁶⁵ Levililer 9/3.

⁴⁶⁶ Levililer 23/12. Daha geniş bilgi için bkz.: Levililer 22/19-30; Tesniye 15/21; I.Samuel 15/15; Malaki 1/14; Mezmurlar 4/5, 50/23, 54/6, 107/21-22, 116/17; Süleyman’ın Meselleri 15/8, 21/27.

⁴⁶⁷ II. Samuel, 24/24.

⁴⁶⁸ Güç, a.e. a.y.

⁴⁶⁹ Levililer 3/17.

⁴⁷⁰ Levililer, 7/15-25.

yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın leşini yiyen herkes giysilerini yıkayacak, kendisi de yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Ancak bundan sonra temiz sayılacaktır. Eğer giysilerini yıkamaz ve yıkanmazsa suçunun cezasını çekecektir.”⁴⁷¹ “RAB Musa’ya şöyle dedi: Bir buzağı, kuzu ya da oğlak doğduğu zaman, yedi gün anasının yanında kalacaktır. Sekizinci günden itibaren yakılan sunu olarak Rabbe sunulabilir. Kabul edilecektir. İster inek, ister davar olsun, hayvanla yavrusunu aynı gün kesmeyeceksiniz. Rabbe şükran kurbanı sunduğunuz zaman, kabul edilecek biçimde eti aynı gün yenecek, sabaha bırakılmayacak. RAB benim.”⁴⁷²

Tevrat Hz. İsmail’in kurban edilmesi olayını Hz. İsmail’in yerine Hz. İshak’ı koyarak şu şekilde aktarır:

“Tanrı, ‘İshak’ı, sevdiğin biricik oğlunu al, Moriya bölgesine git’ dedi, ‘Orada sana göstereceğim bir dağda oğlunu yakmalık sunu olarak sun.’ İbrahim sabah erkenden kalktı, eşeğine palan vurdu. Yanına uşaklarından ikisini ve oğlu İshak’ı aldı. Yakmalık sunu için odun yardıktan sonra, Tanrı’nın kendisine belirttiği yere doğru yola çıktı. Üçüncü gün gideceği yeri uzaktan gördü. Uşaklarına, ‘Siz burada, eşeğin yanında kalın’ dedi, ‘Tapınmak için oğlumla birlikte oraya gidip döneceğiz.’ Yakmalık sunu için yardığı odunları oğlu İshak’a yükledi. Ateşi ve bıçağı kendisi aldı. Birlikte giderlerken İshak İbrahim’e, ‘Baba!’ dedi. İbrahim, ‘Evet, oğlum!’ diye yanıtladı. İshak, ‘Ateşle odun burada, ama yakmalık sunu kuzusu nerede?’ diye sordu. İbrahim, ‘Oğlum, yakmalık sunu için kuzuyu Tanrı kendisi sağlayacak’ dedi. İkisi birlikte yürümeye devam ettiler. Tanrı’nın kendisine belirttiği yere varınca İbrahim bir sunak yaptı, üzerine odun dizdi. Oğlu İshak’ı bağlayıp sunaktaki odunların üzerine yatırdı. Onu boğazlamak için uzanıp bıçağı aldı. Ama Rabbin meleği göklerden, ‘İbrahim, İbrahim!’ diye seslendi. İbrahim, ‘İşte buradayım!’ diye karşılık verdi. Melek, ‘Çocuğa dokunma’ dedi, ‘Ona hiçbir şey yapma. Şimdi Tanrı’dan korktuğunu anladım, biricik oğlunu benden esirgemedin.’ İbrahim çevresine bakınca, boynuzları sık çalılara takılmış bir koç gördü. Gidip koçu getirdi. Oğlunun yerine onu yakmalık sunu olarak sundu.”⁴⁷³ “Sonra dağda kurban kesip yakınlarını yemeğe çağırdı. Yemeği yiyip geceyi dağda geçirdiler.”⁴⁷⁴

Rab’dan başkası adına kurban kesenin ölüm cezasına çarptırılacağı, evde maya bulunduğu sürece kurban kesilmemesi gerektiği şöyle ifade edilmektedir:

“Rab’dan başka bir ilaha kurban kesen ölüm cezasına çarptırılacaktır.”⁴⁷⁵ “Evinizde maya bulunduğu sürece bana kurban kesmeyeceksiniz. Bayramda bana kurban edilen hayvanın yağı sabaha bırakılmamalı.”⁴⁷⁶ “Ülke halkıyla herhangi bir antlaşma yapmayın. Yoksa onlar başka ilahlara gönül verir, kurban keserken sizi de çağırırlar; siz de gider yersiniz.”⁴⁷⁷ “Evinizde maya bulunduğu sürece bana kurban kesmeyeceksiniz. Fısıh kurbanı sabaha bırakılmayacak.”⁴⁷⁸

⁴⁷¹ Levililer 17/15-16.

⁴⁷² Levililer 22/29-30.

⁴⁷³ Tekvin 22/2-13.

⁴⁷⁴ Tekvin 31/54.

⁴⁷⁵ Çıkış 22/20.

⁴⁷⁶ Çıkış 23/18.

⁴⁷⁷ Çıkış 34/15.

⁴⁷⁸ Çıkış 34/25. Bu konuda bkz.: Levililer 17/7; II. Krallar 17/36-37; Hezekiel 18/6.

Rabbin yasakladığı şeylerden birini yaparak suç işlemiş, suçlu bulunmuş günahkâr bir Yahudi'nin günah/günahlarına keffaret olarak yerine getirmesi gerekenler şu ayetlerde ayrıntılı olarak ele alınmıştır:

“İsrail halkına söyle: Biri buyruklarımdan birinde yasakladığım bir şeyi yapar, bilmeden günah işlerse; meshedilmiş kâhin günah işleyerek halkını da suçlu kılarsa, işlediği günahıtan ötürü Rabbe günah sunusu olarak kusursuz bir boğa sunmalı. Boğayı Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne, Rabbin önüne getirip elini onun başına koymalı ve Rabbin huzurunda onu kesmeli.”⁴⁷⁹ “Eğer bütün İsrail topluluğu bilmeden günah işler, Rabbin buyruklarından birinde yasaklanmış olanı yaparsa durum gözden kaçsa bile suçlu sayılır. İşlediği günah açığa çıkınca, topluluk günah sunusu olarak bir boğa sunmalı, onu Buluşma Çadırı'nın önüne getirmeli. Rabbin huzurunda topluluğun ileri gelenleri ellerini boğanın başına koyacak ve boğa Rabbin huzurunda kesilecek.”⁴⁸⁰ “İlk boğayı yaktığı gibi bunu da ordugâhın dışına çıkarıp yakacak. Topluluğun günah sunusudur bu.”⁴⁸¹

Yahudiler, sevinçli oldukları zaman ve günlerde de ‘esenlik kurbanı’ adıyla kurban keserlerdi. bu aynı zamanda Tanrı’ya teşekkürün başka bir ifadesidir. Bu kurbanı keserken uyulması gerekenler şöyle anlatılmıştır:

“RAB için esenlik kurbanı keseceğiniz zaman kabul edilecek biçimde kesin. Kurban eti, kestiğiniz gün ya da ertesi gün yenecek. Üçüncü güne kalan et yakılacak. Üçüncü gün yenirse iğrenç sayılır. Kabul olmayacaktır. Onu yiyen suçunun cezasını çekecektir. Çünkü Rabbin gözünde kutsal olanı bayağılaştırmıştır. Halkın arasından atılacaktır.”⁴⁸² “Kızlar, ‘Evet, ilerde’ diye karşılık verdiler, ‘Şimdi çabuk davranın. Kentimize bugün geldi. Çünkü halk bugün tapınma yerinde bir kurban sunacak. Kente girer girmez, yemek için tapınma yerine çıkmadan önce onu bulacaksınız. Kurbanı o kutsayacağı için, kendisi gelmeden halk yemek yemez. Çağrılı olanlar o geldikten sonra yemeye başlar. Şimdi gidin, onu hemen bulursunuz.”⁴⁸³ “Böylece bütün halk Gilgal’a gidip Rabbin önünde Saul’un kral olduğunu onayladı. Orada, Rabbin önünde esenlik kurbanları kestiler; Saul da bütün İsraililer de büyük bir sevinç yaşadılar.”⁴⁸⁴

Hız. İsa zamanındaki kurban uygulamalarına gelince bu uygulamalar Ahd-i Atik’e dayandırılmaktaysa da sonradan Hristiyanlıkta Hız. İsa’yı merkezileştiren farklı bir kurban anlayışı geliştirilmiştir. Kendisi de bir İsraili olan Hız. İsa dünyaya geldiğinde ailesi Yahudi şeriatına uyarak kurban sunmak için Yerusâlim’e gitmiş ve Hız. İsa’yı da götürmüştür: *“Musa’nın Yasası’na göre arınma günlerinin bitiminde Yusuf’la Meryem çocuğu Rabbe adamak için Yerusâlim’e götürdüler. Nitekim Rabbin Yasası’nda, ‘İlk doğan her erkek çocuk Rabbe adanmış sayılacak.’ diye yazılmıştır. Ayrıca Rabbin Yasası’nda buyrulduğu gibi, kurban olarak ‘bir çift kumru ya da iki güvercin yavrusu’ sunacaklardı.”⁴⁸⁵*

⁴⁷⁹ Levililer 4/2-4.

⁴⁸⁰ Levililer 4/13-15.

⁴⁸¹ Levililer 4/21. Ayrıca bkz.: Levililer 4/22-29.

⁴⁸² Levililer 19/5-8.

⁴⁸³ I.Samuel 9/12-13.

⁴⁸⁴ I.Samuel 11/15. Ayrıca bkz.: I. Krallar 8/62-63; II. Tarihler 30/22, 33/16-17; Mezmurlar 27/6.

⁴⁸⁵ Luka 2/22-24.

Hız. İsa, İsrailoğullarının kutladığı Pesah bayramlarına katılmıştır:

“İsa bütün bunları anlattıktan sonra öğrencilerine, ‘İki gün sonra Fısıh Bayramı olduğunu biliyorsunuz.’ dedi, İsanoglu çarmıha gerilmek üzere ele verilecek.”⁴⁸⁶ “Mayasız Ekmek Bayramı’nın ilk günü öğrenciler İsa’nın yanına gelerek, ‘Fısıh yemeğini yemen için nerede hazırlık yapmamızı istersin?’ diye sordular. İsa onlara, ‘Kente varıp o adamın evine gidin’ dedi. ‘Ona şöyle deyin: ‘Öğretmen diyor ki, zamanım yaklaştı. Fısıh Bayramı’nı, öğrencilerimle birlikte senin evinde kutlayacağım.’ Öğrenciler, İsa’nın buyruğunu yerine getirerek Fısıh yemeği için hazırlık yaptılar.”⁴⁸⁷

Öte yandan Hız. İsa, bir cüzamlıyı iyi ettikten sonra Musa şariatında belirtildiği üzere bir kurban kesmesini, *“Sonra İsa adama, ‘Sakin kimseye bir şey söyleme!’ dedi. ‘Git, kâhine görün ve cüzamdan temizlendiğini herkese kanıtlamak için Musa’nın buyurduğu sunuyu sun.”⁴⁸⁸* Ayetiyle dile getirmiş, ayrıca din kardeşiyle dargın olan birinin barıştıktan sonra takdimesini sunmasını şu şekilde istemiştir:

“Bu yüzden, sunakta adak sunarken kardeşinin sana karşı bir şikâyeti olduğunu anımsarsan, adağını orada, sunağın önünde bırak, git önce kardeşinle barış; sonra gelip adağını sun.”⁴⁸⁹

Hız. İsa’nın çarmıha gerilmesi ve diriltmesi inancının ardından Hristiyanlığın Yahudilikten ayrı bir din mahiyeti kazanmaya başladığı bilinmektedir. Nitekim Hristiyan geleneğinde Hız. İsa’nın havarileriyle yediği son akşam yemeğinde insanlar İçin döküldüğünden bahsettiği kanının Ahd-i Cedid olduğuna ve insanları Tanrı ile barıştırdığına şöylece inanılmıştır: *“İsa’nın kanı birçoklarının günahının bağışlanması için döküldü.”⁴⁹⁰ “İsa yemek sırasında eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve ‘Alın, bu benim bedenimdir.’ diyerek öğrencilerine verdi. Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine verdi. Hepsi bundan içti. “Bu benim kanım” dedi İsa, “Birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır.”⁴⁹¹ Ahd-i Atik’te Pesah’ın icrası sayılan bu yemeğin Hız. İsa’nın kendisini Baba’sına takdim ettiği bir ayın anlamına geldiği anlayışı benimsenmiştir.⁴⁹²*

İncillerdeki *“İsa’nın kanı birçoklarının günahının bağışlanması için döküldü.”⁴⁹³ “İsanoglu kendisine hizmet edilmeye değil, ancak hizmet etmeye ve birçokları için canını fide olarak vermeye geldi.”⁴⁹⁴ Ve Pavlus’un mektuplarındaki *“Günah için bir kurban.”⁴⁹⁵* Şeklindeki ifadeleri, Hız. İsa’yı insanlığı aslı günahtan kurtaran bir kurban, *“Günah bir insan aracılığıyla, ölüm de günah aracılığıyla dünyaya girdi. Böylece ölüm bütün insanlara yayıldı. Çünkü hepsi günah işledi. Kutsal Yasa’dan önce de dünyada günah vardı; ama yasa olmayınca günahın hesabı tutulmaz. Oysa ölüm Âdem’den Musa’ya dek, gelecek Kişi’nin örneği olan Âdem’in**

⁴⁸⁶ Matta 26/1-2.

⁴⁸⁷ Matta 26/17-19. Ayrıca bkz.: Markos 14/12-16.

⁴⁸⁸ Matta 8/4.

⁴⁸⁹ Matta 5/23-24.

⁴⁹⁰ Matta 26/26-28

⁴⁹¹ Markos 14/22-24.

⁴⁹² Güç, a.e. a.y.

⁴⁹³ Matta 26/26-28.

⁴⁹⁴ Markos 10/45.

⁴⁹⁵ İbranilere Mektup 10/12.

suçuna benzer bir günah işlememiş olanlar üzerinde de egemendi. Ne var ki, Tanrı'nın armağanı Âdem'in suçu gibi değildir. Çünkü bir kişinin suçu yüzünden birçokları öldüyse, Tanrı'nın lütfu ve bir tek adamın, yani İsa Mesih'in lütfuyla verilen bağış birçokları yararına daha da çoğaldı. Tanrı'nın bağışı o tek adamın günahının sonucu gibi değildir. Tek suçtan sonra verilen yargı mahkûmiyet getirdi; oysa birçok suçtan sonra verilen armağan aklanmayı sağladı. Çünkü ölüm bir tek adamın suçu yüzünden o tek adam aracılığıyla egemenlik sürdüysen, Tanrı'nın bol lütfunu ve aklanma bağışını alanların bir tek adam, yani İsa Mesih sayesinde yaşamda egemenlik sürecekleri çok daha kesindir. İşte, tek bir suçun bütün insanların mahkûmiyetine yol açtığı gibi, bir doğruluk eylemi de bütün insanlara yaşam veren aklanmayı sağladı. Çünkü bir adamın söz dinlemezliği yüzünden nasıl birçoğu günahkâr kılındıysa, bir adamın söz dinlemesiyle birçoğu da doğru kılınacaktır. Kutsal Yasa suç çoğalsın diye araya girdi; ama günahın çoğaldığı yerde Tanrı'nın lütfu daha da çoğaldı. Öyle ki, günah nasıl ölüm yoluyla egemenlik sürdüysen, Tanrı'nın lütfu da Rabbimiz İsa Mesih aracılığıyla sonsuz yaşam vermek üzere doğrulukla egemenlik sürsün.⁴⁹⁶ “Ölüm bir insan aracılığıyla geldiğine göre, ölümden diriliş de bir insan aracılığıyla gelir. Herkes nasıl Âdem'de ölüyorsa, herkes Mesih'te yaşama kavuşacak.”⁴⁹⁷ Olarak gören inanca esas teşkil etmiştir. Böylece Hristiyan ilahiyatında Hz. İsa'nın haç üzerindeki ölümünün tek başına yeterli ve diğer kurban sunma fiillerini faydasız kılan biricik kurban olduğu inancı kabul edilmiş, Hz. İsa, kendisi ilk ve son kurban olarak Ahd-i Atik'in kurban sistemini şu şekilde iptal etmiştir. “Bunun için Mesih dünyaya gelirken şöyle diyor: ‘Kurban ve sunu istemedin, ama bana bir beden hazırladın. Yakmalık sunudan ve günah sunusundan hoşnut olmadın. O zaman şöyle dedim: ‘Kutsal Yazı tomarında benim için yazıldığı gibi, senin isteğini yapmak üzere, Ey Tanrı, işte geldim.’ Mesih ilkin, ‘Kurban, sunu, yakmalık sunu, günah sunusu istemedin ve bunlardan hoşnut olmadın.’ dedi. Oysa bunlar Yasa'nın bir gereği olarak sunulur. Sonra, ‘Senin isteğini yapmak üzere işte geldim.’ dedi. Yani ikinciye geçerli kılmak için birinciye ortadan kaldırıyor. Tanrı'nın bu isteği uyarınca, İsa Mesih'in bedeninin ilk ve son kez sunulmasıyla kutsal kıldık.”^{498 499}

İncil'de Tevrat'a nazaran kurbanla ilgili ayetler sayıca çok azdır. İncil'deki bu konuyla ilgili ayetler şunlardır:

“Bunun üzerine Pavlus o dört kişiyi yanına aldı, ertesi gün onlarla birlikte arınma törenine katıldı. Sonra tapınağa girerek arınma günlerinin ne zaman tamamlanacağını, her birinin adına ne zaman kurban sunulacağını bildirdi.”⁵⁰⁰ “Her başkâhin sunular, kurbanlar sunmak için atanır. Bu nedenle bizim başkâhinimizin de sunacak bir şeyi olması gerekir.”⁵⁰¹ “Bu, şimdiki çağ için bir örnektir; sunulan kurbanlarla sunuların tapınan kişinin vicdanını yetkinleştiremediğini gösteriyor.”⁵⁰² “Aynı biçimde çadırın ve tapınmada kullanılan

⁴⁹⁶ Romalılara Mektup 5/12-21.

⁴⁹⁷ Korintlulara I. Mektup 15/21-22.

⁴⁹⁸ İbranilere Mektup 10/5-10.

⁴⁹⁹ Güç, a.e. a.y.

⁵⁰⁰ Resullerin İşleri 21/26.

⁵⁰¹ İbranilere Mektup 8/3.

⁵⁰² İbranilere Mektup 9/9.

bütün eşyaların üzerine kan serpti. Nitekim Kutsal Yasa uyarınca hemen her şey kanla temiz kılınır, kan dökülmeden bağışlama olmaz.”⁵⁰³

2.2. AİLE HUKUKU

2.2.1. NİKÂH VE MEHİR

Nikâh; cinsel ilişki, ergenlik, evlenmek manasına gelmektedir. Kasten mülk-i müt’ayı ifade eden bir akitir ve bu akitle eşler arasında bir takım haklar ve vazifeler doğar; birbirlerinden meşru surette yararlanmaları caiz olur.⁵⁰⁴

‘Mehr’in çoğulu ‘Mühür’ ve ‘Emhar’dır. Nikâh bedeli, ağırlık, kalın; kadının nikâh akdi ile hak kazandığı mal anlamına gelmektedir. Mehre; ecr, sadak, nihle, alaik, fariza, sadaka, ukr, hiba ve atiyye adları da verilmektedir.⁵⁰⁵

2.2.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Nikâh Ve Mehir

Evlenme karı koca arasında birlikte yaşamaya ve karşılıklı yardımlaşmaya imkân veren ve taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir. Evlenme akdi diğer akitlerden gerek yapılışı, gerek bu akde gelinceye kadar sürdürülen hazırlıklar, gerekse bu akdin geçerli olabilmesi için maddî ve şeklî hukuk açısından riayet edilmesi gereken şartlar bakımından ayrılmaktadır. Bu sözleşme her şeyden önce birbirleriyle evlenmeleri dinen ve hukuken mümkün olan bir kişi arasında ve iki şahit huzurunda yapılır. Şahitlerin mevcudiyeti bu sözleşmeye açıklık kazandırmak ve evlilik ilişkisini etrafa duyurmak hedefine yöneliktir. Bunun dışında evlilik için herhangi bir şekil şartı aranmamıştır. Bu yönüyle evlilik kilise hukukundaki evlenmelerden ayrılmaktadır. Kilise hukukunda nikâhlar ehliyet ve evlenme engeline yönelik şartlara ilave olarak mutlaka bir dinî mekanda yani kilisede ve yine görevli bir din adamı tarafından kıyılması gibi şartlar da içerir. Bütün diğer şartlar gerçekleşse bile bu son iki şartın yerine getirilmediği evlilikler geçerli değildir. Dolayısıyla bu tür evliliklerde eşlerin meşru olarak beraber yaşamaları mümkün olmadığı gibi, bu birleşmeler sonunda doğmuş çocukların nesebi de sahih değildir. Bu anlamda olmak üzere kilise hukukunda evlilik dinî bir sözleşmedir. İslam hukukunda evlilik Hristiyanlıktaki manasında dinî bir sözleşme sayılmaz. Bir diğer ifadeyle nikâhın mutlaka cami/mescit gibi bir dinî mekânda yapılması gerekmez. Bu gerekmediği gibi nikâhın mutlaka bir din adamı tarafından kıyılması da gerekmez. Esasen İslam’da -Hristiyanlıkta olduğu gibi- din adamı sınıfı da yoktur. Bu bakımdan yeterli şartları taşıyan ve tarafların iradelerinin bulunduğu her türlü evlilik kim tarafından yapılırsa yapılsın geçerlidir. İslam hukukunun klasik doktrinine göre evlenmenin bir din adamı huzurunda yapılması şart olmadığı gibi resmî bir memur önünde yapılması da dinen gerekli değildir.⁵⁰⁶

İslam dini Müslümanların evlenip yuva kurmalarına büyük önem verir. Bu manada Kur’an-ı Kerim’de evliliği teşvik ve faziletini beyan mahiyetinde şöyle buyrulmuştur:

“Size onlar sayesinde veya onlarla huzur ve sükûnete ermeniz için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet halk etmesi O’nun

⁵⁰³ İbranilere Mektup 9/21-22. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İbranilere Mektup 10/1-4, 26-27, 13/15-16.

⁵⁰⁴ Erdoğan, a.g.e., 546.

⁵⁰⁵ Erdoğan, a.g.e., 356.

⁵⁰⁶ Apaydın vd., a.g.e., II, 199-200.

kudretinin alametlerindendir. Bunda düşünen bir topluluk için işaretler vardır”⁵⁰⁷
“Allah size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder. Size temiz şeylerden rızık verir. Öyleyken batıla inanıyorlar ve Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?”⁵⁰⁸

Bütün bunlar İslam’ın genel yaklaşımının kadınla erkeğin birbirinden uzak durması değil, Allah tarafından konulan sınırlar çerçevesinde bir arada yaşaması olduğunu göstermektedir. Allah tarafından konulan sınırlar derken meşru bir nikâh ilişkisi kastedilmektedir. Bu yönüyle İslam dini mümkün olduğunca kadınlardan uzak durmayı ve bekâr kalmayı öğütleyen ve ruhbanlığı en büyük dindarlık olarak takdim eden Hıristiyanlıktan ayrılmaktadır. Allah (c.c.) yukarıda mealî verilen ayet-i kerime’de kadın ve erkeğin birbiri için yaratıldığını ve bu tür bir yaratılışın Allah’ın kullarına bir lütfu olduğunu bildirmektedir. Bu kadın ve erkeğin birbirinden uzak olmasının değil sağlıklı ve temiz bir zeminde beraber olmasının fıtrata daha uygun olduğunu göstermektedir. Bu en güzel şekilde evlenme ile mümkün olmaktadır. Ayrıca toplumsal ahlakın korunmasında da kadın-erkek ilişkilerinin bir evlilik zeminine dayanmasının büyük önemi vardır.⁵⁰⁹

Onca fazilet ve bereketine rağmen herkesin evlenmeye gücü yetmeyebilir. Bu durumda olanlara Allah (c.c.) şu öğütlerde bulunmaktadır:

“İçinizdeki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler, Allah onları lütfü ile zenginleştirir. Allah lütfü bol olandır, bilendir.”⁵¹⁰ *“Evlenemeyenler, Allah kendilerini lütfü ile zenginleştirene kadar iffetli davransınlar. Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek isteyenlerin, onlarda bir iyilik görürseniz, bedel vermelerini kabul edin. Onlara Allah’ın size verdiği maldan verin. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa bilsin ki Allah hiç şüphesiz onu değil zorlanan kadınları bağışlar ve merhamet eder.”⁵¹¹*

Allah (c.c.) Kitabı’nda kendileriyle evlenilmesi helal olmayan kadınları şöyle beyan etmektedir:

“Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, geçmişte olanlar artık geçmiştir çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, ne kötü yoldu! Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur, öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek, -geçmişte olanlar artık geçmiştir- size haram kılındı. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder. Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Maliki bulunduğunuz cariyeler müstesna, bunlar, Allah’ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir. Bunlardan başkasını, zinadan kaçınıp, iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin; kararlaştırılandan

⁵⁰⁷ Rum 30/21.

⁵⁰⁸ Nahl 16/72.

⁵⁰⁹ Apaydın vd., a.g.e., II, 199.

⁵¹⁰ Nur 24/32.

⁵¹¹ Secde 4/32-33.

başka, karşılıklı hoşnut olduğunuz hususta size bir sorumluluk yoktur. Allah Bilendir, Hakimdir.”⁵¹²

Yetim kızların nikâhına gelince Allah (c.c.), Müslümanların bu konuda daha hassas davranmalarını ve takva yolunu seçmelerini tavsiye ederek şöyle buyurmaktadır:

*“Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz; şayet, aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz ile yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur.”*⁵¹³ *“Kadınlar hakkında senden fetva isterler, de ki: Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermeyip kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitap’ta size okunandır. Ne iyilik yaparsanız Allah onu şüphesiz bilir.”*⁵¹⁴

*“Allah’ın nimet verdiği ve senin de nimetlendirdiğin kimseye: ‘Eşini bırakma, Allah’tan sakın’ diyor, Allah’ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun; oysa Allah’tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik ki evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda müminlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah’ın buyruğu yerine gelecektir.”*⁵¹⁵ Ayetine göre kişinin evlatlığıyla evlenmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Zira bir kimsenin evlatlığı onun öz çocuğu değildir.

İddet bekleyen bir kadını nikâhlamanın usulünü Kur’an-ı Kerim şu şekilde açıklamaktadır:

*“Böyle kadınlara kapalı bir şekilde evlenme teklif etmenizde veya içinizden onlarla evlenmeyi geçirmenizde size sorumluluk yoktur. Allah onları anacağınızı bilir. Sakın meşru sözler dışında onlarla gizlice sözleşmeyin, müddet sona erene kadar nikâh akdine kalkışmayın. İçinizde olanı Allah’ın bildiğini bilin de O’ndan çekinin. Allah’ın bağışlayan ve Halim olduğunu bilin.”*⁵¹⁶

İslam’a göre bir erkek için karısını boşadıktan sonra, iddet henüz bitmeden, onu incitmek ve üzme için tekrar bir fırsat elde etmek üzere, onunla tekrar birleşmesi doğru değildir. Eğer koca gerçekten tekrar karısıyla birleşmek isterse ona iyi davranma niyetiyle onunla tekrar birleşmelidir. Aksi takdirde en iyi şey onu güzellikle bırakmak olacaktır. Bir erkeğin kadını üçüncü defa boşaması halinde ise kadının o erkekle tekrar birleşmesi için başka bir erkekle evlenip tekrar boşanması halinde olabilecek bir şeydir. Bu hususta Allah’ın hükmü şöyledir:

“Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah’a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler. Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün derecesi vardır. Allah güçlüdür.

⁵¹² Nisa 4/22-24.

⁵¹³ Nisa 4/3.

⁵¹⁴ Nisa 4/127.

⁵¹⁵ Ahzab 33/37.

⁵¹⁶ Bakara 2/235.

Hakim'dir.”⁵¹⁷ “Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah'ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah'ın açıkladığı yasalardır. Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın; böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur. Allah'ın ayetlerini de alaya almayın; Allah'ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitap ve hikmeti anın, Allah'tan sakının, Allah'ın her şeyi bildiğini bilin. Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ermişse, kocaları ile birbirleriyle güzellikle anlaşmışlarsa evlenmelerine engel olmayın. İçinizden Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse bundan ibret alır. Bu sizin için daha nezih ve daha paktır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”⁵¹⁸

“Bugün, size temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitap verilenlerin hür ve iffetli kadınları -zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helaldir. Kim imanı inkâr ederse, şüphesiz amelleri boşa gider. O, ahirette de kaybedenlerdendir.”⁵¹⁹ Ayeti gereği Müslümanlarla Ehl-i kitabın yemekleri karşılıklı olarak birbirlerine helal kılınmıştır. Evlenme konusuna gelince alimlerin çoğunluğuna göre Müslüman erkeklerin Müslüman veya Ehl-i Kitap kadınlarıyla evlenmelerine izin verildiği halde, Müslüman kadınların Ehl-i Kitap erkekleriyle evlenmelerine İttifakla izin verilmemiştir.⁵²⁰

Bu ayete göre Müslümanların kestikleri etler kitap ehline, onların kestikleri hayvanların etleri de Müslümanlara helaldir. Kesilen hayvanın eti konusunda hüküm böyle iken kitap ehlinin kadınlarıyla evlenme konusunda kitap ehli kadınlarla evlenmenin helal olması hükmü yalnız Müslüman erkeğe has bir hükümdür. Müslüman bir kadın ise kitap ehli bir kadınla asla evlenemez.⁵²¹

Kurtubi, bu ayetteki “İffetli kadınlar” ifadesi hususunda ilim adamlarının görüşlerini şöyle sıralamıştır:

İbn Abbas'a göre bu emir dar-ı harpteki kitap ehli kadınlar hakkında değil, antlaşmalı olan kitap ehli kadınları hakkındadır. Dolayısıyla bu ayet hususilik arzeder.

Başkalarına göre ise bu ayet hususi değil umumidir. Dolayısıyla kadın ister zımni olsun, ister harbi olsun nikâhlanması caizdir,

Şa'bî'ye göre de bundan kasıt, kadının iffetini koruması, zina etmemesi ve cünüplükten yıkanmasıdır.

Mücahid'e göre de bu ayetten kasıt, hür olan kadınlardır.⁵²²

⁵¹⁷ Bakara 2/228.

⁵¹⁸ Bakara 2/230-232.

⁵¹⁹ Maide 5/5.

⁵²⁰ Karaman vd., a.g.e., II, 176-177.

⁵²¹ Sabunî, a.g.e., I, 383.

⁵²² Kurtubî, a.g.e., III, 452.

Netice itibariyle Yahudi ve Hristiyan kadınlarla evlenilebilir. Buna mukabil müslüman bir kadının gayri müslim bir erkekle isterse bu erkek Ehl-i Kitap olsun evlenmesi dinen mümkün değildir. İslam hukukçuları bu konudaki görüşlerinin Maide suresinin 5. ve Mümteherine sûresinin 10. ayetlerine dayandırmaktadırlar. İslam hukukçularının bu ayetleri gayri müslim erkeklerle evlenmeyi yasaklayacak biçimde yorumlamaları, Ehl-i Kitap da olsa başka bir din mensubuyla evlenmenin kadının ve doğacak çocuklarının dinini menfi olarak etkilemesi endişesine dayanmaktadır. Ancak tabiatıyla bu engeller geçicidir. Gerek erkeğin gerekse kadının müslüman olarak bu engelleri bertaraf etme imkânı her zaman vardır.⁵²³

Müşriklerin kadınlarıyla evlenmeye gelince Kur-an-ı Kerim, bunu şiddetle yasaklar. Onları ateşin davetçileri olarak görür. Kur-an-ı Kerim, Ehl-i Kitap kadınlarına gösterdiği esnekliği müşrik kadınlarına göstermez. Bu konudaki hükmünü şöyle beyan eder:

*“Allah’a eş koşan kadınlarla onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin. İnanan bir cariye, hoşunuza gitse de ortak koşan bir kadından daha iyidir. İman edinceye kadar, ortak koşan erkeklerle mümin kadınları evlendirmeyin. İnanan bir köle, hoşunuza gitmiş olsa da, Allah’a ortak koşan bir erkekten daha iyidir. İşte onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle cennete ve mağfirete çağırır ve insanlara ibret alsınlar diye ayetlerini açıklar.”*⁵²⁴

Kur-an-ı Kerim, bir ailenin oluşumunu önemser ve tarafların bir araya gelmeden önce her yönüyle denk olmalarını esas alır. Bu konuda zaniyi, bir zaniye veya putpereste denk tutmuş, müminlere ise bunu yasaklamıştır. İyiyi iyiye, kötüyü de kötüye uygun bulmuş, denk tutmuş ve bu durumu şu veciz ifadelerle aktarmıştır:

*“Zina eden erkek, ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da, ancak zina eden veya putperest olan bir erkek evlenebilir. Bu, müminlere yasak edilmiştir.”*⁵²⁵ *“Kötü kadınlar kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar. İyi kadınlar iyi erkeklerle, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar. İşte bunlara mağfiret ve cömertçe verilmiş rızık vardır.”*⁵²⁶

İslam hukuku literatüründe ‘kefaet’ terimiyle ifade edilen denklik ile evlenecek eşler arasında dinî, iktisadî ve sosyal bakımdan bir denkliğin olması kastedilir. Burada esas itibariyle erkeğin kadına denk olması aranmaktadır.⁵²⁷

Evliliklerdeki mihr uygulamasına gelecek olursak, bunun muhtelif din ve kültürlerde oldukça eski bir geçmişi vardır. Bu uygulamanın bilhassa ilk şekilleri nikâh akdinin satım akdine benzer özellikler taşıdığını, çeşitli isimler altında yapılan ödemenin de satış bedeli olarak kabul edildiğini düşündürmektedir. Zaman içinde uygulama nikâhı satım akdi, yapılan ödemeyi de satış bedeli olmaktan çıkarmış, ailelerin birbirine yakınlaşmasını sağlayan hediyeleşmeye veya kadın için ekonomik ve sosyal bir güvenceye dönüştürmüştür.⁵²⁸

⁵²³ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 217.

⁵²⁴ Bakara 2/221. Bu konuda bkz.: Mümteherine 60/10-11.

⁵²⁵ Nur 24/3.

⁵²⁶ Nur 24/26.

⁵²⁷ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 214.

⁵²⁸ Mehmet Akif Aydın, “Nikah”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXVIII, 389.

Kur'an-ı Kerim'de kendileriyle evlenilen kadınlara mehirlerinin verilmesi gerektiği şu ayetlerle belirtilmiş, hadislerde de mihrle ilgili fikhî hükümlerin ayrıntıları yer almış, ayrıca evlenmeyi zorlaştıracak tarzda mihr miktarında aşırıya kaçılmaması öğütlenmiştir:

*“Eğer onlara mihr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin, bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işlediklerinizi görür. Nikâhtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mihr tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mihr zorunluluğu yoktur. Bu durumda onlara mut'a (hediye cinsinden bir şeyler) verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir mut'a vermek iyiler için bir borçtur.”*⁵²⁹ *“Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mihrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yiyin.”*⁵³⁰

Allah (c.c.), bir kişinin eşini boşaması durumunda eşine vermiş olduğu mihrin almasının uygun olmadığını, böyle bir davranışa yeltenilmemesi gerektiğini, zira böyle bir davranışın haram olduğunu açıklama maksadıyla şöyle buyurmaktadır:

*“Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır. İkisi Allah'ın yasalarını koruyamamaktan korkmadıkça kadınlara verdiklerinizden (mihrden) bir şey almanız size helal değildir. Eğer Allah'ın yasalarını ikisi koruyamayacaklar diye korkarsanız, o zaman kadının fidye vermesinde (mihrinden vazgeçerse) ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah'ın yasalarıdır, onları bozmayın. Allah'ın yasalarını bozanlar ancak zalimlerdir.”*⁵³¹ *“Ey İnananlar! Kadınlara zorla mirasçı olmaya kalkmanız size helal değildir. Apaçık hayâsızlık etmedikçe onlara verdiğinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onları sıkıştırmayın. Onlarla güzellikle geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, sabredin. Hoşlanmadığınız bir şeyi Allah çok hayırlı kılmış olabilir. Bir eşin yerine başka bir eşi almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın. İftira ederek ve apaçık günaha girerek ona verdiğinizizi geri alır mısınız? Nasıl alırsınız ki, siz birbirinize katılmıştınız ve onlar sizden sağlam teminat almışlardı.”*⁵³²

Yukarıdaki iki ayette anlatılan durum, kendileriyle cinsel ilişkiye girilmiş daha sonra boşanma söz konusu olmuş kadınların mihrleriyle ilgilidir. Kendisiyle böyle bir ilişkiye girilmemiş kadınların mihrlerine gelince onlara verilmiş olan mihrin yarısının alınabileceği belirtilmekle beraber mihrin tamamını bağışlamanın Allah'tan sakınmaya daha uygun bir hareket tarzı olduğu şu ayetle beyan edilmektedir:

*“Eğer onlara mihr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin. Bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işlediklerinizi görür.”*⁵³³

⁵²⁹ Bakara 2/236-237.

⁵³⁰ Nisa 4/4. Daha geniş bilgi için bkz.: Nisa 4/24-25; Maide 5/5.

⁵³¹ Bakara 2/229.

⁵³² Nisa 4/19-21.

⁵³³ Bakara 2/237.

Görüldüğü üzere kadın gerçek hukukuna Yahudilik ve Hristiyanlığa nispetle en mükemmel şekilde İslamiyet’le kavuşmuştur.⁵³⁴

2.2.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te Nikâh Ve Mihr

Kitab-ı Mukaddes de Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi aile kurumuna gereken ehemmiyet ve hassasiyeti göstermiş, aileyi toplumun temeli ve toplumdaki ahlaksızlığa set çekecek büyük kurumlardan biri olarak görmüştür. Bu ahlaksızlıkları iğrenç kabul etmiştir. Bu yüzden bu tür iğrençlikleri engellemek amacıyla çok katı önlemlere başvurmuştur. Kitab-ı Mukaddes’in dikkatleri bu yöne çeken ayetleri şu şekildedir:

*“Kızını fahişeliğe sürükleyip rezil etme. Yoksa fahişelik yayılır ve ülke ahlaksızlıkla dolup taşar.”*⁵³⁵ *“Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabbin gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin. Yeni evli bir adam savaşa gitmeyecek, ona herhangi bir görev verilmeyecek. Bir yıl özgürce evinde kalıp karısını mutlu edecek.”*⁵³⁶ *“...Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail’de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız.”*⁵³⁷

Yahudi hukukunda evlenecek kızın ailesine ‘mohar’ adı altında bir ödeme yapılmaktadır. Yapılan bu ödeme Yahudi hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Mohar ödemeye gücü yetmeyenler, evleneceği kızın ailesine belli bir süre hizmet ederek bu yükümlülüğü yerine getirirdi. Nitekim Hz. Musa, kızıyla evlenebilmek için kayınpederine sekiz yıl hizmet etmek zorunda kalmıştı. *“Musa Reuel’in yanında kalmayı kabul etti. Reuel de kızı Sippora’yı onunla evlendirdi.”*^{538 539}

Kur’an-ı Kerim’de ise bu olay şöyle anlatılmaktadır:

*“(Şuayb’in) iki kızından biri: ‘Babacığım! Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır,’ dedi. (Şuayb) dedi ki: ‘Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendindendir; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın.’ Musa şöyle cevap verdi: Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.”*⁵⁴⁰

Hz. Yakup için de Kitab-ı Mukaddes’te bu konuda şu ayet bulunmaktadır:

*“Yakup Rahel’e aşıktı. Lavan’a, ‘Küçük kızın Rahel için sana yedi yıl hizmet ederim’ dedi. Lavan, ‘Onu sana vermek başkasına vermekten daha iyidir’ dedi, ‘Yanımda kal.’ Yakup Rahel için yedi yıl çalıştı. Rahel’i sevdiği için, yedi yıl ona birkaç gün gibi geldi.”*⁵⁴¹

Başlık parası olarak adlandırabileceğimiz ‘Mohar’ı her Yahudi ödeme durumundadır. Öyle ki bir kızla yatmak suretiyle onu aldatan biri, normal şartlarda

⁵³⁴ Cilacı, a.g.e., 122.

⁵³⁵ Levililer 19/29.

⁵³⁶ Tesniye 24/4-5.

⁵³⁷ Tesniye 22/24.

⁵³⁸ Çıkış 2/21.

⁵³⁹ Mehmet Akif Aydın, “Mehir”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXVIII, 389.

⁵⁴⁰ Kasas 28/26-28.

⁵⁴¹ Tekvin 29/18-20.

Mohar'ı ödeyip kızla evlenmelidir. Fakat kızın babasının kızını ona vermeyi reddetmesi durumunda da durum değişmemekte, örf'e göre ödenmesi gereken miktar neyse o miktar yine ödenmelidir. Bu durum Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılmaktadır:

*“Eğer biri nişanlı olmayan bir kızı aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Babası kızını ona vermeyi reddederse, adam normal başlık parası neyse onu ödemelidir.”*⁵⁴²

Kızını cariye olarak satmak isteyen babanın durumu da Kitab-ı Mukaddes'te şu şekilde geçmektedir:

*“Eğer bir adam kızını cariye olarak satarsa, kız erkek köleler gibi özgür bırakılmayacak. Efendisi kızla nişanlanır, sonra kızdan hoşlanmazsa, kızın geri alınmasına izin vermelidir. Kızı aldattığı için onu yabancılara satamaz. Eğer cariyeyi oğluna nişanlarsa, ona kendi kızı gibi davranmalıdır. Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır. Eğer bu üç hakkı ona vermezse, kadın karşılıksız özgür olacaktır.”*⁵⁴³

Kitab-ı Mukaddes'e göre nikâh konusunda hür olan kadın ile köle olan cariye aynı değildir. Örneğin hür ve nişanlı bir kadını kirleten birinin cezası *“Ancak bu sav doğruysa, kızın erden olduğuna ilişkin bir kanıt bulunamazsa, kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşıyarak kızı öldürecek.”*⁵⁴⁴ *“Eğer bir adam başka birinin karısıyla yatarken yakalanırsa, hem kadınla yatan adam, hem kadın, ikisi de öldürülecek. İsrail'den kötülüğü atacaksınız. Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecek, taşıyarak öldüreceksiniz. Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecek, taşıyarak öldüreceksiniz...”*⁵⁴⁵ Ayetlerinde bildirildiği şekliyle belirtilen miktarda Mohar'ı öder ve kadını ömür boyunca boşama hakkı olmaksızın kendisine eş olarak alır. Bu onu cezasıdır; fakat yine bu ayetler gereği öldürülmez.

Taşlanarak öldürülmek suretiyle cezalandırılan evlilik çeşitleri, diğer bir deyişle kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar şu ayetlerde açıkça zikredilmiştir:

*“Kimse babasının karısını almayacak, babasının evlilik yatağına leke sürmeyecektir.”*⁵⁴⁶ *“Bir adam anne ya da baba tarafından üvey olan kız kardeşiyle evlenir, cinsel ilişki kurarsa, utançtır. Açıkça aşağılanıp halkın arasından atılacaklardır. Adam kız kardeşiyle ilişki kurduğu için suçunun cezasını çekecektir.”*⁵⁴⁷ *“Teyzenle ya da halanla cinsel ilişki kurmayacaksın. Çünkü yakın akrabanın namusudur. İkiniz de suçunuzun cezasını çekeceksiniz. Amcasının karısıyla cinsel ilişki kuran adam, amcasının namusuna leke sürmüş olur. İki de günahlarının cezasını çekecek ve çocuk sahibi olmadan öleceklerdir. Kardeşinin karısıyla evlenen adam rezillik etmiş olur. Kardeşinin namusunu lekelemiştir. Çocuk*

⁵⁴² Çıkış 22/16-17.

⁵⁴³ Çıkış 21/7-11.

⁵⁴⁴ Tesniye 22/20.

⁵⁴⁵ Tesniye 22/22-25. Ayrıca bkz: Levililer 19/20; Tesniye 22/29, 28-30.

⁵⁴⁶ Tesniye 22/30.

⁵⁴⁷ Levililer 20/17.

sahibi olmayacaklardır. Bütün kurallarına, ilkelerime uyacak, onları yerine getireceksiniz. Öyle ki, yaşamak üzere sizi götüreceğim ülke sizi dışarı kusmasın. Önünüzden kovacağım ulusların törelerine göre yaşamayacaksınız. Çünkü onlar bütün bu kötülükleri yaptılar. Bu yüzden onlardan nefret ettim.”⁵⁴⁸ “Hiçbiriniz cinsel ilişkide bulunmak için yakın akrabasına yaklaşmayacak. RAB benim. Annenle cinsel ilişkide bulunarak babanın namusuna dokunmayacaksın. O senin annendir. Onunla ilişki kurmayacaksın. Babanın karısıyla cinsel ilişki kurmayacaksın. Babanın namusudur o.”⁵⁴⁹

Bir kızı annesiyle birlikte almanın cezası ise “*Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse, alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır.*”⁵⁵⁰ Ayeti gereği yakılmaktır.

Bir kâhinin kızının fahişelik yapmak suretiyle kendisini kirletmesinin cezası da “*Bir kâhinin kızı fahişelik yaparak kendini kirletirse, hem kendini hem de babasını rezil etmiş olur. Yakılmalıdır.*”⁵⁵¹ Ayeti gereği yakılmaktır.

Yahudi din adamları Tanrı katında kutsal sayılmaları hasebiyle “*Kâhinler fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla, boşanmış kadınlarla evlenmeyecek. Çünkü kâhin Tanrı için kutsal olmalıdır.*”⁵⁵² Ayeti gereği kirli kadınlarla evlenemezlerdi.

Bu iğrençlikleri yapanlara karşı Kitab-ı Mukaddes’in oldukça katı hükümleri çok açık ve net olarak ortada olmakla birlikte Kitab-ı Mukaddes’in birçok yerinde öldürülme ve yakılma cezalarına çarptırılmaya sebep olan bu fiilleri Yahudilerin bazı peygamberleri alenen yapmışlardır. Bu da ayetler arasında büyük zıtlıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

“Lut Soar’da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kız küçüğüne, ‘Babamız yaşlı’ dedi, ‘Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım.’ O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne, ‘Dün gece babamla yattım’ dedi, ‘Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sende onunla yat.’ O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Böylece Lut’un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar.”⁵⁵³ “İbrahim, ‘Çünkü burada hiç Tanrı korkusu yok’ diye yanıtladı. Karım yüzünden beni öldürebilirler diye düşündüm. Üstelik Sara gerçekten kız kardeşimdir. Babamız bir, annemiz ayrıdır. Onunla evlendim. Tanrı beni babamın evinden gurbete gönderdiği zaman karıma, ‘Bana sevgini şöyle göstereceksin: Gideceğimiz her yerde kardeşin olduğumu söyle’ dedim.”⁵⁵⁴ “Yakub Rahel’e âşıkta. Lavan’a, ‘Küçük kızın Rahel için sana yedi yıl hizmet ederim’ dedi. Lavan, ‘Onu sana vermek başkasına vermekten daha iyidir’ dedi, ‘Yanımda kal.’ Yakup Rahel için yedi yıl çalıştı. Rahel’i sevdiği için, yedi yıl ona birkaç gün gibi

⁵⁴⁸ Levililer 20/19-23.

⁵⁴⁹ Levililer 18/6-8. Bu konuda bkz.: Levililer 20/17-23; Tesniye 27/20, 22-23.

⁵⁵⁰ Levililer 20/14.

⁵⁵¹ Levililer 21/9.

⁵⁵² Levililer 21/7.

⁵⁵³ Tekvin 19/30-36.

⁵⁵⁴ Tekvin 20/11-13.

geldi. Lavan'a, 'Zaman doldu, kızını ver, evleneyim' dedi. Lavan bütün yöre halkını toplayıp bir şölen verdi. Gece kızı Lea'yı Yakub'a götürdü. Yakup onunla yattı. Lavan cariyesi Zilpa'yı kızı Lea'nın hizmetine verdi."⁵⁵⁵ "Yahuda onu görünce fahişe sandı. Çünkü yüzü örtülüydü. Yolun kenarına, ona doğru seğirterek, kendi gelini olduğunu bilmeden, 'Hadi gel, seninle yatmak istiyorum' dedi. Tamar, 'Seninle yatarsam, bana ne vereceksin?' diye sordu. Yahuda, 'Sürümünden sana bir oğlak göndereyim' dedi. Tamar, 'Oğlağı gönderinceye kadar rehin olarak bana bir şey verebilir misin?' dedi. Yahuda, 'Ne vereyim?' diye sordu. Tamar, 'Mührünü, kaytanını ve elindeki değneği' diye yanıtladı. Yahuda bunları verip onunla yattı. Tamar hamile kaldı. Gidip peçesini çıkardı, yine dul giysilerini giydi."⁵⁵⁶

Nikâhlamak suretiyle bir kadını kendisine eş olarak alıp da kadından hoşlanmayan ve ona 'bu kadın temiz değil' diyen kişinin durumu ayrıntılı olarak şu şekilde ele alınmıştır:

"Bir adam bir kadın alır, yattıktan sonra ondan hoşlanmazsa, ona suç yükler, adını kötüler, 'Bu kadınla evlendim ama onunla yatınca erden olmadığını gördüm derse, kadının annesiyle babası kızlarının erden olduğuna ilişkin kanıtı alıp kapıda görevli kent ileri gelenlerine getirecekler. Kadının babası ileri gelenlere, 'Kızımı bu adamla evlendirdim ama o kızımдан hoşlanmıyor diyecek, 'Şimdi kızımı suçluyor, onun erden olmadığını söylüyor. İşte kızımın erden olduğunun kanıtı! Sonra anne-baba kızlarının erden olduğunu kanıtlayan yatak çarşafını ileri gelenlerin önüne serip gösterecekler. Kent ileri gelenleri de adamı cezalandıracaklar. Ceza olarak ondan yüz gümüş alıp kadının babasına verecekler. Çünkü adam İsraili bir erden kızın adını kötülemiştir. Kadın adamın karısı kalacak ve adam yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır. Ancak bu sav doğruysa, kızın erden olduğuna ilişkin bir kanıt bulunamazsa, kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşıyarak kızı öldürecek. Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail'de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız."⁵⁵⁷

Kitab-ı Mukaddes, eşcinsellik, homoseksüellik, lutilik ve bir hayvanla cinsel temasta bulunmak gibi ilişkileri büyük sapıklık ve iğrençlik olarak kabul etmiş, bunlara oldukça katı cezalar getirmiştir. Zira bu tür ilişkilere toplumun tamamını kirleten ilişkiler nazarıyla bakmış ve onlara ölüm cezasını uygun görmüştür. Kitab-ı Mukaddes'te bu konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

"Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir."⁵⁵⁸ "Bir hayvanla cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa, kadını da hayvanı da kesinlikle öldürecekler. Ölümü hak etmişlerdir."⁵⁵⁹ "Herhangi bir hayvanla cinsel ilişki kurana lanet olsun! Bütün halk, 'Âmin!' diyecek."⁵⁶⁰

Kardeşi ölen kayınbiraderin yengesine karşı durumu Kitab-ı Mukaddes'te şöyle ifade edilmiştir:

⁵⁵⁵ Tekvin 29/18-29.

⁵⁵⁶ Tekvin 38/15-19. Ayrıca bkz.: II. Samuel 13/1-14.

⁵⁵⁷ Tesniye 22/13-24. Bu konuda bkz.: Tesniye 24/1-5.

⁵⁵⁸ Levililer 20/13.

⁵⁵⁹ Levililer 20/15-16.

⁵⁶⁰ Tesniye 27/21. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Levililer 18/22, 23-26, 28-30.

“Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan ölürse, ölenin dulu aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine karı olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevini yapacak. Kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşin adını sürdürsün. Öyle ki, ölenin adı İsrail’den silinmesin. Ama adam kardeşinin dul karısıyla evlenmek istemiyorsa, dul kadın kent kapısında görev yapan ileri gelenlere gidip şöyle diyecek: ‘Kayınbiraderim İsrail’de kardeşinin adını yaşatmayı kabul etmiyor. Bana kayınbiraderlik görevini yapmak istemiyor. Kentin ileri gelenleri adamı çağırıp onunla konuşacaklar. Eğer adam, ‘Onunla evlenmek istemiyorum’ diye üstelerse, kardeşinin dul karısı ileri gelenlerin önünde adamın yanına gidecek, onun ayağındaki çarığı çıkaracak, yüzüne tükürecek ve ‘Kardeşine soy yetiştirmek istemeyen adama böyle yapılır diyecek. Adamın soyu İsrail’de ‘Çarığı çıkarılanın soyu diye bilinecek.’”⁵⁶¹ “Yahuda Onan’a, ‘Kardeşinin karısıyla evlen’ dedi, ‘Kayın biraderlik görevini yap. Kardeşinin soyunu sürdür.’”⁵⁶²

İncil’in nikâh ile ilgili hükümleri Tevrat’ nazaran oldukça yumuşak ve sayıca da çok daha azdır. Bu bölümün başında beyan edildiği gibi Hristiyanlıkta evlenebilmek için evlenme engeline yönelik şartlara ilave olarak mutlaka bir dinî mekânda yani kilisede ve yine görevli bir din adamı tarafından kıyılması gerekmektedir. Aksi halde bu nikâh geçerli bir nikâh olmaz. Bu anlamda olmak üzere kilise hukukunda evlilik dinî bir sözleşmedir. Hristiyan hukuku erkeğin kadınla evlenmesi olayını ‘Yasa’ olarak niteler. Ve kadının kocasına bu yasayla bağlı olduğunu beyan eder. Erkeği kadından üstün tutan Hristiyan hukuku kadından Rabbe bağlı oldukları gibi kocalarına bağlı olmalarını ister. Bu konudaki ayetler şu şekilde gelmektedir:

“Örneğin, evli kadın, kocası yaşadıkça yasayla ona bağlıdır; kocası ölürse, onu kocasına bağlayan yasadan özgür olur. Buna göre kadın, kocası yaşarken başka bir erkekle ilişki kurarsa, zina etmiş sayılır. Ama kocası ölürse, kadın yasadan özgür olur. Şöyle ki, başka bir erkeğe varırsa, zina etmiş olmaz. Aynı şekilde kardeşlerim, siz de bir başkasına -ölümden dirilmiş olan Mesih’e varmak üzere Mesih’in bedeni aracılığıyla Kutsal Yasa karşısında öldünüz. Bu da Tanrı’nın hizmetinde verimli olmamız içindir. Çünkü biz benliğin denetimindeyken, Yasa’nın kışkırttığı günah tutkuları bedenimizin üyelerinde etkindi. Bunun sonucu olarak ölüme götüren meyveler verdik. Şimdiye biz, daha önce tutsağı olduğumuz Yasa karşısında öldüğümüz için Yasa’dan özgür kıldık. Öyle ki, yazılı yasanın eski yolunda değil, Ruh’un yeni yolunda kulluk edelim.”⁵⁶³ “Ey kadınlar, Rabbe bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih’e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar.”⁵⁶⁴

Çok kadınla evlilik meselesi İslam hukukunda caiz olduğu gibi önceki dinlerin hukukunda da caiz idi. Zira Kur’an-ı Kerim’e göre İbrahim, Sara ile evlendi. Sonra Sara hayattayken Hacer ile evlendi. O Allah’ın dostu idi. Allah ona vahiy gönderiyor ve onu doğru işlere yönlendiriyordu. Eğer ikinci evlilik caiz olmasaydı, Allah onu bu evlilikte devam ettirmez, aksine onu bozar ve haram olduğunu

⁵⁶¹ Tesniye 25/5-10.

⁵⁶² Tekvin 38/8.

⁵⁶³ Romalılara Mektup 7/2-6.

⁵⁶⁴ Efesoslulara Mektup 5/22-24. Ayrıca bkz.: Efesoslulara Mektup 5/28-29, 33; Koloselilere Mektup 3/18-19.

açıklardı. Kitab-ı Mukaddes'e göre de Yakup Lea, Rahel, Bilha ve Zilpa diye dört tane kadınla evliydi. Lea ve Rahel, Yakub'un dayısı Lava'nın kızları olup, kız kardeşler idi. -Ki Musa'nın şeriatında iki kız kardeşi bir nikâhta birleştirmek kesinlikle haramdır.- Diğer ikisi cariyeye idiler. Şayet çok evlilik haram sayılıyorsa; Yakub'un bu hanımlardan olan çocukları, haram bir şekilde doğmuş olurlardı. Bu konuda Allah'a sığınırız. Hâlbuki Allah ona vahiy gönderiyor ve onu doğru işlere yönlendiriyordu. Yakub'u basit olaylarda bile yönlendiren Allah'ın onu büyük ve önemli işlerde başıboş bırakması nasıl düşünülür. Allah'ın Yakub'u bu dört kadınla nikâhlı tutması, bu tür evliliğin onun getirdiği ilahi kanunda caiz olduğunu apaçık gösterir.⁵⁶⁵

Şu ayette bu tezi doğrulamaktadır:

*“Çok sayıda kadınla evlendi ve yetmiş oğlu oldu. Ayrıca Şekem’de bir cariyesi vardı. Bundan da bir oğlu oldu, adını Avimelek koydu.”*⁵⁶⁶

İncil; fuhuş ve diğer sapıklık çeşitlerini işleyenlerin günahkâr olduklarını, bu günahkârların Tanrı Egemenliği’ni miras alamayacaklarını ve Tanrı’nın yasalarını tanımayanların da bunlar olduklarını şu şekilde nasihat üslubuyla beyan eder:

*“Günahkârların, Tanrı Egemenliği’ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı’nın Egemenliği’ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.”*⁵⁶⁷ *“Çünkü biliyoruz ki, Yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiyeye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”*⁵⁶⁸

Bir Müslüman, müşrik olmayan ehl-i kitap bir kadınla evlenebildiği halde, bir Hristiyan İslam’a girmedikçe Müslüman bir kadınla evlenemez.⁵⁶⁹

Yahudi hukukuna göre *“Tanrınız RAB bu ulusları elinize teslim ettiğinde, onları bozguna uğrattığınızda, tümünü yok etmelisiniz. Bu uluslarla antlaşma yapmayacaksınız, onlara acımayacaksınız. Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız. Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptırarak, başka ilahlara tapmalarına neden olacaklardır. O zaman RAB size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek. Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız.”*⁵⁷⁰ Ayetleri gereği düşman gruplarından kız alınıp verilmezken; Hristiyan hukukunda başka bir din mensubundan kız alıp vermeye ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

⁵⁶⁵ Rahmetullah el-Hindi, *Kutsal Kitaba İlahi Çağrı*, (Çev.: A.Hadi Sıddık), İstanbul, 2005, II, 314.

⁵⁶⁶ Hakimler 8/30-31.

⁵⁶⁷ Korintoslulara I. Mektup 6/9-10.

⁵⁶⁸ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

⁵⁶⁹ Cilacı, *a.g.e.*, 122.

⁵⁷⁰ Tesniye 7/2-5.

2.2.2. TALAK

Talak, nikâh akdini belirli bir lafız ile derhal ya da gelecekte ortadan kaldırmak ve izale etmektir.⁵⁷¹

2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Talak

İslam hukukunda talak kelimesi hem tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamayı, hem tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermelerini hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşanmayı içerir. Esasen meydana geliş şekilleri farklı olmakla birlikte her üç boşanma türü de müşterek hükümlere sahiptir. İslam dininde ailenin özel bir yeri olmasına ve Müslümanlar gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadislerinde evlenmeye, yuva kurmaya özendirilmelerine rağmen İslam hukukunda kolay boşanma yolu seçilmiş ve eşlerin ve özellikle kocanın çoğu defa mahkemeye başvurmaksızın boşanmalarına imkân tanınmıştır.⁵⁷²

İslam boşamaya en nahoş helal nazarıyla bakar. Toplumun temeli sayılan ailenin dağılmaması için gerekli tüm önlemleri alır. Tüm bunlara rağmen eşler anlaşamazlarsa ayrılmasına izin verir. Şu ayetlerde bu durum şöyle izah edilmiştir:

*“Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırışsızlığından endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur. Anlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler kıskançlığa meyyaldir. Eğer iyi davranır ve haksızlıktan sakınırsanız bilin ki, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”*⁵⁷³ *“Ayrırlırlarsa, Allah her birini nimetinin genişliğiyle yoksulluktan kurtarır, Allah her şeyi kuşatandır, Hakim'dir.”*⁵⁷⁴ *“Karı kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin; bunlar düzeltmek isterlerse, Allah onların aralarını buldurur. Doğrusu Allah her şeyi bilen ve haberdar olandır.”*⁵⁷⁵

İslam dininde kilise hukukunda olduğu gibi eşlerin boşanmalarının yasaklanması hiç düşünülmemiştir. İlk bakışta bu çelişki gibi görünürse de böyle değildir. İslam eşlerin bir ömür boyu beraber yaşamalarını arzu etmiş, ancak bunu boşanmaları yasaklamak veya zorlaştırmak yoluyla gerçekleştirmeyi asla düşünmemiştir. Çünkü boşanmanın zorlaştırılması yolunda getirilen tedbirler insanları evlenmeye karşı isteksiz davranmaya itmekte, zorla bir arada tutuluyormuş düşüncesi eşler arasındaki sevgi ve bağlılığı kısa sürede tüketmektedir. Tam tersine İslam insanların sürdüremeyeceklerini düşündükleri evlilikten kolayca kurtulma imkânını getirmiştir. Ancak bu kolaylığın gerekli veya zorunlu olmadığı halde uygulamaya yansımaları önlemek için dolaylı bazı dinî ve hukukî tedbirler almaktan da geri durmamıştır. Her şeyden önce sebepsiz boşanmalar dinen hoş görülmemiş fakat haklı bir sebebin varlığı durumunda helal ve caiz kabul edilmiştir. Öte yandan boşanıp tekrar evlenmeler suiistimal edilmesin diye boşamaya azami bir sınır getirilmiş, ayrı ayrı veya beraberce karısını üç defa boşayan kimsenin iki taraf isteseler bile kadın bir üçüncü şahısla hileli olmayan bir evlilik yapmadıkça ve bu evlilik ölüm veya boşama ile sona ermedikçe tekrar bir araya gelmelerine imkân tanınmamıştır.

⁵⁷¹ Erdoğan, a.g.e., 542.

⁵⁷² Apaydın vd., a.g.e., II, 224.

⁵⁷³ Nisa 4/128.

⁵⁷⁴ Nisa 4/130.

⁵⁷⁵ Nisa 4/35.

Öte yandan özellikle kocaların boşama haklarını suiistimal ettikleri durumlarda mihrin ödenmesi sonraya bırakılan kısmı (mihr-i müeccel) yüksek tutularak boşanmalara belirli bir sınır getirilmiştir. Dinî bir anlayış ve terbiye içinde şekillenen toplumun da sebepsiz boşanmaları hoş karşılamaması İslam toplumlarında boşanmaların daima sınırlı olması sonucunu doğurmuş, hukuken var olan boşama kolaylığı hiçbir zaman uygulamaya yansımamıştır. Bugün İslam toplumlarında karşılaştığımız boşanma oranlarının dünya ortalamasının hayli altında olması bunun bir başka kanıtıdır.⁵⁷⁶

*“Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır. Bunlar Allah’ın yasalarıdır, onları bozmayın. Allah’ın yasalarını bozanlar ancak zalimlerdir. Bundan sonra kadını (üçüncü kez) boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah’ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah’ın açıkladığı yasalardır. Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın; böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur. Allah’ın ayetlerini de alaya almayın. Allah’ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitap ve hikmeti anın, Allah’tan sakının, Allah’ın her şeyi bildiğini bilin.”*⁵⁷⁷

Kur’an-ı Kerim hanımını boşamak isteyen erkeğin bu konuda aceleci davranmamasını ve hayızlı durumdayken hanımını boşamaması gerektiğini beyanla şöyle buyurmaktadır:

*“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah’tan sakının; onları, apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkasınlar. Bunlar, Allah’ın sınırlarıdır. Allah’ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir. Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun bir şekilde alıkoyun, ya da onlardan ayrılın. İçinizden de iki adil şahit getirin. Şahitliği Allah için yapın; işte bu, Allah’a ve ahiret gününe inanan kimseye verilen öğüttür.”*⁵⁷⁸

Bu ayetlere göre, adet görmekte olan bir kadını o haliyle boşamak hem Kur’an hem de sünnetle haram kılındığı hususunda tüm mezhepler ittifak etmişlerdir.⁵⁷⁹

Temastan önce boşanmış kişilerin durumuna gelince Kur’an-ı Kerim, bunlara herhangi bir sorumluluğun olmadığını -mihr belirlenmişse bunun yarısının kadında kalması koşuluyla- bunun mümkün olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size sorumluluk yoktur. Onları zengin kendi çapına, fakir kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırın. Bu iyi davrananların şanına yakışır bir borçtur. Eğer onlara mihr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin, bağışlamanız Allah’tan

⁵⁷⁶ Apaydın vd., a.g.e., II, 224-225.

⁵⁷⁷ Bakara 2/229-231.

⁵⁷⁸ Talak 65/1-2.

⁵⁷⁹ Ömer Vehbi Yavuz, “Hayız”, DİA, İstanbul, 1988, XVII, 53.

sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işlediklerinizi görür.”⁵⁸⁰ “Ey inananlar! Mümin kadınlarla nikâhlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın.”⁵⁸¹

İslam, kişinin eşini boşayıp bir kenara bırakmasını kabul etmez. Hanımını boşayan kişinin boşamış olduğu hanımını iddet süresince barındırması gerektiğini ve eğer bu durumda bir de çocuk emziriyorsa, çocuk emzirmesi karşılığında ona ücret vermesi gerektiğini şu ayetlerle beyan eder:

“Boşanan kadınları, haksızlıktan sakınanlara bir borç olmak üzere, uygun bir surette faydalandırma vardır.”⁵⁸² “Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nispetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin. Çocuğu sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin, aranıza uygun bir şekilde anlaşın; eğer güçlkle karşılaşırsanız çocuğu başka bir kadın emzirebilir. Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin, rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse, Allah’ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye, verdiği rızkı aşan bir yük yüklemez. Allah, güçluktan sonra kolaylık verir.”⁵⁸³

2.2.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Talak

“İsrail’in Tanrısı RAB, ‘Ben boşanmadan nefret ederim.’ diyor, ‘Giysisinin üstüne bir de zorbalığı kuşanan kişiden de nefret ederim.’ Böyle diyor, her şeye egemen RAB. Bunun için kendinize dikkat edin ve ihanet etmeyin.”⁵⁸⁴ Ayetine göre Yahudilikte boşanma Rabbin nefret ettiği bir eylemdir.

Karısını boşayan kişi karısını boşadığına dair bir belgeyi karısına vermelidir. İkinci bir kocayla evlenen bir kadının ikinci kocası öldüğü takdirde ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu husus Kitab-ı Mukaddes’te şöyle ifade edilmiştir:

“Eğer bir adam evlendiği kadında yakışksız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa, kadın adamın evinden ayrıldıktan sonra başka biriyle evlenirse, ikinci kocası da ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp verir, onu evinden kovarsa ya da ikinci adam ölürse, kadını boşayan ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabbin gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin.”⁵⁸⁵

Boşanma konusunda diğer dinlere nazaran Hristiyanlığın hükmü çok serttir. “Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin” denmiştir.”⁵⁸⁶ “İsa karşılık olarak, ‘Musa size ne buyurdu?’ dedi. Onlar, ‘Musa, erkeğin bir boşanma belgesi yazarak karısını boşamasına izin vermiştir.’ dediler.”⁵⁸⁷ Ayetleri gereği Yahudilikte

⁵⁸⁰ Bakara 2/236-237.

⁵⁸¹ Ahzab 33/49.

⁵⁸² Bakara 2/241.

⁵⁸³ Talak 65/6-7.

⁵⁸⁴ Malaki 2/16.

⁵⁸⁵ Tesniye 24/1-4.

⁵⁸⁶ Matta 5/31.

⁵⁸⁷ Markos 10/3-4.

olduğu gibi Karısını boşayan kişi karısını boşadığına dair bir belgeyi karısına vermelidir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kilise hukukunda eşlerin boşanmaları yasaklanmıştır. İncil'e göre eşini fuhuş dışında bir sebeple boşayan kişi, karısını zinaya sürüklemiş olması hasebiyle kendisi de zina işlemiş sayılır. Dolayısıyla boşanmış olan kadın ve onunla evlenen erkek de zina etmiş sayılır. Bu husus Kitab-ı Mukaddes'te şöyle ifade edilmiştir:

*“Ama ben size diyorum ki, karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”*⁵⁸⁸ *“Ben size şunu söyleyeyim, karısını fuhuştan başka bir nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş olur. Boşanan kadınla evlenen de zina etmiş olur.”*⁵⁸⁹ *“İsa onlara, ‘Karısını boşayıp başkasıyla evlenen, karısına karşı zina etmiş olur’ dedi. Kocasını boşayıp başkasıyla evlenen kadın da zina etmiş olur.”*⁵⁹⁰ *“Karısını boşayıp başkasıyla evlenen zina etmiş olur. Kocasından boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”*⁵⁹¹

2.2.3. İDDET

Sözlükte ‘saymak, sayılan şeyin miktarı, adet’ anlamına gelen iddet kelimesi İslam hukukunda, evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda kadının yeni bir evlilik yapabilmek için beklemek zorunda olduğu süreyi ifade eder.⁵⁹²

Diğer bir deyişle iddet; Bir erkek veya kadının evlilik sona erdikten sonra belli bir süre başkasıyla evlenmeyip beklemede bulunmalarıdır. İddet bekleyen kadına ‘mu’tedde’ denir.⁵⁹³

2.2.3.1. Kur’an-ı Kerim’de İddet

İddet evliliğin sona ermesinin belli başlı sonuçları arasında yer alır. Dinî olduğu kadar fitrî ve insanî bir davranış olarak da algılanan ve Samî gelenek başta olmak üzere hemen hemen bütün toplumlarda ve dinlerde rastlanan bu bekleme süresi, Kur’an ve hadiste aile hukukunun diğer konularına nispetle daha ayrıntılı biçimde ele alınmış, evliliğin sona eriş tarzına veya kadının durumuna göre farklı süre belirlemelerine gidilmiştir. Bu süre, evlenme yasağının yanı sıra değişik kesimleri yakından ilgilendiren mesken, nafaka, nesep, mirasçılık gibi birçok hak ve yükümlülük için de ölçü kabul edildiğinden bu hususta zengin bir hukuk doktrini oluşmuş, konu, klasik dönem fıkıh literatüründe evliliğin sona ermesinin neticelerinden biri olarak ‘iddet’ alt başlığı altında veya müstakil bir bölüm halinde işlenmiştir.⁵⁹⁴

Boşanmış kadının iddet suresi *“Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah’a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler. Kadınların*

⁵⁸⁸ Matta 5/31-32.

⁵⁸⁹ Matta 19/9.

⁵⁹⁰ Markos 10/11-12.

⁵⁹¹ Luka 16/18.

⁵⁹² İbrahim Acar, “İddet”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXI, 466.

⁵⁹³ Erdoğan, *a.g.e.*, 229.

⁵⁹⁴ Acar, *a.e.*, a.y.

hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün derecesi vardır. Allah güçlüdür. Hakimdir."⁵⁹⁵ Ayetinde ifade edildiği şekilde üç aydır.

Kocası ölen kadın hamile ise onun iddeti "*Kadınlarınızdan ay hali görmekten kesilenler ile henüz ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır; gebe olanların iddeti, doğurmaları ile tamamlanır. Allah, buyruğuna karşı gelmekten sakınan kimseye işinde kolaylık verir.*"⁵⁹⁶ Ayetine göre doğumla biter; isterse bu doğum kocanın ölümünden çok kısa bir süre sonra gerçekleşsin fark etmez. Kocası ölen kadının hamile olmaması durumunda ise beklemesi gereken "*İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Müddetleri sona erdiğinde, onların kendi haklarında uygun şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur. Allah işlediklerinizden haberdardır.*"⁵⁹⁷ Ayetine göre dört ay on gündür.

Yine bu ayete göre geçerli (sahih) bir evlilikten sonra kocanın ölümü halinde evlilik içinde cinsel ilişki (zifaf) gerçekleşmiş olsun veya olmasın kadının bu sureyi beklemesi gerekmektedir. Ancak geçerli olmayan evlilikten sonra koca ölmüşse kadın evlilik içinde cinsel ilişkinin gerçekleşmiş olması halinde iddet bekler, aksi takdirde beklemesi gerekmez. Evlilik bağı, ölüm dışındaki sebeplerden biriyle sona ermişse yine benzeri bir ayırım yapılır. Geçerli evlenmeden sonra zifaf veya sahih halvet, fasit evlenmeden sonra zifaf iddet yükümlülüğü doğurur, mücerret nikâh akdi ise iddeti gerektirmez. Bu son hüküm Kur'an'ın, "*Ey iman edenler! Mümin kadınlarla evlenip temasta bulunmadan onları boşadığınızda artık onlara iddet bekletme hakkınız olmaz.*"⁵⁹⁸ Mealindeki ifadesine dayanır.⁵⁹⁹

Yaşının küçüklüğü sebebiyle hayız görmeyen veya yaşlılık dolayısıyla hayızdan kesilmiş kadınların iddeti ise üç aydır. Nitekim Kur'an'da, "*Kadınlarınız içinde adetten kesilmiş olanlarla henüz adet görmeyenlerin iddetlerinde tereddüde düşerseniz onların iddetleri üç aydır.*"⁶⁰⁰ Denilmiştir. Görüldüğü gibi bu ayette de adet görme çağına dışında kalan kadınların iddetleri belirtilmiş bulunmaktadır.

İddetten doğan bazı hak ve sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukların başında kadının iddet süresince evlenmesinin yasak oluşu gelmektedir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

*"Farz olan bekleme müddeti dolmadan onlarla evlenmeye kalkışmayın."*⁶⁰¹

Kur'an-ı Kerim'deki bu yasak, bu konuda genel bir hüküm içerdiği için ne tür olursa olsun iddet bekleyen kadınla yabancı bir erkeğin evlenmesi dinen haram ve hukuken de geçersiz sayılır.

Bu konudaki diğer bir sorumluluk da kadının iddet süresince kendisini boşayan veya ölen kocasının evinde oturmasıdır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

⁵⁹⁵ Bakara 2/228.

⁵⁹⁶ Talak 65/4.

⁵⁹⁷ Bakara 2/234.

⁵⁹⁸ Ahzab 33/49.

⁵⁹⁹ Acar, a.e, a.y.

⁶⁰⁰ Talak 65/4.

⁶⁰¹ Bakara 2/235.

*“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’tan sakının. Onları, apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar.”*⁶⁰²

Ayrıca Kur’an-ı Kerim, *“Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nispetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin. Çocuğu sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin; aranızda uygun bir şekilde anlaşın; eğer güçlkle karşılaşsanız çocuğu başka bir kadın emzirebilir.”*⁶⁰³ Buyurarak erkek tarafına dini ve ahlaki bir öğütte bulunmuş ve kadın için de belli bir mükellefiyet getirmiştir.

Evliliğin sona ermesinin ardından kadın için getirilen iddet yükümlülüğü, ilk planda kadının önceki kocasından hamile olup olmadığının anlaşılması ve böylece nesebin karışmasının önlenmesi amacına yönelik bir tedbir gibi görünür. Ancak iddet ric’î talakta kocaya, bain talakta iki tarafa birden yeniden düşünme imkânı vermesi, kadını etrafında oluşabilecek kötü zan ve niyetlere karşı koruması, evliliğin kocanın ölümüyle sona ermesi halinde ölen kocanın hatırasına saygı ve yuvaya bağlılığı simgelemesi, kadının yeni bir hayata ve muhtemel bir evliliğe kendini hazırlamasına imkân vermesi gibi başka önemli amaç ve hikmetler de taşır. İddet aile bağını koruyucu, evlilik kurumunun önemini hatırlatıcı bir işleve de sahiptir.⁶⁰⁴

Şu ayetlerde Allah (c.c.) kadınların iddeti hususunda erkekleri uyarmakta ve bu konuda Allah’tan sakınmalarını öğütlemektedir:

*“Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın. Böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur. Allah’ın ayetlerini de alaya almayın. Allah’ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitap ve hikmeti anın, Allah’tan sakının, Allah’ın her şeyi bildiğini bilin.”*⁶⁰⁵ *“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’tan sakının. Onları, apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. Bunlar, Allah’ın sınırlarıdır. Allah’ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir...”*⁶⁰⁶

2.2.3.2. Kitab-ı Mukaddes’te İddet

Kitab-ı Mukaddes’te -önceki bölümde işlendiği üzere- *“Eğer bir adam evlendiği kadında yakışsız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa, kadın adamın evinden ayrıldıktan sonra başka biriyle evlenirse, ikinci kocası da ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp verir, onu evinden kovarsa ya da ikinci adam ölürse, kadını boşayan ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabbin gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin.”*⁶⁰⁷

⁶⁰² Talak 65/1.

⁶⁰³ Talak 65/6.

⁶⁰⁴ Acar, a.e, a.y.

⁶⁰⁵ Bakara 2/231.

⁶⁰⁶ Talak 65/1-4.

⁶⁰⁷ Tesniye 24/1-4.

Ayetlerinde ifade edildiği gibi kadını boşama konusunda birçok ayeti bulunmasına karşın boşanan bu kadınların iddetine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.3. MUAMELAT

2.3.1. İKRAZ

Sözlükte ‘kesip koparmak, karşılık vermek’, mekânla ilgili olarak kullanıldığında ‘çaprazından dolaşıp gitmek’ gibi anlamlara gelen karz, terim olarak ‘geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç borç verme’ demektir. Borç vere-nin malının bir kısmını ayırıp vermesi veya borç alanın aldığı şeyin emsalini geri verecek olması sebebiyle bu adı aldığı şeklindeki açıklama kelimenin kök anlamıyla bağlantısını belirtmek içindir.⁶⁰⁸

2.3.1.1. Kur’an-ı Kerim’de İkrâz

Kur’an-ı Kerim’de karz ve türevleri şu şekillerde geçmektedir.

*“Allah’a, kat kat karşılığını arttıracacağı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur? Allah hem darlaştırır, hem bollatır. O’na döneceksiniz.”*⁶⁰⁹ *“Doğrusu, sadaka veren erkek ve kadınlara, Allah’a güzel bir takdimde bulunanlara kat kat karşılık verilir. Onlara cömertçe verilecek bir ecir vardır.”*⁶¹⁰ *“Eğer Allah’a güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız, onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar; Allah, şükürün karşılığını verendir; Halim’dir.”*⁶¹¹ *“... Allah’a güzel ödünç takdiminde bulunun. Kendiniz için yaptığınız iyiliği daha iyi ve daha büyük ecir olarak Allah katında bulursunuz. Allah’tan bağışlanma dileyin. Allah elbette bağışlar ve merhamet eder.”*⁶¹² Zikredilen bu ayetlerde mecazi bir anlatımla Allah’a güzel bir şekilde borç (karz-ı hasen) veren kimseye bunun kat kat fazlasının ödene-ceğinden söz edilmiştir. Bu ayetlerde Allah’ın rızasını kazanmak için yapılan malî harcamanın Allah’a verilen bir borç olarak anılması verilenin Allah katında zayi olmayacağına, karşılığının sevap ve mükâfat olarak geri döneceğine dair ilahî bir vaat şeklinde yorumlanır. Bu ödünçün ‘güzel’ diye nitelenmesi ise harcamanın riya ve dünyevî beklenti karıştırmadan sırf Allah rızası için ve helal maldan yapılmasının gerektiğine ve böyle bir davranışın güzelliğine işaret eder. Hadislerde de borç verme, ödünç verme söz konusu edildiğinde bunun hukukî mahiyetinden çok ahlakî yönü üzerinde durulmuştur. Dinî terminolojide karz kelimesi, bir kimseye tüketim amaçlı olarak para veya mislî eşya türündeki bir malı ödünç vermek anlamıyla yaygın bir kullanım kazanmış olup Allah katında ecir kazandıran erdemli bir davranış olması yönüyle dinî öğretinin ve İslam ahlakının, bir akit türü olarak da İslam hukukunun konusunu teşkil etmiştir.⁶¹³

Ayrıca bu konu Kur’an-ı Kerim’de gerçek anlamıyla da kullanılmıştır. Allah (c.c.) *“Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Bilmiş olsanız borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.”*⁶¹⁴ Buyurarak borçluya karşı sabırlı davranılmasını hatta mümkünse borcun alınmamasını tavsiye etmektedir.

⁶⁰⁸ H. Yunus Apaydın, “Karz”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXIV, 520.

⁶⁰⁹ Bakara 2/245.

⁶¹⁰ Hadid 57/ 18.

⁶¹¹ Teğabun 64/17.

⁶¹² Müzzemmil 73/20.

⁶¹³ Apaydın, *a.e.*, *a.y.*

⁶¹⁴ Bakara 2/280.

Allah (c.c.) borçlu ve alacaklı arasında sonradan meydana gelebilecek sıkıntıları önlemek için bir dizi önlem almıştır. Bunlar; *“Ey İnananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız. İçinizden bir kâtip doğru olarak yazsın. Kâtip onu Allah’ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Borçlu olan da yazdırsın, Rabbi olan Allah’tan sakınsın, ondan bir şey eksiltmesin. Eğer borçlu, aptal veya aciz, ya da yazdıramayacak durumda ise, velisi, doğru olarak yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, şahitlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir. Şahitler çağırıldıklarında çekinmesinler. Borç büyük veya küçük olsun, onu süresiyle beraber yazmaya üşenmeyin. Bu, Allah katında en doğru, şahitlik için en sağlam ve şüphelenmenizden en uzak olandır. Ancak aranızdaki alışveriş peşin olursa, onu yazmamanızda size bir sorumluluk yoktur. Alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Kâtibe de şahide de zarar verilmesin; eğer zarar verirsiniz, o zaman doğru yoldan çıkmış olursunuz. Allah’tan sakının, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi bilir. Eğer yolculukta olup kâtip bulamazsanız alınan rehin yeter. Şayet birbirinize güvenirsiniz, güvenilen kimse borcunu ödesin. Rabbi olan Allah’tan sakınsın. Şahitliği gizlemeyin, onu kim gizlerse şüphesiz kalbi günah işlemiş olur. Allah işlediklerinizi bilir.”*⁶¹⁵ Ayetlerinde ifade edildiği gibi her iki tarafın da borcunu/alacağını mümkün olduğunca yazması, bu yazılanlara iki erkek ve ya bir erkek, iki kadının şahit tutulması, bu şahitlerin, şahitlik için çağırıldıklarında bunu doğru bir şekilde yapmaktan çekinmemeleri, yolculukta olup da bunları yazdıracak bir kâtip bulamamaları halinde rehinle yetinmeleri, kâtibe de şahide de zarar verilmemesi ve alışverişin güven binasının üzerine inşa edilmesi olarak sıralanabilir.

İslam dini borç konusuna gerekli ehemmiyeti göstermiş, miras bölüşülürken ölünün borçlu olması halinde *“... Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri eşlerinizindir. Çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadına kelale yollu (çocuğu ve babası olmadığı halde) varis olunuyor ve bunların ana-bir erkek veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, her birine edilen vasiyetten veya borçtan arta kalanın altıda biri düşer; ikiden çoklarsa, üçte birine, zarara uğratılmaksızın ortak olurlar. Bunlar Allah tarafından tavsiye edilmiştir. Allah bilendir. Halim’dir.”*⁶¹⁶ Buyurarak borç ödendikten sonra mirasın paylaşılması gerektiğini ifade etmiş, bu şekilde alacaklıyı da mağdur duruma düşmekten korumuştur.

2.3.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te İkras

Kur’an-ı Kerim’de mecazi manada kullanılan Allah’a güzel borç vermeyi Kitab-ı Mukaddes’te de görmekte, bu konuda ayrıntılı bilgiler bulmaktayız. Kitab-ı Mukaddes’te muhtaçları gözetmeyi, onlara borç vermeyi teşvik eden ve bu alanda yapılan yardımların karşılıksız olmadığını beyan eden ayetler şu şekildedir:

*“Yoksula acıyan kişi Rabbe ödünç vermiş olur, yaptığı iyilik için RAB onu ödüllendirir.”*⁶¹⁷ *“Tanrınız Rabbin size vereceği ülkenin herhangi bir kentinde yaşayan kardeşlerinizden biri yoksulsa, yüreğinizi katılaştırmayın, yoksul kardeşinize eli sıkı davranmayın. Tersine, eliniz açık olsun; gereksinimlerini karşılayacak kadar ona ödünç verin. ‘Yedinci yıl, borçları bağışlama yılı yakındır diyerek yüreğinizde*

⁶¹⁵ Bakara 2/282-283.

⁶¹⁶ Nisa 4/11-12.

⁶¹⁷ Süleyman’ın Meselleri 19/17.

kötü düşünce barındırmaktan sakının. Öyle ki, yoksul kardeşinize karşı eli sıkı davranıp ona yardım etmekten kaçınmayasınız. Yoksul kardeşiniz sizden Rabbe yakınabilir, siz de günah işlemiş olursunuz. Ona bol bol verin, verirken yüreğinizde isteksizlik olmasın. Bundan ötürü Tanrınız RAB bütün işlerinizde ve el attığınız her şeyde sizi kutsayacaktır. Ülkede her zaman yoksullar olacak. Bunun için, ülkenizde yaşayan kardeşlerinize, yoksullara, gereksinimi olanlara eli açık davranmanızı buyuruyorum.”⁶¹⁸ “Kötüler ödünç alır, geri vermez; doğrularsa cömertçe verir.”⁶¹⁹ “O hep cömertçe ödünç verir, soyu kutsanır.”⁶²⁰

Konuyla ilgili olarak Kitab-ı Mukaddes’te kendisi borçlu olduğu halde efendisinin borcunu bağışladığı; fakat aynı yüceliği kendisinin başka bir köleye gösteremediği ve neticede cezalandırılan bir kölenin ibretlik öyküsü şöyle anlatılır:

“Kölenin ödeme gücü olmadığından efendisi onun, karısının, çocuklarının ve bütün malının satılıp borcun ödenmesini buyurdu. Köle yere kapanıp efendisine, ‘Ne olur, sabret! Bütün borcumu ödeyeceğim’ dedi. Efendisi köleye acıdı, borcunu bağışlayıp onu salıverdi. Ama köle çıkıp gitti, kendisine yüz dinar borcu olan başka bir köleye rastladı. Onu yakalayıp, ‘Borcunu öde’ diyerek boğazına sarıldı. Bu köle yüzüstü yere kapandı, ‘Ne olur, sabret! Borcumu ödeyeceğim’ diye yalvardı. Ama ilk köle bunu reddetti. Gitti, borcunu ödeyinceye dek adamı zindana kapattı. Öteki köleler, olanları görünce çok üzüldüler. Efendilerine gidip bütün olup bitenleri anlattılar. Bunun üzerine efendisi köleyi yanına çağırdı. ‘Ey kötü köle!’ dedi. ‘Bana yalvardığın için bütün borcunu bağışladım. Benim sana acıdığım gibi, senin de köle arkadaşına acıman gerekmez miydi?’ Bu öfkeyle efendisi, bütün borcunu ödeyinceye dek onu işkencecilere teslim etti. Eğer her biriniz kardeşini gönülden bağışlamazsa, göksel Babam da size öyle davranacaktır.”⁶²¹

Kitab-ı Mukaddes’e göre borcunu ödemeye gücü olmayan kişinin borcunu bağışlamak esastır. Bu yapılmadığı takdirde *“Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz.”⁶²²* Ayetine göre verilen borç kadar para alınması, üzerine herhangi bir şey eklenmemesi istenmektedir. Borçlu kişinin yedi yıla kadar borcunu kapatamaması durumunda da yedinci yılın sonunda alacaklı borcunu bağışlamak durumundadır. Bu hüküm ve bu hükmün nasıl yapılacağı şöyle ifade edilmektedir:

“Her yedi yılın sonunda size borçlu olanları bağışlayacaksınız. Borçları bağışlama işini şöyle yapacaksınız: Her alacaklı, komşusunun borcunu bağışlayacak. Borcun ödenmesi için komşusunu ya da kardeşini zorlamayacak. Çünkü Rabbin borçları bağışlama yılı duyurulmuştur.”⁶²³

Fakat Kitab-ı Mukaddes’in bu hükmü *“Yabancıdan borcunu alabilirsin. Ama İsraili kardeşinin borcunu bağışlayacaksın.”⁶²⁴* Ayetine göre sadece Yahudileri kapsamaktadır, Yahudi olmayanlar bu kolaylıktan faydalanamamaktadır.

⁶¹⁸ Tesniye 15/7-11.

⁶¹⁹ Mezmurlar 37/21.

⁶²⁰ Mezmurlar 37/26. Bu konuda bkz: Luka 6/34-35.

⁶²¹ Matta 18/25-35.

⁶²² Çıkış 22/25.

⁶²³ Tesniye 15/1-2.

⁶²⁴ Tesniye 15/3.

Ödünç alınan bir şeyin herhangi bir sebepten dolayı heba olması durumunda *“Biri komşusundan bir hayvan ödünç alır, sahibi yokken hayvan sakatlanır ya da ölürse, karşılığını ödemelidir. Ama sahibi hayvanla birlikteyse, ödünç alan karşılığını ödemeyecektir. Hayvan kiralansa, kayıp ödenen kiraya sayılmalıdır.”*⁶²⁵ Ayetine göre ödünç alınan şeyin bedeli ödenmelidir.

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te de verilen borç karşılığında rehin alınabilir. Fakat bu rehin alınırken borçlunun onurunun incinmemesi ve asli ihtiyaçlarına mani olmaması gerektiği şu şekilde açıklanmıştır:

*“Komşuna herhangi bir şey ödünç verdiğinde, vereceği rehini almak için onun evine girmeyeceksin. Dışarıda bekleyeceksin. Ödünç verdiğin kişi rehini kendisi sana getirsin. Eğer yoksul biriye, onun rehini elinde olduğu sürece yatağa girmeyeceksin. Ondan aldığın giysiyi gün batımında ona kesinlikle geri vereceksin ki, onunla yatabilsin. O da seni kutsayacak. Bu yaptığın, Tanrın Rabbin önünde sana doğruluk sayılacak.”*⁶²⁶ *“Kimseye haksızlık etmez, rehin olarak aldığını geri verir, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir.”*⁶²⁷

Kitab-ı Mukaddes, tabilerine borçlu değil alacaklı olmalarını tavsiye eder. *“Zengin yoksullara egemen olur, borç alan borç verenin kulu olur.”*⁶²⁸

2.3.2. REHİN

Fidye almak gibi bir isteği sağlamak amacıyla kaçırılan ve elde tutulan kişi anlamına gelmektedir.⁶²⁹

2.3.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Rehin

Bir alacağı borçludan vadesinde geri almanın normal yolu borcu geri ödemektir. Fakat borçlu borcunu bazen istenilen zamanda ve beklenen şekilde ödeyemeyebilir. Borcun ödenmemesi halinde borçlu rehin alabilir. Kur'an-ı Kerim'de bu konuya şu şekilde değinilmiştir:

*“...Yolculukta olursanız, yazdıracak bir kimse de bulamazsanız, (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir.”*⁶³⁰

Bu ayetin tefsirinde Mevdudi şunları kaydetmektedir:

Bu, rehinin sadece yolculuk için geçerli olduğu anlamına gelmez. Burada özellikle belirtilmiştir, çünkü böyle bir durum genellikle yolculuk sırasında ortaya çıkar. Bundan başka kâtip bulamamak, bir şeyi rehin alabilmenin zorunlu şartlarından değildir. Eğer muhtaç bir kimse bir şeyi rehin vermedikçe borç alamıyorsa, rehin vermesine izin verilir. Kur'an bu ikinci durumdan kasıtlı olarak bahsetmez. Çünkü Kur'an müminlere cömertliği öğretmeye çalışmaktadır. Muhtaç bir kimseye, ondan rehin almaksızın borç vermemek şerefli bir kimseye yakışmaz. Bununla birlikte eğer rehin alınan şey üretici bir şeyse alacaklı üretimi hesap etmeli ve bunu borçtan düşmelidir, aksi takdirde rehin alınan şey tarafından üretilenler, faiz hükmüne girer. Rehin almaktan amaç borcun ödenmesini garanti altına almaktır ve

⁶²⁵ Çıkış 22/14-15.

⁶²⁶ Tesniye 24/10-13.

⁶²⁷ Hezekiel 18/7.

⁶²⁸ Süleyman'ın Meselleri 22/7.

⁶²⁹ Erdoğan, a.g.e., 477.

⁶³⁰ Bakara 2/283.

alacaklıya hiçbir şekilde rehin üzerinden kar etme hakkı vermez. Örneğin, alacaklı alacağına karşılık olarak aldığı evde oturuyorsa, borçluya evin kirasını vermediği müddetçe faiz alıyor demektir. Çünkü borç üzerinden faiz almakla rehin alınan mal üzerinden para kazanmak veya o rehini kullanmak arasında hiçbir fark yoktur. Bununla birlikte alacaklı rehin olarak aldığı ineğin sütünden yararlanabilir, deve, at, gibi hayvanları da yük hayvanı olarak kullanabilir. Çünkü bu, hayvanlara verdiği yem'in karşılığıdır.⁶³¹

Kur'an-ı Kerim, rehin işleminin de bir akit olduğu ve akdin gereği gibi yerine getirilmesi gerektiğini *"Ey İnananlar! Akitleri yerine getirin. İhramda iken avlanmayı helal görmeksizin, size bildirilecek olanlar dışında, hayvanlar helal kılındı. Allah dilediği hükmü verir."*⁶³² Ayetiyle beyan etmiş ve Hz. Musa'nın yapmış olduğu akdi gereği gibi yerine getirmiş olduğunu şöyle beyan etmiştir:

*"İki kadından biri: 'Babacığım! Onu ücretli olarak tut; ücretle tuttuklarının en iyisi bu güçlü ve güvenilir adamdır' dedi. (Şuayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızından birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın. Musa şöyle cevap verdi: 'Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.' Musa süreyi doldurunca, ailesiyle birlikte yola çıktı. Tur tarafından bir ateş gördü. Ailesine: 'Durunuz, ben bir ateş gördüm; belki oradan size bir haber yahut tutuşmuş bir odun getiririm de ısınabilirsiniz' dedi."*⁶³³

2.3.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rehin

Kitab-ı Mukaddes, günahkâr olmaya sebep olan fiilleri sayarken bunlardan birinin de rehin bırakılan mala haksızlık etmek olduğunu ve bunun keffaretinin de kâhine belli değeri olan kusursuz bir koç getirmek olduğunu ayrıntılı olarak şu şekilde beyan eder:

*"Eğer biri günah işler, Rabbe ihanet eder, kendisine emanet edilen, rehin bırakılan ya da çalıntı bir mal konusunda komşusunu aldatır ya da ona haksızlık ederse, kayıp bir eşya bulup yalan söylerse, yalan yere ant içerse, yani insanların işleyebileceği bu suçlardan birini işlerse, günah işlemiş olur ve suçlu sayılır. Çaldığı ya da haksızlıkla ele geçirdiği şeyi, kendisine emanet edilen ya da bulduğu kayıp eşyayı, ya da hakkında yalan yere ant içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, suç sunusunu getirdiği gün sahibine geri vermeli. Rabbe suç sunusu olarak kâhine belli değeri olan kusursuz bir koç getirmeli. Kâhin Rabbin huzurunda onun günahını bağışlatacak; işlediği suç ne olursa olsun kişi bağışlanacak."*⁶³⁴ *"Kimseye haksızlık etmez, rehin olarak aldığını geri verir, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir."*⁶³⁵ *"Kimseye haksızlık etmez, rehin almaz, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir."*⁶³⁶

⁶³¹ Mevdudi, a.g.e., I, 226.

⁶³² Maide 5/1.

⁶³³ Kasas 28/26-29.

⁶³⁴ Levililer 6/2-7.

⁶³⁵ Hezekiel 18/7.

⁶³⁶ Hezekiel 18/16.

Kitab-ı Mukaddes, asli ihtiyaçları niteliğinde olan bir şeyin rehin olarak alınmaması gerektiğini, alınması durumunda da o eşyaya ihtiyaç duyulduğunda geri verilmesi gerektiğini şöyle beyan etmektedir:

“Rehin olarak ne değirmeni, ne de üst taşıyı alın. Bunu yapmakla adamın yaşamını rehin almış olursunuz.”⁶³⁷ “Komşunuzun abasını rehin alırsanız, gün batmadan gerivereceksiniz.”⁶³⁸ “Yabancıya ya da öksüze haksızlık etmeyeceksiniz. Dul kadının giysisini rehin almayacaksınız. Mısır’da köle olduğunuzu, Tanrınız Rabbin sizi oradan kurtardığını anımsayın. Bunun için böyle davranmanızı buyuruyorum.”⁶³⁹

Ayrıca rehin almanın belli bir usulü olduğunu, gelişigüzel rehin alınamayacağını da şöyle beyan etmektedir:

“Komşuna herhangi bir şey ödünç verdiğinde, vereceği rehini almak için onun evine girmeyeceksin. Dışarıda bekleyeceksin. Ödünç verdiği kişi rehini kendisi sana getirsin. Eğer yoksul biriye, onun rehini elinde olduğu sürece yatağa girmeyeceksin. Ondan aldığı giysiyi gün batımında ona kesinlikle geri vereceksin ki, onunla yatabilsin. O da seni kutsayacak. Bu yaptığın, Tanrın Rabbin önünde sana doğruluk sayılacak.”⁶⁴⁰

2.3.3. VASIYET VE MİRAS

Vasiyet; bir malı veya menfaati ölümden sonraya izafetle bir şahsa veya bir hayır cihetine teberru yoluyla yani meccanen temlik etmektir. Miras ise; bir ölünün terekesinden yakınlarına intikal eden maldır. Mirasa hak kazanana ‘varis’, varise intikal eden mala ‘mevrus’, varisine malı intikal eden ölüye ‘müverris’ ya da ‘muris’, birini bir ölüye varis kılmaya da ‘tevrıs’ denilir.⁶⁴¹

2.3.3.1. Kur’an-ı Kerim’de Vasiyet Ve Miras

Allah (c.c.) *“Birimize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakıyorsa, ana babaya, yakınlar, uygun bir tarzda vasiyet etmesi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak size farz kılındı. Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenin üzerinedir. Allah şüphesiz işitir ve bilir. Vasiyet edenin yanılacağından veya günaha gireceğinden endişe duyan kimse, ilgililerin arasını düzeltirse ona günah yoktur. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”⁶⁴²* Buyurarak kullarına ölüm anının yaklaştığını hissettikleri vakit vasiyette bulunmalarını emretmiştir. Bunu yaparken de -Cahiliye döneminde olduğu gibi - malı sadece erkek çocuklara bırakarak değil, başta anne ve baba olmak üzere, kadın-erkek ayırımı yapmadan bütün akrabaya vasiyet etmenin gerekli bulunduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde müminleri, daha sonra gelecek olan miras hükümlerine hazırlamıştır.

Bu vasiyet işlemini yaparken de sonradan meydana gelebilecek bazı sıkıntılara mahal vermemek için vasiyet etmek istediği takdirde bunu adil oldukları bilinen, kendi yakın çevresinden veya dindaşlarından -en az- iki kişi huzurunda, şayet seyahat esnasında ise ve bu vasıfta kişiler yoksa başka iki kişi huzurunda

⁶³⁷ Tesniye 24/6.

⁶³⁸ Çıkış 22/26.

⁶³⁹ Tesniye 24/17-18.

⁶⁴⁰ Tesniye 24/10-13.

⁶⁴¹ Erdoğan, a.g.e., 379.

⁶⁴² Bakara 2/180-182.

yapması istenmekte ve şöyle buyrulmaktadır: *“Ey İnananlar! Ölüm birinize geldiği zaman vasiyet ederken içinizden iki adil kimseyi; şayet yolculukta olup başınıza da ölüm musibeti gelmişse, namazdan sonra alıkoyacağınızdan şüpheleniyorsanız, ‘Akraba bile olsa yeminle hiçbir değeri değiştirmeyeceğiz, Allah’ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa şüphesiz günahkârlardan oluruz.’ diye yemin eden sizden olmayan iki kişiyi şahit tutun. Eğer bu şahitlerin günah işlemiş oldukları ortaya çıkarsa ölene daha yakın hak sahibi diğer iki kişi bunların yerine geçer ve ‘Bizim şahitliğimiz ikisininkinden de daha doğrudur, biz aşırı gitmedik, yoksa şüphesiz zulmedenlerden oluruz’ diye Allah’a yemin ederler. Bu, şahitliği gerektiği gibi yapmalarını veya yeminlerinden sonra yeminlerin kabul edilmemesinden korkmalarını daha iyi sağlar. Allah’tan sakının, dinleyin. Allah fasık kimselere yol göstermez.”*⁶⁴³

Bu yöntemle vasiyet uygulanacağı zaman bu tanıkların verdiği bilgi kuşkuya yol açmaz ve itiraz ortaya konmazsa bu tedbir yeterli olacaktır. Bu şekilde ihtilaflar ortadan kalkmış olacaktır. Kişi ölmeden önce üzerinde hak ve borçlar varsa, bu konuda geride kalanların ihtilafa düşmelerini ve hak sahiplerinin zarara uğramalarını önleyecek tedbirler almalıdır. Zira Allah (c.c.), bu konunun önemine binaen şöyle buyurmaktadır:

*“Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar, dürüst söz söylesinler.”*⁶⁴⁴

Tüm bu tedbirlere rağmen biri kalkıp da ölünün vasiyetini değiştirecek olursa bunun günahının vasiyeti değiştirenin üzerine olduğu ve sonucuna katlanması gerektiği haber verilmek üzere şöyle buyrulmaktadır:

*“Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenin üzerinedir. Allah şüphesiz işitir ve bilir. Vasiyet edenin yanılacağından veya günaha gireceğinden endişe duyan kimse, ilgililerin arasını düzeltirse ona günah yoktur. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”*⁶⁴⁵

Kur’an’da ölenin hısımlarının miras hisseleriyle ilgili olarak üç ayet mevcut olup⁶⁴⁶ bu ayetler aynı zamanda İslam miras hukukunun temel ölçü ve esaslarını da belirlemektedir. Hz. Peygamber de feraiz ilminin iyi öğrenilip öğretilmesini teşvik etmiş, ayetlerde yer alan hükümlerin açıklama ve uygulamasını yapmış, ayetlerin temas etmediği bazı usul ve hükümleri de ayrıca beyan etmiştir. Ayet ve hadislerde yer alan kural ve hükümler İslam hukukçularının yorum ve katkılarıyla daha da zenginleşmiş ve İslam hukukunun kendi içinde bütünlük ve tutarlılık gösteren bağımsız bir bölümü olarak gelişme göstermiştir. İslam hukukunda mirasçılığın iki temel sebebi vardır: Kan hısımlığı ve evlilik bağı. Mirasın mirasçılara intikali için miras bırakanın (muris) ölmesi veya öldüğüne mahkemece hükmedilmesinin yanı sıra, ölüm anında mirasçının hayatta bulunması ve mirasçılığa engel bir durumun da bulunmaması gerekir. Murisini öldürmesi halinde katilin mirastan mahrum olacağına İslam hukukçuları ilke olarak birleşirlerse de ayrıntıda farklı yorumlara sahiptirler. Gayrimüslimin Müslüman mirasçı olamayacağına görüş birliği olup, Müslüman’ın gayrimüslim yakınına mirasçı olup olamayacağı ise tartışmalıdır.

⁶⁴³ Maide 5/106-108.

⁶⁴⁴ Nisa 4/9.

⁶⁴⁵ Bakara 2/181-182.

⁶⁴⁶ Nisa 4/11-12-176.

Ölenin geride bıraktığı mal ve hakları (tereke), teşhiz ve tekfin masrafları çıktıktan, borçları belli bir sıraya göre ödendikten ve vasiyeti de terekenin üçte birini aşmama kaydıyla yerine getirildikten sonra mirasçılara intikal eder. Mirasçılar temelde üç gruptur: Ashab-ı feraiz, asabe ve zevi'l-erham. Ashab-ı feraiz, terekedeki hisseleri belirli olan on bir çeşit hısım olup bunlar paylarını aldıktan sonra, mirasın geri kalan kısmını asabeyi teşkil eden hısımlar aralarındaki öncelik sırasına göre alırlar. Bu iki gruptan kimse mevcut değilse o zaman zevi'l-erham grubunu teşkil eden hısımlar mirasçı olurlar. İslam miras hukukunda tereke belli bir sınıf ve zümreye inhisar ettirilmeyip mümkün olduğu ölçüde yakın hısımların hepsine de mirastan pay verilmeye çalışılmıştır. Ölenin çocukları bulunduğu da baba veya dedeye, anneye mirastan pay verilir. Ailenin geçim yükü, aile bireylerine, bu arada kız kardeşlere, anneye bakım sorumluluğu, ailede koca, baba, oğul, oğlun oğlu gibi erkeklerin omuzlarında olduğundan, onlara kızlara göre daha fazla (genelde iki kat) pay ayrılmış, buna karşılık onların aile içi ödevleri sadece dinî ve ahlakî alanda bırakılmayıp hukukî yaptırımlarla da kontrol altına alınmıştır. Bu itibarla İslam miras hukuku kendi sistemi içinde tutarlılığını ve bütünlüğünü korur.⁶⁴⁷

Allah (c.c.), topluma miras hükmünü yerleştirdiğini “*Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından her birine varisler kıldık. Kendileriyle yeminleştığınız kimselere hisselerini veriniz. Doğrusu Allah her şeye şahittir.*”⁶⁴⁸ Ayetiyle; miras hususunda Haktan ayrılmanın kötü bir davranış olduğunu da “*Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz.*”⁶⁴⁹ Ayetiyle beyan etmiştir.

İslam teşri tarihiyle ilgili bilgilerden, Mekke döneminde miras konusunda hukukî bir düzenleme yapılmadığı ve hicrete kadar Arapların örfî hukukunun uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu hukuk telakkisinin en belirgin özelliği, savaşa katılmadıkları ve yağmacılık yapamadıkları için kadın ve çocukların mirasçı olamamaları, aksine kendilerinin mirasa konu teşkil etmesiydi. Medine’ye hicretin ardından ensarla muhacirler arasında Hz. Peygamber tarafından tesis edilen kardeşliğin başlangıçta bir mirasçılık sebebi kabul edilmesi ve bir yoruma göre “*İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.*”⁶⁵⁰ Ayetiyle Mekkelî Müslümanların birbirine mirasçı olabilmeleri için hicret etmiş olma şartının getirilmesi yani Medine’ye hicret etmiş müminlerle hicret etmemiş mümin hısımları arasında mirasçılık ilişkisinin dondurulması şeklindeki geçici hükümlerden sonra başta ana baba olmak üzere kadın erkek ayrımı yapılmaksızın akrabaya vasiyet etmenin gerekliliği ifade edilerek “*Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlar uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah’tan korkanlar üzerine bir borçtur.*”⁶⁵¹ Ayetiyle Müslümanlar ileride gelecek miras hükümlerine hazırlandı. Ardından akrabalık bağı

⁶⁴⁷ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 246-247.

⁶⁴⁸ Nisa 4/33.

⁶⁴⁹ Fecr 89/19.

⁶⁵⁰ Enfâl 8/72.

⁶⁵¹ Bakara 2/180.

bulunanların mirasçılık hususunda diğer mümin ve muhacirlerden önce geldiği açıklandı: *“Sonra inanıp hicret eden ve sizinle birlikte savaşımlar, işte onlar sizdendir. Birbirinin mirasçısı olan akraba, Allah’ın Kitab’ına göre birbirine daha yakındır. Doğrusu Allah her şeyi bilir.”*⁶⁵² Ve *“Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir, onun eşleri onların anneleridir. Akraba olanlar, miras hususunda, Allah’ın Kitab’ında birbirlerine müminler ve muhacirlerden daha yakındırlar. Dostlarınıza yapacağınız uygun bir vasiyet bunun dışındadır. Bu Kitab’ta yazılı bulunmaktadır.”*⁶⁵³ Miras payları belirtilmeksizin kadınların da mirasçı olacağı bildirildi. Miras taksiminde hazır bulunan, fakat varis olmayan yakınlar, yetimler ve yoksulların da gönlünün alınması şu şekilde tavsiye edildi: *“Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından, erkeklere hisse vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Bunlar, az veya çok, belirli bir hissedir. Taksiminde, yakınlar, yetimler ve düşkünler bulunursa, ondan onlara da verin, güzel sözler söyleyin. Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar, dürüst söz söylesinler.”*⁶⁵⁴ Nihayet mirasçılar ve payları hakkında ayrıntılı açıklama getiren Nisa suresinin şu ayetleri nazil oldu: *“Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin hissesi kadar tavsiye eder. Eğer kadınlar ikinin üstünde ise, bırakılanın üçte ikisi onlarındır; şayet bir ise yarısı onundur. Ana babadan her birine, ölenin çocuğu varsa yaptığı vasiyetten veya borcundan arta kalanın altıda biri, çocuğu yoksa anası babası ona varis olur, anasına üçte bir düşer. Kardeşleri varsa, altıda biri annesinindir; babalarınız ve oğullarınızdan menfaatçe hangisinin size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bunlar Allah tarafından tespit edilmiştir. Doğrusu Allah bilendir, Hakim olandır. Kadınlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir, çocukları varsa, bıraktıklarının ettikleri vasiyetten veya borçtan arta kalanın dörtte biri sizindir. Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır; çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadına kelale yoluyla (çocuğu ve babası olmadığı halde) varis olunuyor ve bunların ana-bir erkek veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, her birine edilen vasiyetten veya borçtan arta kalanın altıda biri düşer; ikiden çoksalar, üçte birine, zarara uğratılmaksızın ortak olurlar. Bunlar Allah tarafından tavsiye edilmiştir. Allah bilendir, Halim’dir.”*⁶⁵⁵ daha sonra da çocuksuz vefat eden kimseye (kelale) kimlerin mirasçı olacağını belirten aynı surenin şu ayeti nazil oldu. *“Senden fetva isterler, de ki: Allah size ikinci dereceden mirasçılar hakkında fetva veriyor: Şayet çocuğu olmayıp bir kız kardeşi bulunan kimse ölürse, bıraktığının yarısı kız kardeşe kalır. Fakat kız kardeşinin çocuğu yoksa kendisi, ona tamamen varis olur. Eğer iki kız kardeş kalmışsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer mirasçılar erkek ve kadın kardeşlerse, erkeğe, iki dişinin hissesi kadar vardır. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklıyor. Allah her şeyi bilir.”*⁶⁵⁶ Resûl-i Ekrem’in miras ahkâmına önem verilmesi yönündeki teşvikinden hareketle Müslümanlar, konu hakkında Kur’an ve Sünnet’te yer alan açıklamalar ve oluşan icmalar yanında sahabe ve tabiinden gelen rivayetleri de dikkate alarak kısa zamanda

⁶⁵² Enfâl 8/75.

⁶⁵³ Ahzab 33/6.

⁶⁵⁴ Nisa 4/7-9.

⁶⁵⁵ Nisa 4/11-12.

⁶⁵⁶ Nisa 4/176.

feraiz ilmini meydana getirdiler.⁶⁵⁷

Kur'an-ı Kerim, Kadınlara zorla mirasçı olunmaması gerektiğini “*Ey İnananlar! Kadınlara zorla mirasçı olmaya kalkmanız size helal değildir...*”⁶⁵⁸ Ayetiyle açıklamıştır.

Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim, vasiyet ve bu vasiyete bağlı olarak da miras konusuna büyük bir önem vermiş bu konuyu hiçbir eksik kalmayacak ve hiçbir şüpheyeye de mahal bırakmayacak şekilde açıklamıştır.

2.3.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Vasiyet Ve Miras

Kitab-ı Mukaddes'te vasiyetle ilgili olarak, vasiyetin ancak vasiinin ölümünden sonra, vasiinin ölümü kanıtlandıktan sonra yürürlüğe girebileceği aksi takdirde bu vasiyetin yok hükmünde olduğu şu şekilde haber veriliyor:

*“Ortada bir vasiyet varsa, vasiyet edenin ölümünün kanıtlanması gerekir. Çünkü vasiyet ancak ölümden sonra geçerli olur. Vasiyet eden yaşadıkça, vasiyetin hiçbir etkinliği yoktur.”*⁶⁵⁹

Fakat bu ayeti açıklayan ayetler Kitab-ı Mukaddes'te yer almamaktadır. Sadece vasiinin öldükten sonra nereye gömülmesi gerektiğini vasiyet eden ayetler vardır. Bu şekilde gelen ayetler şunlardır:

*“Ölümü yaklaşınca, oğlu Yusuf'u çağırıp, ‘Eğer benden hoşnut kaldınsa, lütfen elini uyluğumun altına koy.’ dedi, ‘Bana sevgi ve sadakat göstereceğine söz ver. Lütfen beni Mısır'da gömme.’ Atalarımıza kavuştuğum zaman beni Mısır'dan çıkarıp onların yanına göm.’ Yusuf, ‘Dediğin gibi yapacağım’ diye karşılık verdi. İsrail, ‘Ant iç’ dedi. Yusuf ant içti. İsrail yatağının başı ucunda eğilip Rabbe tapındı.”*⁶⁶⁰

Kitab-ı Mukaddes'e göre mirasta asıl hak sahibi erkek çocuk olmasına karşın kızlara da mirastan pay verilmektedir. Zira şu ayetlerde geçtiği üzere kızlara da mirasta pay ayrılmıştır:

*“Ülkenin hiçbir yerinde Eyüb'ün kızları kadar güzel kızlar yoktu. Babaları, kardeşlerinin yanı sıra onlara da miras verdi.”*⁶⁶¹ *“Rahel'le Lea, ‘Babamızın evinde hala payımız, mirasımız var mı?’ dediler, ‘Onun gözünde artık yabancı değil miyiz? Çünkü bizi sattı. Bizim için ödenen bedelin hepsini yedi. Tanrı'nın babamızdan aldığı varlığın tümü bize ve çocuklarımıza aittir. Tanrı sana ne dediyse öyle yap.’”*⁶⁶²

Yahudiler doğan ilk erkek çocuklarına büyük önem verirler. Onlara -diğer kardeşlerine nazaran - her konuda olduğu gibi miras konusunda da daha fazla pay -iki pay- verirler. Kitab-ı Mukaddes'te bu ‘ilk oğulluk hakkı’ olarak geçmektedir. Konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

“Eğer bir adamın iki karısı varsa, birini seviyor, öbüründen hoşlanmıyorsa; iki kadın da kendisine oğullar doğurmuşsa; ilk oğul hoşlanmadığı kadının oğlusa;

⁶⁵⁷ Hamza Aktan, “Miras”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXX, 143.

⁶⁵⁸ Nisa 4/19.

⁶⁵⁹ İbranilere Mektup 9/16-17.

⁶⁶⁰ Tekvin 47/29-31. Ayrıca bkz.: Tekvin 49/29-30.

⁶⁶¹ Eyub 42/15.

⁶⁶² Tekvin 31/14-16.

adam malını miras olarak oğullarına bölüştürdüğü gün sevdiği kadının oğlunu kayırıp ona ilk oğulluk hakkını veremez. Hoşlanmadığı kadının oğlunu ilk doğan oğul olarak tanıyacak ve ona bütün malından iki pay verecektir. Çünkü bu oğul babasının gücünün ilk ürünüdür. İlk oğulluk hakkı onun olacak.”⁶⁶³ “Sana kardeşlerinden bir pay fazla veriyorum; onu Amorulardan kılıcımla, yayımla aldım.”⁶⁶⁴

Hiçbir erkek çocuğu olmayan kimsenin durumuna gelince; bu adamının mirasının tamamı kızına, kızı da yoksa kardeşlerine, onlar da yoksa amcalarına, amcaları da yoksa kendi boy’unda kendisine en yakın olan akrabasına verilir. Bu durum şöyle açıklanmıştır:

“İsraillilere de ki, bir adam erkek çocuğu olmadan ölürse, mirasını kızına vereceksiniz. Kızı yoksa mirasını kardeşlerine, kardeşleri yoksa amcalarına vereceksiniz. Amcaları da yoksa mirasını bağlı olduğu boyda kendisine en yakın akrabasına vereceksiniz. Yakını mirası mülk edinsin. Musa’ya verdiğim buyruk uyarınca, İsrailliler için kesin bir kural olacak bu.”⁶⁶⁵

Allah (c.c.), Kur’an-ı Kerim’deki şu ayetlerde “... Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.”⁶⁶⁶ “Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah’ındır...”⁶⁶⁷ Buyurarak göklerde ve yerde ne varsa hepsinin kendisinin mülkü olduğunu, bu mülkten yararlananların, hep O’nun mülkünü birbirinden devraldıklarını, dolayısıyla kalıcı mülk ve hâkimiyetin yalnızca kendisine ait olduğunu bildirmişdir.

Kitab-ı Mukaddes’in bazı ayetlerinde miras kelimesi Kur’an-ı Kerim’deki bu anlamıyla kullanılmıştır. Şu farkla ki Tanrı’nın mülkü olan bu yerler fetheden kişi veya kişilere, oymaklara miras olarak kalır. Bu mülkler oymakların sayısına göre aralarında kura ile pay edilir. Oranın asıl sahipleri istedikleri takdirde burayı satın alabilirler. Bu onların hakkıdır. Bu konudaki ayetler ayrıntılı olarak şöyle gelmektedir:

“Adlarının sayısına göre ülke bunlara pay olarak bölüştürülecek. Sayıca çok olana büyük, sayıca az olana küçük pay vereceksin. Her oymağa kişi sayısına göre pay verilecek. Ancak ülke kura ile dağıtılacak. Herkesin payı, ata oymağının adına göre olacak. Küçük, büyük her oymağın payı kurayla dağıtılacak.”⁶⁶⁸ “Miras alacağınız ülkenin her yerinde tarlanın asıl sahibine tarlasını geri alma hakkı tanınmalıdır.”⁶⁶⁹ “Ülkeyi yurt edinecek, oraya yerleşeceksiniz; çünkü mülkedinesiniz diye orayı size verdim. Ülkeyi boylarınız arasında kurayla paylaşacaksınız. Büyük boya büyük pay, küçük boya küçük pay vereceksiniz. Kurada kime ne çıkarsa, orası onun olacak. Dağıtımı atalarınızın oymaklarına göre yapacaksınız. ‘Ama ülkede yaşayanları kovmazsanız, orada bıraktığınız halk gözlerinizde kanca, böğürlerinizde

⁶⁶³ Tesniye 21/15-17.

⁶⁶⁴ Tekvin 48/22.

⁶⁶⁵ Sayılar 27/8-11.

⁶⁶⁶ Al-i İmran 3/180.

⁶⁶⁷ Hadid 57/10.

⁶⁶⁸ Sayılar 26/53-56.

⁶⁶⁹ Levililer 25/25.

diken olacak. Yaşayacağınız ülkede size sıkıntı verecekler. Ben de onlara yapmayı tasarladığımı size yapacağım."⁶⁷⁰

Yukarıda da görüldüğü üzere Tevrat'ta vasiyet ve mirasla ilgili ayetler mevcutken İncil'de konuyla ilgili tek bir ayet dahi bulunmamaktadır.

2.3.4. İNFAK

Sözlükte 'tükenmek, tamamlanmak, son bulmak' manasındaki 'nefk' kökünden türetilen infak 'bitirmek, yok etmek; yoksul düşmek' gibi anlamlara gelirse de daha çok 'para veya malı elden çıkarmak' manasında kullanılmaktadır. Dinî-ahlakî bir terim olarak genellikle 'Allah'ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması' demektir. Bu bakımdan infak, farz olan zekât ve gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içermektedir. Harcanan şeye de nafaka denir.⁶⁷¹

2.3.4.1. Kur'an-ı Kerim'de İnfak

Kur'an-ı Kerim'e göre insanın sahip olduğu servetin asıl sahibi Allah'tır. O, bu mal ve serveti bize emanet olarak vermiştir. O'nun emanet olarak verdiği bu servetten başkalarına infakta bulunmak gerekir. Allah (c.c.), yüce kitabında kendisine samimiyetle inanan müminlerin başlıca özelliklerini sayarken iman ve namazın ardından infakı, kendisi yolunda harcama yapmayı farklı ayetlerde şu şekilde zikretmiştir:

*"Onlar, gayba inanırlar, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler."*⁶⁷² *"... Ve Rablerine güvenirler, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler."*⁶⁷³ *"Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır."*⁶⁷⁴

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili birçok ayet bulunmaktadır. İnfakı teşvik eden ve yapılan en ufak bir yardımın dahi karşılıksız kalmayacağını beyan eden ayetleri şöyle sıralamak mümkündür:

*"Allah yolunda sarf edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, işlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever."*⁶⁷⁵ *"Ey inananlar! Alışverişin, dostluğun, şefaatin olmayacağı günün gelmesinden önce sizi rızıklandırıdığımızdan hayra sarfedin. İnkâr edenler ancak yazık edenlerdir."*⁶⁷⁶ *"Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilendir."*⁶⁷⁷

⁶⁷⁰ Sayılar 33/53-56. Daha geniş bilgi için bkz.: Sayılar 36/1-13.

⁶⁷¹ Mustafa Çağrı, "İnfak", *DİA*, İstanbul, 1988, XXII, 289.

⁶⁷² Bakara 2/3.

⁶⁷³ Enfal 8/3.

⁶⁷⁴ Ra'd 13/22. Daha geniş bilgi için bkz.: İbrahim 14/31; Hac 22/35; Fatır 35/29-30.

⁶⁷⁵ Bakara 2/195.

⁶⁷⁶ Bakara 2/254.

⁶⁷⁷ Bakara 2/261. Daha geniş bilgi için bkz.: Bakara 2/270, 272, 274; Kasas 28/77; Secde 32/16; Hadid 57/7; Münafikun 63/10-11; Duha 93/9-10.

İnfak, sadaka ve karz-ı hasen Kur'an-ı Kerim'in müminleri teşvik ettiği üç yardım ve dayanışma şeklidir. İnfak öncelikle akrabaya ve bazen ihtiyaç gözetilmeden yapılır, sadaka yahut tasadduk daha ziyade muhtaç durumdaki akraba olmayanlara yönelik malî bir ibadettir. Bu ikisi bağıştır, geri dönmez, ecrini Allah verir. Karz-ı hasen ise Allah rızasından başka bir menfaat beklenmeden verilen borçtur. Bu borç karşılığında borçludan menfaat beklenmez, yalnızca ödeme imkânına kavuştuğunda borcun aslını ödemesi islenir.⁶⁷⁸

Allah (c.c.) bu şekil yardımları kendisine yapılmış sayar. Ve karşılığının da ona göre olacağını haber vermek üzere şöyle buyurur:

*“Allah’a, kat kat karşılığını arttıracak güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur? Allah hem darlaştırır, hem bollastırır. O’na döneceksiniz.”*⁶⁷⁹ *“Allah’a karşı gelmekten gücünüzün yettiği kadar sakının, buyruklarını dinleyin, itaat edin. Kendinizin iyiliğine olarak mallarınızdan sarfedin, nefsinin tamahkârlığından korunan kimseler, işte onlar saadete erenlerdir. Eğer Allah’a güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız, onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah, şükürün karşılığını verendir, Halim’dir.”*⁶⁸⁰

2.3.4.2. Kitab-ı Mukaddes’te İnfak

Kur'an-ı Kerim’de olduğu gibi Tevrat da infak konusuna gereken ehemmiyeti vermiş, infakı teşvik etmiş ve yapılan yardımların karşılıksız kalmayacağını açıklamıştır. Ayrıca her yedi yılda bir yılı ‘ Borçları Bağışlama Yılı ’ ilan etmiş ve bu sene borçların tamamının silinmesini şu şekilde beyan etmiştir.

*“Bir kardeşin yoksullaşır, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak.”*⁶⁸¹ *“Tanrınız Rabbin size vereceği ülkenin herhangi bir kentinde yaşayan kardeşlerinizden biri yoksulsa, yüreğinizi katılaştırmayın, yoksul kardeşinize eli sıkı davranmayın. Tersine, eliniz açık olsun; gereksinimlerini karşılayacak kadar ona ödünç verin. Yedinci yıl, ‘Borçları bağışlama yılı yakındır,’ diyerek yüreğinizde kötü düşünce barındırmaktan sakının. Öyle ki, yoksul kardeşinize karşı eli sıkı davranıp ona yardım etmekten kaçınmayasınız. Yoksul kardeşiniz sizden Rabbe yakınabilir, siz de günah işlemiş olursunuz. Ona bol bol verin, verirken yüreğinizde isteksizlik olmasın. Bundan ötürü Tanrınız RAB bütün işlerinizde ve el attığınız her şeyde sizi kutsayacaktır. Ülkede her zaman yoksullar olacak. Bunun için, ülkenizde yaşayan kardeşlerinize, yoksullara, gereksinimi olanlara eli açık davranmanızı buyuruyorum.”*⁶⁸² *“Üçüncü yıl, ondallığı verme yılı, bütün ürününüzün ondallığını bir yana ayırın. Ayırma işini bitirdiğinizde, ondallığı Levililer’e, yabancılara, öksüzlere ve dul kadınlara vereceksiniz. Öyle ki, onlar da kentlerinizde yiyip doysunlar.”*⁶⁸³

Konuyla ilgili olarak İncil, infakı bir adım öteye taşımış, her isteyene verilmesini ve malın tamamının infak edilmesini şu ayetlerle tavsiye etmiştir:

⁶⁷⁸ Karaman vd., a.g.e., I, 266.

⁶⁷⁹ Bakara 2/245.

⁶⁸⁰ Teğabun 34/16-17.

⁶⁸¹ Levililer 25/ 35.

⁶⁸² Tesniye 15/7-11.

⁶⁸³ Tesniye 26/12.

“İsa ona, ‘Eğer eksiksiz olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle’ dedi.”⁶⁸⁴ “Ona sevgiyle bakan İsa, ‘Bir eksiğin var’ dedi. ‘Git neyin varsa sat, parasını yoksullara ver; böylece gökte hazinen olur. Sonra gel, beni izle.’”⁶⁸⁵ “İsa bunu duyunca ona, ‘Hala bir eksiğin var’ dedi. ‘Neyin varsa hepsini sat, parasını yoksullara dağıt; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle.’”⁶⁸⁶ “Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin.”⁶⁸⁷

2.3.5. FAİZ

Faiz; bir ödünç/borç karşılığında alınan nema, fazla miktar demektir. Buna ‘ribh’ da denir.⁶⁸⁸

Faizin Arapçadaki karşılığı ‘riba’ olup sözlükte, ‘herhangi bir şeydeki artışı ve fazlalığı’ ifade eder. Terim olarak ise riba, ‘borç verilen bir parayı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla veya herhangi bir borç ilişkisi ile doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacak için ek vade tanıyıp vade sonunda bu alacağı fazlalıkla geri almanın, yine bu şekilde alınan fazlalığın’ genel adıdır. Bu türden şart ve uygulamaları içeren işlemlere de ‘faizli işlemler’ denir. Türkçede daha çok, yine Arapça kökenli ‘faiz’ kelimesi yaygınlık kazanmış olup genelde riba ile eşanlamlı olarak kullanılmıştır.⁶⁸⁹

2.3.5.2. Kur’an-ı Kerim’de Faiz

Faiz yasağı, İslam’ın temel ilkelerinden biridir. İslam herhangi bir zarar ve mağduriyete yol açmayan insan ilişkilerine, düzgün bir çizgide seyreden hukukî ve ticarî hayata kural olarak müdahale etmemiş, sadece yanlış ve haksız uygulamalar konusunda insanları uyarmış, bu yönde bazı sınırlama ve kısıtlama getirmiştir. Faiz yasağı da böyledir. İslam’ın ortaya çıktığı VII. yüzyıl Arap toplumunda da faiz bütün çeşitleriyle biliniyor ve uygulanıyordu. Bu yüzden sermaye belli kesimin elinde yoğunlaşmış, gittikçe katlanan faiz borcunu ödeyemeyen kimseler veya bunların çocukları köle olarak satılmaya başlanmış, sonuç itibarıyla az bir kesim büyük çıkar sağlamasına karşı geniş halk kesimi perişan olmuştu. Kur’an bu yaygın âdeti aşamalı bir akış içerisinde, gerekli önlemleri alarak ve bu uygulamanın yerini tutacak kurumları da göstererek, yasaklamıştır. Hz. Peygamber de devrinde bilinen ve yapılan faizli ticarî işlemlerin faizden arındırılmasına kılavuzluk etmiş, bu konudaki emir ve yasaklarıyla, belli ölçü ve ilkeleri çıkarmaya elverişli bir uygulamayı başlatmıştır.⁶⁹⁰

Kur’an’da faiz (riba) yasağına değişik üslûp ve anlatım tarzlarıyla birden çok yerde temas edilir. Fakat hiçbirinde ribanın tanımı yapılmaz, ayırıcı özellikleri ve kapsamı belirtilmez. Ancak Kur’an’da geçen ‘riba’nın anlamı, o dönem Araplarının bu kelimeye yüklediği manadan farklı değildir. Kur’an’da riba meselesi dört yerde ele alınmış ve riba yasağı içki yasağında olduğu gibi aşamalı yöntem izlenerek dört aşamada ortaya konmuştur. Bu konuda ilk ayet Mekke döneminde, yani Müslüman

⁶⁸⁴ Matta 19/21.

⁶⁸⁵ Markos 10/21.

⁶⁸⁶ Luka 18/22.

⁶⁸⁷ Luka 6/ 30.

⁶⁸⁸ Erdoğan, a.g.e., 134.

⁶⁸⁹ Apaydın vd., a.g.e., II, 411.

⁶⁹⁰ Apaydın vd., a.g.e., II, 412.

toplumun inanç ve ahlak temellerinin kuruluşu sağlamlaştırıldığı dönemde nazil olmuştur. Rum suresinin 39. ayetinde şöyle buyrulmuştur:⁶⁹¹

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz Allah katında artmaz. Fakat Allah’ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onu verenler (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.” Bu ayet faizi açıkça yasaklamamakla birlikte Allah katında çirkin görüldüğüne ve bereketsizliğine değinerek onu dolaylı olarak reddetmekte, müminlere bu yönde uyarıda bulunmaktadır.

*“Yahudilerin haksızlıklarından, çocuklarını Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık. Onlardan inkâr edenlere, elem verici azap hazırladık.”*⁶⁹² Ayetleriyle Allah, Yahudilere faizin haram kılındığını, fakat onların bunu helal sayıp alıp-vermeye devam ettiğini, bu yüzden de birçok ceza ve azaba uğradıklarını/uğrayacaklarını haber vererek yine dolaylı olarak faiz yasağına temas etmiş ve bu konuda Müslümanları yönlendirmiştir.

Üçüncü aşamada ise, *“Ey iman edenler, kat kat faiz yemeyin. Allah’tan korkun ki kurtuluşa eresiniz”*⁶⁹³ Buyrulurak faiz açıkça yasaklanmıştır. Tabi ki Kur’an’ın bu üslûbu, ilk planda Mekke’de yaygın olan bileşik faizli borç işlemlerini kapsıyor gözüküyorsa da ayetteki *‘kat kat’* kaydı, tek dereceli faizin helal olduğu anlamında olmayıp o günkü olguyu açıklamak için gelmiştir.

Dördüncü aşamaya gelince, artık faiz bir önceki kaydı da taşımaksızın şiddetli bir üslûpla yasaklanmış, faizi bırakanlara bazı imkânlar gösterilirken faizde ısrar edenlere acı sonuçlar bildirilmiştir. Bu konuya ayrılmış bulunan Bakara suresinin 275-279. Ayetlerinde şöyle buyrulmuştur:

“Faiz yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, ‘Alışveriş de faiz gibidir,’ demelerindendir. Oysaki Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisinin ve işi Allah’a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır. Allah hiçbir günahkâr kâfiri sevmez. Ey iman edenler, Allah’tan korkun, eğer gerçekten inanıyorsanız, faiz olarak artakalan (anaparanın üzerindeki) miktarı almayın. Şayet bunu yapmazsanız (faize devam ederseniz), Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Tövbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık ederseniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız.” Bu ayette Allah (c.c.), faiz ile alışverişin farklı olduğunu vurgulayıp, faiz alıp vermenin dünyadaki ve ahiretteki kötü sonuçlarına işaret etmiş, bu arada, anaparadan fazla kısmın da faiz olacağını belirtmiştir. Kur’an’ın bu üslûbu, faiz yasağı konusunda açık ve kati bir delalettir. Öte yandan bu ayetlerde geçen “riba” kelimesi, kapalı bir kelime olmayıp vahyin ilk muhatabı olan Araplar arasında bilenen ve uygulanan yaygın faiz şeklini ifade eder. O da, vadeye karşılık alacakta artış yapma uygulamasıdır.⁶⁹⁴

⁶⁹¹ Apaydın vd., a.g.e., II, 413.

⁶⁹² Nisa 4/160-161.

⁶⁹³ Al-i İmran 3/130.

⁶⁹⁴ Apaydın vd., a.g.e., II, 413-414.

2.3.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Faiz

Faiz yasağı İslam'la başlamış olmayıp uzun bir geçmişi vardır. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da faiz yasağı olmakla birlikte, Yahudiler Tevrat'ı tahrif ederek faizi kendi aralarında (İsrail oğulları) yasak sayıp kendilerinden olmayanlara karşı serbest saymışlardır. Kur'an, Yahudilerin bu tutumuna değinmekte, yasaklandığı halde faiz alıp vermelerinin yol açtığı ve açacağı sonuçlardan şöyle söz etmektedir.⁶⁹⁵

*“Yahudilerin haksızlıklarından, çoklarını Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık. Onlardan inkâr edenlere, elem verici azap hazırladık..”*⁶⁹⁶

Bu ayet faizin önceki şeriatlarda da yasaklandığını haber vermekte ve dolayısıyla İslam'daki faiz yasağını bir başka açıdan tekit etmektedir. Ancak Yahudi ileri gelenleri bu emri tahrif ederek söz konusu yasağın sadece Yahudiler arasında geçerli kılındığı, Yahudi olmayanlardan faiz alınabileceği şeklinde bir yorum ve uygulama getirmişlerdir. Bu bir çifte standart meydana getirmiştir. Bu durum Tevrat'ta şöyle açıklanmıştır:

*“Kardeşinize para, yiyecek ya da faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız. Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız. Böyle yapın ki, mülk edinmek için gideceğiniz ülkede el attığınız her işte Tanrınız RAB sizi kutsasın.”*⁶⁹⁷

Aslında konuyla ilgili olarak mevcut Tevrat'ta yer alan ayetler topluca ele alındığı takdirde tahrifin mevcudiyeti ortaya çıkmaktadır. Mesela Tevrat'ta faiz yemeyeni öven ifadeler vardır. Nebi Hezekiel'in iyi insanı tavsif ederken, *“Faizle para vermez, aşırı kar gütmmez, elini kötülükten çeker, iki kişi arasında doğrulukla yargılar.”*⁶⁹⁸ *“Faizle para verir, aşırı kar güder. Böyle biri yaşayacak mı? Hayır, yaşamayacak! Bütün bu iğrençlikleri yapmıştır, öldürülecektir. Onun kanından kendisi sorumlu olacaktır.”*⁶⁹⁹ Şeklindeki sözleri bunlardandır. Kur'an-ı Kerim'in faizin Yahudilere yasaklandığını haber vermesi faizin kaynağına dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Zira Arap toplumunda faizin yaygınlaşmasının önemli sebeplerinden biri de onların komşuları olan Yahudilerin uygulamalarıdır.⁷⁰⁰

Kitab-ı Mukaddes'te geçen şu ayetlerle de faiz yasaklanmıştır:

*“Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz.”*⁷⁰¹ *“Ondan faiz ve kar alma. Tanrından kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten kar almayacaksın.”*⁷⁰² *“Parasını faize vermez, Suçsuza karşı rüşvet almaz. Böyle yaşayan asla sarsılmayacak.”*⁷⁰³

⁶⁹⁵ Apaydın vd., a.g.e., II, 411.

⁶⁹⁶ Nisa 4/160-161.

⁶⁹⁷ Tesniye 23/19-20.

⁶⁹⁸ Hezekiel 18/ 8.

⁶⁹⁹ Hezekiel 18/13.

⁷⁰⁰ İsmail Özsoy, “Faiz”, DİA, İstanbul, 1988, XII, 111.

⁷⁰¹ Çıkış 22/25.

⁷⁰² Levililer 25/36-37.

⁷⁰³ Mezmurlar 15/5.

Matta ve Luka İncil’inde de faiz yasağından söz edilmiş olup Hristiyan dünyasında faiz yasağı uzun bir süre devam etmiştir. Ancak Batı’nın iktisadî gelişiminin doğurduğu ihtiyaçları karşılayacak yeni müesseseler ortaya konmadığı ve kilisenin elinde de hatırı sayılır bir sermaye olduğu için faiz yasağı giderek hoş görülmeye ve alışılmaya başlanmış, Fransız İhtilali’nden sonra iyice yaygınlaşıp Batı ekonomisinin temel unsuru haline gelmiştir. Ayrıca, sermayeyi ellerinde bulunduranların, hiçbir çaba göstermeksizin bu sermaye aracılığıyla gelir elde etmek istemeleri, öte yandan ticaret erbabı ve çalışan fakir kesimin de devamlı sermayeye ihtiyaç duyması sebebiyle faiz her dönem ve devir toplumunda az veya çok bulunagelmış, yol açtığı zararlar bilindiği halde yaşamış ve yaygınlık kazanmıştır.⁷⁰⁴

Yukarıda söz konusu olan ayetler şunlardır:

*“Efendisi ona şu karşılığı verdi: ‘Kötü ve tembel köle! Ekmediğim yerden biçtiğimi, harman savurmadığım yerden devşirdiğimi bildiğine göre paramı faize vermeliydin. Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım...”*⁷⁰⁵ *“Neden paramı faize vermedin? Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım.”*⁷⁰⁶

2.3.6. RÜŞVET

Sözlük anlamı, bir kişiye gördüğü iş karşılığında verilen ücret, ayak teri anlamındadır. Örfte ise; bir hacete, bir maksada bir ustalık suretiyle kavuşmak için verilen mal veya yapılan herhangi bir muameledir. Bir hakkın iptali ya da haksızlığın ikamesi için yetkililere verilen mal anlamındadır.⁷⁰⁷

2.3.6.1. Kur’an-ı Kerim’de Rüşvet

Kur’an-ı Kerim’de konuyla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

*“Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin. Bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu hâkimlere aktarmayın.”*⁷⁰⁸

Ayette İslamiyet’in temel bir ilkesi ortaya konmaktadır. Buna göre -aksini mümkün kılan özel bir hüküm bulunmadıkça- hiçbir Müslüman kişi veya kurum, başka hiçbir kimsenin malını, rızası olmadan veya tam ve gerçek bir karşılığını vermeden alamaz, yiyemez; hâkimin kararı da bu hükmü değiştiremez, haramı helal yapamaz. Bu genel bir hüküm olup aslında bu hükmün kapsamına giren rüşvet yasağı, önemi ve yaygınlık kazanmaya elverişli olması sebebiyle özellikle zikredilmiştir. Ayetten hem kazanç hem de harcama faaliyetlerinin meşru zeminde yürütülmesi şeklinde genel bir ilke çıkmakta; haksız menfaat sağlamak, maddî veya manevî bir karşılık elde etmek için iş başındakilere mal (veya para) vermek yasaklanmaktadır. Bu şekilde çıkar elde etmek için yetkili kişilere menfaat sağlamaya rüşvet denir. Helal ve meşru yollardan kazanıp harcamayı emreden genel hükümlü başka birçok ayet ve hadis rüşvet yasağını da kapsamakla birlikte, bu ayette ve bazı hadislerde rüşvet özellikle söz konusu edilerek yasaklanmış, hatta hadislerde buna tevessül edenler lanetlenmiştir.⁷⁰⁹

⁷⁰⁴ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 412.

⁷⁰⁵ Matta 25/ 26-27.

⁷⁰⁶ Luka 19/23.

⁷⁰⁷ Mehmet, *a.g.e.*, 486.

⁷⁰⁸ Bakara 2/188.

⁷⁰⁹ Karaman vd., *a.g.e.*, I, 189-190.

2.3.6.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rüşvet

Rüşvet konusu Tevrat ve Zebur'da ele alınmış; fakat İncil'de bu konuya temas edilmemiştir. Tevrat ve Zebur'da da kesin bir dille yasaklanmamış, sadece şu ayette birini öldürmek için rüşvet alan kişi lanetlenmiştir:

*"Suçsuz birini öldürmek için rüşvet alana lanet olsun! Bütün halk, 'Amin!' diyecek."*⁷¹⁰

Diğer ayetlerde ise bilge kişilerin gözlerini kör etmesi, haklıyı haksız çıkarması, evlere sıkıntı vermesi, haksız bir kazanç olup karakteri bozması v.b. rüşvetin olumsuz özellikleri göz önüne serilerek yapılmaması tavsiye edilmektedir. Bu ayetler şu şekildedir:

*"Rüşvet almayacaksınız. Çünkü rüşvet göreni kör eder, haklıyı haksız çıkarır."*⁷¹¹ *"Yargılarken haksızlık yapmayacak, kimseyi kayırmayacaksınız. Rüşvet almayacaksınız. Çünkü rüşvet bilge kişinin gözlerini kör eder."*⁷¹² *"Onun için Rab'den korkun, dikkatle yargılayın. Çünkü Tanrımız RAB kimsenin haksızlık yapmasına, kimseyi kayırmasına, rüşvet almasına göz yummaz."*⁷¹³ *"Parasını faize vermez, suçsuzla karşı rüşvet almaz. Böyle yaşayan asla sarsılmayacak."*⁷¹⁴ *"Kazanca düşkün kişi kendi evine sıkıntı verir, rüşvetten nefret edense rahat yaşar."*⁷¹⁵ *"Kötü kişi adaleti saptırmak için gizlice rüşvet alır."*⁷¹⁶ *"Haksız kazanç bilgeyi delirtir, rüşvet karakteri bozar."*⁷¹⁷ *"Şarap içmekte sınır tanımayanların, içkileri karıştırıp içmekten çekinmeyenlerin, rüşvet uğruna kötüyü haklı çıkaranların, haklıların hakkını elinden alanların vay haline!"*⁷¹⁸

Şu iki ayette de rüşvet adeta teşvik edilmektedir:

*"Sahibinin gözündeki rüşvet bir tılsımdır. Ne yapsa başarılı olur. Sahibinin gözündeki rüşvet bir tılsımdır. Ne yapsa başarılı olur."*⁷¹⁹ *"Gizlice verilen armağan öfkeyi, koyna sokuşturulan rüşvet de kızgın gazabı yatıştırır."*⁷²⁰

2.3.7. HIRSIZLIK

Hırsızlık, eski Türkçede 'uğrulama', Arapçada 'sirkat' ve 'serika' kelimeleriyle ifade edilmiş, hırsız için de eski Türkçede 'uğru', Arapça'da 'sarık' ve 'lişş' kelimeleri kullanılmıştır. Sirkat sözlük ve örfte 'başkasının malını gizlice alma, çalma' manasında olup Kur'an'da, bu anlam çerçevesinde mecazi bir kullanım olarak 'başkasının konuştuğunu gizlice dinleme' manasında 'istiraku's-sem'a' tabiri geçer. Hukuk dilinde hırsızlığın terim anlamı, ayrıntı teşkil eden farklılıklar göz ardı edilirse hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde aynı olup kelimenin sözlük ve örfteki anlamından farklı değildir. Toplumlarda ve medeniyetler arası farklılıklar, hırsızlığın suç teşkil ettiği ve çeşitli müeyyide ve tedbirlerle önlenmesi gerektiği

⁷¹⁰ Tesniye 27/25.

⁷¹¹ Çıkış 23/8.

⁷¹² Tesniye 16/19.

⁷¹³ II. Tarihler 19/7.

⁷¹⁴ Mezmurlar 15/5.

⁷¹⁵ Süleyman'ın Meselleri 15/27.

⁷¹⁶ Süleyman'ın Meselleri 17/23.

⁷¹⁷ Vaiz 7/7.

⁷¹⁸ İşaya 5/22-23.

⁷¹⁹ Süleyman'ın Meselleri 17/8.

⁷²⁰ Süleyman'ın Meselleri 21/14.

noktasında değil suçu önleyecek tedbirlerin seçimi, suçun oluşma şartları ve suça uygulanacak müeyyide hususunda yoğunlaşır.⁷²¹

2.3.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Hırsızlık

İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi olan hırsızlık suçunun ilk dönem toplumlarında nasıl karşılandığı hakkında sağlam bilgiler bulunmamakla birlikte, hırsızlığın önceleri daha ferdî boyutta bir suç ve biraz da şahsî ölçüde alma aracı bir eylem iken toplumsal yaşama geçilip mülkiyet düzeninin kurulmasından sonra kamu düzenini ihlal eden bir suç sayılarak cezalandırılması cihetine gidildiği söylenebilir. Buna ilave olarak hırsızlığın bütün toplumlarda suç olarak görüldüğü, fakat hangi tür eylemin hırsızlık sayılacağı ve ne tür bir müeyyide ile cezalandırılacağı hususunun toplumlara ve dönemlere göre değişiklik gösterdiği de belirtilmelidir.⁷²²

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf ile kardeşleri arasında geçen olaylar sırasında su kabının çalınması ve hırsızın mal sahibinin yanında alıkonma cezası şöyle anlatılır:

“(Yusuf) onların yükünü hazırladığı zaman maşrapayı kardeşinin yükü içine koydu! (Kafîle hareket ettikten) sonra bir tellal: ‘Ey kafîle! Siz hırsızsınız!’ diye seslendi.”⁷²³ “Allah’a andolsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz, dediler.”⁷²⁴ “(Kardeşleri) dediler ki: ‘Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı.’ Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. (Kendi kendine) dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.”⁷²⁵ “Babanıza dönün ve deyin ki: ‘Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz.’”⁷²⁶

Maide suresinin 38-39. ayetleri, hırsızlığın hukukî ve dinî hükmüyle ilgili özel açıklama getirmesi yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Bu ayetlerin mealî şöyledir:

“Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Kim bu zulmünden sonra tövbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tövbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”

Hırsızlık dolayısıyla cahiliye döneminde de el kesme cezası uygulanmıştır. Cahiliye döneminde bu cezayı ilk hükme bağlayan kişi, Velid b. Muğire’dir. Yüce Allah da İslam’da hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir. Yüce Allah, bu Ayette hırsız kadından önce hırsız erkekten söz etmektedir. Zina ile ilgili âyette de zina eden kadını zina eden erkekten önce zikretmiştir. Bundaki hikmet şudur: Mal sevgisi erkeklerde daha baskın, cinsel şehvet ise kadınlarda daha baskın olduğundan dolayı her yerde onlardan uygun olan zikredilmiştir.⁷²⁷

Hırsızlık suçunun işlenmiş sayılabilmesi için suçlu, çalınan mal ve çalma

⁷²¹ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVII, 385.

⁷²² Bardakoğlu, *a.e.*, *a.y.*

⁷²³ Yusuf 12/70

⁷²⁴ Yusuf 12/73.

⁷²⁵ Yusuf 12/77.

⁷²⁶ Yusuf 12/81.

⁷²⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, III/519.

eylemiyle ilgili bazı şartlar aranır. Bunlar da fıkıh mezhepleri arasında kısmen farklı görüşler bulunsan bile suçlunun suç işleme kastının mevcudiyeti, çalınan malın başkasına ait olması, muhafaza altında bulunması ve hukukî-malî bir değer taşıması, bu malın gizlice alınması gibi şartlardır. Bunun dışında kalan benzeri eylem ve teşebbüsler ise ya ta'zir cezası kapsamına giren ya da sadece kul hakkı ihlali ve dinî sorumluluk çerçevesinde mütalaa edilen bir fiil olarak kalır.⁷²⁸

Kur'an-ı Kerim'de hırsızlığı yasaklayan diğer ayetler de şunlardır:

*“Ey İnananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yeyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin. Allah şüphesiz ki size merhamet eder. Bunu kim aşırı giderek haksızlıkla yaparsa, onu ateşe sokacağız. Bu, Allah'a kolaydır. Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere yerleştiririz.”*⁷²⁹

2.3.7.2. Kitab-ı Mukaddes'te Hırsızlık

Tevrat'ın birçok yerinde hırsızlığın ceza gerektiren bir suç olduğu ve yapılmaması gerektiği şöyle ifade edilir:

*“Çalmayacaksınız. Hile yapmayacaksınız. Birbirinize yalan söylemeyeceksiniz.”*⁷³⁰ *“Komşuna haksızlık etmeyecek, onu soymayacaksın. İşçinin alacağını sabaha bırakmayacaksın.”*⁷³¹ *“Çalmayacaksın.”*⁷³² *“Yoksulu, yoksul olduğu için soymaya kalkma, Düşkünün mahkemede ezme. Çünkü onların davasını RAB yüklenicek ve onları soyanların canını alacak.”*⁷³³ *“Annesini ya da babasını soymayı günah saymayan, haydutla birdir.”*⁷³⁴ *“Çalmak, adam öldürmek, zina etmek, yalan yere ant içmek, Baal'a buhur yakmak, tanımadığınız başka ilahların ardınca gitmek, bütün bu iğrençlikleri yapmak için mi bana ait olan tapınağa gelip önümde duruyor, ‘Güvenlikteyiz,’ diyorsunuz?”*⁷³⁵ *“Ama babası kendi günahı yüzünden ölecektir. Çünkü zorbalık etti, kardeşini soydu, halkı arasında iyi olmayanı yaptı.”*⁷³⁶ *“Tutsak alınanlar onları küçümseyip alay etmeyecekler mi? ‘Kendisine ait olmayanı ele geçirenin, haraç olarak zenginleşenin vay haline! Daha ne kadar süreceksin bu?’ demeyecekler mi?”*⁷³⁷

Ayrıca Hz. Musa'ya inen on emirden biri de “çalmayacaksın”⁷³⁸ Ayetidir.

Bu suçun cezasına gelince hırsızlara verilen genel ceza çalınan malın misliyle ödetilmesidir. Eğer bunu ödemeye gücü yoksa köle olarak satılmaktır. Eğer çaldığı mal canlı bir hayvan türünden ise ve sağ bir şekilde yakalanırsa o malın iki katını ödemek durumundadır. Bu günahı bağışlanmak için de kâhine bir koç getirmelidir. Bu hükümler şu ayetlerle açıklanmaktadır:

⁷²⁸ Bardakoğlu, a.e., a.y.

⁷²⁹ Nisa 4/29-31.

⁷³⁰ Levililer 19/11.

⁷³¹ Levililer 19/13.

⁷³² Tesniye 5/19.

⁷³³ Süleyman'ın Meselleri 22/22-23.

⁷³⁴ Süleyman'ın Meselleri 28/24.

⁷³⁵ Yeremya 7/9.

⁷³⁶ Hezekiel 18/18.

⁷³⁷ Habakkuk 2/6.

⁷³⁸ Çıkış, 20/15.

“Bir adam öküz ya da davar çalıp boğazlar ya da satarsa, bir öküze karşılık beş öküz, bir koyuna karşılık dört koyun ödeyecektir. Bir hırsız bir eve girerken yakalanıp öldürülürse, öldüren kişi suçlu sayılmaz. Ancak olay güneş doğduktan sonra olmuşsa, kan dökmekten sorumlu sayılır. Hırsız çaldığının karşılığını kesinlikle ödemelidir. Hiçbir şeyi yoksa hırsızlık yaptığı için köle olarak satılacaktır. Çaldığı mal -öküz, eşek ya da koyun- sağ olarak elinde yakalanırsa, iki katını ödeyecektir.”⁷³⁹

Tevrat’taki bu ilk öğeler Talmud hukukunda başka suçlarla irtibatlandırılarak daha da genişletilmiş, eğer kişi hırsızlığı şabatta (cumartesi) yapmışsa o zaman ölüm cezasına kadar giden bir anlayış hâkim olmuştur. Roma hukukunda geniş bir anlam içeren ‘furtum’ hırsızlığın yanı sıra dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, zimmet ve ihtilas gibi mal aleyhine işlenen diğer suçları da kapsar. İlk dönemlerden itibaren, mabetlere ve devlete ait malın çalınması ile kişilere ait malın çalınması arasında ayırım yapılmış, ikinci nevi hırsızlık şahsî bir suç sayılarak suç mağduruna, uğradığı zararı tazmin ettirmekten faili köle edinmeye veya öldürmeye kadar varan bir dizi hak tanınmıştı. XII. Levha Kanunu’ndan sonra, suçüstü yakalanmasına ve köle olmasına da bağlı olarak hırsız ölümle cezalandırılabilir, değilse köle statüsüne geçirilebilir veya çaldığının iki katı ödetilebilirdi.⁷⁴⁰

Sadece karnını doyurmak için hırsızlık yapan yoksul kişiye gelince *“Aç hırsız karnını doyurmak için çalışıyorsa, kimse onu hor görmez. Ama yakalanırsa, çaldığının yedi katını ödemek zorunda; varını yoğunu vermek anlamına gelse bile.”⁷⁴¹* Ayeti gereği hor görülmemelidir; fakat yakalanırsa çaldığının yedi katını ödemek durumundadır.

Tevrat’ta dikkate şayan bir nokta da var ki o da şudur: Yukarıda açıklanan müeyyidelere karşın Kitab-ı Mukaddes’in *“Her kadın Mısırlı komşusundan ya da konuğundan altın ve gümüş takılar, giysiler isteyecek. Oğullarınızı, kızlarınızı bunlarla süsleyeceksiniz. Mısırlıları soyacaksınız.”⁷⁴²* *“İsrailliler Musa’nın dediğini yapmış, Mısırlılardan altın, gümüş eşya ve giysi istemişlerdi. RAB İsraillilerin Mısırlıların gözünde lütuf bulmasını sağladı. Mısırlılar onlara istediklerini verdiler. Böylece İsrailliler onları soydular.”⁷⁴³* Ayetlerinde de ifade edildiği gibi Hz. Musa İsraillilerden Mısırlıları soymalarını ve bu şekilde Rabbin gözünde lütuf bulmalarını istiyor, onlar da bunu aynen yapıyorlar. Bu durum ayetler arasında bir tenakuz olduğu hissini uyandırıyor.

Hristiyanlığa gelince, İncil’deki bu konuyla ilgili ayetlere baktığımızda *“‘Hangi buyrukları?’ diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi seveceksin.’⁷⁴⁴* *“O’nun buyruklarını biliyorsun: Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.”⁷⁴⁵* Ayetlerinde ifade edildiği

⁷³⁹ Çıkış 22/1-5. Ayrıca bkz.: Levililer 6/2-7; Zekerya 5/3.

⁷⁴⁰ Bardakoğlu, a.e., a.y.

⁷⁴¹ Süleyman’ın Meselleri 6/30-31.

⁷⁴² Çıkış 3/22.

⁷⁴³ Çıkış 12/35-36.

⁷⁴⁴ Matta 19/18-19.

⁷⁴⁵ Markos 10/19.

şekliyle hırsızlığın Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da yasak olduğu bildirilmekle beraber İncil’de Tevrat’taki gibi açık bir ceza öngörülmemiş, “*Hırsızlık eden artık hırsızlık etmesin. Tersine, kendi elleriyle iyi olanı yaparak emek versin; böylece ihtiyacı olanla paylaşacak bir şeyi olsun.*”⁷⁴⁶ “*Hiçbiriniz katil, hırsız, kötülük yapan ya da başkalarının işine karışan biri olarak acı çekmesin.*”⁷⁴⁷ “*Çünkü kötü düşünceler, cinayet, zina, fuhuş, hırsızlık, yalan yere tanıklık ve iftira hep yürekten kaynaklanır.*”⁷⁴⁸ Ayetlerinde geldiği şekliyle daha çok bir öğüt olarak ele alınmıştır.

Kilise hukukunda başlangıçta Hristiyan ahlakîyatının da etkisiyle, gizli hırsızlıkla tabii ihtiyaçları karşılamaya matuf basit ve alenî hırsızlığı birbirinden ayırıp ikinci tür hırsızlara şefkatle yaklaşma ve daha hafif ceza uygulama düşüncesi hâkim olmuşsa da orta ve ileri dönemlerde Roma ceza hukukuna, Katolik hukuka ve mahallî örf ve adet hukukuna dayanan ve yaklaşık XVIII. yüzyılın ortalarına kadar süren müşterek Avrupa ceza hukukunda hırsızlık ağır bir şekilde cezalandırılmış, hırsızın bazı organlarının kesilmesi ve damgalanması gibi cezalar getirilmiştir. Bu tarihten sonra Batı’da fikir akımlarının ve hürriyet mücadelesinin açık etkisiyle, biraz da bu ağır ceza uygulamasına tepki olarak hırsızlık suçunu daha hafif şekilde cezalandırma düşüncesi hâkim olmuş ve kanunlarda diğer birçok suç gibi bunun da prensip itibarıyla hapisle cezalandırılması cihetine gidilmiştir.⁷⁴⁹

“*Günahkârların, Tanrı Egemenliği’ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı’nın egemenliğini miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.*”⁷⁵⁰ Ayetlerine göre diğer kötü fiilleri yapanlar gibi hırsızlık yapanlar da Tanrı Egemenliği’ni miras alamayacaklardır.

Kitab-ı Mukaddes’te yapılmaması gereken fiiller sayılırken hırsızlığı terk etmek de bunlar arasında şu şekilde yer almaktadır:

“*Kimseye haksızlık etmez, rehin olarak aldığını geri verir, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir.*”⁷⁵¹ “*Kimseye haksızlık etmez, rehin almaz, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir.*”⁷⁵²

2.3.8. SARHOŞLUK VEREN MADDELER

Alkol; bira, şarap gibi sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen kokulu, renksiz, uçucu, yanıcı sıvı; ispirto, etanol, etil alkol demektir.⁷⁵³

2.3.8.1. Kur’an-ı Kerim’de Sarhoşluk Veren Maddeler

İslam öncesi Arap toplumunda daha ziyade hurma ve üzümünden elde edilen

⁷⁴⁶ Efesoslulara Mektup 4/28.

⁷⁴⁷ Petrus’un I. Mektubu 4/15.

⁷⁴⁸ Matta 15/19.

⁷⁴⁹ Bardakoğlu, a.e., a.y.

⁷⁵⁰ Korintoslulara I. Mektup 6/9-10.

⁷⁵¹ Hezekiel 18/7.

⁷⁵² Hezekiel 18/16.

⁷⁵³ Erdoğan, a.g.e., 24.

içki türleri yaygın olup şarap da (hamr) özellikle yarımadanın kuzeyindeki Hristiyanlardan sağlanarak bölgede yüksek karla satılıyor ve bu ticaretten önemli bir gelir elde ediliyordu. İçki, sofraların ve misafirlere yapılan ikramın en başta gelen malzemesini teşkil ettiği gibi şehirlerde ve yollarda içki içmeye mahsus, genelde Yahudilerin işlettiği yerler (hanût, hammare) bolca mevcuttu. Neredeyse insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi bulunan ve hemen hemen bütün dönem ve toplumlarda görülen içki alışkanlığı, Kur'an'ın nazil olduğu sırada Hicaz-Arap toplumunda da büyük ölçüde yaygın olduğundan İslam içkiyi haram kılarken diğer birçok hükümde olduğu gibi ikna edici ve tedricî bir metot takip etmiş, belli safhalardan sonra kesin yasaklama getirmiştir. Mekke'de nazil olan bir ayette, Allah'ın insanoğluna çeşitli nimetler verdiği hatırlatılıp bunlardan ibret alınması istenir: *"Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden şerbet, şıra (içecek) ve güzel rızık elde edersiniz. Düşünen millet için bunda ibret vardır."*⁷⁵⁴ Bu hususta ikinci ayet Medine'de nazil olan, *"Sana içki ve kumarı sorarlar, de ki: 'İkisinde hem büyük günah ve hem insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür. Ne sarf edeceklerini sana sorarlar, de ki: 'Artanı.' Böylece Allah, dünya ve ahiret hususunda düşünesiniz diye size ayetleri açıklar."*⁷⁵⁵ Ayetidir. Ayette içki ve kumarın sağladığı geçici haz yahut faydaya işaret için içki ve kumarda bazı yararların bulunabileceği ifade edilmiş, fakat günah ve gerçek zarar yönünün daha baskın olduğu vurgulanmıştır. İçki konusunda nüzul sırası itibarıyla üçüncü olarak gelen, *"Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpkken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın..."*⁷⁵⁶ ayeti nazil olmuştur. Bu ayet yasaklama yönünde yeni bir adımı ve kesin yasak öncesi son safhayı ifade eder. Son safha olarak şarabı kesin bir üslûpla yasaklayan Maide suresinin 90 ve 91. ayetleri nazil olmuştur. Bu ayetlerde *"Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?"*⁷⁵⁷ Denilerek hem içki yasağı hem de yasaklamanın dayandığı bazı gerekçeler zikredilmiştir.⁷⁵⁸

Yukarıda zikredilen ayetlerle Allah (c.c.) müminlere içki, kumar vb. İşlerin müminlere yakışmayan çirkin işler olduğunu, şeytanın bu işleri insanlara güzel gösterdiğini; dolayısıyla bu işlerin murdar iş ve amellerden olduklarını ve netice itibarıyla de bunlardan kaçınmanın farz olduğunu beyan etmiştir. Zira şeytan'ın bundan maksadı içki, kumar vb. Kötülükler vasıtasıyla müminler arasına kin ve düşmanlık düşürmek ve onları Allah (c.c.)'ı anmaktan, namazdan alıkoymaktır.⁷⁵⁹

*"İnananlara ve yararlı iş işleyenlere, -sakınırlar, inanırlar, yararlı işler işlerler, sonra haramdan sakınıp inanırlar ve sonra isyandan sakınıp iyilik yaparlarsa- daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur. Allah iyi davrananları sever."*⁷⁶⁰ Ayetiyle de içki konusunda içkinin haram kılınmasından önce kullanmış olanların herhangi bir sorumluluklarının olmadığı dolayısıyla bu konuda yapılan tövbelerin kabul edildiği beyan edilmiştir.

⁷⁵⁴ Nahl 16/67.

⁷⁵⁵ Bakara 2/219.

⁷⁵⁶ Nisa 4/43.

⁷⁵⁷ Maide 5/90-91.

⁷⁵⁸ Kürşat Demirci, "İçki", *DİA*, İstanbul, 1988, XXI, 457-458.

⁷⁵⁹ Sabunî, *a.g.e.*, I, 401.

⁷⁶⁰ Maide 5/93.

2.3.8.2. Kitab-ı Mukaddes'te Sarhoşluk Veren Maddeler

Ahd-i Atik'teki homojen bir mahiyet arz etmeyen bazı atıflarla birlikte esas düzenlemelerin Talmud'da yapıldığı Yahudiliğin içki konusundaki tutumu, Hasidikler'deki kullanma alışkanlığından kendini Tanrı'ya adanmış münzevi Yahudiler gibi özel grupların karşı tavrına kadar uzanan geniş bir kuşağı içine alır. Fakat pek çok Yahudi ritüelinde içkinin yer almasına bakılırsa pratikte içki içmenin sınırlandığı fakat yasaklanmadığı görülecektir. Ahd-i Atik'te sıkça ortaya çıkan içki türü, İbranicedeki diğer isimleri yanında 'hmr' (hemer) veya 'yyn (yaîn)' diye zikredilen şaraptır. Ayrıca arpa ile diğer bazı bitkilerden veya hurma vb. meyvelerden yapılan mayalanmış içkiler ve özellikle şarap için 'şekar' adı da kullanılmaktadır. Fakat her halükarda Ahd-i Atik'in bütün kitaplarında sarhoşluk olumsuz karşılanmaktadır. Bununla birlikte içki tamamıyla kötü görülüp yasaklanmamıştır: Hatta onun adeta Tanrı'nın bir ihsanı olarak telakki edildiği de görülür.⁷⁶¹

Şu ayetlerde bu durum açıkça görülmektedir:

*"Allah sana buğdayın ve yeni şarabın çokluğunu versin"*⁷⁶² *"Böylece İsrail güvenlik içinde yaşayacak; tahıl ve yeni şarap ülkesinde, Yakub'un pınarı güvenlikte kalacak. Gökler oraya çiy damlatacak."*⁷⁶³ *"Yaklaş da beni öp, oğlum" dedi. Yakup yaklaşp babasını öptü. Babası onun giysilerini kokladı ve kendisini kutsayarak şöyle dedi: İşte oğlumun kokusu Sanki Rabbin kutsadığı kırların kokusu. Tanrı sana göklerin çiyinden ve yerin verimli topraklarından bol buğday ve yeni şarap versin."*⁷⁶⁴ *"Gözleri şaraptan kızıl, dişleri süten beyaz olacak. Zevulun deniz kıyısında yaşayacak, liman olacak gemilere, sınırı Sayda'ya dek uzanacak."*⁷⁶⁵ *"İyi insanın ambarları dolmakta, tekneleri yeni şarapla taşmaktadır."*⁷⁶⁶

Ayrıca şarabın başka şeylerle karıştırılarak da içildiği, *"RAB elinde dolu bir kâse tutuyor, köpüklü, baharat karıştırılmış şarap döküyor; Yeryüzünün bütün kötülere tortusuna dek yalayıp onu içiyor."*⁷⁶⁷ Ayetiyle belirtilmektedir.

Şu ayetlerde de sakilerin büyük ve önemli şahsiyetlere onu ikram ettikleri, yemek ve ziyafetlerde içki bulundurulduğu ifade edilmektedir:

*"Gümüşü dilediğiniz şekilde kullanın: Sığır, davar, şarap, içki ya da canınızın istediği başka bir şey alın. Siz ve aileniz orada, Tanrınız Rabbin önünde yiyecek ve sevineceksiniz."*⁷⁶⁸ *"O daha sözünü bitirmeden başka bir ulak gelip, oğullarınla kızların ağabeylerinin evinde yemek yiyip şarap içerken..."*⁷⁶⁹ *"Bilgelik kendi evini yaptı, yedi direğini yonttu. Hayvanlarını kesti, şarabını hazırlayıp sofrasını kurdu. Kentin en yüksek noktalarına gönderdiği hizmetçileri aracılığıyla herkesi çağırıyor: 'Kim safsa buraya gelsin' diyor. Sağduyudan yoksun olanlara da, 'Gelin, yiyeceklerimi yiyin, hazırladığım şaraptan için' diyor."*⁷⁷⁰

⁷⁶¹ Demirci, a.e., a.y.

⁷⁶² Tekvin, 27/28.

⁷⁶³ Tesniye 33/28.

⁷⁶⁴ Tekvin 27/26-28.

⁷⁶⁵ Tekvin 49/11-12.

⁷⁶⁶ Süleyman'ın Meselleri, 3/10.

⁷⁶⁷ Mezmurlar, 75/8.

⁷⁶⁸ Tesniye 14/26.

⁷⁶⁹ Eyub 1/18.

⁷⁷⁰ Süleyman'ın Meselleri 9/1-5.

Ahd-i Atik'te geçen bazı ayetler, Yahudilerin içkiye sıcak baktıklarını ispatlar niteliktedir. Nitekim şu ayetlerde içki içmek zevk verici bir unsur olarak gösterilir:

*“Şölen eğlenmek için yapılır, şarap yaşama sevinç katar, paraysa her ihtiyacı karşılar.”*⁷⁷¹ *“Yüreklerini sevindiren şarabı, yüzlerini güldüren zeytinyağını, güçlerini arttıran ekmeği hep sen verirsin.”*⁷⁷² *“Asma İlahlarla insanlara zevk veren yeni şarabımı bırakıp ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim? Dedi.”*⁷⁷³

Yahudi peygamberlerinin içki içtiklerini gösteren şu ayetlerde bu tezi doğrular niteliktedir:

*“Nuh çiftçiydi, ilk bağı o dikti. Şarap içip sarhoş oldu, çadırının içinde çırılçıplak uzandı.”*⁷⁷⁴ *“İshak, ‘Onu sana egemen kıldım’ diye yanıtladı. Bütün kardeşlerini onun hizmetine verdim. Onu buğday ve yeni şarapla besledim. Senin için ne yapabilirim ki, oğlum?”*⁷⁷⁵

*“Sen ve oğulların Buluşma Çadırı'na şarap ya da herhangi bir içki içip girmeyin, yoksa ölürsünüz. Kuşaklar boyunca bir kural olsun bu. Kutsalla bayağı olanı, kirliyle temizi birbirinden ayırt etmelisiniz.”*⁷⁷⁶ Ayetleriyle de dinî görevini ifa eden din adamlarına uygulanmasının vurgulanışı, erken dönemlerde de içki içmenin tamamen olumsuz karşılanmadığına işaret eder. Bu döneme ait kitaplarda *“İç avluya gireceği zaman hiçbir kâhin içki içmeyecek.”*⁷⁷⁷ *“Bundan böyle şarap ya da içki içmemeye dikkat et, murdar bir şey yeme.”*⁷⁷⁸ *“Ama ‘Gebe kalıp bir oğul doğuracaksın,’ dedi, ‘Bundan böyle şarap ve içki içme, murdar bir şey yeme. Çünkü çocuk ana rahmine düştüğü andan öleceği güne dek Tanrı'nın adanmış olacak.”*⁷⁷⁹ *“Asmanın ürününden üretilen hiçbir şey yemesin, şarap ve içki içmesin. Murdar bir şey yemesin. Buyurduklarımın hepsini yerine getirsin.”*⁷⁸⁰ Ayetleriyle kâhinlere ve nezirlere uygulanan yasaklamalar dışında içkinin yasak olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Fakat bu kitapların hemen hepsi, şu ayetlerde de görüleceği gibi düşkünlük ve sarhoşluk derecesinde içki içmeye karşı katı bir tavır takınmıştır.⁷⁸¹

*“Sabah erkenden kalkıp içki peşinden koşanların, gece geç vakte kadar şarap içip kızısanların vay haline! Onların şölenlerinde lir, çenk, tef ve kaval çalınır, şarap içilir. Ama Rabbin yaptıklarına dikkat etmez, ellerinin yapıtına aldırılmazlar.”*⁷⁸² *“Kâhinlerle peygamberler bile şarabın ve içkinin etkisiyle yalpalayıp sendeliyor; içkinin etkisiyle yalpalayıp sendeliyorlar, şaraba yenik düşmüşler. Yanlış görümler görüyorlar, kararlarında tutarsızlar.”*⁷⁸³ *“Yahuda Kralı Yoşiya oğlu Yehoyakim döneminde RAB Yeremya'ya şöyle seslendi: Rekavlılar'ın evine gidip onlarla konuş. Onları Rabbin Tapınağı'nın odalarından birine götürüp şarap içir. Bunun üzerine*

⁷⁷¹ Vaiz 10/19.

⁷⁷² Mezmurlar 104/15.

⁷⁷³ Hakimler 9/13. Bu konuda bkz.: Yeremya 25/27-29, 40/10-12.

⁷⁷⁴ Tekvin 9/20-21.

⁷⁷⁵ Tekvin 27/37. Bu konuda bkz.: Tekvin 19/30-36.

⁷⁷⁶ Levililer 10/9-10.

⁷⁷⁷ Hezekiel 44/21.

⁷⁷⁸ Hakimler 13/4.

⁷⁷⁹ Hakimler 13/7.

⁷⁸⁰ Hakimler 13/14.

⁷⁸¹ Demirci, a.e., a.y.

⁷⁸² İşaya 5/11-12.

⁷⁸³ İşaya 28/7.

Havassinya oğlu Yirmeya oğlu Yaazanya'yı, kardeşlerini, bütün çocuklarını ve Rekav ailesinin öbür üyelerini yanıma alıp Tanrı adamı Yigdalya oğlu Hanan'ın oğullarının Rabbin Tapınağı'ndaki odasına götürdüm. Bu oda önderlerin odasının bitişiğinde, kapı görevlisi Şallum oğlu Maaseya'nın odasının üstündeydi.”⁷⁸⁴ “Çıplak bedenlerini seyretmek için komşularına içki içirip sarhoş eden, içkiye zehir bile katan sizlerin vay haline!”⁷⁸⁵

Şu ayetler de bunlara dâhil edilebilir:

“Ne var ki, ‘Biz şarap içmeyiz’ diye karşılık verdiler, ‘Çünkü atamız Rekav oğlu Yehonadav bize şu buyruğu verdi: Siz de soyunuzdan gelenler de asla şarap içmeyeceksiniz! Ayrıca ev yapmayacak, tohum ekmeyecek, bağ dikmeyeceksiniz. Böyle şeyler edinmeyecek, ömür boyu çadırlarda yaşayacaksınız. Öyle ki, göç ettiğiniz topraklarda uzun süre yaşayacaksınız. Atamız Rekav oğlu Yehonadav'ın bize buyurduğu her şeyi yaptık. Kendimiz de karılarımız, oğullarımız, kızlarımız da hiç şarap içmedik.”⁷⁸⁶ “Rekav oğlu Yehonadav, soyuna şarap içmemelerini buyurdu; buyruğuna uyuldu. Bugüne dek şarap içmediler. Çünkü atalarının buyruğuna uydular. Bense size defalarca seslendiğim halde beni dinlemediniz.”⁷⁸⁷ “Daniel dinsel açıdan kendini kirletmemek için kralın onlara ayırdığı yemeklerden yemeyi de şaraptan içmeyi de istemedi. Bu yoldan kendini kirletmemek için saray görevlilerinin yöneticisine ricada bulundu.”⁷⁸⁸

İçkinin şer'i hükümleri Talmud'da ortaya konulmuştur. Talmud'da, sarhoş olma noktasına kadar götürmemek kaydıyla içki içmenin sakıncalı olmadığı belirtilse de hâkimlerin mahkeme kararlarını vermeden önce içmemeleri, sarhoş edici etki yapabileceği için karardan önce hurma yememeleri gerektiği vurgulanır. Sarhoşken ibadete yaklaşılmaması istenir. Öte yandan kişi sarhoşken yaptığı hatalardan sorumludur. Talmud'a göre sarhoşluğun ölçüsü, kişinin kendisini bir krala uygun şekilde takdim edecek kadar kendinde olup olmamasıdır. Hem Ahd-i Atik'te hem de Talmud'da ılımlı ölçüde içilen içkiye karşı takınılan hoşgörücü tavır ve Şabat'ta şarabın kutsanarak içilmesi (kidduş), Yahudilikte içki kültürünün varlığını sürdürmesine katkıda bulunmuştur. Bugün Yahudilikte Şabat kutlamalarında, Purim, Pesah ve Roşha şanah'ta sarhoş olmayacak miktarda şarap içmek gelenektir. Ayrıca Doğu Avrupa'da ortaya çıkan mistik Hasidikler arasında Tanrı'ya ulaştıran bir araç olarak şarabın önemli bir yeri vardır.⁷⁸⁹

Tanrı'ya özel bir adak adamak isteyenlerin içkiden ve onun özü olan suları dâhil yaş veya kuru üzüm yememeleri gerektiği *“İsrail halkına de ki, ‘Eğer bir erkek ya da kadın Rabbe adanmış kişi olarak Rabbe özel bir adak adamak, kendini Rabbe adamak isterse, şaraptan ya da herhangi bir içkiden kaçınacak, şaraptan ya da başka içkilerden yapılmış sirke içmeyecek. Üzüm suyu da içmeyecek. Yaş ya da kuru üzüm yemeyecek.”⁷⁹⁰* Ayetiyle belirtilmektedir.

⁷⁸⁴ Yeremya 35/1-4.

⁷⁸⁵ Habakkuk 2/15. Daha geniş bilgi için bkz.: Süleyman'ın Meselleri 20/1, 21/17, 23/20-21, 30-35, 31/1-7; Hoşea 4/11; I.Samuel 1/13-16.

⁷⁸⁶ Yeremya 35/6-8.

⁷⁸⁷ Yeremya 35/14.

⁷⁸⁸ Daniel 1/8.

⁷⁸⁹ Demirci, a.e., a.y.

⁷⁹⁰ Sayılar 6/2-3.

Şu ayetlerle de içki içenler kınanmaktadır:

“Şarap içmekte sınır tanımayanların, içkileri karıştırıp içmekten çekinmeyenlerin, rüşvet uğruna kötüyü haklı çıkaranların, haklıların hakkını elinden alanların vay haline!”⁷⁹¹

Ahd-i Cedîd 'in bu konudaki hükmüne gelince Ahd-i Atik'te olduğu gibi sarhoş olacak kadar içmemek gerektiği kabul edilir: *“Kendinize dikkat edin! Yürekleriniz sefahat, sarhoşluk ve bu yaşamın kaygılarıyla ağırlaşmasın. O gün, üzerinize bir tuzak gibi aniden inmesin. Çünkü o gün bütün yeryüzünde yaşayan herkesin üzerine gelecektir.”⁷⁹²*

“Günahkârların, Tanrı Egemenliği'ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı'nın Egemenliği'ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.”⁷⁹³ “Benliğin işleri bellidir. Bunlar fuhuş, pislik, sefahat, putperestlik, büyücülük, düşmanlık, çekişme, kıskançlık, öfke, bencil tutkular, ayrılıklar, bölünmeler, çekememezlik, sarhoşluk, çılgın eğlenceler ve benzeri şeylerdir. Sizi daha önce uyardığım gibi yine uyarıyorum, böyle davrananlar Tanrı Egemenliği'ni miras alamayacaklar.”⁷⁹⁴ Ayetleriyle de sarhoşların, ayyaşların -diğer bazı günahlarda olduğu gibi- Tanrı'nın egemenliğinden mahrum olacakları ve bu tür şeylerin insanı edepsizliğe sevk ettiği haber verilir.

Hristiyanlık dünyasında bazı marjinal gruplar dışında içki içme adeti oldukça yaygındır. Ahd-i Cedîd'deki bazı referanslardan, *“Yahya geldiği zaman oruç tutup içkiden kaçındı, ona ‘cinli’ diyorlar. İnsanoğlu geldiği zaman yiyip içti. Bu kez de diyorlar ki, ‘Şu obur ve ayyaş adama bakın! Vergi görevlileri ve günahkârlarla dost oldu!’ Ne var ki bilgelik, ortaya koyduğu işlerle doğrulanır.”⁷⁹⁵ “Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, ‘Hepiniz bundan için’ dedi. ‘Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır. Size şunu söyleyeyim, Baba'mın egemenliğinde sizinle birlikte tazesini içeceğim o güne dek, asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim.”⁷⁹⁶ “Sonra kâseyi alarak şükretti ve ‘Bunu alın, aranızda paylaşın’ dedi.”⁷⁹⁷ “Şarap tükenince annesi İsa'ya, ‘Şarapları kalmadı’ dedi. İsa, ‘Anne, benden ne istiyorsun? Benim saatim daha gelmedi’ dedi. Annesi hizmet edenlere, ‘Size ne derse onu yapın,’ dedi. Yahudilerin geleneksel temizliği için oraya konmuş, her biri seksenle yüz yirmi litre alan altı taş küp vardı. İsa hizmet edenlere, ‘Küpleri suyla doldurun’ dedi. Küpleri ağızlarına kadar doldurdular. Sonra hizmet edenlere, ‘Şimdi biraz alıp şölen başkanına götürün’ dedi. Onlar da götürdüler. Şölen başkanı, şaraba dönüşmüş suyu tattı. Bunun nereden geldiğini bilmiyordu, oysa suyu küpten alan hizmetkârlar biliyorlardı. Şölen başkanı güveyi çağırıp, ‘Herkes önce iyi şarabı, çok içildikten sonra da kötüsünü sunar’ dedi, ‘Ama sen iyi şarabı şimdiye dek saklamışsın.’”⁷⁹⁸*

⁷⁹¹ İşaya 5/22-23.

⁷⁹² Luka 21/34-35.

⁷⁹³ Korintoslulara I. Mektup 6/9-10.

⁷⁹⁴ Galatyalılara Mektup 5/19-21.

⁷⁹⁵ Matta 11/18-19.

⁷⁹⁶ Matta 26/27-29.

⁷⁹⁷ Luka 22/17.

⁷⁹⁸ Yuhanna 2/3-10.

*“Her biriniz ötekini beklemeden kendi yemeğini yiyor. Kimi aç kalıyor, kimi sarhoş oluyor.”*⁷⁹⁹ Ayetleri çerçevesinde Hz. İsa’nın ve ilk Hristiyanların Yahudi geleneklerinin izin verdiği ölçüde şarap içtikleri anlaşılmaktadır. Bu tasvirler, büyük oranda ilk Hristiyanların Yahudilikteki ‘kidduş’ törenlerini resmetmektedir. Fakat Kana’daki düğün tasvirinde Hz. İsa’nın gösterdiği şarap mucizesi otantik olmasa bile bu bilgi, erken dönemlerde Hristiyanların şaraba karşı herhangi bir tavırlarının olmadığına işaret eder.⁸⁰⁰

Öte yandan Hz. Yahya gibi nezir olanların şarap içmemeleri gerektiği kuralı *“Rabbin gözünde büyük olacak. Hiç şarap ve içki içmeyecek; daha annesinin rahmindeyken Kutsal Ruh’la dolacak.”*⁸⁰¹ Ayetinde bildirildiği gibi İncil’de genel olarak içkiye karşı olumsuz bir tavır takınılır. İçki içilmesine karşı olan Pavlus sarhoşlarla bir arada oturulmamasını şu şekilde açıklar:

*“Ama şimdi size şunu yazıyorum: Kardeş diye bilinirken fuhuş yapan, açgözlü, putperest, sövücü, ayyaş ya da soyguncu olanla arkadaşlık etmeyin, böyle biriyle yemek bile yemeyin.”*⁸⁰² *“Şarapla sarhoş olmayın, bu sizi sefahate götürür. Bunun yerine Ruh’la dolun.”*⁸⁰³

Fakat Pavlus, *“Tanrı’ya şükrettiğimiz şükran kâsesiyle Mesih’in kanına paydaş olmuyor muyuz? Bölüp yediğimiz ekmekle Mesih’in bedenine paydaş olmuyor muyuz?”*⁸⁰⁴ ayetinde bildirildiği gibi ritüel olarak şarap içilmesine karşı değildir. Benzeri eleştiriler Petrus’ta da şöyle dile getirilir:

*“İnanmayanların hoşlandıklarını yaparak sefahat, şehvet, sarhoşluk, çılgın eğlenceler, içki âlemleri ve ilke tanımayan putperestlik içinde yaşayarak geçmişte harcadığınız günler yeter!”*⁸⁰⁵

Fakat Pavlus *“Artık yalnız su içmekten vazgeç; miden ve sık sık baş gösteren rahatsızlıkların için biraz da şarap iç.”*⁸⁰⁶ Ayetinde bildirildiği gibi tedavi söz konusu olduğunda şarap içilmesine izin vermektedir. Pavlus’un Timoteos’a Birinci Mektubu’nun bazı yerlerinde de sarhoşluk şöyle eleştirilir:

*“Şarap düşkününü, zorba olmamalı; uysal, kavgadan ve para sevgisinden uzak olmalı.”*⁸⁰⁷ *“Aynı şekilde kilise görevlileri, özü sözü ayrı, şarap tutkunu, haksız kazanç peşinde koşan kişiler değil, ağırbaşlı kişiler olmalı.”*⁸⁰⁸

Hristiyanlığın sonraki yıllarında özellikle şarap içme geleneği, Yahudilikten miras alınan ‘agape’ (kardeşlik yemeği) ve Evharistiya adıyla dinî ritüel olarak varlığını sürdürmüştür:

“Aynı biçimde yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: Bu kâse kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın. Bu

⁷⁹⁹ Korintoslulara I. Mektup 11/21.

⁸⁰⁰ Demirci, a.e., a.y.

⁸⁰¹ Luka 1/15.

⁸⁰² Korintoslulara I. Mektup 5/11.

⁸⁰³ Efesoslulara Mektup 5/18.

⁸⁰⁴ Korintoslulara I. Mektup 10/16

⁸⁰⁵ Petrus’ un I. Mektubu 4/3.

⁸⁰⁶ Timoteosa I. Mektup 5/23.

⁸⁰⁷ Petrus’ un I. Mektubu 9/8.

⁸⁰⁸ Timoteosa I. Mektup 3/8.

*ekmeği her yediğinizde ve bu kâseden her içtiğinizde, Rabbin gelişine dek Rabbin ölümünü ilan etmiş olursunuz. Bu nedenle kim uygun olmayan biçimde ekmeği yer ya da Rabbin kâsesinden içerse, Rabbin bedenine ve kanına karşı suç işlemiş olur.*⁸⁰⁹ Bugün agape ortadan kalkmışsa da Evharistiya bir sakrament olarak varlığını sürdürmektedir.

Kilise babaları sarhoş edecek kadar içki içmeye karşı olmuşlardır. İskenderiyeli Clement Paedagogus'ta ölçülü şekilde içki içmeye olumlu bakarsa da sarhoşluğu şiddetle eleştirir. Fakat şarabın ritüellerde kullanılmasının meşruiyeti konusunda bütün kilise babaları görüş birliği içindedir. Şarabın Evharistiya ayininde zorunlu olması dolayısıyla ihtiyacı karşılamak için özellikle manastırlarda büyük şarap imalathaneleri kurulmuştur. Hristiyan grupları içerisinde Mormonlar ve Kuakerler gibi marjinal gruplar içki içilmesine tamamen karşıdır.⁸¹⁰

2.3.9. YENMESİ HARAM / NECİS OLAN ŞEYLER

Necis; çoğulu 'encas'tır. Pis, pislik, habes demektir. Kendisinde necaset bulunan şey anlamındadır. Bu da iki türdür:

1. Necisu'l-Ayn: Özü itibariyle pis olup temizlenme imkânı bulunmayan pislik; sidik, dışkı, kan, laşe, domuz gibi.

2. Müteneccis: Özü itibariyle necis olmayıp, sonradan pisliğe bulaşmış olan şeydir. Bunların temizlenmesi mümkündür; pis olan elbise gibi.⁸¹¹

2.3.9.1. Kur'an-ı Kerim'de Yenmesi Haram / Necis Olan Şeyler

Kur'an-ı Kerim'de necis/haram kabul edilen şeylerin bildirildiği ayetler genelde benzer olarak gelmişlerdir. Bu ayetler şunlardır:

*“Şüphesiz size ölü hayvan etini, kanı, domuz etini, Allah'tan başkası için kesilen hayvanı haram kılmıştır; fakat darda kalana, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere günah sayılmaz. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir.”*⁸¹² *“Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilenler, -canları çıkmadan önce kesmemişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından sürülmüş, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanları- dikili taşlar üzerine boğazlananlar ile fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar fasıklıktır. Bugün, inkâr edenler sizi dininizden etmekten umutlarını kesmişlerdir, onlardan korkmayın. Benden korkun. Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı seçtim. Açlıktan darda kalan, günaha kaymaksızın yiyebilir. Doğrusu Allah Bağışlayandır, merhametli olandır.”*⁸¹³

Allah (c.c.) bu ayetlerle haram kılınan şeylerin münhasıran neler olduğunu ifade etmektedir. Haram kılınan bu şeyler özellikle de yüce Allah'ın: *“Ey iman edenler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yeyin.”* Ayet-i Kerime'sindeki buyruğunun akabinde gelmiştir. Bu buyruk mutlak olarak mubahlığı

⁸⁰⁹ Korintoslulara I. Mektup 11/25-27.

⁸¹⁰ Demirci, a.e., a.y.

⁸¹¹ Erdoğan, a.g.e., 449.

⁸¹² Bakara 2/173.

⁸¹³ Maide 5/3. Ayrıca bkz.: Nahl 16/115.

ifade etmektedir. Sonra yüce Allah “İnnemâ” kelimesiyle haram kılınan şeyleri zikretmektedir. Buna göre bu ayetin haramı da helali de kapsamı gerekmektedir. Bu ayetin kapsamı dışında haram kılınmış bir şey yoktur. Daha sonra “*De ki: Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti ki pistir ve günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum; fakat darda kalan, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere bunlardan da yiyebilir. Doğrusu Rabbin bağışlar ve merhamet eder.*”⁸¹⁴ buyruğu ile bunu daha da pekiştirmiş, böylelikle başta da sonda da beyan tam ve eksiksiz bir şekilde gerçekleşmiştir.⁸¹⁵

Bu ayetler bağlamında İslam’ın necis/haram saydıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Eti yenen hayvan bile olsa, canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılmış olan kan.

Es-Sabunî, kanın haram ve necis olduğu, yenilmemesi ve faydalanılmaması hususunda alimlerin ifade ederken Kurtubî konuyla ilgili olarak “Kan kesinlikle haramdır. Yalnız damar ve ette kalan kan helaldir.” ifadesiyle damar ve ette kalan kanın bu ayet kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir.⁸¹⁶

2. Domuz eti,

3. Allah’tan başkasının adına kesilmiş hayvanın eti,

4. Usulüne uygun kesilmeksizin veya avlanmaksızın öldürülmüş veya kendiliğinden ölmüş hayvan,

5. Yüksek yerden düşerek veya atılarak ölen hayvanın eti,

6. Bir başka hayvan tarafından boynuzlanarak öldürülen hayvanın eti,

7. Yırtıcıların öldürüp parçaladığı hayvanın eti,

8. Dikili taşlar için kesilen kurban eti,

9. Fal oklarıyla paylaşılan et.

Kur’an-ı Kerim’de yeryüzündeki bütün imkânların insanlık için yaratılmış,⁸¹⁷ göklerde ve yerde ne varsa hepsinin insanın emrine verilmiş olduğu bildirilmiştir.⁸¹⁸ Bu sebeple İslamiyet’te bu konudaki temel kuralın, aksi yönde delil bulunmadığı sürece helallik olduğu anlayışı İslam bilginlerinin çoğunluğunca benimsenmiştir. Gerçekten de Kur’an-ı Kerim’de, yenmesi helal olan etlerin ayrı ayrı belirtilmesi yönüne gidilmemiş, Allah’ın nimetlerini hatırlatmak ve Müslüman’a yaraşan şeylerin yenmesi gerektiğini vurgulamak üzere şu ayetlerde geldiği gibi ‘*iyi ve temiz şeylerin helal kılındığı*’ ifadeleri ile yetinilmiştir.⁸¹⁹

“*Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların iyi ve temiz olanlarından yeyin, eğer siz yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.*”⁸²⁰ “*Kendileri için nelerin*

⁸¹⁴ En’am 6/145.

⁸¹⁵ Kurtubî, *a.g.e.*, I, 610.

⁸¹⁶ Sabunî, *a.g.e.*, I, 115.

⁸¹⁷ Bakara 2/29

⁸¹⁸ Casiye 45/13

⁸¹⁹ Karaman vd., *a.g.e.*, II, 166.

⁸²⁰ Bakara 2/172

helal kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretilip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın (besmele çekin). Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur.”⁸²¹ “De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklıyoruz.”⁸²² “İşte böyle. Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendi iyiliğinedir. (Haram olduğu) size okunanlar dışında kalan hayvanlar, size helal kılındı. O halde pis putlardan sakının; yalan sözden kaçının.”⁸²³

2.3.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Yenmesi Haram / Necis Olan Şeyler

Allah (c.c.) mümin kullarına temiz şeyleri yemeyi mubah kılmış; ölmüş, murdar hayvan, kan, domuz eti vb. Pis şeyleri de haram kılmıştır. O insanları nefislerine azap vermekten ve helal nimetleri yememekten menetmiştir. Oysa kitap ehlerinden Hristiyanlar “Ruha hayat hakkı yoktur.” inancıyla vücut ve nefse eziyet veren davranışları Allah (c.c.)’a yaklaştıran ameller olarak görmüşlerdir. Ve bu yanlış hükümler onların din adamları tarafından anlatılıyordu. Oysaki Allah'ın gönderdiği şariatların hiçbirinde bu denli batıl hükümlerin izi dahi yoktur.⁸²⁴

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te, özellikle de Ahd-i Atik'te necis/haram olan şeyler tafsilatlı belirlenmiştir. Fakat Kur'an-ı Kerim'in öz anlatımı Ahd-i Atik'te yerini derin bir ayrıntıya bırakmıştır. Kur'an-ı Kerim'de mubahlık, eşyada asıl olan olarak kabul edilmiş, bu sebeple de haram olan şeyler zikredilmişken geri kalanlar tahir/temiz kabul edilmiştir. Ahd-i Atik'te ise murdar ve tahir olan şeylerin ayrı ayrı ve tafsilatlı olarak zikredilmesi yoluna gidilmiştir. Hem Kur'an-ı Kerim hem de Ahd-i Atik'te yenmesi necis/haram sayılan şeyler birbirine oldukça yakındır. Bu konuda ortak olarak şunlar zikredilebilir:

1. Canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılmış olan kan. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Nerede yaşarsanız yaşayın, hiçbir kuşun ya da hayvanın kanını yemeyeceksiniz. Kan yiyen herkes halkımın arasından atılacak.”⁸²⁵ “İsrail halkından ya da aralarında yaşayan yabancılardan kim kan yerse, ona öfkeyle bakacağım ve halkımın arasından atacağım. Çünkü canlılara yaşam veren kandır. Ben onu size sunakta kendinizi gūnahtan bağışlatmanız için verdim. Kan yaşam karşılığı gūnah bağışlatır. Bundan dolayı İsrail halkına, sizlerden ya da aranızda yaşayan yabancılardan hiç kimse kan yemeyecek, dedim. İsrail halkından ya da aralarında yaşayan yabancılardan kim eti yenen bir hayvan veya kuş avlarsa, kanını akıtıp toprakla örtecektir. Çünkü canlılara yaşam veren kandır. Bundan dolayı İsrail halkına, ‘Hiçbir etin kanını yemeyeceksiniz,’ dedim. Çünkü her canlıya yaşam veren kandır. Onu yiyen halkın arasından atılacaktır.”⁸²⁶ “Kanlı et yemeyeceksiniz.”⁸²⁷ “Dinsel açıdan temiz ya da kirli kişi bu eti ceylan ya da geyik eti yer gibi yiyebilir.

⁸²¹ Maide 5/4.

⁸²² A'raf 7/32.

⁸²³ Hac 22/30.

⁸²⁴ Sabunî, a.g.e., I, 117.

⁸²⁵ Levililer 7/ 27.

⁸²⁶ Levililer 17/10-14.

⁸²⁷ Levililer 19/26.

Ama kan yememeye dikkat edin. Çünkü ete can veren kandır. Etle birlikte canı yememelisiniz. Kan yememelisiniz; kanı su gibi toprağa akıtacaksınız. Kan yemeyeceksiniz. Öyle ki, size ve sizden sonra gelen çocuklarınıza iyilik gelsin. Böylece Rabbin gözündeki doğru olanı yapmış olursunuz.”⁸²⁸ “Ancak kan yemeyeceksiniz. Kanı su gibi toprağa akıtacaksınız.”⁸²⁹

Görüldüğü şekliyle İslam dininde olduğu gibi Yahudilikte de - eti yenen bir hayvanın kanı dahi olsa - hem İsrail halkına hem de orada yaşayan yabancılara kanın yenmesi haramdır. Bu kanın toprakla gömülmesi gerekmektedir. Tevrat'ta bunun hikmeti kanın yaşam kaynağı olması ve ete can vermesi olarak zikredilmektedir. Kanın yenmesi suç teşkil eder. Bu suçun cezası da halkın arasından atılmaktır.

2. Domuz eti. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Domuz çatal ve yarık tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız, sizin için kirlidir.”⁸³⁰ “Domuz çatal tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız.”⁸³¹ “Mezarlıkta oturur, gizli yerlerde geceler, domuz eti yerler; kaplarında haram et var.”⁸³²

Bu ayetlerden anlaşılacağı üzere domuz, İslam dininde olduğu gibi ilahî dinlerden Yahudilikte de haram kılınmıştır. Hatta şu ayette Tanrı'ya kurban olarak domuz kanı sunan putperestlere benzetiliyor:

“Sığır boğazlayan, adam öldüren gibidir, davar kurban eden, köpek boynu kıran, tahıl sunusu getiren, domuz kanı sunan, anma sunusu olarak günnük yakan, putperest gibidir. Evet, bunlar kendi yollarını seçtiler, yaptıkları iğrençliklerden hoşlanıyorlar.”⁸³³

3. Yüksek yerden düşerek veya atılarak ölen hayvanın eti. Bu konudaki ayet şudur:

“Benim kutsal halkım olacaksınız. Bunun içindir ki, kırdaki parçalanmış hayvanların etini yemeyecek, köpeklerin önüne atacaksınız.”⁸³⁴

4. Yırtıcıların öldürüp parçaladığı hayvanın eti. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Yerli olsun, yabancı olsun ölü bulduğu ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın leşini yiyen herkes giysilerini yıkayacak, kendisi de yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Ancak bundan sonra temiz sayılacaktır. Eğer giysilerini yıkamaz ve yıkanmazsa suçunun cezasını çekecektir.”⁸³⁵

Bu ayete göre böyle bir hayvanın etini yiyen kişi akşama kadar kirlenmiş sayılır. Temizlenmek için kendisini ve elbiselerini yıkamalıdır. Aksi halde suçludur, cezasını çekecektir. Fakat bu hayvanların yağları “Kendiliğinden ölen ya da yabanıl

⁸²⁸ Tesniye 12/22-25.

⁸²⁹ Tesniye 15/23.

⁸³⁰ Levililer 11/7-8.

⁸³¹ Tesniye 14/8.

⁸³² İşaya 65/4.

⁸³³ İşaya 66 /3.

⁸³⁴ Çıkış 22/31.

⁸³⁵ Levililer 17/15-16.

hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli.”⁸³⁶ Ayetine göre başka işler için kullanılabilir.

5. Kendiliğinden ölmüş olan hayvan. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Kendiliğinden ölen hiçbir hayvanın etini yemeyeceksiniz. Ölü hayvanı yemesi için kentlerinizde yaşayan bir yabancıya verebilir ya da öteki yabancılara satabilirsiniz. Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Oğlağı anasının sütünde haşlamayın.”⁸³⁷

Bu ayete göre kendiliğinden ölmüş olan bir hayvan İsraililere haram iken orada yaşayan yabancılara helaldir. Bu etler onlara verilebilir ve satılabilir.

Bunlara ek olarak “Bu nedenle İsraililer bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler. Çünkü Yakub’un uyluk kemiğinin başındaki sinire çarpılmıştı.”⁸³⁸ Ayetine göre uyluk kemiğinin üzerindeki sinir; “İsrail halkına de ki, İster sığır, ister koyun ya da keçi yağı olsun, hayvan yağı yemeyeceksiniz. Kendiliğinden ölen ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli. Kim yakılan ve Rabbe sunulan hayvanlardan birinin yağını yerse, halkımın arasından atılacak.”⁸³⁹ Ayetlerine göre de ölü veya canlı, helal veya haram herhangi bir hayvanın yağı da Yahudilere yenmesi haram olan şeylerdendir.

Tevrat’ta yenmesi helal ve haram olan hayvan cinsleri şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde sıralanmaktadır:

“İğrenç sayılan hiçbir şey yemeyeceksiniz. Şu hayvanların etini yiyebilirsiniz: Sığır, koyun, keçi, geyik, ceylan, karaca, yaban keçisi, gazal, ahu, dağ koyunu. Çatal ve yarık tırnaklı, geviş getiren her hayvanın etini yiyebilirsiniz. Ancak geviş getiren, çatal ve yarık tırnaklı hayvanlardan etini yememeniz gerekenler şunlardır: Deve, tavşan, kaya tavşanı. Bunlar geviş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılırlar. Domuz çatal tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız. Suda yaşayan hayvanlardan şunların etini yiyebilirsiniz: Pullu ve yüzgeçli canlıların etini yiyebilirsiniz. Ama pulsuz ve yüzgeçsiz canlıların hiçbirini yemeyeceksiniz. Bunlar sizin için kirli sayılır. Temiz sayılan bütün kuşları yiyebilirsiniz. Etini yemeyeceğiniz kuşlar şunlardır: Kartal, kuzu kartalı, kara akbaba, çaylak, doğan türleri, bütün karga türleri, baykuş, puhu, martı, atmaca türleri, kukumav, büyük baykuş, peçeli baykuş, ishak kuşu, akbaba, karabatak, leylek, balıkçıl türleri, ibibik, yarasa. Bütün kanatlı böcekler sizin için kirli sayılır. Hiçbirini yemeyeceksiniz. Ama temiz sayılan kanatlı yaratıkların tümünü yiyebilirsiniz.”⁸⁴⁰

Tevrat’a göre yabani veya evcil bir hayvan leşine bir de insan ölüsüne, insan kemiğine ya da mezara her dokunan kirlenmiş olur ve suçlu sayılır. Bilmeden dokunduğu takdirde de bunu fark ettiği an suçlu sayılacaktır. Bu kirlilik yedi gün devam edecektir. Üçüncü ve yedinci gün temizlenme suyuyla kendini temizlemesi halinde temizlenmiş olacaktır. Bu hüküm şu ayetlerde açıkça beyan edilmektedir:

⁸³⁶ Levililer 7/25

⁸³⁷ Tesniye 14/20-21.

⁸³⁸ Tekvin 32/32

⁸³⁹ Levililer 7/23-26.

⁸⁴⁰ Tesniye 14/3-19. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Levililer 11/2-23.

“Biri bilmeden kirli sayılan herhangi bir şeye, yabanıl, evcil ya da küçük bir hayvan leşine dokunursa, kirlenmiş olur ve suçlu sayılır. Biri bilmeden kirli sayılan bir insana ya da insandan kaynaklanan kendisini kirletecek herhangi bir şeye dokunursa, ne yaptığını anladığı an suçlu sayılacaktır.”⁸⁴¹ “Herhangi bir insan ölüsüne dokunan kişi yedi gün kirli sayılacaktır. Üçüncü ve yedinci gün temizlenme suyuyla kendini arındıracak, böylece paklanmış olacak. Üçüncü ve yedinci gün kendini arındırmazsa, paklanmış sayılmayacak. Herhangi bir insan ölüsüne dokunup da kendini arındırmayan kişi Rabbin Konutu’nu kirletmiş olur. O kişi İsrail’den atılmalı. Temizlenme suyu üzerine dökülmediği için kirli sayılır, kirliliği üzerinde kalır. Çadırda biri öldüğü zaman uygulanacak kural şudur: Çadıra giren ve çadırda bulunan herkes yedi gün kirli sayılacaktır. Kapağı iple bağlanmamış, ağzı açık her kap kirli sayılacaktır. Kırdaki kılıçla öldürülmüş ya da doğal ölümle ölmüş birine, insan kemiğine ya da mezara her dokunan yedi gün kirli sayılacaktır.”⁸⁴²

Ayrıca *“Hagay konuşmasını şöyle sürdürdü: ‘Ölüye dokunduğu için kirli sayılan biri, bu yiyeceklerden birine dokunursa, o yiyecek kirlenmiş olur mu?’ Kâhinler, ‘Evet, kirlenmiş olur’ diye karşılık verdiler.”⁸⁴³ Ayetine göre bir leş veya insan ölüsüne dokunmak suretiyle kirlenmiş olan birinin dokunduğu yiyecekler de kirlenmiş sayılmaktadır.*

Kişiye kirletecek hayvanlar ve onların durumları şu ayetlerde tafsilatlı bir şekilde ele alınmıştır:

“Sizi kirletecek şeyler şunlardır: Aşağıdaki hayvanların leşine dokunan akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim aşağıdaki hayvanların leşini taşırsa giysilerini yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Çatal tırnaklı ama tırnağı yarık olmayan ve geviş getirmeyen her hayvan sizin için kirlidir. Bunlara dokunan da kirlenmiş sayılır. Dört ayaklı hayvanlardan pençelerini yere basarak yürüyener sizin için kirlidir. Bunların leşine dokunanlar akşama kadar kirli sayılacaktır. Bunların leşini taşıyanlar giysilerini yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Çünkü bu hayvanlar sizin için kirlidir. Küçük kara hayvanları içinde sizin için kirli sayılanlar şunlardır: Gelincik, fare, bütün kertenkele türleri -geko, varan, duvar kertenkelesi, düz keler- bukalemun. Sizin için kirli sayılan küçük kara hayvanları bunlardır. Bunların leşine dokunan akşama kadar kirli sayılacaktır. Bunlardan birinin leşi neyin üzerine düşerse onu da kirletir. İster tahta kap, ister giysi, ister deri, ister çul olsun suya konmalıdır. Akşama kadar kirli sayılacak ve akşam temizlenmiş olacaktır...”⁸⁴⁴

Hristiyanlıkta yenmesi haram olan şeyler Yahudiliğin aksine oldukça azdır. İncil’de yenmesi haram olan şeyler *“Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız.”⁸⁴⁵ “Kutsal Ruh ve bizler, gerekli olan şu kuralların dışında size herhangi bir şey yüklememeyi uygun gördük: Putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve fuhuştan*

⁸⁴¹ Levililer 5/2-3.

⁸⁴² Sayılar 19/11-17.

⁸⁴³ Haggay 2/13.

⁸⁴⁴ Levililer 11/24-43.

⁸⁴⁵ Resullerin İşleri 15/20

*sakınmalısınız. Bunlardan kaçınırsanız, iyi edersiniz. Esen kalın.”*⁸⁴⁶ *“Putlara sunulan kurban etinin yenmesine gelince, biliyoruz ki, dünyada put bir hiçtir ve birden fazla Tanrı yoktur.”*⁸⁴⁷ Ayetlerine göre kan, putlara sunulan kurban eti ve boğularak öldürülen hayvanların etleridir.

Domuz etinin hükmüne gelince; Hristiyanlıkta domuzun haram olduğuna dair açık bir hüküm bulunmamakla birlikte resmî İncillerde *“Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler.”*⁸⁴⁸ *“Orada, dağın yamacında otlayan büyük bir domuz sürüsü vardı. Kötü ruhlar İsa’ya, ‘Bizi şu domuzlara gönder, onlara girelim’ diye yalvardılar. İsa’nın izin vermesi üzerine kötü ruhlar adamdan çıkıp domuzların içine girdiler. Yaklaşık iki bin domuzdan oluşan sürü, dik yamaçtan aşağı koşuşarak göle atlayıp boğuldu. Domuzları güdenler kaçıp kentte ve köylerde olayın haberini yaydılar. Halk olup biteni görmeye çıktı.”*⁸⁴⁹ Ayetlerine göre domuzun horlanan bir varlık olarak gösterilmesi Barnaba İncilinde, ise yenildiği takdirde kişinin gönlünü, vicdanını kirleteceğinin ifade edilmiş olması domuzun Hristiyanlıkta da haram olduğunu gösterir.⁸⁵⁰

2.4. UKUBAT (CEZA HUKUKU)

2.4.1. ADAM ÖLDÜRME

Bir şahsın hayatına haksız yere son verme, adam öldürme suçunu ifade eder. Sözlükte ve Örfte ‘bir canlının bir başka canlıyı öldürmesi’ şeklinde geniş bir anlamı bulunan katil (katl) kelimesi, İslam hukukunda bir kimsenin hukuken can dokunulmazlığı bulunan bir şahsın ölümüne yol açacak bir davranışta bulunmasını, teknik tabiriyle adam öldürme cürmünü ifade eder. Bu fiili işleyene ‘katil’, öldürülene ‘maktul’ denilir. Kelimenin fıkıhtaki ikinci terim anlamı ise ‘irtidad, muhsanın zinası, eşkıyalık, adam öldürme’ gibi belli ağırlıktaki suçları işleyenlere verilen ölüm cezasıdır. Ancak ceza olarak öldürme belli suç türlerinde kısas, recm, siyaset gibi özel adlarla anıldığından kelimenin bu anlamı çok belirgin değildir.⁸⁵¹

2.4.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Adam Öldürme

İnsanların birbirine karşı işlediği en ağır suç ve günah olan haksız yere adam öldürme fiili insanlık tarihi kadar eski olup hemen hemen bütün dinlerde, ahlakî öğretilerde ve hukuk düzenlerinde ağır bir dille kınanıp yasaklanmış, bu yöndeki teşebbüsleri engellenerek ve adaleti sağlayarak toplum vicdanını tatmin edecek şekilde birtakım maddî ve manevî yaptırımlarla önlenmeye çalışılmıştır.⁸⁵²

Kur’an’da insanın dünyaya gönderilişi anlatılırken *“Hatırla ki Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdınla seni tespih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi*

⁸⁴⁶ Resullerin İşleri 15/28-29.

⁸⁴⁷ Korintoslulara I. Mektup 8/4.

⁸⁴⁸ Matta 7/6.

⁸⁴⁹ Markos 5/11-14.

⁸⁵⁰ Asaf Ataseven - Mehmet Şener, “Domuz” *DİA*, İstanbul, 1988, IX, 508.

⁸⁵¹ Ali Bardakoğlu, “Katil”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXV, 45.

⁸⁵² Bardakoğlu, *a.e., a.y.*

herhalde ben bilirim, dedi.”⁸⁵³ Ayetiyle meleklerin insanoğlunun yeryüzünde fesat çıkarıp kan dökeceği itirazında bulunduğu söz edilir. Gerçekten de çok geçmeden Hz. Âdem’in iki oğlu arasında kıskançlıktan doğan aşırı kin ve düşmanlık sebebiyle ilk kan dökme olayı meydana gelmiştir. Bu olay Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmiştir:

“Onlara, Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), ‘Andolsun seni öldüreceğim’ dedi. Diğer de ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder’ dedi (ve ekledi:) Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.’ ‘Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur.’ Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü: bu yüzden de kaybedenlerden oldu.”⁸⁵⁴

Kur’an-ı Kerim’de “Kanınızı dökmeyin, birbirinizi yurdunuzdan sürmeyin diye sizden söz almıştık, sonra bunu böylece kabul etmiştiniz, buna siz şahitsiniz”⁸⁵⁵ Buyrulularak insanların öldürme suçunu işlememeleri gerektiği zira bu konuda Allah’a söz verildiği haber verilmiştir.

Yine Kur’an-ı Kerim’de “...İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah’ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah’ın ayetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir.”⁸⁵⁶ “Onlar (Yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah’ın ahbine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah’ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkûm edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah’ın ayetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır.”⁸⁵⁷ “Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz’ diyenlerin sözünü andolsun ki Allah işitmiştir. Onların (bu) dediklerini, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı!”⁸⁵⁸ Buyrulularak insanları tevhit dinine davet eden peygamberlerin ve salih kimselerin; “Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah’ın kendilerine verdiği rızık, Allah’a iftira ederek (kadınlara) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir.”⁸⁵⁹ “Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin. Biz onlara da size de rızık veririz. Onları öldürmek, şüphesiz büyük bir günahtır.”⁸⁶⁰ Buyrulularak açlık korkusu ve utanç sebebiyle kız çocuklarının; “Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. ‘Ey kavmim!’ Dedi, ‘Bu elçilere uyunuz! Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tabi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir.’ Bu

⁸⁵³ Bakara 2/30.

⁸⁵⁴ Maide 5/27-30.

⁸⁵⁵ Bakara 2/84.

⁸⁵⁶ Bakara 2/61.

⁸⁵⁷ AI-i İmran 3/112.

⁸⁵⁸ AI-i İmran 3/181.

⁸⁵⁹ Enam 6/140.

⁸⁶⁰ İsra 17/31.

tavsiyeden ötürü adama dönerek ‘Vay, sen de mi onların dinindensin’ dediler. Bunun üzerine adam şöyle dedi: ‘Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmışım! Hâlbuki hepiniz O’na döndürüleceksiniz. O’ndan başka Tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar. İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum. Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin.’ Azgınlık bu sözleri dinlemeyip, o zatı taş yağmuruna tuttular. Tam öleceği esnada ona: ‘Cennete gir’ denilince. ‘Keşke, dedi, kavmim bilseydi! Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını!’⁸⁶¹ “Firavun ailesinden olup, imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: Siz bir adamı ‘Rabbim Allah’tır’ diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiğinin (azabın), bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola erdirmez.”⁸⁶² Buyrulur da inançları sebebiyle müminlerin öldürülmesi gibi çeşitli örnekler üzerinde durulmuştur.

Kur’an-ı Kerim “De ki: ‘Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin ve onların rızkını veren biziz, gizli ve açık kötülöklere yaklaşmayın, Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın.’ Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır.”⁸⁶³ Ayetiyle Allah’ın insan hayatını dokunulmaz kıldığı haber verilerek haklı bir sebep bulunmadıkça hiçbir cana kıyılmaması, kimsenin başka bir kimseyi öldürme hakkının bulunmadığı, dolayısıyla bunun çok büyük bir suç olduğu açık ve net olarak ifade edilir. Zira Kur’an-ı Kerim haksız yere bir cana kıymayı tüm dünya insanlarını öldürmeyle eşdeğer tutar. Bunu şu veciz ifadelerle aktarır:

“Kim bir cana kıyarsa veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir insanı öldürürse adeta bütün insanları öldürmüş gibi olur; kim de bir insanı yaşattırsa o bütün insanları yaşattmış gibi olur.”⁸⁶⁴

Bu da İslam’ın insan hayatına ve dünya barışına verdiği önem ve değeri net bir şekilde ortaya koyar. Elbette bu denli büyük bir suçun cezası da o derece büyük olacaktır. O da içinde ebedi kalınacak olan cehennemdir. Bu hüküm Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmiştir:

“Onlar, Allah’ın yanında başka Tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada, alçaltılarak temelli kalır.”⁸⁶⁵ “Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük bir azap hazırlamıştır.”⁸⁶⁶

Ayetlerde ifade edilen bu ceza bu suçun ahiretteki cezasıdır. Bunun bir de dünyadaki cezası vardır ki, o da kısas yani idamdır. Bunu affetme yetkisi yalnızca öldürülenin ailesine aittir; bunlar isterlerse kısas yerine diyet talep ederler ve

⁸⁶¹ Yasin 36/20-27.

⁸⁶² Mümin 40/28.

⁸⁶³ En’am 6/151.

⁸⁶⁴ Maide 5/32.

⁸⁶⁵ Furkan 25/68-69.

⁸⁶⁶ Nisa 4/93.

isterlerse her ikisini de bağışlarlar. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde ifadesini bulmuştur:

“Ey İnananlar! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı: Hür ile hür, köle ile köle ve kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici azap vardır.”⁸⁶⁷ “Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımanızdır. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Zira kendisi ne de olsa yardım görmüştür.”⁸⁶⁸

Bir yanlışlık, bir hata sonucu bir müminin ölümüne yol açan kişinin durumuna gelince bu kişinin durumu *“Bir müminin diğer mümini kasten öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir. Hakim'dir. Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük bir azap hazırlamıştır.”⁸⁶⁹* Ayetlerine göre mümin bir köle azat etme ve diyet verme olarak tespit edilmiştir. Diyet vermeye gücü yetmediği takdirde ise Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda, hiç ara vermeden iki ay oruç tutması gerekmektedir. Fakat eğer öldürülenin ailesi Müslümanlara düşman bir toplum ise, onlara mal vererek kuvvetlendirmek Müslümanların aleyhine olacağı için diyet ödenmez.

2.4.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Adam Öldürme

“Kanınızı dökmeyin, birbirinizi yurdunuzdan sürmeyin diye sizden söz almıştık, sonra bunu böylece kabul etmiştiniz, buna siz şahitsiniz”⁸⁷⁰

Bu ayete göre Allah (c.c.) israiloğullarından birbirlerini öldürmemeleri, birbirlerini yok etmemelerini ve birbirlerinde çalmamaları konusunda söz almıştır.⁸⁷¹

Ahd-i Atik'te Kabil'in -Kayin- Habil'i öldürmesi olayı, Kur'an-ı Kerim'dekine yakın ifadelerle şöyle anlatılmaktadır:

“Âdem karısı Havva ile yattı. Havva hamile kaldı ve Kayin'i doğurdu. 'Rabbin yardımıyla bir oğul dünyaya getirdim' dedi. Daha sonra Kayin'in kardeşi Habil'i doğurdu. Habil çoban oldu, Kayin ise çiftçi. Günler geçti. Bir gün Kayin toprağın ürünlerinden Rabbe sunu getirdi. Habil de sürüsünde ilk doğan hayvanlardan bazılarını, özellikle de yağlarını getirdi. RAB Habil'i ve sunusunu kabul etti. Kayin'le sunusunu ise reddetti. Kayin çok öfkeleni, suratını astı. RAB Kayin'e, 'Niçin öfkelendin?' diye sordu, 'Niçin surat astın? Doğru olanı yapsan, seni kabul etmez miyim? Ancak doğru olanı yapmazsan, günah kapıda pusuya yatmış,

⁸⁶⁷ Bakara 2/178.

⁸⁶⁸ İsra 17/33.

⁸⁶⁹ Nisa 4/92-93.

⁸⁷⁰ Bakara 2/84.

⁸⁷¹ Kurtubî, a.g.e., I, 442.

seni bekliyor. Ona egemen olmalısın.’ Kayın kardeşi Habil’e, ‘Haydi, tarlaya gidelim’ dedi. Tarlada birlikteyken kardeşine saldırıp onu öldürdü.”⁸⁷²

Haksız yere adam öldürmenin büyük bir suç ve günah olduğu ilahî dinlerin ortak temalarından biridir. Bununla ilgili Ahd-i Atik’te şu ayetleri görmekteyiz:

*“Kim insan kanı dökerse, kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı.”*⁸⁷³ *“Adam öldürmeyeceksin.”*⁸⁷⁴ *“Yalandan uzak duracak, suçsuz ve doğru kişiyi öldürmeyeceksiniz. Çünkü ben kötü kişiyi aklamam.”*⁸⁷⁵ *“İçinde yaşadığınız ülkeyi kirletmeyeceksiniz. Kan dökmek ülkeyi kirletir. İçinde kan dökülen ülke ancak kan dökenin kanıyla bağışlanır.”*⁸⁷⁶ *“Adam öldürmeyeceksin.”*⁸⁷⁷ *“Komşusunu gizlice öldürene lanet olsun! Bütün halk, ‘Amin!’ diyecek.”*⁸⁷⁸ *“Kenan putlarına kurban olsun diye oğullarının, kızlarının kanını, suçsuzların kanını döktüler; ülke onların kanıyla kirlendi.”*⁸⁷⁹

Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi Ahd-i Atik’te de kasten ve bilerek işlenen öldürme fiilinin cezası oldukça ağırdır. Ve kisası gerektiren bir suçtur. Öldüren kesinlikle öldürülecektir. Bu konudaki hükümler bazı yerlerde Kur’an-ı Kerim’dekine nazaran daha da ağırlaşmaktadır. Örneğin bir plan dâhilinde komşusunu öldüren kişi tapınağa dahi kaçsa çıkarılıp öldürülecektir. Aynı şekilde anne babasını döven ve adam kaçıran kişinin cezası da öldürülmektir. Ahd-i Atik’in bu hükümleri şu ayetlerde açıkça görülmektedir:

*“Kim birini vurup öldürürse, kendisi de kesinlikle öldürülecektir. Ama olayda kasıt yoksa ona ben izin vermişsem, size adamın kaçacağı yeri bildireceğim. Eğer bir adam komşusuna düzen kurar, kasıtlı olarak saldırıp onu öldürürse, sunağıma bile kaçmış olsa, onu çıkarıp öldüreceksiniz. Kim annesini ya da babasını döverse, kesinlikle öldürülecektir. Kim adam kaçırsa, onu ister satmış olsun, ister elinde tutsun, kesinlikle öldürülecektir.”*⁸⁸⁰ *“Eğer biri demir bir aletle başka birine vurur, o kişi de ölürse, adam katildir ve kesinlikle öldürülecektir. Birinin elinde adam öldürebilecek bir taş varsa, bu taşla başka birine vurursa, o kişi de ölürse, adam katildir ve kesinlikle öldürülecektir. Ya da elinde adam öldürebilecek tahtadan bir alet varsa, bununla birine vurursa, o kişi de ölürse, adam katildir ve kesinlikle öldürülecektir. Ölenin öcünü alacak kişi, katili öldürecektir; onunla karşılaşınca onu öldürecektir. Eğer biri başka birine beslediği kinden ötürü onu iter ya da bile bile ona bir nesne fırlatırsa, o kişi de ölürse, ya da beslediği kinden ötürü onu yumruklar, o kişi de ölürse, vuran kişi kesinlikle öldürülecektir; katildir. Ölenin öcünü alacak kişi katille karşılaşınca onu öldürecektir.”*⁸⁸¹

Ölümü hak eden katilin canına bedel olarak diyet alınamayacağı da *“Adam öldüren, tanıkların tanıklığıyla öldürülecek, bir tek kişinin tanıklığıyla öldürülmeyecektir. Ölümü hak etmiş katilin canı için bedel almayacaksınız; o*

⁸⁷² Tekvin 4/1-8.

⁸⁷³ Tekvin 9/6.

⁸⁷⁴ Çıkış 20/13.

⁸⁷⁵ Çıkış 23/7.

⁸⁷⁶ Sayılar 35/33.

⁸⁷⁷ Tesniye 5/17.

⁸⁷⁸ Tesniye 27/24.

⁸⁷⁹ Mezmurlar 106/38. Daha geniş bilgi için bkz.: Süleyman’ın Meselleri 6/16-17; Yeremya 22/4-5.

⁸⁸⁰ Çıkış 21/12-16.

⁸⁸¹ Sayılar 35/16-21.

kesinlikle öldürülecektir. Sığınak kente kaçmış olan birinin başkâhinin ölümünden önce toprağına dönüp yaşaması için bedel almayacaksınız. İçinde yaşadığınız ülkeyi kirletmeyeceksiniz. Kan dökmek ülkeyi kirletir. İçinde kan dökülen ülke ancak kan dökenin kanıyla bağışlanır. İçinde oturduğunuz, benim de içinde yaşadığım ülkeyi kirletmeyeceksiniz; çünkü ben İsrailîlerin arasında yaşayan Rabbi m.”⁸⁸² Ayetleriyle ortaya konmaktadır.

Eğer öldürülen bir insan değil de hayvan olursa “Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir. Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın karşılığını canla ödeyecektir.”⁸⁸³ “Hayvan öldüren yerine bir hayvan verecek, adam öldüren öldürülecektir.”⁸⁸⁴ Ayetleri gereği öldürülen hayvanın yerine başka bir hayvan veya bedeli ödenecektir.

Hata sonucu meydana gelen öldürmelerde ise kişinin yargılanmadan ölmesinin önüne geçilmek gayesiyle Kitab-ı Mukaddes ‘Sığınak Kentler’ adı altında şehirler kurulmasını şu ayetlerle istemektedir:

“İsrailîlere de ki, ‘Şeria Irmağı’ndan geçip Kenan ülkesine girince, sığınak kentler olarak bazı kentler seçin. Öyle ki, istemeyerek birini öldüren kişi oraya kaçabilsin; öç alacak kişiden kaçıp sığınacak bir yeriniz olsun. Böylece adam öldüren kişi topluluğun önünde yargılanmadan öldürülmesin. Vereceğiniz bu altı kent sizin için sığınak kentler olacak. Sığınak kentlerin üçünü Şeria Irmağı’nın doğusundan, üçünü de Kenan ülkesinden seçeceksiniz. Bu altı kent İsrailîler ve aralarında yaşayan yabancılarla yerli olmayan konuklar için sığınak kentler olacak. Öyle ki, istemeyerek birini öldüren kişi oraya kaçabilsin.”⁸⁸⁵ “Bu kentlere giden yollar yapacak, Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi üç bölgeye ayıracaksınız. Öyle ki, birini öldüren bu kentlerden birine kaçabilsin.”⁸⁸⁶

Hata sonucu meydana gelen ölümlerde şu kurallar uyarınca hareket edilmelidir:

“Eğer biri bir başkasına kin beslemediği halde ansızın onu iter ya da istemeyerek ona bir nesne fırlatırsa, ya da onu görmeden üzerine öldürebilecek bir taş düşürürse, o kişi de ölürse, öldüren ölene kin beslemediğinden ve ona zarar vermek istemediğinden, topluluk adam öldürenle kan öcünü alacak kişi arasında şu kurallar uyarınca karar verecek: Topluluk adam öldüreni kan öcü alacak kişinin elinden korumalı ve kaçmış olduğu sığınak kente geri göndermeli. Kişi kutsal yağla mesh edilmiş baş kâhinin ölümüne dek orada kalmalıdır. Ama adam öldüren kaçmış olduğu sığınak kentin sınırını geçer, kan öcü alacak kişi de onu sığınak kentin sınırı dışında görür, kan öcü alacak kişi öldüreni öldürürse suçlu sayılmayacaktır. Çünkü adam öldüren, baş kâhinin ölümüne dek sığınak kentte kalmalı. Ancak onun ölümünden sonra kendi toprağına dönebilir. Bunlar kuşaklar boyunca yaşadığınız her yerde sizin için kesin kural olacaktır.”⁸⁸⁷

⁸⁸² Sayılar 35/30-34.

⁸⁸³ Levililer 24/ 17-18.

⁸⁸⁴ Levililer 24/ 21.

⁸⁸⁵ Sayılar 35/1-15.

⁸⁸⁶ Tesniye 19/3.

⁸⁸⁷ Sayılar 35/22-29.

Bir günah sebebiyle ölüm cezasına çarptırılan ve ağaca asılan kişinin ölüsünün -Tanrı tarafından lanetlenmiş olması hasebiyle- geceleyin ağaçtan indirilmesi ve gömülmesi gerektiği şu ayetlerle belirlenmektedir:

*“Eğer bir adam bir günahtan ötürü ölüm cezasına çarptırılıp öldürülür ve ölüsü ağaca asılırsa, ölüyü gece ağaçta asılı bırakmamalısınız. O gün kesinlikle gömmelisiniz. Asılan kişi Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi kirletmeyeceksiniz.”*⁸⁸⁸

Kitab-ı Mukaddes’e göre şu fiilleri işleyenler kesinlikle öldürülmelidirler:

*“Şabat Günü’nü tutmalısınız, çünkü sizin için kutsaldır. Kim onun kutsallığını bozarsa, kesinlikle öldürülmeli. O gün çalışan herkes halkının arasından atılmalı. Altı gün çalışılacak; ama yedinci gün Rabbe adanmış Şabat’tır, dinlenme günüdür. Şabat Günü çalışan herkes kesinlikle öldürülmelidir.”*⁸⁸⁹ *“Altı gün çalışacaksınız. Ama yedinci gün sizin için kutsal Şabat, Rabbe adanmış dinlenme günü olacaktır. O gün çalışan herkes öldürülecektir.”*⁸⁹⁰ Ayetlerine göre Cumartesi yaşağını delenler...

*“Hayvanlarla cinsel ilişki kuran herkes öldürülecektir. Rab’den başka bir ilaha kurban kesen ölüm cezasına çarptırılacaktır.”*⁸⁹¹ *“İsrail halkına de ki, ‘İsraililerden ya da aranızda yaşayan yabancılardan kim çocuklarından birini ilah Molek’e sunarsa, kesinlikle öldürülecek. Ülke halkı onu taşılayacak. Kim çocuğunu Molek’e sunarak tapınağımı kirletir, kutsal adıma leke sürerse, ona öfkeyle bakacağım. Onu halkımın arasından atacağım.”*⁸⁹² Ayetlerine göre hayvanlarla cinsel ilişkiye giren ve Rab’den başka bir ilaha kurban kesenler...

*“Annesine ya da babasına lanet eden herkes kesinlikle öldürülecektir. Annesine ya da babasına lanet ettiği için ölümü hak etmiştir.”*⁸⁹³ Ayetine göre annesine ya da babasına lanet edenler...

*“Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse, hem kendisi, hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir. Babasının karısıyla yatan, babasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de kesinlikle öldürülecektir. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam geliniyle yatarsa, ikisi de kesinlikle öldürülecektir. Rezillik etmişler, ölümü hak etmişlerdir. Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse, alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır. Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek, hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa, kadını da hayvanı da kesinlikle öldüreceksiniz. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam anne ya da baba tarafından üvey olan kız kardeşiyle evlenir, cinsel ilişki kurarsa, utançtır. Açıkça aşağılanıp halkın arasından atılacaklardır. Adam kız kardeşiyle ilişki kurduğu için suçunun cezasını çekecektir.”*⁸⁹⁴ *“Teyzenle ya da halanla cinsel ilişki kurmayacaksınız. Çünkü yakın akrabanın namusudur. İkiniz de suçunuzun cezasını çekeceksiniz. Amcasının karısıyla cinsel ilişki kuran adam,*

⁸⁸⁸ Tesniye 21/22-23.

⁸⁸⁹ Çıkış 31/14-15.

⁸⁹⁰ Çıkış 35/2.

⁸⁹¹ Çıkış 22/19-20.

⁸⁹² Levililer 20/2-3.

⁸⁹³ Levililer 20/9.

⁸⁹⁴ Levililer 20/10-17.

amcasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de günahlarının cezasını çekecek ve çocuk sahibi olmadan öleceklerdir.”⁸⁹⁵ “Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecek, taşıyarak öldüreceksiniz. Çünkü kız kentte olduğu halde yardım istemek için bağırmadı; adam da komşusunun karısıyla ilişki kurdu. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız. Eğer bir adam kırdan nişanlı bir kızla karşılaşır, onu yakalayıp tecavüz ederse, yalnız tecavüz eden adam öldürülecek.”⁸⁹⁶ “Çünkü fahişe yüzünden insan bir lokma ekmeğe muhtaç kalır, başkasının karısıyla yatmak da kişinin canına mal olur.”⁸⁹⁷ Ayetlerine göre her türlü zina suçunu işleyenler...

“Cincilik yapan ve ruh çağıran ister erkek olsun, ister kadın olsun kesinlikle öldürülecektir. Onları taşılayacaksınız. Ölümlelerinden kendileri sorumludur.”⁸⁹⁸ Ayetlerine göre cincilik yapan ve ruh çağıran erkek veya kadınlar...

“İsrail halkına de ki, ‘Kim Tanrısı’na lanet ederse günahının cezasını çekecektir. Rabbe söven kesinlikle öldürülecektir. Bütün topluluk onu taşılayacak. İster yerli ister yabancı olsun, Rabbe söven herkes öldürülecektir.”⁸⁹⁹ Ayetlerine göre Tanrı’ya söven ve O’na lanet edenler...

“O yalancı peygamber ya da düş gören öldürülecek. O, sizi Mısır’dan çıkaran, köle olduğunuz ülkeden kurtaran Tanrınız Rabbe karşı gelmeye kıskırttı. Tanrınız Rabbin yürümenizi buyurduğu yoldan sizi saptırmaya çalıştı. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız. Öz kardeşin, oğlun, kızın, sevdiği karın ya da en yakın dostun seni gizlice ayartmaya çalışır, senin ve atalarının önceden bilmediğinizi, dünyanın bir ucundan öbür ucuna dek uzakta, yakında, çevrenizde yaşayan halkların ilahları için, ‘Haydi gidelim, bu ilahlara tapalım,’ derse, ona uymayacak, onu dinlemeyeceksin. Ona acımayacak, sevecenlik göstermeyecek, onu korumayacaksın. Onu kesinlikle öldüreceksin. Onu önce sen, sonra bütün halk taşla tutsun. Taşılayarak öldürün onu. Çünkü Mısır’dan, köle olduğunuz ülkeden sizi çıkaran Tanrınız Rab’den sizi saptırmaya çalıştı.”⁹⁰⁰ Ayetlerine göre yalancı peygamberler ve onlara uyanlar...

“Orada, Tanrınız Rabbin önünde görev yapan kâhini ya da yargıcı kim dinlemeyip saygısızlık ederse öldürülmeli. İsrail’den kötülüğü atmalısınız.”⁹⁰¹ Ayetlerine göre din görevlisi kâhin ya da yargıcı dinlemeyip onlara karşı saygısızlık yapanlar... Kesinlikle öldürülmelidirler.

Ahd-i Cedit’te bu konuyla ilgili fazla ayet bulunmamakla birlikte var olan ayetler bu fiili kesin bir dille reddetmekte, haram saymaktadır. Öldürme fiilinin cezasının ne olduğuyla ilgili ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Konuyla ilgili şu ayetleri görmekteyiz:

“‘Hangi buyrukları?’ diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi

⁸⁹⁵ Levililer 20/19-20.

⁸⁹⁶ Tesniye 22/23-25.

⁸⁹⁷ Süleyman’ın Meselleri 6/26.

⁸⁹⁸ Levililer 20/27.

⁸⁹⁹ Levililer 24/15-16.

⁹⁰⁰ Tesniye 13/5-10.

⁹⁰¹ Tesniye 17/12.

seveceksin.”⁹⁰² “Atalarımıza, ‘Adam öldürmeyeceksin. Öldüren yargılanacak’ dendiğini duydunuz.”⁹⁰³ “O’nun buyruklarını biliyorsun: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.”⁹⁰⁴ “O’nun buyruklarını biliyorsun: ‘Zina etmeyeceksin, adam öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.”⁹⁰⁵ “Her türlü haksızlık, kötülük, açgözlülük ve kinle doldular. Kıskançlık, öldürme hırsı, çekişme, hile, kötü niyetle doludurlar.”⁹⁰⁶

Şu ayetlerde de yasaların Tanrı’nın emrine karşı gelen, günahkârlar için konmuş olduğu ve bu günahkârların ilerde acı çekmemeleri için bu günahlarından vazgeçmeleri tavsiye ediliyor:

“Çünkü biliyoruz ki, yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”⁹⁰⁷ “Hiçbiriniz katil, hırsız, kötülük yapan ya da başkalarının işine karışan biri olarak acı çekmesin.”⁹⁰⁸

2.4.2. KISAS VE DİYET

Kisas; suç ile ceza arasında eşitlik manasınadır. Suçluya işlediği suçun dengi bir cezayı uygulamaktır. Şeran katili maktul mukabilinde öldürmek veya yaralanmış ya da kesilmiş olan bir organa karşılık bu işi yapan suçlunun aynı organını yaralamak ya da kesmektir.⁹⁰⁹

Diyet ise kan bedeli anlamındadır. Öldürme ya da yaralama gibi işlenen cinayet sebebiyle mağdura ya da varislerine bir tür tazminat mahiyetinde ödenmesi gereken maldır.⁹¹⁰

2.4.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Kisas Ve Diyet

Kur’an-ı Kerim kisasın farz oluşunu şu ayetlerle açıkça beyan etmektedir:

“Ey İnananlar! Öldürülenler hakkında size kisas farz kılındı: Hür ile hür, köle ile köle ve kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici azap vardır. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Artık, Allah’a karşı gelmekten sakınırsınız.”⁹¹¹ “Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir.”⁹¹²

⁹⁰² Matta 19/18-19.

⁹⁰³ Matta 5/21.

⁹⁰⁴ Markos 10/19.

⁹⁰⁵ Luka 18/20.

⁹⁰⁶ Romalılara Mektup 1/29.

⁹⁰⁷ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

⁹⁰⁸ Petrus’un I.Mektubu 4/15.

⁹⁰⁹ Erdoğan, a.g.e., 307.

⁹¹⁰ Erdoğan, a.g.e., 107.

⁹¹¹ Bakara 2/178-179.

⁹¹² Nahl 16/126. Ayrıca bkz.: Şura 42/40-43.; Bakara 2/190, 194; Tevbe 9/36; İsra 17/33.

Ayetlerde belirtildiği üzere bu suçu affetme yetkisi vardır. Bu affetme yetkisi yalnızca öldürülenin ailesine aittir. Bunlar isterlerse kısas yerine diyet talep ederler ve isterlerse her ikisini de bağışlarlar. Dikkat edilirse Allah (c.c.), bu konuda aşırıya kaçmayı uygun görmemekte, bağışlamayı tercih etmenin bir üstünlük olduğunu belirtilmekte ve tavsiye etmektedir.

Bir hata sonucu müminin ölümüne yol açan kişinin durumu aşağıdaki ayetlerde şöyle ifade edilmiştir:

“Bir müminin diğer mümini kasten öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir. Hakim’dir. Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük azap hazırlamıştır.”⁹¹³ Bu ayetlere göre bu durumdaki kişinin yapması gereken mümin bir köle azat etmek ve diyet vermektir. Diyet vermeye gücü yetmediği takdirde ise Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda, hiç ara vermeden iki ay oruç tutması gerekmektedir. Fakat eğer öldürülenin ailesi Müslümanlara düşman bir toplum ise, onlara mal vererek kuvvetlendirmek Müslümanların aleyhine olacağı için diyet ödenmez.

Ayrıca Allah (c.c.), kısas hükmünün Tevrat’ta da var olduğunu ve Allah’ın indirdikleriyle hükmetmeyenlerin zalim olduklarını haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

“Orada (Tevrat’ta), onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık. Kim hakkından vazgeçerse bu, onun günahlarına keffaret olur. Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir.”⁹¹⁴

2.4.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Kısas Ve Diyet

Tevrat’ta da Kur’an-ı Kerim’in az önceki ayetini doğrular nitelikte şu ayetler yer almaktadır:

“Ama başka bir zarar varsa, can a karşılık can, göze karşılık göz, dişe karşılık diş, ele karşılık el, ayağa karşılık ayak, yanığa karşılık yanık, yaraya karşılık yara, bereye karşılık bere ödenecektir.”⁹¹⁵ “Acımayacaksınız: Can a can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak.”⁹¹⁶ “Kim insan kanı dökerse, kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı.”⁹¹⁷ “Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir. Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın karşılığını canla ödeyecektir. Kim komşusunu yaralarsa, kendisine de aynı şey yapılacaktır. Kırığa karşılık kırık, göze göz, dişe diş olmak üzere, ona ne yaptıysa kendisine de aynı şey yapılacaktır. Hayvan öldüren yerine bir

⁹¹³ Nisa 4/92-93.

⁹¹⁴ Maide 5/45.

⁹¹⁵ Çıkış 21/23-25.

⁹¹⁶ Tesniye 19/21.

⁹¹⁷ Tekvin 9/6.

hayvan verecek, adam öldüren öldürülecektir. Yerli yabancı herkes için tek bir yasanız olacak. Tanrınız RAB benim."⁹¹⁸

Ayetlerde görüldüğü üzere adam öldürme ve yaralama ile sonuçlanan fiillerin kısasla cezalandırılması öngörülmektedir. "*Ölenin öcünü alacak kişi, katili öldürecektir; onunla karşılaşınca onu öldürecektir.*"⁹¹⁹ Ayetine göre kısas işlemini maktulün yakınları gerçekleştirir.

Tevrat'ta suçun şahsiliği ilkesi benimsenerek herkesin kendi suçundan şahsen sorumlu olduğu belirtilmiş, bu sebeple suçlu olan çocuk yerine babasının veya baba yerine çocuğunun öldürülmesi "*Ne babalar çocuklarının günahından ötürü öldürülecek, ne de çocuklar babalarının. Herkes kendi günahı için öldürülecek.*"⁹²⁰ "*Ancak Musa'nın Kitabı'ndaki yasaya uyarak katillerin çocuklarını öldürtmedi. Çünkü RAB, 'Ne babalar çocuklarının yerine öldürülecek, ne de çocuklar babalarının yerine. Herkes kendi günahı için öldürülecek' diye buyurmuştu.*"⁹²¹ Ayetleriyle yasaklanmıştır.

Tevrat'taki ölüme mahkûm edilen katilden diyet alınmayıp mutlaka öldürülmesi gerektiği "*Ölümü hak etmiş katilin canı için bedel almayacaksınız; o kesinlikle öldürülecektir.*"⁹²² Ayetinden anlaşılmaktadır. Ölümle sonuçlanmayan suçlarda tazminat ödenebileceği, sonradan Yahudi din adamlarınca getirilmiş bir çözüm görünümündedir. Medine döneminde bu bölgede yaşayan Yahudiler arasında kısasın ilke olarak uygulandığı, ancak kabileler arasında ayırım yapıldığı, nitekim Kurayza kabilesine mensup bir kadına karşılık Nadirli erkeğe Tevrat'ta öngörülen kısas cezasının verilmemesi üzerine Yahudilerin Hz. Peygamber'e başvurduğu ve Tevrat'taki kısas ayetinin de bunun üzerine nazil olduğu rivayet edilir.⁹²³

Tevrat'ta kısas ile ilgili şu örneklerle rastlamaktayız:

*"Tarlada ya da bağda hayvanlarını otlatan bir adam, hayvanlarının başkasının tarlasında otlamasına izin verirse, zararı kendi tarlasının ya da bağının en iyi ürünleriyle ödeyecektir. Birinin yaktığı ateş dikenlere sıçrar, ekin demetleri, tarladaki ekin ya da tarla yanarsa, yangın çıkaran kişi zararı ödeyecektir. Biri komşusuna saklasın diye parasını ya da eşyasını emanet eder ve bunlar komşusunun evinden çalınırsa, hırsız yakalandığında iki katını ödemelidir. Ama hırsız yakalanmazsa, komşusunun eşyasına el uzatıp uzatmadığının anlaşılması için ev sahibi yargıç huzuruna çıkmalıdır."*⁹²⁴ "*Ama mal gerçekten ondan çalınmışsa, karşılığı sahibine ödenmelidir. Emanet hayvan parçalanmışsa, adam parçalarını kanıt olarak göstermelidir. Parçalanan hayvan için bir şey ödemeyecektir.*"⁹²⁵ "*Eğer iki adam kavgaya tutuşur da birinin karısı kocasını dövenin elinden kurtarmak için gelip elini uzatır, öbür adamın erkeklik organını tutarsa, kadının elini keseceksiniz; ona acımayacaksınız.*"⁹²⁶

⁹¹⁸ Levililer 24/17-22.

⁹¹⁹ Sayılar 35/19.

⁹²⁰ Tesniye 24/16.

⁹²¹ II. Krallar 14/6.; II. Tarihler 25/4.

⁹²² Sayılar 35/31.

⁹²³ Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, İstanbul, 1988, XXV, 489.

⁹²⁴ Çıkış 22/5-8.

⁹²⁵ Çıkış 22/12-13.

⁹²⁶ Tesniye 25/11-12.

Hristiyanlıkta suç ve suçluyu affetme duygusunu geliştirmeye yönelik ahlakî bir öğüt olarak kısas hakkından vazgeçilmesi tavsiye edilmekle beraber hukukî bakımdan bu konuda bir açıklık bulunmamaktadır. Nitekim şeriatı yahut peygamberleri yıkmaya değil tamamlamaya geldiğini belirten Hz. İsa'nın Tevrat'ın 'göze göz, dişe diş' ilkesine atıfta bulunduktan sonra affetmeyi ve feragati öğütlemesi *"Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim."*⁹²⁷ *"Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyen abanızı da verin."*⁹²⁸ *"Bir yanağınıza vurana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin. Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin."*⁹²⁹ Ayetleriyle kısas hükmünün Hristiyanlıkta da ilga edilmediğini göstermektedir.⁹³⁰

2.4.3. ZİNA VE LİVATA

Şer'i bir akde dayalı olmaksızın ihtiyarı ile yapılan haram bir cinsel ilişki anlamındadır. Bu fiili işleyen erkeğe 'zani', kadına da 'zaniye' denir. Türk ceza hukukunda zina; **1.** Kadının, kocasından başka bir erkekle bir kez de olsa cinsel ilişkide bulunması. **2.** Kocanın, karısı ile birlikte oturduğu evde veya herkesçe bilinecek biçimde başka yerde karı koca gibi geçinmek için bir kadını tutması olarak tarif edilmiştir.⁹³¹

2.4.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Zina Ve Livata

İnsanın ruhî ve manevî olduğu kadar bedenî-tabii ihtiyaçlarının da makul ve dengeli bir şekilde karşılanması gerektiği ilkesini benimseyen İslam dini, insanın cinselliğini de tabii bir vakıa olarak ele almış, ancak bu konuda, belli sınırlar ve makul ölçüler koyarak hem cinsî hayatı korumayı ve devam ettirmeyi, hem de insanlık onuruna ve değerine aykırı davranışları, sapma ve aşırılıkları önlemeyi hedef almıştır. İnsanın diğer dünyevî lezzet ve menfaatlerde olduğu gibi cinsellik konusunda da çoğu zaman bencillik ve aşırılığa kaçması, bedeninin arzu ve duygularına kapılıp barbarca bir çekişmeye girmesi kuvvetle muhtemel olduğundan, İslam'da cinsel eğitim ve cinsî ihtiyacın tatminiyle ilgili birçok düzenleyici ve emredici kurallar konmuştur. İslam'ın iki aslî kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'te cinsî hayatla ilgili birçok ayrıntılı hüküm yer almaktadır. Bunun için de özel hayatın bir parçasını oluşturan cinsî hayatın dinin bu emir ve tavsiyeleri doğrultusunda düzenlenmesi, Müslüman için ayrı bir önem taşır. İslam akıl ve iradenin bedenî haz ve arzulara tabi kılınmamasını, insanın şehvetin esiri olmamasını ister. Buna karşılık cinsel hayattan çekilme, hadımlaşma, Hristiyanlıkta olduğu gibi din adamlarının evlenmeyerek Tanrı'ya daha yakın olacağı iddiası İslam'da hoş karşılanmaz. Hz. Peygamber kendini gece gündüz ibadete vererek dünyevî haz ve ihtiyaçlardan geri duran sahabeleri eleştirerek bunun İslam'ın önerdiği bir hayat tarzı olmadığını, bedeninin, organlarının ve nefsin de kişi üzerinde hakları olduğunu, onların da haklarının

⁹²⁷ Matta 5/17.

⁹²⁸ Matta 5/38-40.

⁹²⁹ Luka 6/29-30.

⁹³⁰ Dağcı, a.e., a.y.

⁹³¹ Erdoğan, a.g.e., 622.

verilmesi gerektiğini belirterek itidalden, tabii ve fitrî yoldan ayrılmamayı önermiş, hadımlaşmayı da yasaklamıştır.⁹³²

Evlilik dışı cinsel ilişki demek olan zina öteden beri insan aklının, ahlak ve hukuk düzenlerinin, diğer semavî dinlerin yanlış, ayıp ve kötü gördüğü bir fiil olup İslam dininde de kesin olarak yasaklanmış, işlenmesi büyük günahlar arasında sayılmış ve önlenebilmesi için birtakım tedbirler öngörülmüştür. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“De ki: Rabbim sadece, açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyi Allah’a ortak koşmanızı, Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.”⁹³³ “Sakın zinaya yaklaşmayın. Doğrusu bu çirkindir, kötü bir yoldur.”⁹³⁴

Kur’an-ı Kerim’de zinadan kaçarak namus ve iffetini koruyan, evlilik içi meşru cinsel ilişki ile yetinen müminlerden övgüyle söz edilir:

“Ve onlar ki, iffetlerini korurlar; Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir.”⁹³⁵ “Onlar, Allah’ın yanında başka Tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur.”⁹³⁶

Kur’an’da, *“Zinaya yaklaşmayın, zira o bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.”⁹³⁷* Buyrulurken hem zinanın apaçık bir çirkinlik ve sapma olduğu belirtilmiş hem de zinanın yanı sıra kişiyi zinaya götürecek yol ve ortamlar yasaklanmıştır. Çünkü zina, nesebin karışmasına, ailenin dağılmasına, hısımlık, komşuluk, arkadaşlık gibi bağların çözülüp toplumun manevî ve ahlakî değerlerinin temelden sarsılmasına yol açan ve insanı bedenî zevklerinin esiri yapıp aşağılayan çirkin bir davranıştır.⁹³⁸

Bu amaçla Kur’an-ı Kerim’de şu ayetlerle erkek ve kadınların gözlerini haramdan korumaları, avret yerlerini örtmeleri emredilmiş, böylece zinaya giden yollar bir yönüyle kapatılmıştır:

“Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.”⁹³⁹ “Kadınlarınızdan zina edenlere, aranızdan bunu ispat edecek dört şahit getirin, şahadet ederlerse, ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun. İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tövbe edip düzelirlerse onları bırakın. Doğrusu Allah tövbeleri daima kabul ve merhamet eder.”⁹⁴⁰

⁹³² Apaydın vd., a.g.e., II, 126-127.

⁹³³ A’raf 7/33.

⁹³⁴ İsra 17/32.

⁹³⁵ Müminun 23/5-6.

⁹³⁶ Furkan 25/68. Ayrıca bkz.: Ahzab 33/35; Mearic 70/29-31.

⁹³⁷ İsra 17/32.

⁹³⁸ Apaydın vd., a.g.e., II, 129.

⁹³⁹ Al-i İmran 3/135.

⁹⁴⁰ Nisa 4/15-16. Ayrıca bkz.: Nur 24/30-31.

Zina fiilinin cezasına gelince bu suçun cezası şu ayetler ışığında açıklanmaktadır:

*“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açincaya kadar evlerde hapsedin.”*⁹⁴¹ *“İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tövbe edip düzelirlerse onları bırakın. Doğrusu Allah tövbeleri daima kabul ve merhamet eder.”*⁹⁴²

Bu ayetlerden birincisi kadınlar arasındaki sevicilik fuhşuna, ikinci ayet ise erkekler arasındaki livata fuhşuna aittir ve bunlardan seviciliğin cezası kadınları evlerde hapsedmektir. ‘Allah’ın onlara bir yol açması’ ise hallerini düzeltmeleri ve erkeklerle evlenmeleridir. Livata suçunun cezası ise; bunu yapanlara söz ve fiille eziyet çektirmek, onlara maddî ve manevî olarak acı vererek canlarını yakmak, böylece bu iğrenç fiili işlemekten vazgeçmelerini sağlamaktır. Ceza olarak ne söyleneceği, ne yapılacağı ayette açıklanmamış, ictihat ve uygulamaya bırakılmıştır. Kadın ile erkek arasındaki zina fuhşunun cezası ise Nur suresinde açıklandığı üzere yüzer sopa vurmaktır.

Söz konusu ayet şudur:

*“Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine, inananlardan bir topluluk da şahit olsun.”*⁹⁴³

İslam kanunları zina suçunda bekâr ile evli kişiler arasında bir ayırım yaparak zina suçunu işleyen bekârlara yüzer sopa vurulmasını emrederken, evli kişilere de daha ağır bir cezayı yani ölünceye kadar taşlanılmalarını emretmiştir. Zira evlilikten sonra zina etmek İslam dini nazarında bekârların zinasına göre hem daha çirkin hem de daha ağır bir suçtur. Çünkü evli kişi beşerî arzusunu tatmin etmek için meşru bir yola sahipken gayri meşru bir yola tevessül ederek başkasının nesebini bozmuştur. Bu yüzden daha şiddetli bir cezayı hak etmiştir.⁹⁴⁴

İffetli kadınlara zina isnat edenlerin *“Dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar, şahit getirmediğe Allah katında yalancı olanlardır.”*⁹⁴⁵ Ayeti gereği dört şahitle bunu ispatlamaları gerekmektedir. İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlerin cezası da *“İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Ebediyen onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir.”*⁹⁴⁶ Ayeti gereği seksen değnektir. Ayrıca bunların şahitlikleri de ebediyen kabul edilmeyecektir.

Bu suçu işleyenlerin dünyadaki cezaları böyleyken bunların ahirette de cezalarını görecekları aynı ayetin devamındaki şu ifadelerle haber verilmektedir.

*“Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün onlar büyük azaba uğrayacaklardır.”*⁹⁴⁷

⁹⁴¹ Nisa 4/15.

⁹⁴² Nisa 4/16.

⁹⁴³ Nur 24/2.

⁹⁴⁴ Sabunî, a.g.e., II, 15.

⁹⁴⁵ Nur 24/13.

⁹⁴⁶ Nur 24/4.

⁹⁴⁷ Nur 24/24.

Yine de unutulmamalıdır ki pişman olup samimi bir tövbe ile tövbe edenlerin günahlarının bağışlanacağını beyan etmek üzere Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

*“Ancak tövbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayıcıdır ve engin merhamet sahibidir.”*⁹⁴⁸

Yüce Allah toplumun yapıtaşı olan evliliğin taraflarını kimlerin oluşturması gerektiğini şöyle haber vermektedir:

*“Zina eden erkek, ancak zina eden veya puta tapan bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da, ancak zina eden veya puta tapan bir erkek evlenebilir. Bu, müminlere yasaklanmıştır.”*⁹⁴⁹ *“Kötü kadınlar kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar. İyi kadınlar iyi erkeklerle, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar. İşte bunlara mağfiret ve cömertçe verilmiş rızık vardır.”*⁹⁵⁰

Yüce Allah, bu ayetlerde kimin kiminle evleneceği konusunu öne çıkarmakta, evlilikte inanç ve kültür farkının ne denli etkili olacağına dikkat çekmektedir. Yüce Allah bunu düzenlerken bazı oluşumları gündeme taşımaktadır:

1. Cinsel tatmin uğruna kurulan birliktelikler, sürekli olamazlar. Çünkü ‘cinsel tatmin olmazsa olmaz’ı teşkil etmesine rağmen hayatın çok kısa anlarını kapsamaktadır. Eşlerin paylaşacakları farklı dinî ve kültürel değerler olmalıdır. Onun içindir ki tevhit inancına sahip olanların, müşrik olanlarla ve kâfirlerle evlenemeyeceğine dair hüküm verilmiştir. ‘Zina’ ahlakı, ‘şirk’ de inancı temsil etmektedir. Zina ile şirk aynı potaya konmuştur; onun için birbirleri ile evlenmeleri öngörülmüştür.

2. Zina edenlerin nikâhı da kabuldür; müşriklerin kendi aralarındaki nikâhı geçerlidir. Demek ki nikâhta ahlakî değerlerle inanç şeklinin önemli bir yeri vardır.

3. Çocuğun yetiştirilmesinde aile hayatının etkinliği şüphe edilemeyecek ağırlıktadır.

İnkâr ile tevhit inancı kadar farklı ve birbirine uzak inançta olan insanların çocuk yetiştirmesinde büyük zorluklar olacağı da bir gerçektir. Çok zıt inançlara sahip olan ana-babalar arasında kalacak olan çocukların manevi yapısındaki dengelerin sağlam ve sağlıklı olması mümkün değildir.⁹⁵¹

Şu ayetlerde de Hz. Lut’un kavminin işlediği çirkin işlerden haber verilmekte ve bu iş *“Dünyada daha önce hiç kimsenin yapmadığı bir hayâsızlık”* olarak nitelenmektedir:

*“Lut’u da gönderdik, milletine ‘Dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayâsızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp erkeklerle yaklaşıyorsunuz, doğrusu çok aşırı giden bir milletsiniz’ dedi. Milletinin cevabı sadece, ‘Onları kasabanızdan çıkarın, güya onlar temiz kalmaya uğraşan insanlarmış’ demek oldu.”*⁹⁵²

⁹⁴⁸ Furkan 25/70.

⁹⁴⁹ Nur 24/3.

⁹⁵⁰ Nur 24/26.

⁹⁵¹ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, İstanbul, 2008, XIII, 325-331.

⁹⁵² A’raf 7/80-82. Bu konuda bkz.: Neml 27/54-55; Ankebut 29/28-29.

Sabunî, Homoseksüellik vb. ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

Homoseksüellik, hayvanlarla temas vb. Fiiller aklî ve ahlakî bozukluğun işareti olan en çirkin ve en iğrenç fiillerdir. Nitekim Allah (c.c.) bu hususu “Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz! Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!”⁹⁵³ ayetleriyle tespit ederek bunları alemlere ibret olmaları için en ağır şekilde cezalandırdığını ve onları yere batırarak taş yağdırdığını bildirmiştir.⁹⁵⁴

2.4.3.2. Kitab-ı Mukaddes’te Zina Ve Livata

Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes’te de zina suçu çok çirkin ve ailenin temelini sarsan bir suç olarak karşımıza çıkmakta ve bu konuda sert önlemler alınmaktadır.

Şu ayetlerle zina kesinlikle yasaklanmıştır:

“Zina etmeyeceksin.”⁹⁵⁵ “Komşunun karısıyla cinsel ilişki kurarak kendini kirletmeyeceksin.”⁹⁵⁶

Şu ayetlerle de zinanın tiksindirici, iğrenç bir fiil olduğu ve birçok kötülüğü beraberinde getirdiği şöyle haber verilmektedir:

“Sizden önce bu ülkede yaşayan insanlar bütün bu iğrençlikleri yaparak ülkeyi kirlettiler. Eğer siz de ülkeyi kirletirseniz, ülke sizden önceki uluslara yaptığı gibi sizi de kusar. Kim bu iğrençliklerden birini yaparsa halkın arasından atılacaktır.”⁹⁵⁷ “Kızını fahişeliğe sürükleyip rezil etme. Yoksa fahişelik yayılır ve ülke ahlaksızlıkla dolup taşar.”⁹⁵⁸ “Çünkü fahişe yüzünden insan bir lokma ekmeğe muhtaç kalır, başkasının karısıyla yatmak da kişinin canına mal olur. İnsan koynuna ateş alır da, giysisi yanmaz mı? Korlar üzerinde yürür de, ayakları kavrulmaz mı? Başkasının karısıyla yatan adamın durumu budur. Böyle bir ilişkiye giren cezasız kalmaz.”⁹⁵⁹

Zinanın cezasız kalmayacağı ve zanilerin hiçbir zaman emniyette olamayacakları şu ayetlerle ifade edilmektedir:

“Yaptıklarından ötürü neden bağışlayayım seni? Çocukların beni terk etti, Tanrı olmayan ilahların adıyla ant içtiler. Onları doyurduğumda zina ettiler, fahişelerin evlerine doluştular. Şehvet düşkünü, besili aygırlar! Her biri komşusunun karısına kişniyor. Bu yüzden onları cezalandırmayayım mı?’ diyor RAB, ‘Böyle bir ulustan öcümü almayayım mı?’”⁹⁶⁰ “Çalmak, adam öldürmek, zina etmek, yalan yere ant içmek, Baal’a buhur yakmak, tanımadığınız başka ilahların ardınca gitmek,

⁹⁵³ Şuara 26/165-166.

⁹⁵⁴ Sabunî, a.g.e., II, 30.

⁹⁵⁵ Çıkış 20/14; Tesniye 5/18.

⁹⁵⁶ Levililer 18/20.

⁹⁵⁷ Levililer 18/27-29.

⁹⁵⁸ Levililer 19/29.

⁹⁵⁹ Süleyman’ın Meselleri 6/26-29. Daha geniş bilgi için bkz.: Süleyman’ın Meselleri 6/32-33, 7/27, 23/27, 29/3; Hezekiel 18/6,15.

⁹⁶⁰ Yeremya 5/7-9.

bütün bu iğrençlikleri yapmak için mi bana ait olan tapınağa gelip önümde duruyor, güvenlikteyiz diyorsunuz?”⁹⁶¹

Kitab-ı Mukaddes, eşcinsellik, homoseksüellik, livatacılık ve hayvanla cinsel temasta bulunmak gibi ilişkileri büyük sapıklık ve iğrençlik olarak kabul etmiş, bunlara oldukça katı cezalar getirmiştir. Zira bu tür ilişkilere toplumun tamamını kirleten ilişkiler nazarıyla bakmış ve onlara ölüm cezasını uygun görmüştür. Kitab-ı Mukaddes’te bu konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

“Kadınla yatar gibi bir erkekle yatma. Bu iğrençtir.”⁹⁶² “Bir hayvanla cinsel ilişki kurmayacaksın. Kendini kirletmiş olursun. Kadınlar cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşmayacak. Sapıklıktır bu. Bu davranışların hiçbirisiyle kendinizi kirletmeyin. Çünkü önünüzden kovacağım uluslar böyle kirlendiler. Onların yüzünden ülke bile kirlendi. Günahından ötürü ülkeyi cezalandırdım. Ülke, üzerinde yaşayan halkı kusuyor. İster yerli olsun, ister aranızda yaşayan yabancılar olsun kurallarına ve ilkelerime göre yaşayacaksınız. Bu iğrençliklerin hiçbirini yapmayacaksınız.”⁹⁶³

Kitab-ı Mukaddes’e göre zina büyük bir suçtur. Dolayısıyla cezası da o derece büyük olacaktır. Kitab-ı Mukaddes’e göre zina suçunun şu türlerini işleyenler kesinlikle öldürüleceklerdir:

“Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse, alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır. Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek, hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa, kadını da hayvanı da kesinlikle öldürecekleriniz. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam anne ya da baba tarafından üvey olan kız kardeşiyle evlenir, cinsel ilişki kurarsa, utançtır. Açıkça aşağılanıp halkın arasından atılacaklardır. Adam kız kardeşiyle ilişki kurduğu için suçunun cezasını çekecektir.”⁹⁶⁴

Kitab-ı Mukaddes’e göre ölüm cezasını gerektirmeyen zina türleri de vardır. Örneğin *“Eğer biri nişanlı olmayan bir kızı aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Babası kızını ona vermeyi reddederse, adam normal başlık parası neyse onu ödemelidir.”⁹⁶⁵ “Eğer bir adam nişanlı olmayan erden bir kızla karşılaşır, tutup onunla yatarsa ve bu ortaya çıkarsa, kızla yatan adam kızın babasına elli gümüş verecek. Kıza tecavüz ettiği için onu karı olarak alacak ve yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır.”⁹⁶⁶ Ayetlerinde ifade edilen durumdakiler öldürülmeyecek; fakat kirlettiği kızın babasına başlık parasını verecek ve -babası kızı verdiği takdirde- kızla evlendirilecek ve boşama hakkı da elinden alınmış olacak. Kişinin bir cariyeyle yatması durumunda da *“Bir adam bir cariyeyle yatarsa, eğer kadın nişanlı, bedeli ödenmemiş ya da azat edilmemişse, ikisi de cezalandırılacak**

⁹⁶¹ Yeremya 7/9-10. Ayrıca bkz.: Hezekiel 16/38-40.

⁹⁶² Levililer 18/22

⁹⁶³ Levililer 18/23-26. Ayrıca bkz.: Levililer 18/28-30, 20/13,15-16; Tesniye 27/21.

⁹⁶⁴ Levililer 20/10-17. Ayrıca bkz.: Levililer 20/19-20; Tesniye 22/23-25; Süleyman’ın Meselleri 6/26; Çıkış 22/19.

⁹⁶⁵ Çıkış 22/16-17.

⁹⁶⁶ Tesniye 22/28-29.

ama öldürülmeyecek. Çünkü kadın özgür değildir.”⁹⁶⁷ Ayetine göre -kadının hür olmaması hasebiyle- ikisi de öldürülmeyecek, sadece cezalandırılacaklardır.

Zina eden kadınların kazancıyla Tanrı’ya adak sunamayacakları “*Putperest törenlerinde fuhuş yapan İsraili bir kadın ya da erkek olmasın. Fuhuş yapan kadın ya da erkeğin kazancını adak olarak Tanrınız Rabbin Tapınağı’na götürmeyeceksiniz. İkisi de Tanrınız Rabbin gözünde iğrençtir.*”⁹⁶⁸ Ayetleriyle belirtilirken, erkeklik bezi ezilmiş ya da erkeklik organı kesilmiş kişilerin ve zina sonucu doğan çocuklarının da onuncu kuşağa dek tüm çocuklarının Tanrı’nın huzuruna giremeyecekleri şu ayetlerle açıklanmaktadır:

“*Yasa dışı doğan biri Rabbin topluluğuna girmeyecek. Soyundan gelenler de onuncu kuşağa dek Rabbin topluluğuna girmeyecektir.*”⁹⁶⁹ “*Erkeklik bezi ezilmiş ya da erkeklik organı kesilmiş kişi Rabbin topluluğuna girmeyecek. Yasa dışı doğan biri Rabbin topluluğuna girmeyecek. Soyundan gelenler de onuncu kuşağa dek Rabbin topluluğuna girmeyecektir.*”⁹⁷⁰

Tanrı için kutsal olmaları sebebiyle kâhinlerin zaniyeler ve dul kadınlarla evlenmemeleri gerektiği “*Kâhinler fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla, boşanmış kadınlarla evlenmeyecek. Çünkü kâhin Tanrı için kutsal olmalıdır.*”⁹⁷¹ Ayetiyle açıklanmaktadır.

Kitab- Mukaddes’te belirtilen bu hükümlerin aksine şu ayette zaniye bir kadının yakıldığı haber verilmektedir: “*Yaklaşık üç ay sonra Yahuda’ya, ‘Gelinin Tamar zina etmiş, şu anda hamile,’ diye haber verdiler. Yahuda, ‘Onu dışarıya çıkarıp yakın’ dedi.*”⁹⁷²

Yine tüm bu hükümlere aykırı olarak Tevrat’ta İsrailoğullarının peygamber ve önderleri ölüm cezası gerektiren zina suçunu işlemişlerdir. Bu da hükümler ve uygulamalar arasında bir tezaadın var olduğu izlenimi uyandırmıştır. Söz konusu ayetler şunlardır:

“*Lut Soar’da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne, ‘Babamız yaşlı’ dedi, ‘Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım.’ O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne, ‘Dün gece babamla yattım’ dedi, ‘Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sende onunla yat.’ O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Böylece Lut’un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar.*”⁹⁷³

⁹⁶⁷ Levililer 19/20.

⁹⁶⁸ Tesniye 23/17-18.

⁹⁶⁹ Tesniye 23/2.

⁹⁷⁰ Tesniye 23/1-2.

⁹⁷¹ Levililer 21/7.

⁹⁷² Tekvin 38/24.

⁹⁷³ Tekvin 19/30-36. Bu konuda bkz.: Tekvin 34/1-2, 35/22; II. Samuel 2/4; Yeremya 23/14.

Görüldüğü gibi Yahudilikte peygamberlerden bazılarına (içki, seks, (haşa!) vb.) iftira atılarak yakışsız ifadeler kullanılırken, Müslümanlıkta bütün peygamberler ancak üstün sıfatlarla anılmışlardır.⁹⁷⁴

Peygamberler insanlığın karşısına çok yüksek zihnî ve ahlâkî bir mükemmellik içinde çıkmışlardır. Üstelik çok uzun aralıklarla gelmiş olmalarına rağmen ortaya koydukları vahye dayalı muhtevanın aynı gerçekleri dile getirmesi ve birbirini destekler nitelikte olması, insanlığın gözünde onlara sarsılmaz bir itibar sağlamıştır. Bununla beraber Tevrat'ta peygamberlik konusu gereken ciddiyet içinde ele alınmamış, hatta yer yer küçültücü isnatlara bile gidilmiştir, İncil'de ise peygamberlik konusu ulûhiyetle karıştırılmış ve büsbütün içinden çıkılmaz bir hale getirilmiştir.⁹⁷⁵

Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'ta olduğu gibi İncil'de de zinanın her türlü şü ayetlerle yasaklanmıştır:

*“‘Hangi buyrukları?’ diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi seveceksin.’”*⁹⁷⁶ *“O’nun buyruklarını biliyorsun: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.’”*⁹⁷⁷ *“Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız.”*⁹⁷⁸

İncil *“Mektubumda size fuhuş yapanlarla arkadaşlık etmemenizi yazdım.”*⁹⁷⁹ *“Ama şimdi size şunu yazıyorum: Kardeş diye bilinirken fuhuş yapan, açgözlü, putperest, sövücü, ayyaş ya da soyguncu olanla arkadaşlık etmeyin, böyle biriyle yemek bile yemeyin.”*⁹⁸⁰ Ayetleriyle bırakın fuhuş bataklığındakilerle arkadaş olmayı, onlarla oturup bir yemeğin dahi yenmemesi gerektiği konusunda uyarıyor ve fuhuşiyata çare olacak nitelikte evlilik müessesine teşvikle beraber şu ayetlerde geldiği gibi bazı nasihatlerde bulunuyor:

*“Ama fuhuştan ötürü her erkek karısıyla, her kadın da kocasıyla yaşasın.”*⁹⁸¹ *“Herkes evliliğe saygı gösterecektir. Evlilik yatağı günahla lekelenmesin. Çünkü Tanrı fuhuş yapanları, zina edenleri yargılayacak.”*⁹⁸² *“Yoksa fahişeye birleşenin, onunla tek beden olduğunu bilmiyor musunuz? Çünkü ‘İkisi tek beden olacak’ diyor.”*⁹⁸³ *“Bu nedenle bedeninin dünyasal eğilimlerini fuhuş, pisliliği, şehveti, kötü arzuları ve*

⁹⁷⁴ Cilacı, a.g.e., 122.

⁹⁷⁵ Jomier, a.g.e., 9.

⁹⁷⁶ Matta 19/18.

⁹⁷⁷ Markos 10/19.

⁹⁷⁸ Resullerin İşleri 1520. Daha geniş bilgi için bkz.: Resullerin İşleri 15/29, 21/25; Korintoslulara I. Mektup 6/18, 10/8; Efesoslulara Mektup 5/3.

⁹⁷⁹ Korintoslulara I. Mektup 5/9.

⁹⁸⁰ Korintoslulara I. Mektup 5/11.

⁹⁸¹ Korintoslulara I. Mektup 7/2.

⁹⁸² İbranilere mektup 13/4.

⁹⁸³ Korintoslulara I. Mektup 6/16.

putperestlikle eş olan açgözlülüğü öldürün."⁹⁸⁴ "Çünkü kötü düşünceler, cinayet, zina, fuhuş, hırsızlık, yalan yere tanıklık ve iftira hep yürekten kaynaklanır."⁹⁸⁵

İncil "Aranızda fuhuş olduğu söyleniyor, üstelik putperestler arasında bile rastlanmayan türden bir fuhuş! Biri babasının karısını almış. Siz hala böbürleniyorsunuz! Oysa yas tutup bu işi yapanı aranızdan atmanız gerekmez miydi? Bedence olmasa da ruhça aranızdayım. Bu suçu işleyeni, aranızdaymışım gibi Rabbimiz İsa'nın adıyla zaten yargılamış bulunuyorum. Ben ruhça aranızdayken Rabbimiz İsa'nın gücüyle toplandığınız zaman, bedeninin yok olması için bu adamı Şeytan'a teslim edin ki, Rab İsa'nın gününde ruhu kurtulabilsin."⁹⁸⁶ Ayetleriyle de babasının karısıyla zina etmeyi 'Putperestler arasında bile rastlanmayan türden bir fuhuş!' olarak nitelemekte ve böyle birini cesedinin yok olması için şeytana teslim edilmesi gerektiğini belirtmekte; fakat bunun uygulaması konusunda herhangi bir bilgiye yer vermemektedir.

"Buna göre kadın, kocası yaşarken başka bir erkekle ilişki kurarsa, zina etmiş sayılır. Ama kocası ölürse, kadın yasadan özgür olur. Şöyle ki, başka bir erkeğe varırsa, zina etmiş olmaz."⁹⁸⁷ Ayetine göre, bir kadının evliyken başka bir kişiyle ilişkiye girmesi zina sayılırken kocasının ölümü halinde başkasına varma suretinde bu ilişki gerçekleşirse bu kadın zaniye sayılmaz.

Zani ve zaniyelerin hiçbir zaman Tanrının Egemenliği'ni miras alamayacakları şöyle haber verilmektedir:

"Günahkârların, Tanrı Egemenliği'ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı'nın Egemenliği'ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular. Bazılarınız böyleydiniz; ama yıkandınız, kutsal kıldınız, Rab İsa Mesih adıyla ve Tanrımızın Ruhu aracılığıyla aklandınız. Fuhuştan Kaçının."⁹⁸⁸ "Benliğin işleri bellidir. Bunlar fuhuş, pislik, sefahat, putperestlik, büyücülük, düşmanlık, çekişme, kıskançlık, öfke, bencil tutkular, ayrılıklar, bölünmeler, çekememezlik, sarhoşluk, çılgın eğlenceler ve benzeri şeylerdir. Sizi daha önce uyardığım gibi yine uyarıyorum, böyle davrananlar Tanrı Egemenliği'ni miras alamayacaklar."⁹⁸⁹ "Şunu kesinlikle bilin ki, fuhuş yapanın, pislığe düşkün olanın ya da putperest demek olan açgözlü kişinin, Mesih'in ve Tanrı'nın Egemenliği'nde mirası yoktur."⁹⁹⁰

İncil "Çünkü biliyoruz ki, Yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiyeye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur."⁹⁹¹ Ayetleriyle yasaların zaten bu ve benzeri suçları

⁹⁸⁴ Koloselilere Mektup 3/5.

⁹⁸⁵ Matta 15/19.

⁹⁸⁶ Korintoslulara I. Mektup 5/1-5.

⁹⁸⁷ Romalılara Mektup 7/3.

⁹⁸⁸ Korintoslulara I. Mektup 6/9-11.

⁹⁸⁹ Galatyalılara Mektup 5/19.

⁹⁹⁰ Efesoslulara Mektup 5/5.

⁹⁹¹ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

işleyenler için konulmuş olduğunu bildirmekte, dolayısıyla bu suçların cezasız kalamayacağını haber vermektedir.

Zani ve zaniyelere verilecek cezalara gelince; şu ayetlerle kadına şehvetle bakmayı da zina telakki etmekte ve zina etmiş olan gözün çıkarılması istenmektedir. Zira böyle bir hareket her ne kadar bu dünyada bizi sıkıntıya sokacaksa da bu sıkıntının cehennemdeki sıkıntıdan daha iyi olduğu haber verilmektedir:

“‘Zina etmeyeceksin’ dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan her adam, yüreğinde o kadınla zina etmiş olur. Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu çıkar at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin günah işlemene neden olursa, onu kes at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir.”⁹⁹²

⁹⁹² Matta 5/27-30.

SONUÇ

Akıllı, hür ve irade sahibi olan insan aynı zamanda toplumsal bir varlıktır. Bu toplumsal varlığın şüphesiz birçok ihtiyaç ve münasebetleri olacaktır. Bu ihtiyaç ve münasebetlerin kendisini dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırması için insanlar arası ilişkileri düzenleyip tanzim eden ahlaki ve hukuki kuralları dikkate alması gerekmektedir.

Bu manada Kitab-ı Mukaddes ahlaki ve hukuki kurallara gereken hassasiyeti göstermiş ve önem vermiş, bu kurallarla ilgili olarak gerekli hükümleri açıklamıştır. Aynı şekilde son ilahi dinin son kitabı olan Kur'an-ı Kerim de insanlar arası ilişkileri düzenleyen ahlaki ve hukuki kurallar üzerinde hassasiyetle durmuş, Kitab-ı Mukaddes'te bulunan bazı hükümleri teyit etmiş ve en ufak bir şüpheyeye mahal bırakmadan kendinden önceki ilahi kitapların eksik kalan noktalarını tamamlamıştır.

Çalışmamızın sonunda şunları söyleyebiliriz:

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes isim ve uygulama da farklılıklar olmasına rağmen şu hükümlerin varlığı konusunda mutabıktırlar:

İslam dini, temizliğe büyük bir önem vermiş bu sebeple 'Abdest' ve 'Gusül' hükümlerine yer vermiştir. Yahudilik ve Hristiyanlıkta ise bu temizliğin yerini 'Vaftiz' uygulaması almıştır.

Her üç dinde de 'Adet halindeki kadınlara yaklaşmak' haram sayılmış ve kadınların örtünmesi emredilmiştir.

İslam dinine göre namaz; dinin direğidir. Her Müslüman'ın günde beş vakit yerine getirmesi gereken bir ibadettir. Her ne kadar şekil itibarıyla değişmiş olsa da diğer ilahi dinlerde de mevcuttur.

İslamiyet, Yahudilik ve Hristiyanlıkta toplumun ahlaki ve sosyal yapısını dengeleyen 'Oruç', 'Zekât', 'Hac' ve 'Kurban' ibadetleri farklı uygulamalarla mevcuttur.

Kitab-ı Mukaddes'te 'İrtidat' konusu her ne kadar Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi ayetler bazında ele alınmamışsa da 'Aforoz' adı altındaki uygulama diğer dinlerde de mevcuttur.

Her üç dinin mensubu da birbirlerine yakın iki konu olan 'Cihad', 'Fey' ve 'Ganimet' ile 'Yemin ve Adak' konularına gereken ehemmiyeti vermişler, yalan yere yemin etmeyi yasaklamışlardır.

Hem Kitab-ı Mukaddes hem de Kur'an-ı Kerim, aile kurumuna gereken hassasiyeti göstermiş, aileyi toplumdaki ahlaksızlığa set çekecek büyük kurumlardan biri olarak görmüş ve ailenin dağılmaması, nikâhın boşanmayla sonuçlanmaması konusunda çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır.

Her üç dinin kitabı da ihtiyaç sahiplerine çeşitli şekillerde yardım etmeyi, onlara borç vermeyi, borçlunun borcunu ödemeye imkânı olmaması durumunda da borcu tamamen silmeyi tavsiye ve teşvik etmişler, Allah yolunda 'İnfak' etmeye çağırmışlar, 'Rehin', 'Vasiyet' ve 'Miras' konularına yer vermişlerdir.

Her üç dinde de 'Faiz' -şu farkla ki; Yahudiler Tevrat'ı tahrif ederek faizi kendinden olmayanlara karşı serbest bırakmışlar- rüşvet, hırsızlık ve haksız yere adam öldürme yasaklanmış bu fiili işleyenlere çeşitli müeyyideler getirilmiştir.

Sarhoşluk veren içkiler İslamiyet ve Yahudilikte yasaklanmışken Hristiyanlıkta -olumsuz özellikleri belirtilmesine rağmen- meşru görülmüş, yenmesi haram ve helal olan şeyler açıklanmıştır.

Her üç dinde de zina, livata; anne, baba, oğul, hala, teyze, dayı, amca ve kendi kızıyla evlenme ile iki kız kardeşi bir nikâhta birleştirmek haram sayılmıştır. Bu fiilleri işleyenlere çeşitli müeyyideler getirilmiştir.

İşte bu tez çalışmamızda yukarıda mezkûr ilahi dinlerdeki ortak hukuki ilkeleri ortaya koymaya çalıştık. Bu ilkeleri belirterek bir manada tüm ilahi din müntesiplerini “*aynı/bir olan kelimeye*” davetin ehemmiyetini anlamaya ettik. Bu konudaki gayret ve çabaları bir adım daha ileri götürmeye yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- ACAR, İbrahim, “İddet”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- AKTAN, Hamza, “Miras”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ALGÜL, Hüseyin, “Haram Aylar”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ALGÜL, Hüseyin, *İslam İlmihali I, İman ve İbadetler*, TDVY, Ankara, 2005.
- APAYDIN, H. Yunus, “Karz”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- APAYDIN, H. Yunus, *İslam İlmihali II, İslam Ve Toplum*, TDVY, Ankara, 2005.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Mehir”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Nikah”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- AYDIN, Mehmet, *Din Fenomeni*, Din Bilimleri Yay., Konya, 2000.
- AYDIN, Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yay., Konya, 1996.
- AYDIN, Mehmet, *Hristiyan Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, TDV Yayınları, Ankara, 1995.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Fıkıh”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Hırsızlık”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Katl”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Kurban”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye Ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yay., İstanbul, 1985.
- CİLACI, Osman, *Günümüz Dünya Dinleri*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1995.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “İnfak”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Kur'an”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÇEKER, Orhan, *Fıkıh Dersleri*, Seha Yay., İstanbul, 1999.
- DAĞCI, Şamil, “Kıyas”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- DEMİRCİ, Kürşat, “İçki”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- EBU ZEHRİ, Muhammed, *İslam Hukuku Metodolojisi*, (Çev.: Abdulkadir Şener), Fecr Yay., Ankara, 1994.
- EL-HİNDİ, Rahmetullah, *Kutsal Kitaba İlahi Çağrı*, (Çev.: A. Hadi Sıddık), Faran Yay., İstanbul, 2005.
- ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İnsan Yay., İstanbul, 1997.

- ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat İstanbul, 2005.
- ERKAL, Mehmet, “Ganimet”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- GÜÇ, Ahmet, “Kurban”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- GÜNAY, Tümer, KÜÇÜK, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Ahd-i Atık”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Hac”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Kitab-ı Mukaddes”, *DİA*, TDVY, İstanbul 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Kur’an”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- İSFEHANÎ, Ragıp, *Müfredat fî Ğaribi’l-Kur’an*, Darü’l-Ma’rife, Beyrut, 2005.
- JOMIER, Jacques, *Tevrat, İncil Ve Kur’an*, (Çev.: Sakib Yıldız), Dergah Yay., İstanbul, 1975.
- K. ECE, Hüseyin, *İslam’ın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000.
- KARAMAN, Hayreddin, “Fıkıh”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- KARAMAN, Hayreddin, *Anahatlarıyla İslam Hukuku I*, Ensar Neş., İstanbul, 1993.
- KARAMAN, Hayreddin, *Laik Düzendeki Dini Yaşamak-4*, İz Yay., İstanbul, 2006.
- KARAMAN, Hayrettin; ÇAĞRICI, Mustafa; DÖNMEZ, İbrahim Kafi; GÜMÜŞ, Sabrettin, *Kur’an Yolu*, D. İ. B., Ankara, 2007.
- KOYUNCU, Zehra Alkan, *Kitab-ı Mukaddes Ve Kur’an-ı Kerim’de Ortak Ahlaki İlkeler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.
- KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Cami’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, Darü’l-Hadis, Kahire, 2002.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, “Ahid”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, *Kur’an İlimleri Ve Kur’an-ı Kerim Tarihi*, Dergah Yay., Bursa, 1981.
- MEVDUDÎ, Ebu’l-Âla, *Tefhimü’l-Kur’an*, Çev.: Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yay. İstanbul, 1997.
- ÖZEL, Ahmet, “Adak”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÖZEL, Ahmet, “Fıkıh”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÖZSOY, İsmail, “Faiz”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

ÖZSOY, Ömer; GÜLER, İlhami, *Konularına Göre Kur'an Fihristi*, Fecr Yay., Ankara, 2005.

PAÇACI, Mehmet, *Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002.

SABUNÎ, Muhammed Ali, *Tefsiru Ayati'l- Ahkâm mine'l-Kur'an*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tarihsiz.

ŞENER, Abdulkadir, "Abdest", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

ŞENER, Mehmet, "Gusül", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

TANYU, Hikmet, "Ahd-i Cedit", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

YAMAN, Ahmet, *Makasıd ve İctihad*, Yediveren Yay., Konya, 2002.

YAVUZ, Yunus Vehbi, "Hayız", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

YIDIRIM, Suat, "Kur'an", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

YILDIRIM, Suat, *Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, MÜİF. Yayınları, İzmir, 1996.

YILMAZ, Mehmet Faik, *Dictionnaire Des Religions Lugatinden İslam'la İlgili Maddelerin Tercümesi*, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Erzurum, 1982.

YÜKSEL, Nevzat, *Konularına Göre Kur'an-ı Kerim Fihristi*, Bayrak Yay., İstanbul, 1991.

ZERKANÎ, Muhammed Abdulazim, *Menahilü'l-İrfan Fi Ulumi'l-Kuran*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 2003.

ÖZET

Toplumsal bir varlık olan insanın bir hayli çok ve bir o kadar da karmaşık olan münasebetlerini düzenleyen ahlaki ve hukuki kurallara ihtiyacı vardır. Bu kurallar onu dünya ve ahiret saadetine ulaştıracaktır.

Kur'an-ı Kerim tüm insanlığa hitap eden ve tüm zamanlar için geçerli olan ilahi bir kitaptır. Aynı zamanda O'nun, kendinden önceki ilahi kitapları tamamlayıcı ve kuşatıcı bir özelliği de mevcuttur. Zira Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerle tebliğ edilen ilahî mesajı son şekliyle tanımlamış ve önceki peygamberlere de inanmayı şart koşturmuştur. Bu yüzden Kitab-ı Mukaddes'e, hiçbir araştırma yapmadan ve incelemiden geçirmeden, belli bir önyargıyla bakmak savunduğumuz fikre ters bir yaklaşım olacaktır. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim aynı kaynaktan gelen kutsal kitaplardır. Aynı kaynaktan beslenmiş olan Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim ortak emir ve yasaklar ihtiva etmektedirler.

Bu kutsal kitaplara mensup olan her üç dinin mensupları olan Müslüman, Yahudi ve Hristiyanlar da yalan yere yemin etmeyi, adam öldürmeyi, hırsızlık yapmayı, zina ve zinanın her çeşidini; anne, baba, oğul, hala, teyze, dayı, amca ve kendi kızıyla evlenmeyi; iki kız kardeşi bir nikâhta birleştirmeyi haram saymışlardır.

Yukarıda mezkûr dinlerin bu hükümler konusundaki mutabakatı, bu dinlerin aynı kaynaktan beslendiklerinin en büyük ispatlarından biridir.

Hal böyle olunca bardağın dolu tarafından bakılarak Kur'an-ı Kerim'in "*aynı/bir olan kelimeye*" davet etmiş olması tekrar hatırlanmalı ve son ilahi mesaj hak ettiği yere konulmalıdır.

ABSTRACT

Human who is social existence needs etical and juridical rules organised complex human relation. This rules transport him happines in world and judgment day.

Quran address all human and Quran is valid for all times. Quran completes precedent books and Quran surronds precedent books. Quran completes religios which all prophets communicated from Adam. Quran conditions to believe all prophets. Looking the holly bible as destroying book without studing, this aprouch is opposition from my thesis. Quran and the holly bible is boks coming same spring. Quran and the holly bible have same order and forbidden.

Muslim, christian and jew consider forbidden lie oath, murder, stealing, sexual relation, married with mader, father sun, uncle,daughter, aunt and two sister.

Agrement of these religion about judgment show these religion provides from same spring.

Because this situation we must look in filled side of glass. We must remember Quran invites same and one world. It must be put deserved place.

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'DE
ORTAK HUKUKÎ İLKELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Abdurrahim ASLAN

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Faik YILMAZ

VAN – 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
I. Tezin Konusu ve Önemi.....	1
II. Metot ve Kaynaklar.....	2
III. Kavramsal Çerçeve.....	3
I. BÖLÜM.....	7
1.1. KİTAB-I MUKADDES.....	7
1.1.1. Ahd-i Atik (Eski Ahit)	8
1.1.2. Ahd-i Cedit (Yeni Ahit).....	10
1.1.2. KİTAB-I MUKADDES'TE HUKUK.....	11
1.1.2.1. Yahudilikte Hukuk.....	11
1.1.2.2. Hristiyanlıkta Hukuk.....	12
1.2.1. KUR'AN-I KERİM VE İSLAM HUKUKU.....	13
1.2.2. İSLAM HUKUKUNDA KONULARIN İŞLENİŞİ (FIKHİN SİSTEMATİĞİ)	15
II. BÖLÜM.....	17
KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN'I KERİM'DE ORTAK HUKUKİ İLKELER.....	17
2.1. İBADAT	17
2.1.1. ABDEST.....	17
2.1.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Abdest.....	17
2.1.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Abdest.....	18
2.1.2. GUSÜL.....	21
2.1.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Gusül.....	21
2.1.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Gusül.....	22
2.1.3. KADINLARA AİT HALLER.....	23
2.1.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Kadınlara Ait Haller.....	23
2.1.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kadınlara Ait Haller.....	25
2.1.4. KADINLARIN ÖRTÜNMESİ (TESETTÜR).....	27
2.1.4.1. Kur'an-ı Kerim'de Kadınların Örtünmesi(Tesettür).....	27
2.1.4.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kadınların Örtünmesi(Tesettür).....	28
2.1.5. NAMAZ.....	30
2.1.5.1. Kur'an-ı Kerim'de Namaz.....	30
2.1.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Namaz.....	34
2.1.6. ZEKAT.....	36
2.1.6.1. Kur'an-ı Kerim'de Zekat	36
2.1.6.2. Kitab-ı Mukaddes'te Zekat.....	39
2.1.7. ORUÇ.....	42
2.1.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Oruç	42
2.1.7.2. Kitab-ı Mukaddes'te Oruç.....	44
2.1.8. HAC	45
2.1.8.1. Kur'an-ı Kerim'de Hac.....	46
2.1.8.2. Kitab-ı Mukaddes'te Hac.....	48
2.1.9. CİHAD	51
2.1.9.1. Kur'an-ı Kerim'de Cihad	51

2.1.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Cihad.....	57
2.1.10. FEY' VE GANİMET	59
2.1.10.1. Kur'an-ı Kerim'de Fey' Ve Ganimet.....	60
2.1.10.2. Kitab-ı Mukaddes'te Fey' Ve Ganimet.....	61
2.1.11. İRTİDAT.....	62
2.1.11.1. Kur'an-ı Kerim'de İrtidat.....	62
2.1.11.2. Kitab-ı Mukaddes'te İrtidat.....	63
2.1.12. YEMİN VE ADAK.....	64
2.1.12.1. Kur'an-ı Kerim'de Yemin ve Adak.....	64
2.1.12.2. Kitab-ı Mukaddes'te Yemin ve Adak.....	67
2.1.13. KURBAN.....	71
2.1.13.1. Kur'an-ı Kerim'de Kurban.....	71
2.1.13.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kurban.....	74
2.2. AİLE HUKUKU.....	84
2.2.1. NİKAH VE MEHİR.....	84
2.2.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Nikah Ve Mehir.....	84
2.2.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Nikah Ve Mehir.....	90
2.2.2. TALAK.....	96
2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Talak.....	96
2.2.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Talak.....	98
2.2.3. İDDET.....	99
2.2.3.1. Kur'an-ı Kerim'de İddet.....	99
2.2.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te İddet.....	101
2.3. MUAMELAT.....	102
2.3.1. İKRAZ.....	102
2.3.1.1. Kur'an-ı Kerim'de İkras.....	102
2.3.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te İkras.....	103
2.3.2. REHİN.....	105
2.3.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Rehin.....	105
2.3.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rehin.....	106
2.3.3. VASIYET VE MİRAS.....	107
2.3.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Vasiyet Ve Miras.....	107
2.3.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Vasiyet Ve Miras.....	111
2.3.4. İNFAK.....	113
2.3.4.1. Kur'an-ı Kerim'de İnfak.....	113
2.3.4.2. Kitab-ı Mukaddes'te İnfak.....	114
2.3.5. FAİZ	115
2.3.5.1. Kur'an-ı Kerim'de Faiz.....	115
2.3.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Faiz.....	117
2.3.6. RÜŞVET.....	118
2.3.6.1. Kur'an-ı Kerim'de Rüşvet.....	118
2.3.6.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rüşvet.....	119
2.3.7. HIRSIZLIK.....	119
2.3.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Hırsızlık.....	120
2.3.7.2. Kitab-ı Mukaddes'te Hırsızlık.....	121
2.3.8. SARHOŞLUK VEREN MADDELER.....	123
2.3.8.1. Kur'an-ı Kerim'de Sarhoşluk Veren Maddeler.....	123
2.3.8.2. Kitab-ı Mukaddes'te Sarhoşluk Veren Maddeler.....	125

2.3.9. YENMESİ HARAM / NECİS OLAN ŞEYLER.....	130
2.3.9.1. Kur'an-ı Kerim'de Yenmesi Haram Olan / Necis Şeyler.....	130
2.3.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Yenmesi Haram Olan / Necis Şeyler.....	132
2.4. UKUBAT (CEZA HUKUKU)	136
2.4.1. ADAM ÖLDÜRME.....	136
2.4.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Adam Öldürme.....	136
2.4.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Adam Öldürme.....	139
2.4.2. KISAS VE DİYET.....	144
2.4.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Kısas Ve Diyet.....	144
2.4.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kısas Ve Diyet.....	145
2.4.3. ZİNA VE LİVATA.....	147
2.4.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Zina Ve Livata.....	147
2.4.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Zina Ve Livata.....	151
III. SONUÇ	157
IV. KAYNAKLAR.....	159
V. ÖZET	162
VI.ABSRACT.....	163

ÖNSÖZ

Yüce Allah (c.c.) kullarını sayısız nimetlerle donatmıştır. Bu nimetlerin başında hiç şüphesiz akıl gelmektedir. Bununla birlikte Allah (c.c.) akıl nimeti ile donattığı kullarını başboş bırakmamış, onları kulluk vazifesiyle sorumlu tutmuştur. İnsanın bu vazifesini hakkıyla yerine getirebilmesi için aklını hedeften sapmadan kullanması gerekmektedir. Bunun için de akli denetleyebilecek, aklın yolunu aydınlatacak bir kılavuza bir rehber ihtiyaç vardır. Bu rehber de kuşku yok ki Allah (c.c.)'ın seçkin ve temiz elçileri ve getirmiş oldukları mesajlarıdır.

Bundan dolayıdır ki Allah, (c.c.) ilk insan aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem'den beri insan ve cinlere birçok peygamber ve kitap göndermiştir. İşte Hz. Âdem'den başlayarak en son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) ile tamamlanan bu peygamberler silsilesi bir zincirin halkaları gibidir. Bunun içindir ki, onların birini veya birkaçını diğerlerinden ayırmak mümkün değildir. Bu kural onların getirdikleri ve Cenab-ı Hakk'ın vahyi olarak bildiğimiz kutsal kitaplar için de geçerlidir.

Her peygamber, gönderildiği devirdeki insanların ihtiyaçları ve taşıyabilecekleri sorumluluklar doğrultusunda Yüce Allah'ın takdir ettiği emir ve yasakları getirmiştir. Ayrıca Cenab-ı Hakk daha önceden gönderdiği vahiyler insanlar tarafından tahrip edilip bozulmaya yüz tutunca yeni bir peygamberi başka vahiyler ile göndermiştir. Ancak Yüce Allah'ın farklı zamanlarda farklı peygamberler aracılığı ile göndermiş olduğu bu vahiylerin hiçbiri diğerine aykırı bir şekil arz etmemiş, aksine her biri diğerini doğrulayıp tasdik etmiştir. Aslında bu vahiylerin belli fasılalarla gönderilmesi insanlığın faydasına olmuştur. Zira Allah (c.c.), daha önce bazı milletlerin yaptığı uygunsuz davranışlara binaen kendilerine haram kıldığı bazı şeyleri ve onlara yüklediği ağır sorumlulukları daha sonra gönderdiği peygamberleriyle ya hafifletmiş ya da kaldırmıştır. Böylelikle dinde bir tekâmül gerçekleşmiştir. Nihayet Hz. Muhammed (s.a.s.) ve onun getirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim ile bu iş tamamlanmıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi Hz. Âdem ile başlayan peygamberler silsilesinin son halkasını Hz. Muhammed (s.a.s.) oluşturmaktadır. Getirmiş olduğu kitap da İslam dininin hayat pınarı Kur'an-ı Kerim'dir. İnsanlığın kurtuluş vesilesi olan İslamiyet'in mensubu olan Müslümanlar İslam'ın ilk günlerinden itibaren son ilahi kitap Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye okumaya onun ihtiva ettiği emir, yasak ve öğütleri anlamaya çalışmışlardır. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim Müslümanların inanç ve yaşayışlarının başlıca özünü oluşturmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim, insanların hayatlarını tanzim eden, hukuki, ahlaki ve siyasi müesseseleri kurmaya ve işletmeye yarayan ve netice itibariyle onları dünya ve ahirette saadete, mutlu sona ulaştıracak olan prensipleri ihtiva eder.

İslamiyet, -bazı dinlerde olduğu gibi- müntesiplerinin dünyadan el etek çekmelerini istemez. Bu durumun aksine insanı aile, cemiyet, ahlak, hukuk, siyaset, iktisat... Bütün bir kültür ortamı içinde ele alır ve değerlendirir. İnsanın ahirete gereği gibi hazırlanmasını aynı zamanda dünyadan da nasibini almasını tavsiye eder. İnsan, hayatına tesir eden maddi- manevi tüm amillere gereken önemi, hassasiyeti gösterir ve kendi hayatını bu amillerle birlikte değerlendirir.

Allah (c.c.)’ın göndermiş olduğu dinler özleri itibariyle aynı olup aynı amaca hizmet etmişlerdir. Hz. Âdem (a.s.)’ın Allah (c.c.)’ın emriyle insanlara tebliğ ettiği emir, yasak ve öğütler ile Hz. Nuh (a.s.)’ın, Hz. İbrahim (a.s.)’ın, Hz. Musa (a.s.) ve Hz. İsa (a.s.) ve nihayet Hz. Muhammed (Sallallâhu aleyhi ve selem)’ın Allah (c.c.)’ın emriyle insanlara tebliğ ettiği emir, yasak ve öğütler arasında öz itibariyle hiçbir fark yoktur. Şu kadarla ki, zamanın ilerlemesi ve değışmesiyle toplumun ihtiyaçları, beklentileri, örf ve adetleri, dinî gelenekleri, dilleri... Değışime uğramıştır. Dolayısıyla Yüce Allah kendi mesajını, o toplumun en iyi anlayacağı bir şekilde ve o toplumun lisanıyla göndermiştir. Zira – bu çalışmamızda da görüleceği üzere - Kur’an-ı Kerim ve diğeri ilahî dinlerin birçok ayeti birbiriyle örtüşmekte ve birbirini desteklemektedir. Yine aynı şekilde son ilahî kitap olan Kur’an ayetlerini incelediğimizde, diğeri ilahî dinlere ve onların kutsal kitaplarına atıfta bulunduğunu görmekteyiz.

Bu çalışmamız ilahî dinlerdeki ortak hukukî ilkeleri ortaya koyması açısından sağlıklı bir anlayışın doğmasına bir nebze olsun katkı sunabilirse hedeflediğimiz amaca ulaşmış olacaktır.

Çalışmam esnasında engin hoşgörü, sabır ve katkılarını esirgemeyen, danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Faik YILMAZ Bey’e ve katkıları sebebiyle değerli dostum Hacı ÖNEN’e en kalbî teşekkürlerimi takdim ediyorum. Gayret bizden muvaffakiyet Cenab-ı Hak’tandır.

Abdurrahim ASLAN

Van, 2011

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.s.	: Aleyhi's-Selam
a.y.	: Aynı Yer
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celalühü
çev.	: Çeviren
D.İ.B.Y.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
lt.	: Litre
md.	: Maddesi
ms.	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu Alayhi ve Sellem
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

I. TEZİN KONUSU VE ÖNEMİ

Tezimizin konusu - adından da anlaşılacağı üzere - Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'deki ortak hukuki ilkelerdir. İlahî dinlerin ortak amacı hiç şüphesiz tabilerini dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmaktır. Bu amaç için de yüce Allah (c.c.) insanlara rehber olsun, doğru yoldan sapmasınlar diye peygamberler aracılığıyla ilahî kitaplar göndermiştir. İnsanların dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmaları da bu kitaplarda zikrolunan emir, yasak ve öğütlere uymaları neticesinde gerçekleşecektir.

Globalleşme, küreselleşme, kitle iletişim araçları v.b. kavramlar büyük bir şehir durumunda olan dünyamızı küçük bir köy hatta küçük bir aile haline getirmiştir. Bu durum insanların arasındaki mesafe mefhumunu adeta yok etmiştir. Eskiden altı saatte ulaşılan bir mesafe artık yarım saate inmiştir. Dünyanın bir köşesinden diğer bir köşesine görüntülü görüşmeler yapılabilmekte, para transferi saniyeler içerisinde dünyanın bir ucundan öbür ucuna yapılabilir. Bu gelişmeler hem büyük fırsatları hem de aynı oranda problemleri beraberinde getirmiştir. Zira geçmişte mümkün olmayan yeni iletişim kanalları, farklı kültür ve dini gelenekleri birbirine yaklaştırmış, bu küçük dünya köyü üzerinde farklı inanç ve ideolojilere sahip insanlar bir arada yaşamak zorunda kalmışlardır. Farklı kültür ve dinlerden olan bu insanların bir arada huzur ve mutluluk içinde yaşamaları gereklidir. Evrensel insani değerlerin yol gösterdiği huzurlu ve mutlu bir dünya için bütün dünya toplumlarının el ele vermesi gerekmektedir. Farklı kültür ve medeniyetler arasındaki dini, tarihi ve siyasi farklılıklar, çatışmaların zemini olmamalı onları bir araya getiren, birbirlerine yaklaşımlarına vesile olan araçlar olmalıdır. Huzurlu ve mutlu bir dünya ancak; farklı toplum ve kültürlerin bir arada yaşama iradesi ve hoşgörü göstermesiyle mümkün olabilir. Biz, ortak değerler sayesinde, farklılıklarımızı da koruyarak bir arada huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşayabiliriz. Zaten dünyadaki bütün dinlerin temel amacı mensuplarının saadetini sağlamak değil midir? İnsanlığın saadetini sağlamak için çalışan dinler bu gayelerine karşıdaki dini dışlayarak değil ancak; onu anlamaya çalışarak ulaşabilirler. Bunun için de ayrılıklara ve farklılıklara rağmen asgari müşterekler üzerinde anlaşmalı, herkese insanca hayat imkânı sağlayacak, adalet, sevgi, saygı ve hoşgörünün hâkim olduğu yeni bir dünya için el ele vermelidirler. Tüm insanlığın bir aile olduğu, öz itibarıyla bir anne ve babadan meydana geldiği unutulmamalıdır. Şunu da unutmamalıyız ki insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunları çözmek için din, dil, ırk ayrımı yapmadan tüm insanlığın ortak bir çaba içinde bulunması gerekmektedir.

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar bütün peygamberler hep aynı gerçeği bildirmişlerdir. Bütün peygamberler birbirlerini yalanlamak için değil aksine doğrulamak ve öncekini tamamlamak için gönderilmişlerdir. Tüm peygamberlerin çeşitli zamanlarda insanlara bildirdikleri dinin esasında hiçbir değişiklik söz konusu değildir. Fakat Allah Teâlâ farklı zamanlarda gönderdiği bu ilahi mesajları o zamanın kültürel özelliklerini göz önüne alarak farklı üsluplarla muhatabın mesajı en iyi anlayacağı şekilde göndermiştir. Kur'an-ı Kerim tüm insanlığa hitap eden ve tüm zamanlar için geçerli ilahi bir kitaptır. Aynı zamanda O'nun önceki kitapları tamamlama özelliği

de vardır. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim aynı kaynaktan gelen kutsal kitaplardır. Ortak emir ve yasaklar ihtiva etmektedirler.¹

Kitab-ı Mukaddes'e baktığımızda Hz. Musa ve Hz. İsa tarafından tebliğ edilmiş olan kaide ve ilkelerin birçoğunun Kur'an-ı Kerim'de de küçük üslup farklılıkları dışında, aynen zikredildiğini görmekteyiz. Ancak, gerek Hz. Musa'nın 'On Emir' inde, gerekse Hz. İsa'nın 'Dağdaki Vaaz'ında olduğu gibi, bu kaideler, Kur'an-ı Kerim'de bir bütün olarak verilmemiş, Mekkî ve Medenî surelerde dağınık bir şekilde verilmiştir.²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi insanlığın nüfusu her geçen gün artmaktadır. Son asırlarda bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, globalleşme ve küreselleşmeyle birlikte dünya adeta küçük bir köy hatta küçük bir aile halini almıştır. Bununla birlikte farklı dinlere mensup birçok insan bir arada yaşamakta, huzur ve güven içinde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Farklı dinlere mensup bu insanların birbirlerinin kutsallarına hoşgörüyle yaklaşabilmesi ancak müsamaha (hoşgörü, tolerans) ve diyalogla gerçekleşebilecek bir şeydir. Hoşgörü ve diyalog ortamının oluşabilmesi için de birbirlerinin kutsallarını önyargısız bir şekilde bilip tanımak gerekmektedir. Bu bakımdan bu araştırma Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebur'u bir nebze olsun tanıttak olmasa hasebiyle oldukça önemlidir. Bu araştırmanın bu konudaki eksiklik ve aksaklıkların giderilmesinde bir çözüm olacağı kanaatindeyiz. Bu çalışmada başarmak asıl arzumuz olmakla birlikte yanılma ihtimali her zaman için söz konusu olduğundan yapılan hataların affını ve hoşgörüyle karşılanmasını temenni ederim.

Görüleceği üzere bu çalışmamızda, ilahi dinlerdeki ortak hukuki ilkeleri ortaya koymaya çalıştık. Bu ilkeleri belirterek bir manada tüm ilahi din müntesiplerini "*aynı olan bir kelimeye*" davet ettik. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'in bütünselliğini dikkate alarak tespit edilen konuların karşılaştırmasını yaptık.

II. METOT VE KAYNAKLAR

Müslümanlar açısından Kitab-ı Mukaddes (Tevrat, Zebur ve İncil), Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş olan ilahi kitaplardır. Yine Allah (c.c.) tarafından Kur'an'ın indirilmesiyle bu kitapların bazı hükümleri kaldırılmıştır. Dinlerde görülen inanç konusundaki tartışmaların insanlığa bir fayda sağlayamayacağı da aşikardır. Zira üzerinde en zor anlaşma sağlanabilecek konuların başında inanç ve ibadetler gelmektedir. Ancak bu imkânsız bir şey değildir. Kur'an-ı Kerim'in de tavsiye ettiği üzere -her üç dinin kaynağının bir olması hasebiyle- ortak, müşterek kelimelerde buluşup uzlaşmaya çalışmak insanlığın faydasıdır. Bu hafife alınmaması gereken bir şeydir.

Tezimizde önyargılardan uzak bir şekilde aynı kaynaktan gelen iki kutsal kitap olan Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'i titizlikle inceleyerek her ikisinde de ortak olan hukuki ilkelerini tespit etmeye çalıştık. Kur'an-ı Kerim'deki hukuki konuları ele alırken genel manada, ayrıntıya inmeksizin, öz olarak incelemeye çalıştık. Zira bu konuda yeterli miktarda araştırma ve inceleme bulunmaktadır.

¹ Zehra Alkan Koyuncu, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'ı Kerim'de Ortak Ahlaki İlkeler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, 7.

² Alkan Koyuncu, *a.g.e.*, 10.

Kitab-ı Mukaddes'teki hukuki konulara gelince; en ufak bir ayrıntıyı dahi gözden kaçırmamaya gayret ettik. Araştırmamızda temel kaynak olarak hiç şüphesiz Kur'an'ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'ten yararlandık.

Bu kutsal kitaplar arasında karşılaştırma yapılırken Kur'an-ı Kerim'deki konu ile ilgili ayetleri Kur'an bütünlüğü çerçevesinde, Kitab-ı Mukaddes ile ilgili ayetleri de Kitab-ı Mukaddes bütünlüğü çerçevesinde incelemeye ve irdelemeye çalıştık. Her konu başlığında araştırılan konu ile ilgili kavramları inceledik. Bu kavramlarla ilgili özet bilgiler verdik. Ayrıca konuyla ilgili müfessirlerin de yorumlarından da yararlandık.

Tezimizi hazırlarken temel kaynak olarak ele aldığımız Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes dışında İslam Hukuku kitaplarından, bilhassa Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi'nden yararlandık. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'ı Kerim'in hukuki hükümlerini daha iyi anlamamız açısından dinler tarihi kitaplarından da faydalandık.

Çalışmamızda ele aldığımız Kur'an-ı Kerim'in ayet meallerini Diyanet İşleri Başkanlığının mealinden Kitab-ı Mukaddes ayet meallerini de Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nin basmış olduğu mealinden temin ettik. Elde ettiğimiz bilgilere bazen orijinal metin olarak bazen de özet bilgi şeklinde araştırmamız içerisinde yer verdik. Bu arada kendi yorumlarımıza da zaman zaman yer verdik.

Tezimizin I. Bölümünde; Kitab-ı Mukaddes ve Kitab-ı Mukaddes'e göre amel eden Yahudilik ve Hristiyanlıktaki hukuk hakkında ve bir de Kur'an-ı Kerim ve İslam Hukuku hakkında ayrıntılı bilgiler verildi. Ayrıca bu bölümde aynı kaynaktan gelen bu ilahi dinlerin bir karşılaştırması da yapıldı. II. Bölümde ise aynı kaynaktan beslenen bu iki kutsal kitapta ortak olan hukuki ilkeler tespit edildi ve bu ilkelerin mukayesesi yapıldı.

Bu ilkeleri tespit ederken Kitab-ı Mukaddes'te olup da Kur'an'ı Kerim'de olmayan hükümleri kitabımıza almadığımız gibi Kur'an'ı Kerim'de olup da Kitab-ı Mukaddes'te olmayan hükümleri de bu çalışmamıza almadık. Her iki kutsal kitapta da var olan ortak hükümleri incelemeye gayret ettik. Bu meyanda yirmi sekiz ortak başlık tespit ederek tezimizde bunları ele aldık.

İmkân nispetinde ve elimizden geldiğince konuyu araştırmaya gayret ettik. Ancak eksiklikler mutlaka olacaktır. Tüm eksiklikleriyle birlikte Kitab-ı Mukaddes üzerinde araştırma yapmak isteyenlere yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

III. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tezimizin konusu itibarıyla öncelikle 'Hak' ve 'Hukuk' kavramlarını açıklamamız yerinde olacaktır.

Sözlükte 'gerçek, sabit ve doğru olmak, gerekmek; bir şeyi gerçekleştirmek; bir şeye yakinen muttali olmak' anlamlarında mastar ve 'gerçek, sabit, doğru, varlığı kesin olan şey' anlamlarında isim olan 'hak' kelimesi, genellikle batılın zıddı olarak gösterilir. İbranicede benzer bir kökün 'ağaç, taş veya metalin içini oymak; yazmak, kaydetmek, tasvir etmek; buyurmak, bir kanunla sabit hale getirmek; Tanrı veya insanlara karşı ödev, hukuk, imtiyaz' manalarına geldiğini belirterek hak kelimesinin bu dilden gelmiş olabileceğini ima ederse de Samî dil ailesinden olan Arapça ve

İbranîcedeki herhangi bir kelimenin yakın anlamlar ifade etmesi doğaldır.³

Kelime manasıyla ‘Hak’; Gerçek, sabit, doğru, vakiya uygun, nasip, Allah, adalet, mülkiyet ve yapılması gerekli ödev anlamındadır. İstilah olarak da; hukukun benimsediği, yetki ve yükümlülük doğuran bir aidiyettir.⁴

Ragıp el-İsfahanî’ye göre hakkın dört anlamı vardır. Bunlar:

1. Bir şeyi hikmetin gereğine uygun olarak icat eden; bundan dolayı hak Allah’ın bir ismi veya sıfatı sayılmıştır.

2. Hikmetin gereğine uygun olarak yapılan iş; Allah’ın bütün fiilleri bu anlamda haktır.

3. Bir şeye aslına uygun ve doğru olarak inanma, bu şekilde kazanılmış inanç, bilgi.

4. Gerektiği şekilde, gerekli ölçüde ve gereken zamanda meydana gelen iş.⁵

Hakk’ın çoğulu ‘Hukuk’tur. Hukuk; insanların kanuna, ahlak kurallarına, örf ve adetlere bağlı olarak fiil ve hareket serbestliğini tanzim eden usul ve kaideler anlamındadır.⁶

Hukuk insanın kültürel ve içtimaî hayatında aktif ve aktüel bir rol oynar. Onun bu rolü şüphe yok ki bir gaye ve manaya matuftur. Hukukun bu rollerinden üç fonksiyonu öne çıkmaktadır: hukukî emniyet fonksiyonu ile birlikte nizam fonksiyonu, beşeri hayatla rabıta ve münasebet fonksiyonu ve nihayetinde adalet fonksiyonudur.⁷

İnsanlar toplum halinde yaşarlar. İnsanın tek başına yaşaması mümkün değildir. Yaratılışlarının neticesi ve gereği olarak toplum halinde yaşamaya mecburdurlar. İnsandan insana değişen çok çeşitli kabiliyetler vardır. İnsanlar bu kabiliyetlerin hepsine yeri geldikçe ihtiyaç duyarlar. Hayvanlardaki gibi insan her ihtiyacını karşılayacak durumda yaratılmamıştır. Bunun için başka insanlara mecburen ihtiyaç duyar. İşte bu ihtiyaçlar insanları yüz yüze getirmiş, yan yana yaşamaya mecbur etmiştir. Beraber yaşayan insanların şüphesiz ki bir takım alışverişleri, münasebetleri olacaktır. İhtiyaçlar hayli çok olduğundan münasebetler de o derece çok ve karmaşık bulunacaktır. Zülmün olmaması, adaletin gerçekleşmesi, kuvvetlinin zayıfı ezmemesi, iki cihanda saadet ve selametın sağlanması için bu karmaşık ve sayısız münasebetlerin düzenlenmesi de ihtiyaçlar arasına girdi. Münasebetlerin tanzimi ihtiyacı örf ve adetleri doğurdu. Ama zamanla örf ve adet de yetmedi. Bunun ve buna bağlı olarak örf ve adetle beraber yine örf halinde yaşayan müeyyidenin kayda bağlanması gerekti. İşte kayda bağlanmayan, toplumda örf halinde yaşayan ve münasebetleri tanzim eden kaidelere ahlak, müeyyidesiyle beraber tanzim edilmiş kaidelere de Hukuk diyoruz. Din ise ahlak ve hukuku bir arada bulundurmuştur. İnsanların münasebet ve davranışlarını konu edinmesi açısından ahlak, hukuk ve din birbirleriyle yakından ilgilidir. İnsanın bir de herhangi bir makamdan kaynaklanmayan, doğuştan sahip olduğu hakları vardır. Hava, su,

³ Ali Bardakoğlu, “Fıkıh”, *DİA*, İstanbul, 1988, XV, 142.

⁴ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2005, 171.

⁵ Ragıp el-İsfahanî, *Müfredat fî Ğaribi'l-Kur'an*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut 2005, 132.

⁶ Erdoğan, *a.g.e.*, 201.

⁷ Ahmet Yaman, *Makasid ve İctihad*, Yediveren Yay., Konya, 2002, 17.

gıda, hayat, din... Gibi. Bunlara tabii hak denir. İnsanın tabii haklarından biri elinden alındığı zaman umulmadık bir güçle mücadeleye başlar ve elinden alınan tabii hakkını yeniden elde etmeye çalışır.⁸

Genel manada hukukun konusu ve gayesi toplumda hukuk düzenini kurmak ve sürdürmek; kişiler arasında, kişiler ile siyasi iktidarın örgütlenmiş şekli olan devlet arasında ortaya çıkan menfaat çatışmalarını azaltmak ve adaleti sağlamaktır. Hukuk düzeni, hukuk kuralları ve bu kurallara uymayanlara karşı kullanılacak çeşitli düzeyde yaptırımlar (tazminat, aynen ifa, icra, ceza gibi müeyyideler) ve yaptırımlar hakkında karar verecek ve uygulayacak zorlama örgütü (yürütme, yargı, icra/infaz) ile sağlanır. Hukuk kuralları hukuk alanının normatif yönünü, adalet ise etik yönünü gösterir. Hukuk kuralları ve yaptırımları, hukuk düzeninin sağlanması ve korunması, adaletin gerçekleşmesi için yasama gücü tarafından tercih edilmiş çözümlerdir.⁹

Hukuk kuralları, genel olarak toplumda hukuk düzenini kuran ve koruyan kurallardır. Hukuk kurallarının;

- A. İlgili olduğu alanların (ekonomi, siyasal bilim, sosyoloji vs.) kanunlarına ters düşmemesi,
- B. Uygulanabilir olması,
- C. Hukukî istikrarı sağlayabilmesi,
- D. Adil olması, Uygun yaptırımı öngörmesi,
- E. Gerek kullanılan sözcükler, gerek cümle yapısı bakımından maksadı en doğru bir biçimde ifade edecek şekilde kaleme alınmış olması,
- F. Eksiksiz, açık, çelişkisiz ve yeterli bir düzenleme getirmesi lazımdır.¹⁰

Yukarıda tarifini vermeye çalıştığımız ve bir ilmin adı olan ‘Hukuk’ çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Bu tasnifler bazen hukukun yürürlükte olup olmasına göre bazen de ait olduğu sahaya göre yapılmıştır. Bunlardan belli başlı bir kaçının tarifini vermekle yetineceğiz:

1- İdeal (tabii) Hukuk: Yürürlüğe konması arzu edilen hukuktur.

2- Objektif (müspet) Hukuk: İdeal hukukun aksi olan bu hukuk yürürlükte olan hukuktur. Riyeti mecburi olan kaideler, örf ve adetler objektif hukuk adını alır.

3- Sübjektif (mevzu) Hukuk: Yetkili makamlarca ortaya konan objektif hukuk kısmıdır.

4- Amme Hukuku: Devletin kuruluşunu, işleyişini, hâkimiyet ve kudrete sahip bir hükmi şahıs sıfatıyla, hakiki ve hükmi hususi şahıslarla yahut amme hükmi şahıslarıyla yahut da diğer devletlerle olan münasebetlerini tanzim eden hukuktur.

Amme Hukuku şu kısımlara ayrılır:

1- Esas Teşkilat, 2- İdare, 3- Ceza, 4- Usul, 5- Devletler Hukuku, 6-Umumi Amme Hukuku.

⁸ Orhan Çeker, *Fıkıh Dersleri*, Seha Yay., İstanbul, 1999, 20.

⁹ Yaman, *a.g.e.*, 42.

¹⁰ Yaman, *a.g.e.*, 43.

5- Hususi Hukuk: Fertlerin fertlerle veya devletle olan münasebetlerini eşit şekilde tanzim eden hukuktur.

Hususi Hukuk; 1- Devletler Hususi Hukuku, 2- Ticaret Hukuku ve 3- Medeni Hukuk kısımlarına ayrılır.

Medeni Hukuk da; kendi arasında; **a-** Şahıs, **b-** Aile, **c-** Miras, **d-** Eşya ve **e-** Borçlar şeklinde tasnif edilmiştir.¹¹

¹¹ Çeker, *a.g.e*, 20-22.

I. BÖLÜM

1.1. KİTAB-I MUKADDES

Ahd-i Atik ile Ahd-i Cedîd'den oluşan Hristiyan'ların kutsal kitabıdır. Kitab-ı Mukaddes, Hristiyanların dinî alanda otorite kabul ettikleri, Yahudilerin kutsal kitabını da kapsayan yazılar koleksiyonuna verdikleri isimdir. Batı dillerinde Kitab-ı Mukaddes'in karşılığı Bible (Bibel) kelimesidir. İlk asırlarda Yunanca'yı kullanan kilise, bu dildeki Biblio'nun (kitap) çoğul şekli olan Biblia'yı kutsal saydığı yazıların tamamını ifade etmek için kullanmıştır. Kilise Latinceyi benimsediğinde Biblia tekil ve dişil bir kelime sayılmış, buna 'insan hayatına yön verecek kuralları ihtiva eden en mükemmel kitap' anlamı yüklenerek kullanımı sürdürülmüştür. Latineden günümüz Batı dillerine geçen kelime, yaklaşık 400 yılından itibaren Hristiyan kutsal kitabının adı olarak varlığını devam ettirmektedir. Bible kelimesini terim anlamında ilk kullananlar Hristiyanlar olduğu için herhangi bir niteleme sıfatı olmaksızın tek başına kullanıldığında Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd'den oluşan Hristiyan kutsal kitabını ifade eder. Kitab-ı Mukaddes'in ilk bölümünü Yahudi kutsal kitabı olan Ahd-i Atik teşkil etmektedir. Yahudiler, Ahd-i Atik'in orijinal dili olan İbranice nüshasını Hristiyanlar ise milattan önce III. yüzyıllarda yapılan Yunanca tercümeyle esas kabul etmektedir.¹²

İlk dönemlerden başlayarak Kitab-ı Mukaddes pek çok dile çevrilmiştir. Ahd-i Atik önce Aramice ve Yunancaya, daha sonra Yunanca yazılmış olan Ahd-i Cedîd'le birlikte Latinceye, Süryaniceye ve diğer dillere tercüme edilmiştir. Arap yarımadasındaki Yahudiler İbranice Kitab-ı Mukaddes'i, Hristiyanlar ise Süryanice veya Grekçe Kitab-ı Mukaddes'i kullanıyorlardı. İslam'ın ilk dönemlerinde Kitab-ı Mukaddes'in bazı bölümlerinin Arapçaya çevrilmiş olması ihtimalinden söz edilmektedir; ancak ilk yazılı çeviri İslam'ın yayılmasına paralel olarak daha sonra yapılmıştır. Kitab-ı Mukaddes'in İbranice, Grekçe, Samirice, Süryanice, Kobtça ve Latineden Arapça'ya yapılmış tercümelerine dair bazı yazmalar mevcuttur. Ahd-i Atik'i Huneyn b. İshak'ın Grekçeden, Saîd b. Yusuf el-Feyyûmî'nin İbraniceden Arapçaya çevirdiği bilinmektedir. Kitab-ı Mukaddes'in tamamının ilk İngilizce tercümesi 1382'de; ilk Türkçe tercümesi de Ali Ufkî Bey tarafından 1666'da yapılmıştır. Türkçe tercüme, Protestan Kitab-ı Mukaddesi'ni esas aldığı için gerek ihtiva ettiği kitaplar gerekse onların sıralaması buna göredir ve Katoliklerin kabul ettiği kitaplarla çeşitli ilaveler burada yer almamaktadır. Hristiyanlar Kitab-ı Mukaddes'in ilahî vahiy ve ilham altında yazıldığını, orijinal ve otantik olarak muhafaza edildiğini, dinî alanda otorite olduğunu kabul etmektedir. Kur'an'da Hz. İsa'nın Tevrat'ı tasdik ettiği ve kendisine hidayet kaynağı olan İncil'in verildiği

¹² Ömer Faruk Harman, "Kitab-ı Mukaddes", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 75-76.

bildirilmekte, Hristiyan kutsal kitabıyla ilgili başka bilgi verilmemektedir¹³

1.1.1. AHD-İ ATİK (ESKİ AHİT)

‘Ahd’ sözcüğü çeşitli ilimlerde farklı anlamlarda kullanılan bir terimdir. Ahid’de hem yemin, hem de kesin söz verme anlamı olmakla birlikte yemin ahid dinî ve kutsî yönünü, söz verme de ahlakî yönünü teşkil eder. Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarına Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd denilmesinin sebebi de bu iki kitabın Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki hükümleri ihtiva etmesidir. Bu manada İslam devletinin hâkimiyeti altında yaşamak üzere kendileriyle anlaşma yapılan gayri müslimler için ‘ehlü’z-zimme’ yerine ‘ehlü’l-ahd’ tabiri kullanılmıştır. Ahd-i Atik Allah ile İsrailoğulları arasındaki anlaşmayı ifade eden bir terimdir. Allah, çeşitli dönemlerde insanlarla ahid yapmıştır.¹⁴

‘Ahd’ kelimesini lügat ve ıstilahî manada ele aldığımızda şunları görmekteyiz:

Ahd, sözcük anlamı itibariyle, ‘bir şeyi her durumda koruyup, gereğini yerine getirmek’ demektir. Fiil olarak kökü ‘A-Hİ-DE’ den gelir. Ahd, bu fiilin mastarı olduğu gibi, isim olarak da, ‘her durumda, o durumun gerektirdiği biçimde korunulan ve gereği yerine getirilen şey, verilen söz’ anlamına gelir. Allah (c.c.), Hz. Âdem’i insanlığın atası, temsilcisi veya özü olarak yarattığı zaman, gerek onun şahsında, gerekse kıyamete kadar gelecek tüm insanlardan tek tek “*ben sizin Rabbiniz değil miyim?*”¹⁵ Diye ‘Ahd’ almıştır. Dolayısıyla insan Allah (c.c.)’tan başka Rab tanımayacağına dair Allah (c.c.)’a ahd vermiştir. Allah (c.c.) da bu konuda kendisinden ahd almıştır; yani muahede yapmışlardır.¹⁶

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Hristiyanlar, Yahudilerin kutsal kitabına Ahd-i Atik demektedirler. Zira bu Allah’ın insanlarla olan ilk/eski ahididir. Onlara göre, Allah ile insanlar arasındaki son ahit Hz. İsa vasıtasıyla yapılmış olandır. Bu yeni ahid yazılı ifadesi olan metinlere Ahd-i Cedîd denilmiştir. Türkçede de bu teamüle uyularak Yahudi kutsal kitabına Ahd-i Atik (Eski Ahid) denilmektedir. Hristiyan kaynaklarında bu tabir ilk defa, Pavlus’un Korintoslular’a İkinci Mektup’unda geçmektedir.¹⁷ Kitab-ı Mukaddes’in karşılığı olarak ‘Bible’ (Kitaplar) kelimesi de kullanılmaktadır. Bu kelime ilk defa İstanbul Patriği Jean Chrysostome tarafından olmak üzere, kilisenin resmen kutsal kabul ettiği yazılar koleksiyonu için kullanılmıştır ve Ahd-i Atik ile Ahd-i Cedîd’i içine alır. Bu kelime Ahd-i Atik’i teşkil eden üç ana bölümden (Tora, Nebiîm, Ketubîm) her birine verilen isimlerin ilk harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Ahd-i Atik, Yahudi ve Hristiyanlarca müştereken kabul edilen otuz dokuz kitaptan meydana gelmektedir. Babil Talmudu’nda Ahd-i Atik, Torah (Tevrat) bölümü beş, Nebiîm bölümü sekiz, Ketubîm bölümü on bir kitap olmak üzere yirmi dört kitap kabul edilmiştir. Katolikler İse Ahd-i Atik’i Tarihî Kitaplar, Talimî Kitaplar ve Peygamberler şeklinde üç ana bölüme ayırmaktadırlar.¹⁸

¹³ Harman, a.e., a.y.

¹⁴ Abdurrahman Küçük, “Ahid”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 532-533.

¹⁵ A’raf 7/172.

¹⁶ Ali Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, İstanbul, 1990, 109-110.

¹⁷ Korintoslulara II. Mektup 3/14.

¹⁸ Ömer Faruk Harman, “Ahd-i Atik”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 494-495

Bu bölümlerin tamamı Tevrat'ı meydana getirmektedir. Yahudilerin kutsal kitap koleksiyonu temelde ikiye ayrılmaktadır:

1.Tanah (Yazılı dinî edebiyattan oluşur.)

2.Talmud (Sözlü dinî edebiyattan oluşur).

Hristiyanların Eski Ahit dedikleri kitaba Yahudiler 'Tanah' adını vermişlerdir. Tanah üç bölümden meydana gelir.

1.Tora (Tevrat): Eski Ahdin ilk beş kitabını meydana getirir. Bunun için buna Esfar-ı Hamse'de denir. Bu beş kitap uzun ve farklı çalışmalardan meydana gelmiştir. Bu beş kitabın birtek çalışmadan geldiğini kabul etmek, bilimsel değildir.

2. Nebiûm(Peygamberler): İlk peygamberler ve son peygamberlerden bahseder.

3. Ketubîm (Kitaplar): eski Ahd'in 13 kitabından bahseder.¹⁹

Yahudilerin yazılı dinî edebiyatını oluşturan kitapların sayısı hakkında ihtilaf vardır. Bu ihtilaf sadece Yahudilerle Hristiyanlar arasında değil, Hristiyanların, kendi aralarında da mevcuttur.²⁰

Eski Ahit otuz dokuz bölümden oluşur: 1. Tekvin, 2. Çıkış, 3. Levililer, 4. Sayılar, 5. Tensiye, 6. Yeşu, 7. Hakimler, 8. Rut, 9. I.Samuel, 10. II. Samuel, 11. I.Krallar, 12. II. Krallar, 13. I.Tarihler, 14. II. Tarihler, 15. Ezra, 16. Nehemya, 17. Ester, 18. Eyub, 19. Mezmurlar, 20. Süleyman'ın Meselleri, 21. Vaiz, 22. Neşideler Neşidesi, 23. İşaya, 24. Yeremya, 25. Yeremya'nın Meselleri, 26. Hezekiel, 27. Daniel, 28. Hoşea, 29. Yoel, 30. Amos, 31. Obadya, 32. Yunus, 33. Mika, 34. Nahum, 35. Habakkuk, 36. Tsefanya, 37. Haggay, 38. Zekarya, 39. Malaki.

Esasen Ahd-i Atik -bir kaç bölüm dışında- İbranîce olarak kaleme alınmıştır. Çok uzun bir süreç içerisinde yazılmış Ahd-i Atik kitapları yazılı kültüre geçmeden önce şifahî olarak kulaktan kulağa nakledilmiş, daha sonra çok da ilgisi olmayan kişilerce kaleme alınan eserler olarak tanımlanabilir. Her ne kadar Hz. Musa zamanında yazı kullanılmışsa da o dönemlerde yazının kullanılmasının pek yaygın olmadığı da bilinmekte, eserler sözlü gelenekle nesiller arası yolculuğuna başlamış bile. Hakimler dönemi denilen dönemde yazı yaygınlaşmış olsa bile yazılı medeniyete geçiş İsrail oğullarının Kudüs'te kendi krallıklarını korumalarına kadar gecikmiştir, diyebiliriz. Ancak bu medeniyete geçiş süreci hemen kaldırmadı. İsrail oğulları yazılı medeniyete geçmeden önce de edebi bir medeniyete sahiptiler aslında.²¹

Semavi kitapların üçüncüsü olan Zebur, Kitab-ı Mukaddes metinleri arasında 'Mezmurlar' adıyla yer almakta, Yahudi ve Hristiyanlar arasında ilahi olarak okunmaktadır. Gerek Yahudiler gerekse Hristiyanlar ruhen bunaldıklarında, canları sıkıldığında, hastalık ve ağrı çektiklerinde Mezmurlar'dan belli pasajları okumaktadırlar. Gerçekte Ahd-i Atik tek bir kitaptan ibaret değildi. Elde birçok metin vardı. Milattan önce III. Asırda üç metnin olduğunu öğreniyoruz. Bu metinlerden biri Yahudilerce muteber sayılan 'Masoretik' metindir. Diğer metin ise

¹⁹ Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, 1996, 77.

²⁰ Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1993, 193,

²¹ Harman, *a.e., a.y.*

Samirîler tarafından üçüncü metin ise kısmen de olsa Yunancaya çevrilen metindir. Bugün Yahudilerce muteber sayılan Ahd-i Atik metni Masoretler tarafından hazırlanan metinlerden istifade edilerek hazırlanmış İbranice metinlerdir. Yahudiler bu metni orijinal nüsha olarak gösterme gayretleri içine girmişler, bu nüshalardan birini seçmişler ve üzerinde düzeltmeler, eklemeler yapmışlardır. Seçilen metnin bazı harf ve yapılarını korumuşlar, sayfa kenarlarına açıklamalar ekleyerek nokta ve harekeler kullanmışlardır. Bugün elde bulunan en eski masoretik metin nüshası (820-850'ler) Mezmurlar'dan X veya XI. yüzyılda yazıldığı kabul edilen süslenerek düzeltmeler yapılan Tevrat'tır. Masoretik metnin tespiti ve istinsahında en önemli rolü Ben Aşer ailesi yerine getirmiştir. Bugünkü Kitab-ı Mukaddes'ler Yakup Bin Hayyam tarafından 1524'teki Masoretik metnin tekrarından başka bir şey değildir. Üstelik bu metin de Kitab-ı Mukaddes'in muteber nüshası kabul edilmiştir. Burada dikkat çeken bir husus da Ahd-i Atik'in İbranice nüshası ile Grekçe tercümesi arasındaki farklılıklar, Grekçe tercümenin yapıldığı dönemde Ahd-i Atik'in birden fazla nüshasının olduğunu gösteren önemli bir delil sayılabilir. Ahd-i Atik'in oluşmasında önemli bir katkıyı da Kahire Genizası'nda Kumran ve Murabbaat'ta bulunan yazmalar sağlamıştır, denebilir. Bu çok önemli bir bulgudur. Ahd-i Atik, Hristiyanlarca da kutsal sayıldığından, çok erken dönemlerden başlamak üzere Kitab-ı Mukaddes adı altında ve –ilginçtir- Ahdi Cedîd'i de içine alacak şekilde pek çok dile çevrilmiştir.²²

1.1.2. AHD-İ CEDİT (YENİ AHİT)

Yukarıda da bahsettiğimiz Kitab-ı Mukaddes ifadesinden -kitabın yazılma sürecindeki oluşumundan da anladığımız şekliyle- Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd'i anlamalıyız. Karma hazırlanan Ahd-i Atik hem Yahudilerin hem de Hristiyanların kutsal kitabı olarak kabul edilmesine rağmen, Ahd-i Cedîd sadece Hristiyanların kutsal kitabı olarak kabul edilmiştir. Yahudi inancına göre İsrailoğulları Tanrı'nın kendileriyle yaptığı ahdi bozunca (Hâşâ!) Tanrı onlara Yeremya vasıtasıyla yeni bir ahid vaat etmiştir. Hristiyan inancına göre ise bu yeni ahid Hz. İsa vasıtasıyla yapılmış ve bu yeni metinlere de Ahd-i Cedîd adı verilmiştir. Yani ahit yenilenmiştir. Ancak bu isim, hemen kullanılmamış milattan sonra II. asrın sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır. Ahd-i Cedîd'i teşkil eden kitaplar Trente Konsili'nde belirlenmiş olup bunlar İnciller (4), Resullerin İşleri, Pavlus'un Mektupları (14), Genel (Katolik) Mektuplar (7) ve Yuhanna'nın Vahyi'nden ibarettir. Ahd-i Cedîd tıpkı Ahd-i Atik gibi günümüzde üçe ayrılmıştır:

1. Tarihî Kitaplar: Dört İncil ve Resullerin İşleri;

2. Talîmî Kitaplar: Pavlus'un Mektupları ile 'Katolik' diye adlandırılan yedi mektup;

3- Peygamberlik: Yuhanna'nın Vahyi. Hz. İsa Aramîce konuştuğu halde, başta İnciller olmak üzere, Ahd-i Cedîd kitaplarının hepsi Grekçe'dir. Sadece Matta İncili'nin Aramîce olduğu, fakat onun orijinal nüshasının kaybolduğu söylenmektedir.²³

İnciller ve risaleler şu sıraya göre dizilirler: 1. Matta, 2. Markos, 3. Luka, 4. Yuhanna, 5. Resullerin İşleri, 6. Romalılara Mektup, 7. Korintoslulara I.

²² Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, Ankara, 1995, 63.

²³ Hikmet Tanyu, "Ahd-i Cedid", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 501.

Mektup, 8. Korintoslulara II. Mektup, 9. Galatyalılara Mektup, 10. Efesoslulara Mektup, 11. Filipililere Mektup, 12. Koloselilere Mektup, 13. Selaniklilere I. Mektup, 14. Selaniklilere II. Mektup, 15. Timoteosa I. Mektup, 16. Timoteosa II. Mektup, 17. Titusa Mektup, 18. Filimona Mektup, 19. İbranilere Mektup, 20. Yakub'un Mektubu, 21. Petrus'un I. Mektubu, 22. Petrus'un II. Mektubu, 23. Yuhanna'nın I. Mektubu, 24. Yuhanna'nın II. Mektubu, 25. Yuhanna'nın III. Mektubu, 26. Yahuda'nın Mektubu, 27. Vahiy.

1.1.2. KİTAB-I MUKADDES' TE HUKUK

1.1.2.1. YAHUDİLİKTE HUKUK

Tevrat, ilmî kitaplarda görmeye alışık olduğumuz şekilde bap ve fasıllara ayrılmıştır. İlk beş kitabın birincisi olan Tekvin (Yaratılış) kısmı insanlığın, daha doğrusu Hz. Musa'ya kadar İsrail oğullarının kısa bir tarihi şeklindedir. İkinci kısım olan Huruç (Çıkış) bölümü de Mısır'dan çıkışla Kızıldeniz'in geçilmesi ve Hz. Musa'nın çölde yaptıkları anlatılır. Her iki kitapta da olaylar ve önemli şahıslar zaman sırasına göre yer almış bulunmaktadır. Tevrat'ın daha sonraki bölümlerinde, özellikle ilk beş kitaptan sonraki kısımlarda kronolojik sıra değil, konu tertibi göze çarpar.²⁴

Tevrat'ta dinin hukuki ve kurumsal yanı gerektiğinden fazla bir şekilde vurgulanmıştır. Bu anlayışta din, ibadet, ukubat ve muamelat ile ilgili bazı sayılı emir ve yasaklara indirgenmiş bir şariat ile sınırlanmakta ve tanımlanmaktadır. Bu durumda din, bu kuralları insanlara yaşatmak için vardır. Dindarlık ise bu kuralları uygulamaktan ibaret olarak görülmektedir.²⁵

Yukarıda da zikredildiği gibi Tevrat, Yahudiliğin kutsal kitabına verilen addır. Yahudilerin kutsal kitap koleksiyonu ikiye ayrılır. Bunlar: Tanah ve Talmud (Tora, Nebiim, Ketubim)'dur.

Burada üzerinde durmamız gereken Talmud'dur. Zira bir Yahudi yaşamı boyunca, birçok kurala uyması gerekir. Bu kurallar kaynağını, Tora'da yazılı olduğu üzere Tanrı'dan alır. Bunlar ahlaki, törensel ve medeni kanunlardır. Tora da Talmud'un ilki ve en önemli kitabıdır.

Talmud, zahit Yahudilerce hâlâ yaşanan özel bir hayat tarzı meydana getiren zengin bir eserdir. Talmud, doğumundan ölümüne, sabah kalkışından uyumasına, bayram ve mevsimlerin sırasına, Allah'la, insanlarla, aileyle ve toplumla olan münasebetlerine kadar, her Yahudinin hayatının her anını saran; hukuki, ahlâkî, dinî bir yasadır.²⁶

Tevrat hukuk itibarıyla Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine benzer ayetler ihtiva etmektedir. Örneğin İslam hukuku birçok yönden Tevrat'taki 'On Emir'de belirtilen ayetlerle benzerlik arz etmektedir.²⁷

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Tevrat da emirler, yasaklar ve öğütler ihtiva etmektedir. Tevrat'taki emirlerin sayısı 248 iken yasakların sayısı 365'tir. Bunları

²⁴ Jacques Jomier, *Tevrat, İncil Ve Kur'an*, (Çev.: Sakib Yıldız), Dergah Yay., İstanbul, 1975, 6.

²⁵ Mehmet Paçacı, *Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002, 17.

²⁶ Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Konya, 2000. 102.

²⁷ Çıkış 20/3-7.; Tesniye 5/6-22.

Talmud, Allah'a karşı ödevler ve başkasına karşı ödevler olmak üzere iki büyük kategoriye ayırmıştır:

1- Allah'a Karşı Ödevler: Bu ödevler, aşka ve saygılı korkuya dayalı ödevlerdir. Bunlar, değişik kurallara riayetle kendilerini gösterirler: Mabet kültü, dualar, kutlamalar, Cumartesiye ve bayramlara saygı, gıda kanunları v.s. gibi.

2- Başkasına Karşı Ödevler: Bunlar da başlıca şu iki grubu ilgilendirir:

A- Kişilerarası ilişkiler: Başkasının kişiliğine ve liyakatine saygı, çıkar gütmeme, cömertlik, yardım severlik, mütecavizleri bağışlama, tesanüt, başkasına karşı mesuliyet gibi bir dizi davranışların temelini teşkil eder.

B- Sosyo - Ekonomik Ödevler: Talmud Hukuku, doğum ve servet eşitsizliklerini, bilhassa ödevler kadar gerekli olan vergilerle ve muhtelif bağışlarla düzeltme yönünden, sosyo-ekonomik ilişkilerin tam bir mekanizmasını ortaya koyar. Muhtelif sosyal sınıflar arasındaki ilişkiler, liberal ve sosyalist bir karışımın içinde herkesin hakları muhafaza edilmek üzere düzenlenmiştir. Böylece bütün mübadele ve borç problemlerinde olduğu gibi, işverenin imtiyazları ve ücret hakları da dikkatle ele alınmıştır.²⁸

Bu aşamada ilahî kitapların bize geliş süreçlerini ele almakta fayda vardır. Zira Kur'an ile daha önce gelen kutsal kitaplar arasında vahyedilme, kaydedilme, istinsah, günümüze intikali, üslûp ve muhteva yönünden önemli farklılıklar mevcuttur. Kutsal kitapların muhafazası ve sonraki dönemlere intikalinde ezberleme ve yazma (istinsah) şeklinde iki temel yol bulunmaktadır. Yahudi ve Hristiyan geleneğinde ezberleme bir muhafaza yolu olarak uygulanmamıştır. Yahudi inancına göre Hz. Musa kendisine gelen vahyi yazmış ve bir kitap haline getirerek daha sonra gelenlere teslim etmiştir.²⁹ Ancak Tevrat metni konusundaki bu görüş ilmî bakımdan tartışmalı olduğundan dogmatik görülmektedir. Bu dogmatik görüşün doğru olmadığı ve bugünkü Tevrat'ın tarihî süreç içerisinde teşekkül ettiği bilim çevrelerince kabul edilmektedir. Hz. Musa'nın yaşadığı milattan önce XIII. yüzyıldan Babil esaretinin vuku bulduğu milattan önce VI. yüzyıla kadar yaklaşık yedi asır boyunca Tevrat'ın birçok defa kaybolduğu, düşman eline geçtiği, çeşitli değişikliklere uğradığı³⁰ hatta Tevrat geleneğinin tamamen unutulduğu Yahudi kaynaklarında belirtilmektedir. Tevrat'ın nihaî şeklini alması, Hz. Musa'dan yaklaşık on üç asır sonra miladî I. yüzyılda gerçekleşebilmiştir. Zamanımızda mevcut en eski ve tam İbranîce el yazması nüshalar milattan sonra IX. yüzyıla, Tevrat'ın Yunanca çevirisine ait yazma nüshalar ise IV. yüzyıla aittir.³¹

1.1.2.2. HIRİSTİYANLIKTAKİ HUKUK

İncil'in üslûbu daha çok bir roman ve hikâye üslûbunu andırır. Bu özellik her dört İncil'in de müşterek özelliğidir. Söyledikleri, yaptıkları ve yaşadıklarıyla Hz. İsa'nın bütün bir hayat hikâyesi görünümünde olan İncil'de, Hz. İsa'nın Allah adına söyledikleri ile kendi adına konuştuklarını birbirinden ayırmak oldukça güçtür, daha

²⁸ Aydın, *a.g.e.*, 105-106.

²⁹ Çıkış 17/14, 24/3, 34/27.; Sayılar 33/2.; Tesniye 31/9, 24-26.

³⁰ Yeremya 8/8.

³¹ Ömer Faruk Harman, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 412

doğrusu imkânsızdır. Bizim anladığımız manada Kur'an, Hadis ve Siyer'in karışımından meydana gelmiş olan İncil'ler, saf vahyi ortaya koymaktan çok uzaktırlar. Şu noktayı hemen hatırlatalım ki; bu karışıklık Hz. İsa'yı bir peygamber gibi düşündüğümüz müddetçe söz konusudur. Hâlbuki Hristiyan inancına göre İncil'de vahiy veya hadis gibi ikili bir ayırım yapmaya ihtiyaç yoktur. Çünkü onların inancına göre Hz. İsa peygamber değil, Allah'tır. Ulûhiyetin ayrılmaz bir parçasıdır. Hristiyan kültüründe Hz. İsa'nın şahsı bir peygamberden daha çok, bir mitoloji ilâhına benzemektedir. Bundan dolayı bizim hadis niteliğinde gördüğümüz sözler de İsa'ya izafe edilince vahiy niteliğini kazanmış olacaktır. Zaten Hristiyanlar hiçbir zaman Hz. İsa'ya bir peygamber gözü ile bakmazlar. Peygamber sözünden onların anladıkları Tevrat'ta ismi geçen peygamberlerle Hz. İsa'nın havarileridir.³²

Hristiyan inancına göre Hz. İsa ilahî kelim olduğu için bizzat kendisi vahiydir; onun ayrıca vahiy almasına gerek bulunmadığından o yazmamış, yazdırmamış, hatta ona bir kitap verilmemiştir. Günümüzde İncil adıyla bilinen ve kutsal kabul edilen kitaplar, doğrudan Allah'ın kelim tarzında değil Hz. İsa'dan sonra bir tarih kitabı üslubuyla kaleme alınmıştır. Mevcut İncillerin Hz. İsa tarafından yazılmadığı Hristiyanlarca da kabul edilmektedir. İnciller, Hz. İsa'dan en az otuz yıl sonra yazılmaya başlanmış ve I. yüzyılın sonunda yazma işi tamamlanmıştır. Yeni Ahid'in yazma nüshaları ise II. ve III. yüzyıllara ait fragmanların mevcudiyetine rağmen genellikle IV. yüzyıla tarihlenmektedir.³³

Bu açıklamalardan anlaşılmıştır ki; ilahi vahye dayanan semavi kitaplar arasında, aslına uygunluğun tüm şartlarını taşıyan yegâne kitap Kur'an-ı Kerim'dir.

Aslında bir din ancak yaşanan hayata müessir olacak şekilde dünya ahkâmına sahip olmakla gayesine ermiş olur. Bu bakımdan Hristiyanlık bize ulaştığı itibariyle eksik bir dindir. Öyle ki bu eksikliği telafi etmek için din bakımından düşman oldukları Yahudilerin kutsal kitabına -onu kaynak göstermek suretiyle- sığınmak zorunda kalmışlardır. Bir manada İncil'deki eksikliği Tevrat'la tamamlama yoluna gitmişlerdir. Din olarak Kitab-ı Mukaddes'i yani Tevrat ile İncil'i bir arada kabul etmişlerdir.

1.2.1. KUR'AN-I KERİM VE İSLAM HUKUKU

Klasik hale gelmiş olan bir tanımda Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber'e inzal edildiği, kendi başına bir mucize olduğu, mushaflara yazıldığı, hafızalarda korunduğu, okunması ile ibadet edildiği ve tevatüren nakledildiği belirtilir.³⁴

Tanımda zikredilen unsurlardan özellikle ilk ikisi Resûl-i Ekrem dönemi söz konusu olduğunda tayin edici olarak kabul edilmekle birlikte hafızalarda saklanması ve tevatüren nakledilmesi daha sonra yaşayanlar açısından belirleyici ek unsurlar olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan okunması ile ibadet edilmesinin zikredilmesi, onun müslümanın hayatındaki merkezî yerini ifade etmesi açısından önem taşımaktadır.³⁵

³² Jomier, *a.g.e.*, 16.

³³ Harman, *a.e.*, *a.y.*

³⁴ Muhammed Abdulazim ez-Zerkanî, *Menahilü'l-İrfan fî Ulumi'l-Kur'an*, Darül-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003. I, 18.

³⁵ Tahsin Görgün, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 388.

Kur'anı Kerim'in diğer semavi kitaplara nazaran güvenilirliğini ortaya koymak açısından Kur'anı Kerim'in bizlere kadar nasıl ulaşmış olduğunu beyan etmek yerinde olacaktır.

Kur'an-ı Kerîm Hz. Peygamber'in ilk muhatabı olan toplulukların çeşitli tavır ve davranışlarına, ihtiyaçlarına, olayların gelişimine vb. değişik hal ve şartlara göre farklı zamanlarda ayet veya sûre şeklinde nazil olduğundan, konu bütünlüğü oluşturacak şekilde bir sıra izlemediği gibi mevcut mushaflardaki surelerin bizzat Resûl-i Ekrem'in talimatıyla oluşan içeriğinin yanı sıra dizilişi de sistematik eserlerde alışlageldiği biçimiyle bir yapı arz etmemekte, muhtevayı oluşturan konular mushafın başından sonuna yayılmış bulunmaktadır.³⁶

Kur'an-ı Kerîm, her peygamberin içinden çıktığı kavmin diliyle gönderilmesi esasına bağlı olarak³⁷ 'apaçık' Arap diliyle nazil olmuştur.³⁸ Kur'an, Arapça inmiş olmakla birlikte kelimelerin seçiminde, cümlelerin teşkilinde ve konuların ifadeye dökülmesinde Arapça'daki yaygın şekillere göre farklılık gösteren, kendine has eşsiz bir anlatım tarzına sahiptir. Kur'an'da iman esasları, teşriî hükümler, kıssalar gibi hususlardan her biri farklı üslûplarla anlatılmış, inkârcılara yönelik uyarı ve tehditlerle müminlere verilen müjdelere değişik üslûplarla ifade edilmiştir. Kur'an'ın üslûbunda beşerî zaafı görmek mümkün değildir. Allah kelamı ile beşer kelamı arasındaki fark yaratanla yaratılan arasındaki fark gibidir.³⁹

Kur'an; İslam'ın temel kaynağı, Müslümanların inanç ve yaşayışları için başlıca hareket noktasıdır. Zira İslam, yaşayan bir şahıs üzerine değil bir mesaj yani Kur'an üzerine temellenmiştir. Oysaki Yahudilik ve Hristiyanlığa baktığımızda Yahudiliğin kutsal kitaba öncelik vermesine karşın Hristiyanlığın Hz. İsa ve onunla ilgili inançlar üzerine temellendiğini müşahade ederiz. Bununla birlikte Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd teşekkülü uzun dinî ve tarihî gelişmenin sonucu iken İslam, başlangıçtan itibaren kitaba dayanan bir din olarak var olmuştur. Dolayısıyla Müslümanlar için esas olan Kur'an'ın verdiği bilgiler ve ortaya koyduğu değer hükümleridir. Kur'an-ı Kerîm kronolojik olarak Tevrat, Zebur ve İncil gibi diğer ilahî kitaplardan sonra geldiği ve takdim ettiği dini tamamen yeni ve öncekilerden büsbütün farklı bir din değil, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerde tebliğ edilen ilahî dinin son şekli olarak tanımladığı için diğerlerini kuşatıcı bir mahiyet arz etmekte, önceki peygamberlere inanmayı da şart koşmaktadır.⁴⁰ Nitekim Kur'an geçmişte Allah tarafından birçok peygamber gönderildiğini, onlara kitap veya sahifeler verildiğini bildirmekte, bu kitaplar arasında Hz. İbrahim'in sahifelerini, Hz. Musa'ya verilen Tevrat'ı, Hz. Davud'a verilen Zebur'u ve Hz. İsa'ya vahyedilen İncil'i ismen zikretmekte, '*evvelkilerin kitapları*'⁴¹ ifadesiyle daha önceki kutsal metinlere de atıfta bulunmaktadır. Özellikle Tevrat ve İncil hakkında ayrıntılı bilgiler içermesi yanında bu kitaplardaki birçok kıssa ve konuyu ihtiva etmekte, bunlarda yer alan, kendisinin de benimsediği evrensel ilkeleri tekrarlamakta, geçmiş kitapların içeriklerinin orijinal şekliyle ne oranda muhafaza edilebildiğini, hangi hususlarda

³⁶ Mustafa Çağrı, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 390.

³⁷ İbrahim 14/4.

³⁸ Nahl 16/103; Şuara 26/195.

³⁹ Suat Yıldırım, "Kur'an", *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 394.

⁴⁰ Nisa 4/136.

⁴¹ Şuara 26/196.

değişikliğe uğratıldığını bildirmektedir.^{42 43}

Kur'an'a gelince, onun tamamı doğrudan Allah'ın keliması olup bu kelim vahiy şeklinde Hz. Muhammed'e gönderilmiş, nüzul sürecinin başından itibaren Resûl-i Ekrem ve bazı sahabeler tarafından bütün Ayetlerinin ezberlenmesi yanında ihtiyaç duyulduğu andan itibaren yazıya geçirilmiştir. Peygamberin vefatından hemen sonra ilk halife Hz. Ebu Bekir zamanında kitap haline getirilmiş, Hz. Osman döneminde istinsah edilerek çoğaltılmıştır.⁴⁴

Aslını esasını yukarıda özelliklerini verdiğimiz Kur'an-ı Kerîm ve Hadis'i Şerif'lerden alan İslam hukuku; yapısı, içeriği, kategori ve kavramları itibariyle Roma-Cermen, sosyalist hukuklar gibi diğer hukuklara nazaran büyük bir orijinallik taşır. Zira İslam hukuku esas itibariyle vahye dayanır. Bu onun belli başlı özelliğini meydana getirmektedir.⁴⁵

Mukayeseli olarak bakıldığında da İslam hukukunun beşerî hukuklara nazaran birtakım temel farklar taşıdığı görülür. İlk olarak İslam hukuku kaynağı itibariyle ilahî olup vahye dayanmaktadır. Öte yandan diğer hukuklarda hukukî ve cezaî müeyyidelerin etkisi dünya hayatı ile sınırlı kalırken İslam hukukunda müeyyideler ebedî hayata da taşınmaktadır. Ayrıca iyi niyetle kanuna itaatın dünyevî sonuçlarına ilave olarak sevabı, itaatsizliğin de uhrevî sorumluluğu ve günahı vardır ki bu müeyyidenin yanında teşvik olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Hukukta kanun koyucu Allah'tır. Kulların yetkisi, ilahî kanunun hükmünü araştırıp bulmak, keşfetmektir. İslam hukuku kendine has bir tasnife sahiptir. Her hüküm ve uygulamada ilahî iradenin aranılıp bulunması esas olduğu ve ilk planda mükellefin tabi olacağı dinî-hukukî hükmün belirlenmesi amaç edinildiği için gelişme ve teşekkül dönemi itibariyle fıkıh ilmi, nazariyeler ve kapsamı geniş normlar üzerine bina edilmeyip her meselenin ayrı olarak ele alınıp hükme bağlanması yolu tercih edilmiştir. Bu özellik fıkıhın kuralcı ve dogmatik bir yapı kazanmasını önlemiş, farklı şart ve çevrelere göre farklı hüküm ve çözümler üretilebilmesine imkân vermiştir. Toplum hayatının bir kısım ilişkilerini de düzenleyen fıkıhın, değişmez ilahî hükümlerle değişen toplum şartları arasında bağ kurmaya ve yeni meseleleri bu çerçevede çözümlmeye imkan vermiş olmasının temelinde, her mesele için bağlayıcı bir hüküm koymak yerine geniş çerçeveli hükümler getirip zaruret ve kamu yararına riayet edilmesine fırsat vermiş ve içtihadı geniş bir alan bırakmış olması yatmaktadır.⁴⁶

1.2.2. İSLAM HUKUKUNDA KONULARIN İŞLENİŞİ (FIKHİN SİSTEMATİĞİ)

Fıkıh ilim dalının gelişim seyrinde Allah hakları sayılan hukuk alanından ve özel hukuk kavramına yakın olarak kul hakları sayılan hukuk alanından söz edilir. Ancak fıkıh tedvin edilirken bu tasnif esas alınmamış, bunun yerine Müslümanların amelî hayatlarındaki ihtiyaçtan hareket edilmiştir. Yani önce İbadetler (ibadât), ardından hak ve borç ilişkileri (muamelât), daha sonra da ceza hukukuyla (cinayât, ukûbât) ilgili bilgilere ve hükümlere yer verilmiştir. Vasiyet ve miras hukuku, hak ve

⁴² Bakara 2/89,136.; Al-i İmran 3/3, 84; Maide 5/48; En'am 6/92; Hadid 57/26-27.

⁴³ Harman, a.e., a.y.

⁴⁴ Harman, a.e., a.y.

⁴⁵ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku I*, İstanbul, 1993, 31-35.

⁴⁶ Karaman, a.g.e., 25-29.

borç ilişkileri çerçevesine girdiği halde insan hayatının sonunda gerekli olduğu için fıkıh kitaplarının da sonuna konulmuştur. Tasnif genellikle bu şekilde olmakla beraber bazı müelliflerin farklı yollar tuttukları ve mesela ceza hukuku bölümünü sona aldıkları da olmuştur. Bu meyanda sistematik ilk fıkıh kitapları Emevîler döneminde I. yüzyılın sonunda ve II. yüzyılın başında yazılmıştır. Bu dönemde yazılıp günümüze kadar gelen dört kitap tespit edilmiştir: Süleym b. Kays el-Hi-lâlî'nin fıkıh kitabı, Katade b. Diame'nin el-Menasik'i, Zeyd b. Ali'nin Menasikü'l-Hac ve Adabüh ile el-Mecmu' adlı eserleri. Yine bu dönemde yazıldıkları bilindiği halde günümüze kadar gelmeyen kitaplar da uzunca bir liste teşkil edecek kadar fazladır.⁴⁷

Fıkıh konularının işlenişinde belli bir usul takip edilmiştir. Eski kitaplarda alışılmış olan tertip İbadet, Münakahat, Müfarakat, Muamelat ve Ukubat şeklindedir. Bazı kitaplarda Nikâh, Muamelattan sonra işlenmiştir. Daha sonraları bu tertipte önemli bir değişiklik yapılmış ve fikhî bahisler şu sıraya göre işlenmeye başlanmıştır: İbadetler, Ahval-ı Şahsiye (Şahıs, Aile), Muamelat, Ahkâm-ı Sultaniyye ve Siyaset-i Şer'îye, Ukubat, Siyer, Adab. Son zamanlarda Fıkıh bahisleri, modern hukuk sistematığına göre ele alınır olmuş ve bu usulle eserler yazılmıştır. Klasik Fıkıh kitaplarında bahisler kitaplara, kitaplar baplara, baplar da fasıllara ayrılarak meseleler incelenmiştir.⁴⁸

⁴⁷ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku I*, İstanbul, 1993, 39-40.

⁴⁸ Çeker, *a.g.e.*, 37-38.

II. BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN'I KERİM'DE ORTAK HUKUKÎ İLKELER

2.1. İBADAT

2.1.1. ABDEST

2.1.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Abdest

Başta namaz olmak üzere bazı ibadet ve amellerin yerine getirilmesinden önce yapılan dinî temizlik manasındır. Abdest, Arapçada 'Güzellik ve temizlik' manasına gelen 'vudu' kelimesiyle ifade edilir. Konuyla ilgili birçok hadiste zikredilen vudu' Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Kur'an'da temizlenme ve arınmayı genel olarak ifade eden kelimeler 'zekka' ve 'tuhr' köklerinden türemiştir. İkinci kökten türemiş olan kelimeler bazı yerlerde maddî temizlik manasına gelirse de her iki kökün müştakları daha çok manevî bir arınmayı ifade eder. Bu dinî temizliği anlatmak için Türkçede kullanılan abdest kelimesi ise Farsça 'ab' (su) ve 'dest' (el) kelimelerinden oluşan ve 'el suyu' manasına gelen birleşik bir kelimedir. Fıkıhta, abdeste taharet-i suğra (küçük temizlik), gusüle de taharet-i kübra (büyük temizlik) denir. Abdest almayı gerektiren hallere hades-i asgar (küçük kirlilik), gusül yapmayı gerektiren hallere de hades-i ekber (büyük kirlilik) adı verilir.⁴⁹

⁴⁹ Abdulkadir Şener, "Abdest", *DİA*, İstanbul, 1988, I/68.

Farsça ab (su) ve dest (el) kelimelerinden oluşan ve ‘el suyu’ anlamına gelen abdest, belirli ibadetlerin ifasının ön şartı olan ve kendisi de ibadet mahiyetinde görülen bir nevi hükmî temizliktir. Arapça karşılığı güzellik, temizlik ve parlaklık anlamına gelen ‘vudu’dur. Fıkıhta abdest, ‘belli uzuvları usulüne uygun olarak su ile yıkamak ve bazılarını da eldeki su ıslaklığı ile mesh etmek’ şeklindeki ibadet temizliği olarak tarif edilir. Abdestle ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de, “*Ey İnananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı mesh edip-topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayakyolundan gelmişseniz yahut kadınlara yaklaşmışsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprakla teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla mesh edin. Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.*”⁵⁰ Buyrulur. Ayet bunu müstakil bir hükümle teyit etmiş, ayrıca abdestin her amel için değil namaz için farz kılındığını açıklamıştır. Hz. Peygamber de hem Müslümanlara fiilî olarak abdestin nasıl alınacağını göstermiş hem de abdestsiz olarak kılınacak hiçbir namazın Allah katında kabul olunmayacağını belirtmiştir.⁵¹

2.1.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te Abdest

İslamiyet’ten önce, gerek Yahudilik ve Hristiyanlık, gerekse eski Mısır, Mezopotamya, Yunan, Roma ve Uzakdoğu dinlerinde, genellikle ayine bağlı ve sembolik yönleri ağır basan abdest benzeri bazı temizlik çeşitleri görülmektedir. Daha çok din adamları tarafından belli gün ve olay münasebetiyle yapılan bu dinî temizliklerdeki ortak husus, dinlere göre yer yer farklı olmakla birlikte, insan vücudunun ya bütününe veya yalnız ellerin ve ayakların veya sadece ellerin ve ağzın, hatta yalnız parmakların yahut ayinle ilgili bazı eşyanın temizlik ve takdis niyetiyle yıkanmasıdır. Abdest almak için su, su ile tuz veya başka bir karışım kutsal yağ veya kutsal ineğin idrarının (Hindistan’da) kullanıldığı da görülür. Kitab-ı Mukaddes’te bu hüküm Kur’an-ı Kerim’de olduğu kadar net değildir.⁵²

Abdest Romalıların, Yunanlıların, Yahudilerin ve doğu dinlerinin hepsinde gereklidir. Katolik törenlerinde abdest, sembolik bir anlamda kullanılır.⁵³

Her dinde kutsal sözlerle takdis edilmiş veya kutsallaştırılmış bir takım şeylerle temasta olan temizleyici sular mevcuttur. Bu sular, temizler, takdis eder, iblisleri kovar ve yeni bir hayat bahşederler. İşte dinlerdeki abdest, su serpmeye, banyo gibi çok sayıdaki pratiklerin anlamı budur. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da bu su ‘Vaftiz’ kelimesiyle ifadesini bulur.⁵⁴

Vaftiz,⁵⁵ Hristiyanlıkta ilk günahı silmek ve Hristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal bir işlemdir.⁵⁶

⁵⁰ Maide 5/6.

⁵¹ Hüseyin Algül vd., *İslam İlmihali, İman ve İbadetler*, Ankara, 2005, I, 195.

⁵² Şener, a.g.e., I, 68.

⁵³ Mehmet Faik Yılmaz, *Dictionnaire Des Religions Lugatinden İslam’la İlgili Maddelerin Tercümesi*, Erzurum 1982, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), 1.

⁵⁴ Mehmet Aydın, a.g.e., 181, d.n., 35.

⁵⁵ Vaftiz’ konusuyla ilgili olarak anlatılanlar aynı zamanda ‘Gusül’ konusu için de geçerlidir.

⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., 594.

Kitab-ı Mukaddes'in Türkçe çevirilerinde bu manada kullanılan vaftiz, Arapça tercümelerinde de '*Ene 'emmettüküm bi'l-mai: Suyla vaftiz ettim.*' şeklinde aynı anlamda kullanılmıştır. Vaftiz'in Arapça karşılığı 'Ta'mid'dir.

Hristiyanlıkta yedi kutsal merasim bulunmaktadır. Bunlardan biri de vaftiz merasimidir. Vaftiz, Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın dinine katılmanın hukuki ve mukaddes bir göstergesidir. Vaftiz edilen kişiye verilen isme 'vaftiz adı' denir. Bir çocuğu vaftiz olmaya hazırlayan, tören sırasında onu kucağında tutarak yanında bulunan iki önemli kişi 'Vaftiz Anası' ile 'Vaftiz Babası'dır. Kiliselerde vaftiz suyunun konulduğu taş, metal, çimento vb. şeylerden yapılmış kurna biçimindeki kaba da 'vaftiz teknesi' denir. Hristiyanlıktaki vaftizin, Yahudilerin yıkanma törenleri, Essenilerin günlük banyoları ve Hz. İsa'nın Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesi inancıyla yakın bir ilgisi vardır. Ancak Hristiyanlıktaki vaftiz törenleri, yine de yukarıda sayılanlardan bütünüyle farklıdır. Hristiyanlığa göre genel anlamda vaftiz, Hz. Âdem'le Hz. Havva'dan intikal eden ilk (aslı) günahattan arınma olmakla beraber, kişinin yeni bir hüviyete bürünerek Allah'ın krallığına katılmasının takdisi anlamlarına da gelir. Zira Hristiyanlıktaki önemli unsurlardan biri de ilk günah inancıdır. Bir günahattan kurtulmanın tek yolu da vaftiz olmaktır: Tarih boyunca vaftiz, kiliselerde kişinin tamamen suya daldırılması, vücudunun bir kısmının suya batırılması, başına su dökülmesi veya üstüne su serpilmesi vb. şeklinde uygulanmıştır. Vaftiz genellikle doğumun ilk haftası sonunda yapılır. Bu gelenek Hz. İsa'nın, "*Her doğan çocuk doğumunun sekizinci gününde vaftiz edilmelidir, vaftizsiz Cennet'e girmek mümkün değildir.*" buyruklarına dayandırılmaktadır. İncil'de Hz. İsa'ya nispet edilen "*Gidip bütün insanları aydınlatınız, onların ruhlarını Tanrı, Oğul ve Ruhu'l-kudüs adına vaftiz ediniz.*" sözü de bu konuda aynı önemi taşımaktadır. Çocuğun vaftizi esnasında, onun dinî eğitimini üstlenecek bir vaftiz anasıyla bir vaftiz babası seçilir. Böylece çocukla bu ana-baba arasında dinî bir akrabalık kurulmuş olur. Bu akrabalığı ömür boyu sürdüren aileler olmuştur. Vaftiz, doğan çocuğun Hristiyan dinine kabulünü sağlayan bir işlemdir. Vaftiz, ileri yaşlarda da yapılır; çünkü vaftiz edilen kişinin, o zamana kadar işlediği bütün günahlarından kurtulacağına dair kesin bir inanç vardır.⁵⁷

Vaftiz, Hristiyan olan kişiyi, topluluğun faal bir üyesi haline getiren sosyal bir faaliyettir. Vaftiz, sadece bir katılma, Vaftiz olan tarafından bir taahhüt veya cemaat tarafından bir kabul anlamına gelmez. Hristiyanlar bu vaftizle değişmeyi çok kesin telâkki ediyorlar, bundan dolayı da ona yeni doğuş adını veriyorlar, işaret edilen bu güzergâh, Katolik mezhebinin kabul eden bir yetişkinin takip edeceği yola uygun gelmektedir. Geleneksel Katolik geleneğinin yaşadığı yerlerde vaftiz, ihtidadan sonra değil; doğuştan sonra yapılması kabul edilir. Aslında bu uygulama Katolikler arasında hâlâ bir tartışma konusudur.⁵⁸

Bununla ilgili Kitab-ı Mukaddes'te vaftizin temel işlevinin tövbe ve onun kabulü olduğu belirtilerek şu ayetlere yer veriliyor.

"Yeruşalim, bütün Yahudiye ve Şeria yöresinin halkı ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria Irmağı'nda vaftiz ediliyordu. Ne var ki, birçok Ferisi'yle Saduki'nin vaftiz olmak için kendisine geldiğini gören Yahya onlara şöyle

⁵⁷ Şener, a.e., a.y.

⁵⁸ Aydın, a.g.e., 146-147.

seslendi: *Ey engerekler soyu! Gelecek gazaptan kaçmak için sizi kim uyardı?*⁵⁹ “Gerçi ben sizi tövbe için suyla vaftiz ediyorum, ama benden sonra gelen benden daha güçlüdür. Ben O’nun çarıklarını çıkarmaya bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh’la ve ateşle vaftiz edecek.”⁶⁰

Aşağıdaki ayetlerde de görüleceği üzere vaftizden sonra halk günah işlememeye, tövbesinden dönmemeye davet ediliyor:

“Yahya, vaftiz olmak için kendisine gelen kalabalıklara şöyle seslendi: *Ey engerekler soyu! Gelecek gazaptan kaçmak için sizi kim uyardı?*”⁶¹ “Petrus onlara şu karşılığı verdi: ‘Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih’in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız. Bu vaat sizler, çocuklarınız, uzaktakilerin hepsi için, Tanrımız Rabbin çağıracağı herkes için geçerlidir. Petrus daha birçok sözlerle onları uyardı. Kendinizi bu sapık kuşaktan kurtarın!’ diye yalvardı. Onun sözünü benimseyenler vaftiz oldu. O gün yaklaşık üç bin kişi topluluğa katıldı.”⁶² “Bundan böyle tövbeye yaraşır meyveler verin! Kendi kendinize, ‘Biz İbrahim’in soyundanız’ demeye kalkmayın. Ben size şunu söyleyeyim: Tanrı, İbrahim’e şu taşlardan da çocuk yaratabilir.”⁶³ “Böylece Vaftizci Yahya çölde ortaya çıktı. İnsanları, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırıyordu. Bütün Yahudiye halkı ve Yerusallimlilerin hepsi ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria Irmağı’nda vaftiz ediliyordu.”⁶⁴ “O da Şeria Irmağı’nın çevresindeki bütün bölgeyi dolaşarak insanları, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırırdı.”⁶⁵

Tüm herkes gibi İsa’nın da vaftiz olduğu şu ayetle dile getiriliyor:

“Bütün halk vaftiz olduktan sonra İsa da vaftiz oldu. Dua ederken gök açıldı ve Kutsal Ruh, bedensel görünümde, güvercin gibi O’nun üzerine indi. Gökten, ‘Sen benim sevgili Oğlumsun, senden hoşnut um’ diyen bir ses duyuldu.”⁶⁶

Hız. İsa’nın Kutsal Ruh’la vaftiz ettiği dolayısıyla kişinin sudan başka bir şeyle de vaftiz edilebileceği şu ayetle ortaya çıkıyor:

“Ben O’nu tanıımıyordum; ama suyla vaftiz etmek için beni gönderen, Ruh’un kimin üzerine inip durduğunu görürsen, Kutsal Ruh’la vaftiz eden O’dur, dedi.”⁶⁷ “Şöyle ki, Yahya suyla vaftiz etti, ama sizler birkaç güne kadar Kutsal Ruh’la vaftiz edileceksiniz.”⁶⁸ “Buluşma Çadırı’na girmeden ya da RAB için yakılan sunuyu sunarak hizmet etmek üzere sunağa yaklaşmadan önce, ölmek için ellerini, ayaklarını yıkamalılar. Harun’la soyunun bütün kuşakları boyunca sürekli bir kural olacak bu.”⁶⁹

⁵⁹ Matta 3/5-7.

⁶⁰ Matta 3/11.

⁶¹ Luka 3/7.

⁶² Elçilerin İşleri 1/38-41.

⁶³ Luka 30/7-8.

⁶⁴ Markos 30/4-5.

⁶⁵ Luka 30/3.

⁶⁶ Luka 30/21-22.

⁶⁷ Yuhanna 1/33.

⁶⁸ Elçilerin İşleri 1/1-5.

⁶⁹ Çıkış 30/20-21.

2.1.2. GUSÜL

Sözlükte gusül (ğasl ve ğusl) ‘bir şeyi su ile yıkamayı’, fıkıh ilminde ise ‘bütün vücudun temiz su ile yıkanması şeklinde yapılan hükmî temizlik işlemi’ni ifade eder. Fıkıhta abdeste küçük temizlik, abdest almayı gerektiren hallere küçük kirlilik (hades-i asğar), gusle büyük temizlik, guslü gerektiren hallere de büyük kirlilik (hades-i ekber) denilir. Guslün Türkçedeki bir başka adı da ‘Boy Abdesti’dir.⁷⁰

Gusül, Boy abdesti; niyetle birlikte tepeden tırnağa bütün vücudu (ağız ve burun dâhil) temiz su ile yıkamak. ĞUSL’ÜN çoğulu AĞSAL’dır.⁷¹

2.1.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Gusül

Kur’an’da “Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin.”⁷² Buyrulur cünüplük halinden kurtulmak için guslün gerekliliği bildirilmiş, ayrıca hayzın (ay hali) kadınlar için mazeret hali olduğu belirtilerek gusledip temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişki kurulması yasaklanmıştır. Bu konuda Kuran’ı Kerim’de iki ayet mevcut olup bu ayetlerin tam metni şu şekildedir:

“Ey İnananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı mesh edip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayakyolundan gelmişseniz yahut kadınlara yaklaşmışsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla mesh edin. Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”⁷³ “Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz yahut biriniz ayakyolundan gelmişseniz veya kadınlara yaklaşmışsanız ve bu durumlarda su bulamamışsanız tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah affeder ve bağışlar.”⁷⁴

İslam âlimleri bu ayetlerden genel itibariyle şu hükümleri çıkarmışlardır:

Hiz. Peygamber (s.a.s.)’in uygulaması ve talimatına göre tüm yüzün yıkanması, ağzın içinin, boğazın ve burnun da yıkanmasını içine alır. Başın bir bölümünü oluşturdıklarından, kulakların da içten ve dıştan silinmesi gereklidir. Diğer azalar kendileriyle yıkanacağından, her şeyden önce eller temizlenmelidir. Cinsel temas veya ihtilam sonucu ‘kirlenen’ kişinin gusletmesi gerekir. Kirliyen Kur’an’a dokunmak, namaz kılmak vs. yasaklanmıştır. Ruhun paklığı için beden temizliği de bir nimettir. Ancak hem ruh, hem de beden temizliğinde tam bir birlik elde edildiğinde nimet tamamlanmış olur.⁷⁵

Esasen hükmî-dinî temizlenme ve arınma vasıtası olan guslün sebebi hükmî kirliliktir. Bu sebeple hükmî kirlilik hali sayılan cünüplük, hayız ve nifas halleri guslü gerektiren üç temel sebeptir. Ancak bu üç durumun dinî literatürde büyük kirlilik olarak anılması, bu durumdaki kimselerin dinen necis sayıldığı anlamına

⁷⁰ Algül vd., a.g.e., I, 204.

⁷¹ Erdoğan, a.g.e., 161.

⁷² Maide 5/6.

⁷³ Maide 5/6.

⁷⁴ Nisa 4/43.

⁷⁵ Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'an*, (Çev.: Muhammed Han Kayani vd.), İstanbul, 1997, I, 459.

gelmez. Mümin necis olmaz. Hatta müşriklerin necis olduğu mealindeki ayet de onların hükmî kirliliklerine işaret olarak anlaşılmıştır. Bu sebeptendir ki, cünüp olan, hayız ve nifas gören kimselerin hükmî kirliliği, onların namaz, tilavet secdesi, Kâbe’yi tavaf, Kur’an’ı eline alma ve Kur’an okuma, mescide girme gibi belirli ibadetleri veya ibadetle yakından ilgili fiilleri yapmak için gerekli ruhî ve manevî hazırlığa sahip olmadıkları anlamına gelir. Bundan dolayı cünüp kimsenin oruca devam etmesi veya namaz vaktine kadar yıkanmayı geciktirmesi günah sayılmayıp namazın kılınabileceği son vakit öncesinde gusletmesi farz görülmüştür. Diğer bir anlatımla gusül, hükmî kirliliği sona erdirip belirli ibadetleri yapmayı mümkün hale getiren bir hükmî temizlenme usulünden ibarettir.⁷⁶

2.1.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Gusül

Yahudilikte gusül kavramı yeterince açık değildir. Kadınlar adet (niddah) dönemi boyunca kirli kabul edilmişlerse de Eski Ahit’te bu durumdaki kadınlar için gusle benzeyen bir arınma vasıtası belirtilmemiştir. Fakat cinsî münasebette bulunan erkek ve kadının *“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak.”*⁷⁷ Ayeti gereği su ile yıkanması istenmiştir. Hristiyanlıkta vaftiz müessesesi bulunmakla birlikte İslam’daki gusül kavramına tekabül eden herhangi bir uygulama görülmemektedir. İslam dininde. *“Eğer cünüpseniz iyice temizlenin”*⁷⁸ *“Temizleninceye kadar onlara -hayızlı kadınlara- yaklaşmayın.”*⁷⁹ Mealindeki ayetlerin kısmen kapalı ifadesi Hz. Peygamber’in sözleri ve uygulamaları ile açıklığa kavuşturulmuş cünüplük halinde veya hayız ve nifas sonrasında gusletme akil balığ olan her mükellefe farz kılınmıştır. Cünüplük, hayız ve nifas hali literatürde ‘hükmî kirlilik’ veya ‘büyük hades’ olarak adlandırılmış ve konuyla ilgili hadislerden de hareketle bu durumda olanların gusledip temizleninceye kadar namaz kılınmaları, camiye girmeleri, Kur’an’a dokunmaları veya onu okumaları, Kâbe’yi tavaf etmeleri caiz görülmemiştir.⁸⁰

“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bir adam kadınla cinsel ilişkide bulunurken menisi akarsa, ikisi de yıkanacak ve akşama kadar kirli sayılacaklardır. Adet gördüğü için kan kaybeden kadın yedi gün kirli sayılacak. Ona dokunan da akşama kadar kirli sayılacak. Adet gördüğü günlerde kadının üzerinde yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim kadının yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim kadının üzerine oturduğu herhangi bir şeye dokunursa, o da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kadının yatağındaki ya da oturduğu şeyin üzerindeki herhangi bir eşyaya dokunan herkes akşama kadar kirli sayılacaktır. Eğer bir kadının adet günleri dışında uzun süreli bir kanaması varsa, ya da kanaması adet günlerinden sonra da devam ediyorsa, kanaması olduğu sürece adet günlerinde olduğu gibi kirli sayılır. Kanaması olduğu sürece, adet günlerinde olduğu gibi, yattığı her yatak ve üzerine oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim bunlara dokunursa kirli sayılacak.

⁷⁶ Algül vd., a.g.e., I, 204-205.

⁷⁷ Levililer 15/16.

⁷⁸ Maide 5/6.

⁷⁹ Bakara 2/222.

⁸⁰ Mehmet Şener, “Gusül”, DİA, İstanbul, 1988, XIV, 213.

*Giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli kalacaktır. Ama kanama durursa, kadın yedi gün bekleyecek, sonra temiz sayılacaktır.*⁸¹

Bu ayetlere bakıldığında görülür ki; Kitab-ı Mukaddes'te gusül konusu Kuran'ı Kerim'e nazaran birçok ayetle, çok daha katı bir tutumla ele alınmaktadır. Zira bu durumdaki bir kişi temizlensin veya temizlenmesin akşama kadar kirli/necis sayılmakta ve bu kirlilik/ necaset sadece onda kalmamakta, kirli/necis kişinin yattığı, oturduğu her şey, bunlardan herhangi birine dokunan veya onunla yatan herkes kirli/necis sayılmaktadır. Ayrıca bu kişinin temizlenmesi için yıkanması yetmemekte, elbiselerini ve üzerinde yattığı yatağı da yıkaması gerekmektedir. Bu kişi akşama kadar kirli sayılırken onunla yatan kişi *“Adet gören kadının kirliliği onunla yatan adama da bulaşır. Adam yedi gün kirli kalır ve yattığı her yatak kirli sayılır.”*⁸² Ayeti gereği temizlenmek için yedi gün beklemelidir. Bu kirlilik Kuran'ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te de manevi/hükmi bir kirliliktir.

Kitab-ı Mukaddes'te bunun hikmeti şöyle anlatılır:

*“Düşmanlarınızla savaşmak üzere ordugâh kurduğunuzda, her kötülükten sakınacaksınız. Aranızda gece menisi boşaldığı için dinsel açıdan kirli biri varsa, ordugâhın dışına çıkıp orada kalsın. Akşama doğru yıkansın, gün batımında ordugâha dönsün.”*⁸³ Kitab-ı Mukaddes'te bunun bir de keffareti var ki o da şudur:

*“Sekizinci gün iki kumru ya da iki güvercin alıp Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne getirecek ve bunları kâhine verecek.”*⁸⁴

2.1.3. KADINLARA AİT HALLER

Hayız; Ergen, sağlıklı, gebe olmayan ve henüz ay halinden kesilme yaşına ulaşmamış bir kadının düzenli olarak rahminden gelen kandır. Başka bir tarifile hayız; evsaf-ı muayyen bir kan sebebiyle husule gelen ve bu kanın belirli süresince devam edip vücup ve eda ehliyetine müessir olmayan sadece bir kısım dini ve ailevi vazifelerin, tasarrufların icrasını tehire uğratan avarız-ı semaviyyeden şer'i bir mânidir.⁸⁵

Nifas; Çocuk doğurma ve sonrası halidir. Bu halde gelen kana da nifas denir. Bu halde bulunan kadına da 'Nüfesa' denir.⁸⁶

İstihaze; Rahim içi damarlardan hayız ve nifas hali dışında ve bir hastalık veya yapısal bozukluk sebebiyle gelen kana istihaze (özür kanı) denilir. Diğer bir ifadeyle istihaze, kadının adet ve loğusalık dışındaki kanamalarının genel adıdır.⁸⁷

2.1.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Kadınlara Ait Haller

Kur'an-ı Kerim abdest ve gusül konusunda işlendiği üzere her türlü temizliği teşvik eder. Kadınlara has olan hayız ve nifas gibi halleri de bu bağlamda ele alır. Bu durumun onlar için bir rahatsızlık olduğu, bu durumdaki kadınlara yaklaşılması

⁸¹ Levililer 15/16-28.

⁸² Levililer 15/24.

⁸³ Tesniye 23/9-11

⁸⁴ Levililer 15/ 29.

⁸⁵ Erdoğan, a.g.e., 188.

⁸⁶ Erdoğan, a.g.e., 455.

⁸⁷ Erdoğan, a.g.e., 264.

gerektiği belirtilir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de bulunan ayet şu şekilde gelmektedir:

*“Sana, kadınların aybaşı hali hakkında da sorarlar, de ki: ‘O bir ezadır (rahatsızlıktır).’ Aybaşı halinde iken kadınlardan el çekin, temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman, Allah’ın size buyurduğu yoldan yaklaşın. Şüphesiz Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.”*⁸⁸

Bu ayette geçen ‘eza’ kelimesi hem hastalık, hem de pislik için kullanılır. Adet kanamaları sadece pislik değil, aynı zamanda hastalıktır. Adet kanamaları sırasında kadınlar sağlıktan çok hastalığa yakındırlar. Kur'an, bu tip ince meselelerde çok dolaylı ve imalı bir ifade kullanır. ‘Onlardan ayrılın’ ve ‘Onlara yaklaşmayın’ diye ifade edilen emirler, Yahudilerde, Hindularda ve diğer bazı toplumlarda olduğu gibi adet kanaması boyunca kadınlara hiç dokunulmayacağı anlamına gelmez. Hz. Peygamber (s.a) bu emrin sadece, adet boyunca onlarla cinsel ilişkide bulunulamayacağını kastettiğini bildirmiştir. Tüm diğer ilişkiler daha önceki gibi devam edebilir.⁸⁹

Kur'an-ı Kerim'de hayızın bir nevi sıkıntı ve rahatsızlık hali olduğu, bu dönemde kadınlarla cinsî münasebetten uzak durulması gerektiği,⁹⁰ boşanmış kadınların üç hayız veya temizlik süresi iddet bekleyeceği,⁹¹ hayızdan kesilen veya henüz hayız görmemiş kadınların iddetinin ise üç ay olduğu⁹² belirtilir. Bunun yanında Kur'an'ın dinî temizlikle (hadesten taharet) ilgili emir ve yasaklara tabii olarak hayızın dinî hükmünü de yakından ilgilendirir.⁹³

Bir kadını hayızlı iken boşamak *“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah’tan korkun. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.”*⁹⁴ Ayeti gereği haram kılınmıştır. Sünnetçe de bu teyit edilmiştir. Bu konuda tüm mezhepler ittifak etmişlerdir.⁹⁵

Hayız ve nifas halindeki bir kadın namaz kılamaz, oruç tutamaz, mushafı eline alamaz, Kur'an okuyamaz, mescide giremez, Kâbe'yi tavaf edemez, cinsel ilişkide bulunamaz. Bu sürede terk ettiği namazları kaza etmez, fakat tutamadığı farz ve vacip oruçları sonradan kaza eder. Loğusalık dönemindeki cinsel ilişki dinen haram olduğu gibi kadının beden ve ruh sağlığı açısından da son derece zararlıdır. Hayız hali için söz konusu edilen ruhsatlar nifas için de geçerlidir. Nifas hali sona eren kadının gusletmesi gerekir. Gusletmedikçe belirtilen ibadetleri eda edemez. Cinsel ilişkinin helal olabilmesi için nifas kanı kesildikten sonra kadının gusletmesi gerekir.⁹⁶

⁸⁸ Bakara 2/222.

⁸⁹ Mevdudi, a.g.e., I, 174.

⁹⁰ Bakara 2/222.

⁹¹ Bakara 2/ 228.

⁹² Talak 65/4.

⁹³ Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVII, 51.

⁹⁴ Talak 65/1.

⁹⁵ Yavuz, a.e., a.y.

⁹⁶ H. Yunus Apaydın vd., *İslam İlmihali, İslam ve Toplum*, Ankara, 2005, II, 206.

2.1.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kadınlara Ait Haller

Hayızın dinî yönüyle ilgili en ayrıntılı uygulamaları geliştiren Yahudilikte hayız gören kadın 'niddah' (ayrılan) adıyla anılır. Eski Ahit'te hayızlı kadın, kanamanın sona ermesinden itibaren yedi gün boyunca murdar (teme'ah) kabul edilmiş ve birtakım yükümlülüklerle tabi tutulmuştur. Kadın, bu sürenin sonunda 'mikveh' denilen gusül abdestine benzer bir banyo yapar ve ancak bu banyodan sonra temiz (tehorah) olma vasfını kazanır. Kanamanın devam ettiği sürede ve yedi günlük müddet içinde hayızlı kadınla cinsel ilişkiye girmek, onun dokunduğu herhangi bir şeye temas etmek murdarlığı bulaştırdığından yasaktır. Akıntı normal süresinden fazla devam ediyorsa bu durumdaki kadın 'zavah' (boşaltan) adını alır ve kan akışı duruncaya kadar aynı hükümlere tabi olur.⁹⁷

"İsrail halkına de ki, 'Bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, adet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır.'⁹⁸ "Kadın kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Pak sayılması için geçmesi gereken bu günler doluncaya dek kutsal bir şeye dokunmayacak, tapınağa girmeyecek. Ancak, kız çocuk doğurursa, adet gördüğü günler gibi iki hafta kirli sayılacaktır. Kanamasından paklanmak için altmış altı gün bekleyecektir."⁹⁹

Bu ayetlere göre nifas halindeki bir kadının durumu erkek ve kız çocuk doğurmasına göre değişiklik arz etmektedir. Eğer erkek çocuk doğurursa yedi gün kirli sayılacak kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Bu süre zarfında kutsal bir şeye dokunmayacak ve tapınağa girmeyecek. Fakat kız çocuk doğurursa, iki hafta kirli sayılacak. Kanamasından paklanmak için altmış altı gün bekleyecek ve bu süre zarfında kutsal bir şeye dokunmayacak ve tapınağa girmeyecektir.

Şu ayetlerde de kirli/necis kadına dokunan veya onunla yatan erkeğin konumu, durumu ve yapması gerekenler ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır:

"Babalarının karılarıyla yatanlar, adet gören dinsel açıdan kirli kadınlarla cinsel ilişki kuranlar senin içinde yaşıyor."¹⁰⁰ "İsrail halkına deyin ki, Adamın erkeklik organında akıntı varsa, akıntı kirlidir. Akıntı ister devam etsin, ister kesilsin adamı kirletir. Akıntının neden olduğu kirlilikler şunlardır: Üzerinde yattığı her yatak ve oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Adamın üzerine oturduğu bir eşyaya oturan da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim akıntısı olan adamın bedenine dokunursa giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Eğer akıntısı olan adam temiz bir adama tükürürse, o kişi giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Akıntısı olan adamın bindiği her eyer kirli sayılacaktır. Adamın üzerine oturduğu ya da yattığı herhangi bir eşyaya dokunan, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bu eşyaları taşıyan herkes giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Akıntısı olan adam ellerini yıkamadan kime dokunursa o kişi giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Akıntısı olan adamın dokunduğu toprak kap parçalanacak, tahta kap ise suyla çalkalanacaktır. Eğer adamın akıntısı

⁹⁷ Yavuz, a.e., a.y.

⁹⁸ Levililer 12/2.

⁹⁹ Levililer 12/4-5.

¹⁰⁰ Hezekiel 22/10.

kesilirse, paklanmak için yedi gün bekleyecek. Sonra giysilerini yıkayacak, akarsuda yıkanacak ve temiz sayılacak. Sekizinci gün iki kumru ya da iki güvercin alıp Rabbin huzuruna, Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne gelecek ve bunları kâhine verecek. Kâhin birini günah sunusu, ötekini yakmalık sunu olarak sunacak. Böylece akıntısı olan adamı Rabbin huzurunda arıtacak.¹⁰¹

Şu ayetlerde de adet gören ve onunla yatan kadın ve erkeğin konumu, durumu ve yapması gerekenler ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır:

“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bir adam kadınla cinsel ilişkide bulunurken menisi akarsa, ikisi de yıkanacak ve akşama kadar kirli sayılacaklardır. Adet gördüğü için kan kaybeden kadın yedi gün kirli sayılacak. Ona dokunan da akşama kadar kirli sayılacak. Adet gördüğü günlerde kadının üzerinde yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim kadının yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim kadının üzerine oturduğu herhangi bir şeye dokunursa, o da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kadının yatağındaki ya da oturduğu şeyin üzerindeki herhangi bir eşyaya dokunan herkes akşama kadar kirli sayılacaktır. Adet gören kadının kirliliği onunla yatan adama da bulaşır. Adam yedi gün kirli kalır ve yattığı her yatak kirli sayılır. Eğer bir kadının adet günleri dışında uzun süreli bir kanaması varsa, ya da kanaması adet günlerinden sonra da devam ediyorsa, kanaması olduğu sürece adet günlerinde olduğu gibi kirli sayılır. Kanaması olduğu sürece, adet günlerinde olduğu gibi, yattığı her yatak ve üzerine oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim bunlara dokunursa kirli sayılacak. Giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli kalacaktır. Ama kanama durursa, kadın yedi gün bekleyecek, sonra temiz sayılacaktır. Sekizinci gün iki kumru ya da iki güvercin alıp Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne getirecek ve bunları kâhine verecek.”¹⁰²

Yahudiler hayız halindeki kadınlarıyla yeme, içme ve aynı evde birlikte kalma gibi fiilleri hiç yapmazlardı. Onların bu hallerini bir pislik ve bir hastalık olarak görür ve öyle kabul ederlerdi. Hristiyanlar ise Yahudilerin aksine hayız halindeki hanımlarıyla çekinmeden cinsi münasebette bulunurlardı. İslam dinine gelince İslam'da ne Yahudiler misali tamamen uzaklaşma ne de Hristiyan misali tamamen yakınlaşma vardır. İkisinin ortasını kendisine yol kabul etmiş, cinsî münasebeti yasaklamıştır.¹⁰³

Kuran'ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te de hayızlı kadınla cinsel ilişkide bulunmak şu ayetlerde açıkça ifade edildiği gibi haramdır. Kitab-ı Mukaddes'te böyle bir şey aynı zamanda halkın arasından atılmayı icap ettiren bir suçtur:

“Adet gördüğü için kirli sayılan bir kadınla cinsel ilişki kurmayacaksın.”¹⁰⁴
 “Adet gören bir kadınla yatıp cinsel ilişki kuran adam kadının akıntılı yerini açığa çıkarmış, kadın da buna katılmış olur. İkisi de halkın arasından atılacaktır. Adet

¹⁰¹ Levililer 15/2-15.

¹⁰² Levililer 15/16-29.

¹⁰³ Muhammed Ali es-Sabunî, *Tefsiru Ayati'l- Ahkâm mine'l-Kur'an*, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye , Beyrut, Tarihsiz, I, 209.

¹⁰⁴ Levililer 18/19.

gördüğü için kirli sayılan bir kadınla cinsel ilişki kurmayacaksın.”¹⁰⁵ “Dağlarda putlara sunulan kurbandan yemez, İsrail halkının putlarına bel bağlamaz. Komşusunun karısını kirletmez, adet gören kadına yaklaşmaz.”¹⁰⁶

Hayız halindeki bir kadına ancak temizlendikten sonra yaklaşılabileceği “Davut kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın Davut’un yanına geldi. Davut aybaşı kirliliğinden yeni arınmış olan kadınla yattı. Sonra kadın evine döndü.”¹⁰⁷ Ayetiyle ortaya çıkmaktadır.

2.1.4. KADINLARIN ÖRTÜNMESİ (TESETTÜR)

‘Setr’ kökünden gelmekte olan ‘Tesettür’ sözlükte; örtünmek, gizlenmek ve bir şeyle kapanmak demektir. Bir şeyi kaplayan ve gizleyen nesnelere ‘setr’ denildiği gibi, kapatılması gereken bir şeyi gizlemeye de ‘setr’ denilir. Nitekim namazda ‘avret’ denilen, bedenin gizlenmesi gereken kısımlarını örtmeye de ‘Setr-i Avret’ denilmektedir.¹⁰⁸

‘Tesettür’ kavram olarak kadın ve erkek Müslümanların avret yerlerini örtmelerini ifade eder.¹⁰⁹

2.1.4.1. Kur’an-ı Kerim’de Kadınların Örtünmesi (Tesettür)

Kur’an-ı Kerim örtünmesi gereken yerlere ayıp (çirkin) yerler deyip, bunları örtecek elbisenin Allah (c.c.) tarafından verildiğini şöyle açıklamıştır:

“Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın ayetlerindendir. Belki düşünüp öğüt alırlar. Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.”¹¹⁰

Tesettür Kur’an’ın tüm Müslümanlara getirdiği bir ölçü ve bir emirdir. Bundan dolayı her Müslüman Kur’an’ın örtünme emrine karşı sorumludur. Bu emir Kur’an’da şüpheye yer bırakmayacak şekilde şu şekilde geçmektedir:

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış örtülerini (cilbablarını) üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”¹¹¹ “Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini korusunlar. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini açmasınlar. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler...”¹¹²

İmam Kurtubî bu ayetin nüzul sebebini şöyle açıklamaktadır:

Arap kadınları adetleri itibariyle -Cariyelerin yaptığı gibi- yüzlerini örtmezlerdi. Bu ise, erkeklerin onlara cariye gözüyle bakmalarına sebep oluyor bu da

¹⁰⁵ Levililer 20/18-19.

¹⁰⁶ Hezekiel 18/6.

¹⁰⁷ II. Samuel 11/4.

¹⁰⁸ Hüseyin K. Ece, *İslam’ın Temel Kavramları*, İstanbul 2000, 700.

¹⁰⁹ K. Ece, *a.g.e.*, 701.

¹¹⁰ A’raf 7/26-27.

¹¹¹ Ahzab 33/59.

¹¹² Nur 24/31.

onları kötü niyet ve düşüncelere sevk edebiliyordu. Yüce Allah, bunun üzerine Rasûlüne, hanımlara dışarıya ihtiyaçlarını görmek üzere çıkmak istediklerinde cilbablarını almalarını ve ancak o şekilde ihtiyaçlarını görmeye gidebileceklerini emretti. Bu emir ile hür ile cariye kadınlar arasındaki fark ortaya çıkmış olacaktı. Zira bu âyet indirilmeden önce bazı kimseler bu kadınları cariye zannederek sataşmışlardı. Müminler durumdan Peygamber (sas)’e şikâyetle bulununca da bu ayet nazil oldu.¹¹³

İmam Kurtubî’ye göre bu ayetteki ‘Cilbab’ kelimesi ‘Tüm vücudu örten elbise’ manasına gelmektedir. Yüce Allah tüm Müslüman hanımlara tesettürü emretmiştir. Bu ise, ancak kadının vücut hatlarını göstermeyecek elbiselerin giyilmesiyle mümkündür. Şu kadar var ki, kadının kocası ile baş başa bulunma hali bunun dışındadır. O vakit dilediğini giyinebilir, çünkü kocanın hanımından dilediği gibi faydalanma hakkı vardır.¹¹⁴

Anlaşıldığı kadarıyla Allah (c.c.) bu ayetlerle örtü emrine ilkönce Peygamber (s.a.s.)’in eşleri ve kızları ile başlamıştır. Bu da onların diğer kadınlara önder ve örnek olduklarını göstermektedir. Diğer kadınlar da Peygamber (s.a.s.)’in eşleri ve kızlarına uyacakları için uygun olan da emir ve hükümlere öncelikle onların tabi olmalarıdır.¹¹⁵

Allah’ın bu emrinin gereğini yerine getiren mümin erkek ve kadınların mükâfatlarını alacakları da şöyle beyan edilmiştir:

*“Doğrusu erkek ve kadın Müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah’ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük ecir hazırlamıştır.”*¹¹⁶

2.1.4.2. Kitab-ı Mukaddes’te Kadınların Örtünmesi (Tesettür)

Tevrat’ta yer alan şu ayetler örtünmenin Yahudi kadınlarına farz kılındığını ve o dönemdeki kadınların da bunun gereğini yerine getirdiklerini göstermektedir. Yahudi kadınları bu maksatla yüzlerinin bir kısmını örten peçe, baş kısmını örten sargı, tülbent ve pelerin kullanmışlardır:

*“Rebeka İshak’ı görünce deveden indi. İbrahim’in uşağına, ‘Tarladan bizi karşılamaya gelen şu adam kim?’ diye sordu. Uşak, ‘Efendim’ diye karşılık verdi. Rebeka peçesini alıp yüzünü örttü.”*¹¹⁷ *“Kadının üzerinde erkek esvabı olmayacak ve erkek kadın esvabı giymeyecek; çünkü bu şeyleri yapan herkes Allah’ın, Rabbin mekruhudur.”*¹¹⁸ *“Ve Rab dedi: Mademki Sion kızları kibirlidir ve boyunlarını ileri uzatarak göz edip yürüyorlar, gezerken kırılarak gidiyorlar ve ayaklarının halkalarını çingirdatıyorlar, bundan ötürü Rab Sion kızlarının tepesini kel ile*

¹¹³ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Cami’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, Darü’l-Hadis, Kahire, 2002, VII, 532.

¹¹⁴ Kurtubî, *ae.*, ay.

¹¹⁵ Sabunî, *a.g.e.*, II, 271.

¹¹⁶ Ahzab 33/35.

¹¹⁷ Tekvin 24/64-65.

¹¹⁸ Tesniye 22/5.

vuracak ve Rab onların gizli yerlerini açacak. Ayak halkalarının güzelliğini, fileleri, mehleleri, küpeleri ve bilezikleri ve peçeleri, alın çatkılarını ve ayak zincirlerini ve bel kemerlerini ve hoş koku şişelerini ve muskaları ve yüzükleri ve burun halkalarını ve bayram esvaplarını ve örtüleri ve şalları ve keseleri, el aynalarını ve gömlekleri ve baş sargılarını ve atkıları Rab o gün kaldırıp atacak ve vaki olacak ki hoş koku yerine pis koku ve bel kemeri yerine ip ve saç lülesi yerine saçsız baş ve süslü esvap yerine çuldan gömlek, güzellik yerine dağlanmak olacak. Erkeklerin kılıçla ve yiğitlerin cenkte düşecekler ve Sionun kapıları ah çekip yas tutacaklar ve kimsesiz kalıp toprakta oturacak.”¹¹⁹ “Ve dedi: üzerimde olan örtüyü getir ve onu tut ve kadın onu tuttu ve altı ölçek arpa ölçüp kadına yükletti ve şehre gitti.”¹²⁰ “Ve üzerinden dulluk esvabını çıkardı, peçesiyle örtündü ve Timnat yolu üzerinde olan Enaim kapısında sarınıp oturdu; çünkü Şela’nın büyüyüp kendisinin ona eş olarak verilmediğini gördü.”¹²¹

“Ah ne güzelsin sevgilim, Ah sen ne güzelsin, Peçen arkasındaki gözlerin güvercinler, Gilead dağının yamaçlarında yatan, Keçi sürüsü gibidir saçın.”¹²²

Yahudilikte çıplaklık utanç vesilesi sayılmış, mahrem yerlerinin açılması kötü bir akıbet ve ceza mahiyetinde gösterilmiştir. Bu konuda Tevrat’ta şunları görmekteyiz:

“Ey sen ere varmamış Babil kızı, aşağı in de toprakta otur; ey Kildaniler kızı, taht yok, yere otur; çünkü sana nazik ve nazlı demeyecekler. İki değirmen taşı al da un öğüt; peçeni aç, eteği kaldır, baldırı aç, ırmaklardan geç. Çıplaklığın açılacak, evet ayıbın görülecek, ben öç alacağım ve kimseyi esirgemeyeceğim.”¹²³ “Rab dedi ki: ‘belirti ve ibret olsun diye kulum Yeşaya nasıl üç yıl çıplak ve yalınayak dolaştıysa Asur kralı da Mısır’a utanç olsun diye Mısırlı tutsaklarla Kuşlu sürgünleri genç yaşlı demeden çıplak ve yalınayak mahrem yerleri açık yürütecek.”¹²⁴

Hristiyanlıkta da kadınların başını örtmesi farz olup çıplaklık ve kadının başını açması ayıp karşılanmıştır. Bu konuda İncil’de şu ifadeler kullanılmıştır:

“Ama başı açık dua ya da peygamberlik eden her kadın, başını küçük düşürür. Böylesinin, başı tıraş edilmiş bir kadından farkı yoktur. Kadın başını açarsa, saçını kestirsin. Ama kadının saçını kestirmesi ya da tıraş etmesi ayıpsa, başını örtsün.”¹²⁵ “Siz kendiniz karar verin: Kadının açık başla Tanrı’ya dua etmesi uygun mu? Doğanın kendisi bile size erkeğin uzun saçlı olmasının kendisini küçük düşürdüğünü, kadının uzun saçlı olmasının ise kendisini yücelttiğini öğretmiyor mu? Çünkü saç kadına örtü olarak verilmiştir. Bu konuda çekişmek isteyen varsa, şunu bilsin ki, bizim ya da Tanrı’nın kiliselerinin böyle bir alışkanlığı yoktur.”¹²⁶

¹¹⁹ İşaya 3/16-26.

¹²⁰ Rut 3/15.

¹²¹ Tekvin 38/14-15.

¹²² Süleyman’ın Meselleri 4/1.

¹²³ İşaya 47/1-3.

¹²⁴ İşaya 20/3-4.

¹²⁵ Korintlulara I. Mektup 11/5-6.

¹²⁶ Korintlulara I. Mektup 11/13-16.

2.1.5. NAMAZ

‘Salât’ kelimesinin çoğulu ‘Salâvat’ tır. Kelime manasıyla hem dua hem de namaz manasına gelmektedir. Namaz; tekbirle başlayıp selamla biten belli hareket ve sözlerden oluşan ibadet şeklidir. Bu kelime fiil olarak Allah için kullanıldığında ‘rahmet etmesi’, melekler için kullanıldığında ‘istiğfar’ etmeleri, bizler için ise ‘tazarru ve niyazda bulunma’ anlamına gelir.¹²⁷

2.1.5.1. Kur’an-ı Kerim’de Namaz

Kur’an’ı Kerim, namazdan yüzlerce defa bahsetmiş ve onu ‘salât, dua, zikir ve tespih’ kelimeleriyle tanımlamıştır. Hz. Muhammed (s.av.) de namazı dinin direği olarak vasıflandırmıştır.¹²⁸

*“Doğrusu bu hükümler ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa’nın sahifelerinde de vardır.”*¹²⁹ Ayet-i Kerime’si vahyin tek kaynaktan, Allah’tan geldiğini ve ilahî dinlerin iman, ibadet ve ahlak konularında aynı prensipleri, evrensel gerçekleri ve değerleri getirdiğini ifade etmektedir.¹³⁰

Bunlardan birisi, belki de en önemlisi namazdır. Her ne kadar şekil itibarıyla değişmiş olsa da namaz öz olarak tüm ilahî dinlerde mevcuttur. Ayrıca Kuran’da bizim Peygamberimizden önceki peygamberlerin namaz kılmakla emrolundukları değişik vesilelerle belirtilmektedir. Bundan anlaşıldığına göre namaz ibadeti sadece Hz. Muhammed ümmetine has olmayıp önceki dinlerde de bulunmaktaydı. Şu ayetler buna işaret etmektedir:

*“Musa ve kardeşine (şöyle) vahyettik: ‘Mısır’da kavminiz için evler hazırlayın, evlerinizi namaz kılınan yerler yapın ve namazı dosdoğru kılın. Müminleri de müjdele.”*¹³¹ *“Dediler ki: Ey Şuayb, senin namazın mı atalarımızın taptığı şeyleri bırakmamızı ya da mallarımız konusunda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi emretmektedir. Çünkü sen, gerçekte yumuşak huylu, akli başında (Reşit bir adam) sın.”*¹³²

Kur’an-ı Kerim’in İsra suresinin 101. ayetinde, *“Andolsun biz Musa’ya açık seçik dokuz ayet verdik. Haydi, İsrail oğullarına sor”* şeklinde işaret ettiği dokuz ayetin, Tevrat’taki on emrin cumartesi yasağı dışında kalanlarını kapsadığı anlaşılmaktadır. Cumartesi gününe saygı ise sadece Yahudileri bağlayan bir hüküm idi. Bu ayette Allah’tan başka Tanrı tanımamak, ana-babaya, akrabaya, yetimlere ve yoksullara iyilik etmek, insanlara güzel söz söylemek, namaz kılıp zekât vermek, birbirinin kanını dökmemek, kendi yurttaşlarını vatanlarından kovmamak şeklinde sıralanan yükümlülükler arasında On Emir’den bazı hükümlerin de yer aldığı görülmektedir. On emrin cumartesi yasağı dışında kalanları, bütün peygamberlere gönderilen kutsal kitapların ortak öğretileri olup Kur’an-ı Kerim’de Müslümanlar da bu tür vecibelerle yükümlü kılınmıştır. *“İsrail oğullarından, ‘Allah’tan başkasına*

¹²⁷ Mehmet Erdoğan, *a.g.e.*, 492-493.

¹²⁸ Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, 1996, 133-134.

¹²⁹ A’la 87/18-19.

¹³⁰ Hayreddin Karaman - Mustafa Çağrı - İbrahim Kafi Dönmez – Sabrettin Gümüş, *Kur’an Yolu*, Ankara, 2007, V, 537-538.

¹³¹ Yunus 10/87.

¹³² Hud 11/87. Daha geniş bilgi için bkz.: İbrahim 14/37, 40; Meryem 19/31, 55; Taha 20/14; Enbiya 21/72-73; Lokman 31/17.

*kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekât verin’ diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz.”*¹³³ Ayetinde de İsrail oğullarından çoğunun zamanla Allah’a verdikleri sözden döndükleri yani belirtilen hükümlere uymadıkları, Hz. Peygamber dönemindeki Yahudilerin de bu hükümlere sırt çevirdikleri bildirilmektedir.¹³⁴

İbadet, Allah’a gönülden isteyerek yönelmek, tapmak, boyun eğmek ve itaat etmek demektir. Türkçemizde kullanılan kulluk etmek deyimini de aynı anlamı karşılamaktadır. İbadet, yaratıcı kudret karşısında boyun bükmenin zirvesi, O’na olan sevginin sonucu ve göstergesi olarak değerlendirilmiş ve sırf Allah için, Allah’ın rızası için yapılması ve sadece Allah’a tahsis edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gerçekten de yaratan, yaşatan ve öldüren Allah’tan başka, ibadete layık olan bir varlık yoktur.¹³⁵

İslam dinine göre bunun en temel göstergesi hiç şüphesiz namazdır. Namaz ve zekât her zaman vahyi dinlerin temel noktalarından birini oluşturmuştur. Diğer bütün peygamberler gibi İsrail oğullarına gelen peygamberler de bunları emretmiş, fakat Yahudiler bunları unutmaya yüz tutmuşlardı. Namazı cemaatle ikame etmeyi terk etmişler ve çoğu tek başına kılmaya bile başlamıştı. Zekât vermek yerine faiz almaya başlamışlardı.¹³⁶

Her din, yaratıcı kudret karşısında boyun eğmek ve kutsal ile bağlantı kurmak temeli üzerine kurulur ve her dinde bunu sağlamak üzere öngörülen merasimler bulunur. İslam dininde yüce yaratıcı Allah’a yaklaşmanın yolu, ona yükselmenin basamağı ve bu bakımdan en parlak ve önemli ibadet, namaz ibadetidir. Bu özelliğinden dolayı namaz diğer bütün ibadetlerin özü ve özeti sayılmıştır.¹³⁷

*“Sabır ve namazla Allah’a sığınıp yardım isteyin; Rablerine kavuşacaklarını ve Ona döneceklerini umanlar ve huşu duyanlardan başkasına namaz elbette ağır gelir.”*¹³⁸ Ayetlerinden namazın kolayca kılınabilecek bir ibadet olmadığı ve bu sebeple de bu konuda samimi, içten olmayanlara ağır geldiği anlaşıyor.

Namaz, İslam’ın başlangıç yıllarında, sabah ve akşamleyin kılınan ikişer rekâtтан ibaret iken, yaygın kabul gören görüşe göre, Miraç olayından sonra beş vakit namaz farz kılınmıştır. Namaz emrini, Allah (c.c.)’ın yeryüzüne melek aracılığıyla göndermeyip miraç gecesi Hz. Peygamber (s.a.s.)’in huzuruna çıktığında ona tebliğ etmesi de, bu ibadetin Müslüman’ın dini ve ruhani hayatı açısından önem ve anlamını göstermektedir. Bu sebeple de dinî literatürde namaz ibadetinin bu yönünü, namazın; kulun Allah’a ulaşması, kavuşması yolunda önemli bir araç olduğunu anlatmak için ‘*Namaz müminin miracıdır*’ denilmiş, ümmetin namazla ilgili ortak bilinç ve değerlendirmesi adeta bu cümleyle özetlenmiştir.¹³⁹

Namaz ibadetinin vakitleri belli bir farz olduğu, namazdan sonra da namazdaki ruh halinin devam etmesi gerektiği şu ayetlerle ifade ediliyor:

¹³³ Bakara 2/83.

¹³⁴ Karaman vd., *a.g.e.*, I/81.

¹³⁵ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 217.

¹³⁶ Ebu’l-Ala, I/172.

¹³⁷ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 220.

¹³⁸ Bakara 2/45-46.

¹³⁹ Apaydın vd., *a.e.*, *a.y.*

“Namazlara ve orta namaza devam edin, gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.”¹⁴⁰ “Akşamlarken ve sabahlarken, öğle ve ikindi vaktinde Allah’ı -ki göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur- tespih edin, namaz kılın.”¹⁴¹ “Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür.”¹⁴²

Şu ayetlerde namazın farziyeti ve önemi ortaya konuyor:

“Namazı kılın, zekât verin, kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız. Allah yaptıklarınızı şüphesiz görür.”¹⁴³ “Ey İnananlar! Sabır ve namazla yardım dileyin. Allah, muhakkak ki sabredenlerle beraberdir.”¹⁴⁴ “Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir; Fakat iyi olan, Allah’a, ahiret gününe, meleklere, Kitaplarına, peygamberlere inanan, O’nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.”¹⁴⁵ “Namazlara ve orta namaza devam edin; gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.”¹⁴⁶ “De ki, doğru yol ancak Allah’ın yoludur. ‘Âlemlerin Rabbine teslim olarak namaz kılın, Allah’tan sakının,’ diye emrolunduk. Kendisine toplanacağınız O’dur.”¹⁴⁷

“İnanıp yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab’leri katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”¹⁴⁸ Ayetinden anlaşılıyor ki İslam’ın İsteddiği insan tipi imanlı, salih (iyi, güzel, faydalı) amel sahibi, namazlı, niyazlı, eli açık, farz olan zekât yanında elinden geldiğince infak, ihsan ve başka türlü yardımını esirgemeyen insan modelidir. Bunların oluşturduğu topluluk için dünyada korku ve hüznün sebepleri asgariye iner; zengin yoksula merhamet eder, onu korur, derdiyle dertlenir; yoksul da zengine şükran duyar, onu ve servetini kendisi ve kendisinininki gibi korur.¹⁴⁹

“Sizin dostunuz ancak Allah, O’nun Peygamberi ve namaz kılan, zekât veren ve rükû eden müminlerdir.”¹⁵⁰ Görüldüğü gibi Allah (c.c.) dost olarak kendisini ve kendisiyle beraber namazını kılan, zekâtını veren müminleri gösteriyor.

“De ki: ‘Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir.’”¹⁵¹ Bir Müslüman namaz dâhil tüm ibadetlerini ancak yegane yaratıcı Allah için yapmalıdır. Bu ibadetlerinin kabulünün en temel şartıdır. İbadetler bu şekilde değer kazanır.

¹⁴⁰ Bakara 2/238.

¹⁴¹ Rum 30/17-18.

¹⁴² Hud 11/114. Daha geniş bilgi için bkz.: İsra 17/78; Nisa 4/103.

¹⁴³ Bakara 2/110.

¹⁴⁴ Bakara 2/153.

¹⁴⁵ Bakara 2/177.

¹⁴⁶ Bakara 2/238.

¹⁴⁷ En’am 6/72. Ayrıca bkz.: En’am 6/92; Enfal 8/3; Rum 30/31; Lokman 31/17; Şura 42/38; İbrahim 14/31; Mücadele 58/13; Nur 24/56; Bakara 2/43; Hac 22/77-78; Al-i İmran 3/43.

¹⁴⁸ Bakara 2/277.

¹⁴⁹ Karaman vd., a.g.e., I, 311.

¹⁵⁰ Maide 5/55.

¹⁵¹ En’am 6/162.

Şu ayetlerde de namazını kılanların, ona devam edenlerin ve gereğince amel edenlerin mükâfatı zikrediliyor:

*“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiyi emreder kötülükten alıkoyarlar; namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah’a ve Peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlüdür, hakimdir.”*¹⁵² *“Allah’a tövbe eden, kullukta bulunan, O’nu öven, O’nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden, uygun olanı buyurup fenalığı yasak eden ve Allah’ın yasalarını koruyan müminleri de müjdele.”*¹⁵³ *“Onların dediklerine sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tespih et. Gece saatlerinde ve gündüzleri de tespih et ki Rabbinin rızasına eresin.”*¹⁵⁴

*“Onları biz yeryüzüne yerleştirirsek namaz kılarlar, zekât verirler, uygun olanı emrederler, fenalığı yasak ederler. İşlerin sonu Allah’a aittir.”*¹⁵⁵ *“Bunlar, namaz kılan, zekât veren ve ahirete de kesin olarak inananlardır.”*¹⁵⁶ *“Bunları ne ticaret ve ne de alışveriş Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar, gönüllerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar.”*¹⁵⁷ *“Namazlarına riayet ederler.”*¹⁵⁸ Ayetlerinden anlaşıldığı üzere bir müminin en bariz vasfı namaz kılmak ve namaza devam etmektir.

Pek çok psikolojik ve haricî baskılar insanların eski yanlış inanç ve tutumlarını sürdürmelerinde etkili olmaktadır. Kur’an bu güçlüğün aşılmasında belirtilen baskılara sabır denilen psikolojik ve ahlakî irade ile direnmeyi, ayrıca bu iradeyi namazla da fiilî olarak destekleyip güçlendirmeyi öğütlemektedir. Namaz, Allah ile kul arasındaki ilişkiyi bir ömür boyu amelî olarak sürdüren en canlı ve sürekli bir ibadet olduğu için ayette bu ibadetin, insanın inancını ve inancı doğrultusunda oluşturacağı kararlarını güçlendirip eylemlerini dinî ve ahlakî hükümler çerçevesinde geliştirmesine yardımcı olacağına işaret edilmektedir. Nitekim *“Kitap’tan sana vahyolunanı oku; namaz kıl; muhakkak ki namaz hayâsızlıktan ve fenalıktan alıkoyar; Allah’ı anmak en büyük şeydir! Allah Yaptıklarınızı bilir.”*¹⁵⁹ Mealindeki ayette de namazın bu tesiri açıkça ifade edilmiştir.¹⁶⁰

Kuran’ın kendisine nazil olduğu Hz. Muhammed (s.a.v)’in namaza karşı tutumu ve duruşu da şöyle zikredilmektedir:

“Şüphesiz Rabbin, senin ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun gecenin üçte ikisinden biraz az, yarısı ve üçte biri kadar vakit içinde kalktığını bilir. Gece ve gündüzü Allah ölçer. Sizin bu vakitleri takdir edemeyeceğinizi bildiğinden tövbenizi kabul etmiştir. Artık, Kuran’dan kolayınıza geleni okuyun. Allah, içinizden, hasta olanları, Allah’ın lütfundan rızık aramak üzere yeryüzünde dolaşacak olan kimseleri ve Allah yolunda savaşacak olanları şüphesiz bilir. Kuran’dan kolayınıza

¹⁵² Tevbe 9/71.

¹⁵³ Tevbe 9/112.

¹⁵⁴ Taha 20/130. Ayrıca bkz.: Hac 22/35; Fatır 35/29-30; Mearic 70/34-35; A’la 87/14-15.

¹⁵⁵ Hac 22/41.

¹⁵⁶ Neml 27/3.

¹⁵⁷ Nur 24/37.

¹⁵⁸ Müminun 23/9.

¹⁵⁹ Ankebut 29/45.

¹⁶⁰ Karaman vd., a.g.e., I/54.

geleni okuyun. Namazı kılın, zekât verin, Allah'a güzel ödünç takdiminde bulunun; kendiniz için yaptığınız iyiliği daha iyi ve daha büyük ecir olarak Allah katında bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyin. Allah elbette bağışlar ve merhamet eder.”¹⁶¹ “Sen, namaz kılan kulu bundan menedeni gördün mü? Söyle bakalım, o kul doğru yolda giden veya Allah'a karşı gelmekten sakınmayı buyuran bir kimse olsun veya yalanlayıp yüz çeviren birisi olsun Allah'ın her şeyi görmekte olduğunu bilmez mi? Ama bundan vazgeçmezse, and olsun ki, onu perçeminden, yalancı ve günahkâr perçeminden cehenneme sürükleriz. O zaman, kafadarlarını çağırırsın, biz de zebanileri çağıracağız. Sakın ona uyma; sen secde et, Rabbine yaklaşt.”¹⁶²

Görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerim hem kendisi doğru yolda olan hem de başkalarına Allah'a saygılı olmayı ve sorumluluk şuuru içerisinde bulunmayı emreden bir kimsenin ibadetten veya dinin emirlerini yerine getirmekten engellenmesinin kesinlikle yanlış ve haksız olduğunu ifade eder. Ayrıca böyle bir kişiyi engelleyen veya engellemeye kalkışan birinin imtihan gereği bir süre veya dünya hayatı boyunca serbest bırakılsa da sonunda bir gün gelip yakasına yapışılacağı, hak ettiği cezayı göreceği bildirilmektedir.¹⁶³

2.1.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Namaz

‘Kur'an-ı Kerim'de Namaz’ bölümünün giriş kısmında da ifade edildiği üzere Kur'an-ı Kerim; vahyin, tek kaynaktan, Allah'tan geldiğini ve ilahî dinlerin iman, ibadet ve ahlak konularında aynı prensipleri, evrensel gerçekleri ve değerleri getirdiğini ifade etmektedir. Bunlardan birisi de şüphesiz namazdır. Her ne kadar şekil itibarıyla değişmiş olsa da namaz öz olarak tüm ilahi dinlerde mevcuttur. Ayrıca Kur'an'da bizim Peygamberimizden önceki peygamberlerin namaz kılmakla emrolundukları değişik vesilelerle belirtilmektedir. Bundan anlaşıldığına göre namaz ibadeti sadece Müslümanlara has değildir. İslamiyet'ten önceki dinlerde de bulunmaktadır.

Tevrat'a göre ibadet sadece Tanrı'ya yapılır. İbadet mabet merkezlidir. Bu da ilk defa kral Süleyman tarafından yaptırılan Kudüs'teki mabettir. Günümüzde günlük ibadetler mabedi temsil ettiğine inanılan sinagog ve ya herhangi bir yerde yapılmaktadır. Sinagog, İslam'daki cami karşısında topluca ibadet edilen yerdir. Toplu ibadet buluş çağına ulaşmış (13 yaş), en az on erkekle yapılabilir. İbadeti haham veya cemaatten biri yönetir. Günümüz Yahudileri sabah, ikindi ve akşam olmak üzere günde üç vakit ibadet ederler. İbadet arasında ‘SİDDUR’ denilen dua kitabından belli bölümleri okurlar. İbadette asıl kısım ‘AMIDA’ denilen ve ayakta yapılan duadır. Amida'da Yahudiler Müslümanların namazında mevcut olan rükuya benzer hareketlerde bulunurlar. Sağ elleriyle göğüslerine hafifçe vurarak işledikleri günahlardan pişman olduklarını belirtirler.¹⁶⁴

Namaz ve zekât her zaman semavî dinlerin temel noktalarından birini oluşturmuştur. Diğer bütün peygamberler gibi İsrail oğullarına gelen peygamberler de bunları emretmiş, fakat Yahudiler bunları unutmaya yüz tutmuşlardı. Namazı

¹⁶¹ Müzzemmil 73/20.

¹⁶² Alak 96/9-19.

¹⁶³ Karaman vd., a.g.e., V, 599.

¹⁶⁴ Aydın, a.g.e., 66.

cemaatle ikame etmeyi terk etmişler ve çoğu tek başına kılmaya bile başlamıştı. Zekât vermek yerine faiz almaya başlamışlardı.¹⁶⁵

Kitab-ı Mukaddes'in birçok ayetinde namaz daha çok 'secde' anlamında yüce ve yegane yaratıcı olan Allah'a kulluk yapma; her zaman Allah'ın hükümlerine öncelik verme; Rab olan, rızık veren, terbiye eden, yerin ve göğün hakimi olan; hükümlerini elinde bulunduran Allah'a tapma anlamında kullanılmıştır.

'Secde' kelimesinin asıl anlamı, boyun eğmektir. Daha sonra bu kelime, sadece Allah'a boyun eğmek ve O'na ibadet etmek için kullanılır oldu. Söz konusu kelime insan, hayvan ve cansız varlıkların tümü için kullanılır. Bu da iki kısma ayrılır:

1. İsteyerek yapılan secde: Bu, sadece insanlar için söz konusudur ve insan onunla sevabı hak eder. Şu ayet bu tür secdeyle alakalıdır: *"Allah için secdeye kapanın, O'na ibadet edin."*¹⁶⁶ Yani, Allah'a boyun eğiniz.

2. İsteğe bağlı olmaksızın yapılan secde: Bu; insan, hayvan ve bitkiler için söz konusudur: *"Göklerde ve yerde kim varsa gölgeleriyle birlikte İster istemez ve sabah-akşam Allah'a secde eder."*¹⁶⁷ *"Bakıp görmediler mi, Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri, sağ ve sollarından boyunları bükük bir halde, Allah için secdelere kapanarak dönüyor."*¹⁶⁸ Bu, isteğe bağlı olmaksızın yapılan secdedir.¹⁶⁹

Bu anlamda kullanılmış olan ayetler, bu hükümlere uymayanların ve Tanrı'dan başkasının yoluna davet edenlerin bulacakları karşılık Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılmaktadır:

*"Tanrınız Rab'den korkacaksınız; O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz. Başka ilahların, çevrenizdeki ulusların taptığı hiçbir ilahın ardınca gitmeyeceksiniz."*¹⁷⁰ *"Sakının, ayartılıp yoldan çıkmayasınız; başka ilahlara tapmayasınız, önlerinde eğilmeyesiniz."*¹⁷¹

Görüldüğü şekliyle bu konuda Kitab-ı Mukaddes'in hükmü oldukça katıdır. Bu durumdaki biri veya birileri hakkında evvelce Allah'tan başka bir Tanrı'ya tapma konusundaki duyumların doğru olup olmadığı araştırılır, duyumların gerçek ve doğru çıkması halinde de o kişi veya kişiler şehrin dışına çıkarılarak taşlanarak öldürülür. Eğer bir şehrin tümü bu suçu işliyorsa o şehir yok edilip orada yaşayan bütün halk hayvanlarıyla birlikte kılıçtan geçirilir. Yağmalanan malların tümünü toplatılıp meydanın ortasına yığılır. Tüm bu mallar Tanrı'ya yakmalık sunu olarak yakılır. Şehir sonsuza dek bu haliyle onarılmadan bırakılır. Hiç kimse de yok edilecek mallardan hiçbir şey almaz. Ancak bu şekilde Rabbin kızgın öfkesi yatışır o şehrin halkına acır, onlara sevecenlik gösterir ve onları çoğaltır.

¹⁶⁵ Mevdudi, a.g.e., I, 172.

¹⁶⁶ Necm 53/62.

¹⁶⁷ Ra'd 13/15.

¹⁶⁸ NahI 16/48

¹⁶⁹ İsfehanî, a.g.e., 229.

¹⁷⁰ Tesniye 6/13-14.

¹⁷¹ Tesniye 11/16. Bu konuda bkz.: Tesniye 13/4-18, 17/2-7; I.Samuel 7/3; Nehemya 9/6; Mezmurlar 86/9-10, 72/11, 95/6.

“Halk inandı; Rabbin kendileriyle ilgilendiğini, çektikleri sıkıntıyı görmüş olduğunu duyunca, eğilip tapındılar.”¹⁷² “Onların ilahları önünde eğilmeyecek, tapınmayacaksınız; törelerini izlemeyeceksiniz. Tersine, ilahlarını yok edecek, dikili taşlarını büsbütün parçalayacaksınız. Tanrınız Rabbe tapacaksınız. Ekmeğinizi, suyunuzu bereketli kılacak, aranızdaki hastalıkları yok edeceğim.”¹⁷³ “Şimdi, ya RAB, bize verdiğin toprağın ürününün ilk yetişenini getiriyorum. Sonra sepeti Tanrınız Rabbin önüne koyup O’nun önünde yere kapanacaksınız.”¹⁷⁴ “Gökten yağın ateşi ve tapınağın üzerindeki Rabbin görkemini gören İsraililer avluda yüzüstü yere kapandılar; Rabbe tapınarak O’nu övdüler: RAB iyidir; Sevgisi sonsuza dek kalıcıdır.”¹⁷⁵ Bunun üzerine Eyüp kalktı, kaftanını yırtıp saçını sakalını kesti, yere kapanıp tapındı.”¹⁷⁶ Görüldüğü gibi bazı hallerde İslamiyet’te var olan ‘şükür secdesine’ benzeyen bir secde Yahudilikte de mevcuttur.

Tevrat’ın aksine İncil’de namaz/secde anlamında sadece iki ayet bulunmaktadır. Tevrat’ın oldukça sert hükümlerinin aksine İncil bu konuda oldukça yumuşaktır. Hristiyanlarda namaz ibadet yerlerinde belli vakitlerde yapılan dualardır: *“Ama herkes peygamberlikte bulunurken iman etmeyen ya da yeni katılan biri içeri girerse, söylenen her sözle günahlı olduğuna ikna edilecek, her sözle yargılanacak. Yüreğindeki gizli düşünceler açığa çıkacak ve ‘Tanrı gerçekten aranızdadır!’ diyerek yüzüstü yere kapanıp Tanrı’ya tapınacaktır.”¹⁷⁷*

2.1.6. ZEKÂT

Sözlük anlamı temizlik, arınma, bereket, nema ve güzel ad, demek olan zekât; ortalama refah düzeyinin üzerindeki yükümlülerin belirli şartları taşıyan mal ve varlıklarının muayyen bir miktarını, muayyen bir zaman sonra hak sahibi bulunan alt gelir sahiplerine ulaştırılmak üzere Allah’ın rızası için vermeleridir.¹⁷⁸

2.1.6.1. Kur’an-ı Kerim’de Zekât

Zekât, zengin Müslümanların eda ile mükellef oldukları mali bir ibadettir. Zengin malındaki fakirin hakkıdır. Zekât, büyüme ve temizlenme manasına gelir. Böylece zekâtta, bir kimsenin çoğalan servetini temiz kılınması anlamı da vardır. Bu itibarla zekât verilerek eksilen servet, aslında çoğalmakta ve temizlenmektedir.¹⁷⁹

“...ve mallarında muhtaç ve mahrumların hakkı vardır.”¹⁸⁰

Muhammed b. Sîrîn, Katade, İbn Abbas ve İbnu’l-Arabî’ye göre buradaki “hak”tan kasıt farz olan zekâttır.¹⁸¹

Zekât konusu Kur’an-ı Kerim’in önemle üzerinde durduğu en önemli konulardan birisidir. Yaklaşık altmış yerde zekâtla ilgili hükümler yer almaktadır.

¹⁷² Çıkış 4/31.

¹⁷³ Çıkış 23/24-25.

¹⁷⁴ Tesniye 26/10.

¹⁷⁵ II. Tarihler 7/3.

¹⁷⁶ Eyub 1/20. Bu konuda bkz.: I.Samuel 1/19, 15/30-31; Mezmurlar 22/27-30; II. Tarihler 29/28-30; Nehemya 8/6, 9/3; Mezmurlar 96/9, 99/5, 99/9, 132/7.

¹⁷⁷ Korintoslulara I. Mektup 14/24-25

¹⁷⁸ Erdoğan, a.g.e., 618.

¹⁷⁹ Aydın, a.g.e., 136.

¹⁸⁰ Zariyat 51/19.

¹⁸¹ Kurtubî, a.g.e., IX, 36.

Allah (c.c.), birçok yerde zekâtı, en çok üzerinde durduğu konulardan biri olan namazla birlikte zikreder. Bu Allah'ın zekâta verdiği değerin büyük bir göstergesidir. Kur'an-ı Kerim'de zekât konusu ayrıntılı olarak ele alınmış, namaz ibadetinden sonra ikinci sıraya yerleştirilmiştir.

Şu ayetler bunu teyit etmektedir.

“İsrailoğullarından, ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekâtı verin’ diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz.”¹⁸² “Dediler ki: Ey Şuayb, senin namazın mı atalarımızın taptığı şeyleri bırakmamızı ya da mallarımız konusunda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi emretmektedir. Çünkü sen, gerçekte yumuşak huylu, akli başında (Reşit bir adam) sın.”¹⁸³

Allah (c.c.) şu ayetlerle zekâtın farziyetini ve önemini açıkça beyan etmiştir.

“Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte rüku edin.”¹⁸⁴ “Namazı kılın, zekât verin, kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız. Allah yaptıklarınızı şüphesiz görür.”¹⁸⁵ “...namaz kılan, zekât veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.”¹⁸⁶ “Ey inananlar! Alışverişin, dostluğun, şefaatin olmayacağı günün gelmesinden önce sizi rızıklandırdığımızdan hayra sarf edin. İnkâr edenler ancak yazık edenlerdir.”¹⁸⁷

Kur'an-ı Kerim, zekât ibadetini önemseyen müminleri şu ayetlerde olduğu gibi överek niteler:

“Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun Peygamberi, namaz kılan, zekât veren ve rükû eden müminlerdir.”¹⁸⁸ “Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiyi emreder kötülükten alıkoyarlar. Namaz kılarlar, zekât verirler, Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlüdür, hakimdir.”¹⁸⁹ “Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.”¹⁹⁰

Ve ancak bu özelliğe sahip kimselerin Allah'ın mabetlerini yapıp onarabileceklerini ve böyle kimselerin amellerinin tam bir ibadet olduğunu *“Allah'ın mescitlerini sadece, Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve ancak Allah'tan korkan kimseler onarır. İşte onlar doğru yolda bulunanlardan olabilirler.”¹⁹¹ “Bedevilerden, Allah'a ve ahiret gününe inanan, sarf*

¹⁸² Bakara 2/83.

¹⁸³ Hud 11/87. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Meryem 19/31, 55; Enbiya: 21/72-73.

¹⁸⁴ Bakara 2/43.

¹⁸⁵ Bakara 2/110.

¹⁸⁶ Bakara 2/177.

¹⁸⁷ Bakara 2/254. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İbrahim 14/31; Enbiya 21/73; Hac 22/78; Nur 24/56; Mücadele 58/13; Müzzemmil 73/20.

¹⁸⁸ Maide 5/55.

¹⁸⁹ Tevbe 9/71.

¹⁹⁰ Hac 22/35. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hac 22/41; Müminun 23/1-4, 60; Nur 24/37; Neml 27/2-3; Lokman 31/4; Secde 32/16.

¹⁹¹ Tevbe 9/18.

*ettiğini, Allah katında ibadet ve Peygamberin dualarına nail olmağa vesile sayanlar da vardır. Bilin ki, verdikleri onlar için ibadettir. Allah, onlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”*¹⁹² Ayetleriyle izah eder.

Kur'an-ı Kerim, zekât ibadetini önemseyen müminleri överken, bu ibadeti önemsemeyenleri de yererek onların da amellerinin karşılıksız kalmayacağını şu ayetlerle beyan eder:

*“Kendilerine: ‘Elinizi savaştan çekin, namaz kılın, zekât verin’ denenleri görmedin mi? Onlara savaş farz kılındığında, içlerinden bir takımı hemen, insanlardan, Allah’tan korkar gibi, hatta daha çok korkarlar ve ‘Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın, bizi yakın bir zamana kadar tehir edemez miydin?’ derler. De ki: ‘Dünya geçimliği azdır, ahiret, Allah’a karşı gelmekten sakınan için daha hayırlıdır, size zerre kadar zulmedilmez.”*¹⁹³ *“Haram aylar çıkınca, puta tapanları bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin; her gözetleme yerinde onları bekleyin. Eğer tövbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse yollarını serbest bırakın. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder.”*¹⁹⁴ *“Eğer tövbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, sizin din kardeşiniz olurlar. Bilen kimseler için ayetleri uzun uzadıya açıklıyoruz.”*¹⁹⁵

Kur'an-ı Kerim, zekât ibadetini hakkıyla yerine getiren müminlerin çabalarının boşa gitmeyeceğini karşılıkların en güzeline kavuşacaklarını *“İnanıp yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab’leri katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”*¹⁹⁶ *“Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlara, sana indirilen Kitaba ve senden önce indirilen Kitaba inanan müminlere, namaz kılanlara, zekât verenlere, Allah’a ve ahiret gününe inananlara, elbette büyük ecir vereceğiz.”*¹⁹⁷ *“And olsun ki, Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. Onlardan on iki reis seçtik. Allah: ‘Ben şüphesiz sizinleyim, namaz kıalarsanız, zekât verirseniz, peygamberlerime inanır ve onlara yardım ederseniz, Allah uğrunda güzel bir takdimde bulunursanız, and olsun ki kötülüklerinizi örterim. And olsun ki, sizi içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyarım. Bundan sonra sizden kim inkâr ederse şüphesiz doğru yoldan sapmış olur’ dedi.”*¹⁹⁸ *Rablerinin çağrısına gelenlere en güzel karşılık vardır. O’nun çağrısına uymayanlar ise, yeryüzünde olan her şey ve daha bir katı onların olsa, kurtulmak için fidye verirlerdi. İşte hesapları kötü olanlar bunlardır. Varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü konaktır!”*¹⁹⁹ Ayetlerinde açıkça beyan etmiştir.

Allah (c.c.), zekâtın malı eksiltmeyeceğini faizin aksine bolluk ve berekete vesile olacağını *“İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz her hangi bir faiz Allah katında artmaz; fakat Allah’ın rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka (zekât) böyle değildir. İşte onlar sevaplarını kat kat*

¹⁹² Tevbe 9/99.

¹⁹³ Nisa 4/77.

¹⁹⁴ Tevbe 9/5.

¹⁹⁵ Tevbe 9/11. Daha geniş bilgi için bkz.: Tevbe 9/34-35, 67, 79-80; Maun 107/7.

¹⁹⁶ Bakara 2/277.

¹⁹⁷ Nisa 4/162.

¹⁹⁸ Maide 5/12.

¹⁹⁹ Ra’d 13/18

artıranlardır.”²⁰⁰ Ayetiyle herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde dile getirmiştir.

Zekât verirken malın iyisinden verilmesi gerektiği “*Ey İnananlar! Kazandıklarınızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan sarf edin; iğrenmeden alamayacağınız pis şeyleri vermeye kalkmayın. Allah’ın müstağni ve övülmeye layık olduğunu bilin.*”²⁰¹ Ayetiyle ifade edilmiştir.

Ayrıca zekâtın herkese verilemeyeceği, zekâtın asıl sahibinin yardıma muhtaç kimseler olduğu “*Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı, onu verirlerdi.*”²⁰² “*Mallarında, belli bir hak vardır, saile ve mahruma(vermek için).*”²⁰³ Ayetleriyle; sınıf bazında bunların kime verileceği ise, “*Zekâtlar; Allah’tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere, onu toplayan memurlara, kalpleri Müslümanlığa ısındırılacaklara verilir Kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların ve yolda kalanların uğrunda sarf edilir. Allah bilendir, hakimdir.*”²⁰⁴ Ayetiyle açıklanmış; zekâtın malın bir kısmından mı, yoksa tümünden mi, verilmesi gerektiği hususu da “*Doğrusu dünya hayatı oyun ve oyalanmadır. Eğer inanır ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size ecirlerinizi verir. O, sizin mallarınızı tamamen sarf etmenizi istemez. Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlarsa, cimrilik edecektiniz, O da kinlerinizi ortaya çıkaracaktı. İşte sizler, Allah yolunda sarf etmeye çağırılan kimselersiniz. Kiminiz cimrilik yapıyor ama cimrilik yapan bilsin ki, ancak kendine karşı cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O’ndan yüz çevirirseniz sizi ortadan kaldırır, sizin gibi olmayacak bir milleti yerinize getirir.*”²⁰⁵ Ayetleriyle açıklığa kavuşmuştur.

2.1.6.2. Kitab-ı Mukaddes’te Zekât

Geçen bölümde de ifade edildiği gibi namaz ve zekât her zaman vahyî dinlerin temel noktalarından birini oluşturmuştur. Diğer bütün peygamberler gibi İsrail oğullarına gelen peygamberler de bunları emretmiş, fakat Yahudiler bunları unutmaya yüz tutmuşlardı. Namazı cemaatle ikame etmeyi terk etmişler ve çoğu tek başına kılmaya bile başlamıştı. Zekât vermek yerine faiz almaya başlamışlardı.²⁰⁶

Müslümanlıkta, belli şartları taşıyanların yılda servetlerinin 1/40’ini zekât olarak vermeleri farz iken, Yahudilik ve Hristiyanlıkta bu tür kesin dinî bir mecburiyet yoktur.²⁰⁷

“*İsrail oğullarından, ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekât verin’ diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz.*”²⁰⁸ Ayeti de bunu teyit etmektedir.

Bu ayetteki “*Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin*”, “*Birbirinizin kanını dökmeyin*” emirlerinde hitap İsrail oğullarınadır. İbn Atiyye’ye göre: Onların

²⁰⁰ Rum 30/39.

²⁰¹ Bakara 2/267.

²⁰² Zariyat 51/19.

²⁰³ Mearic 70/24-25.

²⁰⁴ Tevbe 9/60.

²⁰⁵ Muhammed 47/36-38. Daha geniş bilgi için bkz.: Ra’d 13/22-23; En’am 6/141.

²⁰⁶ Mevdudi, a.g.e., I, 72.

²⁰⁷ Cilacı, a.g.e., 122.

²⁰⁸ Bakara 2/83.

zekâtının kabulünün işareti o malların ateşle yok olmasıdır. İbn Abbas’a göre ise bu zekât Allah’a kulluk ve samimiyettir.²⁰⁹

Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes de zekât üzerinde titizlikle durmuştur. Zekât verilecek mallar ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Fakat Kitab-ı Mukaddes’te bu ibadet ‘zekât’ adıyla yer almamaktadır. Bunun yerine ‘armağan, bedel, vergi ve ondalık’ ifadeleri kullanılmıştır.

Tevrat’ta zekâtın farz olduğu, zekâtın nelerden, nasıl verileceği açık bir şekilde beyan edilmiştir:

“RAB Musa’ya şöyle dedi: İsraililere söyle, bana armağan getirsinler. Gönülden veren herkesin armağanını alın. Onlardan alacağınız armağanlar şunlardır: Altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı, kandil için zeytinyağı, mesh yağıyla güzel kokulu buhur için baharat, baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşlar. Aralarında yaşamam için bana kutsal bir yer yapsınlar.”²¹⁰ “Aranızda armağanlar toplayıp Rabbe sunacaksınız. İstekli olan herkes Rabbe altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı armağan etsin. Kandil için zeytinyağı; mesh yağı ve güzel kokulu buhur için baharat; baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşları getirsin.”²¹¹

“İnsan olsun hayvan olsun Rabbe adanan her rahmin ilk ürünü senin olacak. Ancak ilk doğan her çocuk ve kirli sayılan hayvanların her ilk doğanı için kesinlikle bedel alacaksın. İlk doğanlar bir aylıkken, kendi biçeceğin değer uyarınca, yirmi geradan oluşan kutsal yerin şekeline göre beş şekel gümüş bedel alacaksın. Ancak sığırın, koyunun ya da keçinin ilk doğanı için bedel almayacaksın. Onlar benim için ayrılmıştır. Kanlarını sunağın üzerine dökeceksin, yağlarını Rabbi hoşnut eden koku olsun diye yakılan bir sunu olarak yakacaksın.”²¹² Ayetleri gereği sayım yapıldığı zaman yirmi yaş ve üzeri erkek kadın herkes mali durumuna göre, canına karşılık belli bir miktar parayı Buluşma Çadırı’nın hizmetinde kullanılmak üzere bedel olarak ödeyecektir. Bunun uygulaması Kitab-ı Mukaddes’te şu şekilde geçmektedir: “İsraililerin ilk doğanlarından olup Levililerin sayısını aşan 273 kişi için bedel alacaksın. Adam başına beşer şekel al. Kutsal yerin yirmi gera’dan oluşan şeklini ölçü tut. (Yirmi gera: Yaklaşık 10 gr. gümüş.) Levililerin sayısını aşanlardan bedel olarak alınan parayı Harun’la oğullarına ver. Böylece Musa, bedeli Levililer olanların sayısını aşan İsraililerden bedel parasını aldı.”²¹³

Tevrat’a göre toprak ürünlerinin zekâtına gelince *“Toprağınızın seçme ilk ürünlerini Tanrınız Rabbin Tapınağı’na getireceksiniz.”²¹⁴ “İster toprağın ürünü, ister ağacın meyvesi olsun, toprakta yetişen her şeyin ondallığı Rabbe aittir. RAB için kutsaldır. Kim ondallığının bir bölümünü geri almak isterse, değerinin üzerine beşte bir fazlasını katarak ödemelidir. Bütün sığırlarla davarların ondallığı, sayımda çobandeğneğinin altından geçen her onuncu hayvan RAB için kutsal sayılacaktır.*

²⁰⁹ Kurtubî, a.g.e., I, 441.

²¹⁰ Çıkış 25/1-8.

²¹¹ Çıkış 35/5. Daha geniş bilgi için bkz.: Çıkış 35/22-29, 39/24-25.

²¹² Sayılar 18/15-17. Daha geniş bilgi için bkz.: Çıkış 30/12-16.

²¹³ Sayılar 3/46-49.

²¹⁴ Çıkış 34/26.

Hayvan sahibi hayvanları iyi, kötü diye ayırmayacak, birini öbürüyle değiştirmeyecektir. Değiştirirse, değiştirilen hayvanların ikisi de kutsal sayılacak ve karşılığı ödenip geri alınamayacaktır.”²¹⁵

“Her yıl tarlalarınızda yetişen ürünlerin ondalığını bir yana ayıracaksınız. Tahılınızın, yeni şarabınızın, zeytinyağınızın ondalığını, sığırlarınızın ve davarlarınızın ilk doğanlarını, Tanrınız Rabbin adını yerleştirmek için seçeceği yerde O’nun önünde yiyeceksiniz. Bunu yapın ki, her zaman O’ndan korkmayı öğrenesiniz. Tanrınız Rabbin adını yerleştirmek için seçeceği yer uzaksa; yol, Tanrınız Rabbin size verimli kıldığı ürünlerin ondalığını oraya taşıyamayacak kadar uzunsa, ondalığınızı gümüşe çevirin. Gümüşü alıp Tanrınız Rabbin seçeceği yere gidin. Gümüşü dilediğiniz şekilde kullanın: Sığır, davar, şarap, içki ya da canınızın istediği başka bir şey alın. Siz ve aileniz orada, Tanrınız Rabbin önünde yiyecek ve sevineceksiniz.”²¹⁶ “Her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirip kentlerinizde toplayın. Öyle ki, sizin gibi payları ve mülkleri olmayan Levililer, kentlerinizde yaşayan yabancılar, öksüzler, dul kadınlar gelsinler, yiyip doysunlar. Bunu yaparsanız, Tanrınız RAB el attığınız her işte sizi kutsayacaktır.”²¹⁷ Bu ayetlerde geldiği üzere toprakta yetişen ürünlerinin onda biri ve her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığı Tanrı’ya aittir. Toplanan bu ondalık şehrin bir yerinde toplanır ve ihtiyaç sahipleri ve sahipsizler de gelip o ondalıklardan yerler. Mükâfat olarak da tüm işlerini Rab kutsayacaktır. Ayrıca ürünün zekâtını vermiş biri ondalığını geri alma hakkına sahiptir. Fakat ondalığını almak istediği vakit değerinin üzerine beşte bir fazlasını katmalıdır.

Ayrıca gazilere pay olarak verilen ganimetten de zekât alınacağı “Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan- vergi olarak Rabbe beş yüzde bir pay ayıracaksın.”²¹⁸ Ayetiyle belirtilmiş ve bunun örneği de “Bunlardan Rabbe vergi olarak 675 davar verildi; 36 000 sığır, bunlardan Rabbe vergi olarak 72 sığır verildi; 30 500 eşek, bunlardan Rabbe vergi olarak 61 eşek verildi; 16 000 kişi, bunlardan Rabbe vergi olarak 32 kişi verildi. Musa, Rabbin kendisine buyurduğu gibi, Rabbe ayrılan vergiyi Kâhin Elazar’a verdi.”²¹⁹ Ayetleriyle gözler önüne serilmiştir.

İncil’de ise bu konuda sadece iki ayet bulunmaktadır. Bu ayetler Hristiyanlarda da zekâtın var olduğunu bizlere göstermektedir:

“Haftada iki gün oruç tutuyor, bütün kazancımın ondalığını veriyorum.”²²⁰ “Levi oğullarından olup kâhinlik görevini üstlenenlere Kutsal Yasa uyarınca halktan, yani İbrahim’in soyundan oldukları halde, kardeşlerinden ondalık almaları buyrulmuştur.”²²¹ “Ondalık alan Levi bile İbrahim aracılığıyla ondalık vermiştir denebilir.”²²²

²¹⁵ Levililer 27/30-33.

²¹⁶ Tesniye 14/22-26.

²¹⁷ Tesniye 14/28-29.

²¹⁸ Sayılar 31/28.

²¹⁹ Sayılar 31/37-41.

²²⁰ Luka 18/12.

²²¹ İbranilere Mektup 7/5.

²²² İbranilere Mektup 7/9.

2.1.7. ORUÇ

Oruç ikinci fecirden itibaren güneşin batışına kadar yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden kişinin kendisini ibadet niyetiyle tutmasıdır.²²³

Diğer bir tarife göre Oruç; bir müminin fecirden akşam vaktine kadar yemekten içmekten ve ruhi hayatla hiçbir şekilde bağdaşması mümkün olmayan şehvani ve nefsanî zevklerden sakınmasıdır.²²⁴

2.1.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Oruç

Ramazân aylarında tutulan oruç kameri aylara göre ayarlanır. Mümin en zor ve en sert şartlar altında bile mazereti yoksa bu orucu tutar. Ancak mazereti olanlar, hasta, yolcu durumunda olanlar ramazân dışında bir başka vakit bu oruçlarını eda edebilirler. Namaz için olduğu gibi aylık özürleri esnasında kadınlar oruçtan da muaftırlar. Ancak şu farkla ki ramazandan sonra tutamadıkları günler kadar oruç tutarlar.²²⁵

*“Ey İnananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah’a karşı gelmekten sakınasınız diye, size de farz kılındı. İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar, bir düşkünün doyuracak kadar fidye verir. Kim gönülden iyilik yaparsa o iyilik kendisinedir. Oruç tutmanız eğer bilerseniz sizin için daha hayırlıdır. Ramazân ayı ki onda Kuran, insanlara yol gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı belgeler olarak indirildi. Sizden bu ayı idrak eden, onda oruç tutsun. Hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun. Allah size kolaylık ister, zorluk istemez. Bu kolaylıkları, sayıyı tamamlamanız ve size yol göstermesine karşılık O’nu ululamanız için meşru kılmıştır. O ki şükredersiniz.”*²²⁶

Bu ayetlerle Allah (c.c.) orucun farz oluşunu, hangi ayda tutulması gerektiğini, orucu mazeretleri sebebiyle tutamayanların ne yapmaları gerektiğini, orucun hikmetini ve orucun diğer ilahi din mensuplarına da farz kılındığını açıkça izah etmiştir.

Bu ayetlerde Allah (c.c.) geçmiş ümmetlere orucu farz kıldığı gibi önceki ümmetlere de orucu farz kıldığını haber vermiş, orucun büyük hikmet ve faydalarını beyan etmiştir. Farz olan bu oruç yalnız sayılı Ramazân Ayı günleridir. Allah (c.c.) orucu ömür boyu tutmayı farz kılmamakla kullarını ne kadar çok sevdiğini ve onlara ne kadar merhamet ettiğini göstermiştir. Ayrıca Allah (c.c.) orucun zarar verme ihtimali olan hastalar ile oruçta zorluk çeken misafirlere oruçlarını yeme müsaadesi vermiş ve o günler sayısınca diğer günlerde oruç tutmalarını emretmiştir.²²⁷

Allah (c.c.), şu ayetlerle oruç ibadetini gereği gibi yerine getirenleri müjdeleyerek elde edecekleri kazançları beyan ediyor:

*“Allah’a tövbe eden, kullukta bulunan, O’nu öven, O’nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden, uygun olanı buyurup fenalığı yasak eden ve Allah’ın yasalarını koruyan müminlere de müjdele.”*²²⁸ *“Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar,*

²²³ Erdoğan, a.g.e., 462.

²²⁴ Aydın, a.g.e., 135.

²²⁵ Aydın, a.g.e., 135.

²²⁶ Bakara 2/183-185.

²²⁷ Sabunî, a.g.e., I, 135.

²²⁸ Tevbe 9/112.

sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret etmiş ve büyük bir ecir hazırlamıştır."²²⁹

Allah (c.c.), "Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı, onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz. Allah, nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu, bu sebeple tövbenizi kabul edip sizi affetti; artık onlara yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin için takdir ettiğini dileyin. Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar, yiyin için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescitlerde itikâfa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın. Allah insanlara yasaklardan sakınsınlar diye ayetlerini böylece apaçık bildirir."²³⁰ Ayetiyle oruç günlerinde oruçlu olmadıkları zamanlarda eşlerin birbirlerine yaklaşabileceklerini beyan ediyor.

Hasta, ihtiyar ve orucu tutamayacak derecede yaşlı olanların nasıl davranmaları gerektiğini "Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir."²³¹ Ayetleriyle beyan ediyor.

Kur'an-ı Kerim'de bir mümini yanlışlıkla öldürmenin, bile bile yapılan yeminlerin, ihramlı iken bilerek ehli hayvanlardan birini öldürmenin bir de eşini annesiymiş gibi kabul edenlerin kefareti çeşitleri açıklanırken bu çeşitlerden birinin de oruç tutmak olduğu şu şekilde ifade edilir:

"Bir müminin diğer mümini yanlışlık dışında öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir, Hakim'dir." ²³² "Allah size rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar. Yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin kefareti budur.

²²⁹ Ahzab 33/35.

²³⁰ Bakara 2/187.

²³¹ Bakara 2/183.

²³² Nisa 4/92.

Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.”²³³

2.1.7.2. Kitab-ı Mukaddes’te Oruç

Önceki bölümde de ifade edildiği gibi “*Ey İnananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah’a karşı gelmekten sakınasınız diye, size de farz kılındı.*”²³⁴ Ayetinden hareketle anlaşıyor ki oruç müslümanlara farz kılındığı gibi diğer ilahi din mensuplarına da farz kılınmıştır.

Yukarıdaki ayetlerde de ifade edildiği gibi kitap ehli Hristiyan ve Yahudilere de oruç farz kılınmıştır; Fakat onlar oruç farzında değişiklikler yapmışlardır. Oruç ayı çok sıcak veya çok soğuk bir mevsime rast geldiğinde onların bilgileri toplanarak orucun baharda bir ay tutulmasına karar vererek gün sayısını arttırmışlardır. Böylece Ramazan ayı orucunu arttırarak bu sayıyı elli güne çıkarmışlardır.²³⁵

Şa’bî, Katade ve diğerleri bu ayetle ilgili olarak şunları beyan etmişlerdir:

Allah (c.c.) Hz. Musa, Hz. İsa ve diğer peygamberlerinin üzerine de Ramazan orucunu yazdı. Fakat bu peygamberlerin ümmetleri daha sonra bu orucun şeklini değiştirdiler. Bu değişiklik şöyle olmuştur. Onların rahiplerinden bazıları hastalanınca iyileşirlerse on gün fazladan oruç tutacaklarına dair adak adadılar. Ve bu şekilde de yaptılar. Böylelikle Hristiyanların orucu elliye yükselmiş oldu. Oruç sıcak bir aya denk geldiğinde de onu bahar ayına çektiler.²³⁶

Yahudilerde oruç ibadetinin var olduğu şu ayetlerle sabittir:

*“Bütün İsraililer, bütün halk çekilip Beytel’e döndü. Orada, Rabbin önünde durup ağladılar, o gün akşama dek oruç tuttular. Rabbe yakmalık sunular ve esenlik sunuları sundular.”*²³⁷ *“Kılıçtan geçirilen Saul, oğlu Yonatan ve Rabbin halkı olan İsraililer için akşama dek yas tutup ağladılar, oruç tuttular.”*²³⁸ *“Davut çocuk için Tanrı’ya yalvarıp oruç tuttu; evine gidip gecelerini yerde yatarak geçirdi.”*²³⁹

Yukarıdaki ayetlerden anlaşıldığı üzere Yahudilerin peygamberleri -Kur’an’ı Kerim’de de ifade edildiği gibi -Tanrı’dan oruç emrini almışlar, peygamberleriyle birlikte Yahudilere ait oruçlar için belirli günler tahsis etmişlerdir. Yas gerektiren günlere bazı oruçlar tahsis edildiği gibi sevinçli günlere de –“...Dördüncü, beşinci, yedinci ve onuncu ayların oruçları...”- bazı oruçlar tahsis edilmiştir. Bazı oruçlarda “*Mispa’da toplanan İsraililer kuyudan su çekip Rabbin önüne döktüler. O gün oruç tuttular ve ‘Rabbe karşı günah işledik,’ dediler. Samuel Mispa’da İsrail halkına önderlik etti.*”²⁴⁰ Ayetinde işaret edildiği gibi işlenen günahların bağışlanmasına keffaret olmak üzere tutulmuşlardır. Ayrıca bazı oruçlarında “*Korkuya kapılan*

²³³ Maide 5/89. Daha geniş bilgi için bkz.: Maide 5/95; Mücadele 58/4.

²³⁴ Bakara 2/183-185.

²³⁵ Sabunî, a.g.e., I, 138.

²³⁶ Kurtubî, a.g.e., I, 659.

²³⁷ Hakimler 20/26.

²³⁸ II. Samuel 1/12.

²³⁹ II. Samuel 12/16. Ayrıca bkz.: II. Samuel 12/23; Ezra 8/23, Nehemya 1/4; Ester 4/3; Yoel 1/14, 2/12-13, 2/15; Zekerya 7/5-6, 8/19.

²⁴⁰ I. Samuel 7/6.

Yehoşafat Rabbe danışmaya karar verdi ve bütün Yahuda'da oruç ilan etti."²⁴¹ *"Tanrımızın önünde alçakgönüllü davranmak, O'ndan kendimiz, çocuklarımız, mallarımız için güvenli bir yolculuk dilemek üzere orada, Ahava Kanalı yanında oruç ilan ettim."*²⁴² Ayetlerinde işaret edildiği üzere güven, huzur ve emniyete kavuşma adına eda edilmişlerdir.

Hristiyanlığa gelince, Hristiyanlıkta ibadet ve orucun varlığına dair bilgiler mevcut olmakla birlikte, orucun zorunluluğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. Hristiyanlıkta oruç hiçbir surette mecburi olmayıp, çok nadir olarak oruç tutan papazlara da, hafif bir kahvaltı, tam bir öğle yemeği ve hafif bir akşam yemeği izni verilmiştir. Karem (careme) adı verilen oruç tutma süresince Pazar günleri hariç, 40 gün boyunca, yani 34 gün, oruç tutmak isteyenler bu tatbikatı yürütürler. Fakat ne Hristiyanlıkta ve ne de Yahudilikte orucun nasıl ve ne şekilde tutulacağına, hangi günlerde ve hangi vakitler arasında oruca başlanacağına dair açıklayıcı bilgiler mevcut değildir.

Hristiyanlıkta oruç ibadetinin var olduğu şu ayetlerle sabittir:

*"İsa kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı."*²⁴³ *".... Tapınaktan ayrılmaz, oruç tutup dua ederek gece gündüz Tanrı'ya tapınırdı."*²⁴⁴ *"Haftada iki gün oruç tutuyor, bütün kazancımın ondalığını veriyorum."*²⁴⁵ *"Bu arada Yahya'nın öğrencileri gelip İsa'ya, 'Neden biz ve Ferisiler oruç tutuyoruz da senin öğrencilerin tutmuyor?' diye sordular. İsa şöyle karşılık verdi: 'Güvey aralarındaiken, davetliler yas tutar mı? Ama güveyin aralarından alınacağı günler gelecek, o zaman oruç tutacaklar. Hiç kimse eski giysiye yeni kumaş parçasıyla yamamaz. Çünkü yeni kumaş çeker, giysiden kopar, yırtık daha beter olur. Hiç kimse yeni şarabı eski tulumlara doldurmaz. Yoksa tulumlar patlar; hem şarap dökülür, hem de tulumlar mahvolur. Yeni şarap yeni tulumlara konur, böylece her ikisi de korunmuş olur.'"*²⁴⁶

*"Oruç tuttuğunuz zaman, ikiyüzlüler gibi surat asmayın. Onlar oruç tuttuklarını insanlara belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm verirler. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır. Siz oruç tuttuğunuz zaman, başınıza yağ sürüp yüzünüzü yıkayın."*²⁴⁷ Ayetlerinden anlaşılıyor ki, bazı Hristiyanlar oruç tuttuklarını belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm vermişler; fakat bu durumun oruca uygun bir davranış olmadığı İsa'nın lisanıyla onlara açıklanıyor ve asıl doğru davranışın bu olduğu vurgulanıyor. Ayrıca Hristiyanlardan oruç ibadeti esnasında başlarına yağ sürmeleri ve yüzlerini temiz tutmaları - onların perişan hallerini gizlemek maksadıyla olsa gerek - istenmiştir.

2.1.8. HAC

Hac, sözlükte 'gayret' anlamına gelir. İslami ıstılah olarak hac, hali vakti yerinde olan her Müslüman'ın ömründe bir defa Mekke'ye giderek, Kâbe'yi tavaf etmesinin ve Arafat'ta durmasının adıdır.²⁴⁸

²⁴¹ II. Tarihler 20/3.

²⁴² Ezra 8/21.

²⁴³ Matta 4/2.

²⁴⁴ Luka 2/37.

²⁴⁵ Luka 18/12.

²⁴⁶ Matta 9/14-17. Ayrıca bkz.: Markos 2/18-20; Luka 5/33-35; Resullerin İşleri 13/2-3.

²⁴⁷ Matta 6/16-17.

²⁴⁸ Aydın, a.g.e., 135.

2.1.8.1. Kur'an-ı Kerim'de Hac

Hac hem mali hem de bedeni bir ibadettir. Buluğ yaşına gelen ve zengin olan her müslüman kadın ve erkeğe ömründe bir defa haccetmek farzdır. Hacda ilk ziyaret mekânı Kâbe'dir. Kur'an'ın beyanına göre Kâbe, yeryüzünde inşa edilen ilk mabettir.²⁴⁹ Hz. Âdem tarafından yapıldığı söylenen bu mukaddes mabet, daha sonra Hz. İbrahim tarafından yeniden inşa edilmiştir. Mukaddes diyara ayak basan mümin, hacca niyet ederek ihrama girer. Tüm dünya rütbelerinin bir kenara bırakıldığı hac farızası, İslam kardeşliğinin en canlı ortamını oluşturur.²⁵⁰

*“Orada apaçık deliller vardır, İbrahim’in makamı vardır. Kim oraya girerse, güvenlik içinde olur. Oraya yol bulabilen insana Allah için Kâbe’yi haccetmesi gereklidir. Kim inkâr ederse, bilsin ki; doğrusu Allah âlemlerden müstağnidir.”*²⁵¹ *“İnsanları hacca çağır, yürüyerek veya binekler üzerinde uzak yollardan sana gelsinler. Taki kendi menfaatlerine şahit olsunlar; Allah’ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O’nun adını ansınlar. Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun.”*²⁵² *“Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerlerine O’nun adını anarak kurban kesmeyi meşru kıldık. Sizin Tanrınız tek bir Tanrı’dır, O’na teslim olun.”*²⁵³ Ayetleri gereği hac ibadeti İslam’ın temel şartlarından birisi, Müslümanların olmazsa olmazlarından.

Kutsal zaman ve mekân inancı hemen bütün dinlerde mevcuttur ve esasen haccın temelinde, ulûhiyetin herhangi bir yerde tecellisine ilişkin inanç yatar. İslam dininde de, kutsal mekân ve zaman telakkisi hac ibadeti bünyesine yerleştirilmiştir. Hac sözcüğünün ‘kasıt, yöneliş ve yürüyüş’ anlamına gelmesi, bir bakıma hac ibadetine saygınlık ve kutsiyet atfedilen birtakım özel mekânlar üzerinden Allah’a yürünmesi şeklinde sembolik bir mahiyet kazandırır. Gerçekten de hac ibadetine Müslüman, İslam’a gönül vermiş olmanın mutluluğunu ve hazzını daha yakından idrak eder, yeryüzündeki bütün Müslümanlarla birlikteliğin ve kardeşliğin kolektif şuuruna erer. Dünyanın çeşitli bölgelerinden adeta her biri bir temsilci ve gözlemci sıfatıyla Mekke’ye akın eden Müslümanlar, mîkat denilen belirli sınırlarda dünyayı, dünyevî farklılığı, hatta bencilliği ve ihtirasları temsil eden elbiselerini çıkarıp hepsini eşitleyen, birleştiren, onları dünya Müslümanlığının bir üyesi olmanın bilincine erdiren ihram elbiselerini giyerler. Artık ‘ben’ yok, ‘biz’ vardır. Müminler bir ufuktan diğerine akan beyazlar seli içinde yok olur, adeta ölmeden önce ölümü ve ahiret hayatını yaşarlar. Hac esnasında günlük giysilerinden soyunup, bembeyaz lekesiz ihram örtülerine bürünen Müslümanlar, her türlü gösteriş ve alâyişten uzaklaşmayı, ziynet ve servetle böbürlenmemeyi, insanlar arasındaki eşitliği, ölümü ve ötesini hatırlamayı fiilen yaşayıp öğrenmeleri yanında, kötü arzu ve alışkanlıklarından da sıyrılıp, tertemiz yeni bir yaşayışa başlama iradesini de sergilerler. İhramlı için konulan yasaklar, hiç kimseye hatta haşerelere bile zarar vermeme, bütün yaratıklara şefkat ve merhamet, zorluklara sabır, kısaca kişiye düzenli ve disiplinli yaşama melekesi kazandırır. Böylece hac farızasını eda eden Müslümanlar,

²⁴⁹ Al-i İmran 3/96.

²⁵⁰ Aydın, a.g.e., 136.

²⁵¹ Al-i İmran 3/97.

²⁵² Hac 22/27-28.

²⁵³ Hac 22/34.

Allah'ın hoşnutluğunu kazandıkları gibi çevresindekilere faydalı olma, hiç değilse zarar vermeme alışkanlığı kazanmış olurlar.²⁵⁴

Allah (c.c.) yüce kitabında “*Hac bilinen aylardadır. O aylarda hacceden kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur. Ne iyilik yaparsanız Allah onu bilir. Kendinize azık edinin, şüphe yok ki azığın en iyisi Allah korkusudur. Ey akıl sahipleri! Benden korkun.*”²⁵⁵ “*Taki kendi menfaatlerine şahit olsunlar. Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O'nun adını ansınlar. Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun. Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler. İşte böyle. Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendi iyiliğinedir. (Haram olduğu) size okunanlar dışında kalan hayvanlar, size helal kılındı. O halde pis putlardan sakının; yalan sözden kaçının.*”²⁵⁶ “*Bu böyledir; kişinin Allah'ın nişanelerine saygı göstermesi, kalplerin Allah'a karşı gelmekten sakınmasındandır.*”²⁵⁷ Buyurarak hacın vaktini şevval ve zilkade aylarıyla zilhiccenin ilk on günü (ramazandan sonraki iki ay on gün) olarak belirlemiştir. Bu döneme ‘hac mevsimi’ denir. Görüldüğü gibi ayetlerin hükmü geneldir; yani hac ibadetini meydana getiren fiillerin bu süre içinde ne zaman yapılacağına ilişkin bir belirleme yoluna gidilmemiştir. Bu belirlemeyi Hz. Peygamber yapmış, İslam ümmeti de asırlar boyu bu uygulamayı devam ettirmiştir.²⁵⁸

Hacca gidecek Müslümanların yapmaması gereken fiiller “*O aylarda hacceden kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur.*” Şeklinde açıklandığı gibi bu ayet ve “*İnsanları hacca çağır, yürüyerek veya binekler üzerinde uzak yollardan sana gelsinler. Ta ki kendi menfaatlerine şahit olsunlar; Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O'nun adını ansınlar. Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun. Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler.*”²⁵⁹ Ayetleri de bizlere Haccın vaktinin Kur'an'-ı Kerim'in kendisine indiği toplum tarafından da bilindiğine ve peygamberler atası Hz. İbrahim'in de insanları Hacca davet ettiğini veciz bir şekilde haber vermektedir.

Ayrıca şu ayetler de Hac ibadetinin farziyyetini, bu ibadetin hangi fiil ve duyularla yapılması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde izah etmektedir:

“*Rabbimiz! İkimizi Sana teslim olanlardan kıl, soyumuzdan da Sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir. Bize ibadet yollarımızı göster, tövbemizi kabul buyur, çünkü tövbeleri daima kabul eden, merhametli olan ancak Sensin.*”²⁶⁰ “*Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf etmesinde bir beis yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükürün karşılığını verendir ve bilendir.*”²⁶¹

²⁵⁴ Apaydın vd., a.g.e., II, 512-513.

²⁵⁵ Bakara 2/197.

²⁵⁶ Hac 22/28-30.

²⁵⁷ Hac 22/32.

²⁵⁸ Karaman vd., a.g.e., I, 208.

²⁵⁹ Hac 22/27-29.

²⁶⁰ Bakara 2/128.

²⁶¹ Bakara 2/158. Ayrıca bkz.: Bakara 2/196-203.

Allah (c.c.) yukarıdaki ayetlerle Hacca gidecek Müslümanlara seslenirken “Ey İnananlar! Allah’ın nişanelerine, haram aya, hediye olan kurbanlığa, gerdanlıklar takılan hayvanlara, Rab’lerinden bol nimet ve rıza talep ederek Beyt-i Haram’a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haram’dan menettiği için bir topluluğa olan kininiz, aşırı gitmenize sebep olmasın. İyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın. Allah’tan sakının, Allah’ın cezası şiddetlidir.”²⁶² Ayetiyle de Hac mekânında bulunan yerli Müslümanlara seslenerek gelen/gelecek hacılar hususunda dikkatli ve hassas davranmaları öğütlenmektedir.

2.1.8.2. Kitab-ı Mukaddes’te Hac

Tevrat, bütün Yahudi erkeklerini yılda üç defa Kudüs’te Yahve’nin huzurunda bulunmaya şu ayetlerle mecbur etmiştir:

“Yılda üç kez bana bayram yapacaksınız.”²⁶³ “Bütün erkekleriniz yılda üç kez ben Egemen Rabbin huzuruna çıkacaklar.”²⁶⁴ “Bütün erkekleriniz yılda üç kez İsrail’in Tanrısı ben Egemen Rabbin huzuruna çıkacaklar.”²⁶⁵

Bu ayetlerde anlatılan bayramlar Fısıh (Paskalya: mayasız ekmek), Şavuot (Pentekost: haftalar) ve Sukkot (çardaklar) bayramlarıdır. Bu üç eski hasat bayramı İbranîcede ‘hag’ adıyla anılıyor ve ‘hag hammassöt, hag haqqasîr, hag ha asîf’ diye seslendiriliyordu. Hac, Yahudilerin millet olmalarından itibaren adeta kurumlaşmış ve erkeklerin üç bayramda Kudüs’e gitmeleri istenmiştir. Bu hac mekânlarını üç grupta toplamak mümkündür.

1. Kudüs ve çevresinde oluşmuş, tarihî özelliğe sahip ve Kitab-ı Mukaddes’in tarihi içinde ortaya çıkan mekânlar.

2. Genelde Celile’de bulunan, Talmud ve Kabala’da adı geçen bilgelerin mezarları.

3. Diaspora (Filistin dışında Yahudilerin yaşadıkları yerler) bilgelerine ve azizlere adanan İsrail’in çeşitli bölgelerindeki merkezler.

Yukarıda isimleri verilen bu yerler Eski Ahit’te de zikredilmiş, daha sonra İsrail halkı için de özel mekânlar adını almıştır.²⁶⁶

Haccın ifa edildiği bu üç bayramda Yahudiler için kutsal olan bu mekânlara gidilirken, Tanrı huzuruna çıkılırken hiçbir Yahudi eli boş gitmemeli, herkes gücü nispetinde bir şeyler getirmelidir. Zira “Bütün erkekleriniz yılda üç kez -Mayasız Ekmek Bayramı’nda, Haftalar Bayramı’nda ve Çardak Bayramı’nda- Tanrınız Rabbin önünde bulunmak üzere O’nun seçeceği yere gitmeli. Kimse Rabbin önüne eli boş gitmemeli. Her biriniz Tanrınız Rabbin sizi kutsadığı oranda armağanlar götürmeli.”²⁶⁷ Ayetlerine göre bu Tanrının istediği bir emir ve talimattır. Hacılar getirmeleri gereken takdimeleri genellikle kendileri tedarik ediyorlardı. Hacla ilgili şer’i kurallar ve bunlara uymanın önemiyle haccın takva yönü zamanla daha çok ön

²⁶² Maide 5/2.

²⁶³ Çıkış 23/14.

²⁶⁴ Çıkış 23/17.

²⁶⁵ Çıkış 34/23.

²⁶⁶ Ömer Faruk Harman, “Hac”, *DİA*, İstanbul, 1988, XIV, 383.

²⁶⁷ Tesniye 16/16-17.

plana çıktı. Çıkış ve Tesniye’de umumi tarzda yer alan hukuki şekiller gelenekçe detaylandırıldı ve Mişna’da toplandı. Dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur ki; hac mecburiyeti sadece erkeklere yönelikti; kadınlar, köleler, sakatlar, körler, hastalar, yaşlılar, bön ve saf olanlar, yetim ve öksüzler, çok küçük çocuklar bu yolculuktan muaf tutulmuştu. Luka İncilinde geçen şu ayete göre “İsa on iki yaşına gelince, bayram geleneğine uyarak yine gittiler.”²⁶⁸ Çocuklar ancak on iki yaşına girdiklerinde ve annelerinden ayrılabilindiklerinde bu yolculuğa katılabilmekteydiler. Bu tür bayramlarda halk bir ay öncesinden eğitiliyor, bayrama on beş gün kala sürülerin onda biri ayrılıyor, vergiler toplanıyor ve mabet hazinesinden bayram boyunca müşterek harcamalar için gerekli pay ayrılıyordu. Haclıların güvenliği ve ihtiyaçları için hazırlıklar yapılıyor, şehir meydanı ve sokaklar düzenleniyor, yollar düzeltiliyor, kuyular temizleniyor, köprüler onarılıyordu. Milattan sonra 70 yılında mabedin yıkılışından sonra mabetle ilgili hac artık yapılmadı; ancak Yahudilerin kutsal topraklara yönelik ziyaretleri devam etti. Kudüs’te Süleyman Mabedi’nden geriye kaldığına inanılan ‘ağlama duvarı’ önemli bir ziyaret mahalli oldu. Yahudilikte hacla ilgili esaslar din âlimlerince tespit edilmiş ve Mişna’da ayrı bir bölüm olarak yer almıştır. Günümüzde Yahudiler belli günlerde bu tür yerleri ziyaret eder, bu ziyaretlerin şans getireceğine, talihsizliklere iyi geleceğine inanırlar. Hac mahallerinde dua edilir, adaklar adanır, bazen de istekler kâğıda yazılıp bırakılır. Ağlama duvarı veya Süleyman Mabedi’nin batı duvarı dışındaki ziyaret merkezlerinde azizlere yalvarılıp şefaathçi olmaları istenir.²⁶⁹

Eski Ahit’e nazaran Yeni Ahit’te haccın önemi ve anlamı pek açık değildir. Yukarıda da beyan edildiği gibi bazı İnciller Hz. İsa’nın sadece bir defa hac maksadıyla Kudüs’e gittiğini ifade ederken Yuhanna İncili Hz. İsa’nın düzenli olarak hac merasimlerine katıldığını beyan etmiştir. Yuhanna İncilindeki şu ifadeler bu tezi teyit etmektedir: “Yahudilerin Fısıh Bayramı yakındı. İsa da Yerusolim’e gitti.”²⁷⁰ “Yahudilerin Fısıh Bayramı yakındı. İsa başını kaldırıp büyük bir kalabalığın kendisine doğru geldiğini görünce Filipus’a, ‘Bunları doyurmak için nereden ekmek alalım?’ diye sordu.”²⁷¹ “Yahudilerin Çardak Bayramı yaklaşmıştı. Bu nedenle İsa’nın kardeşleri ona, ‘Buradan ayrıl, Yahudiye’ye git’ dediler, Öğrencilerin de yaptığın işleri görsünler.”²⁷² “O sırada Yerusolim’de Tapınağın Açılışında Anma Bayramı kutlanıyordu. Mevsim kıştı. İsa tapınağın avlusunda, Süleyman’ın Eyvanı’nda yürüyordu.”²⁷³ “Yahudilerin Fısıh Bayramı yakındı. Taşradakilerin birçoğu bayramdan önce arınmak için Yerusolim’e gitti.”²⁷⁴ İlk Hristiyanlar Yahudilikte olduğu gibi Kudüs’teki mabedi ziyaret ediyorlardı. Bununla birlikte kilise yeni bir tapınak yapmak istiyordu. Bu yeni tapınak ‘Sion Kilisesi’ oldu. Beytül-Lahm’daki İsa’nın doğduğu mağara, çarmıha gerildiği Golgotha mevkii diğer önemli bir ziyaret merkezidir. Kudüs’e yapılan haccın yanı sıra türbeleri, hatta manastırlarda yaşayan rahipleri ziyaret de bir tür hac olarak mütalaa ediliyordu. Diğer bir hac şekli de azizlerin ve şehitlerin mezarları üzerine yapılmış kiliseleri ziyaret etmektir. Hristiyanlıkta bir kimsenin hac yapması için hayatında herhangi bir

²⁶⁸ Luka 2/42.

²⁶⁹ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁰ Yuhanna 2/13.

²⁷¹ Yuhanna 6/4-5.

²⁷² Yuhanna 7/2-3.

²⁷³ Yuhanna 10/22-23.

²⁷⁴ Yuhanna 11/55.

muayyen zaman yoktur. Ancak Kudüs’e gidiş genellikle geç yaşlarda gerçekleşmektedir. Rus hacıları da Kudüs’e beyaz kefen götürür, Hz. İsa’nın vaftiz olduğu Ürdün nehrinde bu kefenlerine sarınarak yıkanır. Diğer doğu Hristiyanları ise beyaz kefenleri Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği cuma günü onun mezarına koyarlar. Genelde gruplar halinde Kudüs’e gidip dönen hacılar, dönüşlerinde bu görevi tamamladıkları için kilisede şükran duaları yapar, Kudüs’ten getirdiklerini dağıtırlar.”²⁷⁵

Hristiyanlar için hac bir güç toplama, inayete erme anlamındadır. Fakat bu güç ve inayeti elde etmek için hac yapma şartı yoktur. Zira hacca gitmediği halde bu güç ve inayeti elde etmiş kimseler vardır. Bu durumda olan kişiler için hac şükran sunma yeri iken diğerleri için hac lütuf bulma yeridir. Her iki durumda da önemli olan, kişiyle Tanrı arasında azizler vasıtasıyla gerçekleşen münasebettir. Hristiyanlara göre azizlerin öldükten sonra cesetleriyle temas eden elbiseleri de kutsal sayılmaktadır. Örneğin azizlerin cesetlerinden veya elbiselerinden kalan parçalar, bunların bulunduğu mezarlar veya kiliseler de Hristiyanlarca tedavi, rehberlik veya affolunma merkezleri sayılarak hac maksadıyla ziyaret edilmektedir. Kudüs, Roma ve Santiago’da Compostela olmak üzere dünyada üç hac merkezini ‘mukaddes sene’ dolayısıyla ziyaret edenlere Katolik kilisesince endüljans verilmektedir.²⁷⁶

Hristiyanların Hac merkezlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Azizlere ait kutsal eşya ve kalıntıları ihtiva eden mezarlar.

2. Hz. Meryem’e atfedilen mezarlar. Bunlar da üç türdür:

1. ‘Siyah Meryem Ana’ da denilen mucizevî heykele veya tabloya saygı üzerine kurulan hac yerleri.

2. Hz. Meryem’in görülmesinin ve seçtiği bir kimseye bir mesaj vermesinin söz konusu olduğu yerler.

3. Hristiyanların Anadolu topraklarında ziyaret ettikleri yerler. Bunlar Antakya, Efes, Efes’te bulunan ve Hz. Meryem’e atfedilen evdir.²⁷⁷

Hac ibadetiyle ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’in ayrıntılı izahına karşın Kitab-ı Mukaddes’te bu konuyla ilgili yeterli sayıda ayet bulunmamaktadır. Mezmurlar kitabında ‘Hac İlahisi’ (Hac ilahileri; Fısıh, Hasat ve Çardak bayramlarını kutlamak için Yeruşalim’e çıkarken söylenen ezgilerdir.) başlığı altında on dört ilahi bulunmaktadır. Hristiyanlıkta Hac ibadetinin olduğunu, onların yukarıda zikredilen belli başlı bazı kiliselere giderek hacı olduklarını görmekteyiz.

Kitab-ı Mukaddes’te bu konuyla ilgili iki ayet şu şekildedir:

*“Suçsuzluğumu göstermek için ellerimi yıkar, mezbahanın çevresini dönerim, tavaf ederim, ya RAB, Yüksek sesle şükranımı duyurmak ve bütün harikalarını anlatmak için.”*²⁷⁸ Ayetinden hareketle İslamiyet’te bulunan tavaf benzeri bir hareketin/dönme fiilinin Hristiyanlıkta da var olduğunu ve bu ibadetin işlenen günahları temizlemeye vesile olduğu görülüyor.

²⁷⁵ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁶ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁷ Harman, a.e., a.y.

²⁷⁸ Mezmurlar 26/6-7.

2.1.9. CİHAD

Cihad, hak ve hakikati hakim kılmak için gösterilen her türlü çaba anlamında olup, nefse ve şeytana karşı mücadele vermek demektir.²⁷⁹

Cehd veya cühd ‘eziyet, meşakkat’ demek olup daha çok ‘takat oranında bir çaba’yı ifade etmektedir.²⁸⁰

2.1.9.1. Kur’an-ı Kerim’de Cihad

“Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah ğafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”²⁸¹

Bu ayetteki fitne kelimesi, Allah yoluna tâbi olmak için gerekli olan özgürlük ve güven gibi şartlara sahip olunamayan bir toplum durumunu anlatmaktadır. Bu nedenle, Müslümanlara bu durumu düzeltmeleri, tekrar Allah yolunda barış ve özgürlüğü sağlamaları için savaşa devam etmeleri emredilmektedir. Arapça din kelimesinin orijinal anlamının ‘teslimiyet’ olduğuna ve teknik olarak bir kimsenin emir ve düzenlemelerinin geçerli olduğu hayat tarzını anlatmak için kullandığına dikkat edilmelidir. Bu nedenle, insanın insana hükmettiği ve Allah yoluna tâbi olmanın imkânsız olduğu bir toplumda, fitne hüküm sürüyor demektir. İslâm’ın savaşmaktan amacı, fitneyi ortadan kaldırmak ve insanları İlâhi tebliğe uygun bir şekilde Allah (c.c.)’ın kulları olarak yaşayabilmeleri için, Allah (c.c.)’ın yolunu tesis etmektir. Bu ayetler İslâm’ın müminlere kâfirleri kılıç zoruyla küfür ve şirkten vazgeçirip, bunun yerine Allah’a ibadete yöneltmek için savaşmalarını emrettiği anlamına gelmez. Savaşın amacı, sadece, onları fitneden vazgeçirmektir. Gerçekte İslâm, tüm gayrimüslimlere inanç özgürlüğü verir. Kişi istediği yaşama tarzını seçebilir ve istediği şeye tapıp tapmamakta özgürdür. İslam müminlere, kâfir ve müşrikleri yanlış inanç ve alışkanlıklarından ikna yoluyla vazgeçirmeye çalışmalarını tavsiye eder; fakat bu amaçla savaş yapmaya izin vermez. Diğer taraftan kimseye, insanları Allah (c.c.)’a kulluktan vazgeçirip başka bir şeye kul etme hakkı da vermez. Böyle adalete aykırı bir durumu ortadan kaldırmak için, şartların gerektirdiği şekilde tebliğe ve savaşa izin verir. Bu nedenle fitne, yani kâfirlerin hâkimiyeti ve politik üstünlükleri ortadan kaldırılmadıkça ve Allah (c.c.)’ın dini için gerekli özgürlük sağlanmadıkça müminlere dinlenme yoktur. *“Eğer vazgeçerlerse, artık zulüm yapanlardan başkasına karşı düşmanlık yoktur”* ayetinden çıkarılan anlam şudur: İslam yönetimi küfür yönetiminin yerine geçerse, Hakk’a karşı çıkma konusunda zulüm işleyenden başkaları için genel bir af ilân edilmelidir. Bu ayet, zafer anında müminlerin merhamet göstermesine izin vermesine rağmen, İslâm’a düşmanlıkta tüm sınırları aşan zalimleri cezalandırmasını da yasaklamaz. Çok merhamet ve af taraftarı olan Hz. Peygamber (s.a.s.) bile bu haktan yararlanmış ve Bedir’de savaş esiri olarak alınan iki kâfiri ölüm cezasına çarptırmıştı. Bu bağlamda, Mekke’nin fethinden sonra genel bir af ilân edilmesine rağmen, İslam düşmanlarından on yedisi bu aftan hariç tutulmuş ve dördü ölüm cezasına çarptırılmıştır.²⁸²

²⁷⁹ Erdoğan, a.g.e., 75.

²⁸⁰ İsfahanî, a.g.e., 108.

²⁸¹ Bakara 2/192-193.

²⁸² Mevdudi, a.g.e., I, 155-156.

*“Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”*²⁸³ *“Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse bilsinler ki Allah onların işlediklerini şüphesiz görür.”*²⁸⁴

Bu iki ayette de *“Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah ğafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.”*²⁸⁵ Ayetlerinde ortaya konulan İslam'ın gayesi tekrarlanmaktadır. Bu gayenin, bir olumlu, bir de olumsuz olmak üzere iki yönü vardır. Olumsuz yönüyle savaş, fitneyi ortadan kaldırmayı, olumlu yönüyle ise tam anlam ve bütünlüğü ile Allah (c.c.)'ın dinini ikame etmeyi amaçlar. Bu müminlerin savaşmasını helal, hatta zorunlu kılan tek amaçtır. Savaşı helal kılan başka hiç bir gaye yoktur ve başka bir amaçla savaşmak müminlere yakışmaz.²⁸⁶

Kur'an-ı Kerim'de cihadı meşru/farz kılan ayetler şunlardır:

*“Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası (sebebiyle) sorumlu tutulmazsın. Müminleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar. Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.”*²⁸⁷ *“Allah yolunda savaşın; bilin ki Allah işitir ve bilir.”*²⁸⁸ *“Ey İnananlar! Allah'tan sakının, O'na ulaşmaya yol arayın, yolunda cihad edin ki kurtulasınız.”*²⁸⁹

Müminlerden canları ve mallarıyla savaşmayı emreden ayetler de şu şekildedir:

*“Allah yolunda sarf edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, işlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever.”*²⁹⁰ *“İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı şefkatlidir.”*²⁹¹ *“Allah'a, kat kat karşılığını arttıracığı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur? Allah hem darlaştırır, hem bollaştırır. Dönüşünüz şüphesiz O'nadır.”*²⁹² *“Mallarını Allah yolunda sarfedip sonra sarfettikleri şeyin ardından başa kakmayan ve eza etmeyenlerin ecirleri Rablerinin katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”*²⁹³

Allah (c.c.)*“Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun, onlara üstün geldiğinizde onları esir alın, savaş sona erince onları ya karşılıksız, ya da fidye ile salıverin. Allah dilemiş olsaydı, onlardan başka türlü öğ alabilirdi, bunun böyle olması, kiminizi kiminizle denemek içindir. Allah, kendi yolunda*

²⁸³ Bakara 2/193.

²⁸⁴ Enfâl 8/39.

²⁸⁵ Bakara 2/192-193.

²⁸⁶ Mevdudi, a.g.e., II, 169-170.

²⁸⁷ Nisa 4/84.

²⁸⁸ Bakara 2/244.

²⁸⁹ Maide 5/35. Bu konuda bkz.: Tevbe 9/14-16, 73,123; Furkan 25/52; Nisa 4/74-76.

²⁹⁰ Bakara 2/195.

²⁹¹ Bakara 2/207.

²⁹² Bakara 2/245.

²⁹³ Bakara 2/262. Bu konuda bkz.: Nisa 4/95-96; Enfâl 8/60, 72; Tevbe 9/20-22, 41-42, 88, 111, 121; Hucurat 49/15; Hadid 57/7, 10; Saf 61/10-13.

öldürülenlerin işlerini boşa çıkarmaz.”²⁹⁴ “Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin; doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez.”²⁹⁵ “Yoksa içinizden Allah cihad edenleri ve sabredenleri belirtmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?”²⁹⁶ “And olsun ki sizi, içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberlerinizi açıklayana kadar deneyeceğiz.”²⁹⁷ Ayetleriyle savaşın önce ve sonra takınılması gereken tavrın nasıl olması gerektiğini ve savaşın hikmetini beyan etmektedir.

Savaşın önemli hikmetlerinden birisinin de düşmana karşı kuvvet hazırlamak, tedbiri elden bırakmamak olduğu şu ayetlerde açıkça bayan edilmiştir:

“Ey İnananlar! İhtiyatlı davranın, bölük bölük veya hep birden savaşa gidin.”²⁹⁸ “Ey inananlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar Allah’ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah’ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırma üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan, tamamen ödenecektir.”²⁹⁹ “Eğer savaşa çıkmak isteselerdi bir hazırlık yaparlardı. Ama Allah davranışlarını beğenmedi de onları alıkoydu. ‘Acizlerle beraber oturun’ denildi. Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan men edenler gibi olmayın. Allah onların işlediklerini her yönüyle bilendir.”³⁰⁰

Allah yolunda savaşmanın diğer bazı hikmetleri de şu şekilde belirtilmiştir:

“Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıştı, oysa Müslümanların bir takımı bundan hoşlanmamıştı. Sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra bile seninle tartışıyorlardı. Allah bu iki taifeden birini size vaat etmişti. Siz, kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz. Oysa suçluların hoşuna gitmese de, hakkı ortaya çıkarmak ve batılı tepelemek için, Allah sözleriyle hakkı ortaya koymak ve inkârcıların kökünü kesmek istiyordu.”³⁰¹ “Siz vadiye en yakın ve onlar da en uzak yamaçta idiler; kervanın süvarileri sizden daha aşağıdaydı. Savaş için buluşmak üzere sözleşmeye kalksaydınız, vaktini tayinde anlaşılmazlığa düşerdiniz; fakat Allah helak olan, apaçık belgeden ötürü helak olsun, yaşayan da apaçık belgeden ötürü yaşasın diye olacak işi yaptı. Doğrusu Allah iştir ve bilir. Allah onları uykunda sana az gösteriyordu. Çok göstermiş olsaydı, yılacak ve bu hususta çekişmeye başlayacaktınız, fakat Allah sizi kurtardı; çünkü O kalplerde olanı bilir. Karşılaştığınızda, olacak işi öldürmek için, onları gözlerinize az gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltıyordu. Bütün işler dönüp Allah’a varır.”³⁰²

Hz. İbrahim ve İsmail’in şeriatındakine uygun olarak Cahiliye dönemi Arapları da yılın dört ayını kutsal sayarlar, bu inanışa saygının bir işareti olarak savaştan ve her türlü saldırıdan kaçınırlardı. Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayından oluşan bu aylar haram aylar (el-eşhuru’l-hurum) diye anılırdı. Bununla

²⁹⁴ Muhammed 47/4.

²⁹⁵ Bakara 2/190.

²⁹⁶ Al-i İmran 3/142. Ayrıca bkz.: Ahzab 33/22-24; Fetih 48/29; Saf 61/4.

²⁹⁷ Muhammed 47/4, 31.

²⁹⁸ Nisa 4/71.

²⁹⁹ Enfal 8/60.

³⁰⁰ Enfal 8/46-47.

³⁰¹ Enfal 8/5-8.

³⁰² Enfal 8/42-44.

birlikte bazı kabileler bu dört aya bir dört daha ekleyerek sekiz ayı haram sayarken, diğer bazıları aylar arasında fark gözetmiyordu. Aynı şekilde, belirli kabileler arasında yaşayan Hristiyanlar da haram ayların saygınlığını kabul etmiyorlardı. Bu anlayışı benimseyenlerin haram aylarla ilgili bir taahhütleri olmadığından, diğer kabileler onlara karşı dikkatli davranmak zorundaydı. Her türlü çatışmanın haram sayıldığı bu aylarda meydana gelen savaşlara, dini yasaklar çiğnendiği için ‘fıcar savaşları’ denmiştir. Bu uygulamaya, ‘erteleme’ anlamına gelmek üzere ‘nesi’ deniyordu. İşte bu ayetlerde, Allah’ın evrende var ettiği düzene göre ayların sayısının on iki olduğu belirtilmiş, bunlardan dördünün özel hükümleri olduğu hatırlatılıp bu düzenlemeye aykırı davranışların asıl kendilerine yazık etmiş olacaklarına dikkat çekilmiş ve bu aylarla ilgili bu nizam üzerinde nesi’ adıyla yapılan oyunlar ve manipülasyonlar şiddetle kınanmıştır.³⁰³

Haram aylarla ilgili olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’e sorular gelmiş, haram aylarla ilgili hususlar aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

*“Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah’ı inkâr etmek, Mescid-i Haram’ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemlikler ve orada ebedi kalırlar.”*³⁰⁴ *“Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah’tan korkun ve bilin ki Allah muttakilerle beraberdir.”*³⁰⁵ *“Ey İnananlar! Allah’ın nişanelerine, haram aya, hediye olan kurbanlığa, gerdanlıklar takılan hayvanlara, Rab’lerinden bol nimet ve rıza talep ederek Beyt-i Haram’a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haram’dan menettiği için bir topluluğa olan kininiz, aşırı gitmenize sebep olmasın; iyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın. Allah’tan sakının, Allah’ın cezası şiddetlidir.”*³⁰⁶

Allah yolunda savaşanların, canları ve mallarıyla ceht ve gayret gösterenlerin bu yoldaki en ufak bir çabalarının dahi boşa gitmeyeceği ve bu çabaların karşılıkları şu ayetlerde beyan edilmiştir:

*“İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler Allah’ın rahmetini umarlar. Allah bağışlar ve merhamet eder.”*³⁰⁷ *“Rableri dualarını kabul etti: “Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun, kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, yolumda ezaya uğratılanların, savaşan ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. And olsun ki, Allah katından bir nimet olarak, onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Nimetin güzeli Allah katındadır.”*³⁰⁸ *“Allah, içinizden cihat edenleri;*

³⁰³ Hüseyin Algül, “Haram Aylar”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVI, 105.

³⁰⁴ Bakara 2/217.

³⁰⁵ Bakara 2/194.

³⁰⁶ Maide 5/2. Ayrıca bkz.: Tevbe 9/5, 36-37.

³⁰⁷ Bakara 2/218.

³⁰⁸ Al-i İmran 3/195.

Allah'tan, peygamberinden ve inananlardan başka sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan sizi kendi halinize bırakacak mı zannediyorsunuz? Allah işlediklerinizden haberdardır."³⁰⁹

Allah (c.c.)'ın rızasını kazandıran bu değerli vazifeden geri kalıp savaşmaktan kaçınmak da şu ayetlerle kınanmaktadır:

"Ey İnananlar! Savaş için ilerlerken, inkâr edenlerle toplu halde karşılaştığınızda onlara arkanızı dönmeyin. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür!"³¹⁰ "Ey inananlar! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda, savaşa çıkın' dendiği zaman yere çöküp kaldınız? Oysa dünya hayatının geçimi ahirete göre pek az bir şeydir. Çıkmazsanız Allah size can yakıcı bir azapla azap eder ve yerinize başka bir millet getirir. O'na bir şey de yapamazsınız. Allah her şeye kadirdir."³¹¹ "Allah'a ve ahiret gününe inananlar, mallarıyla, canlarıyla savaşmak istediklerinden ötürü geri kalmak için senden izin istemezler. Allah sakınanları bilir. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp şüphelerinde bocalayan kimseler senden izin isterler. Eğer savaşa çıkmak isteselerdi bir hazırlık yaparlardı. Ama Allah davranışlarını beğenmedi de onları alıkoydu. "Acizlerle beraber oturun" denildi."³¹²

Gönülden Allah yolunda savaşmayı istemekle beraber bir mazereti sebebiyle savaştan geri kalanlara herhangi bir vebalin söz konusu olmadığı ve bunların kimler olduğu *"Ama gözleri görmeyen kimse savaşa gelmezse ona bir sorumluluk yoktur; topala ve hastaya da sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse, onu can yakıcı bir azaba uğratar."*³¹³ Ayetiyle beyan edilmiştir.

Bunların dışında savaştan geri kalması gerekenler de vardır ki onlar da *"İnananlar toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir taifenin dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekli olmaz mı? Ki böylece belki yanlış hareketlerden çekinirler."*³¹⁴ Ayetiyle açıklanmıştır.

Her şeyde bir kural olduğu gibi cihadın da belli kurallara bağlı olduğu ve bu kuralların neler olduğu şu ayetlerle belirlenmiştir:

"Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez."³¹⁵ "Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah ğafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur."³¹⁶ "Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! (İnkâra) son verirlerse

³⁰⁹ Tevbe 9/16. Ayrıca bkz.: Tevbe 9/88-89, 121; Ankebut 29/69; Saf 61/10-14.

³¹⁰ Enfal 8/15-16.

³¹¹ Tevbe 9/38-39.

³¹² Tevbe 9/44-46. Ayrıca bkz.: Tevbe 9/120.

³¹³ Fetih 48/17.

³¹⁴ Tevbe 9/122.

³¹⁵ Bakara 2/190.

³¹⁶ Bakara 2/192-193.

şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.”³¹⁷ Ayetleriyle savaşta aşırıya kaçmamak ve eğer karşı taraf savaşma taraftarı değilse savaşmamak gerektiği;

“Ancak, sizinle kendileri arasında anlaşma olan bir millete sığınanlar yahut sizinle savaşan veya kendi milletleriyle savaşmaktan bıkarak size başvuranlar müstesnadır. Allah dileseydi onları üzerinize saldırtırdı da sizinle savaşarlardı. Eğer sizden uzak durur, sizinle savaşmaz, size barış teklif ederlerse Allah onlara dokunmanıza izin vermez. Diğerlerinin de sizden ve kendi milletlerinden güvende olmayı istediklerini göreceksiniz. Ne var ki fitneciliğe her çağırıldıklarında ona can atarlar; eğer sizden uzak durmazlar, barış teklif etmezler ve sizden el çekmezlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün. İşte onların aleyhlerine olmak üzere size apaçık ferman verdik.”³¹⁸ Ayetleriyle tarafsız kalanlara dokunmamak gerektiği, Yüce Allah’ın tarafsızlara dokunulmasına izin vermeyeceği;

“Ey İnananlar! Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, her şeyi iyice anlayın. Size, Müslüman olduğunu bildirene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: “Sen mümin değilsin” demeyin. Allah katında birçok ganimetler vardır. Evvelce siz de öyleydiniz. Allah size iyilikte bulundu, iyice araştırıp anlayın, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”³¹⁹ Ayetiyle de muhatabın mümin mi, kâfir mi olduğunu iyice anlamadan saldırıya geçilmemesi gerektiğini hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıklığa kavuşturmuştur.

Eğer savaş olur da savaş sonucunda Allah zafer nasip ederse esirlere nasıl davranılması gerektiği de aşağıdaki ayetlerde şu şekilde beyan edilmiştir:

“Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yiyin; Allah’tan sakının, doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder. Elinizde bulunan esirlere, ‘Allah kalplerinizde bir iyilik bulursa, size sizden alınanın daha hayırlısını verir, sizi bağışlar, Allah bağışlayandır, merhamet edendir’ de. Esirler sana hainlik etmek isterlerse, bilsinler ki esasen daha önce de Allah’a hainlik etmişlerdi, Allah bundan ötürü onları yenmen için sana imkân verdi. Allah Bilendir, Hakim’dir.”³²⁰ “Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. “Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız” derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur; onların yüzüne parlaklık ve neşe verir. Sabırlarının karşılığı, cennet ve oradaki ipeklerdir.”³²¹

Cihat konusundaki bu ayetlere göz gezdirecek olursak eğer; netice olarak şunu söyleyebiliriz: Allah (c.c.), bu hassas konuya gereken hassasiyeti göstermiş, iyice anlaşılın diye de en ince ayrıntısına kadar hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıklamıştır. İslam’da savaş sadece Allah için yapılır, bu da hakkı/dini müdafaa halidir. Bu ayetler ve dinsizleri öldürmeye cevaz veren diğer ayetler, sadece kendilerine karşı harp ilan edilmiş ve savaş açılmış düşmanlara, yani savaşçılara karşıdır ki, savaşa katılmayanlar bunun dışında tutulmuştur. Haksız yere bir cana kıyanın bütün insanları öldürmüş gibi olacağını Kur’an belirtir. İslam, kesinlikle ve hiçbir şekilde öldürmeye cevaz vermez.

³¹⁷ Enfâl 8/39.

³¹⁸ Nisa 4/90-91.

³¹⁹ Nisa 4/94.

³²⁰ Enfâl 8/69-71.

³²¹ İnsan 76/8-12. Ayrıca bkz.: Bakara 2/177.

2.1.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Cihad

Kitab-ı Mukaddes'te cihatla ilgili birçok ayet yer almaktadır. Kitab-ı Mukaddes'te cihad kelimesi yerine özel bir kelime kullanılmamış sadece savaş kelimesiyle yetinilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'in bu konudaki ayetleri Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin aksine insan fıtratına ters olmakla birlikte oldukça katı ayetlerdir. Bu sertlik Yahudilikte *"Ancak Tanrı'nın miras olarak sana vermekte olduğu bu kavimlerin şehirlerinden nefes alan kimseyi sağ bırakmayacaksın; fakat onları, Hittîleri ve Amorîleri, ve Kenanlıları ve Perizzîleri ve Hivîleri ve Yebusîleri Tanrın Rabbin sana emrettiği gibi tamamen yok edeceksin."*³²² *"Orduların Rabbi şöyle diyor: Amalek'in İsrail'e yaptığını, Mısır'dan çıktığı zaman yolda ona karşı nasıl durduğunu arayacağım. Şimdi git, Amalek'i vur ve onların her şeylerini tamamen yok et ve onları esirgeme ve erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür."*³²³ Ayetlerinde de görüldüğü gibi, en yüksek noktaya ulaşmaktadır. Katliam için gösterilen tek sebep, intikam duygusunu tatminden başka bir şey olarak gözüküyor. Bunun gibi daha birçok örnek verilebilir.

Hristiyanlığa gelince İncil sevgi, merhamet, kardeşlik, fedakârlık, şefkat v.b. duygulardan çokça bahsedilmiş, Hz. İsa da, İncillerde insan sevgisinden, fedakârlık ve aştan, sevgi, merhamet ve kardeşlikten her peygamber gibi çokça bahsetmiştir. Şaşırtıcı bir durumdur ki iş savaşmaya gelince Luka İncili, Hz. İsa'dan şu sözü nakleder: *"Lakin üzerlerine kral olmamı istemeyen o düşmanlarımı buraya getirin ve önümde öldürün!"*³²⁴ Hz. İsa'ya isnat edilen bu ifade, onun kan dökme pahasına olsa bile, kral olmak istediğini gösteriyor. Aynı anlamdaki ifadeyi Pavlus da şu şekilde dile getiriyor: *"Çünkü bütün düşmanları kendi ayakları altına koyuncaya kadar, onun saltanat sürmesi lazımdır."*³²⁵ Hz. İsa'nın diğer bir sözü, daha dikkat çekicidir: *"Yeryüzüne selamet getirmeğe geldim sanmayın; ben selamet değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben adamla babasının, kızla anasının ve gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim. Adamın düşmanları kendi ev halkı olacaktır."*³²⁶

Kitab-ı Mukaddes şu ayetlerde mensuplarına savaşmalarını, bunu yaparken de tuzak olabileceği endişesiyle savaşmaya gideceği ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan kaçınmalarını, tapmakta oldukları putlarını yok etmelerini, düşman tarafından geride erkek bırakmamalarını, kadınlarla çocuklarını tutsak alıp bütün hayvanlarını, sürülerini ve mallarını yağmalamalarını, o ülkeyi yurt edinip oraya yerleşmelerini ve geride kalanları yurttan kovup onlardan kız alıp vermemelerini şiddetle emretmektedir:

*"Onların ilahları önünde eğilmeyecek, tapınmayacaksınız; törelerini izlemeyeceksiniz. Tersine, ilahlarını yok edecek, dikili taşlarını büsbütün parçalayacaksınız. Tanrınız Rabbe tapacaksınız. Ekmeğinizi, suyunuzu bereketli kılacak, aranızdaki hastalıkları yok edeceğim."*³²⁷ *"Onlarla ya da ilahlarıyla antlaşma yapmayacaksınız."*³²⁸ *"Gideceğin ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan*

³²² Tesniye,20/16-17.

³²³ I. Samuel 15/2-3.

³²⁴ Luka 19/27.

³²⁵ Korintoslulara I. Mektup 15/25.

³²⁶ Matta 10/34-36.

³²⁷ Çıkış 23/24-25.

³²⁸ Çıkış 23/32.

kaçın. Çünkü bu senin için bir tuzak olur. Onların sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını keseceksiniz.”³²⁹ “Bunun üzerine Musa halka, ‘Midyanlılara karşı savaşmak ve onlardan Rabbin öcünü almak üzere aranızdan adamlar silahlandırın,’ dedi.”³³⁰ “Rabbin Musa’ya verdiği buyruk uyarınca, Midyanlılara savaş açıp bütün erkekleri öldürdüler.”³³¹

Kitab-ı Mukaddes savaşa giderken düşman gücünü gördükten sonra onlardan korkmamaları gerektiğini ve savaştan önce ve sonra yapmaları gerekenleri ve hangi mazeretlerin savaşa katılmama sebebi olduğunu şöyle açıklamaktadır:

“Düşmanlarınızla savaşmaya gittiğinizde, atlar, savaş arabaları ve sizden daha kalabalık bir ordu görürseniz onlardan korkmayın. Sizi Mısır’dan çıkaran Tanrınız RAB sizinledir. Savaşa başlamadan önce kâhin gelip askerlere seslenecek. Onlara şöyle diyecek: ‘Ey İsraililer, dinleyin! Bugün düşmanlarınızla savaşmaya gidiyorsunuz. Cesaretinizi yitirmeyin, korkmayın. Onlardan yılmayın, ürkmeyin. Çünkü sizi zafere kavuşturmak üzere sizinle birlikte düşmanlarınıza karşı savaşmaya gelen Tanrınız Rab’dir. Görevliler askerlere şöyle diyecekler: ‘Yeni ev yapıp da içinde oturmeyen biri var mı? Evine geri dönsün. Yoksa savaşta ölebilir, evine bir başkası yerleşir. Bağ dikip de üzümünü toplamayan var mı? Evine dönsün. Olur ya, savaşta ölür, üzümü bir başkası toplar. Bir kızla nişanlanıp da evlenmeyen var mı? Evine dönsün. Belki savaşta ölür, kızı başka biri alır. Görevliler konuşmalarını şöyle sürdürecektir: ‘Aranızda korkan, cesaretini yitiren var mı? Evine dönsün. Öyle ki, kardeşlerinin yürekleri onunki gibi ürpermesin. Görevliler askerlere seslenmeyi bitirince, orduya komutanlar atayacaklar. Bir kente saldırmadan önce, kent halkına barış önerin. Barış önerinizi benimser, kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler. Ama barış önerinizi geri çevirir, sizinle savaşmak isterlerse, kenti kuşatın. Tanrınız RAB kenti elinize teslim edince, orada yaşayan bütün erkekleri kılıçtan geçirin. Kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabilirsiniz. Tanrınız Rabbin size verdiği düşman malını kullanabilirsiniz. Yakınızdaki uluslara ait olmayan sizden çok uzak kentlerin tümüne böyle davranacaksınız. Ancak Tanrınız Rabbin miras olarak size vereceği bu halkların kentlerinde soluk alan hiçbir canlıyı yaşatmayacaksınız. Tanrınız Rabbin size buyurduğu gibi, onları -Hitit, Amor, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarını- tümüyle yok edeceksiniz. Öyle ki, ilahlarına taparken yaptıkları iğrençliklere uymayı size öğretemesinler, siz de Tanrınız Rabbe karşı günah işlemeyesiniz.”³³²

Tevrat, yukarıda geçen bu sert hükümlerin aksine sadece şu iki ayette insanlara göstermediği merhameti meyve veren ağaçlara karşı göstermiştir:

“Bir kentle savaşırken, kenti ele geçirmek için kuşatma uzun sürerse, ağaçlarına balta vurup yok etmeyeceksiniz. Ağaçların ürünlerini yiyebilirsiniz, ama onları kesmeyeceksiniz. Çünkü kırdaki ağaçlar insan değil ki kuşatma altına alınsın.

³²⁹ Çıkış 34/12-13.

³³⁰ Sayılar 31/3.

³³¹ Sayılar 31/7. Daha geniş bilgi için bkz.: Sayılar 31/9-15, 33/50-56; Tesniye 7/2-5, 12/2-3; Tekvin 34/27-29.

³³² Tesniye 20/1-20.

Yalnız ürün vermediğini bildiğiniz ağaçları kesip yok edebilirsiniz. Sizinle savaşan kenti ele geçirene dek kesilen ağaçları kuşatma işinde kullanabilirsiniz.”³³³

İncil’de Allah için mücadele verilmesi gerektiğinin ve bu mücadelenin imanı korumaya bir araç olacağını “İman uğrunda yüce mücadeleyi sürdür. Sonsuz yaşama sınırsız sarıl. Bunun için çağrıldın ve birçok tanık önünde yüce inancı açıkça benimsedin.”³³⁴ “Yüce mücadeleyi sürdürdüm, yarışı bitirdim, imanı korudum.”³³⁵ Ayetleriyle açıklar.

Savaşın kazanılması durumunda köle ve cariyelere nasıl davranılması gerektiği konusunda şu ayetler bize yol göstermektedir:

“İsraililere şu ilkeleri bildir: İbrani bir köle satın alırsan, altı yıl kölelik edecek, ama yedinci yıl karşılık ödemediği özgür olacak. Bekâr geldiyse, yalnız kendisi özgür olacak; evli geldiyse, karısı da özgür olacak. Efendisi kendisine bir kadın verir ve o kadından çocukları olursa, kadın ve çocuklar efendisinde kalacak, yalnız kendisi gidecek. Ama köle açıkça, ‘Ben efendimi, karımla çocuklarımı seviyorum, özgür olmak istemiyorum’ derse, efendisi onu yargıç huzuruna çıkaracak. Kapıya ya da kapı sövesine yaklaştırıp kulağını bizle delecek. Böylece köle yaşam boyu efendisine hizmet edecek. Eğer bir adam kızını cariye olarak satarsa, kız erkek köleler gibi özgür bırakılmayacak. Efendisi kızla nişanlanır, sonra kızdan hoşlanmazsa, kızın geri alınmasına izin vermelidir. Kızı aldattığı için onu yabancılara satamaz. Eğer cariyeyi oğluna nişanlarsa, ona kendi kızı gibi davranmalıdır. Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır. Eğer bu üç hakkı ona vermezse, kadın karşılıksız özgür olacaktır.”³³⁶

2.1.10. FEY’ VE GANİMET

‘Fey’; çoğulu ‘Efya’ ve ‘Füyu’ dır. Güneşin doğudan batıya doğru dönmeye başlayan gölgesi anlamındadır. Haraç, cizye, ticaret vergileri, musalaha bedelleri gibi gayrimüslimlerden savaş etmeksizin alınan mallar. Savaş yoluyla alınana ise ‘Ganimet’ denir. Beytü’l- Mal’de mevcut bulunan herhangi bir mal demektir.³³⁷

‘Ganimet’; çoğulu ‘Ğenaim’ ve ‘Meğanim’dir. Harbilerden savaş esnasında muharip iki ordunun karşılaşması esnasında gazilerin gücüyle zorla alınan mal anlamındadır. Ganimetlerin beşte biri devlet hazinesi için alınır, geri kalanı ise gaziler arasında paylaştırılırdı.³³⁸

Gayri Müslimlerden savaş yoluyla elde edilen her türlü mal ve esirleri ifade eden bir terimdir. Ganimet kelimesi sözlükte ‘bir şeyi zorluk çekmeden elde etmek’ demektir. İslam hukukunda, ‘Müslümanların savaş yoluyla gayrimüslimlerden ele geçirdikleri esirler ve her türlü mal’ şeklinde tanımlanmakla birlikte ganimeti savaşta düşman askerlerinden elde edilen menkul mallara hasreden veya kısmen farklı şekilde tarif eden fakihler de vardır. Ganimet kelimesi ve türevleri Kur’an-ı

³³³ Tesniye 20/17-20.

³³⁴ Timoteosa I. Mektup 6/12.

³³⁵ Timoteosa II. Mektup 4/7.

³³⁶ Çıkış 21/1-11. Daha geniş bilgi için bkz.: Tesniye 21/10-14.

³³⁷ Erdoğan, a.g.e., 143.

³³⁸ Erdoğan, a.g.e., 153.

Kerim’de altı yerde geçmektedir.³³⁹ Ayrıca Kur’an’da ‘ganimet’ anlamında ‘nefel’ in çoğulu olan ‘enfal’ de kullanılmış olup özellikle ganimetle ilgili hükümleri açıklayan sekizinci sureye bu ad verilmiştir. Nefel kelimesinde ‘fazlalık’ anlamı bulunduğundan, savaş sırasında ele geçirilen mal veya esirler savaşın amaçlarını gerçekleştirdikten sonra ilave olarak elde edildiği için bu şekilde adlandırılmıştır. Nefel’in ganimet anlamındaki bu genel kullanımı yanında bazı âlimler, ganimetlerden Allah ve Peygamber hakkı olarak ayrılan beşte birlik paya, bazıları müşriklerden elde edilen her türlü gelir ve vergiye, bir kısmı ise devlet başkanı veya kumandanın savaşta üstün başarı gösterenlere vaat ettiği mallara da bu adı vermişlerdir.³⁴⁰

2.1.10.1. Kur’an-ı Kerim’de Fey’ Ve Ganimet

Allah (c.c.) ganimetlerin asıl sahibinin kendisi olduğunu beyan etmek üzere *“Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah, güçlü olandır, Hakim olandır.”*³⁴¹, *Bundan başka, sizin gücünüzün yetmediği fakat Allah’ın sizin için sakladığı ganimetler de vardır. Allah her şeye Kadir olandır.”*³⁴² Buyurmuştur.

*“Sana, ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: Ganimetler Allah’ın ve Peygamberindir. İnaniyorsanız Allah’tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah’a ve Peygamberine itaat edin.”*³⁴³ Bu ayet savaş ganimetlerinin paylaşılması ile ilgili olarak büyük bir devrim yaptı. Önceleri bu ganimetler, ya onları ele geçiren askerlerin, ya kumandanın ya da tüm orduya sahip olan kralın malı olurdu. Birinci durumda askerlerin bencilliği şiddetli bir rekabete, hatta bazen de çok acıklı sonuçlara yol açan bir savaşa neden olurdu. İkinci durumda ise askerler, kendilerini hırsızlar seviyesine düşüren çalma ve aşırma eylemine başvurulardı. Kur’an, savaş ganimetlerinin Allah ve Resulü’ne ait olduğunu ve daha sonra *“Eğer Allah’a ve hakkı batıldan ayıran o günde, iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah’ın, Peygamber’in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır. Allah her şeye Kadir’dir.”*³⁴⁴ Ayetiyle ganimetlerin eşit olarak paylaşılacağını ilan ederek, bu kötü adetlere bir son verdi. Birinci emir, değerli değersiz tüm ganimetlerin kumandan önünde toplanmasını gerektiriyordu. İkinci emre göre ise, ganimetlerin 1/5’i Allah yolunda ve fakirlere harcanmak için İslam devletine ayrılmalı, geri kalanı ise savaşa katılanlar arasında eşit olarak paylaşılmalıydı. Böylece ‘cahiliye’ döneminin kötülükleri, herkesi tatmin edecek bir şekilde düzeltilmiş oluyordu.³⁴⁵

Netice itibariyle Allah (c.c.) bu ayetle ganimetin Allah’a ve O’nun Resulü’ne ait olduğunu belirtmek suretiyle ganimetlerin hükmünü beyan etmiştir. Zira ganimetlerin bölüştürülmesinde kimsenin müdahale hakkı yoktur. Allah (c.c.) dilediği gibi hükmünü beyan eder. Resulü de O’nun hükmü ve hikmeti itibariyle ganimeti paylaşır.³⁴⁶

³³⁹ Nisa 4/94; Enfal 8/41, 69; Feth 48/ 15, 19, 20.

³⁴⁰ Mehmet Erkal, “Ganimet”, *DİA*, İstanbul, 1988, XIII, 351.

³⁴¹ Fetih 48/19.

³⁴² Fetih 48/21.

³⁴³ Enfal 8/1.

³⁴⁴ Enfal 8/41.

³⁴⁵ Mevdudi, *a.g.e.*, II, 152.

³⁴⁶ Sabunî, *a.g.e.*, I, 422.

Allah (c.c.), savaş sonrası elde edilen ganimetlerin helal ve temiz olduklarını beyan etmek üzere “....Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yiyin; Allah’tan sakının, doğrusu Allah başışlar ve merhamet eder.”³⁴⁷ Buyurmuştur.

“Hiçbir peygambere ganimete ve millet malına hıyanet yaraşmaz. Her kim haksızlık yaparsa, kıyamet günü yaptığı ile gelir, sonra, haksızlık yapılmaksızın herkese kazanmış olduğu ödenir.”³⁴⁸ Allah (c.c.) bu ayetiyle peygamberi hakkında ganimeti paylaşmada haksızlık yapma v.b. düşüncelere kapılmayı sorguluyor ve şöyle buyuruyor: Siz kendi çıkarlarınızın, Allah’ın Peygamberi elinde güven içinde olduğundan nasıl şüphe ediyorsunuz? Allah’ın Resulü’nün kendine emanet edilen serveti adaletsizce dağıtacağını nasıl düşünebilirsiniz?³⁴⁹

Allah (c.c.) ganimetlerin kime veya kimlere ait olduğunu “Ey inananlar! Onların mallarından, Allah’ın Peygamberine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve sürdünüz; fakat Allah peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah her şeye Kadir’dir. Allah’ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberine verdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; ta ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan sakının. Allah’tan sakının, doğrusu Allah’ın cezalandırması çetindir. Allah’ın verdiği bu ganimet malları bilhassa; yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah’tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah’ın dinine ve Peygamberine yardım eden muhacir fakirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.”³⁵⁰ Ayetleriyle beyan ediyor.

“Ey İnananlar! Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, her şeyi iyice anlayın. Size, Müslüman olduğunuzu bildirene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: “Sen mümin değilsin” demeyin. Allah katında birçok ganimetler vardır. Evvelce siz de öyleydiniz. Allah size iyilikte bulundu, iyice araştırıp anlayın, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”³⁵¹ Yani, bir zamanlar siz de kâfir kabileler arasında tek tek fertler olarak yaşamaktaydınız. O zaman baskı ve işkence korkusuyla İslam olduğunuzu gizliyordunuz ve dilinizle ikrar etmekten başka müslüman olduğunuza deliliniz yoktu. Siz şimdi Allah’ın rahmeti nedeniyle müslüman bir topluluk içinde yaşıyorsunuz ve kâfirlere karşı İslam bayrağını yüceltme şansına sahipsiniz. Bu lütuf ve rahmete karşılık Allah’a duyduğunuz şükrün ifadesi, sizin daha önce bulunduğunuz durumda olan müminlere nazik ve müsamahakâr davranmanızdır.³⁵²

2.1.10.2. Kitab-ı Mukaddes’te Fey’ Ve Ganimet

Tevrat, savaş sonrası ganimetten beş yüzde bir, payın Rabbe ayrılması gerektiğini “Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan-vergi olarak Rabbe beş yüzde bir pay ayıracaksın.”³⁵³ Ayetiyle beyan etmiştir.

Ganimet olarak ele geçirilen topraklara ne yapılması gerektiği hususunu da “Ülkeyi yurt edinecek, oraya yerleşeceksiniz; çünkü mülk edinesiniz diye orayı size verdim. Ülkeyi boylarınız arasında kurayla paylaşacaksınız. Büyük boya büyük pay,

³⁴⁷ Enfal 8/69.

³⁴⁸ Al-i İmran 3/161.

³⁴⁹ Mevdudi, a.g.e., II, 305.

³⁵⁰ Haşr 59/6-8.

³⁵¹ Nisa 4/94.

³⁵² Mevdudi, a.g.e., I, 309.

³⁵³ Sayılar 31/28.

küçük boya küçük pay vereceksiniz. Kurada kime ne çıkarsa, orası onun olacak. Dağıtımı atalarınızın oymaklarına göre yapacaksınız."³⁵⁴ Ayetleriyle beyan etmiştir.

Tevrat, Ganimet olarak ele geçirilen altın, gümüş v.b. malları kendilerini tuzağa düşürecek iğrençlikler olarak kabul etmekte, kimsenin onlara göz dikmemesi, kendisine ayırıp evine götürmemesi konusunda onları uyarmakta ve tüm ganimet malının yakılmasını emretmektedir. Şu ayetler bu durumu açıklama mahiyetindedir:

*"İlahlarını simgeleyen putları yakacaksınız; üzerlerindeki altına, gümüşe göz dikmeyecek, bunları kendinize ayırmayacaksınız. Öyle ki, tuzağa düşmeyesiniz. Bu putlar Tanrınız Rabbin gözündeki iğrençliklerdir. Bu iğrenç şeyleri evinize getirmeyeceksiniz, yoksa siz de onlar gibi yok olursunuz. Onlardan çok nefret edecek, tiksineceksiniz; çünkü onlar yok olmaya mahkûmdur. Rabbi Unutmayın."*³⁵⁵

2.1.11. İRTİDAT

Müslüman olduktan sonra bu dinden dönmek demektir. Bu hale 'riddet' de denir. Böyle bir kimseye 'mürtet' adı verilir. İslam hukukunda irtidat, kurulu düzene karşı gelme, İslam'ı din ve düzen olarak reddetme anlamında suç sayılmıştır.³⁵⁶

2.1.11.1. Kur'an-ı Kerim'de İrtidat

Allah (c.c.), dinden dönme, imanı küfür ile değiştirme manasına gelen irtidatın çirkinliğini açıklamak ve bu fiilin neticesinin Allah'ın bağışlamasından mahrum kalmak olduğunu beyan sadedinde *"...İmanı inkârla değiştiren, şüphesiz doğru yoldan sapmış olur."*³⁵⁷ *"Doğrusu inanıp sonra inkâr edenleri, sonra inanıp tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârları artmış olanları Allah bağışlamaz; onları doğru yola erdirmez."*³⁵⁸ *"İnandıktan, peygamberin hak olduğuna şahadet ettikten, kendilerine belgeler geldikten sonra inkâr eden bir milleti Allah nasıl doğru yola erdirtir? Allah zalimleri doğru yola erdirmez. İşte bunların cezası, Allah'ın, meleklerin, insanların hepsinin lanetine uğramalarıdır."*³⁵⁹ Buyurmaktadır.

*"Kendileri için doğru yol belli olduktan sonra arkalarına dönenleri, bu işi yapmaya şeytan sürüklemiş, onlara ümit vermiştir."*³⁶⁰ Ayetinde Hak dinden dönenlerin bu fiillerinin sebebi şeytan ve şeytanın onlara verdiği ümit olarak belirtilmektedir.

Allah (c.c.) İmanı küfür ile değiştirenlerin sonunun cehennem olduğunu ve orada sonsuza kadar kalacaklarını şu ayetlerle ortaya koymaktadır:

*"...Güçleri yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler. İçinizden dininden dönüp kafir olarak ölen olursa, bunların işleri dünya ve ahirette boşa gitmiş olur. İşte cehennemlikler onlardır, onlar orada ebedi kalacaklardır."*³⁶¹ *"İşte bunların cezası, Allah'ın, meleklerin, insanların hepsinin lanetine uğramalarıdır. Orada ebedi kalacaklardır. Onlardan azap hafifletilmez,*

³⁵⁴ Sayılar 33/53-54.

³⁵⁵ Tesniye 7/25-26.

³⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., 257.

³⁵⁷ Bakara 2/108.

³⁵⁸ Nisa 4/137.

³⁵⁹ Al-i İmran 3/86-87.

³⁶⁰ Muhammed 47/25.

³⁶¹ Bakara 2/217.

onların azabı geciktirilmez.”³⁶² “Kendilerine belgeler geldikten sonra ayrılan ve ayrılığa düşenler gibi olmayın. Bir takım yüzlerin ağaracağı ve bir takım yüzlerin kararacağı günde büyük azap onlarıdır. Yüzleri kararanlara: ‘İnanmanızdan sonra inkâr eder misiniz? İnkâr etmenizden dolayı tadın azabı’ denecektir.”³⁶³

2.1.11.2. Kitab-ı Mukaddes’te İrtidat

Kitab-ı Mukaddes’te dinden dönme ve hükümleriyle ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat uygulamada Yahudilik ve Hristiyanlıkta bunun yerini aforoz müessesesi doldurmaktadır.

Kilise hukukuna göre ‘Aforoz’, yetkili dinî şahsiyetler veya meclisler tarafından suçlu görülen bir Hristiyan’ın cemaatten çıkarılması anlamındadır. Kitab-ı Mukaddeste lanetleme ve beddua, bazı sosyal haklardan mahrum etme cezasından önce gelir. Cemaatten çıkarma ise ikinci derecededir. İlk defa hahamlar (rabbâniyyûn) tarafından uygulanan sinagogdan uzaklaştırma işlemiyle bu ceza kesin şeklini almıştır. Üç tür aforozdan söz etmek mümkündür:

1. Nezifa: Fazla önemli olmayan yasakların çiğnenmesi sebebiyle verilen kınama cezası.

2. Niddû (Küçük Aforoz): Cemaatle münasebeti yasaklayan, yas tutmaya mecbur eden ceza.

3. Herem (Büyük Aforoz): Kişinin suç işlemekte ısrar etmesi durumunda uygulanan ve toplumdan atılmayı gerektiren süresiz ceza. Bununla birlikte milâttan sonra 70 yılından itibaren, dinden dönenlerin ve sapıkların süresiz olarak cemaatten çıkarıldığı bilinmektedir. Hatta Ünlü filozof Spinoza, Yahudi kutsal kitaplarının orijinalliği hususunda şüphelerini dile getiren eserler yazdığı için aforoz edilmişti. Reformcu Mendelssohn; ancak XVIII. yüzyılda topluluktan çıkarma cezasına karşı çıkabilmiştir. Hristiyanlar bu ayrımı yaparken şu ayetleri delil getirirler: “*Kardeşçe nasihatleri kabul etmeyi reddeden herhangi bir kişi kiliseye bildirilmeli, kiliseyi de dinlemeyi reddetmesi halinde putperest ve vergi tahsildarı olmaya mahkûm edilmelidir*”³⁶⁴ Hristiyanlara göre bu cezayı verme yetkisi sadece papalar, piskoposlar ve ruhanî meclislere aittir. Aforoza sebebiyet veren suçlar da şöyle sıralanabilir: İmandan dönmek, sapık bir mezhebe mensup olmak veya sapıtmak, papaya saldırıda bulunmak, kutsal eşyayı saygınlığına yaraşmayan yerlere atmak yahut bulunması gereken yerden başka bir yere nakletmek veya gizlemek, bu davranışları kutsal şeyleri tahkir etme gayesiyle yapmak, günah çıkaran kimsenin doğrudan doğruya dinî nitelikteki sırrı ifşa etmesi, çocuk düşürme suçuna yardımcı olmak vb. Aforoz edilen kimse günahını kabul edip pişmanlık gösterirse affedilir ve tekrar eski haklarına kavuşur. Ortodoks ve Ermeni kiliselerinde de aforoz cezası vardır. Protestanlıkta, Katoliklerdeki kadar ağır olmasa da, dinî bir disiplin vasıtası olarak bu ceza özellikle Kalvinci kiliselerde mevcuttur. Evharistiya ayininden atılma, günah çıkarma hakkının belli bir süre kaldırılması, kilise kütüğünden silinme ve Protestan mezarlığına gömülmeme aforoz cezasının sonuçlarıdır. İslam cemiyetinde, kilisenin fonksiyonunu icra eden bir kurum ve buna bağlı olarak ruhanîler veya din adamları sınıfı bulunmadığı gibi aforoza benzer bir uygulamanın varlığı da söz

³⁶² Al-i İmran 3/87-88.

³⁶³ Al-i İmran 3/105-106. Ayrıca bkz.: Nahl 16/106-108.

³⁶⁴ Matta 18/15-17.

konusu değildir. İslâmiyet'te, işlenen suç hangi türden olursa olsun, mahkemelerden başka suçluya ceza verme yetkisine sahip bir zümre yoktur. İslam hukukunda belirlenen cezalar arasında bir Müslüman'ı dinî görev ve ibadetlerinden mahrum bırakma veya toplumdan tecrit etme gibi bir ceza da bulunmamaktadır.³⁶⁵

Ortaçağda Hristiyanlarda dinden dönme ölümle cezalandırılıyordu.³⁶⁶ Fakat daha sonraki uygulamalarda bu hükmün uygulanmadığı olmuştur. Örneğin patrik Photius ms. 869'da toplanan resmi konsilinde kabul edilen 'Ruhü'l- Kudüs, baba ve oğuldan çıkmıştır.' Görüşünü kabul etmemesi üzerine aforoz edilmiş; fakat öldürülmemiştir.³⁶⁷

2.1.12. YEMİN VE ADAK

Sözlükte 'kuvvet, sağ taraf, sağ el, ant, kasem ve benzeri' manalara gelen yemin, dinî kullanımda, bir kimsenin bir işi yapıp yapmaması veya bir olayın doğru olup olmaması konusundaki söylediği sözünü Allah'ın adını veya sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesini ifade eden bir terimdir.³⁶⁸

Adak ise; nezir manasındır. Allah'a tazim için mubah olan bir fiilin yapılmasını üstlenmek demektir.³⁶⁹

2.1.12.1. Kur'an-ı Kerim'de Yemin ve Adak

İslam dininde yemin etmek esasen mubah bir davranış olmakla birlikte, gereksiz yere yemin etmek ve onu alışkanlık haline getirmek doğru değildir. Sıkça yemin eden kişi sözüne Allah'ı şahit tutmuş, O'na karşı saygısızlık etmiş ve kutsal değerleri sözünün doğruluğunu teyit için yıpratmış, neticede de toplum nezdinde kendi saygınlığını zedelemiş olur. Müslüman, yemin etmeye ihtiyaç hissetmeyecek derecede sözüne güvenilen ve çevresi tarafından böyle bilinen bir kimse olmayı gaye edinmelidir. Yalan yere yemin etmek ve yapılan bir yemine uymamak ise daha büyük bir hatadır ve bazı sorumlulukları doğurur. Bir dinden diğerine veya bir toplumdan diğer topluma yer yer farklı uygulamalar görülmekle birlikte esasta büyük bir benzerliğin göze çarptığı adak meselesi, temelde insanlar arasında ortak birtakım dini-psikolojik saiklardan kaynaklanmaktadır. İslamiyet, şu veya bu din yahut toplumdaki adak anlayış ve uygulamalarıyla bazı benzerlikler görülsün bile diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da birtakım sınırlamalar getirerek kendine has bir anlayış ortaya koymuştur.³⁷⁰

Adakta bulunma, arzu edilen sonuçları elde etme veya beklenmeyen kötü durumlardan korunmada Allah'ın yardımını temin etme gayesiyle başvurulmuş bir davranış mahiyetinde olup hemen hemen bütün din ve kültürlerde görülmektedir. Özellikle Çin, Japon, Hint ve İslam öncesi Türk kültüründe adağın önemli bir yer tuttuğu, bu mahiyette birçok davranış ve geleneğin bu toplumlarda yaygınlık kazandığı, benzer davranışların diğer toplumlarda da sıklıkla görülen bir davranış olduğu bilinmektedir. Çeşitli din ve milletlerin kültürlerinde aynı ve yakın telakkilere dayalı olarak ağaçlara ve kutsal sayılan yerlere bez bağlamak, ibadet yerlerinde mum

³⁶⁵ Mehmet Süreyya Şahin, "Aforoz", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 412-413.

³⁶⁶ Yılmaz, *a.g.e.*, 1.

³⁶⁷ Aydın, *a.g.e.*, 115.

³⁶⁸ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 25.

³⁶⁹ Erdoğan, *a.g.e.*, 455.

³⁷⁰ Ahmet Özel, "Adak", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 338.

yakmak, belli durumlarda belli hayvanları kurban etmek, oruç veya perhiz mahiyetinde olmak üzere bazı yiyecek ve içeceklerden, cinsel ilişkiden uzak durmak, istediğine ulaşıncaya kadar bazı zevk ve eğlenceyi terk etmek gibi adak türlerine rastlanır. Bu adaklarda dinî-psikolojik saiklar, Tanrı'ya şükretme veya onun yardımını isteme ögesi ağır basar. İslamiyet öncesi Hicaz-Arap toplumunda da bu sayılanlara benzeyen veya onların dışında birçok adak çeşit ve türü vardı. İslam dini insandaki dindarlık duygusuyla ve ruhî tatmin arzusuyla kısmen alakalı bu davranışı tamamen yasaklamamış, sadece bazı düzenleme ve sınırlamalar getirerek ona kendine has bir şekil vermiştir.³⁷¹

Kuran'da, verilen sözün yerine getirilmesi bağlamında *“Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.”*³⁷² *“Ahitleştığınız zaman Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak sağlama bağladığınız yeminleri bozmayın. Allah yaptıklarınızı şüphesiz bilir. Bir ümmetin diğerinden daha çok olmasından ötürü, aranızdaki yeminleri bozarak, ipliğini iyice eğirip katladıktan sonra bozan kadın gibi olmayın. Allah onunla sizi dener. And olsun ki, sorumlu tutulacaksınız.”*³⁷³ Buyrulur. Bu itibarla bir Müslüman'ın yemin etmemesi, yemin etmişse bu, verdiği söze Allah'ı şahit tutmak demek olduğundan mutlaka yeminine bağlı kalması gerekir.

Yemin ettikten sonra yeminini tutmayan kimsenin *“Allah size rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar. Yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.”*³⁷⁴ *“Allah şüphesiz size, yeminlerinizi keffaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O, bilendir, Hakim'dir.”*³⁷⁵ Ayetleri gereği, ayette ifade edildiği şekliyle yemin keffareti ödemesi gerekir.

Kuran'da konuyla ilgili ayetlere toplu olarak baktığımızda Kuran'ın adağı teşvik eden ve ya onu yasaklayan bir ayetine rastlamamaktayız.

İmam Kurtubî'ye göre yemin çeşitleri ve kefareti şunlardır:

1. Lağv Yemini: Tüm İslam âlimlerinin ittifak ettikleri görüşe göre lağv yemini doğru olduğu zannıyla yapmış olduğu yemindir. İmam Şafî'ye göre öfkeyle ve aceleyle söylenen sözler de bu gruba girer. Keffaret gerektirmeyen bir yemin çeşididir.³⁷⁶

2. Mün'akit Yemin: Mümkün olan veya kişinin 'yapacağım' dediği şeyi söylediği gibi yerine getirmesidir. Yerine getirilmezse yemin bozulmuş olur ve keffaret gerekir.³⁷⁷

³⁷¹ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 21-22.

³⁷² Maide 5/89.

³⁷³ Nahl 16/91-92.

³⁷⁴ Maide 5/89.

³⁷⁵ Tahrir 66/2.

³⁷⁶ Kurtubî, *a.g.e.*, III, 606.

³⁷⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, III, 607.

3. Gamûs Yemini: Âlimler bu tür yeminin mün'akit yemin mi yoksa lağv yemini mi oldu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhura göre bu türden bir yeminin bir hile, yalan ve kandırmaca olması hasebiyle mün'akit değildir. Dolayısıyla Keffaret gerektirmez. İmam Şafî'ye göre ise mün'akit yemindir. Dolayısıyla Keffaret gerekir. Zira bu durumda kişi söylediği şeyi kalben söylemiştir.³⁷⁸

Kur'an-ı Kerim, yemin edilenlere önem verir ve hayra mani olan, kötü, salih olmayan bir amele sebebiyet veren yeminlerin yapılmamasını *"İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır."*³⁷⁹ *"Birbirinizi aldatmak için yemin etmeyin ki, bu yüzden sağlamca yere basmakta olan ayak sürçebilir; Allah yolundan alıkoymanıza karşılık kötü bir azap tadarsınız ve (ahirette de) büyük bir azaba uğrarsınız."*³⁸⁰ Ayetleriyle; bunun aksine olan, yani hayra teşvik edip şerre mani olan yeminlere mani olunmaması gerektiğini de *"İnsanların arasını düzeltmeniz, günahattan sakınmanız ve iyi olmanız için, Allah'a yaptığınız yeminleri engel kılmayın, Allah işitir ve bilir. Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, fakat kalplerinizin kastettiği yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah bağışlayandır, Halim'dir."*³⁸¹ Ayetleriyle beyan eder.

Şu ayetlerde de Allah (c.c.), münafıkların yalan yere yemin etmelerinden, bu yeminleri Allah'a ve O'nun Resulü'ne karşı bir kalkan olarak kullanmalarından ve bunun kötü akıbetinden bahseder:

*"(Ey Muhammed!) O sözleri söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resulü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tövbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır."*³⁸²

Kur'an-ı Kerim'in *"Ey iman edenler! Akitleri(n) gereğini) yerine getiriniz..."*³⁸³ *"Yetimin malına, rüştiine erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."*³⁸⁴ *"Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler."*³⁸⁵ Ayetlerinde verilen sözde durulması, ahde ve akitlere bağlı kalınması; *"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pekiyi bilir."*³⁸⁶ Ayetinde Allah'a verilen sözün tutulması, yapılan adakların yerine getirilmesi *Onlar verdikleri sözleri yerine getirirler, fenalığı*

³⁷⁸ Kurtubî, a.g.e., III, 608.

³⁷⁹ Nur 24/22.

³⁸⁰ Nahl 16/94.

³⁸¹ Bakara 2/224-225.

³⁸² Tevbe 9/74. Daha geniş bilgi için bkz.: Tevbe 9/96, 107; Mücadele 58/14, 16, 18., Münafikun 63/1.

³⁸³ Maide: 5/1

³⁸⁴ İsrâ 17/34.

³⁸⁵ Hac 22/29.

³⁸⁶ Nahl 14/91.

yaygın olan bir günden korkarlar.”³⁸⁷ Ayetiyle de kişinin yaptığı adağa uygun davranması istenir. Ve tüm bu vasıflar iyi kulların vasıfları arasında sayılır. Zira Allah (c.c.), “Yaptığınız her harcamayı ve adadığınız her adağı muhakkak Allah bilir. Zalimler için hiç yardımcı yoktur.”³⁸⁸ “Ayetiyle adanılan şeyleri en iyi bilen kendisi olduğunu beyan eder.

Kur’an-ı Kerim, ayrıca Hz. Meryem’in yapmış olduğu adağı şu şekilde bizlere sunar:

“İmran’ın karısı: ‘Ya Rabbi! Karnımda olanı, sadece sana hizmet etmek üzere adadım, benden kabul buyur, doğrusu işiten ve bilen ancak Sensin’ demişti.”³⁸⁹

2.1.12.2. Kitab-ı Mukaddes’te Yemin ve Adak

Kitab-ı Mukaddes, yemin konusuna yeterince önem vermiş, bu konu üzerinde teferruatla durmuştur.

Kitab-ı Mukaddes, Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi yeminin önemli olduğunu, yalan yere, düşünmeden ve ne yaptığını bilmeden yemin edilmemesi gerektiğini, bunun bir suç olduğunu, bu suçla Tanrı’nın adının lekelenmiş olacağını ve Tanrı’nın bundan tiksindiğini şu ayetlerle ayrıntılı bir şekilde ele alır:

“Biri hangi konuda olursa olsun, kötülük ya da iyilik yapmak için, düşünmeden ve ne yaptığını bilmeden ant içerse, bunu anladığı an suçlu sayılacaktır. Kişi bu suçlardan birini işlediği zaman, günahını itiraf etmeli. Günahının bedeli olarak Rabbe bir suç sunusu getirmeli. Bu sunu küçükbaş hayvanlardan olmalı. Dişi bir kuzu ya da keçi olabilir. Kâhin kişinin günahını bağışlayacaktır.”³⁹⁰ “Benim adıyla yalan yere ant içmeyeceksiniz. Tanrınızın adını aşağılamış olursunuz. RAB benim.”³⁹¹

“Melek, ‘Bütün ülkeye yağacak lanettir bu’ dedi, ‘Tomarın bir yanına yazılanlar uyarınca, hırsızlık eden herkes sökülüp atılacak; öbür yanına yazılanlar uyarınca da yalan yere ant içenler kovulacak. Her şeye egemen RAB, ‘Lanet yağdıracağım’ diyor, hırsızın ve benim adıyla yalan yere ant içenin evi üzerine lanet yağacak. Ve lanet o evin üzerinde kalacak; kerestesiyle, taşlarıyla birlikte evin tümünü yok edecek.”³⁹² Ayetlerinde hırsızlık ve yalan yere yemin etme birlikte zikrediliyor. Ve bu suçların Tanrı’nın lanetine sebebiyet veren suçlar olduğu ve bu lanetin son bulması için bu suçu işleyenlerin kovulması gerektiği bildiriliyor.

“Çünkü biliyoruz ki, yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”³⁹³ Ayetlerinde kanunların kendilerin için konulduğu kimseler sıralanıyor. Bunlardan bazılarının da yalan yere yemin içenler olduğu belirtiliyor.

³⁸⁷ İnsan 76/7.

³⁸⁸ Bakara 2/270.

³⁸⁹ Al-i İmran 3/35.

³⁹⁰ Levililer 5/4-6.

³⁹¹ Levililer 19/12. Daha geniş bilgi için bkz.: Mezmurlar 24/4-5; Süleyman’ın Meselleri 20/25; Zekerya 8/17; Matta 5/33.

³⁹² Zekerya 5/3-4.

³⁹³ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

Kitab-ı Mukaddes, üzerine yemin edilecek ve edilemeyecek şeyleri şu ayetlerle açıklar:

“Yine atalarımıza, ‘Yalan yere ant içmeyeceksin, ama Rabbin önünde içtiğin antları yerine getireceksin’ dendiğini duydunuz. Oysa ben size diyorum ki, hiç ant içmeyin: Ne gök üzerine, çünkü orası Tanrı’nın tahtıdır; ne yer üzerine, çünkü orası O’nun ayak taburesidir; ne de Yeruşalim üzerine, çünkü orası Büyük Kral’ın kentidir. Başınızın üzerine de ant içmeyin. Çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. ‘Evet’iniz ‘evet’, ‘hayır’ınız ‘hayır’ olsun. Bundan fazlası Şeytan’dandır.”³⁹⁴

Kitab-ı Mukaddes’e göre Tanrı *“Her şeye egemen RAB, ‘yargılamak için size yaklaşacağım’ diyor, ‘büyücülere, zina edenlere, yalan yere ant içenlere, işçinin, dulun, öksüzün, yabancının hakkını çiğneyenlere -benden korkmayanlara- karşı hemen tanık olacağım.’”³⁹⁵* Ayeti gereği yalan yere yemin içenlerin aleyhine şahitlik edecektir.

Tüm bu ayetlere karşın Kitab-ı Mukaddes’e göre yalan yere yemin affedilmeyecek bir suç değildir. Bu suçun bir keffareti vardır. Bu suçu işleyen kişi keffaretini yerine getirerek affedilir. Bunun keffareti *“Biri hangi konuda olursa olsun, kötülük ya da iyilik yapmak için, düşünmeden ve ne yaptığını bilmeden ant içerse, bunu anladığı an suçlu sayılacaktır. Kişi bu suçlardan birini işlediği zaman, günahını itiraf etmeli. Günahının bedeli olarak Rabbe bir suç sunusu getirmeli. Bu sunu küçükbaş hayvanlardan olmalı. Dişi bir kuzu ya da keçi olabilir. Kâhin kişinin günahını bağışlatacaktır.”³⁹⁶* Ayetleri gereği ilk önce kişinin günahını itiraf etmesi, bedel olarak da bir küçükbaş hayvanı kâhine sunmasıdır.

Çaldığı ve ya kendisine emanet edilen şey hakkında yalan yere yemin eden kişiye gelince bu durumdaki biri *“Her kim kayıp bir eşya bulup yalan söylerse, yalan yere ant içerse, yani insanların işleyebileceği bu suçlardan birini işlerse, günah işlemiş olur ve suçlu sayılır. Çaldığı ya da haksızlıkla ele geçirdiği şeyi, kendisine emanet edilen ya da bulduğu kayıp eşyayı, ya da hakkında yalan yere ant içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, suç sunusunu getirdiği gün sahibine geri vermeli.”³⁹⁷* Ayetleri gereği hakkında yalan yere yemin içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, keffareti getirdiği gün sahibine geri vermelidir.

Kitab-ı Mukaddes, kendi aleyhine dahi olsa edilen yeminlerin yerine getirilmesi gerektiğini *“Aşağılık insanları hor görür, Ama Rab’dan korkanlara saygı duyar. Kendi zararına ant içse bile, dönmez andından.”³⁹⁸* Ayetiyle dile getirir.

Kitab-ı Mukaddes, yemin konusuna verdiği önemi şartlarını ağırlaştırarak adak konusunda da göstermiş, bu konu üzerinde de teferruatla durmuştur.

Adak, genellikle herhangi bir hususta Allah’ın yardımını temin gayesiyle başvurulan dinî bir davranış olarak şu veya bu şekilde hemen hemen bütün dinlerde görülmektedir. Gerek Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedîd’de, gerekse Grek ve Latin literatüründe peygamberler, krallar, azizler ve başkalarının yaptığı muhtelif adaklarla

³⁹⁴ Matta 5/33-37. Bu konuda bkz.: Matta 23/16-22.

³⁹⁵ Malaki 3/5.

³⁹⁶ Levililer 5/4-6.

³⁹⁷ Levililer 6/3-6.

³⁹⁸ Mezmurlar 15/4.

ilgili misaller çoktur. Yahudilik ve Hristiyanlıkta adak, normal dinî vazifeler dışında, bir kimsenin ya samimi dindarlığın bir nişanesi olarak veya Allah'ın yardımını temin maksadıyla belli bir şeyi yapma veya terk etme hususunda Allah'a söz vermesi şeklinde görülmektedir. Kilise hukuku, alelade adak ile merasimli adak arasında, ikincisinin değiştirilememe özelliğine sahip olması bakımından fark gözetir. Ortaçağ'da adak, çok defa varlıklı kimselerce kilise veya bir azizin türbesinin yaptırılması, onarılması yahut tezyini şeklinde görülmektedir. Hristiyan dünyasında rastlanan sayısız adak türleri arasında haccetmek, sadaka vermek, hastalar için azizlerin kabirlerinden toprak almak, kilisede mum yakmak, kilise parmaklıklarına bez bağlamak gibi fiiller en çok görülenleridir. Katolik'te adakla ilgili hüküm ve düzenlemelerin varlığına karşılık Protestanlık adağı resmen tanımamıştır; buna rağmen halk arasında adak yaygın şekilde görülmektedir.³⁹⁹

Kitab-ı Mukaddes'e göre, bir erkek ve ya kadın kendisini Rabbe adayabilir. Kendisini Rabbe adayan kişinin uyması gereken birtakım kurallar vardır. Bu kişi adanmışlığı süresince sarhoşluk veren şaraptan, içkiden, bunlardan yapılan sirkelerden ve bunların özünü oluşturan üzüm ve üzümün herhangi bir ürününden hiçbir şey yemeyecek. 'Rabbe adanmışlığı süresince başına ustura değmeyecek. Kutsal biri olarak saçını uzatacak. Bu onun adanmışlığının alameti olacak. Ölüye yaklaştırmayacak. Ölüye yaklaşması durumunda adanmışlığı bozulmuş olacak ve yedinci gün başını kazıtıp yeniden adanacak. Keffaretini kâhine sunduktan sonra içki ve şarap içebilecek. Adak ve adanmışlıkla ilgili yasalar şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır:

*"İsrail halkına de ki, 'Eğer bir erkek ya da kadın Rabbe adanmış kişi olarak Rabbe özel bir adak adamak, kendini Rabbe adamak isterse, şaraptan ya da herhangi bir içkiden kaçınacak, şaraptan ya da başka içkilerden yapılmış sirke içmeyecek. Üzüm suyu da içmeyecek. Yaş ya da kuru üzüm yemeyecek. Rabbe adanmışlığı süresince çekirdekten kabuğuna dek asmanın ürününden hiçbir şey yemeyecek. Rabbe adanmışlığı süresince başına ustura değmeyecek. Kendini Rabbe adadığı günler tamamlanıncaya dek kutsal olacak, saçını uzatacak. Kendini Rabbe adadığı günler boyunca ölüye yaklaştırmayacak. Annesi, babası, erkek ya da kız kardeşi ölse bile onlar için kendini kirletmeyecek. Çünkü kendini Tanrısı'na adama simgesi başı üzerindedir. Adanmışlığı süresince RAB için kutsal olacaktır."*⁴⁰⁰
*"Pavlus Korint'teki kardeşlerin yanında bir süre daha kaldı. Sonra onlarla vedalaştı, Priskilla ve Akvila ile birlikte Suriye'ye gitmek üzere gemiyle yola çıktı. Adakta bulunmuş olduğu için Kenhere'de saçlarını kestirmişti."*⁴⁰¹

Kitab-ı Mukaddes'te çocuğunu Rabbe adayan bir kadın şu şekilde sunulmaktadır:

"Küçük çocuk süten kesildikten sonra Hanna üç yaşında bir boğa, bir efa un ve bir tulum şarap alarak onu kendisiyle birlikte Rabbin Şilo'daki tapınağına götürdü. Boğayı kestikten sonra çocuğu Eli'ye getirdiler. Hanna, 'Ey efendim, yaşamın hakkı için derim ki, burada yanında durup Rabbe yakaran kadını ben' dedi, 'Bu çocuk için yakarmıştım; RAB dileğimi yerine getirdi. Ben de onu Rabbe

³⁹⁹ Özel, a.e., a.y.

⁴⁰⁰ Sayılar 6/2-11.

⁴⁰¹ Resullerin İşleri 18/18. Bu konuda bkz.: Sayılar 6/11-21.

adıyorum. Yaşamı boyunca Rabbe adanmış kalacaktır.' Sonra çocuk orada Rabbe tapındı."⁴⁰²

Yaptığı yeminle kendisini bir yükümlülük altına sokan adamın, evli, bekâr ve dul kadının durumları da şu ayetlerle ifade edilmiştir:

*"Musa İsrail'in oymak önderlerine şöyle dedi: RAB şöyle buyurdu: Eğer bir adam Rabbe adak adar ya da ant içerek kendini yükümlülük altına sokarsa, verdiği sözü bozmayacak, ağzından her çıkanı yerine getirecek. Genç bir kadın babasının evindeyken Rabbe adak adar ya da kendini yükümlülük altına sokarsa, babası da onun Rabbe adadığı adağı ve kendini yükümlülük altına soktuğunu duyar, ona karşı çıkmazsa, kadının adadığı adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılacak. Ama babası bunları duyduğu gün engel olursa, kadının adadığı adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılmayacak; RAB onu bağışlayacak, çünkü babası ona engel olmuştur. Eğer kadın adak adadıktan ya da düşünmeden kendini yükümlülük altına soktukten sonra evlenirse, kocası da bunu duyar ve aynı gün ona karşı çıkmazsa, adadığı adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılacak. Ama kocası bunu duyduğu gün engel olur, kadının adadığı adağı ya da düşünmeden kendini altına soktuğu yükümlülüğü geçerli saymazsa, RAB kadını bağışlayacaktır. Dul ya da boşanmış bir kadının adadığı adak, kendini yükümlülük altına soktuğu her şey geçerli sayılacak. Eğer bir kadın evliyken bir adak adar ya da ant içerek kendini yükümlülük altına sokarsa, kocası da bunu duyar, karşı çıkmaz, ona engel olmazsa, kadının adadığı bütün adaklar ya da kendini altına soktuğu her yükümlülük geçerli sayılacak. Ama kocası bunları duyduğu gün engel olursa, kadının adadığı bütün adaklar ve kendini altına soktuğu yükümlülük geçerli sayılmayacak. Kocası geçersiz kılmıştır, RAB kadını bağışlayacak. Kocası, kadının kendi isteklerini denetlemesi için adadığı adağı ya da ant içerek kendini altına soktuğu yükümlülüğü onaylayabilir ya da geçersiz kılabilir. Eğer kocası bir gün içinde bu konuda ona karşı çıkmazsa, bütün adaklarını ya da yükümlülüklerini onaylamış olur. Onları duyduğu gün kadına karşı çıkmamakla onaylamış sayılır. Eğer onları duyduktan bir süre sonra engel olursa, kadının suçundan kocası sorumlu olacaktır."*⁴⁰³

Kitab-ı Mukaddes, yapılan adakların geciktirilmeden yerine getirilmesi gerektiğini şu ayetlerle hikmetleriyle beraber açıklamaktadır:

*"Tanrınız Rabbe bir dilek adağı adadığınızda yerine getirmeyi savsaklamayın. Tanrınız RAB sizden kesinlikle bunu isteyecektir. Yerine getirmezseniz size günah sayılacaktır. Ama adak adamaktan çekinirsen günah sayılmaz. Ağzınızdan çıkanı yapmaya dikkat edin. Çünkü Tanrınız Rabbe adağı gönülden adadınız."*⁴⁰⁴ *"Adaklar adayın Tanrı'nız Rabbe, yerine getirin adaklarınızı, armağanlar sunun korkulması gereken Tanrı'ya, bütün çevresindekiler."*⁴⁰⁵ *"Tanrı'ya adak adayınca, yerine getirmekte gecikme. Çünkü O akılsızlardan hoşlanmaz. Adağını yerine getir! Adamamak, adayıp da yerine getirmemekten iyidir."*⁴⁰⁶

⁴⁰² I.Samuel 1/24-28.

⁴⁰³ Sayılar 30/1-15.

⁴⁰⁴ Tesniye 23/21-23.

⁴⁰⁵ Mezmurlar 76/11.

⁴⁰⁶ Vaiz 5/4-5. Ayrıca bkz.: Yeremya 44/25; Nahum 1/15.

Zira Tanrı “Çünkü sen, ey Tanrı, adaklarımı duydun, adından korkanların mirasını bana verdin.”⁴⁰⁷ Ayetinde beyan edildiği gibi yapılan adakları bilmektedir.

Kitab-ı Mukaddes, ayrıca Rabbe sunulacak hayvanların kirli sayılan hayvanlardan olmaması gerektiğini, böyle bir durumda değerinin üzerine beşte bir fazlasının katılarak bunun telafi edilmesi gerektiği “Eğer adak Rabbe sunulamayacak kirli sayılan hayvanlardan biriye, kâhine götürülecektir. Hayvan iyi ya da kötü olsun, kâhin ona değer biçecek. Biçilen değer neyse o geçerli olacak. Ama sahibi hayvanı geri almak isterse, kâhinin biçtiği değer üzerine beşte bir fazlasını katarak ödemelidir.”⁴⁰⁸ Ayetleriyle açıklanmıştır.

Kusurlu olan hayvanların ve fahişelerin kazancının da Rabbe sunulamayacağı şu ayetlerle beyan edilmektedir:

“Fuhuş yapan kadın ya da erkeğin kazancını adak olarak Tanrınız Rabbin Tapınağı’na götürmeyeceksiniz. İkisi de Tanrınız Rabbin gözünde iğrençtir.”⁴⁰⁹, “Sürüsünden adadığı erkek hayvan yerine Rabbe kusurlu hayvan kurban eden aldaticiya lanet olsun! ‘Çünkü ben büyük bir kralım’ diyor Her şeye egemen RAB ve uluslar adımdan korku duyacak.”⁴¹⁰

Rabbe sunulan kusurlu hayvanın Rab tarafından zaten kabul görmeyeceği de “Habil’in Tanrı’ya Kayın’dan daha iyi bir kurban sunması iman sayesinde oldu. İmanı sayesinde doğru biri olarak Tanrı’nın beğenisini kazandı. Çünkü Tanrı onun sunduğu adakları kabul etti. Nitekim Habil ölmüş olduğu halde, iman sayesinde hala konuşmaktadır.”⁴¹¹ Ayetindeki örnekle ortaya konuyor.

2.1.13. KURBAN

Allah’a yaklaşmak için fedakârlık nişanesi ve şükran ifadesi olmak üzere Müslüman akil, baliğ, hür, mukim ve kurban nisabına malik kişilerce kesilen özel hayvana verilen addır. Kurban bayramında bu şekilde hak rızası için kesilen kurban ‘udhiyye’, çoğulu; ‘Edahiy’ ve ‘Dehaya’. Bunu kesmeğe de ‘tadhiye’ denir. Kurban kesilen güne ‘yevmü’l-edha’ kurban bayramına da ‘İydü’l-Edha’ denir.⁴¹²

2.1.13.1. Kur’an-ı Kerim’de Kurban

Cahiliye dönemi Arap toplumunda kurban anlayışının nasıl olduğuna şöyle bir göz atacak olursak görürüz ki; İslam öncesi Arap toplumunda çocukların, köle ve esirlerin putlara kurban edilmesi âdetinin zayıf da olsa izlerine rastlanmakla birlikte yaygın olan, putlara hayvanların kurban edilmesi şeklindeydi. Cahiliye Arapları, belli zamanlarda putlara olan bağlılıklarını göstermek, onlara yakınlaşmak gayesiyle deve, sığır, koyun, ceylan gibi hayvanları keserek kanını onların üzerine döker, kurbanı parçalayıp bu dikili taşların üzerine bırakır, yırtıcı hayvanların ve kuşların yemesini beklerlerdi. Bu işlemler zaman zaman ölen kimsenin kabri başında da yapılırdı. Ayrıca yeni doğan çocuk için de Akika kurbanı kesilerek ziyafet verilirdi. İslam döneminde Cahiliye Araplarının kurban âdeti tevhit inancına aykırı öğelerden temizlenerek Hz. İbrahim’in sünnetine uygun biçimde ihya edilmiş ve sosyal işlevler

⁴⁰⁷ Mezmurlar 61/5.

⁴⁰⁸ Levililer 27/11-13.

⁴⁰⁹ Tesniye 23/18.

⁴¹⁰ Malaki 1/14.

⁴¹¹ İbranilere Mektup 11/4.

⁴¹² Erdoğan, a.g.e., 318.

de yüklenerek zenginleştirilmiştir. Putlar için hayvan kurban etme şirk, bu şekilde kesilen hayvanlar da murdar sayılmış, akîka kurbanı âdeti ana hatlarıyla İslam döneminde korunmuştur. Bu ibadet birçok fayda ve hikmetleri haizdir. Kurban ibadetinin yararı sadece sosyal dayanışma ve malî yardıma indirgenemeyeceği her ibadetin öz ve biçim olarak ayrı anlam ve hikmetleri bulunduğu için kurban yerine başka bir ibadetin ikame edilmesi, mesela kurbanın parasının dağıtılması, fakirlere gıda yardımı yapılması, namaz kılınip oruç tutulması caiz görülmez.” Kurbanın birçok çeşidi vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Adak Kurbanı: Dinen mükellef olmadığı halde kişinin Allah’a karşı böyle bir vaatte bulunarak üzerine vacip kıldığı kurbandır.

2. Tatavvu Kurbanı: Etinden yararlanma şartları yönüyle böyle bir adak olmaksızın kesilen kurbandır.

3. Akîka Kurbanı: Çocuğun doğumunun ilk günlerinde Allah’a bir şükran nişanesi olarak kesilen kurbandır.

4. Kabir Kurbanı: Ölen kimse adına kesilen kurbandır.

5. Şükür Kurbanı: Kıran ve Temettü haccı yapanların kestikleri kurbandır.

6. Ceza ve Keffaret Kurbanı: Hac ve umrede vacibin terki veya ihram yasağının ihlali halinde ceza olarak kesilmesi gereken kurbandır.⁴¹³

Kur’an-ı Kerim’e göre kurban ancak -şu ayette ifade edildiği şekliyle- Allah adına ve O’nun adı anılarak kesildiğinde meşru olur:

*“Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerlerine O’nun adını anarak kurban kesmeyi meşru kıldık.”*⁴¹⁴

Kur’an-ı Kerim’de putlar için hayvan kurban etme şirk, bu şekilde kesilen hayvanlar da şu ayetlerle murdar sayılmışlardır:

*“Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.”*⁴¹⁵ *“Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı....”*⁴¹⁶ *“Üzerine Allah’ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu büyük günahdır. Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız şüphesiz siz de Allah’a ortak koşanlar olursunuz.”*⁴¹⁷

Kur’an’da ayrıntısı verilmeksizin Hz. Âdem’in iki oğlunun Allah’a kurban takdim ettiklerinden söz edilir: *“Onlara, Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak*

⁴¹³ Ali Bardakoğlu, “Kurban”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXVI, 436-437.

⁴¹⁴ Hac 22/34.

⁴¹⁵ Bakara 2/173.

⁴¹⁶ Maide 5/ 3.

⁴¹⁷ Enam 6/121. Ayrıca bkz.: Enam 6/145; Nahl 16/115.

*anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), ‘Andolsun seni öldürecekim’ dedi. Diğer de ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder’” dedi.*⁴¹⁸

Kur'an-ı Kerim'de hac ibadeti esnasında kesilecek kurbanlarla ilgili şu hükümler yer alır:

“Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidiye gerekir. (Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah’tan korkun. Biliniz ki Allah’ın vereceği ceza ağırdır.”⁴¹⁹ “Bu nişanelerde sizin için belli bir süreye kadar faydalar vardır. Sonra bunlar Beyti Atik’te, Kâbe’de son bulurlar.”⁴²⁰ “Ey İnananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe’ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder). Yahut (avlanmanın cezası), fakirleri doyurmaktan ibaret bir keffarettir yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki (yasak av yapan) işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmiş affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.”⁴²¹

Kur'an-ı Kerim'e göre kurbanın asıl gayesi *“Bu hayvanların ne etleri ve ne de kanları Allah’a ulaşacaktır. Allah’a ulaşacak olan ancak sizin O’nun için yaptığınız gösterişten uzak amel ve ibadettir. Size doğru yolu gösterdiğinden, Allah’ı yüceltmeniz için onları böylece sizin buyruğunuza vermiştir. İyilik yapanları müjdele.”⁴²² “Onlara, Âdem’in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kabul edilmeyen, ‘And olsun seni öldürecekim’ deyince, kardeşi: ‘Allah ancak sakınanların takdimesini kabul eder’ demişti.”⁴²³ Ayetlerinde de belirtildiği üzere takvadır. Yüce Allah’ a karşı sorumluluk sahibi olmaktır.*

Bu ayetin nüzulünü İmam Kurtubî İbn Abbas’ın ‘Cahiliye döneminde insanlar kestikleri develerin kanlarını Beyt’e sürerlerdi, müslümanlar da aynı işi yapmak isteyince bu ayet nazil oldu.’ sözüyle belirtir. İbn İsa da bu konuda şöyle demektedir: Sizden Allah’a ulaşan kurbanların etlerini ve kanları değil sizin takvanızdır. Yani Allah yalnız kendi rızası doğrultusunda olan şeyleri kabul eder ve yalnızca bu doğrultuda yapılan ibadetleri mükâfatlandırır. “Ameller ancak niyetler ileler” hadisi de bu manadadır.⁴²⁴

⁴¹⁸ Maide 5/ 27.

⁴¹⁹ Bakara 2/196.

⁴²⁰ Hac 22/33.

⁴²¹ Maide 5/95. Ayrıca bkz.: Maide 5/97; Hac 22/28; Fetih 48/25.

⁴²² Hac 22/37.

⁴²³ Maide 5/27.

⁴²⁴ Kurtubî, a.g.e., VI, 381.

Takvayı elde etmeye vesile olan kurbanı saygı/hürmet gösterilmesi gerektiği de “*Ey iman edenler! Allah'ın işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere saygısızlık etmeyin....*”⁴²⁵ Ayetinde beyan edilmiştir.

2.1.13.2. Kitab-ı Mukaddes'te Kurban

Kurban bütün dinlerin ana temalarından birini teşkil eder. Kur'an-ı Kerim ilahî dinlerin hepsinde kurban hükmünün konulduğunu “*Biz, her ümmete -(Kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını anınsınlar diye- kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, İlahınız, bir tek İlah'tır. Öyle ise, O'na teslim olun. O ihlâslı ve mütevazı insanları müjdele!*”⁴²⁶ Ayetiyle bizlere bildirir.

Yahudilikte bazı hayvanların veya yiyeceklerin Tanrı'ya bağlılığın bir işareti olarak ve O'nun lütfunu kazanmak, affını sağlamak niyetiyle bir mezbaha üzerinde tamamen ya da kısmen yok edilmesinden ibaret olan kurban ibadetinin tarihi Hz. İbrahim'e kadar götürülmektedir. Onun döneminde sığır, davar, kumru, güvercin gibi hayvanlar şu ayetlerde olduğu gibi Tanrı'ya sunulurdu.⁴²⁷

“*Nuh Rabbe bir sunak yaptı. Orada bütün temiz sayılan hayvanlarla kuşlardan yakmalık sunular sundu.*”⁴²⁸ “*Avram çadırını söktü, gidip Hebron'daki Mamre meşeliğine yerleşti. Orada RAB' be bir sunak yaptı.*”⁴²⁹ “*RAB, 'Bana bir düve, bir keçi, bir de koç getir' dedi, 'Hepsi üçer yaşında olsun. Bir de kumruyla güvercin yavrusu getir.' Avram hepsini getirdi, ortadan kesip parçaları birbirine karşı dizdi. Yalnız kuşları kesmedi. Leşlerin üzerine konan yırtıcı kuşları kovdu.*”⁴³⁰ “*İshak orada bir sunak yaparak Rabbe yakardı. Çadırını oraya kurdu. Köleleri de orada bir kuyu kazdı.*”⁴³¹

Kurban Yahudilerce birçok amaçla ve birçok farklı adla adlandırılmıştır. Ahd-i Atik'te kurbanı ifade eden en kapsamlı terim İbranîcede ‘vermek’ anlamına gelen ‘manah’ fiilinden türetilmiş, ‘bir bağış veya vergi’ manasındaki ‘minha’dır. Bu kelime hububat takdimelerini, genel olarak kurbanı ve özellikle de hayvan kurbanlarını ifade etmek üzere kullanılmıştır. Kurban karşılığında kullanılan bir diğer terim, ‘yaklaştıran şey’ anlamına gelen ve kanlı kansız bütün takdimeler için kullanılan ‘gorban’ dır. Mezbah üzerinde tamamen yakılan takdime veya kurban çeşidini ifade etmek için kullanılan kelime İbranîcede ‘yükselmek’ manasındaki ‘olah’tır. ‘Kutsal kanı dökmek’ veya ‘boğazlanan şey’ anlamlarına gelen ‘zebah’ ise genellikle komünyon kurbanını ve bir hayvanı sırf etini yemek niyetiyle boğazlamayı ifade etmektedir. İbranîcede hem ‘günah’ hem de ‘günahı ortadan kaldıran dinî tören’ manasındaki ‘hattatı’ ile ‘suç’ ve ‘daha sonra kendisiyle bu suçun düzeltildiği vasıta’ manasındaki ‘asham’ kelimeleri ise keffaret düşüncesiyle sunulan kurbanlar için kullanılmaktadır.⁴³²

⁴²⁵ Maide 5/2.

⁴²⁶ Hac 22/ 34.

⁴²⁷ Güç, a.e. a.y., XXVI, 434.

⁴²⁸ Tekvin 8/20.

⁴²⁹ Tekvin 13/18.

⁴³⁰ Tekvin 15/9-11.

⁴³¹ Tekvin 26/25.

⁴³² Güç, a.e. a.y.

Kitab-ı Mukaddes'in, özellikle de Ahd-i Atik'in (Yahudilerin) üzerinde durmuş olduğu en önemli konu kurban konusudur. Şu ayetler hemen hemen İsrailoğullarının tüm peygamberlerinin kurban ibadetine çok önem verdiklerini, bu ibadeti hakkıyla yerine getirdiklerini ve kurban ibadetinin bu dindeki önemini gözler önüne sermektedir:

*"İsrail sahip olduğu her şeyle birlikte yola çıktı. Beer-Şeva'ya varınca, orada babası İshak'ın Tanrısı'na kurbanlar kesti."*⁴³³ *"İsrail ileri gelenleri seni dinleyecekler. Sonra birlikte Mısır Kralı'na gidip, 'İbranilerin Tanrısı RAB bizimle görüştü' diyeceksiniz, 'Şimdi izin ver, Tanrımız Rabbe kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım."*⁴³⁴ *"Musa'yla Harun, 'İbranilerin Tanrısı bizimle görüştü' diye yanıtladılar, 'İzin ver, Tanrımız Rabbe kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım. Yoksa bizi salgın hastalık ya da kılıçla cezalandırabilir."*⁴³⁵ *"Önceki gibi aynı sayıda kerpiç yapmalarını isteyin, kerpiç sayısını azaltmayın. Çünkü tembel insanlardır; bu yüzden, 'Gidelim, Tanrımıza kurban keselim' diye bağrışıyorlar."*⁴³⁶ *"Firavun, 'Tembelsiniz siz, tembel!' diye karşılık verdi, Bu yüzden 'Gidip Rabbe kurban keselim' diyorsunuz."*⁴³⁷ *"Firavun Musa'yla Harun'u çağırıp, 'Gidin, bu ülkede Tanrınıza kurban kesin' dedi."*⁴³⁸

Yahudilikte kurban uygulaması, Musa şeriatında uygun görülen hayvanları boğazlamak suretiyle sunulan kanlı kurbanlar ve çeşitli yiyecek, su ve şarap gibi içeceklerin takdim edilmesi şeklindeki kansız kurbanlar olmak üzere ikiye ayrılmalıdır. Kurbanlar günlük, haftalık, aylık, mevsimlik ve yıllık olarak sunulurdu.⁴³⁹

Daimî - hayvanları boğazlamak suretiyle sunulan kanlı kurbanlar şu ayetlerde ifade edildiği şekliyle her gün sabah akşam sunulan birer yıllık iki kuzudan ibaretti. Bunlar günlük olarak sunulan kurbanlardı.⁴⁴⁰

*"Düzenli olarak her gün sunağın üzerinde bir yaşında iki erkek kuzu sunacaksınız. Kuzunun birini sabah, öbürünü akşamüstü sunun. Kuzuyla birlikte dörtte bir hin (Yaklaşık 0,9 lt.) sıkma zeytinyağıyla yoğrulmuş onda bir efa (Yaklaşık 1,3 kg.) ince un ve dökmelik sunu olarak dörtte bir hin şarap sunacaksınız. Öbür kuzuyu akşamüstü, beni hoşnut eden koku, yakılan sunu olarak, sabahki gibi tahıl sunusu ve dökmelik sunuyla birlikte bana sunacaksınız. "Bu yakmalık sunu Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde, Rabbin huzurunda, kuşaklar boyu sürekli sunulacaktır. Musa'yla konuşmak için İsrail halkıyla orada buluşacağım."*⁴⁴¹

Haftalık kurban olarak sebt gününde yakılan takdimeden başka birer yıllık kusursuz iki erkek kuzu boğazlanırdı.⁴⁴² *"Şabat Günü bir yaşında kusursuz iki erkek kuzuyla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda iki efa (Yaklaşık 2,6 kg.) ince un ve onun dökmelik sunusunu sunacaksınız. Günlük yakmalık sunuyla*

⁴³³ Tekvin 46/1.

⁴³⁴ Çıkış 3/18.

⁴³⁵ Çıkış 5/3.

⁴³⁶ Çıkış 5/8.

⁴³⁷ Çıkış 5/17

⁴³⁸ Çıkış 8/25. Daha geniş bilgi için bkz.: Çıkış 10/25, 24/5; I.Samuel 1/21, 24-28, 6/15; II. Samuel 6/13; I. Krallar 1/9, 8/5; II. Tarihler 7/4-5, 11/16, 29/31; Ezra 7/17, Yunus 1/16.

⁴³⁹ Güç, a.e. a.y., XXVI/435.

⁴⁴⁰ Güç, a.e., a.y.

⁴⁴¹ Çıkış 29/1-4. Daha geniş bilgi için bkz.: Sayılar 28/1-8.

⁴⁴² Güç, a.e., a.y.

dökmelik sunusu dışında, her Şabat Günü sunulan yakmalık sunu budur.”⁴⁴³ “Her boğayla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda üç efa, koçla onda iki efa, her kuzuyla onda bir efa ince un sunacaksınız.”⁴⁴⁴

Aylık kurban niyetiyle her kameri ayın ilk gününde iki genç boğa, bir koç, birer yıllık kusursuz yedi erkek kuzu, ayrıca suç takdimesi olarak ‘yeni ay bayramı kurbanı’ adı verilen bir ergeç sunulurdu.⁴⁴⁵

“Her ayın ilk günü, Rabbe yakmalık sunu olarak iki boğa, bir koç ve bir yaşında kusursuz yedi erkek kuzu sunacaksınız. Her boğayla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda üç efa (Yaklaşık 3,9 kg.) ince un; koçla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda iki efa ince un. Her kuzuyla da tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda bir efa ince un sunacaksınız. Bu, Rabbi hoşnut eden koku, yakılan sunu ve yakmalık sunu olacaktır. Her boğayla dökmelik sunu olarak yarım hin (Yaklaşık 1,8 lt.), koçla üçte bir hin (Yaklaşık 1,2 lt.), her kuzuyla dörtte bir hin (Yaklaşık 0,9 lt.) şarap sunacaksınız. Yıl boyunca her Yeni Ay’da yapılacak yakmalık sunu budur. Günlük yakmalık sunuyla dökmelik sunusu dışında, Rabbe günah sunusu olarak bir teke sunulacak.”⁴⁴⁶

Yıllık kurbanlar arasında, senenin belirli zamanlarında kutlanan bayram günlerinde takdim edilen kurbanların ayrı bir yeri vardır. İsrailoğulları Mısır bölgesindeki esaretlerinden kurtarılışının anısına şu ayetler gereği kutlanan Fısıh (Pesah) bayramında bir ibadet olarak kurban zikredildiği şekliyle yerine getirilirdi:⁴⁴⁷

“O gece Mısır’dan geçeceğim. Hem insanların hem de hayvanların bütün ilk doğanlarını öldüreğim. Mısır’ın bütün ilahlarını yargılayacağım. Ben Rabbi m. Bulunduğunuz evlerin üzerindeki kan sizin için belirti olacak. Kanı görünce üzerinizden geçeceğim. Mısır’ı cezalandırırken ölüm saçan size hiçbir zarar vermeyecek. “Bu geçiş olayı Fısıh Bayramı olarak kutlanmaktadır. Fısıh sözcüğü ‘Geçmek’ anlamına gelir.” Bu gün sizin için anma günü olacak. Bu günü Rabbin bayramı olarak kutlayacaksınız. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürekli bir kural olarak bu günü kutlayacaksınız.”⁴⁴⁸ “RAB Mısır’da Musa’yla Harun’a, ‘Bu ay sizin için ilk ay, yılın ilk ayı olacak’ dedi, Bütün İsrail topluluğuna bildirin: Bu ayın onunda herkes ailesine göre kendi ev halkına birer kuzu, eğer bir kuzu bir aileye çok geliyorsa, aile bireylerinin sayısı ve herkesin yiyeceği miktar hesaplanacak ve aile kuzuyu en yakın komşusuyla paylaşabilecek. Koyun ya da keçilerden seçeceğiniz hayvan kusursuz, erkek ve bir yaşında olmalı. Ayın on dördüne kadar ona bakacaksınız. O akşamüstü bütün İsrail topluluğu hayvanları boğazlayacak. Hayvanın kanını alıp, etin yeneceği evin yan ve üst kapı sövelerine sürecekle. O gece ateşte kızartılmış et mayasız ekmek ve acı otlarla yenmelidir. Eti çiğ veya haşlanmış olarak değil, başı, bacakları, bağırsakları ve içkembesiyle birlikte kızartarak yiyeceksiniz.”⁴⁴⁹

⁴⁴³ Sayılar 28/9-10.

⁴⁴⁴ Sayılar, 28/20-21.

⁴⁴⁵ Güç, a.e. a.y.

⁴⁴⁶ Sayılar 28/11-15.

⁴⁴⁷ Güç, a.e. a.y.

⁴⁴⁸ Çıkış 12/12-14.

⁴⁴⁹ Çıkış 12/1-19, 21-24, 43-49. Daha geniş bilgi için bkz.: Tesniye 16/2-7; II. Tarihler 35/1, 6-13, 15.

Fışh'ın ikinci gecesinden itibaren ellinci güne kadar kutlanan ilk mahsul bayramında çeşitli ziraî ürünlerin turfandası sunulur, bir yıllık kusursuz erkek kuzu da kurban edilirdi.⁴⁵⁰

“RAB Musa’ya, ‘Bütün ilk doğanları bana adayın’ dedi, İsraililer arasında insan olsun, hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir.”⁴⁵¹ “Ürününüzü ve şıranızı sunmakta gecikmeyeceksiniz. İlk doğan oğullarınızı bana vereceksiniz.”⁴⁵² “Bütün ilk doğanlar benimdir; ister sığır, ister davar olsun, ilk doğan erkek hayvanlarınızın tümü bana aittir. İlk doğan sıpanın bedelini bir kuzuyla ödeyin. Bedelini ödemeyecekseniz, sıpanın boynunu kıracaksınız. Bütün ilk doğan oğullarınızın bedelini ödemelisiniz. Kimse huzuruma eli boş çıkmasın.”⁴⁵³

Takdimelerin yapıldığı bir diğer bayram da Roşşaşahan’ın ilk gününden itibaren on günlük tövbe zamanının sonundaki keffaret günüdür (Yom Kipur). Öte yandan Yahova’nın İsrailoğullarından istediği başka takdime çeşitleri de vardı.⁴⁵⁴

Onlar da şu şekilde açıklanmıştır:

“RAB Musa’ya şöyle dedi: İsraililere söyle, bana armağan getirsinler. Gönülden veren herkesin armağanını alın. Onlardan alacağınız armağanlar şunlardır: Altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı, kandil için zeytinyağı, mesh yağıyla güzel kokulu buhur için baharat, baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşlar.”⁴⁵⁵ “Musa bütün İsrail topluluğuna seslenerek şöyle dedi: Rabbin buyruğu şudur: Aranızda armağanlar toplayıp Rabbe sunacaksınız. İstekli olan herkes Rabbe altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı armağan etsin. Kandil için zeytinyağı; mesh yağı ve güzel kokulu buhur için baharat; baş kâhinin efoduyla göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşları getirsin.”⁴⁵⁶

Nitekim Tevrat’ta belirtildiğine göre Hz. Musa zamanında İsrail oğullarından bir de sağlam, kusursuz, üzerine hiç boyunduruk binmemiş inek kurban etmeleri istenmiş ve bu kurbanla ilgili işlem ve usuller ayrıntılı olarak şu şekilde bildirilmiştir:

“RAB Musa’yla Harun’a şöyle dedi: Rabbin buyurduğu yasanın kuralı şudur: İsraililere size kusursuz, özürsüz, boyunduruk takmamış kızıl bir inek getirmelerini söyleyin. İnek Kâhin Elazar’a verilsin; ordugâhın dışına çıkarılıp onun önünde kesilecek. Kâhin Elazar parmağıyla kanından alıp yedi kez Buluşma Çadırı’nın önüne doğru serpecek. Sonra Elazar’ın gözü önünde inek, derisi, eti, kanı ve gübresiyle birlikte yakılacak. Kâhin biraz sedir ağacı, mercanköşk otu ve kırmızı iplik alıp yanmakta olan ineğin üzerine atacak. Sonra giysilerini yıkayacak, yıkanacak. Ancak o zaman ordugâha girebilir. Ama akşama dek kirli sayılacaktır. İneği yakan kişi de giysilerini yıkayacak, yıkanacak. O da akşama dek kirli sayılacak. Temiz sayılan bir kişi ineğin külünü toplayıp ordugâhın dışında temiz sayılan bir yere koyacak. İsrail topluluğu temizlenme suyu için bu külü saklayacak; bu,

⁴⁵⁰ Güç, a.e. a.y.

⁴⁵¹ Çıkış 13/1-2.

⁴⁵² Çıkış 22/29.

⁴⁵³ Çıkış 34/19-20.

⁴⁵⁴ Güç, a.e., a.y.

⁴⁵⁵ Çıkış 25/1-7.

⁴⁵⁶ Çıkış 35/ 4-9. Ayrıca bkz.: Çıkış 35/20-29, 36/3.

günahtan arınmak içindir. İneğin külünü toplayan adam giysilerini yıkayacak, akşama dek kirli sayılacak. Bu kural hem İsrailîler, hem de aralarında yaşayan yabancılar için kalıcı olacaktır."⁴⁵⁷

Kur'an-ı Kerim de bu konuya şu şekilde temas eder ve konuyla ilgili şunları kaydeder:

"‘Allah muhakkak bir sığır boğazlamanızı buyuruyor’ demişti; ‘Bizi alaya mı alıyorsun?’ dediklerinde de: ‘Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım’ dedi. ‘Rabbine bizim adımıza yalvar da onun mahiyetini bize bildirsın’ dediler, ‘O, onun ne pek kart, ne pek körpe, ikisi ortası bir sığır olduğunu söylüyor, size emrolunanı yapın’ dedi. ‘Rabbine bizim adımıza yalvar da ne renk olduğunu bize bildirsın’ dediler. ‘O, onun, bakanların içini açan parlak sarı renkli bir sığır olduğunu söylüyor’ dedi. ‘Rabbine bizim adımıza yalvar da, mahiyetini bize bildirsın, çünkü sığırlar, bizce, birbirine benzemektedir. Allah dilerse biz şüphesiz doğruyu bulmuş oluruz.’ dediler. Yeri sürüp, ekini sulayarak boyunduruk altında ezilmemiş, kusursuz, alacasız bir sığır olduğunu söylüyor’ dedi. ‘Şimdi gerçeği bildirdin’ deyip sığırı boğazladılar; az kalsın bunu yapmayacaklardı."⁴⁵⁸

Tevrat'ta kurbanın temiz ve eti yenilen hayvanlardan seçilmesi istenmiş bu kurbanla ilgili işlem ve usuller ayrıntılı olarak şu şekilde bildirilmiştir:

*"İsrail halkıyla konuş, onlara de ki, içinizden biri Rabbe sunu olarak bir hayvan sunacağı zaman, sığır ya da davar sunmalı. Eğer yakmalık sunu sığırsa, kusursuz ve erkek olmalı. Rabbin sunuyu kabul etmesi için onu Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde sunmalı. Elini yakmalık sununun başına koymalı. Sunu kişinin günahlarının bağışlanması için kabul edilecektir. Boğayı Rabbin önünde kesmeli. Harun soyundan gelen kâhinler boğanın kanını getirip Buluşma Çadırı'nın giriş bölümündeki sunağın her yanına dökecekler. Sonra kişi yakmalık sunuyu yüzüp parçalara ayırmalı. Kâhin Harun'un oğulları sunakta ateş yakıp üzerine odun dizecekler. Hayvanın başını, iç yağın, parçalarını sunakta yanan odunların üzerine yerleştirecekler. Kişi hayvanın içkembesini, bağırsaklarını ve ayaklarını yıkayacak. Kâhin de hepsini yakmalık sunu, yakılan sunu ve Rabbi hoşnut eden koku olarak sunağın üzerinde yakacaktır. Eğer kişi yakmalık sunu olarak davar, yani koyun ya da keçi sunmak istiyorsa, sunusu kusursuz ve erkek olmalı."*⁴⁵⁹ *"Eğer biri esenlik kurbanı olarak sığır sunmak istiyorsa, Rabbe erkek ya da dişi, kusursuz bir hayvan sunmalı. Elini sununun başına koyup onu Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde kesmeli. Harun soyundan gelen kâhinler kanı sunağın her yanına dökecekler."*⁴⁶⁰

Kurban edilecek hayvanlar kusursuz olmalıdır. Kusurlu hayvan kurban edenlerin kurbanlarının kendileri gibi iğrenç oldukları ve bunun onlardan asla kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Pek çok durumda hayvanın erkek olması istenmiş, şükür ve ilk mahsul takdimeleri gibi diğer durumlarda erkekle dişi arasında tercih kişiye bırakılmıştır. Kurban olarak sunulan hayvanların doğumdan itibaren yedi günden önce takdim edilmemesi anne ile yavrusunun aynı günde boğazlanmaması emredilmiştir. İlk doğanlar bir yıl içinde takdim edilmelidir. Pesah kuzusunda olduğu

⁴⁵⁷ Sayılar 19/1-10.

⁴⁵⁸ Bakara 2/67-71.

⁴⁵⁹ Levililer 1/1-10.

⁴⁶⁰ Levililer 3/1-2.

gibi yakılan takdimelerle günah ve şükran takdimelerinin bir yaşından daha fazla olması istenmiştir.⁴⁶¹

Bu konular şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır:

“Koyun ya da keçilerden seçeceğiniz hayvan kusursuz, erkek ve bir yaşında olmalı.”⁴⁶² “Düzenli olarak her gün sunağın üzerinde bir yaşında iki erkek kuzu sunacaksınız.”⁴⁶³ “Tanrınız Rabbe herhangi bir özü, kusuru olan sığır ya da koyun kurban etmeyeceksiniz. Tanrınız RAB bundan tiksindir.”⁴⁶⁴ “Sonra İsrail halkına de ki, ‘Günah sunusu olarak bir teke, yakmalık sunu olarak da bir yaşında kusursuz bir buzağı ile bir kuzu alın.’⁴⁶⁵ “Demetin sallandığı gün, yakmalık sunu olarak Rabbe bir yaşında kusursuz bir erkek kuzu sunacaksınız.”⁴⁶⁶

Ayrıca *“Ne var ki kral, ‘Olmaz!’ dedi, senden malını kesinlikle bir ücret karşılığında satın alacağım. Çünkü Tanrım Rabbe karşılığını ödemedi yakmalık sunular sunmam.”⁴⁶⁷* Ayeti icabı kurbanın onu sunan kimsenin malı olması gerekir.

Kurbanın eti hakkında yapılacak işlem kurbanın takdim ediliş amacına göre değişiklik arz etmekteydi. Yakılmak üzere sunulan kurbanın eti tamamen mezbaha üzerinde yakılır, komünyon kurbanı kohenler, onu takdim eden ve yakınları tarafından yenirdi. Kurbanın kanı ve Tanrı’ya tahsis edilen yağının yenilmemesi ve bütün nesiller boyunca buna riayet edilmesi istenmiştir. Bu konular şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır:⁴⁶⁸

“Hayvan yağı ve kan yemeyeceksiniz. Yaşadığınız her yerde kuşaklar boyunca bu kural hep geçerli olacak.”⁴⁶⁹ “Rabbe şükretmek için sunulan esenlik kurbanının eti, sununun sunulduğu gün yenecek, sabaha bırakılmayacak. Biri gönülden verilen bir sunu ya da dilediği adağı sunmak istiyorsa, kurbanın eti sununun sunulduğu gün yenecek, arta kalırsa ertesi güne bırakılabilecek. Ancak üçüncü güne bırakılan kurban eti yakılacak. Esenlik kurbanının eti üçüncü gün yenirse sunu kabul edilmeyecek, geçerli sayılmayacak. Çünkü et kirlenmiş sayılır ve her yiyen suçunun cezasını çekecektir. Kirli sayılan herhangi bir şeye dokunan et yenmemeli, yakılmalıdır. Öteki etlere gelince, temiz sayılan bir insan o etlerden yiyebilir. Ama biri kirli sayıldığı sürece Rabbe sunulan esenlik kurbanının etini yerse, halkın arasından atılacak. Ayrıca kirli sayılan herhangi bir şeye, insandan kaynaklanan bir kirliliğe, kirli bir hayvana ya da kirli ve iğrenç bir şeye dokunup da Rabbe sunulan esenlik kurbanının etinden yiyen biri halkın arasından atılacak. Yağ ve kan yenmemeli RAB Musa’ya şöyle dedi: İsrail halkına de ki, ‘İster sığır, ister koyun ya da keçi yağı olsun, hayvan yağı yemeyeceksiniz. Kendiliğinden ölen ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli.”⁴⁷⁰ “Yerli olsun, yabancı olsun ölü bulduğu ya da

⁴⁶¹ Güç, a.e. a.y.

⁴⁶² Çıkış 12/5.

⁴⁶³ Çıkış 29/ 38.

⁴⁶⁴ Tesniye 17/1.

⁴⁶⁵ Levililer 9/3.

⁴⁶⁶ Levililer 23/12. Daha geniş bilgi için bkz.: Levililer 22/19-30; Tesniye 15/21; I.Samuel 15/15; Malaki 1/14; Mezmurlar 4/5, 50/23, 54/6, 107/21-22, 116/17; Süleyman’ın Meselleri 15/8, 21/27.

⁴⁶⁷ II. Samuel, 24/24.

⁴⁶⁸ Güç, a.e. a.y.

⁴⁶⁹ Levililer 3/17.

⁴⁷⁰ Levililer, 7/15-25.

yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın leşini yiyen herkes giysilerini yıkayacak, kendisi de yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Ancak bundan sonra temiz sayılacaktır. Eğer giysilerini yıkamaz ve yıkanmazsa suçunun cezasını çekecektir.”⁴⁷¹ “RAB Musa’ya şöyle dedi: Bir buzağı, kuzu ya da oğlak doğduğu zaman, yedi gün anasının yanında kalacaktır. Sekizinci günden itibaren yakılan sunu olarak Rabbe sunulabilir. Kabul edilecektir. İster inek, ister davar olsun, hayvanla yavrusunu aynı gün kesmeyeceksiniz. Rabbe şükran kurbanı sunduğunuz zaman, kabul edilecek biçimde eti aynı gün yenecek, sabaha bırakılmayacak. RAB benim.”⁴⁷²

Tevrat Hz. İsmail’in kurban edilmesi olayını Hz. İsmail’in yerine Hz. İshak’ı koyarak şu şekilde aktarır:

“Tanrı, ‘İshak’ı, sevdiğin biricik oğlunu al, Moriya bölgesine git’ dedi, ‘Orada sana göstereceğim bir dağda oğlunu yakmalık sunu olarak sun.’ İbrahim sabah erkenden kalktı, eşeğine palan vurdu. Yanına uşaklarından ikisini ve oğlu İshak’ı aldı. Yakmalık sunu için odun yardıktan sonra, Tanrı’nın kendisine belirttiği yere doğru yola çıktı. Üçüncü gün gideceği yeri uzaktan gördü. Uşaklarına, ‘Siz burada, eşeğin yanında kalın’ dedi, ‘Tapınmak için oğlumla birlikte oraya gidip döneceğiz.’ Yakmalık sunu için yardığı odunları oğlu İshak’a yükledi. Ateşi ve bıçağı kendisi aldı. Birlikte giderlerken İshak İbrahim’e, ‘Baba!’ dedi. İbrahim, ‘Evet, oğlum!’ diye yanıtladı. İshak, ‘Ateşle odun burada, ama yakmalık sunu kuzusu nerede?’ diye sordu. İbrahim, ‘Oğlum, yakmalık sunu için kuzuyu Tanrı kendisi sağlayacak’ dedi. İkisi birlikte yürümeye devam ettiler. Tanrı’nın kendisine belirttiği yere varınca İbrahim bir sunak yaptı, üzerine odun dizdi. Oğlu İshak’ı bağlayıp sunaktaki odunların üzerine yatırdı. Onu boğazlamak için uzanıp bıçağı aldı. Ama Rabbin meleği göklerden, ‘İbrahim, İbrahim!’ diye seslendi. İbrahim, ‘İşte buradayım!’ diye karşılık verdi. Melek, ‘Çocuğa dokunma’ dedi, ‘Ona hiçbir şey yapma. Şimdi Tanrı’dan korktuğunu anladım, biricik oğlunu benden esirgemedin.’ İbrahim çevresine bakınca, boynuzları sık çalılara takılmış bir koç gördü. Gidip koçu getirdi. Oğlunun yerine onu yakmalık sunu olarak sundu.”⁴⁷³ “Sonra dağda kurban kesip yakınlarını yemeğe çağırdı. Yemeği yiyip geceyi dağda geçirdiler.”⁴⁷⁴

Rab’dan başkası adına kurban kesenin ölüm cezasına çarptırılacağı, evde maya bulunduğu sürece kurban kesilmemesi gerektiği şöyle ifade edilmektedir:

“Rab’dan başka bir ilaha kurban kesen ölüm cezasına çarptırılacaktır.”⁴⁷⁵ “Evinizde maya bulunduğu sürece bana kurban kesmeyeceksiniz. Bayramda bana kurban edilen hayvanın yağı sabaha bırakılmamalı.”⁴⁷⁶ “Ülke halkıyla herhangi bir antlaşma yapmayın. Yoksa onlar başka ilahlara gönül verir, kurban keserken sizi de çağırırlar; siz de gider yersiniz.”⁴⁷⁷ “Evinizde maya bulunduğu sürece bana kurban kesmeyeceksiniz. Fısıh kurbanı sabaha bırakılmayacak.”⁴⁷⁸

⁴⁷¹ Levililer 17/15-16.

⁴⁷² Levililer 22/29-30.

⁴⁷³ Tekvin 22/2-13.

⁴⁷⁴ Tekvin 31/54.

⁴⁷⁵ Çıkış 22/20.

⁴⁷⁶ Çıkış 23/18.

⁴⁷⁷ Çıkış 34/15.

⁴⁷⁸ Çıkış 34/25. Bu konuda bkz.: Levililer 17/7; II. Krallar 17/36-37; Hezekiel 18/6.

Rabbin yasakladığı şeylerden birini yaparak suç işlemiş, suçlu bulunmuş günahkâr bir Yahudi'nin günah/günahlarına keffaret olarak yerine getirmesi gerekenler şu ayetlerde ayrıntılı olarak ele alınmıştır:

“İsrail halkına söyle: Biri buyruklarımdan birinde yasakladığım bir şeyi yapar, bilmeden günah işlerse; meshedilmiş kâhin günah işleyerek halkını da suçlu kılarsa, işlediği günahıtan ötürü Rabbe günah sunusu olarak kusursuz bir boğa sunmalı. Boğayı Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne, Rabbin önüne getirip elini onun başına koymalı ve Rabbin huzurunda onu kesmeli.”⁴⁷⁹ “Eğer bütün İsrail topluluğu bilmeden günah işler, Rabbin buyruklarından birinde yasaklanmış olanı yaparsa durum gözden kaçsa bile suçlu sayılır. İşlediği günah açığa çıkınca, topluluk günah sunusu olarak bir boğa sunmalı, onu Buluşma Çadırı'nın önüne getirmeli. Rabbin huzurunda topluluğun ileri gelenleri ellerini boğanın başına koyacak ve boğa Rabbin huzurunda kesilecek.”⁴⁸⁰ “İlk boğayı yaktığı gibi bunu da ordugâhın dışına çıkarıp yakacak. Topluluğun günah sunusudur bu.”⁴⁸¹

Yahudiler, sevinçli oldukları zaman ve günlerde de ‘esenlik kurbanı’ adıyla kurban keserlerdi. bu aynı zamanda Tanrı’ya teşekkürün başka bir ifadesidir. Bu kurbanı keserken uyulması gerekenler şöyle anlatılmıştır:

“RAB için esenlik kurbanı keseceğiniz zaman kabul edilecek biçimde kesin. Kurban eti, kestiğiniz gün ya da ertesi gün yenecek. Üçüncü güne kalan et yakılacak. Üçüncü gün yenirse iğrenç sayılır. Kabul olmayacaktır. Onu yiyen suçunun cezasını çekecektir. Çünkü Rabbin gözünde kutsal olanı bayağılaştırmıştır. Halkın arasından atılacaktır.”⁴⁸² “Kızlar, ‘Evet, ilerde’ diye karşılık verdiler, ‘Şimdi çabuk davranın. Kentimize bugün geldi. Çünkü halk bugün tapınma yerinde bir kurban sunacak. Kente girer girmez, yemek için tapınma yerine çıkmadan önce onu bulacaksınız. Kurbanı o kutsayacağı için, kendisi gelmeden halk yemek yemez. Çağrılı olanlar o geldikten sonra yemeye başlar. Şimdi gidin, onu hemen bulursunuz.”⁴⁸³ “Böylece bütün halk Gilgal’a gidip Rabbin önünde Saul’un kral olduğunu onayladı. Orada, Rabbin önünde esenlik kurbanları kestiler; Saul da bütün İsraililer de büyük bir sevinç yaşadılar.”⁴⁸⁴

Hız. İsa zamanındaki kurban uygulamalarına gelince bu uygulamalar Ahd-i Atik’e dayandırılmaktaysa da sonradan Hristiyanlıkta Hız. İsa’yı merkezileştiren farklı bir kurban anlayışı geliştirilmiştir. Kendisi de bir İsraili olan Hız. İsa dünyaya geldiğinde ailesi Yahudi şeriatına uyarak kurban sunmak için Yerusâlim’e gitmiş ve Hız. İsa’yı da götürmüştür: *“Musa’nın Yasası’na göre arınma günlerinin bitiminde Yusuf’la Meryem çocuğu Rabbe adamak için Yerusâlim’e götürdüler. Nitekim Rabbin Yasası’nda, ‘İlk doğan her erkek çocuk Rabbe adanmış sayılacak.’ diye yazılmıştır. Ayrıca Rabbin Yasası’nda buyrulduğu gibi, kurban olarak ‘bir çift kumru ya da iki güvercin yavrusu’ sunacaklardı.”⁴⁸⁵*

⁴⁷⁹ Levililer 4/2-4.

⁴⁸⁰ Levililer 4/13-15.

⁴⁸¹ Levililer 4/21. Ayrıca bkz.: Levililer 4/22-29.

⁴⁸² Levililer 19/5-8.

⁴⁸³ I.Samuel 9/12-13.

⁴⁸⁴ I.Samuel 11/15. Ayrıca bkz.: I. Krallar 8/62-63; II. Tarihler 30/22, 33/16-17; Mezmurlar 27/6.

⁴⁸⁵ Luka 2/22-24.

Hız. İsa, İsrailoğullarının kutladığı Pesah bayramlarına katılmıştır:

“İsa bütün bunları anlattıktan sonra öğrencilerine, ‘İki gün sonra Fısıh Bayramı olduğunu biliyorsunuz.’ dedi, İsanoglu çarmıha gerilmek üzere ele verilecek.”⁴⁸⁶ “Mayasız Ekmek Bayramı’nın ilk günü öğrenciler İsa’nın yanına gelerek, ‘Fısıh yemeğini yemen için nerede hazırlık yapmamızı istersin?’ diye sordular. İsa onlara, ‘Kente varıp o adamın evine gidin’ dedi. ‘Ona şöyle deyin: ‘Öğretmen diyor ki, zamanım yaklaştı. Fısıh Bayramı’nı, öğrencilerimle birlikte senin evinde kutlayacağım.’ Öğrenciler, İsa’nın buyruğunu yerine getirerek Fısıh yemeği için hazırlık yaptılar.”⁴⁸⁷

Öte yandan Hız. İsa, bir cüzamlıyı iyi ettikten sonra Musa şeriatında belirtildiği üzere bir kurban kesmesini, *“Sonra İsa adama, ‘Sakin kimseye bir şey söyleme!’ dedi. ‘Git, kâhine görün ve cüzamdan temizlendiğini herkese kanıtlamak için Musa’nın buyurduğu sunuyu sun.”⁴⁸⁸* Ayetiyle dile getirmiş, ayrıca din kardeşiyle dargın olan birinin barıştıktan sonra takdimesini sunmasını şu şekilde istemiştir:

“Bu yüzden, sunakta adak sunarken kardeşinin sana karşı bir şikâyeti olduğunu anımsarsan, adağını orada, sunağın önünde bırak, git önce kardeşinle barış; sonra gelip adağını sun.”⁴⁸⁹

Hız. İsa’nın çarmıha gerilmesi ve diriltilmesi inancının ardından Hristiyanlığın Yahudilikten ayrı bir din mahiyeti kazanmaya başladığı bilinmektedir. Nitekim Hristiyan geleneğinde Hız. İsa’nın havarileriyle yediği son akşam yemeğinde insanlar İçin döküldüğünden bahsettiği kanının Ahd-i Cedid olduğuna ve insanları Tanrı ile barıştırdığına şöylece inanılmıştır: *“İsa’nın kanı birçoklarının günahının bağışlanması için döküldü.”⁴⁹⁰ “İsa yemek sırasında eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve ‘Alın, bu benim bedenimdir.’ diyerek öğrencilerine verdi. Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine verdi. Hepsi bundan içti. “Bu benim kanım” dedi İsa, “Birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır.”⁴⁹¹ Ahd-i Atik’te Pesah’ın icrası sayılan bu yemeğin Hız. İsa’nın kendisini Baba’sına takdim ettiği bir ayın anlamına geldiği anlayışı benimsenmiştir.⁴⁹²*

İncillerdeki *“İsa’nın kanı birçoklarının günahının bağışlanması için döküldü.”⁴⁹³ “İsanoglu kendisine hizmet edilmeye değil, ancak hizmet etmeye ve birçokları için canını fide olarak vermeye geldi.”⁴⁹⁴ Ve Pavlus’un mektuplarındaki *“Günah için bir kurban.”⁴⁹⁵* Şeklindeki ifadeleri, Hız. İsa’yı insanlığı aslı günahtan kurtaran bir kurban, *“Günah bir insan aracılığıyla, ölüm de günah aracılığıyla dünyaya girdi. Böylece ölüm bütün insanlara yayıldı. Çünkü hepsi günah işledi. Kutsal Yasa’dan önce de dünyada günah vardı; ama yasa olmayınca günahın hesabı tutulmaz. Oysa ölüm Âdem’den Musa’ya dek, gelecek Kişi’nin örneği olan Âdem’in**

⁴⁸⁶ Matta 26/1-2.

⁴⁸⁷ Matta 26/17-19. Ayrıca bkz.: Markos 14/12-16.

⁴⁸⁸ Matta 8/4.

⁴⁸⁹ Matta 5/23-24.

⁴⁹⁰ Matta 26/26-28

⁴⁹¹ Markos 14/22-24.

⁴⁹² Güç, a.e. a.y.

⁴⁹³ Matta 26/26-28.

⁴⁹⁴ Markos 10/45.

⁴⁹⁵ İbranilere Mektup 10/12.

suçuna benzer bir günah işlememiş olanlar üzerinde de egemendi. Ne var ki, Tanrı'nın armağanı Âdem'in suçu gibi değildir. Çünkü bir kişinin suçu yüzünden birçokları öldüyse, Tanrı'nın lütfu ve bir tek adamın, yani İsa Mesih'in lütfuyla verilen bağış birçokları yararına daha da çoğaldı. Tanrı'nın bağışı o tek adamın günahının sonucu gibi değildir. Tek suçtan sonra verilen yargı mahkûmiyet getirdi; oysa birçok suçtan sonra verilen armağan aklanmayı sağladı. Çünkü ölüm bir tek adamın suçu yüzünden o tek adam aracılığıyla egemenlik sürdüysen, Tanrı'nın bol lütfunu ve aklanma bağışını alanların bir tek adam, yani İsa Mesih sayesinde yaşamda egemenlik sürecekleri çok daha kesindir. İşte, tek bir suçun bütün insanların mahkûmiyetine yol açtığı gibi, bir doğruluk eylemi de bütün insanlara yaşam veren aklanmayı sağladı. Çünkü bir adamın söz dinlemezliği yüzünden nasıl birçoğu günahkâr kılındıysa, bir adamın söz dinlemesiyle birçoğu da doğru kılınacaktır. Kutsal Yasa suç çoğalsın diye araya girdi; ama günahın çoğaldığı yerde Tanrı'nın lütfu daha da çoğaldı. Öyle ki, günah nasıl ölüm yoluyla egemenlik sürdüysen, Tanrı'nın lütfu da Rabbimiz İsa Mesih aracılığıyla sonsuz yaşam vermek üzere doğrulukla egemenlik sürsün.⁴⁹⁶ “Ölüm bir insan aracılığıyla geldiğine göre, ölümden diriliş de bir insan aracılığıyla gelir. Herkes nasıl Âdem'de ölüyorsa, herkes Mesih'te yaşama kavuşacak.”⁴⁹⁷ Olarak gören inanca esas teşkil etmiştir. Böylece Hristiyan ilahiyatında Hz. İsa'nın haç üzerindeki ölümünün tek başına yeterli ve diğer kurban sunma fiillerini faydasız kılan biricik kurban olduğu inancı kabul edilmiş, Hz. İsa, kendisi ilk ve son kurban olarak Ahd-i Atik'in kurban sistemini şu şekilde iptal etmiştir. “Bunun için Mesih dünyaya gelirken şöyle diyor: ‘Kurban ve sunu istemedin, ama bana bir beden hazırladın. Yakmalık sunudan ve günah sunusundan hoşnut olmadın. O zaman şöyle dedim: ‘Kutsal Yazı tomarında benim için yazıldığı gibi, senin isteğini yapmak üzere, Ey Tanrı, işte geldim.’ Mesih ilkin, ‘Kurban, sunu, yakmalık sunu, günah sunusu istemedin ve bunlardan hoşnut olmadın.’ dedi. Oysa bunlar Yasa'nın bir gereği olarak sunulur. Sonra, ‘Senin isteğini yapmak üzere işte geldim.’ dedi. Yani ikinciye geçerli kılmak için birinciye ortadan kaldırıyor. Tanrı'nın bu isteği uyarınca, İsa Mesih'in bedeninin ilk ve son kez sunulmasıyla kutsal kıldık.”^{498 499}

İncil'de Tevrat'a nazaran kurbanla ilgili ayetler sayıca çok azdır. İncil'deki bu konuyla ilgili ayetler şunlardır:

“Bunun üzerine Pavlus o dört kişiyi yanına aldı, ertesi gün onlarla birlikte arınma törenine katıldı. Sonra tapınağa girerek arınma günlerinin ne zaman tamamlanacağını, her birinin adına ne zaman kurban sunulacağını bildirdi.”⁵⁰⁰ “Her başkâhin sunular, kurbanlar sunmak için atanır. Bu nedenle bizim başkâhinimizin de sunacak bir şeyi olması gerekir.”⁵⁰¹ “Bu, şimdiki çağ için bir örnektir; sunulan kurbanlarla sunuların tapınan kişinin vicdanını yetkinleştiremediğini gösteriyor.”⁵⁰² “Aynı biçimde çadırın ve tapınmada kullanılan

⁴⁹⁶ Romalılara Mektup 5/12-21.

⁴⁹⁷ Korintlulara I. Mektup 15/21-22.

⁴⁹⁸ İbranilere Mektup 10/5-10.

⁴⁹⁹ Güç, a.e. a.y.

⁵⁰⁰ Resullerin İşleri 21/26.

⁵⁰¹ İbranilere Mektup 8/3.

⁵⁰² İbranilere Mektup 9/9.

bütün eşyaların üzerine kan serpti. Nitekim Kutsal Yasa uyarınca hemen her şey kanla temiz kılınır, kan dökülmeden bağışlama olmaz.”⁵⁰³

2.2. AİLE HUKUKU

2.2.1. NİKÂH VE MEHİR

Nikâh; cinsel ilişki, ergenlik, evlenmek manasına gelmektedir. Kasten mülk-i müt’ayı ifade eden bir akitir ve bu akitle eşler arasında bir takım haklar ve vazifeler doğar; birbirlerinden meşru surette yararlanmaları caiz olur.⁵⁰⁴

‘Mehr’in çoğulu ‘Mühür’ ve ‘Emhar’dır. Nikâh bedeli, ağırlık, kalın; kadının nikâh akdi ile hak kazandığı mal anlamına gelmektedir. Mehre; ecr, sadak, nihle, alaik, fariza, sadaka, ukr, hiba ve atiyye adları da verilmektedir.⁵⁰⁵

2.2.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Nikâh Ve Mehir

Evlenme karı koca arasında birlikte yaşamaya ve karşılıklı yardımlaşmaya imkân veren ve taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir. Evlenme akdi diğer akitlerden gerek yapılışı, gerek bu akde gelinceye kadar sürdürülen hazırlıklar, gerekse bu akdin geçerli olabilmesi için maddî ve şeklî hukuk açısından riayet edilmesi gereken şartlar bakımından ayrılmaktadır. Bu sözleşme her şeyden önce birbirleriyle evlenmeleri dinen ve hukuken mümkün olan bir kişi arasında ve iki şahit huzurunda yapılır. Şahitlerin mevcudiyeti bu sözleşmeye açıklık kazandırmak ve evlilik ilişkisini etrafa duyurmak hedefine yöneliktir. Bunun dışında evlilik için herhangi bir şekil şartı aranmamıştır. Bu yönüyle evlilik kilise hukukundaki evlenmelerden ayrılmaktadır. Kilise hukukunda nikâhlar ehliyet ve evlenme engeline yönelik şartlara ilave olarak mutlaka bir dinî mekanda yani kilisede ve yine görevli bir din adamı tarafından kıyılması gibi şartlar da içerir. Bütün diğer şartlar gerçekleşse bile bu son iki şartın yerine getirilmediği evlilikler geçerli değildir. Dolayısıyla bu tür evliliklerde eşlerin meşru olarak beraber yaşamaları mümkün olmadığı gibi, bu birleşmeler sonunda doğmuş çocukların nesebi de sahih değildir. Bu anlamda olmak üzere kilise hukukunda evlilik dinî bir sözleşmedir. İslam hukukunda evlilik Hristiyanlıktaki manasında dinî bir sözleşme sayılmaz. Bir diğer ifadeyle nikâhın mutlaka cami/mescit gibi bir dinî mekânda yapılması gerekmez. Bu gerekmediği gibi nikâhın mutlaka bir din adamı tarafından kıyılması da gerekmez. Esasen İslam’da -Hristiyanlıkta olduğu gibi- din adamı sınıfı da yoktur. Bu bakımdan yeterli şartları taşıyan ve tarafların iradelerinin bulunduğu her türlü evlilik kim tarafından yapılırsa yapılsın geçerlidir. İslam hukukunun klasik doktrinine göre evlenmenin bir din adamı huzurunda yapılması şart olmadığı gibi resmî bir memur önünde yapılması da dinen gerekli değildir.⁵⁰⁶

İslam dini Müslümanların evlenip yuva kurmalarına büyük önem verir. Bu manada Kur’an-ı Kerim’de evliliği teşvik ve faziletini beyan mahiyetinde şöyle buyrulmuştur:

“Size onlar sayesinde veya onlarla huzur ve sükûnete ermeniz için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet halk etmesi O’nun

⁵⁰³ İbranilere Mektup 9/21-22. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İbranilere Mektup 10/1-4, 26-27, 13/15-16.

⁵⁰⁴ Erdoğan, a.g.e., 546.

⁵⁰⁵ Erdoğan, a.g.e., 356.

⁵⁰⁶ Apaydın vd., a.g.e., II, 199-200.

kudretinin alametlerindendir. Bunda düşünen bir topluluk için işaretler vardır”⁵⁰⁷
“Allah size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder. Size temiz şeylerden rızık verir. Öyleyken batıla inanıyorlar ve Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?”⁵⁰⁸

Bütün bunlar İslam’ın genel yaklaşımının kadınla erkeğin birbirinden uzak durması değil, Allah tarafından konulan sınırlar çerçevesinde bir arada yaşaması olduğunu göstermektedir. Allah tarafından konulan sınırlar derken meşru bir nikâh ilişkisi kastedilmektedir. Bu yönüyle İslam dini mümkün olduğunca kadınlardan uzak durmayı ve bekâr kalmayı öğütleyen ve ruhbanlığı en büyük dindarlık olarak takdim eden Hıristiyanlıktan ayrılmaktadır. Allah (c.c.) yukarıda mealî verilen ayet-i kerime’de kadın ve erkeğin birbiri için yaratıldığını ve bu tür bir yaratılışın Allah’ın kullarına bir lütfu olduğunu bildirmektedir. Bu kadın ve erkeğin birbirinden uzak olmasının değil sağlıklı ve temiz bir zeminde beraber olmasının fıtrata daha uygun olduğunu göstermektedir. Bu en güzel şekilde evlenme ile mümkün olmaktadır. Ayrıca toplumsal ahlakın korunmasında da kadın-erkek ilişkilerinin bir evlilik zeminine dayanmasının büyük önemi vardır.⁵⁰⁹

Onca fazilet ve bereketine rağmen herkesin evlenmeye gücü yetmeyebilir. Bu durumda olanlara Allah (c.c.) şu öğütlerde bulunmaktadır:

“İçinizdeki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler, Allah onları lütfü ile zenginleştirir. Allah lütfü bol olandır, bilendir.”⁵¹⁰ *“Evlenemeyenler, Allah kendilerini lütfü ile zenginleştirene kadar iffetli davransınlar. Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek isteyenlerin, onlarda bir iyilik görürseniz, bedel vermelerini kabul edin. Onlara Allah’ın size verdiği maldan verin. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa bilsin ki Allah hiç şüphesiz onu değil zorlanan kadınları bağışlar ve merhamet eder.”⁵¹¹*

Allah (c.c.) Kitabı’nda kendileriyle evlenilmesi helal olmayan kadınları şöyle beyan etmektedir:

“Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, geçmişte olanlar artık geçmiştir çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, ne kötü yoldu! Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur, öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek, -geçmişte olanlar artık geçmiştir- size haram kılındı. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder. Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Maliki bulunduğunuz cariyeler müstesna, bunlar, Allah’ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir. Bunlardan başkasını, zinadan kaçınıp, iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin; kararlaştırılandan

⁵⁰⁷ Rum 30/21.

⁵⁰⁸ Nahl 16/72.

⁵⁰⁹ Apaydın vd., a.g.e., II, 199.

⁵¹⁰ Nur 24/32.

⁵¹¹ Secde 4/32-33.

başka, karşılıklı hoşnut olduğunuz hususta size bir sorumluluk yoktur. Allah Bilendir, Hakimdir.”⁵¹²

Yetim kızların nikâhına gelince Allah (c.c.), Müslümanların bu konuda daha hassas davranmalarını ve takva yolunu seçmelerini tavsiye ederek şöyle buyurmaktadır:

*“Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz; şayet, aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz ile yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur.”*⁵¹³ *“Kadınlar hakkında senden fetva isterler, de ki: Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermeyip kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitap’ta size okunandır. Ne iyilik yaparsanız Allah onu şüphesiz bilir.”*⁵¹⁴

*“Allah’ın nimet verdiği ve senin de nimetlendirdiğin kimseye: ‘Eşini bırakma, Allah’tan sakın’ diyor, Allah’ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun; oysa Allah’tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik ki evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda müminlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah’ın buyruğu yerine gelecektir.”*⁵¹⁵ Ayetine göre kişinin evlatlığıyla evlenmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Zira bir kimsenin evlatlığı onun öz çocuğu değildir.

İddet bekleyen bir kadını nikâhlamanın usulünü Kur’an-ı Kerim şu şekilde açıklamaktadır:

*“Böyle kadınlara kapalı bir şekilde evlenme teklif etmenizde veya içinizden onlarla evlenmeyi geçirmenizde size sorumluluk yoktur. Allah onları anacağınızı bilir. Sakın meşru sözler dışında onlarla gizlice sözleşmeyin, müddet sona erene kadar nikâh akdine kalkışmayın. İçinizde olanı Allah’ın bildiğini bilin de O’ndan çekinin. Allah’ın bağışlayan ve Halim olduğunu bilin.”*⁵¹⁶

İslam’a göre bir erkek için karısını boşadıktan sonra, iddet henüz bitmeden, onu incitmek ve üzme için tekrar bir fırsat elde etmek üzere, onunla tekrar birleşmesi doğru değildir. Eğer koca gerçekten tekrar karısıyla birleşmek isterse ona iyi davranma niyetiyle onunla tekrar birleşmelidir. Aksi takdirde en iyi şey onu güzellikle bırakmak olacaktır. Bir erkeğin kadını üçüncü defa boşaması halinde ise kadının o erkekle tekrar birleşmesi için başka bir erkekle evlenip tekrar boşanması halinde olabilecek bir şeydir. Bu hususta Allah’ın hükmü şöyledir:

“Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah’a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler. Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün derecesi vardır. Allah güçlüdür.

⁵¹² Nisa 4/22-24.

⁵¹³ Nisa 4/3.

⁵¹⁴ Nisa 4/127.

⁵¹⁵ Ahzab 33/37.

⁵¹⁶ Bakara 2/235.

Hakim'dir.”⁵¹⁷ “Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah'ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah'ın açıkladığı yasalardır. Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın; böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur. Allah'ın ayetlerini de alaya almayın; Allah'ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitap ve hikmeti anın, Allah'tan sakının, Allah'ın her şeyi bildiğini bilin. Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ermişse, kocaları ile birbirleriyle güzellikle anlaşmışlarsa evlenmelerine engel olmayın. İçinizden Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse bundan ibret alır. Bu sizin için daha nezih ve daha paktır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”⁵¹⁸

“Bugün, size temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitap verilenlerin hür ve iffetli kadınları -zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helaldir. Kim imanı inkâr ederse, şüphesiz amelleri boşa gider. O, ahirette de kaybedenlerdendir.”⁵¹⁹ Ayeti gereği Müslümanlarla Ehl-i kitabın yemekleri karşılıklı olarak birbirlerine helal kılınmıştır. Evlenme konusuna gelince alimlerin çoğunluğuna göre Müslüman erkeklerin Müslüman veya Ehl-i Kitap kadınlarıyla evlenmelerine izin verildiği halde, Müslüman kadınların Ehl-i Kitap erkekleriyle evlenmelerine İttifakla izin verilmemiştir.⁵²⁰

Bu ayete göre Müslümanların kestikleri etler kitap ehline, onların kestikleri hayvanların etleri de Müslümanlara helaldir. Kesilen hayvanın eti konusunda hüküm böyle iken kitap ehlinin kadınlarıyla evlenme konusunda kitap ehli kadınlarla evlenmenin helal olması hükmü yalnız Müslüman erkeğe has bir hükümdür. Müslüman bir kadın ise kitap ehli bir kadınla asla evlenemez.⁵²¹

Kurtubi, bu ayetteki “İffetli kadınlar” ifadesi hususunda ilim adamlarının görüşlerini şöyle sıralamıştır:

İbn Abbas'a göre bu emir dar-ı harpteki kitap ehli kadınlar hakkında değil, antlaşmalı olan kitap ehli kadınları hakkındadır. Dolayısıyla bu ayet hususilik arzeder.

Başkalarına göre ise bu ayet hususi değil umumidir. Dolayısıyla kadın ister zımni olsun, ister harbi olsun nikâhlanması caizdir,

Şa'bî'ye göre de bundan kasıt, kadının iffetini koruması, zina etmemesi ve cünüplükten yıkanmasıdır.

Mücahid'e göre de bu ayetten kasıt, hür olan kadınlardır.⁵²²

⁵¹⁷ Bakara 2/228.

⁵¹⁸ Bakara 2/230-232.

⁵¹⁹ Maide 5/5.

⁵²⁰ Karaman vd., a.g.e., II, 176-177.

⁵²¹ Sabunî, a.g.e., I, 383.

⁵²² Kurtubî, a.g.e., III, 452.

Netice itibariyle Yahudi ve Hristiyan kadınlarla evlenilebilir. Buna mukabil müslüman bir kadının gayri müslim bir erkekle isterse bu erkek Ehl-i Kitap olsun evlenmesi dinen mümkün değildir. İslam hukukçuları bu konudaki görüşlerinin Maide suresinin 5. ve Mümteherine sûresinin 10. ayetlerine dayandırmaktadırlar. İslam hukukçularının bu ayetleri gayri müslim erkeklerle evlenmeyi yasaklayacak biçimde yorumlamaları, Ehl-i Kitap da olsa başka bir din mensubuyla evlenmenin kadının ve doğacak çocuklarının dinini menfi olarak etkilemesi endişesine dayanmaktadır. Ancak tabiatıyla bu engeller geçicidir. Gerek erkeğin gerekse kadının müslüman olarak bu engelleri bertaraf etme imkânı her zaman vardır.⁵²³

Müşriklerin kadınlarıyla evlenmeye gelince Kur-an-ı Kerim, bunu şiddetle yasaklar. Onları ateşin davetçileri olarak görür. Kur-an-ı Kerim, Ehl-i Kitap kadınlarına gösterdiği esnekliği müşrik kadınlarına göstermez. Bu konudaki hükmünü şöyle beyan eder:

*“Allah’a eş koşan kadınlarla onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin. İnanan bir cariye, hoşunuza gitse de ortak koşan bir kadından daha iyidir. İman edinceye kadar, ortak koşan erkeklerle mümin kadınları evlendirmeyin. İnanan bir köle, hoşunuza gitmiş olsa da, Allah’a ortak koşan bir erkekten daha iyidir. İşte onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle cennete ve mağfirete çağırır ve insanlara ibret alsınlar diye ayetlerini açıklar.”*⁵²⁴

Kur-an-ı Kerim, bir ailenin oluşumunu önemser ve tarafların bir araya gelmeden önce her yönüyle denk olmalarını esas alır. Bu konuda zaniyi, bir zaniye veya putpereste denk tutmuş, müminlere ise bunu yasaklamıştır. İyiyi iyiye, kötüyü de kötüye uygun bulmuş, denk tutmuş ve bu durumu şu veciz ifadelerle aktarmıştır:

*“Zina eden erkek, ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da, ancak zina eden veya putperest olan bir erkek evlenebilir. Bu, müminlere yasak edilmiştir.”*⁵²⁵ *“Kötü kadınlar kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar. İyi kadınlar iyi erkeklerle, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar. İşte bunlara mağfiret ve cömertçe verilmiş rızık vardır.”*⁵²⁶

İslam hukuku literatüründe ‘kefaet’ terimiyle ifade edilen denklik ile evlenecek eşler arasında dinî, iktisadî ve sosyal bakımdan bir denkliğin olması kastedilir. Burada esas itibariyle erkeğin kadına denk olması aranmaktadır.⁵²⁷

Evliliklerdeki mihr uygulamasına gelecek olursak, bunun muhtelif din ve kültürlerde oldukça eski bir geçmişi vardır. Bu uygulamanın bilhassa ilk şekilleri nikâh akdinin satım akdine benzer özellikler taşıdığını, çeşitli isimler altında yapılan ödemenin de satış bedeli olarak kabul edildiğini düşündürmektedir. Zaman içinde uygulama nikâhı satım akdi, yapılan ödemeyi de satış bedeli olmaktan çıkarmış, ailelerin birbirine yakınlaşmasını sağlayan hediyeleşmeye veya kadın için ekonomik ve sosyal bir güvenceye dönüştürmüştür.⁵²⁸

⁵²³ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 217.

⁵²⁴ Bakara 2/221. Bu konuda bkz.: Mümteherine 60/10-11.

⁵²⁵ Nur 24/3.

⁵²⁶ Nur 24/26.

⁵²⁷ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 214.

⁵²⁸ Mehmet Akif Aydın, “Nikah”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXVIII, 389.

Kur'an-ı Kerim'de kendileriyle evlenilen kadınlara mehirlerinin verilmesi gerektiği şu ayetlerle belirtilmiş, hadislerde de mihrle ilgili fikhî hükümlerin ayrıntıları yer almış, ayrıca evlenmeyi zorlaştıracak tarzda mihr miktarında aşırıya kaçılmaması öğütlenmiştir:

*“Eğer onlara mihr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin, bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işlediklerinizi görür. Nikâhtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mihr tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mihr zorunluluğu yoktur. Bu durumda onlara mut'a (hediye cinsinden bir şeyler) verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir mut'a vermek iyiler için bir borçtur.”*⁵²⁹ *“Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mihrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yiyin.”*⁵³⁰

Allah (c.c.), bir kişinin eşini boşaması durumunda eşine vermiş olduğu mihrin almasının uygun olmadığını, böyle bir davranışa yeltenilmemesi gerektiğini, zira böyle bir davranışın haram olduğunu açıklama maksadıyla şöyle buyurmaktadır:

*“Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır. İkisi Allah'ın yasalarını koruyamamaktan korkmadıkça kadınlara verdiklerinizden (mihrden) bir şey almanız size helal değildir. Eğer Allah'ın yasalarını ikisi koruyamayacaklar diye korkarsanız, o zaman kadının fide vermesinde (mihrinden vazgeçerse) ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah'ın yasalarıdır, onları bozmayın. Allah'ın yasalarını bozanlar ancak zalimlerdir.”*⁵³¹ *“Ey İnananlar! Kadınlara zorla mirasçı olmaya kalkmanız size helal değildir. Apaçık hayâsızlık etmedikçe onlara verdiğinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onları sıkıştırmayın. Onlarla güzellikle geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, sabredin. Hoşlanmadığınız bir şeyi Allah çok hayırlı kılmış olabilir. Bir eşin yerine başka bir eşi almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın. İftira ederek ve apaçık günaha girerek ona verdiğinizizi geri alır mısınız? Nasıl alırsınız ki, siz birbirinize katılmıştınız ve onlar sizden sağlam teminat almışlardı.”*⁵³²

Yukarıdaki iki ayette anlatılan durum, kendileriyle cinsel ilişkiye girilmiş daha sonra boşanma söz konusu olmuş kadınların mihrleriyle ilgilidir. Kendisiyle böyle bir ilişkiye girilmemiş kadınların mihrlerine gelince onlara verilmiş olan mihrin yarısının alınabileceği belirtilmekle beraber mihrin tamamını bağışlamanın Allah'tan sakınmaya daha uygun bir hareket tarzı olduğu şu ayetle beyan edilmektedir:

*“Eğer onlara mihr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin. Bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işlediklerinizi görür.”*⁵³³

⁵²⁹ Bakara 2/236-237.

⁵³⁰ Nisa 4/4. Daha geniş bilgi için bkz.: Nisa 4/24-25; Maide 5/5.

⁵³¹ Bakara 2/229.

⁵³² Nisa 4/19-21.

⁵³³ Bakara 2/237.

Görüldüğü üzere kadın gerçek hukukuna Yahudilik ve Hristiyanlığa nispetle en mükemmel şekilde İslamiyet’le kavuşmuştur.⁵³⁴

2.2.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te Nikâh Ve Mihr

Kitab-ı Mukaddes de Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi aile kurumuna gereken ehemmiyet ve hassasiyeti göstermiş, aileyi toplumun temeli ve toplumdaki ahlaksızlığa set çekecek büyük kurumlardan biri olarak görmüştür. Bu ahlaksızlıkları iğrenç kabul etmiştir. Bu yüzden bu tür iğrençlikleri engellemek amacıyla çok katı önlemlere başvurmuştur. Kitab-ı Mukaddes’in dikkatleri bu yöne çeken ayetleri şu şekildedir:

*“Kızını fahişeliğe sürükleyip rezil etme. Yoksa fahişelik yayılır ve ülke ahlaksızlıkla dolup taşar.”*⁵³⁵ *“Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabbin gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin. Yeni evli bir adam savaşa gitmeyecek, ona herhangi bir görev verilmeyecek. Bir yıl özgürce evinde kalıp karısını mutlu edecek.”*⁵³⁶ *“...Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail’de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız.”*⁵³⁷

Yahudi hukukunda evlenecek kızın ailesine ‘mohar’ adı altında bir ödeme yapılmaktadır. Yapılan bu ödeme Yahudi hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Mohar ödemeye gücü yetmeyenler, evleneceği kızın ailesine belli bir süre hizmet ederek bu yükümlülüğü yerine getirirdi. Nitekim Hz. Musa, kızıyla evlenebilmek için kayınpederine sekiz yıl hizmet etmek zorunda kalmıştı. *“Musa Reuel’in yanında kalmayı kabul etti. Reuel de kızı Sippora’yı onunla evlendirdi.”*^{538 539}

Kur’an-ı Kerim’de ise bu olay şöyle anlatılmaktadır:

*“(Şuayb’in) iki kızından biri: ‘Babacığım! Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır,’ dedi. (Şuayb) dedi ki: ‘Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendindendir; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın.’ Musa şöyle cevap verdi: ‘Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.’”*⁵⁴⁰

Hz. Yakup için de Kitab-ı Mukaddes’te bu konuda şu ayet bulunmaktadır:

*“Yakup Rahel’e aşıktı. Lavan’a, ‘Küçük kızın Rahel için sana yedi yıl hizmet ederim’ dedi. Lavan, ‘Onu sana vermek başkasına vermekten daha iyidir’ dedi, ‘Yanımda kal.’ Yakup Rahel için yedi yıl çalıştı. Rahel’i sevdiği için, yedi yıl ona birkaç gün gibi geldi.”*⁵⁴¹

Başlık parası olarak adlandırabileceğimiz ‘Mohar’ı her Yahudi ödeme durumundadır. Öyle ki bir kızla yatmak suretiyle onu aldatan biri, normal şartlarda

⁵³⁴ Cilacı, a.g.e., 122.

⁵³⁵ Levililer 19/29.

⁵³⁶ Tesniye 24/4-5.

⁵³⁷ Tesniye 22/24.

⁵³⁸ Çıkış 2/21.

⁵³⁹ Mehmet Akif Aydın, “Mehir”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXVIII, 389.

⁵⁴⁰ Kasas 28/26-28.

⁵⁴¹ Tekvin 29/18-20.

Mohar'ı ödeyip kızla evlenmelidir. Fakat kızın babasının kızını ona vermeyi reddetmesi durumunda da durum değişmemekte, örf'e göre ödenmesi gereken miktar neyse o miktar yine ödenmelidir. Bu durum Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılmaktadır:

*“Eğer biri nişanlı olmayan bir kızı aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Babası kızını ona vermeyi reddederse, adam normal başlık parası neyse onu ödemelidir.”*⁵⁴²

Kızını cariye olarak satmak isteyen babanın durumu da Kitab-ı Mukaddes'te şu şekilde geçmektedir:

*“Eğer bir adam kızını cariye olarak satarsa, kız erkek köleler gibi özgür bırakılmayacak. Efendisi kızla nişanlanır, sonra kızıdan hoşlanmazsa, kızın geri alınmasına izin vermelidir. Kızı aldattığı için onu yabancılara satamaz. Eğer cariye oğluna nişanlarsa, ona kendi kızı gibi davranmalıdır. Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır. Eğer bu üç hakkı ona vermezse, kadın karşılıksız özgür olacaktır.”*⁵⁴³

Kitab-ı Mukaddes'e göre nikâh konusunda hür olan kadın ile köle olan cariye aynı değildir. Örneğin hür ve nişanlı bir kadını kirleten birinin cezası *“Ancak bu sav doğruysa, kızın erden olduğuna ilişkin bir kanıt bulunamazsa, kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşıyarak kızı öldürecek.”*⁵⁴⁴ *“Eğer bir adam başka birinin karısıyla yatarken yakalanırsa, hem kadınla yatan adam, hem kadın, ikisi de öldürülecek. İsrail'den kötülüğü atacaksınız. Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecek, taşıyarak öldüreceksiniz. Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecek, taşıyarak öldüreceksiniz...”*⁵⁴⁵ Ayetlerinde bildirildiği şekliyle belirtilen miktarda Mohar'ı öder ve kadını ömür boyunca boşama hakkı olmaksızın kendisine eş olarak alır. Bu onu cezasıdır; fakat yine bu ayetler gereği öldürülmez.

Taşlanarak öldürülmek suretiyle cezalandırılan evlilik çeşitleri, diğer bir deyişle kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar şu ayetlerde açıkça zikredilmiştir:

*“Kimse babasının karısını almayacak, babasının evlilik yatağına leke sürmeyecektir.”*⁵⁴⁶ *“Bir adam anne ya da baba tarafından üvey olan kız kardeşiyle evlenir, cinsel ilişki kurarsa, utançtır. Açıkça aşağılanıp halkın arasından atılacaklardır. Adam kız kardeşiyle ilişki kurduğu için suçunun cezasını çekecektir.”*⁵⁴⁷ *“Teyzenle ya da halanla cinsel ilişki kurmayacaksın. Çünkü yakın akrabanın namusudur. İkiniz de suçunuzun cezasını çekeceksiniz. Amcasının karısıyla cinsel ilişki kuran adam, amcasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de günahlarının cezasını çekecek ve çocuk sahibi olmadan öleceklerdir. Kardeşinin karısıyla evlenen adam rezillik etmiş olur. Kardeşinin namusunu lekelemiştir. Çocuk*

⁵⁴² Çıkış 22/16-17.

⁵⁴³ Çıkış 21/7-11.

⁵⁴⁴ Tesniye 22/20.

⁵⁴⁵ Tesniye 22/22-25. Ayrıca bkz: Levililer 19/20; Tesniye 22/29, 28-30.

⁵⁴⁶ Tesniye 22/30.

⁵⁴⁷ Levililer 20/17.

sahibi olmayacaklardır. Bütün kurallarına, ilkelerime uyacak, onları yerine getireceksiniz. Öyle ki, yaşamak üzere sizi götüreceğim ülke sizi dışarı kusmasın. Önünüzden kovacağım ulusların törelerine göre yaşamayacaksınız. Çünkü onlar bütün bu kötülükleri yaptılar. Bu yüzden onlardan nefret ettim.”⁵⁴⁸ “Hiçbiriniz cinsel ilişkide bulunmak için yakın akrabasına yaklaşmayacak. RAB benim. Annenle cinsel ilişkide bulunarak babanın namusuna dokunmayacaksın. O senin annendir. Onunla ilişki kurmayacaksın. Babanın karısıyla cinsel ilişki kurmayacaksın. Babanın namusudur o.”⁵⁴⁹

Bir kızı annesiyle birlikte almanın cezası ise “Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse, alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır.”⁵⁵⁰ Ayeti gereği yakılmaktır.

Bir kâhinin kızının fahişelik yapmak suretiyle kendisini kirletmesinin cezası da “Bir kâhinin kızı fahişelik yaparak kendini kirletirse, hem kendini hem de babasını rezil etmiş olur. Yakılmalıdır.”⁵⁵¹ Ayeti gereği yakılmaktır.

Yahudi din adamları Tanrı katında kutsal sayılmaları hasebiyle “Kâhinler fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla, boşanmış kadınlarla evlenmeyecek. Çünkü kâhin Tanrı için kutsal olmalıdır.”⁵⁵² Ayeti gereği kirli kadınlarla evlenemezlerdi.

Bu iğrençlikleri yapanlara karşı Kitab-ı Mukaddes’in oldukça katı hükümleri çok açık ve net olarak ortada olmakla birlikte Kitab-ı Mukaddes’in birçok yerinde öldürülme ve yakılma cezalarına çarptırılmaya sebep olan bu fiilleri Yahudilerin bazı peygamberleri alenen yapmışlardır. Bu da ayetler arasında büyük zıtlıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

“Lut Soar’da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kız küçüğüne, ‘Babamız yaşlı’ dedi, ‘Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım.’ O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne, ‘Dün gece babamla yattım’ dedi, ‘Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sende onunla yat.’ O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Böylece Lut’un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar.”⁵⁵³ “İbrahim, ‘Çünkü burada hiç Tanrı korkusu yok’ diye yanıtladı. Karım yüzünden beni öldürebilirler diye düşündüm. Üstelik Sara gerçekten kız kardeşimdir. Babamız bir, annemiz ayrıdır. Onunla evlendim. Tanrı beni babamın evinden gurbete gönderdiği zaman karıma, ‘Bana sevgini şöyle göstereceksin: Gideceğimiz her yerde kardeşin olduğumu söyle’ dedim.”⁵⁵⁴ “Yakub Rahel’e âşıkta. Lavan’a, ‘Küçük kızın Rahel için sana yedi yıl hizmet ederim’ dedi. Lavan, ‘Onu sana vermek başkasına vermekten daha iyidir’ dedi, ‘Yanımda kal.’ Yakup Rahel için yedi yıl çalıştı. Rahel’i sevdiği için, yedi yıl ona birkaç gün gibi

⁵⁴⁸ Levililer 20/19-23.

⁵⁴⁹ Levililer 18/6-8. Bu konuda bkz.: Levililer 20/17-23; Tesniye 27/20, 22-23.

⁵⁵⁰ Levililer 20/14.

⁵⁵¹ Levililer 21/9.

⁵⁵² Levililer 21/7.

⁵⁵³ Tekvin 19/30-36.

⁵⁵⁴ Tekvin 20/11-13.

geldi. Lavan'a, 'Zaman doldu, kızını ver, evleneyim' dedi. Lavan bütün yöre halkını toplayıp bir şölen verdi. Gece kızı Lea'yı Yakub'a götürdü. Yakup onunla yattı. Lavan cariyesi Zilpa'yı kızı Lea'nın hizmetine verdi."⁵⁵⁵ "Yahuda onu görünce fahişe sandı. Çünkü yüzü örtülüydü. Yolun kenarına, ona doğru seğirterek, kendi gelini olduğunu bilmeden, 'Hadi gel, seninle yatmak istiyorum' dedi. Tamar, 'Seninle yatarsam, bana ne vereceksin?' diye sordu. Yahuda, 'Sürümünden sana bir oğlak göndereyim' dedi. Tamar, 'Oğlağı gönderinceye kadar rehin olarak bana bir şey verebilir misin?' dedi. Yahuda, 'Ne vereyim?' diye sordu. Tamar, 'Mührünü, kaytanını ve elindeki değneği' diye yanıtladı. Yahuda bunları verip onunla yattı. Tamar hamile kaldı. Gidip peçesini çıkardı, yine dul giysilerini giydi."⁵⁵⁶

Nikâhlamak suretiyle bir kadını kendisine eş olarak alıp da kadından hoşlanmayan ve ona 'bu kadın temiz değil' diyen kişinin durumu ayrıntılı olarak şu şekilde ele alınmıştır:

"Bir adam bir kadın alır, yattıktan sonra ondan hoşlanmazsa, ona suç yükler, adını kötüler, 'Bu kadınla evlendim ama onunla yatınca erden olmadığını gördüm derse, kadının annesiyle babası kızlarının erden olduğuna ilişkin kanıtı alıp kapıda görevli kent ileri gelenlerine getirecekler. Kadının babası ileri gelenlere, 'Kızımı bu adamla evlendirdim ama o kızımın hoşlanmıyor diyecek, 'Şimdi kızımı suçluyor, onun erden olmadığını söylüyor. İşte kızımın erden olduğunun kanıtı! Sonra anne-baba kızlarının erden olduğunu kanıtlayan yatak çarşafını ileri gelenlerin önüne serip gösterecekler. Kent ileri gelenleri de adamı cezalandıracaklar. Ceza olarak ondan yüz gümüş alıp kadının babasına verecekler. Çünkü adam İsraili bir erden kızın adını kötülemiştir. Kadın adamın karısı kalacak ve adam yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır. Ancak bu sav doğruysa, kızın erden olduğuna ilişkin bir kanıt bulunamazsa, kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşıyarak kızı öldürecek. Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail'de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız."⁵⁵⁷

Kitab-ı Mukaddes, eşcinsellik, homoseksüellik, lutilik ve bir hayvanla cinsel temasta bulunmak gibi ilişkileri büyük sapıklık ve iğrençlik olarak kabul etmiş, bunlara oldukça katı cezalar getirmiştir. Zira bu tür ilişkilere toplumun tamamını kirleten ilişkiler nazarıyla bakmış ve onlara ölüm cezasını uygun görmüştür. Kitab-ı Mukaddes'te bu konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

"Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir."⁵⁵⁸ "Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek, hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa, kadını da hayvanı da kesinlikle öldüreceksiniz. Ölümü hak etmişlerdir."⁵⁵⁹ "Herhangi bir hayvanla cinsel ilişki kurana lanet olsun! Bütün halk, 'Âmin!' diyecek."⁵⁶⁰

Kardeşi ölen kayınbiraderin yengesine karşı durumu Kitab-ı Mukaddes'te şöyle ifade edilmiştir:

⁵⁵⁵ Tekvin 29/18-29.

⁵⁵⁶ Tekvin 38/15-19. Ayrıca bkz.: II. Samuel 13/1-14.

⁵⁵⁷ Tesniye 22/13-24. Bu konuda bkz.: Tesniye 24/1-5.

⁵⁵⁸ Levililer 20/13.

⁵⁵⁹ Levililer 20/15-16.

⁵⁶⁰ Tesniye 27/21. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Levililer 18/22, 23-26, 28-30.

“Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan ölürse, ölenin dulu aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine karı olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevini yapacak. Kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşin adını sürdürsün. Öyle ki, ölenin adı İsrail’den silinmesin. Ama adam kardeşinin dul karısıyla evlenmek istemiyorsa, dul kadın kent kapısında görev yapan ileri gelenlere gidip şöyle diyecek: ‘Kayınbiraderim İsrail’de kardeşinin adını yaşatmayı kabul etmiyor. Bana kayınbiraderlik görevini yapmak istemiyor. Kentin ileri gelenleri adamı çağırıp onunla konuşacaklar. Eğer adam, ‘Onunla evlenmek istemiyorum’ diye üstelerse, kardeşinin dul karısı ileri gelenlerin önünde adamın yanına gidecek, onun ayağındaki çarığı çıkaracak, yüzüne tükürecek ve ‘Kardeşine soy yetiştirmek istemeyen adama böyle yapılır diyecek. Adamın soyu İsrail’de ‘Çarığı çıkarılanın soyu diye bilinecek.’”⁵⁶¹ “Yahuda Onan’a, ‘Kardeşinin karısıyla evlen’ dedi, ‘Kayın biraderlik görevini yap. Kardeşinin soyunu sürdür.’”⁵⁶²

İncil’in nikâh ile ilgili hükümleri Tevrat’ nazaran oldukça yumuşak ve sayıca da çok daha azdır. Bu bölümün başında beyan edildiği gibi Hristiyanlıkta evlenebilmek için evlenme engelini yönelik şartlara ilave olarak mutlaka bir dinî mekânda yani kilisede ve yine görevli bir din adamı tarafından kıyılması gerekmektedir. Aksi halde bu nikâh geçerli bir nikâh olmaz. Bu anlamda olmak üzere kilise hukukunda evlilik dinî bir sözleşmedir. Hristiyan hukuku erkeğin kadınla evlenmesi olayını ‘Yasa’ olarak niteler. Ve kadının kocasına bu yasayla bağlı olduğunu beyan eder. Erkeği kadından üstün tutan Hristiyan hukuku kadından Rabbe bağlı oldukları gibi kocalarına bağlı olmalarını ister. Bu konudaki ayetler şu şekilde gelmektedir:

“Örneğin, evli kadın, kocası yaşadıkça yasayla ona bağlıdır; kocası ölürse, onu kocasına bağlayan yasadan özgür olur. Buna göre kadın, kocası yaşarken başka bir erkekle ilişki kurarsa, zina etmiş sayılır. Ama kocası ölürse, kadın yasadan özgür olur. Şöyle ki, başka bir erkeğe varırsa, zina etmiş olmaz. Aynı şekilde kardeşlerim, siz de bir başkasına -ölümden dirilmiş olan Mesih’e varmak üzere Mesih’in bedeni aracılığıyla Kutsal Yasa karşısında öldünüz. Bu da Tanrı’nın hizmetinde verimli olmamız içindir. Çünkü biz benliğin denetimindeyken, Yasa’nın kışkırttığı günah tutkuları bedenimizin üyelerinde etkindi. Bunun sonucu olarak ölüme götüren meyveler verdik. Şimdiye biz, daha önce tutsağı olduğumuz Yasa karşısında öldüğümüz için Yasa’dan özgür kıldık. Öyle ki, yazılı yasanın eski yolunda değil, Ruh’un yeni yolunda kulluk edelim.”⁵⁶³ “Ey kadınlar, Rabbe bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih’e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar.”⁵⁶⁴

Çok kadınla evlilik meselesi İslam hukukunda caiz olduğu gibi önceki dinlerin hukukunda da caiz idi. Zira Kur’an-ı Kerim’e göre İbrahim, Sara ile evlendi. Sonra Sara hayattayken Hacer ile evlendi. O Allah’ın dostu idi. Allah ona vahiy gönderiyor ve onu doğru işlere yönlendiriyordu. Eğer ikinci evlilik caiz olmasaydı, Allah onu bu evlilikte devam ettirmez, aksine onu bozar ve haram olduğunu

⁵⁶¹ Tesniye 25/5-10.

⁵⁶² Tekvin 38/8.

⁵⁶³ Romalılara Mektup 7/2-6.

⁵⁶⁴ Efesoslulara Mektup 5/22-24. Ayrıca bkz.: Efesoslulara Mektup 5/28-29, 33; Koloselilere Mektup 3/18-19.

açıklardı. Kitab-ı Mukaddes'e göre de Yakup Lea, Rahel, Bilha ve Zilpa diye dört tane kadınla evliydi. Lea ve Rahel, Yakub'un dayısı Lava'nın kızları olup, kız kardeşler idi. -Ki Musa'nın şeriatında iki kız kardeşi bir nikâhta birleştirmek kesinlikle haramdır.- Diğer ikisi cariyeye idiler. Şayet çok evlilik haram sayılsaydı; Yakub'un bu hanımlardan olan çocukları, haram bir şekilde doğmuş olurlardı. Bu konuda Allah'a sığınırız. Hâlbuki Allah ona vahiy gönderiyor ve onu doğru işlere yönlendiriyordu. Yakub'u basit olaylarda bile yönlendiren Allah'ın onu büyük ve önemli işlerde başıboş bırakması nasıl düşünülür. Allah'ın Yakub'u bu dört kadınla nikâhlı tutması, bu tür evliliğin onun getirdiği ilahi kanunda caiz olduğunu apaçık gösterir.⁵⁶⁵

Şu ayette bu tezi doğrulamaktadır:

*“Çok sayıda kadınla evlendi ve yetmiş oğlu oldu. Ayrıca Şekem’de bir cariyesi vardı. Bundan da bir oğlu oldu, adını Avimelek koydu.”*⁵⁶⁶

İncil; fuhuş ve diğer sapıklık çeşitlerini işleyenlerin günahkâr olduklarını, bu günahkârların Tanrı Egemenliği’ni miras alamayacaklarını ve Tanrı’nın yasalarını tanımayanların da bunlar olduklarını şu şekilde nasihat üslubuyla beyan eder:

*“Günahkârların, Tanrı Egemenliği’ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı’nın Egemenliği’ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.”*⁵⁶⁷ *“Çünkü biliyoruz ki, Yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiyeye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”*⁵⁶⁸

Bir Müslüman, müşrik olmayan ehl-i kitap bir kadınla evlenebildiği halde, bir Hristiyan İslam’a girmedikçe Müslüman bir kadınla evlenemez.⁵⁶⁹

Yahudi hukukuna göre *“Tanrınız RAB bu ulusları elinize teslim ettiğinde, onları bozguna uğrattığınızda, tümünü yok etmelisiniz. Bu uluslarla antlaşma yapmayacaksınız, onlara acımayacaksınız. Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız. Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptırarak, başka ilahlara tapmalarına neden olacaklardır. O zaman RAB size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek. Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız.”*⁵⁷⁰ Ayetleri gereği düşman gruplarından kız alınıp verilmezken; Hristiyan hukukunda başka bir din mensubundan kız alıp vermeye ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

⁵⁶⁵ Rahmetullah el-Hindi, *Kutsal Kitaba İlahi Çağrı*, (Çev.: A.Hadi Sıddık), İstanbul, 2005, II, 314.

⁵⁶⁶ Hakimler 8/30-31.

⁵⁶⁷ Korintoslulara I. Mektup 6/9-10.

⁵⁶⁸ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

⁵⁶⁹ Cilacı, *a.g.e.*, 122.

⁵⁷⁰ Tesniye 7/2-5.

2.2.2. TALAK

Talak, nikâh akdini belirli bir lafız ile derhal ya da gelecekte ortadan kaldırmak ve izale etmektir.⁵⁷¹

2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Talak

İslam hukukunda talak kelimesi hem tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamayı, hem tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermelerini hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşanmayı içerir. Esasen meydana geliş şekilleri farklı olmakla birlikte her üç boşanma türü de müşterek hükümlere sahiptir. İslam dininde ailenin özel bir yeri olmasına ve Müslümanlar gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadislerinde evlenmeye, yuva kurmaya özendirilmelerine rağmen İslam hukukunda kolay boşanma yolu seçilmiş ve eşlerin ve özellikle kocanın çoğu defa mahkemeye başvurmaksızın boşanmalarına imkân tanınmıştır.⁵⁷²

İslam boşamaya en nahoş helal nazarıyla bakar. Toplumun temeli sayılan ailenin dağılmaması için gerekli tüm önlemleri alır. Tüm bunlara rağmen eşler anlaşamazlarsa ayrılmasına izin verir. Şu ayetlerde bu durum şöyle izah edilmiştir:

“Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırışsızlığından endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur. Anlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler kıskançlığa meyyaldır. Eğer iyi davranır ve haksızlıktan sakınırsanız bilin ki, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”⁵⁷³
“Ayrırlırlarsa, Allah her birini nimetinin genişliğiyle yoksulluktan kurtarır, Allah her şeyi kuşatandır, Hakim'dir.”⁵⁷⁴ *“Karı kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin; bunlar düzeltmek isterlerse, Allah onların aralarını buldurur. Doğrusu Allah her şeyi bilen ve haberdar olandır.”⁵⁷⁵*

İslam dininde kilise hukukunda olduğu gibi eşlerin boşanmalarının yasaklanması hiç düşünülmemiştir. İlk bakışta bu çelişki gibi görünürse de böyle değildir. İslam eşlerin bir ömür boyu beraber yaşamalarını arzu etmiş, ancak bunu boşanmaları yasaklamak veya zorlaştırmak yoluyla gerçekleştirmeyi asla düşünmemiştir. Çünkü boşanmanın zorlaştırılması yolunda getirilen tedbirler insanları evlenmeye karşı isteksiz davranmaya itmekte, zorla bir arada tutuluyormuş düşüncesi eşler arasındaki sevgi ve bağlılığı kısa sürede tüketmektedir. Tam tersine İslam insanların sürdüremeyeceklerini düşündükleri evlilikten kolayca kurtulma imkânını getirmiştir. Ancak bu kolaylığın gerekli veya zorunlu olmadığı halde uygulamaya yansımaları önlemek için dolaylı bazı dinî ve hukukî tedbirler almaktan da geri durmamıştır. Her şeyden önce sebepsiz boşanmalar dinen hoş görülmemiş fakat haklı bir sebebin varlığı durumunda helal ve caiz kabul edilmiştir. Öte yandan boşanıp tekrar evlenmeler suiistimal edilmesin diye boşamaya azami bir sınır getirilmiş, ayrı ayrı veya beraberce karısını üç defa boşayan kimsenin iki taraf isteseler bile kadın bir üçüncü şahısla hileli olmayan bir evlilik yapmadıkça ve bu evlilik ölüm veya boşama ile sona ermedikçe tekrar bir araya gelmelerine imkân tanınmamıştır.

⁵⁷¹ Erdoğan, a.g.e., 542.

⁵⁷² Apaydın vd., a.g.e., II, 224.

⁵⁷³ Nisa 4/128.

⁵⁷⁴ Nisa 4/130.

⁵⁷⁵ Nisa 4/35.

Öte yandan özellikle kocaların boşama haklarını suiistimal ettikleri durumlarda mihrin ödenmesi sonraya bırakılan kısmı (mihr-i müeccel) yüksek tutularak boşanmalara belirli bir sınır getirilmiştir. Dinî bir anlayış ve terbiye içinde şekillenen toplumun da sebepsiz boşanmaları hoş karşılamaması İslam toplumlarında boşanmaların daima sınırlı olması sonucunu doğurmuş, hukuken var olan boşama kolaylığı hiçbir zaman uygulamaya yansımamıştır. Bugün İslam toplumlarında karşılaştığımız boşanma oranlarının dünya ortalamasının hayli altında olması bunun bir başka kanıtıdır.⁵⁷⁶

*“Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır. Bunlar Allah’ın yasalarıdır, onları bozmayın. Allah’ın yasalarını bozanlar ancak zalimlerdir. Bundan sonra kadını (üçüncü kez) boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah’ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah’ın açıkladığı yasalardır. Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın; böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur. Allah’ın ayetlerini de alaya almayın. Allah’ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitap ve hikmeti anın, Allah’tan sakının, Allah’ın her şeyi bildiğini bilin.”*⁵⁷⁷

Kur’an-ı Kerim hanımını boşamak isteyen erkeğin bu konuda aceleci davranmamasını ve hayızlı durumdayken hanımını boşamaması gerektiğini beyanla şöyle buyurmaktadır:

*“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah’tan sakının; onları, apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkasınlar. Bunlar, Allah’ın sınırlarıdır. Allah’ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir. Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun bir şekilde alıkoyun, ya da onlardan ayrılın. İçinizden de iki adil şahit getirin. Şahitliği Allah için yapın; işte bu, Allah’a ve ahiret gününe inanan kimseye verilen öğüttür.”*⁵⁷⁸

Bu ayetlere göre, adet görmekte olan bir kadını o haliyle boşamak hem Kur’an hem de sünnetle haram kılındığı hususunda tüm mezhepler ittifak etmişlerdir.⁵⁷⁹

Temastan önce boşanmış kişilerin durumuna gelince Kur’an-ı Kerim, bunlara herhangi bir sorumluluğun olmadığını -mihr belirlenmişse bunun yarısının kadında kalması koşuluyla- bunun mümkün olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size sorumluluk yoktur. Onları zengin kendi çapına, fakir kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırın. Bu iyi davrananların şanına yakışır bir borçtur. Eğer onlara mihr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin, bağışlamanız Allah’tan

⁵⁷⁶ Apaydın vd., a.g.e., II, 224-225.

⁵⁷⁷ Bakara 2/229-231.

⁵⁷⁸ Talak 65/1-2.

⁵⁷⁹ Ömer Vehbi Yavuz, “Hayız”, DİA, İstanbul, 1988, XVII, 53.

sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işlediklerinizi görür.”⁵⁸⁰ “Ey inananlar! Mümin kadınlarla nikâhlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağıştta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın.”⁵⁸¹

İslam, kişinin eşini boşayıp bir kenara bırakmasını kabul etmez. Hanımını boşayan kişinin boşamış olduğu hanımını iddet süresince barındırması gerektiğini ve eğer bu durumda bir de çocuk emziriyorsa, çocuk emzirmesi karşılığında ona ücret vermesi gerektiğini şu ayetlerle beyan eder:

“Boşanan kadınları, haksızlıktan sakınanlara bir borç olmak üzere, uygun bir surette faydalandırma vardır.”⁵⁸² “Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nispetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin. Çocuğu sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın; eğer güçlkle karşılaşırsanız çocuğu başka bir kadın emzirebilir. Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin, rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse, Allah’ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye, verdiği rızkı aşan bir yük yüklemez. Allah, güçluktan sonra kolaylık verir.”⁵⁸³

2.2.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Talak

“İsrail’in Tanrısı RAB, ‘Ben boşanmadan nefret ederim.’ diyor, ‘Giysisinin üstüne bir de zorbalığı kuşanan kişiden de nefret ederim.’ Böyle diyor, her şeye egemen RAB. Bunun için kendinize dikkat edin ve ihanet etmeyin.”⁵⁸⁴ Ayetine göre Yahudilikte boşanma Rabbin nefret ettiği bir eylemdir.

Karısını boşayan kişi karısını boşadığına dair bir belgeyi karısına vermelidir. İkinci bir kocayla evlenen bir kadının ikinci kocası öldüğü takdirde ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu husus Kitab-ı Mukaddes’te şöyle ifade edilmiştir:

“Eğer bir adam evlendiği kadında yakışksız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa, kadın adamın evinden ayrıldıktan sonra başka biriyle evlenirse, ikinci kocası da ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp verir, onu evinden kovarsa ya da ikinci adam ölürse, kadını boşayan ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabbin gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin.”⁵⁸⁵

Boşanma konusunda diğer dinlere nazaran Hıristiyanlığın hükmü çok serttir. “Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin’ denmiştir.”⁵⁸⁶ “İsa karşılık olarak, ‘Musa size ne buyurdu?’ dedi. Onlar, ‘Musa, erkeğin bir boşanma belgesi yazarak karısını boşamasına izin vermiştir.’ dediler.”⁵⁸⁷ Ayetleri gereği Yahudilikte

⁵⁸⁰ Bakara 2/236-237.

⁵⁸¹ Ahzab 33/49.

⁵⁸² Bakara 2/241.

⁵⁸³ Talak 65/6-7.

⁵⁸⁴ Malaki 2/16.

⁵⁸⁵ Tesniye 24/1-4.

⁵⁸⁶ Matta 5/31.

⁵⁸⁷ Markos 10/3-4.

olduğu gibi Karısını boşayan kişi karısını boşadığına dair bir belgeyi karısına vermelidir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kilise hukukunda eşlerin boşanmaları yasaklanmıştır. İncil'e göre eşini fuhuş dışında bir sebeple boşayan kişi, karısını zinaya sürüklemiş olması hasebiyle kendisi de zina işlemiş sayılır. Dolayısıyla boşanmış olan kadın ve onunla evlenen erkek de zina etmiş sayılır. Bu husus Kitab-ı Mukaddes'te şöyle ifade edilmiştir:

*“Ama ben size diyorum ki, karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”*⁵⁸⁸ *“Ben size şunu söyleyeyim, karısını fuhuştan başka bir nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş olur. Boşanan kadınla evlenen de zina etmiş olur.”*⁵⁸⁹ *“İsa onlara, ‘Karısını boşayıp başkasıyla evlenen, karısına karşı zina etmiş olur’ dedi. Kocasını boşayıp başkasıyla evlenen kadın da zina etmiş olur.”*⁵⁹⁰ *“Karısını boşayıp başkasıyla evlenen zina etmiş olur. Kocasından boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”*⁵⁹¹

2.2.3. İDDET

Sözlükte ‘saymak, sayılan şeyin miktarı, adet’ anlamına gelen iddet kelimesi İslam hukukunda, evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda kadının yeni bir evlilik yapabilmek için beklemek zorunda olduğu süreyi ifade eder.⁵⁹²

Diğer bir deyişle iddet; Bir erkek veya kadının evlilik sona erdikten sonra belli bir süre başkasıyla evlenmeyip beklemede bulunmalarıdır. İddet bekleyen kadına ‘mu’tedde’ denir.⁵⁹³

2.2.3.1. Kur’an-ı Kerim’de İddet

İddet evliliğin sona ermesinin belli başlı sonuçları arasında yer alır. Dinî olduğu kadar fitrî ve insanî bir davranış olarak da algılanan ve Samî gelenek başta olmak üzere hemen hemen bütün toplumlarda ve dinlerde rastlanan bu bekleme süresi, Kur’an ve hadiste aile hukukunun diğer konularına nispetle daha ayrıntılı biçimde ele alınmış, evliliğin sona eriş tarzına veya kadının durumuna göre farklı süre belirlemelerine gidilmiştir. Bu süre, evlenme yasağının yanı sıra değişik kesimleri yakından ilgilendiren mesken, nafaka, nesep, mirasçılık gibi birçok hak ve yükümlülük için de ölçü kabul edildiğinden bu hususta zengin bir hukuk doktrini oluşmuş, konu, klasik dönem fıkıh literatüründe evliliğin sona ermesinin neticelerinden biri olarak ‘iddet’ alt başlığı altında veya müstakil bir bölüm halinde işlenmiştir.⁵⁹⁴

Boşanmış kadının iddet suresi *“Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah’a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler. Kadınların*

⁵⁸⁸ Matta 5/31-32.

⁵⁸⁹ Matta 19/9.

⁵⁹⁰ Markos 10/11-12.

⁵⁹¹ Luka 16/18.

⁵⁹² İbrahim Acar, “İddet”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXI, 466.

⁵⁹³ Erdoğan, *a.g.e.*, 229.

⁵⁹⁴ Acar, *a.e.*, a.y.

hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün derecesi vardır. Allah güçlüdür. Hakimdir."⁵⁹⁵ Ayetinde ifade edildiği şekilde üç aydır.

Kocası ölen kadın hamile ise onun iddeti "*Kadınlarınızdan ay hali görmekten kesilenler ile henüz ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır; gebe olanların iddeti, doğurmaları ile tamamlanır. Allah, buyruğuna karşı gelmekten sakınan kimseye işinde kolaylık verir.*"⁵⁹⁶ Ayetine göre doğumla biter; isterse bu doğum kocanın ölümünden çok kısa bir süre sonra gerçekleşsin fark etmez. Kocası ölen kadının hamile olmaması durumunda ise beklemesi gereken "*İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Müddetleri sona erdiğinde, onların kendi haklarında uygun şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur. Allah işlediklerinizden haberdardır.*"⁵⁹⁷ Ayetine göre dört ay on gündür.

Yine bu ayete göre geçerli (sahih) bir evlilikten sonra kocanın ölümü halinde evlilik içinde cinsel ilişki (zifaf) gerçekleşmiş olsun veya olmasın kadının bu sureyi beklemesi gerekmektedir. Ancak geçerli olmayan evlilikten sonra koca ölmüşse kadın evlilik içinde cinsel ilişkinin gerçekleşmiş olması halinde iddet bekler, aksi takdirde beklemesi gerekmez. Evlilik bağı, ölüm dışındaki sebeplerden biriyle sona ermişse yine benzeri bir ayırım yapılır. Geçerli evlenmeden sonra zifaf veya sahih halvet, fasit evlenmeden sonra zifaf iddet yükümlülüğü doğurur, mücerret nikâh akdi ise iddeti gerektirmez. Bu son hüküm Kur'an'ın, "*Ey iman edenler! Mümin kadınlarla evlenip temasta bulunmadan onları boşadığınızda artık onlara iddet bekletme hakkınız olmaz.*"⁵⁹⁸ Mealindeki ifadesine dayanır.⁵⁹⁹

Yaşının küçüklüğü sebebiyle hayız görmeyen veya yaşlılık dolayısıyla hayızdan kesilmiş kadınların iddeti ise üç aydır. Nitekim Kur'an'da, "*Kadınlarınız içinde adetten kesilmiş olanlarla henüz adet görmeyenlerin iddetlerinde tereddüde düşerseniz onların iddetleri üç aydır.*"⁶⁰⁰ Denilmiştir. Görüldüğü gibi bu ayette de adet görme çağına dışında kalan kadınların iddetleri belirtilmiş bulunmaktadır.

İddetten doğan bazı hak ve sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukların başında kadının iddet süresince evlenmesinin yasak oluşu gelmektedir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

*"Farz olan bekleme müddeti dolmadan onlarla evlenmeye kalkışmayın."*⁶⁰¹

Kur'an-ı Kerim'deki bu yasak, bu konuda genel bir hüküm içerdiği için ne tür olursa olsun iddet bekleyen kadınla yabancı bir erkeğin evlenmesi dinen haram ve hukuken de geçersiz sayılır.

Bu konudaki diğer bir sorumluluk da kadının iddet süresince kendisini boşayan veya ölen kocasının evinde oturmasıdır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

⁵⁹⁵ Bakara 2/228.

⁵⁹⁶ Talak 65/4.

⁵⁹⁷ Bakara 2/234.

⁵⁹⁸ Ahzab 33/49.

⁵⁹⁹ Acar, a.e, a.y.

⁶⁰⁰ Talak 65/4.

⁶⁰¹ Bakara 2/235.

*“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’tan sakının. Onları, apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar.”*⁶⁰²

Ayrıca Kur’an-ı Kerim, *“Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nispetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin. Çocuğu sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin; aranızda uygun bir şekilde anlaşın; eğer güçlkle karşılaşsanız çocuğu başka bir kadın emzirebilir.”*⁶⁰³ Buyurarak erkek tarafına dini ve ahlaki bir öğütte bulunmuş ve kadın için de belli bir mükellefiyet getirmiştir.

Evliliğin sona ermesinin ardından kadın için getirilen iddet yükümlülüğü, ilk planda kadının önceki kocasından hamile olup olmadığının anlaşılması ve böylece nesebin karışmasının önlenmesi amacına yönelik bir tedbir gibi görünür. Ancak iddet ric’î talakta kocaya, bain talakta iki tarafa birden yeniden düşünme imkânı vermesi, kadını etrafında oluşabilecek kötü zan ve niyetlere karşı koruması, evliliğin kocanın ölümüyle sona ermesi halinde ölen kocanın hatırasına saygı ve yuvaya bağlılığı simgelemesi, kadının yeni bir hayata ve muhtemel bir evliliğe kendini hazırlamasına imkân vermesi gibi başka önemli amaç ve hikmetler de taşır. İddet aile bağını koruyucu, evlilik kurumunun önemini hatırlatıcı bir işleve de sahiptir.⁶⁰⁴

Şu ayetlerde Allah (c.c.) kadınların iddeti hususunda erkekleri uyarmakta ve bu konuda Allah’tan sakınmalarını öğütlemektedir:

*“Kadınları boşadığınızda, müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecaviüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın. Böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur. Allah’ın ayetlerini de alaya almayın. Allah’ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitap ve hikmeti anın, Allah’tan sakının, Allah’ın her şeyi bildiğini bilin.”*⁶⁰⁵ *“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’tan sakının. Onları, apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. Bunlar, Allah’ın sınırlarıdır. Allah’ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir...”*⁶⁰⁶

2.2.3.2. Kitab-ı Mukaddes’te İddet

Kitab-ı Mukaddes’te -önceki bölümde işlendiği üzere- *“Eğer bir adam evlendiği kadında yakışksız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa, kadın adamın evinden ayrıldıktan sonra başka biriyle evlenirse, ikinci kocası da ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp verir, onu evinden kovarsa ya da ikinci adam ölürse, kadını boşayan ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabbin gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin.”*⁶⁰⁷

⁶⁰² Talak 65/1.

⁶⁰³ Talak 65/6.

⁶⁰⁴ Acar, a.e, a.y.

⁶⁰⁵ Bakara 2/231.

⁶⁰⁶ Talak 65/1-4.

⁶⁰⁷ Tesniye 24/1-4.

Ayetlerinde ifade edildiği gibi kadını boşama konusunda birçok ayeti bulunmasına karşın boşanan bu kadınların iddetine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.3. MUAMELAT

2.3.1. İKRAZ

Sözlükte ‘kesip koparmak, karşılık vermek’, mekânla ilgili olarak kullanıldığında ‘çaprazından dolaşıp gitmek’ gibi anlamlara gelen karz, terim olarak ‘geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç borç verme’ demektir. Borç vere-nin malının bir kısmını ayırıp vermesi veya borç alanın aldığı şeyin emsalini geri verecek olması sebebiyle bu adı aldığı şeklindeki açıklama kelimenin kök anlamıyla bağlantısını belirtmek içindir.⁶⁰⁸

2.3.1.1. Kur’an-ı Kerim’de İkraz

Kur’an-ı Kerim’de karz ve türevleri şu şekillerde geçmektedir.

*“Allah’a, kat kat karşılığını arttıracacağı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur? Allah hem darlaştırır, hem bollastırır. O’na döneceksiniz.”*⁶⁰⁹ *“Doğrusu, sadaka veren erkek ve kadınlara, Allah’a güzel bir takdimde bulunanlara kat kat karşılık verilir. Onlara cömertçe verilecek bir ecir vardır.”*⁶¹⁰ *“Eğer Allah’a güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız, onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar; Allah, şükürün karşılığını verendir; Halim’dir.”*⁶¹¹ *“... Allah’a güzel ödünç takdiminde bulunun. Kendiniz için yaptığınız iyiliği daha iyi ve daha büyük ecir olarak Allah katında bulursunuz. Allah’tan bağışlanma dileyin. Allah elbette bağışlar ve merhamet eder.”*⁶¹² Zikredilen bu ayetlerde mecazi bir anlatımla Allah’a güzel bir şekilde borç (karz-ı hasen) veren kimseye bunun kat kat fazlasının ödene-ceğinden söz edilmiştir. Bu ayetlerde Allah’ın rızasını kazanmak için yapılan malî harcamanın Allah’a verilen bir borç olarak anılması verilenin Allah katında zayi olmayacağına, karşılığının sevap ve mükâfat olarak geri döneceğine dair ilahî bir vaat şeklinde yorumlanır. Bu ödünçün ‘güzel’ diye nitelenmesi ise harcamanın riya ve dünyevî beklenti karıştırmadan sırf Allah rızası için ve helal maldan yapılmasının gerektiğine ve böyle bir davranışın güzelliğine işaret eder. Hadislerde de borç verme, ödünç verme söz konusu edildiğinde bunun hukukî mahiyetinden çok ahlakî yönü üzerinde durulmuştur. Dinî terminolojide karz kelimesi, bir kimseye tüketim amaçlı olarak para veya mislî eşya türündeki bir malı ödünç vermek anlamıyla yaygın bir kullanım kazanmış olup Allah katında ecir kazandıran erdemli bir davranış olması yönüyle dinî öğretinin ve İslam ahlakının, bir akit türü olarak da İslam hukukunun konusunu teşkil etmiştir.⁶¹³

Ayrıca bu konu Kur’an-ı Kerim’de gerçek anlamıyla da kullanılmıştır. Allah (c.c.) *“Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Bilmiş olsanız borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.”*⁶¹⁴ Buyurarak borçluya karşı sabırlı davranılmasını hatta mümkünse borcun alınmamasını tavsiye etmektedir.

⁶⁰⁸ H. Yunus Apaydın, “Karz”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXIV, 520.

⁶⁰⁹ Bakara 2/245.

⁶¹⁰ Hadid 57/ 18.

⁶¹¹ Teğabun 64/17.

⁶¹² Müzzemmil 73/20.

⁶¹³ Apaydın, *a.e.*, *a.y.*

⁶¹⁴ Bakara 2/280.

Allah (c.c.) borçlu ve alacaklı arasında sonradan meydana gelebilecek sıkıntıları önlemek için bir dizi önlem almıştır. Bunlar; *“Ey İnananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız. İçinizden bir kâtip doğru olarak yazsın. Kâtip onu Allah’ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Borçlu olan da yazdırsın, Rabbi olan Allah’tan sakınsın, ondan bir şey eksiltmesin. Eğer borçlu, aptal veya aciz, ya da yazdıramayacak durumda ise, velisi, doğru olarak yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, şahitlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir. Şahitler çağırıldıklarında çekinmesinler. Borç büyük veya küçük olsun, onu süresiyle beraber yazmaya üşenmeyin. Bu, Allah katında en doğru, şahitlik için en sağlam ve şüphelenmenizden en uzak olandır. Ancak aranızdaki alışveriş peşin olursa, onu yazmamanızda size bir sorumluluk yoktur. Alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Kâtibe de şahide de zarar verilmesin; eğer zarar verirsiniz, o zaman doğru yoldan çıkmış olursunuz. Allah’tan sakının, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi bilir. Eğer yolculukta olup kâtip bulamazsanız alınan rehin yeter. Şayet birbirinize güvenirsiniz, güvenilen kimse borcunu ödesin. Rabbi olan Allah’tan sakınsın. Şahitliği gizlemeyin, onu kim gizlerse şüphesiz kalbi günah işlemiş olur. Allah işlediklerinizi bilir.”*⁶¹⁵ Ayetlerinde ifade edildiği gibi her iki tarafın da borcunu/alacağını mümkün olduğunca yazması, bu yazılanlara iki erkek ve ya bir erkek, iki kadının şahit tutulması, bu şahitlerin, şahitlik için çağırıldıklarında bunu doğru bir şekilde yapmaktan çekinmemeleri, yolculukta olup da bunları yazdıracak bir kâtip bulamamaları halinde rehinle yetinmeleri, kâtibe de şahide de zarar verilmemesi ve alışverişin güven binasının üzerine inşa edilmesi olarak sıralanabilir.

İslam dini borç konusuna gerekli ehemmiyeti göstermiş, miras bölüşülürken ölünün borçlu olması halinde *“... Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri eşlerinizindir. Çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadına kelale yollu (çocuğu ve babası olmadığı halde) varis olunuyor ve bunların ana-bir erkek veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, her birine edilen vasiyetten veya borçtan arta kalanın altıda biri düşer; ikiden çoklarsa, üçte birine, zarara uğratılmaksızın ortak olurlar. Bunlar Allah tarafından tavsiye edilmiştir. Allah bilendir. Halim’dir.”*⁶¹⁶ Buyurarak borç ödendikten sonra mirasın paylaşılması gerektiğini ifade etmiş, bu şekilde alacaklıyı da mağdur duruma düşmekten korumuştur.

2.3.1.2. Kitab-ı Mukaddes’te İkrar

Kur’an-ı Kerim’de mecazi manada kullanılan Allah’a güzel borç vermeyi Kitab-ı Mukaddes’te de görmekte, bu konuda ayrıntılı bilgiler bulmaktayız. Kitab-ı Mukaddes’te muhtaçları gözetmeyi, onlara borç vermeyi teşvik eden ve bu alanda yapılan yardımların karşılıksız olmadığını beyan eden ayetler şu şekildedir:

*“Yoksula acıyan kişi Rabbe ödünç vermiş olur, yaptığı iyilik için RAB onu ödüllendirir.”*⁶¹⁷ *“Tanrınız Rabbin size vereceği ülkenin herhangi bir kentinde yaşayan kardeşlerinizden biri yoksulsa, yüreğinizi katılaştırmayın, yoksul kardeşinize eli sıkı davranmayın. Tersine, eliniz açık olsun; gereksinimlerini karşılayacak kadar ona ödünç verin. ‘Yedinci yıl, borçları bağışlama yılı yakındır diyerek yüreğinizde*

⁶¹⁵ Bakara 2/282-283.

⁶¹⁶ Nisa 4/11-12.

⁶¹⁷ Süleyman’ın Meselleri 19/17.

kötü düşünce barındırmaktan sakının. Öyle ki, yoksul kardeşinize karşı eli sıkı davranıp ona yardım etmekten kaçınmayasınız. Yoksul kardeşiniz sizden Rabbe yakınabilir, siz de günah işlemiş olursunuz. Ona bol bol verin, verirken yüreğinizde isteksizlik olmasın. Bundan ötürü Tanrınız RAB bütün işlerinizde ve el attığınız her şeyde sizi kutsayacaktır. Ülkede her zaman yoksullar olacak. Bunun için, ülkenizde yaşayan kardeşlerinize, yoksullara, gereksinimi olanlara eli açık davranmanızı buyuruyorum.”⁶¹⁸ “Kötüler ödünç alır, geri vermez; doğrularsa cömertçe verir.”⁶¹⁹ “O hep cömertçe ödünç verir, soyu kutsanır.”⁶²⁰

Konuyla ilgili olarak Kitab-ı Mukaddes’te kendisi borçlu olduğu halde efendisinin borcunu bağışladığı; fakat aynı yüceliği kendisinin başka bir köleye gösteremediği ve neticede cezalandırılan bir kölenin ibretlik öyküsü şöyle anlatılır:

“Kölenin ödeme gücü olmadığından efendisi onun, karısının, çocuklarının ve bütün malının satılıp borcun ödenmesini buyurdu. Köle yere kapanıp efendisine, ‘Ne olur, sabret! Bütün borcumu ödeyeceğim’ dedi. Efendisi köleye acıdı, borcunu bağışlayıp onu salıverdi. Ama köle çıkıp gitti, kendisine yüz dinar borcu olan başka bir köleye rastladı. Onu yakalayıp, ‘Borcunu öde’ diyerek boğazına sarıldı. Bu köle yüzüstü yere kapandı, ‘Ne olur, sabret! Borcumu ödeyeceğim’ diye yalvardı. Ama ilk köle bunu reddetti. Gitti, borcunu ödeyinceye dek adamı zindana kapattı. Öteki köleler, olanları görünce çok üzüldüler. Efendilerine gidip bütün olup bitenleri anlattılar. Bunun üzerine efendisi köleyi yanına çağırdı. ‘Ey kötü köle!’ dedi. ‘Bana yalvardığın için bütün borcunu bağışladım. Benim sana acıdığım gibi, senin de köle arkadaşına acıman gerekmez miydi?’ Bu öfkeyle efendisi, bütün borcunu ödeyinceye dek onu işkencecilere teslim etti. Eğer her biriniz kardeşini gönülden bağışlamazsa, göksel Babam da size öyle davranacaktır.”⁶²¹

Kitab-ı Mukaddes’e göre borcunu ödemeye gücü olmayan kişinin borcunu bağışlamak esastır. Bu yapılmadığı takdirde *“Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz.”⁶²²* Ayetine göre verilen borç kadar para alınması, üzerine herhangi bir şey eklenmemesi istenmektedir. Borçlu kişinin yedi yıla kadar borcunu kapatamaması durumunda da yedinci yılın sonunda alacaklı borcunu bağışlamak durumundadır. Bu hüküm ve bu hükmün nasıl yapılacağı şöyle ifade edilmektedir:

“Her yedi yılın sonunda size borçlu olanları bağışlayacaksınız. Borçları bağışlama işini şöyle yapacaksınız: Her alacaklı, komşusunun borcunu bağışlayacak. Borcun ödenmesi için komşusunu ya da kardeşini zorlamayacak. Çünkü Rabbin borçları bağışlama yılı duyurulmuştur.”⁶²³

Fakat Kitab-ı Mukaddes’in bu hükmü *“Yabancıdan borcunu alabilirsin. Ama İsraili kardeşinin borcunu bağışlayacaksın.”⁶²⁴* Ayetine göre sadece Yahudileri kapsamaktadır, Yahudi olmayanlar bu kolaylıktan faydalanamamaktadır.

⁶¹⁸ Tesniye 15/7-11.

⁶¹⁹ Mezmurlar 37/21.

⁶²⁰ Mezmurlar 37/26. Bu konuda bkz: Luka 6/34-35.

⁶²¹ Matta 18/25-35.

⁶²² Çıkış 22/25.

⁶²³ Tesniye 15/1-2.

⁶²⁴ Tesniye 15/3.

Ödünç alınan bir şeyin herhangi bir sebepten dolayı heba olması durumunda *“Biri komşusundan bir hayvan ödünç alır, sahibi yokken hayvan sakatlanır ya da ölürse, karşılığını ödemelidir. Ama sahibi hayvanla birlikteyse, ödünç alan karşılığını ödemeyecektir. Hayvan kiralansa, kayıp ödenen kiraya sayılmalıdır.”*⁶²⁵ Ayetine göre ödünç alınan şeyin bedeli ödenmelidir.

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te de verilen borç karşılığında rehin alınabilir. Fakat bu rehin alınırken borçlunun onurunun incinmemesi ve asli ihtiyaçlarına mani olmaması gerektiği şu şekilde açıklanmıştır:

*“Komşuna herhangi bir şey ödünç verdiğinde, vereceği rehini almak için onun evine girmeyeceksin. Dışarıda bekleyeceksin. Ödünç verdiğin kişi rehini kendisi sana getirsin. Eğer yoksul biriye, onun rehini elinde olduğu sürece yatağa girmeyeceksin. Ondan aldığın giysiyi gün batımında ona kesinlikle geri vereceksin ki, onunla yatabilsin. O da seni kutsayacak. Bu yaptığın, Tanrın Rabbin önünde sana doğruluk sayılacak.”*⁶²⁶ *“Kimseye haksızlık etmez, rehin olarak aldığını geri verir, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir.”*⁶²⁷

Kitab-ı Mukaddes, tabilerine borçlu değil alacaklı olmalarını tavsiye eder. *“Zengin yoksullara egemen olur, borç alan borç verenin kulu olur.”*⁶²⁸

2.3.2. REHİN

Fidye almak gibi bir isteği sağlamak amacıyla kaçırılan ve elde tutulan kişi anlamına gelmektedir.⁶²⁹

2.3.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Rehin

Bir alacağı borçludan vadesinde geri almanın normal yolu borcu geri ödemektir. Fakat borçlu borcunu bazen istenilen zamanda ve beklenen şekilde ödeyemeyebilir. Borcun ödenmemesi halinde borçlu rehin alabilir. Kur'an-ı Kerim'de bu konuya şu şekilde değinilmiştir:

*“...Yolculukta olursanız, yazdıracak bir kimse de bulamazsanız, (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir.”*⁶³⁰

Bu ayetin tefsirinde Mevdudi şunları kaydetmektedir:

Bu, rehinin sadece yolculuk için geçerli olduğu anlamına gelmez. Burada özellikle belirtilmiştir, çünkü böyle bir durum genellikle yolculuk sırasında ortaya çıkar. Bundan başka kâtip bulamamak, bir şeyi rehin alabilmenin zorunlu şartlarından değildir. Eğer muhtaç bir kimse bir şeyi rehin vermedikçe borç alamıyorsa, rehin vermesine izin verilir. Kur'an bu ikinci durumdan kasıtlı olarak bahsetmez. Çünkü Kur'an müminlere cömertliği öğretmeye çalışmaktadır. Muhtaç bir kimseye, ondan rehin almaksızın borç vermemek şerefli bir kimseye yakışmaz. Bununla birlikte eğer rehin alınan şey üretici bir şeyse alacaklı üretimi hesap etmeli ve bunu borçtan düşmelidir, aksi takdirde rehin alınan şey tarafından üretilenler, faiz hükmüne girer. Rehin almaktan amaç borcun ödenmesini garanti altına almaktır ve

⁶²⁵ Çıkış 22/14-15.

⁶²⁶ Tesniye 24/10-13.

⁶²⁷ Hezekiel 18/7.

⁶²⁸ Süleyman'ın Meselleri 22/7.

⁶²⁹ Erdoğan, a.g.e., 477.

⁶³⁰ Bakara 2/283.

alacaklıya hiçbir şekilde rehin üzerinden kar etme hakkı vermez. Örneğin, alacaklı alacağına karşılık olarak aldığı evde oturuyorsa, borçluya evin kirasını vermediği müddetçe faiz alıyor demektir. Çünkü borç üzerinden faiz almakla rehin alınan mal üzerinden para kazanmak veya o rehini kullanmak arasında hiçbir fark yoktur. Bununla birlikte alacaklı rehin olarak aldığı ineğin sütünden yararlanabilir, deve, at, gibi hayvanları da yük hayvanı olarak kullanabilir. Çünkü bu, hayvanlara verdiği yem'in karşılığıdır.⁶³¹

Kur'an-ı Kerim, rehin işleminin de bir akit olduğu ve akdin gereği gibi yerine getirilmesi gerektiğini *"Ey İnananlar! Akitleri yerine getirin. İhramda iken avlanmayı helal görmeksizin, size bildirilecek olanlar dışında, hayvanlar helal kılındı. Allah dilediği hükmü verir."*⁶³² Ayetiyle beyan etmiş ve Hz. Musa'nın yapmış olduğu akdi gereği gibi yerine getirmiş olduğunu şöyle beyan etmiştir:

*"İki kadından biri: 'Babacığım! Onu ücretli olarak tut; ücretle tuttuklarının en iyisi bu güçlü ve güvenilir adamdır' dedi. (Şuayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızından birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın. Musa şöyle cevap verdi: 'Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.' Musa süreyi doldurunca, ailesiyle birlikte yola çıktı. Tur tarafından bir ateş gördü. Ailesine: 'Durunuz, ben bir ateş gördüm; belki oradan size bir haber yahut tutuşmuş bir odun getiririm de ısınabilirsiniz' dedi."*⁶³³

2.3.2.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rehin

Kitab-ı Mukaddes, günahkâr olmaya sebep olan fiilleri sayarken bunlardan birinin de rehin bırakılan mala haksızlık etmek olduğunu ve bunun keffaretinin de kâhine belli değeri olan kusursuz bir koç getirmek olduğunu ayrıntılı olarak şu şekilde beyan eder:

*"Eğer biri günah işler, Rabbe ihanet eder, kendisine emanet edilen, rehin bırakılan ya da çalıntı bir mal konusunda komşusunu aldatır ya da ona haksızlık ederse, kayıp bir eşya bulup yalan söylerse, yalan yere ant içerse, yani insanların işleyebileceği bu suçlardan birini işlerse, günah işlemiş olur ve suçlu sayılır. Çaldığı ya da haksızlıkla ele geçirdiği şeyi, kendisine emanet edilen ya da bulduğu kayıp eşyayı, ya da hakkında yalan yere ant içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, suç sunusunu getirdiği gün sahibine geri vermeli. Rabbe suç sunusu olarak kâhine belli değeri olan kusursuz bir koç getirmeli. Kâhin Rabbin huzurunda onun günahını bağışlatacak; işlediği suç ne olursa olsun kişi bağışlanacak."*⁶³⁴ *"Kimseye haksızlık etmez, rehin olarak aldığını geri verir, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir."*⁶³⁵ *"Kimseye haksızlık etmez, rehin almaz, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir."*⁶³⁶

⁶³¹ Mevdudi, a.g.e., I, 226.

⁶³² Maide 5/1.

⁶³³ Kasas 28/26-29.

⁶³⁴ Levililer 6/2-7.

⁶³⁵ Hezekiel 18/7.

⁶³⁶ Hezekiel 18/16.

Kitab-ı Mukaddes, asli ihtiyacları niteliğinde olan bir şeyin rehin olarak alınmaması gerektiğini, alınması durumunda da o eşyaya ihtiyaç duyulduğunda geri verilmesi gerektiğini şöyle beyan etmektedir:

“Rehin olarak ne değirmeni, ne de üst taşıyı alın. Bunu yapmakla adamın yaşamını rehin almış olursunuz.”⁶³⁷ “Komşunuzun abasını rehin alırsanız, gün batmadan gerivereceksiniz.”⁶³⁸ “Yabancıya ya da öksüze haksızlık etmeyeceksiniz. Dul kadının giysisini rehin almayacaksınız. Mısır’da köle olduğunuzu, Tanrınız Rabbin sizi oradan kurtardığını anımsayın. Bunun için böyle davranmanızı buyuruyorum.”⁶³⁹

Ayrıca rehin almanın belli bir usulü olduğunu, gelişigüzel rehin alınamayacağını da şöyle beyan etmektedir:

“Komşuna herhangi bir şey ödünç verdiğinde, vereceği rehini almak için onun evine girmeyeceksin. Dışarıda bekleyeceksin. Ödünç verdiği kişi rehini kendisi sana getirsin. Eğer yoksul biriye, onun rehini elinde olduğu sürece yatağa girmeyeceksin. Ondan aldığı giysiyi gün batımında ona kesinlikle geri vereceksin ki, onunla yatabilsin. O da seni kutsayacak. Bu yaptığın, Tanrın Rabbin önünde sana doğruluk sayılacak.”⁶⁴⁰

2.3.3. VASIYET VE MİRAS

Vasiyet; bir malı veya menfaati ölümden sonraya izafetle bir şahsa veya bir hayır cihetine teberru yoluyla yani meccanen temlik etmektir. Miras ise; bir ölünün terekkesinden yakınlarına intikal eden maldır. Mirasa hak kazanana ‘varis’, varise intikal eden mala ‘mevrus’, varisine malı intikal eden ölüye ‘müverris’ ya da ‘muris’, birini bir ölüye varis kılmaya da ‘tevrıs’ denilir.⁶⁴¹

2.3.3.1. Kur’an-ı Kerim’de Vasiyet Ve Miras

Allah (c.c.) *“Birimize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakıyorsa, ana babaya, yakınlarla, uygun bir tarzda vasiyet etmesi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak size farz kılındı. Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenin üzerinedir. Allah şüphesiz işitir ve bilir. Vasiyet edenin yanılacağından veya günaha gireceğinden endişe duyan kimse, ilgililerin arasını düzeltirse ona günah yoktur. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”⁶⁴²* Buyurarak kullarına ölüm anının yaklaştığını hissettikleri vakit vasiyette bulunmalarını emretmiştir. Bunu yaparken de -Cahiliye döneminde olduğu gibi - malı sadece erkek çocuklara bırakarak değil, başta anne ve baba olmak üzere, kadın-erkek ayırımı yapmadan bütün akrabaya vasiyet etmenin gerekli bulunduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde müminleri, daha sonra gelecek olan miras hükümlerine hazırlamıştır.

Bu vasiyet işlemini yaparken de sonradan meydana gelebilecek bazı sıkıntılara mahal vermemek için vasiyet etmek istediği takdirde bunu adil oldukları bilinen, kendi yakın çevresinden veya dindaşlarından -en az- iki kişi huzurunda, şayet seyahat esnasında ise ve bu vasıfta kişiler yoksa başka iki kişi huzurunda

⁶³⁷ Tesniye 24/6.

⁶³⁸ Çıkiş 22/26.

⁶³⁹ Tesniye 24/17-18.

⁶⁴⁰ Tesniye 24/10-13.

⁶⁴¹ Erdoğan, a.g.e., 379.

⁶⁴² Bakara 2/180-182.

yapması istenmekte ve şöyle buyrulmaktadır: *“Ey İnananlar! Ölüm birinize geldiği zaman vasiyet ederken içinizden iki adil kimseyi; şayet yolculukta olup başınıza da ölüm musibeti gelmişse, namazdan sonra alıkoyacağınızdan şüpheleniyorsanız, ‘Akraba bile olsa yeminle hiçbir değeri değiştirmeyeceğiz, Allah’ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa şüphesiz günahkârlardan oluruz.’ diye yemin eden sizden olmayan iki kişiyi şahit tutun. Eğer bu şahitlerin günah işlemiş oldukları ortaya çıkarsa ölene daha yakın hak sahibi diğer iki kişi bunların yerine geçer ve ‘Bizim şahitliğimiz ikisininkinden de daha doğrudur, biz aşırı gitmedik, yoksa şüphesiz zulmedenlerden oluruz’ diye Allah’a yemin ederler. Bu, şahitliği gerektiği gibi yapmalarını veya yeminlerinden sonra yeminlerin kabul edilmemesinden korkmalarını daha iyi sağlar. Allah’tan sakının, dinleyin. Allah fasık kimselere yol göstermez.”*⁶⁴³

Bu yöntemle vasiyet uygulanacağı zaman bu tanıkların verdiği bilgi kuşkuya yol açmaz ve itiraz ortaya konmazsa bu tedbir yeterli olacaktır. Bu şekilde ihtilaflar ortadan kalkmış olacaktır. Kişi ölmeden önce üzerinde hak ve borçlar varsa, bu konuda geride kalanların ihtilafa düşmelerini ve hak sahiplerinin zarara uğramalarını önleyecek tedbirler almalıdır. Zira Allah (c.c.), bu konunun önemine binaen şöyle buyurmaktadır:

*“Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar, dürüst söz söylesinler.”*⁶⁴⁴

Tüm bu tedbirlere rağmen biri kalkıp da ölünün vasiyetini değiştirecek olursa bunun günahının vasiyeti değiştirenin üzerine olduğu ve sonucuna katlanması gerektiği haber verilmek üzere şöyle buyrulmaktadır:

*“Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenin üzerinedir. Allah şüphesiz işitir ve bilir. Vasiyet edenin yanılacağından veya günaha gireceğinden endişe duyan kimse, ilgililerin arasını düzeltirse ona günah yoktur. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”*⁶⁴⁵

Kur’an’da ölenin hısımlarının miras hisseleriyle ilgili olarak üç ayet mevcut olup⁶⁴⁶ bu ayetler aynı zamanda İslam miras hukukunun temel ölçü ve esaslarını da belirlemektedir. Hz. Peygamber de feraiz ilminin iyi öğrenilip öğretilmesini teşvik etmiş, ayetlerde yer alan hükümlerin açıklama ve uygulamasını yapmış, ayetlerin temas etmediği bazı usul ve hükümleri de ayrıca beyan etmiştir. Ayet ve hadislerde yer alan kural ve hükümler İslam hukukçularının yorum ve katkılarıyla daha da zenginleşmiş ve İslam hukukunun kendi içinde bütünlük ve tutarlılık gösteren bağımsız bir bölümü olarak gelişme göstermiştir. İslam hukukunda mirasçılığın iki temel sebebi vardır: Kan hısımlığı ve evlilik bağı. Mirasın mirasçılara intikali için miras bırakanın (muris) ölmesi veya öldüğüne mahkemece hükmedilmesinin yanı sıra, ölüm anında mirasçının hayatta bulunması ve mirasçılığa engel bir durumun da bulunmaması gerekir. Murisini öldürmesi halinde katilin mirastan mahrum olacağına İslam hukukçuları ilke olarak birleşirlerse de ayrıntıda farklı yorumlara sahiptirler. Gayrimüslimin Müslüman mirasçı olamayacağına görüş birliği olup, Müslüman’ın gayrimüslim yakınına mirasçı olup olamayacağı ise tartışmalıdır.

⁶⁴³ Maide 5/106-108.

⁶⁴⁴ Nisa 4/9.

⁶⁴⁵ Bakara 2/181-182.

⁶⁴⁶ Nisa 4/11-12-176.

Ölenin geride bıraktığı mal ve hakları (tereke), teşhiz ve tekfin masrafları çıktıktan, borçları belli bir sıraya göre ödendikten ve vasiyeti de terekenin üçte birini aşmama kaydıyla yerine getirildikten sonra mirasçılara intikal eder. Mirasçılar temelde üç gruptur: Ashab-ı feraiz, asabe ve zevi'l-erham. Ashab-ı feraiz, terekedeki hisseleri belirli olan on bir çeşit hısım olup bunlar paylarını aldıktan sonra, mirasın geri kalan kısmını asabeyi teşkil eden hısımlar aralarındaki öncelik sırasına göre alırlar. Bu iki gruptan kimse mevcut değilse o zaman zevi'l-erham grubunu teşkil eden hısımlar mirasçı olurlar. İslam miras hukukunda tereke belli bir sınıf ve zümreye inhisar ettirilmeyip mümkün olduğu ölçüde yakın hısımların hepsine de mirastan pay verilmeye çalışılmıştır. Ölenin çocukları bulunduğu da baba veya dedeye, anneye mirastan pay verilir. Ailenin geçim yükü, aile bireylerine, bu arada kız kardeşlere, anneye bakım sorumluluğu, ailede koca, baba, oğul, oğlun oğlu gibi erkeklerin omuzlarında olduğundan, onlara kızlara göre daha fazla (genelde iki kat) pay ayrılmış, buna karşılık onların aile içi ödevleri sadece dinî ve ahlakî alanda bırakılmayıp hukukî yaptırımlarla da kontrol altına alınmıştır. Bu itibarla İslam miras hukuku kendi sistemi içinde tutarlılığını ve bütünlüğünü korur.⁶⁴⁷

Allah (c.c.), topluma miras hükmünü yerleştirdiğini “*Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından her birine varisler kıldık. Kendileriyle yeminleştığınız kimselere hisselerini veriniz. Doğrusu Allah her şeye şahittir.*”⁶⁴⁸ Ayetiyle; miras hususunda Haktan ayrılmanın kötü bir davranış olduğunu da “*Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz.*”⁶⁴⁹ Ayetiyle beyan etmiştir.

İslam teşri tarihiyle ilgili bilgilerden, Mekke döneminde miras konusunda hukukî bir düzenleme yapılmadığı ve hicrete kadar Arapların örfî hukukunun uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu hukuk telakkisinin en belirgin özelliği, savaşa katılmadıkları ve yağmacılık yapamadıkları için kadın ve çocukların mirasçı olamamaları, aksine kendilerinin mirasa konu teşkil etmesiydi. Medine’ye hicretin ardından ensarla muhacirler arasında Hz. Peygamber tarafından tesis edilen kardeşliğin başlangıçta bir mirasçılık sebebi kabul edilmesi ve bir yoruma göre “*İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.*”⁶⁵⁰ Ayetiyle Mekkelî Müslümanların birbirine mirasçı olabilmeleri için hicret etmiş olma şartının getirilmesi yani Medine’ye hicret etmiş müminlerle hicret etmemiş mümin hısımları arasında mirasçılık ilişkisinin dondurulması şeklindeki geçici hükümlerden sonra başta ana baba olmak üzere kadın erkek ayrımı yapılmaksızın akrabaya vasiyet etmenin gerekliliği ifade edilerek “*Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlar uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah’tan korkanlar üzerine bir borçtur.*”⁶⁵¹ Ayetiyle Müslümanlar ileride gelecek miras hükümlerine hazırlandı. Ardından akrabalık bağı

⁶⁴⁷ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 246-247.

⁶⁴⁸ Nisa 4/33.

⁶⁴⁹ Fecr 89/19.

⁶⁵⁰ Enfâl 8/72.

⁶⁵¹ Bakara 2/180.

bulunanların mirasçılık hususunda diğer mümin ve muhacirlerden önce geldiği açıklandı: *“Sonra inanıp hicret eden ve sizinle birlikte savaşımlar, işte onlar sizdendir. Birbirinin mirasçısı olan akraba, Allah’ın Kitab’ına göre birbirine daha yakındır. Doğrusu Allah her şeyi bilir.”*⁶⁵² Ve *“Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir, onun eşleri onların anneleridir. Akraba olanlar, miras hususunda, Allah’ın Kitab’ında birbirlerine müminler ve muhacirlerden daha yakındırlar. Dostlarınıza yapacağınız uygun bir vasiyet bunun dışındadır. Bu Kitab’ta yazılı bulunmaktadır.”*⁶⁵³ Miras payları belirtilmeksizin kadınların da mirasçı olacağı bildirildi. Miras taksiminde hazır bulunan, fakat varis olmayan yakınlar, yetimler ve yoksulların da gönlünün alınması şu şekilde tavsiye edildi: *“Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından, erkeklere hisse vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Bunlar, az veya çok, belirli bir hissedir. Taksiminde, yakınlar, yetimler ve düşkünler bulunursa, ondan onlara da verin, güzel sözler söyleyin. Arkalarında cılız çocuklar bıraktıkları takdirde, bundan endişe edecek olanlar, haksızlık yapmaktan korksunlar, dürüst söz söylesinler.”*⁶⁵⁴ Nihayet mirasçılar ve payları hakkında ayrıntılı açıklama getiren Nisa suresinin şu ayetleri nazil oldu: *“Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin hissesi kadar tavsiye eder. Eğer kadınlar ikinin üstünde ise, bırakılanın üçte ikisi onlarındır; şayet bir ise yarısı onundur. Ana babadan her birine, ölenin çocuğu varsa yaptığı vasiyetten veya borcundan arta kalanın altıda biri, çocuğu yoksa anası babası ona varis olur, anasına üçte bir düşer. Kardeşleri varsa, altıda biri annesinindir; babalarınız ve oğullarınızdan menfaatçe hangisinin size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bunlar Allah tarafından tespit edilmiştir. Doğrusu Allah bilendir, Hakim olandır. Kadınlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir, çocukları varsa, bıraktıklarının ettikleri vasiyetten veya borçtan arta kalanın dörtte biri sizindir. Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır; çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadına kelale yoluyla (çocuğu ve babası olmadığı halde) varis olunuyor ve bunların ana-bir erkek veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, her birine edilen vasiyetten veya borçtan arta kalanın altıda biri düşer; ikiden çoksalar, üçte birine, zarara uğratılmaksızın ortak olurlar. Bunlar Allah tarafından tavsiye edilmiştir. Allah bilendir, Halim’dir.”*⁶⁵⁵ daha sonra da çocuksuz vefat eden kimseye (kelale) kimlerin mirasçı olacağını belirten aynı surenin şu ayeti nazil oldu. *“Senden fetva isterler, de ki: Allah size ikinci dereceden mirasçılar hakkında fetva veriyor: Şayet çocuğu olmayıp bir kız kardeşi bulunan kimse ölürse, bıraktığının yarısı kız kardeşe kalır. Fakat kız kardeşinin çocuğu yoksa kendisi, ona tamamen varis olur. Eğer iki kız kardeş kalmışsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer mirasçılar erkek ve kadın kardeşlerse, erkeğe, iki dişinin hissesi kadar vardır. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklıyor. Allah her şeyi bilir.”*⁶⁵⁶ Resûl-i Ekrem’in miras ahkâmına önem verilmesi yönündeki teşvikinden hareketle Müslümanlar, konu hakkında Kur’an ve Sünnet’te yer alan açıklamalar ve oluşan icmalar yanında sahabe ve tabiinden gelen rivayetleri de dikkate alarak kısa zamanda

⁶⁵² Enfâl 8/75.

⁶⁵³ Ahzab 33/6.

⁶⁵⁴ Nisa 4/7-9.

⁶⁵⁵ Nisa 4/11-12.

⁶⁵⁶ Nisa 4/176.

feraiz ilmini meydana getirdiler.⁶⁵⁷

Kur'an-ı Kerim, Kadınlara zorla mirasçı olunmaması gerektiğini “*Ey İnananlar! Kadınlara zorla mirasçı olmaya kalkmanız size helal değildir...*”⁶⁵⁸ Ayetiyle açıklamıştır.

Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim, vasiyet ve bu vasiyete bağlı olarak da miras konusuna büyük bir önem vermiş bu konuyu hiçbir eksik kalmayacak ve hiçbir şüpheyeye de mahal bırakmayacak şekilde açıklamıştır.

2.3.3.2. Kitab-ı Mukaddes'te Vasiyet Ve Miras

Kitab-ı Mukaddes'te vasiyetle ilgili olarak, vasiyetin ancak vasinin ölümünden sonra, vasinin ölümü kanıtlandıktan sonra yürürlüğe girebileceği aksi takdirde bu vasiyetin yok hükmünde olduğu şu şekilde haber veriliyor:

*“Ortada bir vasiyet varsa, vasiyet edenin ölümünün kanıtlanması gerekir. Çünkü vasiyet ancak ölümden sonra geçerli olur. Vasiyet eden yaşadıkça, vasiyetin hiçbir etkinliği yoktur.”*⁶⁵⁹

Fakat bu ayeti açıklayan ayetler Kitab-ı Mukaddes'te yer almamaktadır. Sadece vasinin öldükten sonra nereye gömülmesi gerektiğini vasiyet eden ayetler vardır. Bu şekilde gelen ayetler şunlardır:

*“Ölümü yaklaşınca, oğlu Yusuf'u çağırıp, ‘Eğer benden hoşnut kaldınsa, lütfen elini uyluğumun altına koy.’ dedi, ‘Bana sevgi ve sadakat göstereceğine söz ver. Lütfen beni Mısır'da gömme.’ Atalarımıza kavuştuğum zaman beni Mısır'dan çıkarıp onların yanına göm.’ Yusuf, ‘Dediğin gibi yapacağım’ diye karşılık verdi. İsrail, ‘Ant iç’ dedi. Yusuf ant içti. İsrail yatağının başı ucunda eğilip Rabbe tapındı.”*⁶⁶⁰

Kitab-ı Mukaddes'e göre mirasta asıl hak sahibi erkek çocuk olmasına karşın kızlara da mirastan pay verilmektedir. Zira şu ayetlerde geçtiği üzere kızlara da mirasta pay ayrılmıştır:

*“Ülkenin hiçbir yerinde Eyüb'ün kızları kadar güzel kızlar yoktu. Babaları, kardeşlerinin yanı sıra onlara da miras verdi.”*⁶⁶¹ *“Rahel'le Lea, ‘Babamızın evinde hala payımız, mirasımız var mı?’ dediler, ‘Onun gözünde artık yabancı değil miyiz? Çünkü bizi sattı. Bizim için ödenen bedelin hepsini yedi. Tanrı'nın babamızdan aldığı varlığın tümü bize ve çocuklarımıza aittir. Tanrı sana ne dediyse öyle yap.’”*⁶⁶²

Yahudiler doğan ilk erkek çocuklarına büyük önem verirler. Onlara -diğer kardeşlerine nazaran - her konuda olduğu gibi miras konusunda da daha fazla pay -iki pay- verirler. Kitab-ı Mukaddes'te bu ‘ilk oğulluk hakkı’ olarak geçmektedir. Konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

“Eğer bir adamın iki karısı varsa, birini seviyor, öbüründen hoşlanmıyorsa; iki kadın da kendisine oğullar doğurmuşsa; ilk oğul hoşlanmadığı kadının oğlusa;

⁶⁵⁷ Hamza Aktan, “Miras”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXX, 143.

⁶⁵⁸ Nisa 4/19.

⁶⁵⁹ İbranilere Mektup 9/16-17.

⁶⁶⁰ Tekvin 47/29-31. Ayrıca bkz.: Tekvin 49/29-30.

⁶⁶¹ Eyub 42/15.

⁶⁶² Tekvin 31/14-16.

adam malını miras olarak oğullarına bölüştürdüğü gün sevdiği kadının oğlunu kayırıp ona ilk oğulluk hakkını veremez. Hoşlanmadığı kadının oğlunu ilk doğan oğul olarak tanıyacak ve ona bütün malından iki pay verecektir. Çünkü bu oğul babasının gücünün ilk ürünüdür. İlk oğulluk hakkı onun olacak.”⁶⁶³ “Sana kardeşlerinden bir pay fazla veriyorum; onu Amorlulardan kılıcımla, yayımla aldım.”⁶⁶⁴

Hiçbir erkek çocuğu olmayan kimsenin durumuna gelince; bu adamının mirasının tamamı kızına, kızı da yoksa kardeşlerine, onlar da yoksa amcalarına, amcaları da yoksa kendi boy’unda kendisine en yakın olan akrabasına verilir. Bu durum şöyle açıklanmıştır:

“İsraillilere de ki, bir adam erkek çocuğu olmadan ölürse, mirasını kızına vereceksiniz. Kızı yoksa mirasını kardeşlerine, kardeşleri yoksa amcalarına vereceksiniz. Amcaları da yoksa mirasını bağlı olduğu boyda kendisine en yakın akrabasına vereceksiniz. Yakını mirası mülk edinsin. Musa’ya verdiğim buyruk uyarınca, İsrailliler için kesin bir kural olacak bu.”⁶⁶⁵

Allah (c.c.), Kur’an-ı Kerim’deki şu ayetlerde “... Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.”⁶⁶⁶ “Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah’ındır...”⁶⁶⁷ Buyurarak göklerde ve yerde ne varsa hepsinin kendisinin mülkü olduğunu, bu mülkten yararlananların, hep O’nun mülkünü birbirinden devraldıklarını, dolayısıyla kalıcı mülk ve hâkimiyetin yalnızca kendisine ait olduğunu bildirmişdir.

Kitab-ı Mukaddes’in bazı ayetlerinde miras kelimesi Kur’an-ı Kerim’deki bu anlamıyla kullanılmıştır. Şu farkla ki Tanrı’nın mülkü olan bu yerler fetheden kişi veya kişilere, oymaklara miras olarak kalır. Bu mülkler oymakların sayısına göre aralarında kura ile pay edilir. Oranın asıl sahipleri istedikleri takdirde burayı satın alabilirler. Bu onların hakkıdır. Bu konudaki ayetler ayrıntılı olarak şöyle gelmektedir:

“Adlarının sayısına göre ülke bunlara pay olarak bölüştürülecek. Sayıca çok olana büyük, sayıca az olana küçük pay vereceksin. Her oymağa kişi sayısına göre pay verilecek. Ancak ülke kura ile dağıtılacak. Herkesin payı, ata oymağının adına göre olacak. Küçük, büyük her oymağın payı kurayla dağıtılacak.”⁶⁶⁸ “Miras alacağınız ülkenin her yerinde tarlanın asıl sahibine tarlasını geri alma hakkı tanınmalıdır.”⁶⁶⁹ “Ülkeyi yurt edinecek, oraya yerleşeceksiniz; çünkü mülkedinesiniz diye orayı size verdim. Ülkeyi boylarınız arasında kurayla paylaşacaksınız. Büyük boya büyük pay, küçük boya küçük pay vereceksiniz. Kurada kime ne çıkarsa, orası onun olacak. Dağıtımı atalarınızın oymaklarına göre yapacaksınız. ‘Ama ülkede yaşayanları kovmazsanız, orada bıraktığınız halk gözlerinizde kanca, böğürlerinizde

⁶⁶³ Tesniye 21/15-17.

⁶⁶⁴ Tekvin 48/22.

⁶⁶⁵ Sayılar 27/8-11.

⁶⁶⁶ Al-i İmran 3/180.

⁶⁶⁷ Hadid 57/10.

⁶⁶⁸ Sayılar 26/53-56.

⁶⁶⁹ Levililer 25/25.

diken olacak. Yaşayacağınız ülkede size sıkıntı verecekler. Ben de onlara yapmayı tasarladığımı size yapacağım."⁶⁷⁰

Yukarıda da görüldüğü üzere Tevrat'ta vasiyet ve mirasla ilgili ayetler mevcutken İncil'de konuyla ilgili tek bir ayet dahi bulunmamaktadır.

2.3.4. İNFAK

Sözlükte 'tükenmek, tamamlanmak, son bulmak' manasındaki 'nefk' kökünden türetilen infak 'bitirmek, yok etmek; yoksul düşmek' gibi anlamlara gelirse de daha çok 'para veya malı elden çıkarmak' manasında kullanılmaktadır. Dinî-ahlakî bir terim olarak genellikle 'Allah'ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması' demektir. Bu bakımdan infak, farz olan zekât ve gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içermektedir. Harcanan şeye de nafaka denir.⁶⁷¹

2.3.4.1. Kur'an-ı Kerim'de İnfak

Kur'an-ı Kerim'e göre insanın sahip olduğu servetin asıl sahibi Allah'tır. O, bu mal ve serveti bize emanet olarak vermiştir. O'nun emanet olarak verdiği bu servetten başkalarına infakta bulunmak gerekir. Allah (c.c.), yüce kitabında kendisine samimiyetle inanan müminlerin başlıca özelliklerini sayarken iman ve namazın ardından infakı, kendisi yolunda harcama yapmayı farklı ayetlerde şu şekilde zikretmiştir:

*"Onlar, gayba inanırlar, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler."*⁶⁷² *"... Ve Rablerine güvenirler, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler."*⁶⁷³ *"Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır."*⁶⁷⁴

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili birçok ayet bulunmaktadır. İnfakı teşvik eden ve yapılan en ufak bir yardımın dahi karşılıksız kalmayacağını beyan eden ayetleri şöyle sıralamak mümkündür:

*"Allah yolunda sarf edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, işlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever."*⁶⁷⁵ *"Ey inananlar! Alışverişin, dostluğun, şefaatin olmayacağı günün gelmesinden önce sizi rızıklandırıdığımızdan hayra sarfedin. İnkâr edenler ancak yazık edenlerdir."*⁶⁷⁶ *"Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilendir."*⁶⁷⁷

⁶⁷⁰ Sayılar 33/53-56. Daha geniş bilgi için bkz.: Sayılar 36/1-13.

⁶⁷¹ Mustafa Çağrı, "İnfak", *DİA*, İstanbul, 1988, XXII, 289.

⁶⁷² Bakara 2/3.

⁶⁷³ Enfal 8/3.

⁶⁷⁴ Ra'd 13/22. Daha geniş bilgi için bkz.: İbrahim 14/31; Hac 22/35; Fatır 35/29-30.

⁶⁷⁵ Bakara 2/195.

⁶⁷⁶ Bakara 2/254.

⁶⁷⁷ Bakara 2/261. Daha geniş bilgi için bkz.: Bakara 2/270, 272, 274; Kasas 28/77; Secde 32/16; Hadid 57/7; Münafikun 63/10-11; Duha 93/9-10.

İnfak, sadaka ve karz-ı hasen Kur'an-ı Kerim'in müminleri teşvik ettiği üç yardım ve dayanışma şeklidir. İnfak öncelikle akrabaya ve bazen ihtiyaç gözetilmeden yapılır, sadaka yahut tasadduk daha ziyade muhtaç durumdaki akraba olmayanlara yönelik malî bir ibadettir. Bu ikisi bağıştır, geri dönmez, ecrini Allah verir. Karz-ı hasen ise Allah rızasından başka bir menfaat beklenmeden verilen borçtur. Bu borç karşılığında borçludan menfaat beklenmez, yalnızca ödeme imkânına kavuştuğunda borcun aslını ödemesi islenir.⁶⁷⁸

Allah (c.c.) bu şekil yardımları kendisine yapılmış sayar. Ve karşılığının da ona göre olacağını haber vermek üzere şöyle buyurur:

*“Allah’a, kat kat karşılığını arttıracak güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur? Allah hem darlaştırır, hem bollastırır. O’na döneceksiniz.”*⁶⁷⁹ *“Allah’a karşı gelmekten gücünüzün yettiği kadar sakının, buyruklarını dinleyin, itaat edin. Kendinizin iyiliğine olarak mallarınızdan sarfedin, nefsinin tamahkârlığından korunan kimseler, işte onlar saadete erenlerdir. Eğer Allah’a güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız, onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah, şükürün karşılığını verendir, Halim’dir.”*⁶⁸⁰

2.3.4.2. Kitab-ı Mukaddes’te İnfak

Kur'an-ı Kerim’de olduğu gibi Tevrat da infak konusuna gereken ehemmiyeti vermiş, infakı teşvik etmiş ve yapılan yardımların karşılıksız kalmayacağını açıklamıştır. Ayrıca her yedi yılda bir yılı ‘ Borçları Bağışlama Yılı ’ ilan etmiş ve bu sene borçların tamamının silinmesini şu şekilde beyan etmiştir.

*“Bir kardeşin yoksullaşır, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak.”*⁶⁸¹ *“Tanrınız Rabbin size vereceği ülkenin herhangi bir kentinde yaşayan kardeşlerinizden biri yoksulsa, yüreğinizi katılaştırmayın, yoksul kardeşinize eli sıkı davranmayın. Tersine, eliniz açık olsun; gereksinimlerini karşılayacak kadar ona ödünç verin. Yedinci yıl, ‘Borçları bağışlama yılı yakındır,’ diyerek yüreğinizde kötü düşünce barındırmaktan sakının. Öyle ki, yoksul kardeşinize karşı eli sıkı davranıp ona yardım etmekten kaçınmayasınız. Yoksul kardeşiniz sizden Rabbe yakınabilir, siz de günah işlemiş olursunuz. Ona bol bol verin, verirken yüreğinizde isteksizlik olmasın. Bundan ötürü Tanrınız RAB bütün işlerinizde ve el attığınız her şeyde sizi kutsayacaktır. Ülkede her zaman yoksullar olacak. Bunun için, ülkenizde yaşayan kardeşlerinize, yoksullara, gereksinimi olanlara eli açık davranmanızı buyuruyorum.”*⁶⁸² *“Üçüncü yıl, ondallığı verme yılı, bütün ürününüzün ondallığını bir yana ayırın. Ayırma işini bitirdiğinizde, ondallığı Levililer’e, yabancılara, öksüzlere ve dul kadınlara vereceksiniz. Öyle ki, onlar da kentlerinizde yiyip doysunlar.”*⁶⁸³

Konuyla ilgili olarak İncil, infakı bir adım öteye taşımış, her isteyene verilmesini ve malın tamamının infak edilmesini şu ayetlerle tavsiye etmiştir:

⁶⁷⁸ Karaman vd., a.g.e., I, 266.

⁶⁷⁹ Bakara 2/245.

⁶⁸⁰ Teğabun 34/16-17.

⁶⁸¹ Levililer 25/ 35.

⁶⁸² Tesniye 15/7-11.

⁶⁸³ Tesniye 26/12.

“İsa ona, ‘Eğer eksiksiz olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle’ dedi.”⁶⁸⁴ “Ona sevgiyle bakan İsa, ‘Bir eksiğin var’ dedi. ‘Git neyin varsa sat, parasını yoksullara ver; böylece gökte hazinen olur. Sonra gel, beni izle.’”⁶⁸⁵ “İsa bunu duyunca ona, ‘Hala bir eksiğin var’ dedi. ‘Neyin varsa hepsini sat, parasını yoksullara dağıt; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle.’”⁶⁸⁶ “Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin.”⁶⁸⁷

2.3.5. FAİZ

Faiz; bir ödünç/borç karşılığında alınan nema, fazla miktar demektir. Buna ‘ribh’ da denir.⁶⁸⁸

Faizin Arapçadaki karşılığı ‘riba’ olup sözlükte, ‘herhangi bir şeydeki artışı ve fazlalığı’ ifade eder. Terim olarak ise riba, ‘borç verilen bir parayı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla veya herhangi bir borç ilişkisi ile doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacak için ek vade tanıyıp vade sonunda bu alacağı fazlalıkla geri almanın, yine bu şekilde alınan fazlalığın’ genel adıdır. Bu türden şart ve uygulamaları içeren işlemlere de ‘faizli işlemler’ denir. Türkçede daha çok, yine Arapça kökenli ‘faiz’ kelimesi yaygınlık kazanmış olup genelde riba ile eşanlamlı olarak kullanılmıştır.⁶⁸⁹

2.3.5.2. Kur’an-ı Kerim’de Faiz

Faiz yasağı, İslam’ın temel ilkelerinden biridir. İslam herhangi bir zarar ve mağduriyete yol açmayan insan ilişkilerine, düzgün bir çizgide seyreden hukukî ve ticarî hayata kural olarak müdahale etmemiş, sadece yanlış ve haksız uygulamalar konusunda insanları uyarmış, bu yönde bazı sınırlama ve kısıtlama getirmiştir. Faiz yasağı da böyledir. İslam’ın ortaya çıktığı VII. yüzyıl Arap toplumunda da faiz bütün çeşitleriyle biliniyor ve uygulanıyordu. Bu yüzden sermaye belli kesimin elinde yoğunlaşmış, gittikçe katlanan faiz borcunu ödeyemeyen kimseler veya bunların çocukları köle olarak satılmaya başlanmış, sonuç itibarıyla az bir kesim büyük çıkar sağlamasına karşı geniş halk kesimi perişan olmuştu. Kur’an bu yaygın âdeti aşamalı bir akış içerisinde, gerekli önlemleri alarak ve bu uygulamanın yerini tutacak kurumları da göstererek, yasaklamıştır. Hz. Peygamber de devrinde bilinen ve yapılan faizli ticarî işlemlerin faizden arındırılmasına kılavuzluk etmiş, bu konudaki emir ve yasaklarıyla, belli ölçü ve ilkeleri çıkarmaya elverişli bir uygulamayı başlatmıştır.⁶⁹⁰

Kur’an’da faiz (riba) yasağına değişik üslûp ve anlatım tarzlarıyla birden çok yerde temas edilir. Fakat hiçbirinde ribanın tanımı yapılmaz, ayırıcı özellikleri ve kapsamı belirtilmez. Ancak Kur’an’da geçen ‘riba’nın anlamı, o dönem Araplarının bu kelimeye yüklediği manadan farklı değildir. Kur’an’da riba meselesi dört yerde ele alınmış ve riba yasağı içki yasağında olduğu gibi aşamalı yöntem izlenerek dört aşamada ortaya konmuştur. Bu konuda ilk ayet Mekke döneminde, yani Müslüman

⁶⁸⁴ Matta 19/21.

⁶⁸⁵ Markos 10/21.

⁶⁸⁶ Luka 18/22.

⁶⁸⁷ Luka 6/ 30.

⁶⁸⁸ Erdoğan, a.g.e., 134.

⁶⁸⁹ Apaydın vd., a.g.e., II, 411.

⁶⁹⁰ Apaydın vd., a.g.e., II, 412.

toplumun inanç ve ahlak temellerinin kuruluşu sağlamlaştırıldığı dönemde nazil olmuştur. Rum suresinin 39. ayetinde şöyle buyrulmuştur:⁶⁹¹

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz Allah katında artmaz. Fakat Allah’ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onu verenler (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.” Bu ayet faizi açıkça yasaklamamakla birlikte Allah katında çirkin görüldüğüne ve bereketsizliğine değinerek onu dolaylı olarak reddetmekte, müminlere bu yönde uyarıda bulunmaktadır.

*“Yahudilerin haksızlıklarından, çocuklarını Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık. Onlardan inkâr edenlere, elem verici azap hazırladık.”*⁶⁹² Ayetleriyle Allah, Yahudilere faizin haram kılındığını, fakat onların bunu helal sayıp alıp-vermeye devam ettiğini, bu yüzden de birçok ceza ve azaba uğradıklarını/uğrayacaklarını haber vererek yine dolaylı olarak faiz yasağına temas etmiş ve bu konuda Müslümanları yönlendirmiştir.

Üçüncü aşamada ise, *“Ey iman edenler, kat kat faiz yemeyin. Allah’tan korkun ki kurtuluşa eresiniz”*⁶⁹³ Buyrulurken faiz açıkça yasaklanmıştır. Tabi ki Kur’an’ın bu üslûbu, ilk planda Mekke’de yaygın olan bileşik faizli borç işlemlerini kapsıyor gözüküyorsa da ayetteki *‘kat kat’* kaydı, tek dereceli faizin helal olduğu anlamında olmayıp o günkü olguyu açıklamak için gelmiştir.

Dördüncü aşamaya gelince, artık faiz bir önceki kaydı da taşımaksızın şiddetli bir üslûpla yasaklanmış, faizi bırakanlara bazı imkânlar gösterilirken faizde ısrar edenlere acı sonuçlar bildirilmiştir. Bu konuya ayrılmış bulunan Bakara suresinin 275-279. Ayetlerinde şöyle buyrulmuştur:

“Faiz yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, ‘Alışveriş de faiz gibidir,’ demelerindendir. Oysaki Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisinin ve işi Allah’a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır. Allah hiçbir günahkâr kâfiri sevmez. Ey iman edenler, Allah’tan korkun, eğer gerçekten inanıyorsanız, faiz olarak artakalan (anaparanın üzerindeki) miktarı almayın. Şayet bunu yapmazsanız (faize devam ederseniz), Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Tövbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık ederseniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız.” Bu ayette Allah (c.c.), faiz ile alışverişin farklı olduğunu vurgulayıp, faiz alıp vermenin dünyadaki ve ahiretteki kötü sonuçlarına işaret etmiş, bu arada, anaparadan fazla kısmın da faiz olacağını belirtmiştir. Kur’an’ın bu üslûbu, faiz yasağı konusunda açık ve kati bir delalettir. Öte yandan bu ayetlerde geçen “riba” kelimesi, kapalı bir kelime olmayıp vahyin ilk muhatabı olan Araplar arasında bilenen ve uygulanan yaygın faiz şeklini ifade eder. O da, vadeye karşılık alacakta artış yapma uygulamasıdır.⁶⁹⁴

⁶⁹¹ Apaydın vd., a.g.e., II, 413.

⁶⁹² Nisa 4/160-161.

⁶⁹³ Al-i İmran 3/130.

⁶⁹⁴ Apaydın vd., a.g.e., II, 413-414.

2.3.5.2. Kitab-ı Mukaddes'te Faiz

Faiz yasağı İslam'la başlamış olmayıp uzun bir geçmişi vardır. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da faiz yasağı olmakla birlikte, Yahudiler Tevrat'ı tahrif ederek faizi kendi aralarında (İsrail oğulları) yasak sayıp kendilerinden olmayanlara karşı serbest saymışlardır. Kur'an, Yahudilerin bu tutumuna değinmekte, yasaklandığı halde faiz alıp vermelerinin yol açtığı ve açacağı sonuçlardan şöyle söz etmektedir.⁶⁹⁵

*"Yahudilerin haksızlıklarından, çoklarını Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık. Onlardan inkâr edenlere, elem verici azap hazırladık.."*⁶⁹⁶

Bu ayet faizin önceki şeriatlarda da yasaklandığını haber vermekte ve dolayısıyla İslam'daki faiz yasağını bir başka açıdan tekit etmektedir. Ancak Yahudi ileri gelenleri bu emri tahrif ederek söz konusu yasağın sadece Yahudiler arasında geçerli kılındığı, Yahudi olmayanlardan faiz alınabileceği şeklinde bir yorum ve uygulama getirmişlerdir. Bu bir çifte standart meydana getirmiştir. Bu durum Tevrat'ta şöyle açıklanmıştır:

*"Kardeşinize para, yiyecek ya da faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız. Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız. Böyle yapın ki, mülk edinmek için gideceğiniz ülkede el attığınız her işte Tanrınız RAB sizi kutsasın."*⁶⁹⁷

Aslında konuyla ilgili olarak mevcut Tevrat'ta yer alan ayetler topluca ele alındığı takdirde tahrifin mevcudiyeti ortaya çıkmaktadır. Mesela Tevrat'ta faiz yemeyeni öven ifadeler vardır. Nebi Hezekiel'in iyi insanı tavsif ederken, *"Faizle para vermez, aşırı kar gütmmez, elini kötülükten çeker, iki kişi arasında doğrulukla yargılar."*⁶⁹⁸ *"Faizle para verir, aşırı kar güder. Böyle biri yaşayacak mı? Hayır, yaşamayacak! Bütün bu iğrençlikleri yapmıştır, öldürülecektir. Onun kanından kendisi sorumlu olacaktır."*⁶⁹⁹ Şeklindeki sözleri bunlardandır. Kur'an-ı Kerim'in faizin Yahudilere yasaklandığını haber vermesi faizin kaynağına dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Zira Arap toplumunda faizin yaygınlaşmasının önemli sebeplerinden biri de onların komşuları olan Yahudilerin uygulamalarıdır.⁷⁰⁰

Kitab-ı Mukaddes'te geçen şu ayetlerle de faiz yasaklanmıştır:

*"Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz."*⁷⁰¹ *"Ondan faiz ve kar alma. Tanrından kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten kar almayacaksın."*⁷⁰² *"Parasını faize vermez, Suçsuza karşı rüşvet almaz. Böyle yaşayan asla sarsılmayacak."*⁷⁰³

⁶⁹⁵ Apaydın vd., a.g.e., II, 411.

⁶⁹⁶ Nisa 4/160-161.

⁶⁹⁷ Tesniye 23/19-20.

⁶⁹⁸ Hezekiel 18/ 8.

⁶⁹⁹ Hezekiel 18/13.

⁷⁰⁰ İsmail Özsoy, "Faiz", DİA, İstanbul, 1988, XII, 111.

⁷⁰¹ Çıkış 22/25.

⁷⁰² Levililer 25/36-37.

⁷⁰³ Mezmurlar 15/5.

Matta ve Luka İncil’inde de faiz yasağından söz edilmiş olup Hristiyan dünyasında faiz yasağı uzun bir süre devam etmiştir. Ancak Batı’nın iktisadî gelişiminin doğurduğu ihtiyaçları karşılayacak yeni müesseseler ortaya konmadığı ve kilisenin elinde de hatırı sayılır bir sermaye olduğu için faiz yasağı giderek hoş görülmeye ve alışılmaya başlanmış, Fransız İhtilali’nden sonra iyice yaygınlaşıp Batı ekonomisinin temel unsuru haline gelmiştir. Ayrıca, sermayeyi ellerinde bulunduranların, hiçbir çaba göstermeksizin bu sermaye aracılığıyla gelir elde etmek istemeleri, öte yandan ticaret erbabı ve çalışan fakir kesimin de devamlı sermayeye ihtiyaç duyması sebebiyle faiz her dönem ve devir toplumunda az veya çok bulunagelmiş, yol açtığı zararlar bilindiği halde yaşamış ve yaygınlık kazanmıştır.⁷⁰⁴

Yukarıda söz konusu olan ayetler şunlardır:

*“Efendisi ona şu karşılığı verdi: ‘Kötü ve tembel köle! Ekmediğim yerden biçtiğimi, harman savurmadığım yerden devşirdiğimi bildiğine göre paramı faize vermeliydin. Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım...”*⁷⁰⁵ *“Neden paramı faize vermedin? Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım.”*⁷⁰⁶

2.3.6. RÜŞVET

Sözlük anlamı, bir kişiye gördüğü iş karşılığında verilen ücret, ayak teri anlamındadır. Örfte ise; bir hacete, bir maksada bir ustalık suretiyle kavuşmak için verilen mal veya yapılan herhangi bir muameledir. Bir hakkın iptali ya da haksızlığın ikamesi için yetkililere verilen mal anlamındadır.⁷⁰⁷

2.3.6.1. Kur’an-ı Kerim’de Rüşvet

Kur’an-ı Kerim’de konuyla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

*“Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin. Bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu hâkimlere aktarmayın.”*⁷⁰⁸

Ayette İslamiyet’in temel bir ilkesi ortaya konmaktadır. Buna göre -aksini mümkün kılan özel bir hüküm bulunmadıkça- hiçbir Müslüman kişi veya kurum, başka hiçbir kimsenin malını, rızası olmadan veya tam ve gerçek bir karşılığını vermeden alamaz, yiyemez; hâkimin kararı da bu hükmü değiştiremez, haramı helal yapamaz. Bu genel bir hüküm olup aslında bu hükmün kapsamına giren rüşvet yasağı, önemi ve yaygınlık kazanmaya elverişli olması sebebiyle özellikle zikredilmiştir. Ayetten hem kazanç hem de harcama faaliyetlerinin meşru zeminde yürütülmesi şeklinde genel bir ilke çıkmakta; haksız menfaat sağlamak, maddî veya manevî bir karşılık elde etmek için iş başındakilere mal (veya para) vermek yasaklanmaktadır. Bu şekilde çıkar elde etmek için yetkili kişilere menfaat sağlamaya rüşvet denir. Helal ve meşru yollardan kazanıp harcamayı emreden genel hükümlü başka birçok ayet ve hadis rüşvet yasağını da kapsamakla birlikte, bu ayette ve bazı hadislerde rüşvet özellikle söz konusu edilerek yasaklanmış, hatta hadislerde buna tevessül edenler lanetlenmiştir.⁷⁰⁹

⁷⁰⁴ Apaydın vd., *a.g.e.*, II, 412.

⁷⁰⁵ Matta 25/ 26-27.

⁷⁰⁶ Luka 19/23.

⁷⁰⁷ Mehmet, *a.g.e.*, 486.

⁷⁰⁸ Bakara 2/188.

⁷⁰⁹ Karaman vd., *a.g.e.*, I, 189-190.

2.3.6.2. Kitab-ı Mukaddes'te Rüşvet

Rüşvet konusu Tevrat ve Zebur'da ele alınmış; fakat İncil'de bu konuya temas edilmemiştir. Tevrat ve Zebur'da da kesin bir dille yasaklanmamış, sadece şu ayette birini öldürmek için rüşvet alan kişi lanetlenmiştir:

"Suçsuz birini öldürmek için rüşvet alana lanet olsun!" Bütün halk, 'Amin!' diyecek."⁷¹⁰

Diğer ayetlerde ise bilge kişilerin gözlerini kör etmesi, haklıyı haksız çıkarması, evlere sıkıntı vermesi, haksız bir kazanç olup karakteri bozması v.b. rüşvetin olumsuz özellikleri göz önüne serilerek yapılmaması tavsiye edilmektedir. Bu ayetler şu şekildedir:

*"Rüşvet almayacaksınız. Çünkü rüşvet göreni kör eder, haklıyı haksız çıkarır."*⁷¹¹ *"Yargılarken haksızlık yapmayacak, kimseyi kayırmayacaksınız. Rüşvet almayacaksınız. Çünkü rüşvet bilge kişinin gözlerini kör eder."*⁷¹² *"Onun için Rab'den korkun, dikkatle yargılayın. Çünkü Tanrımız RAB kimsenin haksızlık yapmasına, kimseyi kayırmasına, rüşvet almasına göz yummaz."*⁷¹³ *"Parasını faize vermez, suçsuzla karşı rüşvet almaz. Böyle yaşayan asla sarsılmayacak."*⁷¹⁴ *"Kazanca düşkün kişi kendi evine sıkıntı verir, rüşvetten nefret edense rahat yaşar."*⁷¹⁵ *"Kötü kişi adaleti saptırmak için gizlice rüşvet alır."*⁷¹⁶ *"Haksız kazanç bilgeyi delirtir, rüşvet karakteri bozar."*⁷¹⁷ *"Şarap içmekte sınır tanımayanların, içkileri karıştırıp içmekten çekinmeyenlerin, rüşvet uğruna kötüyü haklı çıkaranların, haklıların hakkını elinden alanların vay haline!"*⁷¹⁸

Şu iki ayette de rüşvet adeta teşvik edilmektedir:

*"Sahibinin gözündeki rüşvet bir tılsımdır. Ne yapsa başarılı olur. Sahibinin gözündeki rüşvet bir tılsımdır. Ne yapsa başarılı olur."*⁷¹⁹ *"Gizlice verilen armağan öfkeyi, koyna sokuşturulan rüşvet de kızgın gazabı yatıştırır."*⁷²⁰

2.3.7. HIRSIZLIK

Hırsızlık, eski Türkçede 'uğrulama', Arapçada 'sirkat' ve 'serika' kelimeleriyle ifade edilmiş, hırsız için de eski Türkçede 'uğru', Arapça'da 'sarık' ve 'lişş' kelimeleri kullanılmıştır. Sirkat sözlük ve örfte 'başkasının malını gizlice alma, çalma' manasında olup Kur'an'da, bu anlam çerçevesinde mecazi bir kullanım olarak 'başkasının konuştuğunu gizlice dinleme' manasında 'istiraku's-sem'a' tabiri geçer. Hukuk dilinde hırsızlığın terim anlamı, ayrıntı teşkil eden farklılıklar göz ardı edilirse hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde aynı olup kelimenin sözlük ve örfteki anlamından farklı değildir. Toplumlarda ve medeniyetler arası farklılıklar, hırsızlığın suç teşkil ettiği ve çeşitli müeyyide ve tedbirlerle önlenmesi gerektiği

⁷¹⁰ Tesniye 27/25.

⁷¹¹ Çıkış 23/8.

⁷¹² Tesniye 16/19.

⁷¹³ II. Tarihler 19/7.

⁷¹⁴ Mezmurlar 15/5.

⁷¹⁵ Süleyman'ın Meselleri 15/27.

⁷¹⁶ Süleyman'ın Meselleri 17/23.

⁷¹⁷ Vaiz 7/7.

⁷¹⁸ İşaya 5/22-23.

⁷¹⁹ Süleyman'ın Meselleri 17/8.

⁷²⁰ Süleyman'ın Meselleri 21/14.

noktasında değil suçu önleyecek tedbirlerin seçimi, suçun oluşma şartları ve suça uygulanacak müeyyide hususunda yoğunlaşır.⁷²¹

2.3.7.1. Kur'an-ı Kerim'de Hırsızlık

İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi olan hırsızlık suçunun ilk dönem toplumlarında nasıl karşılandığı hakkında sağlam bilgiler bulunmamakla birlikte, hırsızlığın önceleri daha ferdî boyutta bir suç ve biraz da şahsî ölçüde alma aracı bir eylem iken toplumsal yaşama geçilip mülkiyet düzeninin kurulmasından sonra kamu düzenini ihlal eden bir suç sayılarak cezalandırılması cihetine gidildiği söylenebilir. Buna ilave olarak hırsızlığın bütün toplumlarda suç olarak görüldüğü, fakat hangi tür eylemin hırsızlık sayılacağı ve ne tür bir müeyyide ile cezalandırılacağı hususunun toplumlara ve dönemlere göre değişiklik gösterdiği de belirtilmelidir.⁷²²

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf ile kardeşleri arasında geçen olaylar sırasında su kabının çalınması ve hırsızın mal sahibinin yanında alıkonma cezası şöyle anlatılır:

“(Yusuf) onların yükünü hazırladığı zaman maşrapayı kardeşinin yükü içine koydu! (Kafîle hareket ettikten) sonra bir tellal: ‘Ey kafîle! Siz hırsızsiniz!’ diye seslendi.”⁷²³ “Allah’a andolsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz, dediler.”⁷²⁴ “(Kardeşleri) dediler ki: ‘Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı.’ Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. (Kendi kendine) dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.”⁷²⁵ “Babanıza dönün ve deyin ki: ‘Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz.’”⁷²⁶

Maide suresinin 38-39. ayetleri, hırsızlığın hukukî ve dinî hükmüyle ilgili özel açıklama getirmesi yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Bu ayetlerin mealı şöyledir:

“Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Kim bu zulmünden sonra tövbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tövbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”

Hırsızlık dolayısıyla cahiliye döneminde de el kesme cezası uygulanmıştır. Cahiliye döneminde bu cezayı ilk hükme bağlayan kişi, Velid b. Muğire’dir. Yüce Allah da İslam’da hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir. Yüce Allah, bu Ayette hırsız kadından önce hırsız erkekten söz etmektedir. Zina ile ilgili âyette de zina eden kadını zina eden erkekten önce zikretmiştir. Bundaki hikmet şudur: Mal sevgisi erkeklerde daha baskın, cinsel şehvet ise kadınlarda daha baskın olduğundan dolayı her yerde onlardan uygun olan zikredilmiştir.⁷²⁷

Hırsızlık suçunun işlenmiş sayılabilmesi için suçlu, çalınan mal ve çalma

⁷²¹ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVII, 385.

⁷²² Bardakoğlu, *a.e.*, *a.y.*

⁷²³ Yusuf 12/70

⁷²⁴ Yusuf 12/73.

⁷²⁵ Yusuf 12/77.

⁷²⁶ Yusuf 12/81.

⁷²⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, III/519.

eylemiyle ilgili bazı şartlar aranır. Bunlar da fıkıh mezhepleri arasında kısmen farklı görüşler bulunsan bile suçlunun suç işleme kastının mevcudiyeti, çalınan malın başkasına ait olması, muhafaza altında bulunması ve hukukî-malî bir değer taşıması, bu malın gizlice alınması gibi şartlardır. Bunun dışında kalan benzeri eylem ve teşebbüsler ise ya ta'zir cezası kapsamına giren ya da sadece kul hakkı ihlali ve dinî sorumluluk çerçevesinde mütalaa edilen bir fiil olarak kalır.⁷²⁸

Kur'an-ı Kerim'de hırsızlığı yasaklayan diğer ayetler de şunlardır:

*“Ey İnananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yeyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin. Allah şüphesiz ki size merhamet eder. Bunu kim aşırı giderek haksızlıkla yaparsa, onu ateşe sokacağız. Bu, Allah'a kolaydır. Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere yerleştiririz.”*⁷²⁹

2.3.7.2. Kitab-ı Mukaddes'te Hırsızlık

Tevrat'ın birçok yerinde hırsızlığın ceza gerektiren bir suç olduğu ve yapılmaması gerektiği şöyle ifade edilir:

*“Çalmayacaksınız. Hile yapmayacaksınız. Birbirinize yalan söylemeyeceksiniz.”*⁷³⁰ *“Komşuna haksızlık etmeyecek, onu soymayacaksın. İşçinin alacağını sabaha bırakmayacaksın.”*⁷³¹ *“Çalmayacaksın.”*⁷³² *“Yoksulu, yoksul olduğu için soymaya kalkma, Düşkünün mahkemede ezme. Çünkü onların davasını RAB yüklenicek ve onları soyanların canını alacak.”*⁷³³ *“Annesini ya da babasını soymayı günah saymayan, haydutla birdir.”*⁷³⁴ *“Çalmak, adam öldürmek, zina etmek, yalan yere ant içmek, Baal'a buhur yakmak, tanımadığınız başka ilahların ardınca gitmek, bütün bu iğrençlikleri yapmak için mi bana ait olan tapınağa gelip önümde duruyor, ‘Güvenlikteyiz,’ diyorsunuz?”*⁷³⁵ *“Ama babası kendi günahı yüzünden ölecektir. Çünkü zorbalık etti, kardeşini soydu, halkı arasında iyi olmayanı yaptı.”*⁷³⁶ *“Tutsak alınanlar onları küçümseyip alay etmeyecekler mi? ‘Kendisine ait olmayanı ele geçirenin, haraç olarak zenginleşenin vay haline! Daha ne kadar süreceksin bu?’ demeyecekler mi?”*⁷³⁷

Ayrıca Hz. Musa'ya inen on emirden biri de “çalmayacaksın”⁷³⁸ Ayetidir.

Bu suçun cezasına gelince hırsızlara verilen genel ceza çalınan malın misliyle ödetilmesidir. Eğer bunu ödemeye gücü yoksa köle olarak satılmaktır. Eğer çaldığı mal canlı bir hayvan türünden ise ve sağ bir şekilde yakalanırsa o malın iki katını ödemek durumundadır. Bu günahı bağışlanmak için de kâhine bir koç getirmelidir. Bu hükümler şu ayetlerle açıklanmaktadır:

⁷²⁸ Bardakoğlu, a.e., a.y.

⁷²⁹ Nisa 4/29-31.

⁷³⁰ Levililer 19/11.

⁷³¹ Levililer 19/13.

⁷³² Tesniye 5/19.

⁷³³ Süleyman'ın Meselleri 22/22-23.

⁷³⁴ Süleyman'ın Meselleri 28/24.

⁷³⁵ Yeremya 7/9.

⁷³⁶ Hezekiel 18/18.

⁷³⁷ Habakkuk 2/6.

⁷³⁸ Çıkış, 20/15.

“Bir adam öküz ya da davar çalıp boğazlar ya da satarsa, bir öküz karşılık beş öküz, bir koyuna karşılık dört koyun ödeyecektir. Bir hırsız bir eve girerken yakalanıp öldürülürse, öldüren kişi suçlu sayılmaz. Ancak olay güneş doğduktan sonra olmuşsa, kan dökmekten sorumlu sayılır. Hırsız çaldığının karşılığını kesinlikle ödemelidir. Hiçbir şeyi yoksa hırsızlık yaptığı için köle olarak satılacaktır. Çaldığı mal -öküz, eşek ya da koyun- sağ olarak elinde yakalanırsa, iki katını ödeyecektir.”⁷³⁹

Tevrat’taki bu ilk öğeler Talmud hukukunda başka suçlarla irtibatlandırılarak daha da genişletilmiş, eğer kişi hırsızlığı şabatta (cumartesi) yapmışsa o zaman ölüm cezasına kadar giden bir anlayış hâkim olmuştur. Roma hukukunda geniş bir anlam içeren ‘furtum’ hırsızlığın yanı sıra dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, zimmet ve ihtilas gibi mal aleyhine işlenen diğer suçları da kapsar. İlk dönemlerden itibaren, mabetlere ve devlete ait malın çalınması ile kişilere ait malın çalınması arasında ayırım yapılmış, ikinci nevi hırsızlık şahsî bir suç sayılarak suç mağduruna, uğradığı zararı tazmin ettirmekten faili köle edinmeye veya öldürmeye kadar varan bir dizi hak tanınmıştı. XII. Levha Kanunu’ndan sonra, suçüstü yakalanmasına ve köle olmasına da bağlı olarak hırsız ölümle cezalandırılabilir, değilse köle statüsüne geçirilebilir veya çaldığının iki katı ödetilebilirdi.⁷⁴⁰

Sadece karnını doyurmak için hırsızlık yapan yoksul kişiye gelince *“Aç hırsız karnını doyurmak için çalışıyorsa, kimse onu hor görmez. Ama yakalanırsa, çaldığının yedi katını ödemek zorunda; varını yoğunu vermek anlamına gelse bile.”⁷⁴¹* Ayeti gereği hor görülmemelidir; fakat yakalanırsa çaldığının yedi katını ödemek durumundadır.

Tevrat’ta dikkate şayan bir nokta da var ki o da şudur: Yukarıda açıklanan müeyyidelere karşın Kitab-ı Mukaddes’in *“Her kadın Mısırlı komşusundan ya da konuğundan altın ve gümüş takılar, giysiler isteyecek. Oğullarınızı, kızlarınızı bunlarla süsleyeceksiniz. Mısırlıları soyacaksınız.”⁷⁴²* *“İsrailliler Musa’nın dediğini yapmış, Mısırlılardan altın, gümüş eşya ve giysi istemişlerdi. RAB İsraillilerin Mısırlıların gözünde lütuf bulmasını sağladı. Mısırlılar onlara istediklerini verdiler. Böylece İsrailliler onları soydular.”⁷⁴³* Ayetlerinde de ifade edildiği gibi Hz. Musa İsraillilerden Mısırlıları soymalarını ve bu şekilde Rabbin gözünde lütuf bulmalarını istiyor, onlar da bunu aynen yapıyorlar. Bu durum ayetler arasında bir tenakuz olduğu hissini uyandırıyor.

Hristiyanlığa gelince, İncil’deki bu konuyla ilgili ayetlere baktığımızda *“‘Hangi buyrukları?’ diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi seveceksin.’⁷⁴⁴* *“O’nun buyruklarını biliyorsun: Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.”⁷⁴⁵* Ayetlerinde ifade edildiği

⁷³⁹ Çıkış 22/1-5. Ayrıca bkz.: Levililer 6/2-7; Zekerya 5/3.

⁷⁴⁰ Bardakoğlu, a.e., a.y.

⁷⁴¹ Süleyman’ın Meselleri 6/30-31.

⁷⁴² Çıkış 3/22.

⁷⁴³ Çıkış 12/35-36.

⁷⁴⁴ Matta 19/18-19.

⁷⁴⁵ Markos 10/19.

şekliyle hırsızlığın Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da yasak olduğu bildirilmekle beraber İncil’de Tevrat’taki gibi açık bir ceza öngörülmemiş, “*Hırsızlık eden artık hırsızlık etmesin. Tersine, kendi elleriyle iyi olanı yaparak emek versin; böylece ihtiyacı olanla paylaşacak bir şeyi olsun.*”⁷⁴⁶ “*Hiçbiriniz katil, hırsız, kötülük yapan ya da başkalarının işine karışan biri olarak acı çekmesin.*”⁷⁴⁷ “*Çünkü kötü düşünceler, cinayet, zina, fuhuş, hırsızlık, yalan yere tanıklık ve iftira hep yürekten kaynaklanır.*”⁷⁴⁸ Ayetlerinde geldiği şekliyle daha çok bir öğüt olarak ele alınmıştır.

Kilise hukukunda başlangıçta Hristiyan ahlakîyatının da etkisiyle, gizli hırsızlıkla tabii ihtiyaçları karşılamaya matuf basit ve alenî hırsızlığı birbirinden ayırıp ikinci tür hırsızlara şefkatle yaklaşma ve daha hafif ceza uygulama düşüncesi hâkim olmuşsa da orta ve ileri dönemlerde Roma ceza hukukuna, Katolik hukuka ve mahallî örf ve adet hukukuna dayanan ve yaklaşık XVIII. yüzyılın ortalarına kadar süren müşterek Avrupa ceza hukukunda hırsızlık ağır bir şekilde cezalandırılmış, hırsızın bazı organlarının kesilmesi ve damgalanması gibi cezalar getirilmiştir. Bu tarihten sonra Batı’da fikir akımlarının ve hürriyet mücadelesinin açık etkisiyle, biraz da bu ağır ceza uygulamasına tepki olarak hırsızlık suçunu daha hafif şekilde cezalandırma düşüncesi hâkim olmuş ve kanunlarda diğer birçok suç gibi bunun da prensip itibarıyla hapisle cezalandırılması cihetine gidilmiştir.⁷⁴⁹

“*Günahkârların, Tanrı Egemenliği’ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı’nın egemenliğini miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.*”⁷⁵⁰ Ayetlerine göre diğer kötü fiilleri yapanlar gibi hırsızlık yapanlar da Tanrı Egemenliği’ni miras alamayacaklardır.

Kitab-ı Mukaddes’te yapılmaması gereken fiiller sayılırken hırsızlığı terk etmek de bunlar arasında şu şekilde yer almaktadır:

“*Kimseye haksızlık etmez, rehin olarak aldığını geri verir, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir.*”⁷⁵¹ “*Kimseye haksızlık etmez, rehin almaz, soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir, çıplağı giydirir.*”⁷⁵²

2.3.8. SARHOŞLUK VEREN MADDELER

Alkol; bira, şarap gibi sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen kokulu, renksiz, uçucu, yanıcı sıvı; ispirto, etanol, etil alkol demektir.⁷⁵³

2.3.8.1. Kur’an-ı Kerim’de Sarhoşluk Veren Maddeler

İslam öncesi Arap toplumunda daha ziyade hurma ve üzümünden elde edilen

⁷⁴⁶ Efesoslulara Mektup 4/28.

⁷⁴⁷ Petrus’un I. Mektubu 4/15.

⁷⁴⁸ Matta 15/19.

⁷⁴⁹ Bardakoğlu, a.e., a.y.

⁷⁵⁰ Korintoslulara I. Mektup 6/9-10.

⁷⁵¹ Hezekiel 18/7.

⁷⁵² Hezekiel 18/16.

⁷⁵³ Erdoğan, a.g.e., 24.

içki türleri yaygın olup şarap da (hamr) özellikle yarımada'nın kuzeyindeki Hristiyanlardan sağlanarak bölgede yüksek karla satılıyor ve bu ticaretten önemli bir gelir elde ediliyordu. İçki, sofraların ve misafirlere yapılan ikramın en başta gelen malzemesini teşkil ettiği gibi şehirlerde ve yollarda içki içmeye mahsus, genelde Yahudilerin işlettiği yerler (hanût, hammare) bolca mevcuttu. Neredeyse insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi bulunan ve hemen hemen bütün dönem ve toplumlarda görülen içki alışkanlığı, Kur'an'ın nazil olduğu sırada Hicaz-Arap toplumunda da büyük ölçüde yaygın olduğundan İslam içkiyi haram kılarken diğer birçok hükümde olduğu gibi ikna edici ve tedricî bir metot takip etmiş, belli safhalardan sonra kesin yasaklama getirmiştir. Mekke'de nazil olan bir ayette, Allah'ın insanoğluna çeşitli nimetler verdiği hatırlatılıp bunlardan ibret alınması istenir: *"Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden şerbet, şıra (içecek) ve güzel rızık elde edersiniz. Düşünen millet için bunda ibret vardır."*⁷⁵⁴ Bu hususta ikinci ayet Medine'de nazil olan, *"Sana içki ve kumarı sorarlar, de ki: 'İkisinde hem büyük günah ve hem insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür. Ne sarf edeceklerini sana sorarlar, de ki: 'Artanı.' Böylece Allah, dünya ve ahiret hususunda düşünesiniz diye size ayetleri açıklar."*⁷⁵⁵ Ayetidir. Ayette içki ve kumarın sağladığı geçici haz yahut faydaya işaret için içki ve kumarda bazı yararların bulunabileceği ifade edilmiş, fakat günah ve gerçek zarar yönünün daha baskın olduğu vurgulanmıştır. İçki konusunda nüzul sırası itibarıyla üçüncü olarak gelen, *"Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpkken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın..."*⁷⁵⁶ ayeti nazil olmuştur. Bu ayet yasaklama yönünde yeni bir adımı ve kesin yasak öncesi son safhayı ifade eder. Son safha olarak şarabı kesin bir üslûpla yasaklayan Maide suresinin 90 ve 91. ayetleri nazil olmuştur. Bu ayetlerde *"Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?"*⁷⁵⁷ Denilerek hem içki yasağı hem de yasaklamanın dayandığı bazı gerekçeler zikredilmiştir.⁷⁵⁸

Yukarıda zikredilen ayetlerle Allah (c.c.) müminlere içki, kumar vb. İşlerin müminlere yakışmayan çirkin işler olduğunu, şeytanın bu işleri insanlara güzel gösterdiğini; dolayısıyla bu işlerin murdar iş ve amellerden olduklarını ve netice itibarıyla de bunlardan kaçınmanın farz olduğunu beyan etmiştir. Zira şeytan'ın bundan maksadı içki, kumar vb. Kötülükler vasıtasıyla müminler arasına kin ve düşmanlık düşürmek ve onları Allah (c.c.)'ı anmaktan, namazdan alıkoymaktır.⁷⁵⁹

*"İnananlara ve yararlı iş işleyenlere, -sakınırlar, inanırlar, yararlı işler işlerler, sonra haramdan sakınıp inanırlar ve sonra isyandan sakınıp iyilik yaparlarsa- daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur. Allah iyi davrananları sever."*⁷⁶⁰ Ayetiyle de içki konusunda içkinin haram kılınmasından önce kullanmış olanların herhangi bir sorumluluklarının olmadığı dolayısıyla bu konuda yapılan tövbelerin kabul edildiği beyan edilmiştir.

⁷⁵⁴ Nahl 16/67.

⁷⁵⁵ Bakara 2/219.

⁷⁵⁶ Nisa 4/43.

⁷⁵⁷ Maide 5/90-91.

⁷⁵⁸ Kürşat Demirci, "İçki", *DİA*, İstanbul, 1988, XXI, 457-458.

⁷⁵⁹ Sabunî, *a.g.e.*, I, 401.

⁷⁶⁰ Maide 5/93.

2.3.8.2. Kitab-ı Mukaddes'te Sarhoşluk Veren Maddeler

Ahd-i Atik'teki homojen bir mahiyet arz etmeyen bazı atıflarla birlikte esas düzenlemelerin Talmud'da yapıldığı Yahudiliğin içki konusundaki tutumu, Hasidikler'deki kullanma alışkanlığından kendini Tanrı'ya adanmış münzevi Yahudiler gibi özel grupların karşı tavrına kadar uzanan geniş bir kuşağı içine alır. Fakat pek çok Yahudi ritüelinde içkinin yer almasına bakılırsa pratikte içki içmenin sınırlandığı fakat yasaklanmadığı görülecektir. Ahd-i Atik'te sıkça ortaya çıkan içki türü, İbranicedeki diğer isimleri yanında 'hmr' (hemer) veya 'yyn (yaîn)' diye zikredilen şaraptır. Ayrıca arpa ile diğer bazı bitkilerden veya hurma vb. meyvelerden yapılan mayalanmış içkiler ve özellikle şarap için 'şekar' adı da kullanılmaktadır. Fakat her halükarda Ahd-i Atik'in bütün kitaplarında sarhoşluk olumsuz karşılanmaktadır. Bununla birlikte içki tamamıyla kötü görülüp yasaklanmamıştır: Hatta onun adeta Tanrı'nın bir ihsanı olarak telakki edildiği de görülür.⁷⁶¹

Şu ayetlerde bu durum açıkça görülmektedir:

*"Allah sana buğdayın ve yeni şarabın çokluğunu versin"*⁷⁶² *"Böylece İsrail güvenlik içinde yaşayacak; tahıl ve yeni şarap ülkesinde, Yakub'un pınarı güvenlikte kalacak. Gökler oraya çiy damlatacak."*⁷⁶³ *"Yaklaş da beni öp, oğlum" dedi. Yakup yaklaşıp babasını öptü. Babası onun giysilerini kokladı ve kendisini kutsayarak şöyle dedi: İşte oğlumun kokusu Sanki Rabbin kutsadığı kırların kokusu. Tanrı sana göklerin çiyinden ve yerin verimli topraklarından bol buğday ve yeni şarap versin."*⁷⁶⁴ *"Gözleri şaraptan kızıl, dişleri süten beyaz olacak. Zevulun deniz kıyısında yaşayacak, liman olacak gemilere, sınırı Sayda'ya dek uzanacak."*⁷⁶⁵ *"İyi insanın ambarları dolmakta, tekneleri yeni şarapla taşmaktadır."*⁷⁶⁶

Ayrıca şarabın başka şeylerle karıştırılarak da içildiği, *"RAB elinde dolu bir kâse tutuyor, köpüklü, baharat karıştırılmış şarap döküyor; Yeryüzünün bütün kötülere tortusuna dek yalayıp onu içiyor."*⁷⁶⁷ Ayetiyle belirtilmektedir.

Şu ayetlerde de sakilerin büyük ve önemli şahsiyetlere onu ikram ettikleri, yemek ve ziyafetlerde içki bulundurulduğu ifade edilmektedir:

*"Gümüşü dilediğiniz şekilde kullanın: Sığır, davar, şarap, içki ya da canınızın istediği başka bir şey alın. Siz ve aileniz orada, Tanrınız Rabbin önünde yiyecek ve sevineceksiniz."*⁷⁶⁸ *"O daha sözünü bitirmeden başka bir ulak gelip, oğullarınla kızların ağabeylerinin evinde yemek yiyip şarap içerken..."*⁷⁶⁹ *"Bilgelik kendi evini yaptı, yedi direğini yonttu. Hayvanlarını kesti, şarabını hazırlayıp sofrasını kurdu. Kentin en yüksek noktalarına gönderdiği hizmetçileri aracılığıyla herkesi çağırıyor: 'Kim safsa buraya gelsin' diyor. Sağduyudan yoksun olanlara da, 'Gelin, yiyeceklerimi yiyin, hazırladığım şaraptan için' diyor."*⁷⁷⁰

⁷⁶¹ Demirci, a.e., a.y.

⁷⁶² Tekvin, 27/28.

⁷⁶³ Tesniye 33/28.

⁷⁶⁴ Tekvin 27/26-28.

⁷⁶⁵ Tekvin 49/11-12.

⁷⁶⁶ Süleyman'ın Meselleri, 3/10.

⁷⁶⁷ Mezmurlar, 75/8.

⁷⁶⁸ Tesniye 14/26.

⁷⁶⁹ Eyub 1/18.

⁷⁷⁰ Süleyman'ın Meselleri 9/1-5.

Ahd-i Atik'te geçen bazı ayetler, Yahudilerin içkiye sıcak baktıklarını ispatlar niteliktedir. Nitekim şu ayetlerde içki içmek zevk verici bir unsur olarak gösterilir:

*“Şölen eğlenmek için yapılır, şarap yaşama sevinç katar, paraysa her ihtiyacı karşılar.”*⁷⁷¹ *“Yüreklerini sevindiren şarabı, yüzlerini güldüren zeytinyağını, güçlerini arttıran ekmeği hep sen verirsin.”*⁷⁷² *“Asma İlahlarla insanlara zevk veren yeni şarabımı bırakıp ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim? Dedi.”*⁷⁷³

Yahudi peygamberlerinin içki içtiklerini gösteren şu ayetlerde bu tezi doğrular niteliktedir:

*“Nuh çiftçiydi, ilk bağı o dikti. Şarap içip sarhoş oldu, çadırının içinde çırılçıplak uzandı.”*⁷⁷⁴ *“İshak, ‘Onu sana egemen kıldım’ diye yanıtladı. Bütün kardeşlerini onun hizmetine verdim. Onu buğday ve yeni şarapla besledim. Senin için ne yapabilirim ki, oğlum?”*⁷⁷⁵

*“Sen ve oğulların Buluşma Çadırı'na şarap ya da herhangi bir içki içip girmeyin, yoksa ölürsünüz. Kuşaklar boyunca bir kural olsun bu. Kutsalla bayağı olanı, kirliyle temizi birbirinden ayırt etmelisiniz.”*⁷⁷⁶ Ayetleriyle de dinî görevini ifa eden din adamlarına uygulanmasının vurgulanışı, erken dönemlerde de içki içmenin tamamen olumsuz karşılanmadığına işaret eder. Bu döneme ait kitaplarda *“İç avluya gireceği zaman hiçbir kâhin içki içmeyecek.”*⁷⁷⁷ *“Bundan böyle şarap ya da içki içmemeye dikkat et, murdar bir şey yeme.”*⁷⁷⁸ *“Ama ‘Gebe kalıp bir oğul doğuracaksın,’ dedi, ‘Bundan böyle şarap ve içki içme, murdar bir şey yeme. Çünkü çocuk ana rahmine düştüğü andan öleceği güne dek Tanrı'nın adanmış olacak.”*⁷⁷⁹ *“Asmanın ürününden üretilen hiçbir şey yemesin, şarap ve içki içmesin. Murdar bir şey yemesin. Buyurduklarımın hepsini yerine getirsin.”*⁷⁸⁰ Ayetleriyle kâhinlere ve nezirlere uygulanan yasaklamalar dışında içkinin yasak olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Fakat bu kitapların hemen hepsi, şu ayetlerde de görüleceği gibi düşkünlük ve sarhoşluk derecesinde içki içmeye karşı katı bir tavır takınmıştır.⁷⁸¹

*“Sabah erkenden kalkıp içki peşinden koşanların, gece geç vakte kadar şarap içip kızışanların vay haline! Onların şölenlerinde lir, çenk, tef ve kaval çalınır, şarap içilir. Ama Rabbin yaptıklarına dikkat etmez, ellerinin yapıtına aldırılmazlar.”*⁷⁸² *“Kâhinlerle peygamberler bile şarabın ve içkinin etkisiyle yalpalayıp sendeliyor; içkinin etkisiyle yalpalayıp sendeliyorlar, şaraba yenik düşmüşler. Yanlış görümler görüyorlar, kararlarında tutarsızlar.”*⁷⁸³ *“Yahuda Kralı Yoşiya oğlu Yehoyakim döneminde RAB Yeremya'ya şöyle seslendi: Rekavlılar'ın evine gidip onlarla konuş. Onları Rabbin Tapınağı'nın odalarından birine götürüp şarap içir. Bunun üzerine*

⁷⁷¹ Vaiz 10/19.

⁷⁷² Mezmurlar 104/15.

⁷⁷³ Hakimler 9/13. Bu konuda bkz.: Yeremya 25/27-29, 40/10-12.

⁷⁷⁴ Tekvin 9/20-21.

⁷⁷⁵ Tekvin 27/37. Bu konuda bkz.: Tekvin 19/30-36.

⁷⁷⁶ Levililer 10/9-10.

⁷⁷⁷ Hezekiel 44/21.

⁷⁷⁸ Hakimler 13/4.

⁷⁷⁹ Hakimler 13/7.

⁷⁸⁰ Hakimler 13/14.

⁷⁸¹ Demirci, a.e., a.y.

⁷⁸² İşaya 5/11-12.

⁷⁸³ İşaya 28/7.

Havassinya oğlu Yirmeya oğlu Yaazanya'yı, kardeşlerini, bütün çocuklarını ve Rekav ailesinin öbür üyelerini yanıma alıp Tanrı adamı Yigdalya oğlu Hanan'ın oğullarının Rabbin Tapınağı'ndaki odasına götürdüm. Bu oda önderlerin odasının bitişiğinde, kapı görevlisi Şallum oğlu Maaseya'nın odasının üstündeydi.”⁷⁸⁴ “Çıplak bedenlerini seyretmek için komşularına içki içirip sarhoş eden, içkiye zehir bile katan sizlerin vay haline!”⁷⁸⁵

Şu ayetler de bunlara dâhil edilebilir:

“Ne var ki, ‘Biz şarap içmeyiz’ diye karşılık verdiler, ‘Çünkü atamız Rekav oğlu Yehonadav bize şu buyruğu verdi: Siz de soyunuzdan gelenler de asla şarap içmeyeceksiniz! Ayrıca ev yapmayacak, tohum ekmeyecek, bağ dikmeyeceksiniz. Böyle şeyler edinmeyecek, ömür boyu çadırlarda yaşayacaksınız. Öyle ki, göç ettiğiniz topraklarda uzun süre yaşayacaksınız. Atamız Rekav oğlu Yehonadav'ın bize buyurduğu her şeyi yaptık. Kendimiz de karılarımız, oğullarımız, kızlarımız da hiç şarap içmedik.”⁷⁸⁶ “Rekav oğlu Yehonadav, soyuna şarap içmemelerini buyurdu; buyruğuna uyuldu. Bugüne dek şarap içmediler. Çünkü atalarının buyruğuna uydular. Bense size defalarca seslendiğim halde beni dinlemediniz.”⁷⁸⁷ “Daniel dinsel açıdan kendini kirletmemek için kralın onlara ayırdığı yemeklerden yemeyi de şaraptan içmeyi de istemedi. Bu yoldan kendini kirletmemek için saray görevlilerinin yöneticisine ricada bulundu.”⁷⁸⁸

İçkinin şer'i hükümleri Talmud'da ortaya konulmuştur. Talmud'da, sarhoş olma noktasına kadar götürmemek kaydıyla içki içmenin sakıncalı olmadığı belirtilse de hâkimlerin mahkeme kararlarını vermeden önce içmemeleri, sarhoş edici etki yapabileceği için karardan önce hurma yememeleri gerektiği vurgulanır. Sarhoşken ibadete yaklaşılmaması istenir. Öte yandan kişi sarhoşken yaptığı hatalardan sorumludur. Talmud'a göre sarhoşluğun ölçüsü, kişinin kendisini bir krala uygun şekilde takdim edecek kadar kendinde olup olmamasıdır. Hem Ahd-i Atik'te hem de Talmud'da ılımlı ölçüde içilen içkiye karşı takınılan hoşgörücü tavır ve Şabat'ta şarabın kutsanarak içilmesi (kidduş), Yahudilikte içki kültürünün varlığını sürdürmesine katkıda bulunmuştur. Bugün Yahudilikte Şabat kutlamalarında, Purim, Pesah ve Roşha şanah'ta sarhoş olmayacak miktarda şarap içmek gelenektir. Ayrıca Doğu Avrupa'da ortaya çıkan mistik Hasidikler arasında Tanrı'ya ulaştıran bir araç olarak şarabın önemli bir yeri vardır.⁷⁸⁹

Tanrı'ya özel bir adak adamak isteyenlerin içkiden ve onun özü olan suları dâhil yaş veya kuru üzüm yememeleri gerektiği “İsrail halkına de ki, ‘Eğer bir erkek ya da kadın Rabbe adanmış kişi olarak Rabbe özel bir adak adamak, kendini Rabbe adamak isterse, şaraptan ya da herhangi bir içkiden kaçınacak, şaraptan ya da başka içkilerden yapılmış sirke içmeyecek. Üzüm suyu da içmeyecek. Yaş ya da kuru üzüm yemeyecek.”⁷⁹⁰ Ayetiyle belirtilmektedir.

⁷⁸⁴ Yeremya 35/1-4.

⁷⁸⁵ Habakkuk 2/15. Daha geniş bilgi için bkz.: Süleyman'ın Meselleri 20/1, 21/17, 23/20-21, 30-35, 31/1-7; Hoşea 4/11; I.Samuel 1/13-16.

⁷⁸⁶ Yeremya 35/6-8.

⁷⁸⁷ Yeremya 35/14.

⁷⁸⁸ Daniel 1/8.

⁷⁸⁹ Demirci, a.e., a.y.

⁷⁹⁰ Sayılar 6/2-3.

Şu ayetlerle de içki içenler kınanmaktadır:

“Şarap içmekte sınır tanımayanların, içkileri karıştırıp içmekten çekinmeyenlerin, rüşvet uğruna kötüyü haklı çıkaranların, haklıların hakkını elinden alanların vay haline!”⁷⁹¹

Ahd-i Cedîd 'in bu konudaki hükmüne gelince Ahd-i Atik'te olduğu gibi sarhoş olacak kadar içmemek gerektiği kabul edilir: *“Kendinize dikkat edin! Yürekleriniz sefahat, sarhoşluk ve bu yaşamın kaygılarıyla ağırlaşmasın. O gün, üzerinize bir tuzak gibi aniden inmesin. Çünkü o gün bütün yeryüzünde yaşayan herkesin üzerine gelecektir.”⁷⁹²*

“Günahkârların, Tanrı Egemenliği'ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı'nın Egemenliği'ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular.”⁷⁹³ “Benliğin işleri bellidir. Bunlar fuhuş, pislik, sefahat, putperestlik, büyücülük, düşmanlık, çekişme, kıskançlık, öfke, bencil tutkular, ayrılıklar, bölünmeler, çekememezlik, sarhoşluk, çılgın eğlenceler ve benzeri şeylerdir. Sizi daha önce uyardığım gibi yine uyarıyorum, böyle davrananlar Tanrı Egemenliği'ni miras alamayacaklar.”⁷⁹⁴ Ayetleriyle de sarhoşların, ayyaşların -diğer bazı günahlarda olduğu gibi- Tanrı'nın egemenliğinden mahrum olacakları ve bu tür şeylerin insanı edepsizliğe sevk ettiği haber verilir.

Hristiyanlık dünyasında bazı marjinal gruplar dışında içki içme adeti oldukça yaygındır. Ahd-i Cedîd'deki bazı referanslardan, *“Yahya geldiği zaman oruç tutup içkiden kaçındı, ona ‘cinli’ diyorlar. İnsanoğlu geldiği zaman yiyip içti. Bu kez de diyorlar ki, ‘Şu obur ve ayyaş adama bakın! Vergi görevlileri ve günahkârlarla dost oldu!’ Ne var ki bilgelik, ortaya koyduğu işlerle doğrulanır.”⁷⁹⁵ “Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, ‘Hepiniz bundan için’ dedi. ‘Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır. Size şunu söyleyeyim, Baba'mın egemenliğinde sizinle birlikte tazesini içeceğim o güne dek, asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim.”⁷⁹⁶ “Sonra kâseyi alarak şükretti ve ‘Bunu alın, aranızda paylaşın’ dedi.”⁷⁹⁷ “Şarap tükenince annesi İsa'ya, ‘Şarapları kalmadı’ dedi. İsa, ‘Anne, benden ne istiyorsun? Benim saatim daha gelmedi’ dedi. Annesi hizmet edenlere, ‘Size ne derse onu yapın,’ dedi. Yahudilerin geleneksel temizliği için oraya konmuş, her biri seksenle yüz yirmi litre alan altı taş küp vardı. İsa hizmet edenlere, ‘Küpleri suyla doldurun’ dedi. Küpleri ağızlarına kadar doldurdular. Sonra hizmet edenlere, ‘Şimdi biraz alıp şölen başkanına götürün’ dedi. Onlar da götürdüler. Şölen başkanı, şaraba dönüşmüş suyu tattı. Bunun nereden geldiğini bilmiyordu, oysa suyu küpten alan hizmetkârlar biliyorlardı. Şölen başkanı güveyi çağırıp, ‘Herkes önce iyi şarabı, çok içildikten sonra da kötüsünü sunar’ dedi, ‘Ama sen iyi şarabı şimdiye dek saklamışsın.’”⁷⁹⁸*

⁷⁹¹ İşaya 5/22-23.

⁷⁹² Luka 21/34-35.

⁷⁹³ Korintoslulara I. Mektup 6/9-10.

⁷⁹⁴ Galatyalılara Mektup 5/19-21.

⁷⁹⁵ Matta 11/18-19.

⁷⁹⁶ Matta 26/27-29.

⁷⁹⁷ Luka 22/17.

⁷⁹⁸ Yuhanna 2/3-10.

*“Her biriniz ötekini beklemeden kendi yemeğini yiyor. Kimi aç kalıyor, kimi sarhoş oluyor.”*⁷⁹⁹ Ayetleri çerçevesinde Hz. İsa’nın ve ilk Hristiyanların Yahudi geleneklerinin izin verdiği ölçüde şarap içtikleri anlaşılmaktadır. Bu tasvirler, büyük oranda ilk Hristiyanların Yahudilikteki ‘kidduş’ törenlerini resmetmektedir. Fakat Kana’daki düğün tasvirinde Hz. İsa’nın gösterdiği şarap mucizesi otantik olmasa bile bu bilgi, erken dönemlerde Hristiyanların şaraba karşı herhangi bir tavırlarının olmadığına işaret eder.⁸⁰⁰

Öte yandan Hz. Yahya gibi nezir olanların şarap içmemeleri gerektiği kuralı *“Rabbin gözünde büyük olacak. Hiç şarap ve içki içmeyecek; daha annesinin rahmindeyken Kutsal Ruh’la dolacak.”*⁸⁰¹ Ayetinde bildirildiği gibi İncil’de genel olarak içkiye karşı olumsuz bir tavır takınılır. İçki içilmesine karşı olan Pavlus sarhoşlarla bir arada oturulmamasını şu şekilde açıklar:

*“Ama şimdi size şunu yazıyorum: Kardeş diye bilinirken fuhuş yapan, açgözlü, putperest, sövücü, ayyaş ya da soyguncu olanla arkadaşlık etmeyin, böyle biriyle yemek bile yemeyin.”*⁸⁰² *“Şarapla sarhoş olmayın, bu sizi sefahate götürür. Bunun yerine Ruh’la dolun.”*⁸⁰³

Fakat Pavlus, *“Tanrı’ya şükrettiğimiz şükran kâsesiyle Mesih’in kanına paydaş olmuyor muyuz? Bölüp yediğimiz ekmekle Mesih’in bedenine paydaş olmuyor muyuz?”*⁸⁰⁴ ayetinde bildirildiği gibi ritüel olarak şarap içilmesine karşı değildir. Benzeri eleştiriler Petrus’ta da şöyle dile getirilir:

*“İnanmayanların hoşlandıklarını yaparak sefahat, şehvet, sarhoşluk, çılgın eğlenceler, içki âlemleri ve ilke tanımayan putperestlik içinde yaşayarak geçmişte harcadığınız günler yeter!”*⁸⁰⁵

Fakat Pavlus *“Artık yalnız su içmekten vazgeç; miden ve sık sık baş gösteren rahatsızlıkların için biraz da şarap iç.”*⁸⁰⁶ Ayetinde bildirildiği gibi tedavi söz konusu olduğunda şarap içilmesine izin vermektedir. Pavlus’un Timoteos’a Birinci Mektubu’nun bazı yerlerinde de sarhoşluk şöyle eleştirilir:

*“Şarap düşkününü, zorba olmamalı; uysal, kavgadan ve para sevgisinden uzak olmalı.”*⁸⁰⁷ *“Aynı şekilde kilise görevlileri, özü sözü ayrı, şarap tutkunu, haksız kazanç peşinde koşan kişiler değil, ağırbaşlı kişiler olmalı.”*⁸⁰⁸

Hristiyanlığın sonraki yıllarında özellikle şarap içme geleneği, Yahudilikten miras alınan ‘agape’ (kardeşlik yemeği) ve Evharistiya adıyla dinî ritüel olarak varlığını sürdürmüştür:

“Aynı biçimde yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: Bu kâse kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın. Bu

⁷⁹⁹ Korintoslulara I. Mektup 11/21.

⁸⁰⁰ Demirci, a.e., a.y.

⁸⁰¹ Luka 1/15.

⁸⁰² Korintoslulara I. Mektup 5/11.

⁸⁰³ Efesoslulara Mektup 5/18.

⁸⁰⁴ Korintoslulara I. Mektup 10/16

⁸⁰⁵ Petrus’ un I. Mektubu 4/3.

⁸⁰⁶ Timoteosa I. Mektup 5/23.

⁸⁰⁷ Petrus’ un I. Mektubu 9/8.

⁸⁰⁸ Timoteosa I. Mektup 3/8.

*ekmeği her yediğinizde ve bu kâseden her içtiğinizde, Rabbin gelişine dek Rabbin ölümünü ilan etmiş olursunuz. Bu nedenle kim uygun olmayan biçimde ekmeği yer ya da Rabbin kâsesinden içerse, Rabbin bedenine ve kanına karşı suç işlemiş olur.*⁸⁰⁹ Bugün agape ortadan kalkmışsa da Evharistiya bir sakrament olarak varlığını sürdürmektedir.

Kilise babaları sarhoş edecek kadar içki içmeye karşı olmuşlardır. İskenderiyeli Clement Paedagogus'ta ölçülü şekilde içki içmeye olumlu bakarsa da sarhoşluğu şiddetle eleştirir. Fakat şarabın ritüellerde kullanılmasının meşruiyeti konusunda bütün kilise babaları görüş birliği içindedir. Şarabın Evharistiya ayininde zorunlu olması dolayısıyla ihtiyacı karşılamak için özellikle manastırlarda büyük şarap imalathaneleri kurulmuştur. Hristiyan grupları içerisinde Mormonlar ve Kuakerler gibi marjinal gruplar içki içilmesine tamamen karşıdır.⁸¹⁰

2.3.9. YENMESİ HARAM / NECİS OLAN ŞEYLER

Necis; çoğulu 'encas'tır. Pis, pislik, habes demektir. Kendisinde necaset bulunan şey anlamındadır. Bu da iki türdür:

1. Necisu'l-Ayn: Özü itibariyle pis olup temizlenme imkânı bulunmayan pislik; sidik, dışkı, kan, laşe, domuz gibi.

2. Müteneccis: Özü itibariyle necis olmayıp, sonradan pisliğe bulaşmış olan şeydir. Bunların temizlenmesi mümkündür; pis olan elbise gibi.⁸¹¹

2.3.9.1. Kur'an-ı Kerim'de Yenmesi Haram / Necis Olan Şeyler

Kur'an-ı Kerim'de necis/haram kabul edilen şeylerin bildirildiği ayetler genelde benzer olarak gelmişlerdir. Bu ayetler şunlardır:

*“Şüphesiz size ölü hayvan etini, kanı, domuz etini, Allah'tan başkası için kesilen hayvanı haram kılmıştır; fakat darda kalana, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere günah sayılmaz. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir.”*⁸¹² *“Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilenler, -canları çıkmadan önce kesmemişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından sürülmüş, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanları- dikili taşlar üzerine boğazlananlar ile fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar fasıklıktır. Bugün, inkâr edenler sizi dininizden etmekten umutlarını kesmişlerdir, onlardan korkmayın. Benden korkun. Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı seçtim. Açlıktan darda kalan, günaha kaymaksızın yiyebilir. Doğrusu Allah Bağışlayandır, merhametli olandır.”*⁸¹³

Allah (c.c.) bu ayetlerle haram kılınan şeylerin münhasıran neler olduğunu ifade etmektedir. Haram kılınan bu şeyler özellikle de yüce Allah'ın: *“Ey iman edenler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yeyin.”* Ayet-i Kerime'sindeki buyruğunun akabinde gelmiştir. Bu buyruk mutlak olarak mubahlığı

⁸⁰⁹ Korintoslulara I. Mektup 11/25-27.

⁸¹⁰ Demirci, a.e., a.y.

⁸¹¹ Erdoğan, a.g.e., 449.

⁸¹² Bakara 2/173.

⁸¹³ Maide 5/3. Ayrıca bkz.: Nahl 16/115.

ifade etmektedir. Sonra yüce Allah “İnnemâ” kelimesiyle haram kılınan şeyleri zikretmektedir. Buna göre bu ayetin haramı da helali de kapsamı gerekmektedir. Bu ayetin kapsamı dışında haram kılınmış bir şey yoktur. Daha sonra “*De ki: Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti ki pistir ve günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum; fakat darda kalan, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere bunlardan da yiyebilir. Doğrusu Rabbin bağışlar ve merhamet eder.*”⁸¹⁴ buyruğu ile bunu daha da pekiştirmiş, böylelikle başta da sonda da beyan tam ve eksiksiz bir şekilde gerçekleşmiştir.⁸¹⁵

Bu ayetler bağlamında İslam’ın necis/haram saydıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Eti yenen hayvan bile olsa, canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılmış olan kan.

Es-Sabunî, kanın haram ve necis olduğu, yenilmemesi ve faydalanılmaması hususunda alimlerin ifade ederken Kurtubî konuyla ilgili olarak “Kan kesinlikle haramdır. Yalnız damar ve ette kalan kan helaldir.” ifadesiyle damar ve ette kalan kanın bu ayet kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir.⁸¹⁶

2. Domuz eti,

3. Allah’tan başkasının adına kesilmiş hayvanın eti,

4. Usulüne uygun kesilmeksizin veya avlanmaksızın öldürülmüş veya kendiliğinden ölmüş hayvan,

5. Yüksek yerden düşerek veya atılarak ölen hayvanın eti,

6. Bir başka hayvan tarafından boynuzlanarak öldürülen hayvanın eti,

7. Yırtıcıların öldürüp parçaladığı hayvanın eti,

8. Dikili taşlar için kesilen kurban eti,

9. Fal oklarıyla paylaşılan et.

Kur’an-ı Kerim’de yeryüzündeki bütün imkânların insanlık için yaratılmış,⁸¹⁷ göklerde ve yerde ne varsa hepsinin insanın emrine verilmiş olduğu bildirilmiştir.⁸¹⁸ Bu sebeple İslamiyet’te bu konudaki temel kuralın, aksi yönde delil bulunmadığı sürece helallik olduğu anlayışı İslam bilginlerinin çoğunluğunca benimsenmiştir. Gerçekten de Kur’an-ı Kerim’de, yenmesi helal olan etlerin ayrı ayrı belirtilmesi yönüne gidilmemiş, Allah’ın nimetlerini hatırlatmak ve Müslüman’a yaraşan şeylerin yenmesi gerektiğini vurgulamak üzere şu ayetlerde geldiği gibi ‘*iyi ve temiz şeylerin helal kılındığı*’ ifadeleri ile yetinilmiştir.⁸¹⁹

“*Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların iyi ve temiz olanlarından yeyin, eğer siz yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.*”⁸²⁰ “*Kendileri için nelerin*

⁸¹⁴ En’am 6/145.

⁸¹⁵ Kurtubî, *a.g.e.*, I, 610.

⁸¹⁶ Sabunî, *a.g.e.*, I, 115.

⁸¹⁷ Bakara 2/29

⁸¹⁸ Casiye 45/13

⁸¹⁹ Karaman vd., *a.g.e.*, II, 166.

⁸²⁰ Bakara 2/172

helal kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretilip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın (besmele çekin). Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur.”⁸²¹ “De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklıyoruz.”⁸²² “İşte böyle. Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendi iyiliğinedir. (Haram olduğu) size okunanlar dışında kalan hayvanlar, size helal kılındı. O halde pis putlardan sakının; yalan sözden kaçının.”⁸²³

2.3.9.2. Kitab-ı Mukaddes'te Yenmesi Haram / Necis Olan Şeyler

Allah (c.c.) mümin kullarına temiz şeyleri yemeyi mubah kılmış; ölmüş, murdar hayvan, kan, domuz eti vb. Pis şeyleri de haram kılmıştır. O insanları nefislerine azap vermekten ve helal nimetleri yememekten menetmiştir. Oysa kitap ehlerinden Hristiyanlar “Ruha hayat hakkı yoktur.” inancıyla vücut ve nefse eziyet veren davranışları Allah (c.c.)’a yaklaştıran ameller olarak görmüşlerdir. Ve bu yanlış hükümler onların din adamları tarafından anlatılıyordu. Oysaki Allah'ın gönderdiği şeriatların hiçbirinde bu denli batıl hükümlerin izi dahi yoktur.⁸²⁴

Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te, özellikle de Ahd-i Atik'te necis/haram olan şeyler tafsilatlı belirlenmiştir. Fakat Kur'an-ı Kerim'in öz anlatımı Ahd-i Atik'te yerini derin bir ayrıntıya bırakmıştır. Kur'an-ı Kerim'de mubahlık, eşyada asıl olan olarak kabul edilmiş, bu sebeple de haram olan şeyler zikredilmişken geri kalanlar tahir/temiz kabul edilmiştir. Ahd-i Atik'te ise murdar ve tahir olan şeylerin ayrı ayrı ve tafsilatlı olarak zikredilmesi yoluna gidilmiştir. Hem Kur'an-ı Kerim hem de Ahd-i Atik'te yenmesi necis/haram sayılan şeyler birbirine oldukça yakındır. Bu konuda ortak olarak şunlar zikredilebilir:

1. Canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılmış olan kan. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Nerede yaşarsanız yaşayın, hiçbir kuşun ya da hayvanın kanını yemeyeceksiniz. Kan yiyen herkes halkımın arasından atılacak.”⁸²⁵ “İsrail halkından ya da aralarında yaşayan yabancılardan kim kan yerse, ona öfkeyle bakacağım ve halkımın arasından atacağım. Çünkü canlılara yaşam veren kandır. Ben onu size sunakta kendinizi gınahtan bağışlatmanız için verdim. Kan yaşam karşılığı günah bağışlatır. Bundan dolayı İsrail halkına, sizlerden ya da aranızda yaşayan yabancılardan hiç kimse kan yemeyecek, dedim. İsrail halkından ya da aralarında yaşayan yabancılardan kim eti yenen bir hayvan veya kuş avlarsa, kanını akıtıp toprakla örtecektir. Çünkü canlılara yaşam veren kandır. Bundan dolayı İsrail halkına, ‘Hiçbir etin kanını yemeyeceksiniz,’ dedim. Çünkü her canlıya yaşam veren kandır. Onu yiyen halkın arasından atılacaktır.”⁸²⁶ “Kanlı et yemeyeceksiniz.”⁸²⁷ “Dinsel açıdan temiz ya da kirli kişi bu eti ceylan ya da geyik eti yer gibi yiyebilir.

⁸²¹ Maide 5/4.

⁸²² A'raf 7/32.

⁸²³ Hac 22/30.

⁸²⁴ Sabunî, a.g.e., I, 117.

⁸²⁵ Levililer 7/ 27.

⁸²⁶ Levililer 17/10-14.

⁸²⁷ Levililer 19/26.

Ama kan yememeye dikkat edin. Çünkü ete can veren kandır. Etle birlikte canı yememelisiniz. Kan yememelisiniz; kanı su gibi toprağa akıtacaksınız. Kan yemeyeceksiniz. Öyle ki, size ve sizden sonra gelen çocuklarınıza iyilik gelsin. Böylece Rabbin gözündeki doğru olanı yapmış olursunuz.”⁸²⁸ “Ancak kan yemeyeceksiniz. Kanı su gibi toprağa akıtacaksınız.”⁸²⁹

Görüldüğü şekliyle İslam dininde olduğu gibi Yahudilikte de - eti yenen bir hayvanın kanı dahi olsa - hem İsrail halkına hem de orada yaşayan yabancılara kanın yenmesi haramdır. Bu kanın toprakla gömülmesi gerekmektedir. Tevrat’ta bunun hikmeti kanın yaşam kaynağı olması ve ete can vermesi olarak zikredilmektedir. Kanın yenmesi suç teşkil eder. Bu suçun cezası da halkın arasından atılmaktır.

2. Domuz eti. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Domuz çatal ve yarık tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız, sizin için kirlidir.”⁸³⁰ “Domuz çatal tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız.”⁸³¹ “Mezarlıkta oturur, gizli yerlerde geceler, domuz eti yerler; kaplarında haram et var.”⁸³²

Bu ayetlerden anlaşılacağı üzere domuz, İslam dininde olduğu gibi ilahî dinlerden Yahudilikte de haram kılınmıştır. Hatta şu ayette Tanrı’ya kurban olarak domuz kanı sunan putperestlere benzetiliyor:

“Sığır boğazlayan, adam öldüren gibidir, davar kurban eden, köpek boynu kıran, tahıl sunusu getiren, domuz kanı sunan, anma sunusu olarak günnük yakan, putperest gibidir. Evet, bunlar kendi yollarını seçtiler, yaptıkları iğrençliklerden hoşlanıyorlar.”⁸³³

3. Yüksek yerden düşerek veya atılarak ölen hayvanın eti. Bu konudaki ayet şudur:

“Benim kutsal halkım olacaksınız. Bunun içindir ki, kırdaki parçalanmış hayvanların etini yemeyecek, köpeklerin önüne atacaksınız.”⁸³⁴

4. Yırtıcıların öldürüp parçaladığı hayvanın eti. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Yerli olsun, yabancı olsun ölü bulduğu ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın leşini yiyen herkes giysilerini yıkayacak, kendisi de yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Ancak bundan sonra temiz sayılacaktır. Eğer giysilerini yıkamaz ve yıkanmazsa suçunun cezasını çekecektir.”⁸³⁵

Bu ayete göre böyle bir hayvanın etini yiyen kişi akşama kadar kirlenmiş sayılır. Temizlenmek için kendisini ve elbiselerini yıkamalıdır. Aksi halde suçludur, cezasını çekecektir. Fakat bu hayvanların yağları “Kendiliğinden ölen ya da yabanıl

⁸²⁸ Tesniye 12/22-25.

⁸²⁹ Tesniye 15/23.

⁸³⁰ Levililer 11/7-8.

⁸³¹ Tesniye 14/8.

⁸³² İşaya 65/4.

⁸³³ İşaya 66 /3.

⁸³⁴ Çıkış 22/31.

⁸³⁵ Levililer 17/15-16.

hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli.”⁸³⁶ Ayetine göre başka işler için kullanılabilir.

5. Kendiliğinden ölmüş olan hayvan. Bu konudaki ayetler şunlardır:

“Kendiliğinden ölen hiçbir hayvanın etini yemeyeceksiniz. Ölü hayvanı yemesi için kentlerinizde yaşayan bir yabancıya verebilir ya da öteki yabancılara satabilirsiniz. Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Oğlağı anasının sütünde haşlamayın.”⁸³⁷

Bu ayete göre kendiliğinden ölmüş olan bir hayvan İsraililere haram iken orada yaşayan yabancılara helaldir. Bu etler onlara verilebilir ve satılabilir.

Bunlara ek olarak “Bu nedenle İsraililer bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler. Çünkü Yakub’un uyluk kemiğinin başındaki sinire çarpılmıştı.”⁸³⁸ Ayetine göre uyluk kemiğinin üzerindeki sinir; “İsrail halkına de ki, İster sığır, ister koyun ya da keçi yağı olsun, hayvan yağı yemeyeceksiniz. Kendiliğinden ölen ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli. Kim yakılan ve Rabbe sunulan hayvanlardan birinin yağını yerse, halkımın arasından atılacak.”⁸³⁹ Ayetlerine göre de ölü veya canlı, helal veya haram herhangi bir hayvanın yağı da Yahudilere yenmesi haram olan şeylerdendir.

Tevrat’ta yenmesi helal ve haram olan hayvan cinsleri şu ayetlerde ayrıntılı bir şekilde sıralanmaktadır:

“İğrenç sayılan hiçbir şey yemeyeceksiniz. Şu hayvanların etini yiyebilirsiniz: Sığır, koyun, keçi, geyik, ceylan, karaca, yaban keçisi, gazal, ahu, dağ koyunu. Çatal ve yarık tırnaklı, geviş getiren her hayvanın etini yiyebilirsiniz. Ancak geviş getiren, çatal ve yarık tırnaklı hayvanlardan etini yememeniz gerekenler şunlardır: Deve, tavşan, kaya tavşanı. Bunlar geviş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılırlar. Domuz çatal tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız. Suda yaşayan hayvanlardan şunların etini yiyebilirsiniz: Pullu ve yüzgeçli canlıların etini yiyebilirsiniz. Ama pulsuz ve yüzgeçsiz canlıların hiçbirini yemeyeceksiniz. Bunlar sizin için kirli sayılır. Temiz sayılan bütün kuşları yiyebilirsiniz. Etini yemeyeceğiniz kuşlar şunlardır: Kartal, kuzu kartalı, kara akbaba, çaylak, doğan türleri, bütün karga türleri, baykuş, puhu, martı, atmaca türleri, kukumav, büyük baykuş, peçeli baykuş, ishak kuşu, akbaba, karabatak, leylek, balıkçıl türleri, ibibik, yarasa. Bütün kanatlı böcekler sizin için kirli sayılır. Hiçbirini yemeyeceksiniz. Ama temiz sayılan kanatlı yaratıkların tümünü yiyebilirsiniz.”⁸⁴⁰

Tevrat’a göre yabani veya evcil bir hayvan leşine bir de insan ölüsüne, insan kemiğine ya da mezara her dokunan kirlenmiş olur ve suçlu sayılır. Bilmeden dokunduğu takdirde de bunu fark ettiği an suçlu sayılacaktır. Bu kirlilik yedi gün devam edecektir. Üçüncü ve yedinci gün temizlenme suyuyla kendini temizlemesi halinde temizlenmiş olacaktır. Bu hüküm şu ayetlerde açıkça beyan edilmektedir:

⁸³⁶ Levililer 7/25

⁸³⁷ Tesniye 14/20-21.

⁸³⁸ Tekvin 32/32

⁸³⁹ Levililer 7/23-26.

⁸⁴⁰ Tesniye 14/3-19. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Levililer 11/2-23.

“Biri bilmeden kirli sayılan herhangi bir şeye, yabanıl, evcil ya da küçük bir hayvan leşine dokunursa, kirlenmiş olur ve suçlu sayılır. Biri bilmeden kirli sayılan bir insana ya da insandan kaynaklanan kendisini kirletecek herhangi bir şeye dokunursa, ne yaptığını anladığı an suçlu sayılacaktır.”⁸⁴¹ “Herhangi bir insan ölüsüne dokunan kişi yedi gün kirli sayılacaktır. Üçüncü ve yedinci gün temizlenme suyuyla kendini arındıracak, böylece paklanmış olacak. Üçüncü ve yedinci gün kendini arındırmazsa, paklanmış sayılmayacak. Herhangi bir insan ölüsüne dokunup da kendini arındırmayan kişi Rabbin Konutu’nu kirletmiş olur. O kişi İsrail’den atılmalı. Temizlenme suyu üzerine dökülmediği için kirli sayılır, kirliliği üzerinde kalır. Çadırda biri öldüğü zaman uygulanacak kural şudur: Çadıra giren ve çadırda bulunan herkes yedi gün kirli sayılacaktır. Kapağı iple bağlanmamış, ağzı açık her kap kirli sayılacaktır. Kırdaki kılıçla öldürülmüş ya da doğal ölümle ölmüş birine, insan kemiğine ya da mezara her dokunan yedi gün kirli sayılacaktır.”⁸⁴²

Ayrıca *“Hagay konuşmasını şöyle sürdürdü: ‘Ölüye dokunduğu için kirli sayılan biri, bu yiyeceklerden birine dokunursa, o yiyecek kirlenmiş olur mu?’ Kâhinler, ‘Evet, kirlenmiş olur’ diye karşılık verdiler.”⁸⁴³ Ayetine göre bir leş veya insan ölüsüne dokunmak suretiyle kirlenmiş olan birinin dokunduğu yiyecekler de kirlenmiş sayılmaktadır.*

Kişiye kirletecek hayvanlar ve onların durumları şu ayetlerde tafsilatlı bir şekilde ele alınmıştır:

“Sizi kirletecek şeyler şunlardır: Aşağıdaki hayvanların leşine dokunan akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim aşağıdaki hayvanların leşini taşırsa giysilerini yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Çatal tırnaklı ama tırnağı yarık olmayan ve geviş getirmeyen her hayvan sizin için kirlidir. Bunlara dokunan da kirlenmiş sayılır. Dört ayaklı hayvanlardan pençelerini yere basarak yürüyener sizin için kirlidir. Bunların leşine dokunanlar akşama kadar kirli sayılacaktır. Bunların leşini taşıyanlar giysilerini yıkayacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır. Çünkü bu hayvanlar sizin için kirlidir. Küçük kara hayvanları içinde sizin için kirli sayılanlar şunlardır: Gelincik, fare, bütün kertenkele türleri -geko, varan, duvar kertenkelesi, düz keler- bukalemun. Sizin için kirli sayılan küçük kara hayvanları bunlardır. Bunların leşine dokunan akşama kadar kirli sayılacaktır. Bunlardan birinin leşi neyin üzerine düşerse onu da kirletir. İster tahta kap, ister giysi, ister deri, ister çul olsun suya konmalıdır. Akşama kadar kirli sayılacak ve akşam temizlenmiş olacaktır...”⁸⁴⁴

Hristiyanlıkta yenmesi haram olan şeyler Yahudiliğin aksine oldukça azdır. İncil’de yenmesi haram olan şeyler *“Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız.”⁸⁴⁵ “Kutsal Ruh ve bizler, gerekli olan şu kuralların dışında size herhangi bir şey yüklememeyi uygun gördük: Putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve fuhuştan*

⁸⁴¹ Levililer 5/2-3.

⁸⁴² Sayılar 19/11-17.

⁸⁴³ Haggay 2/13.

⁸⁴⁴ Levililer 11/24-43.

⁸⁴⁵ Resullerin İşleri 15/20

*sakınmalısınız. Bunlardan kaçınırsanız, iyi edersiniz. Esen kalın.”*⁸⁴⁶ *“Putlara sunulan kurban etinin yenmesine gelince, biliyoruz ki, dünyada put bir hiçtir ve birden fazla Tanrı yoktur.”*⁸⁴⁷ Ayetlerine göre kan, putlara sunulan kurban eti ve boğularak öldürülen hayvanların etleridir.

Domuz etinin hükmüne gelince; Hristiyanlıkta domuzun haram olduğuna dair açık bir hüküm bulunmamakla birlikte resmî İncillerde *“Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler.”*⁸⁴⁸ *“Orada, dağın yamacında otlayan büyük bir domuz sürüsü vardı. Kötü ruhlar İsa’ya, ‘Bizi şu domuzlara gönder, onlara girelim’ diye yalvardılar. İsa’nın izin vermesi üzerine kötü ruhlar adamdan çıkıp domuzların içine girdiler. Yaklaşık iki bin domuzdan oluşan sürü, dik yamaçtan aşağı koşuşarak göle atlayıp boğuldu. Domuzları güdenler kaçıp kentte ve köylerde olayın haberini yaydılar. Halk olup biteni görmeye çıktı.”*⁸⁴⁹ Ayetlerine göre domuzun horlanan bir varlık olarak gösterilmesi Barnaba İncilinde, ise yenildiği takdirde kişinin gönlünü, vicdanını kirleteceğinin ifade edilmiş olması domuzun Hristiyanlıkta da haram olduğunu gösterir.⁸⁵⁰

2.4. UKUBAT (CEZA HUKUKU)

2.4.1. ADAM ÖLDÜRME

Bir şahsın hayatına haksız yere son verme, adam öldürme suçunu ifade eder. Sözlükte ve Örfte ‘bir canlının bir başka canlıyı öldürmesi’ şeklinde geniş bir anlamı bulunan katil (katl) kelimesi, İslam hukukunda bir kimsenin hukuken can dokunulmazlığı bulunan bir şahsın ölümüne yol açacak bir davranışta bulunmasını, teknik tabiriyle adam öldürme cürmünü ifade eder. Bu fiili işleyene ‘katil’, öldürülene ‘maktul’ denilir. Kelimenin fıkıhtaki ikinci terim anlamı ise ‘irtidad, muhsanın zinası, eşkıyalık, adam öldürme’ gibi belli ağırlıktaki suçları işleyenlere verilen ölüm cezasıdır. Ancak ceza olarak öldürme belli suç türlerinde kısas, recm, siyaset gibi özel adlarla anıldığından kelimenin bu anlamı çok belirgin değildir.⁸⁵¹

2.4.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Adam Öldürme

İnsanların birbirine karşı işlediği en ağır suç ve günah olan haksız yere adam öldürme fiili insanlık tarihi kadar eski olup hemen hemen bütün dinlerde, ahlakî öğretilerde ve hukuk düzenlerinde ağır bir dille kınanıp yasaklanmış, bu yöndeki teşebbüsleri engellenerek ve adaleti sağlayarak toplum vicdanını tatmin edecek şekilde birtakım maddî ve manevî yaptırımlarla önlenmeye çalışılmıştır.⁸⁵²

Kur’an’da insanın dünyaya gönderilişi anlatılırken *“Hatırla ki Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdınla seni tespih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi*

⁸⁴⁶ Resullerin İşleri 15/28-29.

⁸⁴⁷ Korintoslulara I. Mektup 8/4.

⁸⁴⁸ Matta 7/6.

⁸⁴⁹ Markos 5/11-14.

⁸⁵⁰ Asaf Ataseven - Mehmet Şener, “Domuz” *DİA*, İstanbul, 1988, IX, 508.

⁸⁵¹ Ali Bardakoğlu, “Katil”, *DİA*, İstanbul, 1988, XXV, 45.

⁸⁵² Bardakoğlu, *a.e., a.y.*

herhalde ben bilirim, dedi.”⁸⁵³ Ayetiyle meleklerin insanoğlunun yeryüzünde fesat çıkarıp kan dökeceği itirazında bulunduğu söz edilir. Gerçekten de çok geçmeden Hz. Âdem’in iki oğlu arasında kıskançlıktan doğan aşırı kin ve düşmanlık sebebiyle ilk kan dökme olayı meydana gelmiştir. Bu olay Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmiştir:

“Onlara, Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), ‘Andolsun seni öldüreceğim’ dedi. Diğeri de ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder’ dedi (ve ekledi:) Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.’ ‘Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur.’ Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü: bu yüzden de kaybedenlerden oldu.”⁸⁵⁴

Kur’an-ı Kerim’de “Kanınızı dökmeyin, birbirinizi yurdunuzdan sürmeyin diye sizden söz almıştık, sonra bunu böylece kabul etmiştiniz, buna siz şahitsiniz”⁸⁵⁵ Buyrulularak insanların öldürme suçunu işlememeleri gerektiği zira bu konuda Allah’a söz verildiği haber verilmiştir.

Yine Kur’an-ı Kerim’de “...İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah’ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah’ın ayetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir.”⁸⁵⁶ “Onlar (Yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah’ın ahbine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah’ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkûm edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah’ın ayetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır.”⁸⁵⁷ “Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz’ diyenlerin sözünü andolsun ki Allah işitmiştir. Onların (bu) dediklerini, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı!”⁸⁵⁸ Buyrulularak insanları tevhit dinine davet eden peygamberlerin ve salih kimselerin; “Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah’ın kendilerine verdiği rızık, Allah’a iftira ederek (kadınlara) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir.”⁸⁵⁹ “Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin. Biz onlara da size de rızık veririz. Onları öldürmek, şüphesiz büyük bir günahtır.”⁸⁶⁰ Buyrulularak açlık korkusu ve utanç sebebiyle kız çocuklarının; “Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. ‘Ey kavmim!’ Dedi, ‘Bu elçilere uyunuz! Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tabi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir.’ Bu

⁸⁵³ Bakara 2/30.

⁸⁵⁴ Maide 5/27-30.

⁸⁵⁵ Bakara 2/84.

⁸⁵⁶ Bakara 2/61.

⁸⁵⁷ AI-i İmran 3/112.

⁸⁵⁸ AI-i İmran 3/181.

⁸⁵⁹ Enam 6/140.

⁸⁶⁰ İsra 17/31.

tavsiyeden ötürü adama dönerek ‘Vay, sen de mi onların dinindensin’ dediler. Bunun üzerine adam şöyle dedi: ‘Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmışım! Hâlbuki hepiniz O’na döndürüleceksiniz. O’ndan başka Tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar. İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum. Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin.’ Azgınlık bu sözleri dinlemeyip, o zatı taş yağmuruna tuttular. Tam öleceği esnada ona: ‘Cennete gir’ denilince. ‘Keşke, dedi, kavmim bilseydi! Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını!’⁸⁶¹ “Firavun ailesinden olup, imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: Siz bir adamı ‘Rabbim Allah’tır’ diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiğinin (azabın), bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola erdirmez.”⁸⁶² Buyrulur da inançları sebebiyle müminlerin öldürülmesi gibi çeşitli örnekler üzerinde durulmuştur.

Kur’an-ı Kerim “De ki: ‘Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin ve onların rızkını veren biziz, gizli ve açık kötülöklere yaklaşmayın, Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın.’ Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır.”⁸⁶³ Ayetiyle Allah’ın insan hayatını dokunulmaz kıldığı haber verilerek haklı bir sebep bulunmadıkça hiçbir cana kıyılmaması, kimsenin başka bir kimseyi öldürme hakkının bulunmadığı, dolayısıyla bunun çok büyük bir suç olduğu açık ve net olarak ifade edilir. Zira Kur’an-ı Kerim haksız yere bir cana kıymayı tüm dünya insanlarını öldürmeyle eşdeğer tutar. Bunu şu veciz ifadelerle aktarır:

“Kim bir cana kıyarsa veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir insanı öldürürse adeta bütün insanları öldürmüş gibi olur; kim de bir insanı yaşattırsa o bütün insanları yaşattmış gibi olur.”⁸⁶⁴

Bu da İslam’ın insan hayatına ve dünya barışına verdiği önem ve değeri net bir şekilde ortaya koyar. Elbette bu denli büyük bir suçun cezası da o derece büyük olacaktır. O da içinde ebedi kalınacak olan cehennemdir. Bu hüküm Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmiştir:

“Onlar, Allah’ın yanında başka Tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada, alçaltılarak temelli kalır.”⁸⁶⁵ “Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük bir azap hazırlamıştır.”⁸⁶⁶

Ayetlerde ifade edilen bu ceza bu suçun ahiretteki cezasıdır. Bunun bir de dünyadaki cezası vardır ki, o da kısas yani idamdır. Bunu affetme yetkisi yalnızca öldürülenin ailesine aittir; bunlar isterlerse kısas yerine diyet talep ederler ve

⁸⁶¹ Yasin 36/20-27.

⁸⁶² Mümin 40/28.

⁸⁶³ En’am 6/151.

⁸⁶⁴ Maide 5/32.

⁸⁶⁵ Furkan 25/68-69.

⁸⁶⁶ Nisa 4/93.

isterlerse her ikisini de bağışlarlar. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde ifadesini bulmuştur:

“Ey İnananlar! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı: Hür ile hür, köle ile köle ve kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici azap vardır.”⁸⁶⁷ “Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımanızdır. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Zira kendisi ne de olsa yardım görmüştür.”⁸⁶⁸

Bir yanlışlık, bir hata sonucu bir müminin ölümüne yol açan kişinin durumuna gelince bu kişinin durumu *“Bir müminin diğer mümini kasten öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir. Hakim'dir. Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük bir azap hazırlamıştır.”⁸⁶⁹* Ayetlerine göre mümin bir köle azat etme ve diyet verme olarak tespit edilmiştir. Diyet vermeye gücü yetmediği takdirde ise Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda, hiç ara vermeden iki ay oruç tutması gerekmektedir. Fakat eğer öldürülenin ailesi Müslümanlara düşman bir toplum ise, onlara mal vererek kuvvetlendirmek Müslümanların aleyhine olacağı için diyet ödenmez.

2.4.1.2. Kitab-ı Mukaddes'te Adam Öldürme

“Kanınızı dökmeyin, birbirinizi yurdunuzdan sürmeyin diye sizden söz almıştık, sonra bunu böylece kabul etmiştiniz, buna siz şahitsiniz”⁸⁷⁰

Bu ayete göre Allah (c.c.) israiloğullarından birbirlerini öldürmemeleri, birbirlerini yok etmemelerini ve birbirlerinde çalmamaları konusunda söz almıştır.⁸⁷¹

Ahd-i Atik'te Kabil'in -Kayin- Habil'i öldürmesi olayı, Kur'an-ı Kerim'dekine yakın ifadelerle şöyle anlatılmaktadır:

“Âdem karısı Havva ile yattı. Havva hamile kaldı ve Kayin'i doğurdu. 'Rabbin yardımıyla bir oğul dünyaya getirdim' dedi. Daha sonra Kayin'in kardeşi Habil'i doğurdu. Habil çoban oldu, Kayin ise çiftçi. Günler geçti. Bir gün Kayin toprağın ürünlerinden Rabbe sunu getirdi. Habil de sürüsünde ilk doğan hayvanlardan bazılarını, özellikle de yağlarını getirdi. RAB Habil'i ve sunusunu kabul etti. Kayin'le sunusunu ise reddetti. Kayin çok öfkeleni, suratını astı. RAB Kayin'e, 'Niçin öfkelendin?' diye sordu, 'Niçin surat astın? Doğru olanı yapsan, seni kabul etmez miyim? Ancak doğru olanı yapmazsan, günah kapıda pusuya yatmış,

⁸⁶⁷ Bakara 2/178.

⁸⁶⁸ İsra 17/33.

⁸⁶⁹ Nisa 4/92-93.

⁸⁷⁰ Bakara 2/84.

⁸⁷¹ Kurtubî, a.g.e., I, 442.

seni bekliyor. Ona egemen olmalısın.’ Kayın kardeşi Habil’e, ‘Haydi, tarlaya gidelim’ dedi. Tarlada birlikteyken kardeşine saldırıp onu öldürdü.”⁸⁷²

Haksız yere adam öldürmenin büyük bir suç ve günah olduğu ilahî dinlerin ortak temalarından biridir. Bununla ilgili Ahd-i Atik’te şu ayetleri görmekteyiz:

“Kim insan kanı dökerse, kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı.”⁸⁷³ “Adam öldürmeyeceksin.”⁸⁷⁴ “Yalandan uzak duracak, suçsuz ve doğru kişiyi öldürmeyeceksiniz. Çünkü ben kötü kişiyi aklamam.”⁸⁷⁵ “İçinde yaşadığınız ülkeyi kirletmeyeceksiniz. Kan dökmek ülkeyi kirletir. İçinde kan dökülen ülke ancak kan dökenin kanıyla bağışlanır.”⁸⁷⁶ “Adam öldürmeyeceksin.”⁸⁷⁷ “Komşusunu gizlice öldürene lanet olsun! Bütün halk, ‘Amin!’ diyecek.”⁸⁷⁸ “Kenan putlarına kurban olsun diye oğullarının, kızlarının kanını, suçsuzların kanını döktüler; ülke onların kanıyla kirlendi.”⁸⁷⁹

Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi Ahd-i Atik’te de kasten ve bilerek işlenen öldürme fiilinin cezası oldukça ağırdır. Ve kisası gerektiren bir suçtur. Öldüren kesinlikle öldürülecektir. Bu konudaki hükümler bazı yerlerde Kur’an-ı Kerim’dekine nazaran daha da ağırlaşmaktadır. Örneğin bir plan dâhilinde komşusunu öldüren kişi tapınağa dahi kaçsa çıkarılıp öldürülecektir. Aynı şekilde anne babasını döven ve adam kaçıran kişinin cezası da öldürülmektir. Ahd-i Atik’in bu hükümleri şu ayetlerde açıkça görülmektedir:

“Kim birini vurup öldürürse, kendisi de kesinlikle öldürülecektir. Ama olayda kasıt yoksa ona ben izin vermişsem, size adamın kaçacağı yeri bildireceğim. Eğer bir adam komşusuna düzen kurar, kasıtlı olarak saldırıp onu öldürürse, sunağıma bile kaçmış olsa, onu çıkarıp öldüreceksiniz. Kim annesini ya da babasını döverse, kesinlikle öldürülecektir. Kim adam kaçırsa, onu ister satmış olsun, ister elinde tutsun, kesinlikle öldürülecektir.”⁸⁸⁰ “Eğer biri demir bir aletle başka birine vurur, o kişi de ölürse, adam katildir ve kesinlikle öldürülecektir. Birinin elinde adam öldürebilecek bir taş varsa, bu taşla başka birine vurursa, o kişi de ölürse, adam katildir ve kesinlikle öldürülecektir. Ya da elinde adam öldürebilecek tahtadan bir alet varsa, bununla birine vurursa, o kişi de ölürse, adam katildir ve kesinlikle öldürülecektir. Ölenin öcünü alacak kişi, katili öldürecek; onunla karşılaşınca onu öldürecek. Eğer biri başka birine beslediği kinden ötürü onu iter ya da bile bile ona bir nesne fırlatırsa, o kişi de ölürse, ya da beslediği kinden ötürü onu yumruklar, o kişi de ölürse, vuran kişi kesinlikle öldürülecektir; katildir. Ölenin öcünü alacak kişi katille karşılaşınca onu öldürecek.”⁸⁸¹

Ölümü hak eden katilin canına bedel olarak diyet alınamayacağı da “Adam öldüren, tanıkların tanıklığıyla öldürülecek, bir tek kişinin tanıklığıyla öldürülmeyecektir. Ölümü hak etmiş katilin canı için bedel almayacaksınız; o

⁸⁷² Tekvin 4/1-8.

⁸⁷³ Tekvin 9/6.

⁸⁷⁴ Çıkış 20/13.

⁸⁷⁵ Çıkış 23/7.

⁸⁷⁶ Sayılar 35/33.

⁸⁷⁷ Tesniye 5/17.

⁸⁷⁸ Tesniye 27/24.

⁸⁷⁹ Mezmurlar 106/38. Daha geniş bilgi için bkz.: Süleyman’ın Meselleri 6/16-17; Yeremya 22/4-5.

⁸⁸⁰ Çıkış 21/12-16.

⁸⁸¹ Sayılar 35/16-21.

kesinlikle öldürülecektir. Sığınak kente kaçmış olan birinin başkâhinin ölümünden önce toprağına dönüp yaşaması için bedel almayacaksınız. İçinde yaşadığınız ülkeyi kirletmeyeceksiniz. Kan dökmek ülkeyi kirletir. İçinde kan dökülen ülke ancak kan dökenin kanıyla bağışlanır. İçinde oturduğunuz, benim de içinde yaşadığım ülkeyi kirletmeyeceksiniz; çünkü ben İsraililerin arasında yaşayan Rabbi m.”⁸⁸² Ayetleriyle ortaya konmaktadır.

Eğer öldürülen bir insan değil de hayvan olursa “Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir. Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın karşılığını canla ödeyecektir.”⁸⁸³ “Hayvan öldüren yerine bir hayvan verecek, adam öldüren öldürülecektir.”⁸⁸⁴ Ayetleri gereği öldürülen hayvanın yerine başka bir hayvan veya bedeli ödenecektir.

Hata sonucu meydana gelen öldürmelerde ise kişinin yargılanmadan ölmesinin önüne geçilmek gayesiyle Kitab-ı Mukaddes ‘Sığınak Kentler’ adı altında şehirler kurulmasını şu ayetlerle istemektedir:

“İsraililere de ki, ‘Şeria Irmağı’ndan geçip Kenan ülkesine girince, sığınak kentler olarak bazı kentler seçin. Öyle ki, istemeyerek birini öldüren kişi oraya kaçabilsin; öç alacak kişiden kaçıp sığınacak bir yeriniz olsun. Böylece adam öldüren kişi topluluğun önünde yargılanmadan öldürülmesin. Vereceğiniz bu altı kent sizin için sığınak kentler olacak. Sığınak kentlerin üçünü Şeria Irmağı’nın doğusundan, üçünü de Kenan ülkesinden seçeceksiniz. Bu altı kent İsraililer ve aralarında yaşayan yabancılarla yerli olmayan konuklar için sığınak kentler olacak. Öyle ki, istemeyerek birini öldüren kişi oraya kaçabilsin.”⁸⁸⁵ “Bu kentlere giden yollar yapacak, Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi üç bölgeye ayıracaksınız. Öyle ki, birini öldüren bu kentlerden birine kaçabilsin.”⁸⁸⁶

Hata sonucu meydana gelen ölümlerde şu kurallar uyarınca hareket edilmelidir:

“Eğer biri bir başkasına kin beslemediği halde ansızın onu iter ya da istemeyerek ona bir nesne fırlatırsa, ya da onu görmeden üzerine öldürebilecek bir taş düşürürse, o kişi de ölürse, öldüren ölene kin beslemediğinden ve ona zarar vermek istemediğinden, topluluk adam öldürenle kan öcünü alacak kişi arasında şu kurallar uyarınca karar verecek: Topluluk adam öldüreni kan öcü alacak kişinin elinden korumalı ve kaçmış olduğu sığınak kente geri göndermeli. Kişi kutsal yağla mesh edilmiş baş kâhinin ölümüne dek orada kalmalıdır. Ama adam öldüren kaçmış olduğu sığınak kentin sınırını geçer, kan öcü alacak kişi de onu sığınak kentin sınırı dışında görür, kan öcü alacak kişi öldüreni öldürürse suçlu sayılmayacaktır. Çünkü adam öldüren, baş kâhinin ölümüne dek sığınak kentte kalmalı. Ancak onun ölümünden sonra kendi toprağına dönebilir. Bunlar kuşaklar boyunca yaşadığınız her yerde sizin için kesin kural olacaktır.”⁸⁸⁷

⁸⁸² Sayılar 35/30-34.

⁸⁸³ Levililer 24/ 17-18.

⁸⁸⁴ Levililer 24/ 21.

⁸⁸⁵ Sayılar 35/1-15.

⁸⁸⁶ Tesniye 19/3.

⁸⁸⁷ Sayılar 35/22-29.

Bir günah sebebiyle ölüm cezasına çarptırılan ve ağaca asılan kişinin ölüsünün -Tanrı tarafından lanetlenmiş olması hasebiyle- geceleyin ağaçtan indirilmesi ve gömülmesi gerektiği şu ayetlerle belirlenmektedir:

*“Eğer bir adam bir günahıtan ötürü ölüm cezasına çarptırılıp öldürülür ve ölüsü ağaca asılırsa, ölüyü gece ağaçta asılı bırakmamalısınız. O gün kesinlikle gömmelisiniz. Asılan kişi Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Tanrınız Rabbin mülk olarak size vereceği ülkeyi kirletmeyeceksiniz.”*⁸⁸⁸

Kitab-ı Mukaddes’e göre şu fiilleri işleyenler kesinlikle öldürülmelidirler:

*“Şabat Günü’nü tutmalısınız, çünkü sizin için kutsaldır. Kim onun kutsallığını bozarsa, kesinlikle öldürülmeli. O gün çalışan herkes halkının arasından atılmalı. Altı gün çalışılacak; ama yedinci gün Rabbe adanmış Şabat’tır, dinlenme günüdür. Şabat Günü çalışan herkes kesinlikle öldürülmelidir.”*⁸⁸⁹ *“Altı gün çalışacaksınız. Ama yedinci gün sizin için kutsal Şabat, Rabbe adanmış dinlenme günü olacaktır. O gün çalışan herkes öldürülecektir.”*⁸⁹⁰ Ayetlerine göre Cumartesi yaşağını delenler...

*“Hayvanlarla cinsel ilişki kuran herkes öldürülecektir. Rab’den başka bir ilaha kurban kesen ölüm cezasına çarptırılacaktır.”*⁸⁹¹ *“İsrail halkına de ki, ‘İsraililerden ya da aranızda yaşayan yabancılardan kim çocuklarından birini ilah Molek’e sunarsa, kesinlikle öldürülecek. Ülke halkı onu taşılayacak. Kim çocuğunu Molek’e sunarak tapınağı kirletir, kutsal adıma leke sürerse, ona öfkeyle bakacağım. Onu halkımın arasından atacağım.”*⁸⁹² Ayetlerine göre hayvanlarla cinsel ilişkiye giren ve Rab’den başka bir ilaha kurban kesenler...

*“Annesine ya da babasına lanet eden herkes kesinlikle öldürülecektir. Annesine ya da babasına lanet ettiği için ölümü hak etmiştir.”*⁸⁹³ Ayetine göre annesine ya da babasına lanet edenler...

*“Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse, hem kendisi, hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir. Babasının karısıyla yatan, babasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de kesinlikle öldürülecektir. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam geliniyle yatarsa, ikisi de kesinlikle öldürülecektir. Rezillik etmişler, ölümü hak etmişlerdir. Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse, alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır. Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek, hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa, kadını da hayvanı da kesinlikle öldüreceksiniz. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam anne ya da baba tarafından üvey olan kız kardeşiyle evlenir, cinsel ilişki kurarsa, utançtır. Açıkça aşağılanıp halkın arasından atılacaklardır. Adam kız kardeşiyle ilişki kurduğu için suçunun cezasını çekecektir.”*⁸⁹⁴ *“Teyzenle ya da halanla cinsel ilişki kurmayacaksınız. Çünkü yakın akrabaların namusudur. İkiniz de suçunuzun cezasını çekeceksiniz. Amcasının karısıyla cinsel ilişki kuran adam,*

⁸⁸⁸ Tesniye 21/22-23.

⁸⁸⁹ Çıkış 31/14-15.

⁸⁹⁰ Çıkış 35/2.

⁸⁹¹ Çıkış 22/19-20.

⁸⁹² Levililer 20/2-3.

⁸⁹³ Levililer 20/9.

⁸⁹⁴ Levililer 20/10-17.

amcasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de günahlarının cezasını çekecek ve çocuk sahibi olmadan öleceklerdir.”⁸⁹⁵ “Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecek, taşıyarak öldüreceksiniz. Çünkü kız kentte olduğu halde yardım istemek için bağırmadı; adam da komşusunun karısıyla ilişki kurdu. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız. Eğer bir adam kırdan nişanlı bir kızla karşılaşır, onu yakalayıp tecavüz ederse, yalnız tecavüz eden adam öldürülecek.”⁸⁹⁶ “Çünkü fahişe yüzünden insan bir lokma ekmeğe muhtaç kalır, başkasının karısıyla yatmak da kişinin canına mal olur.”⁸⁹⁷ Ayetlerine göre her türlü zina suçunu işleyenler...

“Cincilik yapan ve ruh çağıran ister erkek olsun, ister kadın olsun kesinlikle öldürülecektir. Onları taşılayacaksınız. Ölümlelerinden kendileri sorumludur.”⁸⁹⁸ Ayetlerine göre cincilik yapan ve ruh çağıran erkek veya kadınlar...

“İsrail halkına de ki, ‘Kim Tanrısı’na lanet ederse günahının cezasını çekecektir. Rabbe söven kesinlikle öldürülecektir. Bütün topluluk onu taşılayacak. İster yerli ister yabancı olsun, Rabbe söven herkes öldürülecektir.”⁸⁹⁹ Ayetlerine göre Tanrı’ya söven ve O’na lanet edenler...

“O yalancı peygamber ya da düş gören öldürülecek. O, sizi Mısır’dan çıkaran, köle olduğunuz ülkeden kurtaran Tanrınız Rabbe karşı gelmeye kıskırttı. Tanrınız Rabbin yürümenizi buyurduğu yoldan sizi saptırmaya çalıştı. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız. Öz kardeşin, oğlun, kızın, sevdiği karın ya da en yakın dostun seni gizlice ayartmaya çalışır, senin ve atalarının önceden bilmediğini, dünyanın bir ucundan öbür ucuna dek uzakta, yakında, çevrenizde yaşayan halkların ilahları için, ‘Haydi gidelim, bu ilahlara tapalım,’ derse, ona uymayacak, onu dinlemeyeceksin. Ona acımayacak, sevecenlik göstermeyecek, onu korumayacaksın. Onu kesinlikle öldüreceksin. Onu önce sen, sonra bütün halk taşla tutsun. Taşılayarak öldürün onu. Çünkü Mısır’dan, köle olduğunuz ülkeden sizi çıkaran Tanrınız Rab’den sizi saptırmaya çalıştı.”⁹⁰⁰ Ayetlerine göre yalancı peygamberler ve onlara uyanlar...

“Orada, Tanrınız Rabbin önünde görev yapan kâhini ya da yargıcı kim dinlemeyip saygısızlık ederse öldürülmeli. İsrail’den kötülüğü atmalısınız.”⁹⁰¹ Ayetlerine göre din görevlisi kâhin ya da yargıcı dinlemeyip onlara karşı saygısızlık yapanlar... Kesinlikle öldürülmelidirler.

Ahd-i Cedit’te bu konuyla ilgili fazla ayet bulunmamakla birlikte var olan ayetler bu fiili kesin bir dille reddetmekte, haram saymaktadır. Öldürme fiilinin cezasının ne olduğuyla ilgili ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Konuyla ilgili şu ayetleri görmekteyiz:

“‘Hangi buyrukları?’ diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi

⁸⁹⁵ Levililer 20/19-20.

⁸⁹⁶ Tesniye 22/23-25.

⁸⁹⁷ Süleyman’ın Meselleri 6/26.

⁸⁹⁸ Levililer 20/27.

⁸⁹⁹ Levililer 24/15-16.

⁹⁰⁰ Tesniye 13/5-10.

⁹⁰¹ Tesniye 17/12.

seveceksin.”⁹⁰² “Atalarımıza, ‘Adam öldürmeyeceksin. Öldüren yargılanacak’ dendiğini duydunuz.”⁹⁰³ “O’nun buyruklarını biliyorsun: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.”⁹⁰⁴ “O’nun buyruklarını biliyorsun: ‘Zina etmeyeceksin, adam öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.”⁹⁰⁵ “Her türlü haksızlık, kötülük, açgözlülük ve kinle doldular. Kıskançlık, öldürme hırsı, çekişme, hile, kötü niyetle doludurlar.”⁹⁰⁶

Şu ayetlerde de yasaların Tanrı’nın emrine karşı gelen, günahkârlar için konmuş olduğu ve bu günahkârların ilerde acı çekmemeleri için bu günahlarından vazgeçmeleri tavsiye ediliyor:

“Çünkü biliyoruz ki, yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur.”⁹⁰⁷ “Hiçbiriniz katil, hırsız, kötülük yapan ya da başkalarının işine karışan biri olarak acı çekmesin.”⁹⁰⁸

2.4.2. KISAS VE DİYET

Kisas; suç ile ceza arasında eşitlik manasınadır. Suçluya işlediği suçun dengi bir cezayı uygulamaktır. Şeran katili maktul mukabilinde öldürmek veya yaralanmış ya da kesilmiş olan bir organa karşılık bu işi yapan suçlunun aynı organını yaralamak ya da kesmektir.⁹⁰⁹

Diyet ise kan bedeli anlamındadır. Öldürme ya da yaralama gibi işlenen cinayet sebebiyle mağdura ya da varislerine bir tür tazminat mahiyetinde ödenmesi gereken maldır.⁹¹⁰

2.4.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Kisas Ve Diyet

Kur’an-ı Kerim kisasın farz oluşunu şu ayetlerle açıkça beyan etmektedir:

“Ey İnananlar! Öldürülenler hakkında size kisas farz kılındı: Hür ile hür, köle ile köle ve kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici azap vardır. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Artık, Allah’a karşı gelmekten sakınırsınız.”⁹¹¹ “Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir.”⁹¹²

⁹⁰² Matta 19/18-19.

⁹⁰³ Matta 5/21.

⁹⁰⁴ Markos 10/19.

⁹⁰⁵ Luka 18/20.

⁹⁰⁶ Romalılara Mektup 1/29.

⁹⁰⁷ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

⁹⁰⁸ Petrus’un I.Mektubu 4/15.

⁹⁰⁹ Erdoğan, a.g.e., 307.

⁹¹⁰ Erdoğan, a.g.e., 107.

⁹¹¹ Bakara 2/178-179.

⁹¹² Nahl 16/126. Ayrıca bkz.: Şura 42/40-43.; Bakara 2/190, 194; Tevbe 9/36; İsra 17/33.

Ayetlerde belirtildiği üzere bu suçu affetme yetkisi vardır. Bu affetme yetkisi yalnızca öldürülenin ailesine aittir. Bunlar isterlerse kısas yerine diyet talep ederler ve isterlerse her ikisini de bağışlarlar. Dikkat edilirse Allah (c.c.), bu konuda aşırıya kaçmayı uygun görmemekte, bağışlamayı tercih etmenin bir üstünlük olduğunu belirtilmekte ve tavsiye etmektedir.

Bir hata sonucu müminin ölümüne yol açan kişinin durumu aşağıdaki ayetlerde şöyle ifade edilmiştir:

“Bir müminin diğer mümini kasten öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir. Hakim’dir. Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük azap hazırlamıştır.”⁹¹³ Bu ayetlere göre bu durumdaki kişinin yapması gereken mümin bir köle azat etmek ve diyet vermektir. Diyet vermeye gücü yetmediği takdirde ise Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda, hiç ara vermeden iki ay oruç tutması gerekmektedir. Fakat eğer öldürülenin ailesi Müslümanlara düşman bir toplum ise, onlara mal vererek kuvvetlendirmek Müslümanların aleyhine olacağı için diyet ödenmez.

Ayrıca Allah (c.c.), kısas hükmünün Tevrat’ta da var olduğunu ve Allah’ın indirdikleriyle hükmetmeyenlerin zalim olduklarını haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

“Orada (Tevrat’ta), onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık. Kim hakkından vazgeçerse bu, onun günahlarına keffaret olur. Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir.”⁹¹⁴

2.4.2.2. Kitab-ı Mukaddes’te Kısas Ve Diyet

Tevrat’ta da Kur’an-ı Kerim’in az önceki ayetini doğrular nitelikte şu ayetler yer almaktadır:

“Ama başka bir zarar varsa, can a karşılık can, göze karşılık göz, dişe karşılık diş, ele karşılık el, ayağa karşılık ayak, yanığa karşılık yanık, yaraya karşılık yara, bereye karşılık bere ödenecektir.”⁹¹⁵ “Acımayacaksınız: Can a can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak.”⁹¹⁶ “Kim insan kanı dökerse, kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı.”⁹¹⁷ “Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir. Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın karşılığını canla ödeyecektir. Kim komşusunu yaralarsa, kendisine de aynı şey yapılacaktır. Kırığa karşılık kırık, göze göz, dişe diş olmak üzere, ona ne yaptıysa kendisine de aynı şey yapılacaktır. Hayvan öldüren yerine bir

⁹¹³ Nisa 4/92-93.

⁹¹⁴ Maide 5/45.

⁹¹⁵ Çıkış 21/23-25.

⁹¹⁶ Tesniye 19/21.

⁹¹⁷ Tekvin 9/6.

hayvan verecek, adam öldüren öldürülecektir. Yerli yabancı herkes için tek bir yasanız olacak. Tanrınız RAB benim."⁹¹⁸

Ayetlerde görüldüğü üzere adam öldürme ve yaralama ile sonuçlanan fiillerin kısasla cezalandırılması öngörülmektedir. *"Ölenin öcünü alacak kişi, katili öldürecektir; onunla karşılaşınca onu öldürecektir."*⁹¹⁹ Ayetine göre kısas işlemini maktulün yakınları gerçekleştirir.

Tevrat'ta suçun şahsiliği ilkesi benimsenerek herkesin kendi suçundan şahsen sorumlu olduğu belirtilmiş, bu sebeple suçlu olan çocuk yerine babasının veya baba yerine çocuğunun öldürülmesi *"Ne babalar çocuklarının günahından ötürü öldürülecek, ne de çocuklar babalarının. Herkes kendi günahı için öldürülecek."*⁹²⁰ *"Ancak Musa'nın Kitabı'ndaki yasaya uyarak katillerin çocuklarını öldürtmedi. Çünkü RAB, 'Ne babalar çocuklarının yerine öldürülecek, ne de çocuklar babalarının yerine. Herkes kendi günahı için öldürülecek' diye buyurmuştu."*⁹²¹ Ayetleriyle yasaklanmıştır.

Tevrat'taki ölüme mahkûm edilen katilden diyet alınmayıp mutlaka öldürülmesi gerektiği *"Ölümü hak etmiş katilin canı için bedel almayacaksınız; o kesinlikle öldürülecektir."*⁹²² Ayetinden anlaşılmaktadır. Ölümle sonuçlanmayan suçlarda tazminat ödenebileceği, sonradan Yahudi din adamlarınca getirilmiş bir çözüm görünümündedir. Medine döneminde bu bölgede yaşayan Yahudiler arasında kısasın ilke olarak uygulandığı, ancak kabileler arasında ayırım yapıldığı, nitekim Kurayza kabilesine mensup bir kadına karşılık Nadirli erkeğe Tevrat'ta öngörülen kısas cezasının verilmemesi üzerine Yahudilerin Hz. Peygamber'e başvurduğu ve Tevrat'taki kısas ayetinin de bunun üzerine nazil olduğu rivayet edilir.⁹²³

Tevrat'ta kısas ile ilgili şu örneklerle rastlamaktayız:

*"Tarlada ya da bağda hayvanlarını otlatan bir adam, hayvanlarının başkasının tarlasında otlamasına izin verirse, zararı kendi tarlasının ya da bağının en iyi ürünleriyle ödeyecektir. Birinin yaktığı ateş dikenlere sıçrar, ekin demetleri, tarladaki ekin ya da tarla yanarsa, yangın çıkaran kişi zararı ödeyecektir. Biri komşusuna saklasın diye parasını ya da eşyasını emanet eder ve bunlar komşusunun evinden çalınırsa, hırsız yakalandığında iki katını ödemelidir. Ama hırsız yakalanmazsa, komşusunun eşyasına el uzatıp uzatmadığının anlaşılması için ev sahibi yargıç huzuruna çıkmalıdır."*⁹²⁴ *"Ama mal gerçekten ondan çalınmışsa, karşılığı sahibine ödenmelidir. Emanet hayvan parçalanmışsa, adam parçalarını kanıt olarak göstermelidir. Parçalanan hayvan için bir şey ödemeyecektir."*⁹²⁵ *"Eğer iki adam kavgaya tutuşur da birinin karısı kocasını dövenin elinden kurtarmak için gelip elini uzatır, öbür adamın erkeklik organını tutarsa, kadının elini keseceksiniz; ona acımayacaksınız."*⁹²⁶

⁹¹⁸ Levililer 24/17-22.

⁹¹⁹ Sayılar 35/19.

⁹²⁰ Tesniye 24/16.

⁹²¹ II. Krallar 14/6.; II. Tarihler 25/4.

⁹²² Sayılar 35/31.

⁹²³ Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, İstanbul, 1988, XXV, 489.

⁹²⁴ Çıkış 22/5-8.

⁹²⁵ Çıkış 22/12-13.

⁹²⁶ Tesniye 25/11-12.

Hristiyanlıkta suç ve suçluyu affetme duygusunu geliştirmeye yönelik ahlakî bir öğüt olarak kısas hakkından vazgeçilmesi tavsiye edilmekle beraber hukukî bakımdan bu konuda bir açıklık bulunmamaktadır. Nitekim şeriatı yahut peygamberleri yıkmaya değil tamamlamaya geldiğini belirten Hz. İsa'nın Tevrat'ın 'göze göz, dişe diş' ilkesine atıfta bulunduktan sonra affetmeyi ve feragati öğütlemesi *"Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim."*⁹²⁷ *"Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyen abanızı da verin."*⁹²⁸ *"Bir yanağınıza vurana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin. Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin."*⁹²⁹ Ayetleriyle kısas hükmünün Hristiyanlıkta da ilga edilmediğini göstermektedir.⁹³⁰

2.4.3. ZİNA VE LİVATA

Şer'i bir akde dayalı olmaksızın ihtiyarı ile yapılan haram bir cinsel ilişki anlamındadır. Bu fiili işleyen erkeğe 'zani', kadına da 'zaniye' denir. Türk ceza hukukunda zina; **1.** Kadının, kocasından başka bir erkekle bir kez de olsa cinsel ilişkide bulunması. **2.** Kocanın, karısı ile birlikte oturduğu evde veya herkesçe bilinecek biçimde başka yerde karı koca gibi geçinmek için bir kadını tutması olarak tarif edilmiştir.⁹³¹

2.4.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Zina Ve Livata

İnsanın ruhî ve manevî olduğu kadar bedenî-tabii ihtiyaçlarının da makul ve dengeli bir şekilde karşılanması gerektiği ilkesini benimseyen İslam dini, insanın cinselliğini de tabii bir vakıa olarak ele almış, ancak bu konuda, belli sınırlar ve makul ölçüler koyarak hem cinsî hayatı korumayı ve devam ettirmeyi, hem de insanlık onuruna ve değerine aykırı davranışları, sapma ve aşırılıkları önlemeyi hedef almıştır. İnsanın diğer dünyevî lezzet ve menfaatlerde olduğu gibi cinsellik konusunda da çoğu zaman bencillik ve aşırılığa kaçması, bedeninin arzu ve duygularına kapılıp barbarca bir çekişmeye girmesi kuvvetle muhtemel olduğundan, İslam'da cinsel eğitim ve cinsî ihtiyacın tatminiyle ilgili birçok düzenleyici ve emredici kurallar konmuştur. İslam'ın iki aslî kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'te cinsî hayatla ilgili birçok ayrıntılı hüküm yer almaktadır. Bunun için de özel hayatın bir parçasını oluşturan cinsî hayatın dinin bu emir ve tavsiyeleri doğrultusunda düzenlenmesi, Müslüman için ayrı bir önem taşır. İslam akıl ve iradenin bedenî haz ve arzulara tabi kılınmamasını, insanın şehvetin esiri olmamasını ister. Buna karşılık cinsel hayattan çekilme, hadımlaşma, Hristiyanlıkta olduğu gibi din adamlarının evlenmeyerek Tanrı'ya daha yakın olacağı iddiası İslam'da hoş karşılanmaz. Hz. Peygamber kendini gece gündüz ibadete vererek dünyevî haz ve ihtiyaçlardan geri duran sahabeleri eleştirerek bunun İslam'ın önerdiği bir hayat tarzı olmadığını, bedeninin, organlarının ve nefsin de kişi üzerinde hakları olduğunu, onların da haklarının

⁹²⁷ Matta 5/17.

⁹²⁸ Matta 5/38-40.

⁹²⁹ Luka 6/29-30.

⁹³⁰ Dağcı, a.e., a.y.

⁹³¹ Erdoğan, a.g.e., 622.

verilmesi gerektiğini belirterek itidalden, tabii ve fitrî yoldan ayrılmamayı önermiş, hadımlaşmayı da yasaklamıştır.⁹³²

Evlilik dışı cinsel ilişki demek olan zina öteden beri insan aklının, ahlak ve hukuk düzenlerinin, diğer semavî dinlerin yanlış, ayıp ve kötü gördüğü bir fiil olup İslam dininde de kesin olarak yasaklanmış, işlenmesi büyük günahlar arasında sayılmış ve önlenebilmesi için birtakım tedbirler öngörülmüştür. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“De ki: Rabbim sadece, açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyi Allah’a ortak koşmanızı, Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.”⁹³³ “Sakın zinaya yaklaşmayın. Doğrusu bu çirkindir, kötü bir yoldur.”⁹³⁴

Kur’an-ı Kerim’de zinadan kaçarak namus ve iffetini koruyan, evlilik içi meşru cinsel ilişki ile yetinen müminlerden övgüyle söz edilir:

“Ve onlar ki, iffetlerini korurlar; Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir.”⁹³⁵ “Onlar, Allah’ın yanında başka Tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur.”⁹³⁶

Kur’an’da, *“Zinaya yaklaşmayın, zira o bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.”⁹³⁷* Buyrulurken hem zinanın apaçık bir çirkinlik ve sapma olduğu belirtilmiş hem de zinanın yanı sıra kişiyi zinaya götürecek yol ve ortamlar yasaklanmıştır. Çünkü zina, nesebin karışmasına, ailenin dağılmasına, hısımlık, komşuluk, arkadaşlık gibi bağların çözülüp toplumun manevî ve ahlakî değerlerinin temelden sarsılmasına yol açan ve insanı bedenî zevklerinin esiri yapıp aşağılayan çirkin bir davranıştır.⁹³⁸

Bu amaçla Kur’an-ı Kerim’de şu ayetlerle erkek ve kadınların gözlerini haramdan korumaları, avret yerlerini örtmeleri emredilmiş, böylece zinaya giden yollar bir yönüyle kapatılmıştır:

“Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.”⁹³⁹ “Kadınlarınızdan zina edenlere, aranızdan bunu ispat edecek dört şahit getirin, şahadet ederlerse, ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun. İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tövbe edip düzelirlerse onları bırakın. Doğrusu Allah tövbeleri daima kabul ve merhamet eder.”⁹⁴⁰

⁹³² Apaydın vd., a.g.e., II, 126-127.

⁹³³ A’raf 7/33.

⁹³⁴ İsra 17/32.

⁹³⁵ Müminun 23/5-6.

⁹³⁶ Furkan 25/68. Ayrıca bkz.: Ahzab 33/35; Mearic 70/29-31.

⁹³⁷ İsra 17/32.

⁹³⁸ Apaydın vd., a.g.e., II, 129.

⁹³⁹ Al-i İmran 3/135.

⁹⁴⁰ Nisa 4/15-16. Ayrıca bkz.: Nur 24/30-31.

Zina fiilinin cezasına gelince bu suçun cezası şu ayetler ışığında açıklanmaktadır:

*“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açincaya kadar evlerde hapsedin.”*⁹⁴¹ *“İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tövbe edip düzelirlerse onları bırakın. Doğrusu Allah tövbeleri daima kabul ve merhamet eder.”*⁹⁴²

Bu ayetlerden birincisi kadınlar arasındaki sevicilik fuhşuna, ikinci ayet ise erkekler arasındaki livata fuhşuna aittir ve bunlardan seviciliğin cezası kadınları evlerde hapsedmektir. ‘Allah’ın onlara bir yol açması’ ise hallerini düzeltmeleri ve erkeklerle evlenmeleridir. Livata suçunun cezası ise; bunu yapanlara söz ve fiille eziyet çektirmek, onlara maddî ve manevî olarak acı vererek canlarını yakmak, böylece bu iğrenç fiili işlemekten vazgeçmelerini sağlamaktır. Ceza olarak ne söyleneceği, ne yapılacağı ayette açıklanmamış, ictihat ve uygulamaya bırakılmıştır. Kadın ile erkek arasındaki zina fuhşunun cezası ise Nur suresinde açıklandığı üzere yüzer sopa vurmaktır.

Söz konusu ayet şudur:

*“Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine, inananlardan bir topluluk da şahit olsun.”*⁹⁴³

İslam kanunları zina suçunda bekâr ile evli kişiler arasında bir ayırım yaparak zina suçunu işleyen bekârlara yüzer sopa vurulmasını emrederken, evli kişilere de daha ağır bir cezayı yani ölünceye kadar taşlanılmalarını emretmiştir. Zira evlilikten sonra zina etmek İslam dini nazarında bekârların zinasına göre hem daha çirkin hem de daha ağır bir suçtur. Çünkü evli kişi beşerî arzusunu tatmin etmek için meşru bir yola sahipken gayri meşru bir yola tevessül ederek başkasının nesebini bozmuştur. Bu yüzden daha şiddetli bir cezayı hak etmiştir.⁹⁴⁴

İffetli kadınlara zina isnat edenlerin *“Dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar, şahit getirmediğe Allah katında yalancı olanlardır.”*⁹⁴⁵ Ayeti gereği dört şahitle bunu ispatlamaları gerekmektedir. İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlerin cezası da *“İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Ebediyen onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir.”*⁹⁴⁶ Ayeti gereği seksen değnektir. Ayrıca bunların şahitlikleri de ebediyen kabul edilmeyecektir.

Bu suçu işleyenlerin dünyadaki cezaları böyleyken bunların ahirette de cezalarını görecekları aynı ayetin devamındaki şu ifadelerle haber verilmektedir.

*“Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün onlar büyük azaba uğrayacaklardır.”*⁹⁴⁷

⁹⁴¹ Nisa 4/15.

⁹⁴² Nisa 4/16.

⁹⁴³ Nur 24/2.

⁹⁴⁴ Sabunî, a.g.e., II, 15.

⁹⁴⁵ Nur 24/13.

⁹⁴⁶ Nur 24/4.

⁹⁴⁷ Nur 24/24.

Yine de unutulmamalıdır ki pişman olup samimi bir tövbe ile tövbe edenlerin günahlarının bağışlanacağını beyan etmek üzere Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

*“Ancak tövbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayıcıdır ve engin merhamet sahibidir.”*⁹⁴⁸

Yüce Allah toplumun yapıtaşı olan evliliğin taraflarını kimlerin oluşturması gerektiğini şöyle haber vermektedir:

*“Zina eden erkek, ancak zina eden veya puta tapan bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da, ancak zina eden veya puta tapan bir erkek evlenebilir. Bu, müminlere yasaklanmıştır.”*⁹⁴⁹ *“Kötü kadınlar kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar. İyi kadınlar iyi erkeklerle, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar. İşte bunlara mağfiret ve cömertçe verilmiş rızık vardır.”*⁹⁵⁰

Yüce Allah, bu ayetlerde kimin kiminle evleneceği konusunu öne çıkarmakta, evlilikte inanç ve kültür farkının ne denli etkili olacağına dikkat çekmektedir. Yüce Allah bunu düzenlerken bazı oluşumları gündeme taşımaktadır:

1. Cinsel tatmin uğruna kurulan birliktelikler, sürekli olamazlar. Çünkü ‘cinsel tatmin olmazsa olmaz’ı teşkil etmesine rağmen hayatın çok kısa anlarını kapsamaktadır. Eşlerin paylaşacakları farklı dinî ve kültürel değerler olmalıdır. Onun içindir ki tevhit inancına sahip olanların, müşrik olanlarla ve kâfirlerle evlenemeyeceğine dair hüküm verilmiştir. ‘Zina’ ahlakı, ‘şirk’ de inancı temsil etmektedir. Zina ile şirk aynı potaya konmuştur; onun için birbirleri ile evlenmeleri öngörülmüştür.

2. Zina edenlerin nikâhı da kabuldür; müşriklerin kendi aralarındaki nikâhı geçerlidir. Demek ki nikâhta ahlakî değerlerle inanç şeklinin önemli bir yeri vardır.

3. Çocuğun yetiştirilmesinde aile hayatının etkinliği şüphe edilemeyecek ağırlıktadır.

İnkâr ile tevhit inancı kadar farklı ve birbirine uzak inançta olan insanların çocuk yetiştirmesinde büyük zorluklar olacağı da bir gerçektir. Çok zıt inançlara sahip olan ana-babalar arasında kalacak olan çocukların manevi yapısındaki dengelerin sağlam ve sağlıklı olması mümkün değildir.⁹⁵¹

Şu ayetlerde de Hz. Lut’un kavminin işlediği çirkin işlerden haber verilmekte ve bu iş *“Dünyada daha önce hiç kimsenin yapmadığı bir hayâsızlık”* olarak nitelenmektedir:

*“Lut’u da gönderdik, milletine ‘Dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayâsızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp erkeklerle yaklaşıyorsunuz, doğrusu çok aşırı giden bir milletsiniz’ dedi. Milletinin cevabı sadece, ‘Onları kasabanızdan çıkarın, güya onlar temiz kalmaya uğraşan insanlarmış’ demek oldu.”*⁹⁵²

⁹⁴⁸ Furkan 25/70.

⁹⁴⁹ Nur 24/3.

⁹⁵⁰ Nur 24/26.

⁹⁵¹ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, İstanbul, 2008, XIII, 325-331.

⁹⁵² A’raf 7/80-82. Bu konuda bkz.: Neml 27/54-55; Ankebut 29/28-29.

Sabunî, Homoseksüellik vb. ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

Homoseksüellik, hayvanlarla temas vb. Fiiller aklî ve ahlakî bozukluğun işareti olan en çirkin ve en iğrenç fiillerdir. Nitekim Allah (c.c.) bu hususu “Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz! Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!”⁹⁵³ ayetleriyle tespit ederek bunları alemlere ibret olmaları için en ağır şekilde cezalandırdığını ve onları yere batırarak taş yağdırdığını bildirmiştir.⁹⁵⁴

2.4.3.2. Kitab-ı Mukaddes’te Zina Ve Livata

Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes’te de zina suçu çok çirkin ve ailenin temelini sarsan bir suç olarak karşımıza çıkmakta ve bu konuda sert önlemler alınmaktadır.

Şu ayetlerle zina kesinlikle yasaklanmıştır:

“Zina etmeyeceksin.”⁹⁵⁵ “Komşunun karısıyla cinsel ilişki kurarak kendini kirletmeyeceksin.”⁹⁵⁶

Şu ayetlerle de zinanın tiksindirici, iğrenç bir fiil olduğu ve birçok kötülüğü beraberinde getirdiği şöyle haber verilmektedir:

“Sizden önce bu ülkede yaşayan insanlar bütün bu iğrençlikleri yaparak ülkeyi kirlettiler. Eğer siz de ülkeyi kirletirseniz, ülke sizden önceki uluslara yaptığı gibi sizi de kusar. Kim bu iğrençliklerden birini yaparsa halkın arasından atılacaktır.”⁹⁵⁷ “Kızını fahişeliğe sürükleyip rezil etme. Yoksa fahişelik yayılır ve ülke ahlaksızlıkla dolup taşar.”⁹⁵⁸ “Çünkü fahişe yüzünden insan bir lokma ekmeğe muhtaç kalır, başkasının karısıyla yatmak da kişinin canına mal olur. İnsan koynuna ateş alır da, giysisi yanmaz mı? Korlar üzerinde yürür de, ayakları kavrulmaz mı? Başkasının karısıyla yatan adamın durumu budur. Böyle bir ilişkiye giren cezasız kalmaz.”⁹⁵⁹

Zinanın cezasız kalmayacağı ve zanilerin hiçbir zaman emniyette olamayacakları şu ayetlerle ifade edilmektedir:

“Yaptıklarından ötürü neden bağışlayayım seni? Çocukların beni terk etti, Tanrı olmayan ilahların adıyla ant içtiler. Onları doyurduğumda zina ettiler, fahişelerin evlerine doluştular. Şehvet düşkünü, besili aygırlar! Her biri komşusunun karısına kişniyor. Bu yüzden onları cezalandırmayayım mı?’ diyor RAB, ‘Böyle bir ulustan öcümü almayayım mı?’”⁹⁶⁰ “Çalmak, adam öldürmek, zina etmek, yalan yere ant içmek, Baal’a buhur yakmak, tanımadığınız başka ilahların ardınca gitmek,

⁹⁵³ Şuara 26/165-166.

⁹⁵⁴ Sabunî, a.g.e., II, 30.

⁹⁵⁵ Çıkış 20/14; Tesniye 5/18.

⁹⁵⁶ Levililer 18/20.

⁹⁵⁷ Levililer 18/27-29.

⁹⁵⁸ Levililer 19/29.

⁹⁵⁹ Süleyman’ın Meselleri 6/26-29. Daha geniş bilgi için bkz.: Süleyman’ın Meselleri 6/32-33, 7/27, 23/27, 29/3; Hezekiel 18/6,15.

⁹⁶⁰ Yeremya 5/7-9.

bütün bu iğrençlikleri yapmak için mi bana ait olan tapınağa gelip önümde duruyor, güvenlikteyiz diyorsunuz?”⁹⁶¹

Kitab-ı Mukaddes, eşcinsellik, homoseksüellik, livatacılık ve hayvanla cinsel temasta bulunmak gibi ilişkileri büyük sapıklık ve iğrençlik olarak kabul etmiş, bunlara oldukça katı cezalar getirmiştir. Zira bu tür ilişkilere toplumun tamamını kirleten ilişkiler nazarıyla bakmış ve onlara ölüm cezasını uygun görmüştür. Kitab-ı Mukaddes’te bu konuyla ilgili ayetler şöyle gelmektedir:

“Kadınla yatar gibi bir erkekle yatma. Bu iğrençtir.”⁹⁶² “Bir hayvanla cinsel ilişki kurmayacaksın. Kendini kirletmiş olursun. Kadınlar cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşmayacak. Sapıklıktır bu. Bu davranışların hiçbirisiyle kendinizi kirletmeyin. Çünkü önünüzden kovacağım uluslar böyle kirlendiler. Onların yüzünden ülke bile kirlendi. Günahından ötürü ülkeyi cezalandırdım. Ülke, üzerinde yaşayan halkı kusuyor. İster yerli olsun, ister aranızda yaşayan yabancılar olsun kurallarına ve ilkelerime göre yaşayacaksınız. Bu iğrençliklerin hiçbirini yapmayacaksınız.”⁹⁶³

Kitab-ı Mukaddes’e göre zina büyük bir suçtur. Dolayısıyla cezası da o derece büyük olacaktır. Kitab-ı Mukaddes’e göre zina suçunun şu türlerini işleyenler kesinlikle öldürüleceklerdir:

“Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse, alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır. Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek, hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa, kadını da hayvanı da kesinlikle öldürecekleriniz. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam anne ya da baba tarafından üvey olan kız kardeşiyle evlenir, cinsel ilişki kurarsa, utançtır. Açıkça aşağılanıp halkın arasından atılacaklardır. Adam kız kardeşiyle ilişki kurduğu için suçunun cezasını çekecektir.”⁹⁶⁴

Kitab-ı Mukaddes’e göre ölüm cezasını gerektirmeyen zina türleri de vardır. Örneğin *“Eğer biri nişanlı olmayan bir kızı aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Babası kızını ona vermeyi reddederse, adam normal başlık parası neyse onu ödemelidir.”⁹⁶⁵ “Eğer bir adam nişanlı olmayan erden bir kızla karşılaşır, tutup onunla yatarsa ve bu ortaya çıkarsa, kızla yatan adam kızın babasına elli gümüş verecek. Kıza tecavüz ettiği için onu karı olarak alacak ve yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır.”⁹⁶⁶ Ayetlerinde ifade edilen durumdakiler öldürülmeyecek; fakat kirlettiği kızın babasına başlık parasını verecek ve -babası kızını verdiği takdirde- kızla evlendirilecek ve boşama hakkı da elinden alınmış olacak. Kişinin bir cariyeyle yatması durumunda da *“Bir adam bir cariyeyle yatarsa, eğer kadın nişanlı, bedeli ödenmemiş ya da azat edilmemişse, ikisi de cezalandırılacak**

⁹⁶¹ Yeremya 7/9-10. Ayrıca bkz.: Hezekiel 16/38-40.

⁹⁶² Levililer 18/22

⁹⁶³ Levililer 18/23-26. Ayrıca bkz.: Levililer 18/28-30, 20/13,15-16; Tesniye 27/21.

⁹⁶⁴ Levililer 20/10-17. Ayrıca bkz.: Levililer 20/19-20; Tesniye 22/23-25; Süleyman’ın Meselleri 6/26; Çıkış 22/19.

⁹⁶⁵ Çıkış 22/16-17.

⁹⁶⁶ Tesniye 22/28-29.

ama öldürülmeyecek. Çünkü kadın özgür değildir.”⁹⁶⁷ Ayetine göre -kadının hür olmaması hasebiyle- ikisi de öldürülmeyecek, sadece cezalandırılacaklardır.

Zina eden kadınların kazancıyla Tanrı’ya adak sunamayacakları “*Putperest törenlerinde fuhuş yapan İsraili bir kadın ya da erkek olmasın. Fuhuş yapan kadın ya da erkeğin kazancını adak olarak Tanrınız Rabbin Tapınağı’na götürmeyeceksiniz. İkisi de Tanrınız Rabbin gözünde iğrençtir.*”⁹⁶⁸ Ayetleriyle belirtilirken, erkeklik bezi ezilmiş ya da erkeklik organı kesilmiş kişilerin ve zina sonucu doğan çocuklarının da onuncu kuşağa dek tüm çocuklarının Tanrı’nın huzuruna giremeyecekleri şu ayetlerle açıklanmaktadır:

“*Yasa dışı doğan biri Rabbin topluluğuna girmeyecek. Soyundan gelenler de onuncu kuşağa dek Rabbin topluluğuna girmeyecektir.*”⁹⁶⁹ “*Erkeklik bezi ezilmiş ya da erkeklik organı kesilmiş kişi Rabbin topluluğuna girmeyecek. Yasa dışı doğan biri Rabbin topluluğuna girmeyecek. Soyundan gelenler de onuncu kuşağa dek Rabbin topluluğuna girmeyecektir.*”⁹⁷⁰

Tanrı için kutsal olmaları sebebiyle kâhinlerin zaniyeler ve dul kadınlarla evlenmemeleri gerektiği “*Kâhinler fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla, boşanmış kadınlarla evlenmeyecek. Çünkü kâhin Tanrı için kutsal olmalıdır.*”⁹⁷¹ Ayetiyle açıklanmaktadır.

Kitab- Mukaddes’te belirtilen bu hükümlerin aksine şu ayette zaniye bir kadının yakıldığı haber verilmektedir: “*Yaklaşık üç ay sonra Yahuda’ya, ‘Gelinin Tamar zina etmiş, şu anda hamile,’ diye haber verdiler. Yahuda, ‘Onu dışarıya çıkarıp yakın’ dedi.*”⁹⁷²

Yine tüm bu hükümlere aykırı olarak Tevrat’ta İsrailoğullarının peygamber ve önderleri ölüm cezası gerektiren zina suçunu işlemişlerdir. Bu da hükümler ve uygulamalar arasında bir tezaadın var olduğu izlenimi uyandırmıştır. Söz konusu ayetler şunlardır:

“*Lut Soar’da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne, ‘Babamız yaşlı’ dedi, ‘Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım.’ O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne, ‘Dün gece babamla yattım’ dedi, ‘Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sende onunla yat.’ O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut yatıp kalktığıнын farkında değildi. Böylece Lut’un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar.*”⁹⁷³

⁹⁶⁷ Levililer 19/20.

⁹⁶⁸ Tesniye 23/17-18.

⁹⁶⁹ Tesniye 23/2.

⁹⁷⁰ Tesniye 23/1-2.

⁹⁷¹ Levililer 21/7.

⁹⁷² Tekvin 38/24.

⁹⁷³ Tekvin 19/30-36. Bu konuda bkz.: Tekvin 34/1-2, 35/22; II. Samuel 2/4; Yeremya 23/14.

Görüldüğü gibi Yahudilikte peygamberlerden bazılarına (içki, seks, (haşa!) vb.) iftira atılarak yakışsız ifadeler kullanılırken, Müslümanlıkta bütün peygamberler ancak üstün sıfatlarla anılmışlardır.⁹⁷⁴

Peygamberler insanlığın karşısına çok yüksek zihnî ve ahlâkî bir mükemmellik içinde çıkmışlardır. Üstelik çok uzun aralıklarla gelmiş olmalarına rağmen ortaya koydukları vahye dayalı muhtevanın aynı gerçekleri dile getirmesi ve birbirini destekler nitelikte olması, insanlığın gözünde onlara sarsılmaz bir itibar sağlamıştır. Bununla beraber Tevrat'ta peygamberlik konusu gereken ciddiyet içinde ele alınmamış, hatta yer yer küçültücü isnatlara bile gidilmiştir, İncil'de ise peygamberlik konusu ulûhiyetle karıştırılmış ve büsbütün içinden çıkılmaz bir hale getirilmiştir.⁹⁷⁵

Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'ta olduğu gibi İncil'de de zinanın her türlü şü ayetlerle yasaklanmıştır:

*“‘Hangi buyrukları?’ diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi seveceksin.’”*⁹⁷⁶ *“O’nun buyruklarını biliyorsun: ‘Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin.’”*⁹⁷⁷ *“Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız.”*⁹⁷⁸

İncil *“Mektubumda size fuhuş yapanlarla arkadaşlık etmemenizi yazdım.”*⁹⁷⁹ *“Ama şimdi size şunu yazıyorum: Kardeş diye bilinirken fuhuş yapan, açgözlü, putperest, sövücü, ayyaş ya da soyguncu olanla arkadaşlık etmeyin, böyle biriyle yemek bile yemeyin.”*⁹⁸⁰ Ayetleriyle bırakın fuhuş bataklığındakilerle arkadaş olmayı, onlarla oturup bir yemeğin dahi yenmemesi gerektiği konusunda uyarıyor ve fuhuşiyata çare olacak nitelikte evlilik müessesine teşvikle beraber şu ayetlerde geldiği gibi bazı nasihatlerde bulunuyor:

*“Ama fuhuştan ötürü her erkek karısıyla, her kadın da kocasıyla yaşasın.”*⁹⁸¹ *“Herkes evliliğe saygı gösterecek. Evlilik yatağı günahla lekelenmesin. Çünkü Tanrı fuhuş yapanları, zina edenleri yargılayacak.”*⁹⁸² *“Yoksa fahişeye birleşenin, onunla tek beden olduğunu bilmiyor musunuz? Çünkü ‘İkisi tek beden olacak’ diyor.”*⁹⁸³ *“Bu nedenle bedeninin dünyasal eğilimlerini fuhuş, pisliliği, şehveti, kötü arzuları ve*

⁹⁷⁴ Cilacı, a.g.e., 122.

⁹⁷⁵ Jomier, a.g.e., 9.

⁹⁷⁶ Matta 19/18.

⁹⁷⁷ Markos 10/19.

⁹⁷⁸ Resullerin İşleri 1520. Daha geniş bilgi için bkz.: Resullerin İşleri 15/29, 21/25; Korintoslulara I. Mektup 6/18, 10/8; Efesoslulara Mektup 5/3.

⁹⁷⁹ Korintoslulara I. Mektup 5/9.

⁹⁸⁰ Korintoslulara I. Mektup 5/11.

⁹⁸¹ Korintoslulara I. Mektup 7/2.

⁹⁸² İbranilere mektup 13/4.

⁹⁸³ Korintoslulara I. Mektup 6/16.

putperestlikle eş olan açgözlülüğü öldürün."⁹⁸⁴ "Çünkü kötü düşünceler, cinayet, zina, fuhuş, hırsızlık, yalan yere tanıklık ve iftira hep yürekten kaynaklanır."⁹⁸⁵

İncil "Aranızda fuhuş olduğu söyleniyor, üstelik putperestler arasında bile rastlanmayan türden bir fuhuş! Biri babasının karısını almış. Siz hala böbürleniyorsunuz! Oysa yas tutup bu işi yapanı aranızdan atmanız gerekmez miydi? Bedence olmasa da ruhça aranızdayım. Bu suçu işleyeni, aranızdaymışım gibi Rabbimiz İsa'nın adıyla zaten yargılamış bulunuyorum. Ben ruhça aranızdayken Rabbimiz İsa'nın gücüyle toplandığınız zaman, bedeninin yok olması için bu adamı Şeytan'a teslim edin ki, Rab İsa'nın gününde ruhu kurtulabilsin."⁹⁸⁶ Ayetleriyle de babasının karısıyla zina etmeyi 'Putperestler arasında bile rastlanmayan türden bir fuhuş!' olarak nitelemekte ve böyle birini cesedinin yok olması için şeytana teslim edilmesi gerektiğini belirtmekte; fakat bunun uygulaması konusunda herhangi bir bilgiye yer vermemektedir.

"Buna göre kadın, kocası yaşarken başka bir erkekle ilişki kurarsa, zina etmiş sayılır. Ama kocası ölürse, kadın yasadan özgür olur. Şöyle ki, başka bir erkeğe varırsa, zina etmiş olmaz."⁹⁸⁷ Ayetine göre, bir kadının evliyken başka bir kişiyle ilişkiye girmesi zina sayılırken kocasının ölümü halinde başkasına varma suretinde bu ilişki gerçekleşirse bu kadın zaniye sayılmaz.

Zani ve zaniyelerin hiçbir zaman Tanrının Egemenliği'ni miras alamayacakları şöyle haber verilmektedir:

"Günahkârların, Tanrı Egemenliği'ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı'nın Egemenliği'ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular. Bazılarınız böyleydiniz; ama yıkandınız, kutsal kıldınız, Rab İsa Mesih adıyla ve Tanrımızın Ruhu aracılığıyla aklandınız. Fuhuştan Kaçının."⁹⁸⁸ "Benliğin işleri bellidir. Bunlar fuhuş, pislik, sefahat, putperestlik, büyücülük, düşmanlık, çekişme, kıskançlık, öfke, bencil tutkular, ayrılıklar, bölünmeler, çekememezlik, sarhoşluk, çılgın eğlenceler ve benzeri şeylerdir. Sizi daha önce uyardığım gibi yine uyarıyorum, böyle davrananlar Tanrı Egemenliği'ni miras alamayacaklar."⁹⁸⁹ "Şunu kesinlikle bilin ki, fuhuş yapanın, pislığe düşkün olanın ya da putperest demek olan açgözlü kişinin, Mesih'in ve Tanrı'nın Egemenliği'nde mirası yoktur."⁹⁹⁰

İncil "Çünkü biliyoruz ki, Yasa doğrular için değil, yasa tanımayanlarla asiler, Tanrısızlarla günahkârlar, kutsallıktan yoksunlarla kutsala karşı saygısız olanlar, anne ya da babasını öldürenler, katiller, fuhuş yapanlar, oğlancılar, köle tüccarları, yalancılar, yalan yere ant içenler ve sağlam öğretiyeye karşıt olan başka ne varsa onlar için konmuştur."⁹⁹¹ Ayetleriyle yasaların zaten bu ve benzeri suçları

⁹⁸⁴ Koloselilere Mektup 3/5.

⁹⁸⁵ Matta 15/19.

⁹⁸⁶ Korintoslulara I. Mektup 5/1-5.

⁹⁸⁷ Romalılara Mektup 7/3.

⁹⁸⁸ Korintoslulara I. Mektup 6/9-11.

⁹⁸⁹ Galatyalılara Mektup 5/19.

⁹⁹⁰ Efesoslulara Mektup 5/5.

⁹⁹¹ Timoteosa I. Mektup 1/9-10.

işleyenler için konulmuş olduğunu bildirmekte, dolayısıyla bu suçların cezasız kalamayacağını haber vermektedir.

Zani ve zaniyelere verilecek cezalara gelince; şu ayetlerle kadına şehvetle bakmayı da zina telakki etmekte ve zina etmiş olan gözün çıkarılması istenmektedir. Zira böyle bir hareket her ne kadar bu dünyada bizi sıkıntıya sokacaksa da bu sıkıntının cehennemdeki sıkıntıdan daha iyi olduğu haber verilmektedir:

“‘Zina etmeyeceksin’ dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan her adam, yüreğinde o kadınla zina etmiş olur. Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu çıkar at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin günah işlemene neden olursa, onu kes at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir.”⁹⁹²

⁹⁹² Matta 5/27-30.

SONUÇ

Akıllı, hür ve irade sahibi olan insan aynı zamanda toplumsal bir varlıktır. Bu toplumsal varlığın şüphesiz birçok ihtiyaç ve münasebetleri olacaktır. Bu ihtiyaç ve münasebetlerin kendisini dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırması için insanlar arası ilişkileri düzenleyip tanzim eden ahlaki ve hukuki kuralları dikkate alması gerekmektedir.

Bu manada Kitab-ı Mukaddes ahlaki ve hukuki kurallara gereken hassasiyeti göstermiş ve önem vermiş, bu kurallarla ilgili olarak gerekli hükümleri açıklamıştır. Aynı şekilde son ilahi dinin son kitabı olan Kur'an-ı Kerim de insanlar arası ilişkileri düzenleyen ahlaki ve hukuki kurallar üzerinde hassasiyetle durmuş, Kitab-ı Mukaddes'te bulunan bazı hükümleri teyit etmiş ve en ufak bir şüpheyne mahal bırakmadan kendinden önceki ilahi kitapların eksik kalan noktalarını tamamlamıştır.

Çalışmamızın sonunda şunları söyleyebiliriz:

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes isim ve uygulama da farklılıklar olmasına rağmen şu hükümlerin varlığı konusunda mutabıktırlar:

İslam dini, temizliğe büyük bir önem vermiş bu sebeple 'Abdest' ve 'Gusül' hükümlerine yer vermiştir. Yahudilik ve Hristiyanlıkta ise bu temizliğin yerini 'Vaftiz' uygulaması almıştır.

Her üç dinde de 'Adet halindeki kadınlara yaklaşmak' haram sayılmış ve kadınların örtünmesi emredilmiştir.

İslam dinine göre namaz; dinin direğidir. Her Müslüman'ın günde beş vakit yerine getirmesi gereken bir ibadettir. Her ne kadar şekil itibarıyla değişmiş olsa da diğer ilahi dinlerde de mevcuttur.

İslamiyet, Yahudilik ve Hristiyanlıkta toplumun ahlaki ve sosyal yapısını dengeleyen 'Oruç', 'Zekât', 'Hac' ve 'Kurban' ibadetleri farklı uygulamalarla mevcuttur.

Kitab-ı Mukaddes'te 'İrtidat' konusu her ne kadar Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi ayetler bazında ele alınmamışsa da 'Aforoz' adı altındaki uygulama diğer dinlerde de mevcuttur.

Her üç dinin mensubu da birbirlerine yakın iki konu olan 'Cihad', 'Fey' ve 'Ganimet' ile 'Yemin ve Adak' konularına gereken ehemmiyeti vermişler, yalan yere yemin etmeyi yasaklamışlardır.

Hem Kitab-ı Mukaddes hem de Kur'an-ı Kerim, aile kurumuna gereken hassasiyeti göstermiş, aileyi toplumdaki ahlaksızlığa set çekecek büyük kurumlardan biri olarak görmüş ve ailenin dağılması, nikâhın boşanmayla sonuçlanmaması konusunda çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır.

Her üç dinin kitabı da ihtiyaç sahiplerine çeşitli şekillerde yardım etmeyi, onlara borç vermeyi, borçlunun borcunu ödemeye imkânı olmaması durumunda da borcu tamamen silmeyi tavsiye ve teşvik etmişler, Allah yolunda 'İnfak' etmeye çağırmışlar, 'Rehin', 'Vasiyet' ve 'Miras' konularına yer vermişlerdir.

Her üç dinde de 'Faiz' -şu farkla ki; Yahudiler Tevrat'ı tahrif ederek faizi kendinden olmayanlara karşı serbest bırakmışlar- rüşvet, hırsızlık ve haksız yere adam öldürme yasaklanmış bu fiili işleyenlere çeşitli müeyyideler getirilmiştir.

Sarhoşluk veren içkiler İslamiyet ve Yahudilikte yasaklanmışken Hristiyanlıkta -olumsuz özellikleri belirtilmesine rağmen- meşru görülmüş, yenmesi haram ve helal olan şeyler açıklanmıştır.

Her üç dinde de zina, livata; anne, baba, oğul, hala, teyze, dayı, amca ve kendi kızıyla evlenme ile iki kız kardeşi bir nikâhta birleştirmek haram sayılmıştır. Bu fiilleri işleyenlere çeşitli müeyyideler getirilmiştir.

İşte bu tez çalışmamızda yukarıda mezkûr ilahi dinlerdeki ortak hukuki ilkeleri ortaya koymaya çalıştık. Bu ilkeleri belirterek bir manada tüm ilahi din müntesiplerini “*aynı/bir olan kelimeye*” davetin ehemmiyetini anlamaya ettik. Bu konudaki gayret ve çabaları bir adım daha ileri götürmeye yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- ACAR, İbrahim, “İddet”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- AKTAN, Hamza, “Miras”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ALGÜL, Hüseyin, “Haram Aylar”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ALGÜL, Hüseyin, *İslam İlmihali I, İman ve İbadetler*, TDVY, Ankara, 2005.
- APAYDIN, H. Yunus, “Karz”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- APAYDIN, H. Yunus, *İslam İlmihali II, İslam Ve Toplum*, TDVY, Ankara, 2005.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Mehir”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Nikah”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- AYDIN, Mehmet, *Din Fenomeni*, Din Bilimleri Yay., Konya, 2000.
- AYDIN, Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yay., Konya, 1996.
- AYDIN, Mehmet, *Hristiyan Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, TDV Yayınları, Ankara, 1995.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Fıkıh”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Hırsızlık”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Katl”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Kurban”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye Ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yay., İstanbul, 1985.
- CİLACI, Osman, *Günümüz Dünya Dinleri*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1995.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “İnfak”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Kur'an”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÇEKER, Orhan, *Fıkıh Dersleri*, Seha Yay., İstanbul, 1999.
- DAĞCI, Şamil, “Kıyas”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- DEMİRCİ, Kürşat, “İçki”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- EBU ZEHRİ, Muhammed, *İslam Hukuku Metodolojisi*, (Çev.: Abdulkadir Şener), Fecr Yay., Ankara, 1994.
- EL-HİNDİ, Rahmetullah, *Kutsal Kitaba İlahi Çağrı*, (Çev.: A. Hadi Sıddık), Faran Yay., İstanbul, 2005.
- ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İnsan Yay., İstanbul, 1997.

- ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat İstanbul, 2005.
- ERKAL, Mehmet, “Ganimet”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- GÜÇ, Ahmet, “Kurban”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- GÜNAY, Tümer, KÜÇÜK, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Ahd-i Atık”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Hac”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Kitab-ı Mukaddes”, *DİA*, TDVY, İstanbul 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Kur’an”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- İSFEHANÎ, Ragıp, *Müfredat fî Ğaribi’l-Kur’an*, Darü’l-Ma’rife, Beyrut, 2005.
- JOMİER, Jacques, *Tevrat, İncil Ve Kur’an*, (Çev.: Sakib Yıldız), Dergah Yay., İstanbul, 1975.
- K. ECE, Hüseyin, *İslam’ın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000.
- KARAMAN, Hayreddin, “Fıkıh”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- KARAMAN, Hayreddin, *Anahatlarıyla İslam Hukuku I*, Ensar Neş., İstanbul, 1993.
- KARAMAN, Hayreddin, *Laik Düzendeki Dini Yaşamak-4*, İz Yay., İstanbul, 2006.
- KARAMAN, Hayrettin; ÇAĞRICI, Mustafa; DÖNMEZ, İbrahim Kafi; GÜMÜŞ, Sabrettin, *Kur’an Yolu*, D. İ. B., Ankara, 2007.
- KOYUNCU, Zehra Alkan, *Kitab-ı Mukaddes Ve Kur’an-ı Kerim’de Ortak Ahlaki İlkeler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.
- KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Cami’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, Darü’l-Hadis, Kahire, 2002.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, “Ahid”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, *Kur’an İlimleri Ve Kur’an-ı Kerim Tarihi*, Dergah Yay., Bursa, 1981.
- MEVDUDÎ, Ebu’l-Âla, *Tefhimü’l-Kur’an*, Çev.: Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yay. İstanbul, 1997.
- ÖZEL, Ahmet, “Adak”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÖZEL, Ahmet, “Fıkıh”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.
- ÖZSOY, İsmail, “Faiz”, *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

ÖZSOY, Ömer; GÜLER, İlhami, *Konularına Göre Kur'an Fihristi*, Fecr Yay., Ankara, 2005.

PAÇACI, Mehmet, *Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002.

SABUNÎ, Muhammed Ali, *Tefsiru Ayati'l- Ahkâm mine'l-Kur'an*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tarihsiz.

ŞENER, Abdulkadir, "Abdest", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

ŞENER, Mehmet, "Gusül", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

TANYU, Hikmet, "Ahd-i Cedit", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

YAMAN, Ahmet, *Makasıd ve İctihad*, Yediveren Yay., Konya, 2002.

YAVUZ, Yunus Vehbi, "Hayız", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

YIDIRIM, Suat, "Kur'an", *DİA*, TDVY, İstanbul, 1988.

YILDIRIM, Suat, *Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, MÜİF. Yayınları, İzmir, 1996.

YILMAZ, Mehmet Faik, *Dictionnaire Des Religions Lugatinden İslam'la İlgili Maddelerin Tercümesi*, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Erzurum, 1982.

YÜKSEL, Nevzat, *Konularına Göre Kur'an-ı Kerim Fihristi*, Bayrak Yay., İstanbul, 1991.

ZERKANÎ, Muhammed Abdulazim, *Menahilü'l-İrfan Fi Ulumi'l-Kuran*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 2003.

ÖZET

Toplumsal bir varlık olan insanın bir hayli çok ve bir o kadar da karmaşık olan münasebetlerini düzenleyen ahlaki ve hukuki kurallara ihtiyacı vardır. Bu kurallar onu dünya ve ahiret saadetine ulaştıracaktır.

Kur'an-ı Kerim tüm insanlığa hitap eden ve tüm zamanlar için geçerli olan ilahi bir kitaptır. Aynı zamanda O'nun, kendinden önceki ilahi kitapları tamamlayıcı ve kuşatıcı bir özelliği de mevcuttur. Zira Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerle tebliğ edilen ilahî mesajı son şekliyle tanımlamış ve önceki peygamberlere de inanmayı şart koşturmuştur. Bu yüzden Kitab-ı Mukaddes'e, hiçbir araştırma yapmadan ve incelemiden geçirmeden, belli bir önyargıyla bakmak savunduğumuz fikre ters bir yaklaşım olacaktır. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim aynı kaynaktan gelen kutsal kitaplardır. Aynı kaynaktan beslenmiş olan Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim ortak emir ve yasaklar ihtiva etmektedirler.

Bu kutsal kitaplara mensup olan her üç dinin mensupları olan Müslüman, Yahudi ve Hristiyanlar da yalan yere yemin etmeyi, adam öldürmeyi, hırsızlık yapmayı, zina ve zinanın her çeşidini; anne, baba, oğul, hala, teyze, dayı, amca ve kendi kızıyla evlenmeyi; iki kız kardeşi bir nikâhta birleştirmeyi haram saymışlardır.

Yukarıda mezkûr dinlerin bu hükümler konusundaki mutabakatı, bu dinlerin aynı kaynaktan beslendiklerinin en büyük ispatlarından biridir.

Hal böyle olunca bardağın dolu tarafından bakılarak Kur'an-ı Kerim'in "*aynı/bir olan kelimeye*" davet etmiş olması tekrar hatırlanmalı ve son ilahi mesaj hak ettiği yere konulmalıdır.

ABSTRACT

Human who is social existence needs etical and juridical rules organised complex human relation. This rules transport him happines in world and judgment day.

Quran address all human and Quran is valid for all times. Quran completes precedent books and Quran surronds precedent books. Quran completes religios which all prophets communicated from Adam. Quran conditions to believe all prophets. Looking the holly bible as destroying book without studing, this aprouch is opposition from my thesis. Quran and the holly bible is boks coming same spring. Quran and the holly bible have same order and forbidden.

Muslim, christian and jew consider forbidden lie oath, murder, stealing, sexual relation, married with mader, father sun, uncle,daughter, aunt and two sister.

Agrement of these religion about judgment show these religion provides from same spring.

Because this situation we must look in filled side of glass. We must remember Quran invites same and one world. It must be put deserved place.